બનામે ખુદા.

ઉપોદ્‌ઘાત.

દુનીયામાં ધર્મનાં પુસ્તકો લખાયલાં છે તે મોટે ભાગે કવિતામાજ છે. હીંદુ ભાઇઓના વેદો, ભગવતગીતા, પારસી ભાઇઓના ગાથા, બાઇબલનો કેટલોક ભાગ, એ સર્વે કાવ્ય રૂપેજ છે. એટલુંજ નહીં પણ સુફીવાદના અભ્યાસીઓ તેમજ બીજા જે મહાન સુફીઓ થઇ ગયા છે તે પણ પોતાની વાણી કાવ્ય રૂપેજ મુકી ગયા છે. મઉલાના જલાલુદ્દીન રૂમી જેઓની મસ્નવી સુફીવાદના તમામ સાહિત્યમાં પહેલે નંબરે ગણાય છે અને જેને સારૂ લખાયલું છે કે,

> મસ્નવીએ મૌલવીએ માઅનવી,
> હસ્ત કુરઆં દર ઝબાને પહેલવી.

એટલે કે "મઉલાના સાહેબની મસ્નવી તે ફારસી ભાષામાં કુરાન છે," તે પણ કાવ્ય રૂપે છે. હીંદુસ્તાનમા ઘણા મહાત્મા થઇ ગયા છે જેવા કે કબીર સાહેબ, તુલસીદાસ, તે પણ કાવ્ય રૂપેજ પોતાના અનુભવો લખી ગયા છે. તેજ રૂઢી અનુસાર કાયમદીન બાવાસાહેબ પણ આ પુસ્તક કાવ્ય રૂપે લખી ગયા છે.

આ કીતાબ હીજરી સને ૧૧૭૧ માં લખાઇ હતી, અને પહેલીજ વાર કેટલાક મીત્રોની ભલામણથી ગુજરાતીમાં છાપવામાં આવે છે. ગુજરાતીમાં આ લેખકે "નુરે રોશન"ની ચાર પાંચ જુદી જુદી નકલો જુદે જુદે ઠેકાણેથી ભેગી કરી, તેને એક ઉરદુ છપાયેલી નકલ સાથે સરખાવી આ આવૃતી બહાર પાડી છે. ગામડેના લોકોને અનુસરતી, એટલે તેઓ સ્હેજમાં સમજી શકે એવી, ભાષામાં પીર કાયમ-

નીન બાવા સાહેબે આ કીતાબ લખેલી છે. કેટલેક ઠેકાણે ગુજરાતી બોલી, કેટલેક ઠેકાણે હીંદી બોલી. અને કેટલે ઠેકાણે પંચભેળ બોલી છે. વળી કેટલીક કવિતાના પદો લાંબા છે અને કેટલાક ટુંકા છે. તે ઉપર ટીકા કરવા પહેલાં વાંચનાર ભાઇને ખ્યાલ રાખવાની વિનંતી કરવામાં આવે છે કે એ ચોપડીના કર્તાએ કાંઇ તે ચોપડી છપાવવાનાં હેતુથી લખી નહી હતી. તેમની મતલબ એ હતી. કે તેમના મુરીદો આગળ પોતાને જે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થયું હતું તેનો અનુભવ તેઓને કહી સંભળાવવો.

તેમની ગાદીના એક મુરીદે આજથી ત્રીસેક વરસ ઉપર લાહોર જઇ તેની એક ઉરદુ આવૃતી છપાવી હતી. પણ તેમા ભુલો ઘણી જણાઇ હતી. ત્યાર પછી ઉરદુ કે ગુજરાતીમાં કોઇ આવૃતી નીકળી નથી

ઉરદુમા "ળ", "ણ" અક્ષર નથી પણ આ આવૃતીમાં જે શબ્દોમાં આ અક્ષરો આવે છે તેમાના ઘણામાં વાચનાર સહેલાઇથી સમજી શકે એ વિચારથી "ળ" "ણ" વાપર્યા છે. એ ચોપડીમા કેટલાક વિષયો ઘણા ગહન છે, તે બનતા સુધી સમજાવવાની કોશીશ કરી છે

કેટલાક ભાઇઓ આ કીતાબ ઉપર ટપકે, અથવા અંદરનો ભેદ સમજ્યા વગર વાચીને બોલી ઉઠશે કે આમાં તો પીર સાહેબ "અવતાર" અને "પુર્વ જન્મને" માને છે, અથવા તો "રામ"ને પરમેશ્વર કહે છે, પણ જેમ જેમ વાંચનાર એ કિતાબમાં ઉંડો ઉતરશે તેમ તેમ તેને માલમ પડશે કે કીતાબનો મુળ હેતુ "વહેદાનીયત"જ છે. જે ભાઇઓ અવતારની માન્યતા ધરાવતા હોય તે ભાઇઓને તેમની માન્યતા પ્રમાણે સમજાવી તે રસ્તે પણ ખરા ખુદાનુ જ્ઞાન સમજાવ્યું છે તેમજ કેટલાક લોકો રામને રહેમાન કહે છે, તે દશરથના બેટા રામ નહી પણ જે નિરંજન નિરાકાર (બેહદનુ લાશરીક) છે તેજ ખરો ખુદા છે, એવુ પીર સાહેબે ઘણીજ ખુબીથી સમજાવ્યુ છે (જુવો પાનું ૧૩૬)

"પુર્વ જન્મનો સચો" એ બોલ પણ વારે ઘડીએ આવે છે તે શબ્દ હીંદુ ભાઇઓ સહેલાઇથી સમજી શકે તેટલા માટે પીર સાહેબે વાપર્યો છે એ શબ્દ વાપરી જે રૂહોએ શ્રષ્ટી પેદા થઇ તે વખતે "લબ્બેક," પોકારી હતી તે, રોઝે અઝલનો વિષય સમજાવવાની કોશીશ કરી છે.

કોઇ મુસલમાન ભાઇ કહેશે કે પીર સાહેબ નમાઝ, રોઝા, હજ વગેરેની અથવા તો શરીઅતની અવગણના કરે છે, પણ તેમ પણ નથી. એઓ કહે છે કે શરીઅતના કાનુનો બધા પાળવાના છે પણ ત્યાંજ અટકી

રહેવાનું. નથી. પણ શરીઅત રૂપીએ રૂપીઓ પાળી તેમાં રહીનેજ આગળ વધવાનું છે.

જો કોઇ શરીઅતમેં અટક રહેગા,
વોહ તરીકત, હકીકત, મારેફતકો ન પાયગા.
(પાનું ૨૯૪)

પીર સાહેબ ખુદ્દનું ફરમાવી ગયા છે કે (જુવો પાનું ૩૨૪):—
"મારેફત મુરાદકો પોંહોંચે બીના શરીયત તર્ક કરે જાન,
સો શરીયતકા તર્ક કરને વાલા હય શેતાન.
જબલગ મારેફતકો નહી પોંહોચા તબલગ શરીયત મત છોડ મગર
પાંચ બીના ઇસલામ, ઔર સુન્નત ફરઝ, સબી અદા કર."

જે ઉપરથી વાંચનાર જોશે કે પીર સાહેબે ખાસ શરીઅતના પાબંદ થવાની ભલામણ કરી છે. શરીઅત પુરેપુરી પાળી પછી તરીકત, હકીકત, મારેફત પાળવા ફરમાવ્યું છે.

એટલે ખુદાતઆલાએ જે ફરમાવ્યું છે કે "અલ ઇનસાનો રીર્રી વ અના રીર્રલા હે તઆલા" (માણસ મારો છુપો ભેદ છે અને હું માણસનો છુપો ભેદ છું.") તો માણસે, એ છુપો ભેદ શું છે તે જાણવાની કોશીશ કરવી. કારણકે રસુલુલ્લાહે ફરમાવ્યુ છે કે "મન અરફા નફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ" (જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો.) વળી કુરાન શરીફમા ફરમાવ્યુ છે કે "વફીઅન ફસેકુમ અફલા તુબસેરુન" (ખુદા તમારા શ્વાસમાં છે પણ તમે તેને જોતા નથી.")

શરીઅતની ક્રિયાને વળગી રહેવા પીર સાહેબ જરા પણ ના કહેતા નથી પણ તેઓ કહે છે કે એટલુ કરી બેસી નહી રહેતા ઉપલા ત્રણ વાકયનો ભેદ જાણવા કોશીશ કરવી અને એ વાત આલીમો અને મશાયખો વચ્ચે સંવાદ રૂપે બહુ સારી રીતે સમજાવી છે જેથી માલમ પડશે કે આલીમો કે મશાયખો કોઇને હલકા કહેવાની પીર સાહેબની નેમ નથી. (જુવો પાનું ૩૩૩)

કોઇ વાંધો ઉઠાવશે કે કર્તાએ મુરશીદ અથવા સદગુરૂ કે પીરને ખુદાની ઉપમા આપી છે. પણ તે પણ એમ નથી. દરેક માણસ સમજે છે કે ખુદા નિરંજન નિરાકાર રૂપે છે; પણ નિરંજન નિરાકારનો ખ્યાલ માણસને કેવી રીતે આવી શકે? તેથી ગુરૂ કરવો કે જેણે નિરંજન નિરાકારના દર્શન કર્યા હોય કારણકે તેજ તેના દર્શન કરાવી શકે. હવે ગુરૂને ખુદા ગણવો કરી કહે છે તેની મતલબ એ છે કે ગુરૂની આજ્ઞા ખુદાની આજ્ઞા જેવી

સર્વોત્તમ ગણુાશે, એમ દરેકે દરેક સુફીવાદની કીતાબમાંથી તેમજ હીંદુ શાસ્ત્રમાંથી મળશે. મઉલાના રૂમી સાહેબે મસ્નવી શરીફમાં કહ્યું છે કે રસુલુલ્લાહે (સ૦ અ૦) હઝરત અલી (ક૦ વ૦) ને ફરમાવ્યું કેઃ—

યા અલી અઝ જુમલએ તાઆતે રાહ,
બસ ગુઝીન તુ સાયએ ખાસે ઇલાહ.
ચું ગીરફતી પીર હૈન તસલીમ શવ,
હમ ચુ મુસા ઝેરે હુકમેં ખિઝર રવ.

એટલે ઓ અલી, બંદગી કરવાના બધા રસ્તાઓમાં તું આજ રસ્તો પસંદ કરજે. કોઇ ખુદાના ખાસ દોસ્ત હોય તેના સાયા હેઠળ જઇને રહેજે અને જ્યારે પીર માથા ઉપર કરે ત્યારે જેવી રીતે હઝરત મુસા (અ૦) હઝરત ખીઝરના તાબેદાર થઇ રહયા હતા તેવીજ રીતે તું પણ રહેજે, એટલે કે પીરના હુકમ આગળ કાંઇ પણ ચુંચાં કરતો નહી.

વળી ઉપલીજ મસ્નવીમાં મઉલાના સાહેબ ફરમાવી ગયા છે કેઃ—

"ચુંકે કર્દી ઝાતે મુરશદરા કબુલ
હમ ખુદા દર ઝાતશ આમદ હમ રસુલ."

અર્થ:—જ્યારે મુરશદને તેં કબુલ કર્યા ત્યારે ખુદા અને રસુલ બન્ને તે મુરશદની ઝાતમાં આવ્યા. એટલે મુરશદને એવીજ તરેહ સમજવા.

એવીજ તરેહ ઝુન્નુને મીસરી નામના મહાન સુફી સાહેબ પણ કહી ગયા છે. "જ્યાં સુધી મુરીદ પીરના ફરમાનને ખુદાના ફરમાનથી વધારે ગણતો નથી ત્યાં સુધી તે પુરો મુરીદ કહેવાતો નથી. (જુવો શેખ ફરીદુદ્દીન અત્તારની તઝકીરતુલ અવલીયા કિતાબનો (ઉરદુ તરજુમો, પાનું ૧૫૩)

વળી લોકો નામનેજ વાસ્તે પીર કરે છે એટલે કે કોઇ મહાન પુરૂષના મુરીદ છીએ એમ કહેવા કામ લાગે પણ તેમાં કાંઇ વળતું નથી. મુરીદ થઇ જેવી તરેહ મુરશીદ રાહ દેખાડે તેવી રીતે અભ્યાસ કર્યા જવાનો છે કે જેથી આગળ વધવાનો રસ્તો મળે.

પીર સાહેબે લખ્યું છે કેઃ—

કાયમદીન ઘટકો છોડ કર મુસલમાન મકકે જાય. (પા. ૧૦૪)
મકકા મકકા સબ કોઇ કહે, ઔર ઢુંઢે નહી ઘટ આપ,
દીલ મકકા તો પાસ હય, તુમ કરો હજ ઔર તવાફ (પાનું ૨૩૮)
ઘટમેં મકકા, ઘટમે મદીના. (પાનું ૨૯૩)
મુસલમાન દોડા મકકે જાવે, હીંદુ ભુલા તીરથ ન્હાવે (પાનું ૩૫૩)

એટલે કોઇ કહેશે કે એ તો પીર સાહેબ મક્કે જવા ના કહેતા હશે. પણ એની મતલબ એમ નથી. એની મતલબ એ છે કે ખાલી હાજી કહેવડાવવા મોટાઇ માટે મક્કે જઇ હજ કરવાથી હજ જેટલો સવાબ કદાચ હાંસલ થાય પણ તેથી કાંઇ ખુદા મજેસો ગણાતો નથી. તેમજ જે "ખીસાદે અકબર" ઘટમાં ભરેલા છે જેવા કે કામ, ક્રોધ, લોભ, લાલચ વગેરે તે મનમાં હોય અને મક્કે ગયા હોય તો તે હજથી જોઇએ તેવા રૂહાની ફાયદા થતા નથી, વિગેરે પીર સાહેબ કહે છે; કારણકે

કલમા સહી તો ના કરે, ઓર કહે હમ મુસલમાન,
હસદ બુગઝ તો બ્હોત હય, ઓર નહી અલ્લાહસે ધ્યાન.
કીલી કલમા બોલ કર, કીના[1] દીલસે ભાન,[2]
કહા નબી સો તુમ કરો, ઓર જો કહા સુબહાન.

જેમ જેમ એ કિતાબ બારીકીથી વાંચશે તેમ તેમ વાંચનાર જોશે કે આમાં પીર સાહેબે "શરીઅત"ની વિરૂધ્ધ એક શબ્દ પણ લખ્યો નથી પણ કહયું છે કે શરીઅત, તરીકત, હકીકત, મારેફત એ ચારે રસુલુલ્લાહની રાહ છે અને ચારે બરહક છે. વાસ્તે આ જીંદગીમાં એ રાહો સીદ્ધ કરી ખુદાના દીદાર કરી, તેમાં મળી જવું એ વધારે બેહતર છે, કારણકે મન કાના ફી હાઝેહી આમા, ફહોવા ફિલ આખરતે આમા (જે અહીં આંધળો છે તે આખેરતમાં પણ આંધળો છે) એવુ કુરાન શરીફમાં ચોખ્ખું કહેલું છે.

જ્યારે મહાન સુફી જુન્નેદ બગદાદી (રે૦ અ૦) અને તેમના મુરીદોનું શીક્ષણ બગદાદમાં બહુ જોશથી ફેલાયું હતું ત્યારે તે વખતના મુલ્લાંઓએ ખલીફા હારૂનલ રશીદ આગળ ફરીયાદ કરી કે એ લોકો શીર્ક અને કુફ્ર ફેલાવે છે. જે ઉપરથી ખલીફા આગળ તેમને ઉભા કરવામાં આવ્યા હતા. ખલીફાએ બધાને જે હારમાં બેઠેલા હતા તે હારમાં અનુક્રમે ફાંસી દેવાનો હુકમ કર્યો. જલ્લાદ (ફાસીઓ) જેવો તેમની આગળ ગયો કે તેઓમાંનો નુરી નામનો એક શખસ જે છેટે ઉભો હતો તે પહેલા માણસની જગાએ જઇ ઉભો અને તેણે કહ્યુ કે "પહેલ્લાં મને ફાંસી દો." ખલીફાએ કહ્યુ તને તારી જીંદગીની કિંમત બહુ નજીવી લાગતી હોય એમ માલમ પડે છે. તેણે કહ્યું "હમારો ધર્મ છે કે હમારા ભાઇનું ભલું પહેલું ઇચ્છવું અને જે ચીજ હમો સર્વને પ્યારી હોય તેનું સુખ તે ભાઇ વધુ ભોગવે એવી રીતે વર્તવુ. મારી જીંદગીની મને કિંમત નથી એમ નથી, મને તેની દરેક દરેક ઘડી કિમતી છે કારણકે તે જીંદગીની પળેપળ મારા પેદાના કરનારની સેવામાં વાપરી તેનો બદલો મેળવવા કોશીશ કરી શકું." ખલીફાના મન ઉપર આ શબ્દોથી બહુ અસર થઇ અને તેણે જલ્લાદને આપેલો હુકમ રદ કરી હુકમ કીધો કે વડા કાઝી આગળ એ બધાની તપાસ ચલાવવી. વડો કાજી જે હાજર હતો તેણે ધર્મને લગતા બહુ સવાલ હઝરત

1 કીનો, વેર. 2 શાદ.

જુન્નેદના સેવકોને પુછ્યા. પણ તે લોકના જવાબથી મહાત થયો. તે દુરવીશોએ બધાનો જવાબ આપ્યા પછી, કાઝીને ઉદેશીને કહયું:—ઓ કાઝી, શું તમે ફક્ત ધર્મના અક્ષરનેજ જુવો છો? તમારાથી તેનો ભાવાર્થ અથવા રહસ્ય સમજાતું નથી? ધર્મ અથવા શરીઅતે આ કાયદા શા સારૂ બાંધ્યા છે અને કાયદાઓની નેમ શું છે તે તમે હમને પુછો. ઓ કાઝી, તમને માલમ નથી કે આ દુનીયામાં ખુદાના બંદાઓ વર્ગ છે જેઓ બસ ખુદાના ઇશ્કમાંજ જીવે છે ખુદાનો ઇશ્ક એ તેમનો હરઘડીનો શ્વાસ છે. તેમના દીલમાં ખુદાના પ્યારનો ઝરો, હમેશાં વહે છે. તેમની એવી હાલત હોય છે કે તેઓ ખુદા સાથે હમેશા એકતા ભોગવે છે." આ સાંભળીને કાઝી ખલીફા તરફ ફરીને બોલ્યા—"ઓ મુસ્લીમોના ખલીફા, જો આ લોક પાખંડી હોય તો તો પછી દુનીયામાં કોઇ મુસલમાન રહયોજ નથી"

ઉપલી વાત આ ચોપડીના વાંચનારાઓ ખાસ કરી ધ્યાનમાં રાખશે. જયારે માણસો મવલાના રૂમી સાહેબની મસ્નવીની ખોડખાપણો કાઢે છે તો આ કીતાબની પણ કાઢે તો અજબ થવા જેવું નથી. પણ તે ભાઇઓને ભલામણ કરવામાં આવે છે કે જો તે મુસલમાન હોય તો તેમણે મઉલાના રૂમીની મસનવી શરીફ તથા દીવાને હાફેઝ વિગેરે કિતાબો પહેલાં વાચવી અને હીંદુ હોય તો વેદાંતના તથા સ્વામી વિવેકાનંદના પુસ્તકો વાંચવાં. આ લીટીઓના લેખકને એમ લાગે છે કે "નુરે રોશન"માં જે લખેલું છે તે દરેક બાબદની ગવાહી ઉપલી મસનવી તથા વેદાંતના પુસ્તકોમાંથી મળી શકશે વાચનાર જોશે કે "નુરે રોશન"મા તેના કર્તાએ દરેક દરેક બાબદમાં કુરાન શરીફ અને હદીસના હવાલા આપેલા છે.

શાહ કાયમદીન બાવા પોતેજ એ કીતાબમાં લખી ગયા છે કે:—

કાયમદીન, વાણી હમારી ઉલટ હય, કોઇ જ્ઞાની ગોથે ખાય,
પહેલી બાતાં પકડ રહે, પીછુંકા ભેદ ના પાય.
કાયમદીન જબલગ મીસરી ચાખી નહી, તબલગ ગુડકો ખખાના
જબ મન્ન મીસરીકો પાયા, તબ ગુડસે મન નહીં માના.
કાયમદીન જબ ચઢે હાથી પર, તબ ટટ્ટુ નજર નહી આયા,
યું અલેક પુરૂષમેં જા મીલે, જબ જોત, જાપ નાં'ભાયા.

મવલાના રૂમી સાહેબ કહી ગયા છે કેઃ—

ગર ઝ સીરરે મારેફત આગાહ શવી,
લફ્‌ઝ બગુઝારી, સુએ માઅની શવી.

અર્થઃ—જો ખુદાઇ જ્ઞાનનું રહસ્ય સમજાતું હોય તો શબ્દોને છોડી દે, અંદર જે ભેદ સમાયલો છે તેને વળગ.

આવો ખીયાલ થાય તોજ જ્ઞાનની ખુબીઓ માલમ પડે છે અને ખુદાના રસ્તામાં આગળ વધાય છે.

શાહ કાયમુદ્દીન ચીશ્તી સાહેબની

ટુંક હકીકત.

સુફીવાદના બહુ તરીકા છે પણ તેના મુખ્ય તરીકાઓ (Schools) ચાર છે અને તેના નામો ચીસ્તીયા, કાદરીયા, સોહરવરદીઆ અને નકશબંદીયા છે. ચીશ્ત એક ઇરાકથી સાત દીવસના રસ્તા ઉપર હેરાત નદી પાસે આવેલું શહેર છે તે શહેરના ચાર મોટા બુઝુર્ગો થઇ ગયા છે જેમનાં નામ ૧, ખ્વાજા અબુ મોહમદ ચીસ્તી. ૨, ખ્વાજા નાસીરૂદીન અબુ મોહંમદ ચીશ્તી. ૩, ખ્વાજા અબુ યુસુફ ચીશ્તી ૪, ખ્વાજા કુતબુદ્દીન મૌદુદ ચીશ્તી છે. જેમનો સીલસીલો આ ચાર ખ્વાજાઓથી મળે છે તેમને ચીશ્તી કહે છે. એ સંપ્રદાયમા ઘણા બુઝુર્ગો હીંદુસ્તાનમા થઈ ગયા છે. સૌથી પહેલાં તો ખ્વાજા મોઇનુદ્દીન ચીશ્તી, જેઓનો હીંદલ વલીનો ઇલકાબ છે. તેઓ હઝરત રસુલલ્લાહની બસારતથી હીંદુસ્તાન આવ્યા હતા. એમણે પોતાની ન્યામત બે મહાત્માઓને આપી હતી. જેમના નામ ખ્વાજા કુતબુદ્દીન બખ્તયાર કાકી સાહેબ અને ખ્વાજા ફરીદુદ્દીન શકરગંજ સાહેબ છે, જે બાવા ફરીદ સાહેબને નામે ઓળખાય છે. વળી એઓ હીંદના નાયબ વલી પણ કહેવાય છે.

એમનું મહાત્મય એટલું બધું હતું કે દીલ્લીના નીઝામુદ્દીન અવલીયા, મહેબુબે ઇલાહી સાહેબ, જેઓ પોતે એક ઘણા મોટા મહાત્મા હતા, તેઓ એમને સારૂ લખી ગયા છે કે—

"બુદી અગર નબુવત બાદ અઝ નબી રવા,
ગોફ્તી તમામ ખલ્ક મર ઉરા પયગમ્બર અસ્ત."

અર્થ:—જો નબી પછી કોઇ બીજા શખસને નબી કહેવાનું રવા હતે તો તમામ ખલ્ક બાવા ફરીદને પેગંબર કરી બોલાવતે.

બાવા ફરીદ સાહેબ કાબુલના પાદશાહ ફરોખશીયરની ઓલાદમાં છે, ને તેમનો સિલસિલો હઝરત અલીને પોહોંચે છે.[1] વળી તેઓ બલ્ખ

---

[1] મુરાદાબાદ જીલ્લાના અમરોહા ગામના પીર રશીદ અહમદ સાહેબે "સિયાદતે ફરીદી" નામની કિતાબ લખી છે તેમાં તેમણે બાવા ફરીદ સાહેબ સૈયદ હોવાનું સાફ બતાવેલું છે.

બોખારાના પાદશાહ ઇબ્રાહીમ અદહમની ઓલાદમા છે બાના ફરીદ સાહેબના પિતાજીનુ નામ હઝરત જમાલુદ્દીન સુલેમાન હતુ અને દાદાનુ નામ હઝરત શોએબ હતુ. આ હઝરત શોએબ સાહેબ મોટા વલી હતા અને જ્યારે સુલતાન મેહમુદ ગઝની હીંદુસ્તાન પર સ્વારી લઇ આવ્યા ત્યારે હઝરત શોએબ સાહેબને કાલાવાલા કરી તેમને સાથે લીધા હતા જ્યારે સુલતાન મહમૂદે તેઓ સાહેબની ખાતરી કરી આપી કે મારે હિંદુસ્થાનમા ફક્ત ઇસ્લામના ફાયદા સારૂજ ચડાઇ કરવાની છે ત્યારે તેઓ તૈયાર થયા હતા લડાઇમા ફતેહ મેળવ્યા પછી સુલતાન મહમૂદે પોતાની બહેનને હઝરત શોએબ સાથે પરણાવ્યા અને ઇસ્લામના વડા તરીકે તેમને પંજાબમા રાખ્યા

બાવા ફરીદ સાહેબનુ એક લગ્ન દીલ્હીના બાદશાહ સુલતાન શમશુદ્દીન અલ્તમશના પુત્ર સુલતાન ગ્યાસુદ્દીનની પુત્રી સાથે થયા હતા એટલે પોતે શાહી ખાનદાનમા અવતરેલા હતા અને લગ્નથી પણ શાહી ખાનદાન સાથે સબંધ થયો હતો

જ્યારે એ બાબા ફરીદસાહેબ આ દુનીયાથી ઉઠી ગયા ત્યારે ગુજરાતમા ચીશ્તી સીલસીલાનુ કોઇ ધામ હતુ નહી તેમના ઉઠી ગયા પછી આશરે બણુસો વરસ બાદ તેમનીજ ઓલાદના વલીઓ જેવા કે ખ્વાજા રૂકનુદ્દીન કાને શકર, અમદાવાદ પાસે ઉત્તર ગુજરાતમા પીરાન પટ્ટણ (પાટણ)મા આવીને રહ્યા હતા ત્યાથી બાના ફરીદ સાહેબની ઓલાદના કેટલાકો કડી ગામ છે ત્યા આવ્યા આ વલીઓના સીલસીલામા એક શાહ કાયમુદ્દીન બાવા નામના પીર થઇ ગયા છે જેઓ ઘણા મોટા દરજ્જાના મહાત્મા હતા આખી ઉમર તેઓએ માસાહાર કર્યો નહતો જેથી હીંદુ કોમ ઉપર તેમની બહુજ છાપ પડી હતી એમના ગુજરી જવા પછી પણ એમનો રોઝો શરીફ જ્યા છે તેની ચોપાસના મેદાનમા કોઇ પણ માસ લઇ જઇ શકતુ નથી કે માસાહાર કરી શકતુ નથી

શાહ કાયમુદ્દીન બાવાના પિતા હઝરત બદરૂદ્દીન સાહેબ કેટલાક દીવસ એકાતમા ખુદાતઆલાના ધ્યાનમા બેઠેલા હતા તે વખતે શાહ કાયમ દીન સાહેબનો જન્મ કડી ગામમા થયો હતો એમનો જન્મ થવાની બાપને ખબર પણ પડી નહતી એક દીવસ જ્યારે નમાઝ પઢવા સારૂ પોતાના મકાનની પાસે હોજ ઉપર તેઓ એહ બેશ વઝુ કરતા હતા (હાથ મોઢુ ધોતા હતા) ત્યારે દાઇએ આવી ખબર આપી કે તેમને ત્યા પુત્ર અવતર્યા છે જે ઉપરથી તેમણે તેને તે બાળકને હાજર કરવા ફરમાવ્યુ તે દાઇ

બાળકને લઇને આવી કે તેને હાથમા લઇ બાના સાહેબ બોલ્યા "આ લડકો દીને ઇસ્લામ કાયમ કરશે, પોતાના બાપ દાદાનુ નામ કાયમ રાખશે અને પોતે સુલૂક (ધર્મના માર્ગ) ઉપર કાયમ રહેશે જેથી એનુ નામ કાયમુદીન રાખવુ" એમ બોલી, જેવી તરેહ ધોબી પાણીમા કપડુ બોળી બહાર કાઢે છે તેવી તરેહ પેલા નાના બાળકને પાણીમા ઝબકોળવા લાગ્યા દાઇ ગભરાઇ ગઇ અને વિચારવા લાગી કે બાવાનુ ધ્યાન ખુદાની ઇબાદતમા ઘણા દીવસ એકાત બેઠા હતા એટલે કદાચ બરાબર હશે નહી તેથી તેમના હાથને વળગી બાળકને છીનવી લેવાની કોશીશ કરવા લાગી પણ બાળક તેના હાથમા આવે તે આગળ તો બાપે બેટાને પાણીમા છ ડુબકી ખવાડી દીધી પછી તેઓ બોલ્યા, "છ ડુબકીમા છ તબક એના રોશન થઇ ગયા છે જો સાતમી વખત પાણીમા બોળવા દેત તો સાતમો તબક પણ ખુલી જાત પણ હવે સાતમો એ પોતે મ્હેનત કરી ખોલી લેશે' આવી તરેહ કાયમુદીન બાના સાહેબને બચપણથીજ એમના પિતા તરફથી તાલીમ મળી ચુકી હતી એટલે કે એવો નિત્યસિધ્ધ હતા

આઠમે વરસ તો કાયમુદીન બાના સાહેબને આખુ કુરાન શરીફ મોઢે થઇ ગયુ હતુ પછીથી તેઓએ ફારસી, અરબી, ગુજરાતી અને સસ્કૃતનુ સારૂ જ્ઞાન હાસલ કર્યુ હતુ

એમની કરામતો

પીરપદ ઉપર આવ્યા પછી તેમનાથી જે જે કરામતો થઇ હતી તે જગજાહેર છે તેમાની એક બે નીચે પ્રમાણે છે એકવાર એવુ બન્યુ કે હીદુ લોકોનો સઘ કાશી જાત્રા કરવા જતો હતો ત્યારે પીર સાહેબ સામા મળ્યા એમણે તેમને પુછ્યુ કે ક્યા જાવ છો? જવાબ મળ્યો કે હમે કાશી જાત્રા કરવા જઇએ છીયે તેમણે કહ્યુ 'અહી બેઠા બેઠા તમને કાશીના દર્શન થાય તો કેમ? એમ કહી તે સઘમા જે લોકો આગળ કાશી જઇ આવેલા હતા તેમને પાસે બોલાવી પોતાના અગરખાની બચા તેઓની આખ આગળ ધરી કહ્યુ કે માહે જુઓ જેવુ તેમણે બાયમા જોયુ તો તેમા કાશી દેખાયુ જેનાગઓએ સઘના બીજા માણસોને આ વાતની ખાત્રી આપવાથી બધાઓએ બાયમાથી કાશીના દર્શન કર્યા અને ત્યાંથી પીર સાહેબને ગુરૂ કરી માનવા લાગ્યા

એક વખત પીર સાહેબ દક્ષીણ દેશ તરફ ફરતા-હતા તેવામાં ચોમાસાનાં દીવસ હોવાથી વરસાદ પડવા લાગ્યો એટલે પાસે એક દહેરૂં હતું તેમાં પોતે તથા તેમના માણસો દાખલ થયા. વરસાદ બંધ થતા પુજારી આવ્યો અને પોતાના દહેરામાં મુસલમાનોને પેઠેલા જોઇ ગુસ્સો કરવા લાગ્યો. પીર સાહેબે પુછ્યું કે ભાઈ, ગુસ્સો શું કામ કરે છે. તેણે કહ્યું, કે "હું આ દેહરાનો પુંજારી છું. ત્રીશ ત્રીશ વરસ થયાં આ દેવાલયની સેવા કરૂં છું તે દરમ્યાન એક પણ પરકોમના માણસને અંદર દાખલ થવા દીધો નથી. આ તમે મુસલમાનોએ મ્હારા દેવને ભ્રષ્ટ કર્યા" પીર સાહેબે ઉત્તર દીધો "ભાઇ દેવ તે કાંઇ ભ્રષ્ટ થતા હશે? જ્યારે ત્રીસ વરસ થયાં તું એમની સેવા કરે છે તો દેવ તારા પર બહુ પ્રસન્ન થયા હશે અને તારૂં કહેલું પણ કરતા હશે." પુજારીએ હરખાઇ જઇ જવાબ દીધો કે એમ થાય તેમાં નવાઇ શી? આ સાંભળી પીર સાહેબે પોતાના એક માણસને બહારથી થોડું ઘાસ લાવવા કહ્યું અને પુજારીને કહ્યું, "ભાઇ, આ તારા મહાદેવનો પોઠીયો છે તેને આટલું ઘાસ ખવાડ." પુજારીએ કહયું કે વળી પથ્થરનો પોઠીયો તો ઘાસ ખાતો હશે? પીર સાહેબે જવાબ દીધો કે દેવ પ્રસન્ન હોય તો કેમ નહી ખાય? આ જો, એમ કહી ઘાસ પોઠીયા આગળ ધરી કહયું કે અલ્લાહતાલાના હુકમ અને બાવા ફરીદની દુવાથી આ ઘાસ ખા. પેલો પોઠીયો સજીવન થઇ ઘાસ ખાવા લાગ્યો જેથી પુજારી તો છક થઇ જઇ પીર સાહેબના પગ ઉપર પડ્યો અને તેમને ગુરૂ કરી માનવા લાગ્યો.

એ ઉપરાત એમની ઘણી કરામતો છે. તેમને હીદુ અને મુસલમાન બન્ને કોમો ઘણી માનતી અને માને છે; પણ કડીવાલ મુસલમાન ઘાંચીઓ એમના નામને હજુ પણ બેહદ હેત અને માનથી યાદ કરે છે. તેનું કારણ એ છે કે પીર સાહેબે આ કોમ સારૂ ત્રીન વરસ સુધી બહુ કષ્ટ બેઠ્યું હતું એવું બન્યું હતું કે જ્યારે એમના પિતા બાવા બદરૂદીન સાહેબ ખુદાની યાદમાં જંગલમાં એકાંતમાં રહેતા હતા ત્યારે ઘાંચીઓની છોકરીઓ પોતાના બળદ સારૂ જંગલમાં ઘાસ લેવા જતી અને ઘાસ લેવા જવા પહેલાં કઇ તરફ સારૂં ઘાસ મળશે તે જાણવા સારૂ હમેશાં બાવા સાહેબને સવાલ કરતી કે "બાવા બદર, રસ્તા કીધર." તો પોતે "ઇધર" કરી આંગળી કરતા કેતે છોકરીઓ તે તરફ જઇ નરમ ઘાસ લઇ ઘેર પાછી આવતી. એક દીવસ બાવા સાહેબ બીલકુલ ખુદાના ધ્યાનમાં લીન

થઇ ગયલા હતા તેવામાં તે છોકરીઓએ હમેશ મુજબ પુછ્યું, "બાવા બદર, રસ્તા કીધર." કાંઇ જવાબ મળ્યો નહી જે ઉપરથી નાના છોકરાંની આદત હોય છે તેમ ખુબ ઘાંટા પાડી એને એ સવાલ પુછવા કર્યો. જે ઉપરથી બાવા સાહેબ નારાજ થઇ બોલી ઉઠયા. "જાવને રંડાં, કબ્રેર તીધર." બાવાનું આ બોલવું હતું કે તે બોલવાની તુરત અસર થવા લાગી. એ વખતે કડીમાં બે હજાર ઘાંચીઓના ઘર હતાં તે બધાં થોડા વખતમાં રવડતાં થઇ ગયાં. કડી છોડી તેમને દક્ષીણના મુલકમાં તેમજ કાનમ જીલ્લામાં પોતાના ગુજરાન સારૂ નીકળવું પડયું. જ્યાં પણ તેઓ ઠેકાણે પડયા નહી. એક ગામમાં કોઇ ઘાંચી આઠ દીવસ કરતાં વધારે રહી શકતો નહોતો. તરત ઉચાળો ભરતો. આખરે જ્યારે બાવા બદરૂદીન પડદે થયા (આ દુનિયાથી ઉઠી ગયા) ત્યારે ઘાંચીઓ મોટી સંખ્યામાં બાવા કાયમુદીન સાહેબની પાસે જઇ તેમને કાલાવાલા કરવા લાગ્યા કે હમારી છોકરીઓની બેઅદબીથી હમને બહુ ખમવું પડયું છે અને હમારી હાલત આવી થઇ ગઇ છે તો હવે થએલી કસુર માફ કરી હમો સારૂ ખુદાતાલા પાસે દુવા કરો કે હમારી હાલત સુધરે." કાયમુદીન બાવાને રહેમ આવવાથી તેમણે ત્રીસ વરસ સુધી ઘાંચીઓના ભલા સારૂ ખાસ ખુદાની ઇબાદત કરી તેમને સારૂ દુવા માગી જેથી ઘાંચીઓ જે રવડતા રઝળતા હતા તે ઠેકાણે પડયા અને આજે મોટે ભાગે ઘણા સુખી છે. ઘાંચીઓ આને માટે આ પીર સાહેબનો જેટલો ઉપકાર માને અને તેમને માટે જેટલું કરે તેટલુ થોડું છે.

એમની લખેલી કીતાબો.

પીર કાયમુદીન સાહેબ બે કીતાબ લખી ગયા છે. એકનું નામ "નુરે રોશન" છે[૧]. એ બ્રહ્મજ્ઞાન (ઇશ્વર મેળવવાના રસ્તાને લગતા જ્ઞાન)થી ભરપુર છે. બીજી "દીલે રોશન" નામની કીતાબ હતી જે કમનશીબે હાલ મળી આવતી નથી.

એ કીતાબો જે મહાત્માઓના જોવામાં આવી હતી તેમણે બાવા સાહેબને એ જમાનાના "કુતુબ"નો ઇલકાબ આપ્યો છે; એમનો મરતબો ખરેખર "ગૌસ"નો હતો. એટલે એમના તમામ સાંધા જુદા થઇ ખુદાની ઇબાદત કરતા હતા

---

૧. એ નૂરે રોશન કિતાબ હી. સ. ૧૧૬૯ ની સાલમાં પીર સાહેબે પુરી કરી હતી જેને આજે આજે ૧૭૪ વરસ થયાં છે.

એમનું દાવતનું કામ.

પીર કાયમુદીન સાહેબ મુસલમાનોને અને ગેર મુસલમાનોને એક સરખાજ ગણતા હતા. જેટલા મુસલમાનને ખુદાઇ રસ્તા તરફ દોરવાને આતુર હતા તેટલાજ ગેર કોમને દોરવાના પણ આતુર હતા. તેઓ ગેર કોમને હલકી સમજતા નહોતા. કુરાને શરીફમાં સુરએ બકરની આયતમાં ફરમાવેલું છે કે "ધર્મમાં કાંઇ પણ જબરજસ્ની કરવાની નથી;" તે ઉપરાંત સુરએ અન્આમમાં ફરમાવ્યું છે કે "મુર્તિપુજકો ખુદા સિવાય જે દેવતાઓને પૂજે છે તે દેવતાઓનું ભુડું બોલતા ના; નહી તો તેઓ ચીડાઇને તમારા ખરા ખુદાને અજ્ઞાનપણાથી ગાળો દેશે." વળી, સુરએ નહલમાં ફરમાવ્યું છે કેઃ—લોકોને ઇસ્લામની દાવત બોધ, હિકમત (જ્ઞાન), દાનાઇ અને નેક નસીહતની સાથે આપો વળી તેમની સાથે દલીલો કરો, પણ તે દલીલો ઘણા સારા રસ્તાવાળી હોવી જોઇએ."

જાણે કે પીર કાયમુદીન સાહેબે દાવત (ઇસ્લામના બોધનું કામ કરતી વખતે આ ત્રણે આયતો પોતાની આંખ સામે રાખી મુકી હોય એવીજ રીતે તેઓ ગેર કોમ સાથે વર્તન રાખતા. (જુઓ પાનુ ૫૧૦)

એમના ભકતો

પીર કાયમુદીન સાહેબની ખીદમતમાં હંમેશાં હીંદુ મુસલમાન મળી બસો ભકતો રહેતા હતા જેમાં તેમણે એકાવન માણસોને જ્ઞાન આપી મહાપદે પોહોંચાડયા હતા. એ ભકતોમાં ઇબરાહીમ ભગત (અભરામ બાવા) પ્રથમ સ્થાન ભોગવતા હતા. એઓ ભરૂચ તાલુકાના પરીયેજ ગામના રહેવાસી હતા અને વ્હોરા જાતીના ખેડુત હતા. એ જીલ્લામાં દોઢસો વરસ આગળ કેળવણીનું નામ નીશાન હતું નહી, એટલે સાધારણ બોલીમાં કહીયે તો તે અભણ હતા. છતાં એમના મુખે એવી સરસ જ્ઞાનમય વાણી નીકળી છે કે જે એમના પીર સાહેબે એમને દીધેલા જ્ઞાનનીજ ચમત્કાર છે.

એમના એક ભકત પુંજાબાવા નામે હતા જે ખારવાઓના ગુરૂ કરી ઓળખાય છે. પુન્જાબાવા અસલ ખંભાતના રહેનાર ખારવા ન્યાતીના હતા અને ધંધા માટે ભરૂચમા જઇ વસ્યા હતા. ત્યાં તેઓ એક યુરોપી. યન સાહેબની નાની બોટ પર નોકરી કરતા હતા. એક દીવસ પીર સાહેબ ભરૂચમા ફરતા ફરતા અભરામ બાવા સાથે નદીને કીનારે જઇ ચઢયા. ત્યાનો રમણીય દેખાવ જોઇ પીર સાહેબનો બોટમાં બેસી જરા ફરવાનો વિચાર થયો. તે વખતે પુન્જાબાવાની બોટ કીનારા આગળ હતી અને

તેમાં ફકત પુંજાબાવા અને બીજા ખલાસીઓ હતા. યુરોપીઅન સાહેબ નહોતો. પીર સાહેબે અબરામ બાવાને કહ્યું કે આ બોટમાં માણસ છે તેને પુછી જુવો કે આપણને તે ફેરવી લાવશે ? અબરામ બાવાએ પુંજા બાવાને પુછ્યું કે "હમે અહીં ફરવા આવ્યા છીયે, પણ હમારી પાસે પૈસા નથી. તું હમને ફેરવી લાવશે ?" પુંજાબાવાએ કહ્યું "આ બોટ કાંઇ ભાડે ફેરવવાની નથી તમારે ફરવું હોય તો હું થોડે સુધી ફેરવી લાવીશ. મારે પૈસા જોઇતા નથી." એમ કહી પુંજાબાવા કીનારે આવ્યા. પીર સાહેબે તેને પુછ્યું કે "બોટનો માલીક અંહી નથી તે આવીને નારાજ તો નહી થાય."? પુંજાબાવાએ જવાબ દીધો કે 'મારો ધણી મારાથી નારાજ થાય એમ નથી. તમે ખુશીથી બોટમાં આવો." પીર સાહેબનો ચહેરો જોઇનેજ પુંજાબાવા અંજાઇ ગયા હતા. કીનારા આગળ કાદવ હતો તેથી તેમણે પીરસાહેબને કહ્યું કે "હુ આપને ઉંચકીને બોટ ઉપર લઇ જઇશ." એમ કહીને પીર સાહેબને તેમણે ખભે ઉંચકી બોટમાં બેસાડ્યા. અબરામ બાવા પગે ચાલી બોટમાં બેઠા. પુંજાબાવાને પીર સાહેબનો ભાર બીલકુલ લાગ્યો નહી. તેમજ કાદવમાંથી તે ચાલી ગયા છતાં તેમના પગ બીલકુલ ખરડાયા નહી તે ઉપરથી પુંજાબાવાને લાગ્યું કે આ કોઇ મહાપુરૂષ છે. થોડો વખત બોટમાં ફર્યા પછી પીર સાહેબે પુંજા બાવાને બોટ પાછી ફેરવવા કહ્યું અને આટલું ફેરવવા સારૂ પુંજા બાવાનો આભાર માન્યો. પુંજાબાવાએ બોટને કીનારે લાવી, પહેલાંની માફક પીર સાહેબને ઉચકીને કીનારે કોરી જગાએ મુક્યા. આ વાર પણ પુંજાબાવાને પીરસાહેબનું એક ફુલ જેટલુજ વજન માલમ પડ્યું તેમજ પોતાના પગ કીચડથી બગડ્યા નહી. જે ઉપરથી પુંજાબાવાએ પીર સાહેબના પગ ઉપર માથુ મુકી કહ્યુ, "આપ ખરેખરા કોઇ મહાપુરૂષ છો. મને કોઇબી રીતે આ દુનીયાથી બચાવી મારૂં કલ્યાણ થાય એમ કરો અને મને મુકતીનો માર્ગ બતાવો." પીરસાહેબે દયા લાવી તેમને કહ્યું, "હમેશાં માલીકની બંદગી કરજે. તેમાં રવીવારે આખો દીવસ બંદગી કરજે. તે દીવસે નોકરી મુકીને પણ બંદગી કરજે. બંદગીથી કોઇ ચીજ ચઢતી નથી", એમ કહી ગુરૂ મંત્ર આપી, આશીર્વાદ દઇ રવાના થયા. પુંજાબાવા પીર સાહેબે જે કહ્યું હતું તેને વળગી રહી માલીકની બંદગીમાં હમેશાં લીન રહેતા હતા અને વખત જતાં પીર સાહેબની મહેરથી પોતે ગુરૂ પદ પામ્યા હતા. કણબી, કાછીયા, સોની, ખલાસી, ગોલા વગેરે પુંજાબાવાના ચેલા થયા હતા. પારસી પણ તેમના સેવક હતા.

જેવી રીતે આ ખારવાઓના ગુરૂ પુંજાબાવાને પીર સાહેબ તરફથી ન્યામત મળી હતી તેવીજ રીતે ગુજરાતમાં રેવા અને મહી નદીના વચલા પ્રદેશમાં નીરાંત પંથ ચાલે છે તે પંથના સ્થાપકને પણ પીર સાહેબના એક શિષ્ય પીર અમન સાહેબ તરફથી ન્યામત મળી હતી. આ નીરાંત પંથ કરજણ તાલુકાના દેથાણ ગામના તલબદા કોળી ભગત નીરાંત નામે હતા તેમના નામથી ચાલે છે. નીરાંત ભગત પીર અમન સાહેબના ચેલા હતા અને અમન સાહેબના ગુરૂ પીર કાયમુદ્દીન સાહેબ હતા.

પીર સાહેબના સેવકોમાં બીજે સ્થાને જીવણ મસ્તાન નામના પાટીદાર હતા. તેઓ વડોદરા પ્રાંતના કરજણ તાલુકાના પાછીયા પરાના રહેવાસી હતા. એમના ભજનો પણ આજે ઘણા શોખ સાથે ગવાય છે.

પીર સાહેબના ભકતોમાં એક પાટીદારણ બાઇ રતનબાઇ કરી થઇ ગયાં છે તેમનાં ભજનો જ્ઞાન અને ભકતીરસથી ભરપુર છે. એ બાઇ જીવણ મસ્તાનના પીતરાઇ બ્હેન હતાં એમના ભજનોનો કેટલોક ભાગ ગુજરાતના પ્રખ્યાત સાક્ષર રાવ બહાદુર હરગોવીંદદાસ દ્વારકાદાસ કાંટાવાળા સાહેબ જે પ્રથમ વડોદરા રાજ્યમા નિધ્યાધીકારી હતા અને પાછળથી લુણાવાડા સ્ટેટના દીવાન નીમાયા હતા તેમણે વડોદરામાં નીકળતા "સાહિત્ય" નામના માસિકના ઇ૦ સ૦ ૧૯૨૨ના અંકોમાં સગ્રહ કરેલો છે. તેઓ એ બાઇ વિશે લખે છે કે "દોઢસો વરસ પહેલાં કાનમ જીલ્લામાં કેળવણીનું નામ નિશાન નહોતું, એટલે એ બાઇને તેનો લાભ મળ્યો નહોતો એ સ્પષ્ટ છે; છતાં એક અભણ બાઇના મુખથી જ્ઞાનમય ભજન નીકળે એ તેમના ગુરૂ તરફથી મળેલી પ્રસાદીની ખરેખરી સાબીતી છે."

રતનબાઇને જ્યારે જ્ઞાનનો રંગ ચડ્યો ત્યારે તેમણે એક પદમાં પોતાના ગુરૂ—પીર વિશે કહ્યું છે કેઃ—

શબ્દ બતાવ્યો સોહંસ તણો ને, ઓહંમનો ઉઘડ્યો દ્વાર,
બાઇ રતનને *મુરશદ મળીયા, નજરે દીઠો દીરતાર.

જેમ જેમ જ્ઞાન વધતું ગયુ તેમ તેમ ઘણી સારી વાણી તેમણે કહેલી છે. એક પદમાં કહ્યું છે કેઃ—

"તપને વૃત હું નવી જાણું, વેદ ન સમજું લગાર,
ગુરૂએ મારે માર્ગ બતાવ્યો તેથી, ઉતરી ગઇ ભવ પાર."

આ બાઇનો એમના ગુરૂ તરફ એટલો બધો ભકતીભાવ હતો કે

તેમણે પોતાના ગુરૂ પાસે માંગણી કરી કે મર્યા પછી તેની કબર તેમની દરગાહના પગથીઆની નીચે થવી જોઇએ કે જેથી દુનીયાના જેટલા લોક પોતાના ગુરૂની દરગાહમાં દરશન કરવા જાય છે તે બધા એ બાઇની ઉપર પગ મુકીને જાય જેથી તેને લાભ મળે. એ માંગણી મુજબ બાઇ રતનબાઇ અને જીવણ મસ્તાન એ બન્નેની કબરો પીરની દરગાહમાં જવાની સીડીના પગથીયા નીચે કરવામાં આવેલી છે. ધન્ય છે એમની ગુરૂભક્તીને!

રહેલત (સ્વર્ગવાસ.)

બાવા કાયમુદીન સાહેબ ગાદીએ આવ્યા પછી ગાદીના મુરીદોની શોધમાં કડીથી પગ રસ્તે ચાલી નીકળ્યા હતા. જ્યારે તેઓ એકલબારા ગામે આવી પોહોંચ્યા ત્યારે ગામને પાદરે મહી નદીમાં પાણી હતું. હોડીમાં આ પાર આવતાં સારા પુરૂષ જાણી ઉતરતી વખતે હોડીના માછીએ ખભે ઉચકી તેમને કિનારે ઉતાર્યા કારણ કે ઓવારામાં પાણી હતું; પણ તેને જરા પણ ભાર લાગ્યો નહી. એમનુ વજન એક ફુલના જેટલું લાગ્યું જે ઉપરથી તેણે જઇને ગામમાં તે વખતના ઠાકોર સાહેબને વાત કરી કે એક મોટા મહાપુરૂષ નદીએ ઉતર્યા છે. તેથી ઠાકોર સાહેબ પોતે પીર સાહેબના ચરણ આગળ હાજર થઇ તેમની યોગ્ય સેવા કરી તેમને ગામમાં લઇ ગયા અને ઘણા દીવસ રાખ્યા અને બધા મુરીદ થયા. જ્યારે પીર સાહેબ એકલબારા છોડી આગળ જવા માટે તૈયાર થયા ત્યારે ઠાકોર સાહેબ બહુ નારાજ થયા અને પીર સાહેબને વીનવવા લાગ્યા કે બાવા સાહેબ અહીંજ મુકામ રાખો. જે ઉપરથી તેમણે ઠાકોર સાહેબને વચન દીધું કે "હમણા મારે ઘણું કામ છે તેથી હાલ જાઉં છું પણ જરૂર અહીં આવીશ. જો જીવતો નહી આવું તો મુવે પણ એકલબારે પાછો આવીશ," એમ કહી એકલબારા છોડી આગળ વધ્યા. મુરીદોને ખોળતા ખોળતા છેવટે પીર સાહેબ નંદરબાર તરફ પધાર્યા હતા. ત્યાં તેમનો આખર વખત આવ્યો અને ઘોડકા ગામે હીજરી સન ૧૧૮૭ માં દેહ ત્યાગ કર્યો.[૧]

તેમણે ઉઠી ગયા પછી બસારત આપી કે હું એકલબારે ઠાકોર સાથે કોલ કરીને આવ્યો છું માટે મને ત્યાં લઇ જાઓ તે ઉપરથી કબર ખોલી ત્યાંથી તેમની લાશને એકલબારા લાવવામાં આવી હતી. તે વખતે ત્યાં બે તડ હતાં. એક તડ કહે "હમે હમારી હદમાં દફન કરીયે." અને બીજી તડના માણસો પોતાની હદમાં દફન કરવા માગતા હતા. આખરે પીર સાહેબે બન્ને પક્ષોને બસારત આપી અને વદવાદનો અંત એવી તરેહ આણ્યો કે લાશ વાળી ગાડીને કાચા વાછરડા જોડી વગર હાંકનારે

[૧] પીર સાહેબને ઉઠવાને ૧૫૬ વરસ થયાં છે.

હાંકી મુકવા પછી જ્યાં તે વાછરડાં ઉભા રહે તે જગાએ આખર મુકામ કરવો હવે જ્યાં તે વાછરડાં ઉભા રહ્યા તે જગ્યાએજ બાવા સાહેબનો મુકામ થયો અને ત્યાં રોઝો બાંધવામાં આવ્યો છે ત્યારથી ઠાકોરો, બારીઆ લોકો, પાગીદારો, તથા બીજા હજારો લોકો એ દરગાહ તરફ માનની નજરે જુવે છે, અને એ પીર સાહેબને માને છે તેમના કલ્યાણ માટેજ જાણે માલિકે એ પીરસાહેબને ત્યાં મોકલ્યા હોય એમ ચોખ્ખું જણાય છે ઠાકોરો અને બારીઆભાઇઓ તથા બીજાઓ પીરસાહેબે શીખવેલી ઉપદેશ પ્રમાણે હજુ પણ વર્તે છે કારણ કે તેમના લીધેજ એ પીર સાહેબ પડદે થયા પછી પણ એકલમારા તરફ આવ્યા છે એવું તેઓ સમજે છે, નહી તો તેમના તો ઘરાક હજારો હતા

એમનો રોજો.

એમના રોજામાં પાંચ તુરબતો છે દાખલ થતાં પહેલીજ કબર સઇયદ પીર ઇનાયતમીયાં સાહેબની છે જે પીર કાયમુદીન સાહેબના ભાઇ અને માંગરોલની ગાદીના સ્થાપક પીર મોટામીયાં સાહેબના બાપ થતા હતા તેમની પોશમાં એટલે વચ્ચે પીર કાયમુદીન સાહેબની પોતાની મઝાર છે, અને તેમની પાસે, એટલે આથમણી બાજુ તેમના સસરાની કબર છે વળી બે નાની કબરો પીર સાહેબના પગાતે છે તે, તેમના નવાસાઓની છે

એમના છોકરાં.

પીર કાયમુદીન સાહેબ પોતાની પાછળ એક દીકરી મુકી ગયા હતા, જેમનું નામ આપાજીમાં સાહેબ હતું આ બાઇ ઇલમમાં ઘણાં ભરપુર હતા અને એમને ઘણી ન્યામત એમના પિતા તરફથી મળી હતી એમના કાકાના દીકરા પીર મોગામીયાં સાહેબ માંગરોળવાળાના એ બ્હેન થતા હતા, અને એમની તરફ તેઓ માનથી જોતા હતા મુંબઇથી આપાજીમાંજ પીર મોગામીયાં સાહેબની મુબારક લાશને માંગરોલ લઇ આવ્યા હતા

એમની ગાદી

એમની ગાદી હવે માંગરોળની ગાદીને નામે ઓળખાય છે કારણકે એમની પછી એમની ગાદીએ એમના ભાઇ પીર ઇનાયત મીયાં સાહેબના દીકરા પીર મોગ મીયાં સાહેબ (પહેલા) આવ્યા તેઓએ પોતાનો રહેવાનો મુકામ માંગરોલમાં રાખ્યો હતો એમની ગાદી ઉપર હાલ પીર મોગામીયાં સાહેબ (ત્રીજા) બીરાજે છે, તેઓએ ૬ ધોરણ સુધી અભ્યાસ કર્યો છે ગુજરાતી ઇંગ્રેજી, ઉર્દુ, અરબી ભાષા તેમજ હિંદુ ધર્મોનું સારૂં જ્ઞાન ધરાવે છે તેઓ દવાવનનું કામ ઘણું સારી રીતે કરે છે અને "ઘર ઘર ગાય ની યોજનાથી હિંદુ મુસ્લીમ એકતા કરવાનો પ્રચાર કરી રહ્યા છે *

---

* વધુ સારૂ જુઓ "મહાન ચીશ્તી પીરો અને માંગરોળની ગાદી" નામનું પુસ્તક

દીબાચો.

" Man, know thyself."-*Dictum of Socrates.*

અર્થ:-"અય માનવી, તું તને પોતાને પીછાન" એમ સોક્રેટીસે કહ્યું હતું.

મન અરફા નફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ—(હદીસ.)

અર્થ:—"જેણે પોતાના નફસને પીછાન્યો તેણે ખુદાને પીછાન્યો."

तमे वैकं जानथ आत्मानम् अमृतस्यैप सेतु (ઉપનીષદ.)

અર્થ:-એક આત્મા જે છે તે જાણ, એજ અમરપણું મેળવવાનો રસ્તો છે.

ખલકા આદમો અલા સુરતીહી.

અર્થ:-ખુદાએ માણસને પોતાની શકલ-આકૃતી ઉપર બનાવ્યો છે. (God made man in His own image).

"જીને આપસકું સહી કર જાના,
ઉને સાહબકું ભી પીછાના;
જો મરમ આપસકા ન જાને,
વોહ સાહેબકું કહાંસે પીછાને. (નુરે રોશન.)

" સેપંજી તુ અંદર સરાયે સીપંજ,
'ઇ બેહરે સેપંજી ચે બાશી બરંજ;
કુજા રૂસ્તમો ઝાલો સામે સવાર,
કે બુલન્દ ગરદન કરો નામદાર.
ફેરામરોઝો સોહરાબો ગોદરેઝો ગીવ,
ચે ગશતંદ ઈં જુમલે શુર્દાને નીવ;
નમાનદ કસે જાવેદાં દરજહાં
મગર દાદગર દાવરે ગેબદાં"

અર્થ—આ બેચાર દીવસની દુનીયામાં તું પણ બેચાર દીવસનો છે અને એ બે ચાર દીવસના મામલા સારૂ તારે શું કામ રંજ કરવો જોઇયે? રૂસ્તમ, ઝાલ, અને શામ જેવા નામદાર ઇરાની પેહેલવાનો ક્યાં ગયા? ફેરામરોઝ, સોહરાબ, ગોદરેઝ અને ગેવ જેવા શુરા વીરોનુ શું થયું?

આ જહાનમાં કોઇ હમેશાં જાવેદાન રહેતું નથી. ફક્ત ગેબનો જાણનાર દાદગર ખુદા તેજ જાવેદાન રહે છે.

માણસ જ્યારે પોતાની જીંદગીમાં કોઇ અણધારેલી આફતમાં સપડાય છે અથવા બીજા લોકો ઉપર દુનીયાના દુઃખના સપાટા આવી પડેલા તે જુવે છે ત્યારે તેને ખ્યાલ ઉતપન્ન થાય છે કે આ શું કામ બન્યું હશે. કેટલીકવાર વિચાર કરતાં મોટા મોટા પુરૂષોને એ દુનીયા છોડી દઇ એ ભેદ શોધી કાહડવાનું મન થયું છે. ૧૮૫૭ ના બળવામાં કેટલા માણસો બેગુનાહ માર્યા ગયા તે દેખાવ જોઇ રાય શાલીગ્રામ સાહેબ બહાદુર જે નોર્થ વેસ્ટર્ન પ્રાંતના પોસ્ટમાસ્ટર જેનરલ હતા, તેમનું મન આ દુનીયા ઉપરથી ઉઠી ગયું હતું.

It seems that the horrors of the mutiny in 1857 made a deep impression on his (Rai Shaligram Bahadur's) mind He saw thousands of men, women and children butchered before his eyes, the rich reduced to poverty, the poor raised to unexpected and undeserved wealth, so that the idea of the world's impermanent and transient nature took complete possession of him and

ranged him from all that had formerly enlisted interest and occupied his energies." (Maxmuller's [Lif]e of Ramakrishna, Page 20.)

જ્યારે તેમણે તેબળવા વખ્તે હજારો મરદો, સ્ત્રીઓ અને બચ્ચાંને પોતાની [નજ]રે આગળ કતલ થતાં જોયાં, તવંગરોને એકદમ મુફલેસીમાં આવતાં [અ]ને કંગાલોને અણધટતી રીતે તવંગર થતા જોયા ત્યારે આ દુનીયાની [બિન]પાયદારીનો મજબુત ખ્યાલ તેમના મનમાં ઠસી ગયો અને દુનીયાદારી [તર]ફ તેમને અભાવ ઉતપન્ન થયો.

ગૌતમ બુધ, બૌધ ધર્મનો સ્થાપક, રાજાનો એકજ પુરો બેટો હતો પણ [દુ]નીયામાં એક બીમાર ભીખારીને ભીખ માગતો જોઇ અને એક માણસને [મ]રતાં જોઇ, આ બનાવો શા કારણથી બનતા હશે તે જાણવાની જીજ્ઞાસા થવાથી, તેણે પોતાના બાપનું ઘર તજી, ફકીરી લઇ, સન્યાસ લીધો હતો.

હઝરત ઇબ્રાહીમ અદહમ બલ્ખ શહેરના બાદશાહ હતા[1]. તે ઘણા પરહેજગાર હતા. એક રાત્રે સ્વપ્નામાં જુવે છે કે એક માણસ તેમના મહેલના છાપરાં ઉપર બત્તી લઇને ફરે છે. તેને પુછ્યું કે છાપરાં પર શું શોધે છે ? તે માણુસે જવાબ દીધો કે મારૂં ઉંટ ખોવાયું છે તે શોધું છું. બાદશાહે કહ્યું, " મુર્ખા, છાપરાં ઉપર તે ઉંટ જડતું હશે ? " તે પુરૂષે જવાબ દીધો " મારેથી મોટા મુર્ખો તો તમે છો કે રાજ વૈભવમાં ખુદા શોધો છો. " આ સ્વપ્નાની બાદશાહ ઉપર એટલી બધી અસર થઇ કે તેમણે તુરત પોતાનું રાજપાટ છોડી દીધું અને ફકીરી લીધી.

જેમ કેટલીક વાર આવા બનાવોથી માણુસનું દીલ ખુદા તરફ અને ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવાના રસ્તા તરફ જાય છે તેમ કેટલીક વેળા માણુસ ધર્મની કીતાબો વાંચીને તે જ્ઞાનનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો મેળવવાની આશાએ એ રસ્તા તરફ દોરાય છે. બંગાળાના શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ જેઓ હીંદુ-ઓમાં શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર મનાય છે, તે પહેલાં મંદીરમાં પુંજારી હતા. દરરોજ દેવીની મુર્તી સામે પુજા કરતી વખતે તેમનો ખ્યાલ થતો કે આ પુજા દેવી અથવા મહાકાળી જેમની મુર્તી સામે તેવો બંદગી કરતા હતા તે સાંભળે છે કે નહી. એ ખ્યાલમા ને ખ્યાલમાં દેવીને કહયા કરતા કે તું મને જાહેર દેખાવ દે. આખરે તેઓ મહાપદે પોહોંચ્યા હતા.

મ્હાન પેગંબર સાહેબ જરથુશત્ર પોતે અહુનવદ ગાથાના ૩૩માં હાન સાતમાં ફકરામાં કહે છેઃ—

---

૧. આ સુન્નાન પીર કાયમદીન બાવા સાહેબના એક વડીલ હત

ચે જઓતા અથા એરેજૂશ હવો,
મન્યેઉશ્ આ વહિશ્તાત્ કયા,
અહુમાત્ અવા મનંઘૂહા યા,
વેરેજ્યે ઇધાઇ મન્તા વાસ્તરયા;
તા-લોઇ ઇજયા અહુરા મજદા,
દરશ્તો ઇશ્ચા હેમ પરશ્તો ઇશચા.

એટલે ખાલેસ પરસ્તેશ (બંદગી) કરનાર તરીકે રાસ્તીની મારફતે તથા ઘણીજ નેક નયનથી, અય હોરમજદ, તને હું પોતે હરદમ યાદ કરૂં છું, કે તેથી (મારી) મુરાદ મુજબ ધારેલું કામ હું પાર પાડું. તારાથી, અય હોરમજદ ! આ બે ચીજ હું માગું છું-૧. તારા દર્શન. ૨. દીન બાબત તારી સાથે વાતચીત.

સ્વામી વિવેકાનંદ, જેમણે ઇંગ્રેજી કેળવણીનો પુરેપુરો લાભ લીધો હતો, તેઓ ઉમરે પુગ્યા પછી દરેક મહાત્માને જઇ એજ સંવાલ પુછતા કે " તમે ખુદાને જોયો છે?" પ્રખ્યાત કવી રવીન્દ્ર-નાથ ટાગોરના પિતાજી પાસે જઇને પણ તેમણે એજ સવાલ કર્યો હતો. તેના જવાબમાં ફક્ત તેઓજ એટલું બોલી શકયા કેઃ છોકરા તારી આંખો યોગીની આખો છે. તે પછી સ્વામી વિવેકાનંદે તેમના ભવિષ્યના ગુરૂ શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસને પણ એજ સવાલ કર્યો " મ્હાશય, તમે ખુદાને જોયો છે ?" તેમણે જવાબ દીધો "હા. જેવી રીતે હું તને જોઉં છું, તેવીજ તરેહ, પણ આ શરીરની આંખોથી નહી વળી હું તને પણ ખુદાના દર્શન કરાવી શકીશ. " એમ કેટલાક મહાપુરૂષોને ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવાની કુદરતી ખાહેશ થાય છે તેમાના કેટલાક ફક્ત જ્ઞાન મેળવવા પછી પોતાનીજ મુક્તી મળી એટલાથી સંતોષ માની બેસી રહે છે. પણ કેટલાક આ દુનીયાના જીવોને પણ પોતાના જ્ઞાનનો લાભ આપે છે પહેલાઓને જીવનમુક્ત કહે છે અને છેલ્લાઓને આચાર્ય અથવા ગુરૂ કહે છે, જે પોતે જીવનમુક્ત પણ છે અને બીજાઓને જીવનમુક્ત કરી શકે છે. નુરે રોશનના કર્તા, શાહ કાયમદીન બાવા આવાજ આચાર્ય અથવા સદગુરૂ હતા. અને એનો અચુક પુરાવો એમના પરહેઝગાર શિષ્યોના ભજનો છે. અભણ માણસો ફક્ત પોતાના ગુરૂએ જે ભક્તી માર્ગ દેખાડ્યો તે રસ્તે ભક્તી કરી ખુદાની એકતા એટલે તૌહીદને પુગ્યા, અને પોતે જીવનમુક્ત થયા તથા ખુદાઇ જ્ઞાનનો ચોખ્ખો અનુભવ થતા પોતે જોશમાં આવી જ્ઞાન અને ભક્તીથી ભરપુર ભજનો લખી ગયા એથી વધુ પુરાવો આ બાબતનો શું હોઇ શકે ?

તૌહીદ.

ઉપર લખ્યું છે કે એમના શિષ્યો તૌહીદને પુગ્યા હતા.' **તૌહીદ** એટલે શું ? તૌહીદનો અર્થ ખુદાની એકતા.' એટલે ખુદા એકજ છે એમ માનવું એટલુંજ નહી પણ તેનો અત્યક્ષ ખરેખરો અનુભવ થવો. એ અનુભવ થતી વખતે માણસ જુવે છે કે તે પોતે ખુદાનોજ અંશ છે. વેદાંતનું વાક્ય "અહં બ્રહ્માસ્મી", "તત્ત્વમઅસી" સર્વ જગ્યાએ બ્રહ્મ છે, તું તે પોતે છે એનો અનુભવ થાય છે.

જીસસ ક્રાઈસ્ટે (હ૰ ઇસાએ) કહયું હતુ કે "I and my Father are one. He that hath seen me hath seen the Father." એટલે હું અને મારો ખુદા એકજ છીએ. જેણે મને જોયો તેણે ખુદાને જોયો.

મન રાઆની ફકદ રાઅલ-હક એટલે જેણે મને જોયો તેણે ખુદાને જોયો એમ પેગમબર હઝરત મોહંમદ (સ૰ અ૰ વ૰) પણ ફરમાવી ગયા છે.

મનસુરે હલ્લાજ નામના એક મહાન સુફી થઇ ગયા છે તેમને જ્યારે એ જ્ઞાન થયું ત્યારે તેઓ જાહેર રીતે બોલવા લાગ્યા કે " અનલહક " હું ખુદા છું.

નીસ્ત હસ્તી મગર યઝદાન, એટલે ખુદા સીવાય બીજુ કાઇ નથી, એ જ્ઞાન કેટલાકને અનુભવવા ગમે છે ને લોકો વાસ્તે વેદાંત તથા આવી કીતાબો લખાયલી છે. ઘણા લોકો કહેશે કે " હમે જાણીયે છીયે કે ખુદા સર્વવ્યાપક છે" પણ એ કહેવુ એક ચીજ છે અને અનુભવવું બીજી ચીજ છે. આપણે જાણીયે છીયે કે ખુદા સર્વ ઠેકાણે હાજર છે, છતા ચોરી કરતાં ખરાબ કર્મ કરતાં એકલા હોઇયે તો અટકતા નથી, પણ બીજો માણસ હાજર હોય તો તરત અટકી જઇએ છીએ. એટલે આપણે ખુદાથી નહી ડરતાં તે માણસથી ડરીયે છીયે પરંતુ જે લોકોને ખુદા બધે હાજર છે એવો અનુભવ થયો છે તેમની નજર સામે હમેશા ખુદા રહેવાથી તેઓ એવું કામ કરતા નથી. હવે એ અનુભવ કેવી રીતે થાય ? ગુરૂ રોશનમાં કહેલું છે કે.—

માહેબ એસા હે સમરથ-ખેલ ખેલે સબ આપહી ઘટ,
જીસપર મહેર કરમકી નજર કરે-ઉસે તોહીદ ઇલમકી સમજ પડે;
મીલાવે ઉસે મુરશીદ કામીલ-નફા દીદારકા હોવે હાંસીલ.

ખુદા દરેક ઘટમાં છે. એ તોહીદના ઇલ્મની ખબર ખુદા મહેરની નજર કરે તો થાય છે. તેને મુરશીદે કામીલ એટલે પુરો સદગુરૂ મેળવી આપે છે જે તેને ખુદાના દીદારના દર્શન કરાવે છે. આવીજ તરેહ ગીતામાં પણ કહયું છેઃ-यमे वैष वृणुते तेन लभ्यस्त स्यैष आत्मा विवृणुते तनुं स्वाम् તેજ માણસ તેને પોહોંચી શકે છે જેની ઉપર તેની પસંદગી ઉતરી હોયઃ તેનેજ આત્મા પોતે શું છે તે જાહેર કરે છે.

મુરશીદે કામીલ અથવા ગુરૂ.

એક માણસને ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવાની ઘણીજ આતુરતા થાય તો પછી તેના સાધન ખુદા કુદરતી મોકલી આપે છે. તે સાધનોમાં એક સદ્‌ગુરૂ પણ છે. હવે કોઇ કહેશે કે સદગુરૂની શી જરૂર છે? હમને કુદરતી રીતેજ ખુદા મળશે. તો એ તેમનો ખ્યાલ તેમને મુબારક છે. પણ જે જે મહાત્માઓ થઇ ગયા તે બધાનો પણ ગુરૂ કર્યા વગર છુટક થયો નહોતો તો પછી સાધારણ માણસની તે શી વાત? શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ, જે કેટલાક હીંદુભાઇઓમાં એક અવતાર રૂપ મનાય છે તેમને પણ નિર્વિકલ્પ સમાધિની હાલતે પુગવા, એટલે કે નિરંજન નિરાકાર રૂપે ખુદાના દર્શન કરવા તોતાપુરી નામના ગુરૂ કરવા પડયા હતા. સ્વામી વિવેકાનંદ એ શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસના ચેલા હતા. કબીર સાહેબે રમાનંદ નામના મહાત્માને ગુરૂ કર્યા હતા. કેટલાક લોકો એવો વિચાર ધરાવે છે કે આપણે નેક ચલણ રાખવું. પરહેઝગારીથી ચાલવુ, જુઠ્ઠુ ન બોલવું, દગાબાઝી ન કરવી, પરાઇ ઓરત ઉપર નઝર ન નાંખવી, એવી રૂઢીએ ચાલીયે એટલે મુરશીદની જરૂર રહે નહી, કેમકે જે મુરશીદ શીખવે તે મુજબ તો આપણેજ ચાલીયે છીયે. પણ એ ખીયાલ દુરસ્ત નથી, કારણકે જ્યાં સુધી ઇનસાન કોઇ ખાસ ચીજનો પાબંદ થતો નથી ત્યાં સુધી પુરો-કામિલ થઇ શકતો નથી. કોઇ બી શખસ ગુરૂ વગર ગમે તેવી પરહેઝગારી પાળતો હોય પણ તેને હમેશાં શેતાન એટલે પોતાની નફસાનીયત કોઇપણ વખત નીચે નાખે એવો ભય હમેશાં રહે છે ગુરૂ હમેશાં ચેલાના દીલના ખ્યાલની નેગેહબાની રાખે છે. જો એક બકરી એવો ખ્યાલ કરે કે "મને ભરવાડની શી જરૂર છે, હું પોતે જંગલમાં જઇ ચારો ચરૂં છુ, મારા પોતાને પગે ચાલી જાઉછું અને પાછી ઘેર આવું છું, હું પોતે ચારો શોધી મારા દાંતે તોડુછું અને ખાવું

છું, પાણી બી મારે મોઢેથી પીઉં છું, તો ભરવાડને મારા ઉપર સરદારી કરવાનો શો હક છે ? તે શું કરવા હાથમાં ડાંગ લઇ મારા સાથે અહીંથી તંહી ફર્યા કરે છે?" તો એ બકરીના ખ્યાલ ભુલ ભરેલા છે. કારણકે ભરવાડ આગળ પાછળ જોઇ જયાં ઘણો ચારો હોય છે ત્યાં બકરીને લઇ જાય છે ને બકરી તે ખાઇને પોતાનું પેટ ભરે છે. જો ભરવાડ નહી હોય તો બકરીમાં એટલી તાકત નથી કે સૌથી વધારે ચારો કયાં છે તે શોધી કાઢી પોતે ત્યાં જાય; વળી પાણીની જગા સુધી પણ બકરીને ભરવાડજ લઇ જાય છે. સૌથી અગત્યની વાત તો એ છે ભરવાડ હાથમાં ડાંગ લઇ સવારથી રાત સુધી બકરીની રખેવાળી કરે છે કે કોઇ વાઘ, વરૂ કે જંગલી જાનવર તેની ઉપર હુમલો કરે નહી.

આવીજ તરેહ ગુરૂ અથવા મુરશીદ મુરીદોની (ચેલાઓની) નેગેહબાની કરે છે. ગુરૂ વગરના માણસની હાલત ભરવાડ વગરની બકરી જેવી છે. તે ભલે નદી કીનારે લીલું ઘાસ ચર્યા કરે પણ હમેશાં તેને ફીકર રહે કે રખે રસ્તો ભુલી જવાય અને એવી જગાએ જવાય કે જયાં ઘાસ પાણી નહી હોય; અથવા વાઘ, વરૂ વગેરે ફાડીખાનારા જાનવરો તેને ફાડી ખાય. તેથી ગુરૂ અથવા મુરશીદ કરવાની જરૂરત છે.

માણસની હસ્તીના બે હીસ્સા છે (૧) જીસ્માની (શારીરીક) અને (૨) રૂહાની (અધ્યાતમીક). જેવી રીતે જાહેરની તજવીજે કરી આપણે શરીરની સફાઇ રાખીયે છીયે તેવીજ તરેહ રૂહની સફાઇ કરવાની પણ તજવીજ કરવી જોઇયે છે. જેવી તરેહ આપણા શરીરના બાહેરના ભાગો (હવાસે ખમ્સા ઝાહેરી) સાફ કરવાની જરૂરત છે તેવીજ તરેહ અંદરની ખસલતો (હવાસે બાતેની)ને સાફ કરવાની પણ જરૂરત છે. અને તે મુરશીદ વગર થઇ શકતી નથી. એક કટાયલા વાસણને સાફ કરવા જેમ કલાઇગરની જરૂર છે તેવીજ તરેહ દુનીયાવી માણસને પોતાની રૂહ ઉપરના માયાના કાટનો પટ નાબુદ કરવા મુરશદની જરૂર પડે છે. મુરશીદ વગર "ઇલ્મે બાતીન"ની ખબર પડી શકતી નથી. અફલાતુન (Plato) ઘણો મોટો ફીલસુફ હતો પણ તેણે જોયું કે ગુરૂ વગર જ્ઞાન મળતું નથી તો અરસ્તો (Aristotle)ને ગુરૂ કર્યો હતો, કારણકે જેવી રીતે કેટલાક માણસને શરીરનું બળ હોય છે તેવી રીતે કેટલાક માણસોને આત્મીક બળ (રૂહાની તાકત) હોય છે, અને તે તાકત મેળવવા સારૂ જે જે કાયદા કાનુનો જાળવવા પડે છે તે ગુરૂ અથવા મુરશદ બતાવી શકે છે. શરીરનું

જેરે મેળવવાના કામદા પાળવાથી માણસનું શરીર આસ્તે આસ્તે બળવાન થાય છે. તેવી તરેહ આતમીક કાયદા પાળવાથી રૂહ બળવાન થાય છે. જેવી તરેહ એક ડાકટર કે વૈદ દરદીની હકીકત જોઇ તેની દવા આપે છે તેવી તરેહ ગુરૂ તેના ચેલા (મુરીદ)ની હાલત જોઇ તેના નફસને સાફ કરવા તેને તઆલીમ આપે છે.

હઝરત અલી (ક૦ અ૦ વ૦) ફરમાવી ગયા છે કે "મન અરફા નફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ." (જેણે પોતાના નફસ ને પીછાન્યો તેણે ખુદાને પીછાન્યો). હવે માણસ ડાકટરની મદદ વગર પોતાના શરીરના ભાગ કયાં છે અથવા તેમાં શું છે તે પીછાની શકતો નથી તો તે રૂહાની ડાકટર અથવા ગુરૂ વગર "નફસ" કેવી રીતે પીછાની શકવાનો હતો ?

જેવી તરેહ ઝાહેર ઇલ્મ શીખવાનો પણ એક ખાસ તરીકો હોય છે જે વગર તે જ્ઞાન મળી શકતું નથી તેમ એ રૂહાની જ્ઞાન શીખવાના પણ ખાસ તરીકા છે. હઝરત મુસા (અ૦ સ૦)ને રૂહાની જ્ઞાન મેળવવા હઝરત ખીઝરને રહેબર (મુરશીદ) કરવા પડયા હતા. "સહી બોખારી"ની હદીસમાં છે કે એક વખત હઝરત મુસા બની ઇસરાઇલના એક મોટા ટોળાં આગળ વાએજ કરતા હતા તેનામાં એક શખસે સવાલ પુછયો કે "અય મુસા, દુનીયામાં તમારેથી કોઇ મોટો ઇલમવાળો માણસ છે."? મુસાએ ના કહયું. ખુદાતઆલાને મુસા અ૦ નો આ દાવો બહુ નાજાયઝ લાગવાથી તે વખતે તેમને ગેબથી જવાબ (વહી) મળ્યો કે "એ મુસા, મારો એક બીજો બંદો છે જેનો ઇલ્મ તારેથી વધારે છે. તું તેની પાસે જા". પછી હઝરત મુસા હઝરત ખીઝર પાસે ગયા. તેનું વર્ણન કુરાન શરીફની તફસીરોમા કરેલું છે. મુસા (અ૦,ને મજમઉલ બેહરૈન (બે દરીયાના સગમ) સુધીની મુસાફરી હઝરત ખીઝરની શોધમાં કરવી પડી હતી. અને હઝરત ખીઝર પાસેથી તેમને જ્ઞાન મળ્યું તેની સાબેતી કુરાન શરીફની આયતોમાં મોજુદ છે

કુરાન શરીફમાં કેટલીક જગાએ મુરશીદનો અર્થ વલીનો થાય છે. તેમા ખુદાયે ફરમાવ્યુ છે કે જેને ખુદા હીદાયત કરે છે તેનેજ હીદાયત થાય છે અને જેને તે ગુમરાહ કરે છે તેને કોઇ હીદાયત કરી શકતું નથી. એ આયત પર વિચાર કરવાથી મુરશદની જરૂરત કેટલે દરજ્જે છે તે માલુમ પડે છે. એટલાજ ઉપરથી સુફીઓએ કહયુ છે કે "મલા શએખ લહુ ફી શએખહુશ શેતાન". (જેને મુરશીદ નથી તેનો મુરશીદ શેતાન છે.)

ગુરૂ શું કામ કરવો પડે છે તે સ્વામી વિવેકાનંદે નીચે પ્રમાણે સમજાવ્યું છે —

Then another thing is necessary and that is the coming in direct contact with the Mahapurushas, and thus moulding our lives according to those of the great souled ones who have reached the goal Even disgust with the world and a burning desire for God are not sufficient Initiation by the Guru is necessary. Why? Because it is the bringing of yourself into connection with that great source of power which has been handed down through generations, from one Guru to another, in uninterrupted succession The devotee must seek and accept the Guru or spiritual preceptor, as his counsellor philosopher friend and guide In short, the Guru is the *sine qua non* of progress in the path of spirituality (Complete Works, Vol III, Page 452)

અર્થ—એક બીજી ચીજ જરૂરની છે અને તે એ કે મહાપુરૂષો સાથે સમાગમમાં આવવું જે મહાપુરૂષો કમાલીયત-સંપુર્ણતાને પોહોંચેલા હોય તેમની સગતની જરૂર છે દુનીયાથી કંટાળો આવ્યો હોય અને ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવા સારૂ ગમે તેટલી આતુરતા હોય છતા ગુરૂ કરવાની જરૂરજ છે તેનો સબબ શું ? તે એ કે ગુરૂ દર ગુરૂ ચાલી આવેલી જે શક્તી-રોશની તે લોકોમાં છે તે શક્તી સાથે સમાગમમાં આવવાથી તે શક્તીનો લાભ તમને મળે ગુરૂને પોતાના સ્નેહી, રહેબર, ફીલસુફ અને સલાહકાર તરીકે કબુલ કરવાનુ અવશ્ય જરૂરનું છે

વળી બીજે ઠેકાણે તેઓ લખે છે કે —

The soul can only receive impulse from another soul, and from nothing else The inadequacy of books to quicken spiritual growth is the reason why, although almost every one of us can *speak* most wonderfully on spiritual matters, when it comes to

action and the living of a truly spiritual life;" we find ourselves so awfully deficient To quicken the spirit, the impulse *must* come from another soul.

એટલે એક જીવને બીજા જીવ તરફથીજ રૂહાની તાકાત–ચૈતન્ય મળી શકે છે. ચોપડીઓથી મળી શકતું નથી: દાખલા તરીકે આપણને જો બોલવા કહયુ હોય તો ધર્મ સંબંધી બાબદ ઉપર ઘણી સારી રીતે બોલી શકાયે પણ એક ધર્મીષ્ટ જીંદગી ગુજારી શકતા નથી. ચૈતન્ય, એક જીવતા આદમી તરફથીજ આપણને મળી શકે છે.

સુફીવાદમાં પણ ગુરૂ એટલે પીર કરવા માટે એવીજ મજબુત ભલામણ કરેલી છે. મૌલાના જલાલુદ્દીન રૂમી સાહેબે મસનવીના પહેલા દફતરમાં નીચેની હદીસ ઉપર એક વ્યાખ્યાન કર્યું છેઃ—

કા૦ ન૦ અ૦ એઝા તકરરબ નનાસો એલા ખાલેકહીમ બે અનવાઇલ બીરરે–ફ–તકરરબ એલલ્લાહે–બીલ–અકલે વસ સીરરે તસએકા હુમ બીદદરજાતે વઝ ઝુલફા ઇનદન નાસે વ ઇનદલ્લાહે, ફીલ આખેરહ.
(આનો તરજુમો રૂમી સાહેબે કવીતામાં આપ્યો છે કે)

શુફ્ત પયગંબર અલીરા કય અલી,
શેરે હકકી, પહેલવાની પુર દીલી;
લેક બર શેરી મકુન હમ અએતમીદ,
અંદર આં દર સાયયે નખ્લે ઉમીદ.
હર કસી ગર તાઅતી પીશ આવુરંદ,
બહેર કુર્બે હઝરતે બીચુન વો ચંદ;
તુ તકર્રુબ જુ બઅકલો સીર્રે ખીશ,
નય ચુ ઇશાન બર કમાલ વર ખીશ.
અંદર આ દર સાયએ આં આકેલી,
કશ નતાનદ બુર્દ અઝ રાહ નાકેલી;

* * * *

યા અલી અઝ જુમલએ તાઆતે રાહ,
બસ ગુઝીન તુ સાયએ ખાસે ઇલાહ.

* * * *

ચું ગીરફ્તી પીર હૈન તસલીમ શવ,
હમ ચુ મુસા ઝેરે હુકમે ખીઝર રવ.

અર્થ—પેગંબર સલ્લમે હઝરત અલી (ક૦ વ૦)ને કહયું કે તું ખુદાનો સીંહ અને બહાદુર પહેલવાન છે પણ તારી પહેલવાની ઉપર બેસી રહેતો ના, પણ કોઇ ખુદાના બંદા એટલે પુરા કામેલ શખસના આશરા હેઠળ જજે. લોકો ખુદા પાસે જમે તો પોતાની બંદગીથી જવા માગતા હોય પણ તું ખુદા પાસે કોઇ આકેલ માણસના સાયા હેઠળ રહીને જજે.

અય અલી, ખુદાની બંદગીના બધા રસ્તામાં તું કોઇ ખુદાના આશકના સાયા હેઠળ રહેવાનુ પસંદ કરજે.

અને પછી જ્યારે પીર કરે ત્યારે જેવી રીતે મુસા અલેહીસ સલામ હઝરત ખીઝરના તાબેદાર થઇને રહયા હતા તેવી રીતે તુ પણ રહેજે.

વળી બીજે કેકાણે કહયું છે કેઃ—

રવ બજુ યારે ખુદાઇરા તુ ઝુદ,
ચુ ચુનાન કર્દી ખુદા યારે તુ બુઅદ.

એટલે જા અને જઇને ખુદાના આશકને તું શોધી કાટ. તું જ્યારે એમ કરશે ત્યારે ખુદા તારો નેસ્ત થશે.

પીર શું કામ જરૂરનો છે તે મૌલાના રૂમ સાહેબની આ નીચેની લીટીઓથી સમજ પરે છેઃ—

પીર રા બગુઝીન કે બેપીર ઇં સફર,
હસ્ત બસ પુર આફતો ખોફો ખતર;
ગર ન બાશદ સાયએ પીર અય પુઝુલ,
બસ તોરા સર ગશ્તે દારદ બાંગે ગુલ.
અંદર આ દર સાયહે આં આકેલી,
કસ ન શાયદ બુર્દ રાહ અઝ નાકેલી;
ઝીલ્લે ઉ અંદર ઝમીન ચું કોહે કાફ,
રૂહે ઉ સીમુર્ગ બસ આલી તવાફ.
ગર તુ સંગે ખારા વ મરમર શવી,
ચું બસાહેબ દીલ રસી ગૌહર શવી;
હમનશીની સાઅતી બા અવલીયા,
બેહતર અઝ સદ સાલે તાઅત બેરયા.

હર કે ખાહદ હમ નશીની બા ખુદા,
'ગો નશીન અદર હુઝુરે અવલીયા

અર્થ—માથે પીર કરજે કારણ કે ખુદાઇ રાહની સફરમા ઘણી આફત, દેહશત અને જોખમ છે તેથી જો તારે માથે કોઇ પીરનો હાથે નહી હશે તો કાળના અવાજથી તુ ઘણો ગભરાશે આકેલ એટલે અક્કલ વાળા પીરનો સાથે પકડજે કારણ કે જુદા ગુરૂથી રસ્તો મળશે નહી આ જમીન ઉપર સાચા ગુરૂનો સાથે તારે મથે કોહે કાફ-પર્વતના જેવો છે અને તેનો રૂહ-આત્મા શીમુર્ગની માફક છે તુ પથર હશે તોબી તે સાહેબે દીન (મહાત્મા)ની મહેરબાનીથી જવાહેર-હીરો થશે અવલીયાની પાસે એક ઘડી તુ બેસશે તો તે સગતની કિમત સો વરસની ઇબાદત જેવી થશે, જો ખુદા પાસે બેસવા માગતો હોય તો તુ અવલીયાની પાસે જઇને બેસ

એવીજ તરેહ જે જે મહાત્માઓ મહાપદ-મરતબાને-પહોચ્યા છે તે ગુરૂ કરવાની જરૂરીયાત ઉપર ભાર મુકે છે કબીર સાહેબ કહી ગયા છે કે—

રામ કૃષ્ણસે કો બડા, ઉનહી તો ગુરૂ કીન,
તીન લોકકે જો ધણી, વોભી ગુરૂ આગે આધિન
કર્મરેખ સબહિન પર છાજત,
કહા ગમ કહા ગવણ રાજા
કર્મ ફાસ છુટે નહી, કે તો કરો ઉપાય,
સદગુરૂ મિલે તો ઉબરૈ, નહિ તો પરલય જાય

હવે સતગુરૂ અથવા પીર કરવામા જોવાનુ એ છે કે ગુરૂ સાચો અથવા ઠગારો નહી હોય જેમ સ્વામી વિવેકાનંદ કહી ગયા છે તેમ There are still greater dangers in regard to the Guru There are many who though immersed in ignorance yet in the pride of their hearts, fancy they know everything and not only do not stop there, but offer to take others on their shoulders, and thus the blind leading the blind both fall into the ditch (Bhakti Yoga) કેટલીક વખત અજ્ઞાન ગુરૂ કરવામા મોટા જોખમ છે કેટલાક અજ્ઞાન પુરૂષોએ કાઇ જ્ઞાન મેળવેલુ હોતુ નથી

પણ તે લોક મગરૂરીમાં એમજ સમજે છે કે તેમને બધુ જ્ઞાન થઇ ગયું છે. એટલેથી નહી અટકતાં બીજાઓને પોતાની ખાંધ ઉપર બેસાડી તેમને ભવસાગર તેરવવાની તેઓ કોશીશ કરે છે. અને આંધળા આંધળાને દોરતા હોય તેમ બન્ને ખાડામાં પડે છે. જેવી રીતે એક ઉપનિષદમાં કહેલું છે.

अ विद्या या मन्तरे वर्तमानाः स्वयंधीराः पण्डितम्मन्यमानाः।
ज हन्यमानाः परियन्ति मूढा अन्धेनैव नीयमाना यथान्धाः॥

એટલે અંધકારમાં રહેના બેવકુફો, પોતાના ગર્વમાં, ફોકટના જ્ઞાનથી ફુલાઇ જઇ એક આંધળો માણસ બીજા આંધળા માણસને રસ્તો દેખાડતો હોય તેમ ગોળ ગોળ આંટા ફર્યા કરે છે.

કબીર સાહેબ પણ એવીજ સલાહ આપે છેઃ—

પુરા સતગુરૂ ના મીલા, રહા અધુરા શીષ;
સવા ગજ ટીકા પેહરકે, ઘર ઘર માંગે ભીખ.
પુરા હી સતગુરૂ બીના, પુરા શીષ ન હોય,
ગુરૂ લોભી શીષ લાલચી, તાતે દુની દાઝ ન હોય.
કચ્ચે સેતી મત મીલો, પકકે સેતી ગ્યાન;
કચ્ચે સેતી જો મીલો, હો તન મન ધનકી હાન.

મઉલાના રૂમી સાહેબે પણ કહ્યું છે કેઃ—

અય પીગાન અઝ યારે નાજીન્સ અય પીગાન,
હમ નશીને નીક જુઇદ અય મીયાન.
ઝાન જલીસ અલ્લાહ ગરત આન નેક ખાઆ,
કે બ પહેલુએ સઇદી બુઈ રૂઆ.
યારે બદ બાનત સીતાનદ અય સલીમ,
યારે બદ આરદ સુયે નારે હજીમ.

એનો હીંદી તરજુમો નીચે મુજબ છેઃ—

છોડ કુસંગી સે તું પ્યાર, સચ્ચા સંગી ખોલે યાર.
જીને કીયા સતગુરૂકા સંગ, સત પુરૂષકા પાયા રંગ.
જુઠે ગુરૂકા જો સંગ લાએ, નરક પડે ઔર અતી દુઃખ પાએ.

નુરે રોશનમાં પણ એમજ લખ્યું છેઃ—

કાયરદીન ખલક કયા કરે, પકડા અંધેકા સાથ,
પીર આપ ભુલે પડે, ચેલા કયું પાવે બાટ.'

કહેવાની જરૂરત નથી કે માણસ ગમે તે જાતનો હોય તોપણ તે માલેકની ભક્તી કરનાર હોય તો તે મોટા પદે પોહોચે છે. અને ગુરૂ થવાને લાયક ગણાય છે. પ્રીતમદાસ નામના ભગતે કહ્યું છે કેઃ—

હરી ભજન થકી છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાય,
તનના તાપ ટળે, જન્મ મરણના સંકટ સર્વે જાય.–ટેક
શુકજીનું મૂળ જુવો શોધી, સજનો ઘાતી ને પશુ રોધી,
થયા આપે ઇશ્વર અક્રોધી, હરી ભજન થકી..........૧
જુવો વાલ્મિકની વાત ખરી, જેણે દર્ભશાળામાં દેહ ધરી,
જેણે સત કોટી રામાયણ કરી, હરી ભજન થકી...........૨
જુવો એકલશ્રંગી હરણીના, વ્યાસ મુની વણુ પરણીના,
જુવો સુત પુરાણી કોણ કરણીના, હરી ભજન થકી........૩
જુવો દાસી સુતથી શું હીણપણું, વળી પુન્ય પવિત્ર ચરિત્ર ઘણું,
થયા નારદ મન ગોવીંદ તણું, હરી ભજન થકી.........૪
જુવો માંડવ્યની મેંડકી માતા, જુવો વશિષ્ટ વેશ્યા વિક્ષાતા,
જુવો ચતુરાનન પકંજ જાતા, હરી ભજન થકી...........૫
જેમ મધ્યમ જળ ગંગામાં ભળે, તેતો ગંગા સરખું થઇ ફળે,
જેમ પારસ સ્પર્શે લોહ ટળે, હરી ભજન થકી............૬
એમ જાત ભાત સઉની જાણી, હરિ ભજે તે હરી સરખા પ્રાણી,
કહે **પ્રીતમ** ઓળખો એંધાણી, હરી ભજન થકી..........૭

અર્થ— માલિકની બંદગી કરવાથી ગમે તેવા નાહના હોય એટલે નીચ જ્ઞાતીના હોય તોપણ તે સઉથી મોટા-ઉંચા ગણાય છે. માલીકની બંદગીથી તેમના તનના (ત્રીવિધી) તાપ ગમે તેવા હોય તે ટળી જાય છે. તથા તેમના જન્મ મરણના દુઃખ-સંકટ સર્વ નાશ પામે છે શુકદેવજી મહાત્માનું મુળ આપણે જોવા જઇએ તો તે પોપટીમાંથી પેદા થએલા હતા અને સજનો એ જાતનો કસાઇ હતો તોપણ માલીકની બંદગી કરવાથી બંને મોટા ગણાઇ ગયા છે. વાલ્મિક રૂપી દર્ભની ઝુંપડીમાં બીસને ત્યાં

અનાર્ય કુળમાં જન્મ્યા હતા. એવા પુરૂષે રામાયણ જેવું પુસ્તક રચ્યું છે. જેને આખું હીંદુ આલમ માને છે. એકલશ્રંગી રૂષી હરણીના પેટે પેદા થયા હતા અને વ્યાસજી મુની કુંવારી માછણ "મછગંદા"ને ગર્ભે રહી જવાથી પેદા થયા હતા. તે ઉપરાંત સુતપુરાણી મહાત્મા ક્ષત્રી, કુળતીઓ અને વૈસ્ય કુળના પુરૂષથી પેદા થયા હતા, અને વ્યાસ મુનીના શિષ્ય હતા તેમણે પણ કરણી વડે રૂષીપણું પ્રાપ્ત કરેલું છે. નારદજી દાસી પુત્ર હતા. આથી હલકું કુળ બીજું કયુ હોઇ શકે? તોપણ તે પોતાના પુણ્ય અને ચારિત્રથી વિષ્ણુ ભગવાનની મેળના વાળ ગણાય છે. માંડવ્ય રૂષી મેંડકી-દેડકીમાંથી પેદા થએલા છે એટલે મેંડકી પુત્ર કહેવાય છે અને રામચંદ્રજીના ગુરૂ વાશિષ્ટ રૂષી ગુણિકા-વેસ્યાના પેટથી પેદા થવાથી વેસ્યાપુત્ર ગણાય છે, અને બ્રહ્મા કમળમાંથી અધર પેદા થયા છે તોપણ માલીકની મહેરબાનીથી પોતાની કરણીના લીધે મોટા ગણાઇ ગયા છે. જેમ રસ્તા ઉપરનું વહેતું પાણી ગંગાજીમાં ભળી ગંગાના પાણી જેવુ પવિત્ર થઇ જાય છે અને લોઢું પારસને અડવાથી પારસ થઇને ઉભુ રહે છે એજ પ્રમાણે માલીકની હમેશની છાયાથી નાના હોય તે મોટા થઇ જાય છે. ઉપર જેટલા કહયા તે સઉની જાત ભાત સઉ કોઇના જાણમાં આવી ગહેલી છે. પણ હરીને જે કોઇ ભજે છે તેજ હરીના ખાસ લાલ છે. પ્રોનમ કહે છે કે હે ભાઇઓ, આ બતાવેલા દાખલાઓ ઉપરથી તે જોઇ શકાય છે

હવે કોઇ કદાચ પુછશે કે દરેક કોમનાએ પોતાની ✓ કોમના શખશને ગુરૂ કરવો કે બીજી કોમના માણસને તે ગુરૂ કરી શકે? તેનો જવાબ એ છે કે જ્ઞાન જેની પાસેથી મળે તેની પાસે લેવામાં કાંઇ વાંધો નથી દુનીયાની એટલે નિશાળમાં ચોપડીઓનુ જ્ઞાન આપણે હીંદુ, મુસલમાન, ઇંગ્રેજ કોઇની બી પાસેથી લેતાં અચકાતા નથી તો ખુદાઇ જ્ઞાન લેવામા શુ વાંધો છે? મીરાંબાઇ જે મોટા શ્રી કૃષ્ણના ભકતાણી થઇ ગયાં છે તેમના ગુરૂ રોહીદાસ ચમાર જાતીના હતા. જ્ઞાનનો ઇજારો (monopoly) કોઇ ચોકકસ કોમે લીધો છે એમ કહી શકાય નહી.

જાત ભાત ન પુછે કોઇ, હરકો ભજે સો હરકા હોય.

* * *

જાત ન પુછીએ સંતકી, પુછ લીજીએ જ્ઞાન,
મુલ કરો તલવારકા, પડા રહેને દો મ્યાન.

મનુ મહાત્મા કથન કરે છે કે સર્વોત્તમ સદ્ગુરૂનું શિક્ષણ એક ચંડાળ પાસેથી પણ ગ્રહણ કરવાનું છે.

મઉલાના રૂમી સાહેબ† મસ્નવીમાં લખે છે કેઃ—

> મર્દે હાજી હમરહે હાજી તલબ,
> ખાહ હીંદ ઓ ખાહ તુર્ક ઓ ખાહ અરબ.
> મનિગર અંદર નકશ ઓ અંદર રંગે ઉ,
> બિનગર અંદર અઝમ ઓ દર આહંગે ઉ.
> અય બસા હીન્દ વ તુર્ક હમ ઝબાન,
> અય બસા દુ તર્ક ચું બીગાનેગાન.

એટલે કે જો તારે હજ પઢવા જવાનો વિચાર હોય તો જે હજ પઢી આવ્યો હોય તેની સંગત પકડ ને તેની સાથે જા, પછી તે હીંદુ હોય કે તુર્ક હોય કે અરબ હોય. મતલબકે જે માણસને ખુદાના દીદાર થયા હોય પછી તે ગમે તે મુલકનો હોય તે માણસનો સંગ અથવા તે માણસને ગુરૂ કરવાથી ખુદાઇ જ્ઞાન મળે છે. તેનો રૂપ, રંગ ને ચહેરો તારે જોવાનો નથી. તેની શ્રધા ને તેનો ઇરાદો તારે જોવાનો છે. ઘણા તુર્કો (મુસલમાનો) છે જે હીંદુઓ સાથે ભાઇ ભાઇઓની માફક છે અને કેટલાક તુર્કો એવા છે જે પોત પોતામાં બીગાનાઓની ઇલાયદાઓની માફક રહે છે.

---

† એ મસ્નવીના કર્તા રૂમી સાહેબ ઇ. સ. ૧૨૭૩ માં ગુજરી ગયા ત્યારે એમના મરણ વખતે યહુદીઓ અને ખ્રીસ્તીઓ હાજર હતા. It is very gratifying to note that at the death of Jalal his mourners were of all creeds A Christian was asked why he wept over a Muslim grave, and he replied: "We esteem him as the Moses, the David, the Jesus of our time; and we are his disciples, his adherents." (The Persian Mystics, By F. Hadland Davis)

અર્થ– તેમની કબર આગળ એક ખ્રીસ્તી રડતો હતો તેને કોઇએ પુછયું કે મુસલમાનની કબર ઉપર તું શું કામ રડે છે? ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે હમે એમને આ વખતના મુસા અ૦ દાઉદ અ૦, ઇસા અ૦ ગણીએ છીયે અને હમે એમના સેવક—પઅરવ છીએ.

નુરે રોશનના કર્તા પણ મઉલાના રૂમી સાહેબ માફક કહી ગયાછેઃ—

કાયમદીન, હરી મતા કીસી કે બાપકી નહી જાંન,
જીસે પાવે વો દાસ હરીકા પીછાન.
કાયમદીન, હીંદુ, મુસલમાન જે બરણુમેં હરીજન હોવે જાન,
જો કોઇ હરકું ઓલખાવે વો સતગુરૂ પીછાન.
કાયમદીન, કેતેક નીચ જાતને હરી ઓલખા હોવે જાન,
વોહી સતગુરૂ કર ફુચી લે માન.

એટલે કે ગુરૂ કરવામાં જોવાનું છે તે એજ છે કે ગુરૂ સંપૂર્ણ દરજ્જે પોહોંચેલો છે કે નહી. તેની ન્યાત જાત જોવાની નથી. જેણે નિરંજન, નિરાકારના દર્શન કરેલાં હોય અને બીજાને કરાવી શકે તેને ખરો સતગુરૂ જાણવો.

હવે નિરંજન નિરાકારના દર્શન કેવી રીતે થાય છે, અને હીંદુ શાસ્ત્રમાં અને પારસી અને મુસલમાની ધર્મ કીતાબોમાં એ વિશે શું લખેલું છે તે જોઇયે.

નિરંજન નિરાકાર

નિરંજનનો અર્થ એ છે કે જેને કોઇ પણ પ્રકારનું લેપન નથી. જે ત્રણ ગુણો, રાજસ, તમસ, અને સત્વ છે, એ ત્રણે ગુણોની ઉપર હોવું એટલે નિરંજન હોવું. અનંત, નિત્ય, અવિકારી, તથા સર્વમય સત્ છે; તેને તત્ કહે છે. તેમાંથી સઉની પેદાએશ થાય છે તથા તેમાં સર્વનો લય (વિસાલ) થાય છે. તે એકજ (વાહેદ) છે, અદ્વિતીય (લા શરીક) છે. હીંદુ ધર્મનો આ મૂળ સિધ્ધાંત છે.

ઇસલામમાં પણ એજ સિધ્ધાંત છે અને નુરે રોશનના કર્તાએ એ બે શબ્દજ વાપરેલા છે :—

લીખું નામ ઉસકે સિફાતી સહી—નિરંજન નિરાકાર અલખ હય વોહી

હઝરત બડામીયાં ચીશ્તી નામના એક મહાત્મા થઇ ગયા છે જે એક ભજનમાં કહે છે કે—

અંજન એસો આંજીએ રે, જામેં નિરંજન સુઝે રે.

એટલે આંખમાં એવું અંજન આંજવું જોઇએ કે જેથી નિરંજન સુઝે. નિરાકારનો અર્થ આકાર વગરનો છે. એટલે ખુદાને આકાર નથી.

હીંદુભાઇઓ આ નિરાકાર સર્વમય તત્વને કોઇ વાર નિર્ગુણ બ્રહ્મ અથવા નિરૂપાધિક બ્રહ્મ કહે છે. પણ જ્યારે ખુદાએ સ્રષ્ટી-મખલુક પેદા કરી તે ખ્યાલની વાતચીત કરતા હોય ત્યારે ખુદાને સગુણ બ્રહ્મ—એટલે સૃષ્ટિ સહિત પરમેશ્વર કહે છે, એટલે કે ખુદા સાકાર છે. એમ કહે છે. છતાં વેદાંત મુજબ પણ જ્યાંસુધી નિરંજન નિરાકારના દર્શન થતાં નથી ત્યાંસુધી હીંદુ મત પ્રમાણે માણસ જન્મે મરણના ફેરામાંથી ટળતો નથી, એટલે કે કમાલીયતને પુગેલો ગણાતો નથી.

હીંદુ યોગ શાસ્ત્ર

યોગનો અર્થ ખુદાની સાથે જોડાણ અથવા મેળાપ થાય છે. અરબીમાં તેને વસ્લ કહે છે.

હીંદુ શાસ્ત્ર મુજબ મુખ્ય ચાર યોગ છે. જેને કર્મયોગ, રાજયોગ, ભક્તિયોગ અને જ્ઞાનયોગ કહે છે.

કર્મયોગ ટુકમાં કહીયે તો શ્રી કૃષ્ણે અરજુનને નીચે કહેલી લીટીઓમા બતાવેલ છે

मतत कार्य कर्म समाचर
अस-को ह्या चरन्कर्मपरमाप्नोति पुरुष

એટલે તું ફળની કામનાથી રહિત થઇ સર્વદા અવશ્ય કરવા યોગ્ય નિત્ય નૈમિત્તિક કર્મને સારી રીતે કર. આ રીતે કરનારો પુરૂષ ફળની કામનાથી રહિત થઇ કર્મને કરતો છતાં મોક્ષનેજ પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્

સંસારસું સરસો રહે ને મન મારી પાસ;
સંસારમાં લેપાય નહિ, તે જાણ મારો દાસ.

રાજયોગમાં યમ, નિયમ આસન અને પ્રાણાયામ એ ચારેને સિધ્ધ કરી, પ્રત્યાહાર પ્રાપ્ત કરી, ધારણા ધ્યાન અને સમાધિ એ ત્રણેનું સંયમ કરી, અભ્યાસી આત્મજ્ઞાન મેળવે છે.

આ યોગ પણ જો નિષ્કામ કરે તો કર્મયોગજ લેખાય.

યમ પાંચ પ્રકારના છે—૧ **અહિંસા**, મન, વાણી, શરીર કરી કોઇ પણ પ્રાણીની ઘાત ના કરવી અથવા પીડા ન આપવી, ૨. **સત્યા** મન અથવા વાણીને સમાન રાખવા (સદાકત-હક) ૩. **અસ્તેય**, મન, વાણી અને કર્મ વડે પરદ્રવ્યમાં જે નિસ્પૃહા છે તે (દયાનત) ૪. **બ્રહ્મચર્ય** ૫. **અપરિગ્રહ**, ગ્રહસ્થોએ સ્વસ્ત્રીયા વિનાની સર્વ સ્ત્રીઓ સાથે આઠ પ્રકારના મૈથુનનો ત્યાગ કરવો.

નિયમ; પાંચ પ્રકારના છે. ૧ શૌચ. (પાકીઝગી) ૨ સંતોષ. (કિનાઅત-સબુરી) ૩ તપ (તકવા, ઝોહદ, મુજાહેદા) ૪ સ્વાધ્યાય. ૫ ઇશ્વર પ્રણિધાન. (રયાઝત, ઇબાદત)

આસન-(કયામ) શરીરની એવી બેઠક જેથી શરીરને સ્થિરતા અને મનને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે તે ' આસન ' કહેવાય છે.

પ્રાણાયામ-(હબ્સ દમ) શ્વાસોશ્વાસની ગતિ ઓછી કરી પ્રાણને રોકવો તે.

પ્રત્યાહાર-(નફસપર કાબુ) વિષય માત્રથી ઇન્દ્રિયોને પાછી હટાવી ચિતમાંજ સમાવવા દેવી અથવા તેમના અયોગ્ય અહાર બંધ કરી ચિત્તને આધિન કરવી.

ધારણા-(મુજાહેદા) પ્રત્યાહાર થયા પછી ચિતને સ્થિર બાંધી દેવું અથવા એકાગ્ર કરવું.

ધ્યાન-(મુશાહેદા) જ્યારે ચિત્તવૃત્તિનો અખંડ પ્રવાહ ચાલે જેની ધારણા કરી હોય તેનાજ સ્વરૂપનો પ્રવાહ માત્ર ચિતમાં વહે તે.

સમાધિ-(મુરાકેબા, લાહુતનું મુકામ) સંકલ્પ વિકલ્પોથી રહિત થઇ જે વસ્તુ જાણવાની છે તે વસ્તુના સ્વરૂપને મન પામે છે તે હાલત.

Ashtang Yoga or Raj-Yoga is Karma-Yoga if practised without attachment. It leads to communion through meditation and concentration (Gospel of Sri Rama Krishna, P. 228)

ભક્તિયોગથી ભક્તજનો લૌકિક પ્રયોજનની ઇચ્છા નહી કરતાં અત્યંત પ્રીતિ પુર્વક પરમેશ્વરનુજ ભજન કરી પરમેશ્વરને પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ કહી ગયા છે કે આ યુગમાં ભક્તિ યોગજ યુગ ધર્મ છે.

Bhakti Yoga is communion by means of love, devotion and self surrender. It is specially adapted to this age. This is the Law for the present age... It is, in this *age*, the shortest cut leading to God. (Ibid P. 228)

જ્ઞાનયોગ-આ યોગ વડે આ જગત અસત્ય છે અને ફક્ત નિરં-

જન નિરાકાર, સત્ય છે, એ જ્ઞાન મેળવવા સારૂ દરેક અનુભવ અને દુનીયાની દરેક ચીજ ખોટી છે. એમ "નેતી" "નેતી" માનતો, અભ્યાસી આગળ વધે છે.

This is communion with God by means of *Gnana* (Knowledge in its highest sense). The Gnani's object is to realise *Brahma*, the *Absolute*. He says, 'Not this, 'Not this' and thus leaves out of account one unreal thing after another until he gets to a point where all discrimination between the Real God and the unreal ceases, and the Absolute realised in *Samadhi*...This is exceedingly difficult in this age. (Ibid P. 229)

એટલે કે આ ચારે રસ્તે ખુદાના દર્શન થાય છે. પણ ભકિત યોગ સૌથી સરળ રસ્તો છે.

હવે પારસી ભાઇઓના મઝહબમાં શું છે જોઇયે. એ મઝહબ ભકિત યોગજ છે. એનો પાયો ફકત ત્રણ શબ્દો ઉપરજ છે; હુમત એટલે નેક વિચાર, હુખત 'એટલે નેક સખુનો અને હુવરસ્ત એટલે નેક કર્મ. પેગંબર સાહેબ જરથુસ્ત કહે છે કે:—

યેવાઓ મજદા અહુરા,
પયરી–જસાઇ વોહુ મનંઘહા (યજશને હા. ૨૮–ફકરો ૨)

એટલે, ઓ માહસ્તાની સાહેબ! ભલા મનની મારફતે તારી નજદીક હું પોહોચું.

પયરિ ગએથે ક્ષમાવતો વહુમે,
મજદા ગરોબીશ સ્તૂતામ (હા. ૩૪ ફકરો ૨)

=તારા લાયકની બંદગીની મારફતે તથા તારી કીર્તિ ગાનારાઓનાં સ્તવરી ગાયનોની મારફતે. અયે અહુરમઝદ! હું તારી નજદીક પોહોચુ.

સ્વાવાંસ મજદા વંઘહે ઉશ પ્રદ્વા મનંઘહો (હા. ૪૮–ફકરો ૩)

=અય અહુરમઝદ, ભલા મનની અકકલથી કોઇબી શખ્સ તારી નજદીકનો થઇ શકે.

એની નીચેના ચોથા ફકરાનો અર્થ એ છે જે જે કોઇ, પોતાના

વિચારોને નેક તથા પાક રાખે છે તે પોતે વચનથી તથા કામથી દીનને પણ પાક રાખે છે અને તેનું ઉવટ, અય અહુરમઝદ, ખુલ્લી રીતે તારી અક્કલમાં હોય છે.

મત્ વાઓ પદાઇશ યા ફ્રસૂતા ઇજયાઓ,
પઇરિ-જસાઇ મજદા ઉસ્તાનજસ્તો,
અત વાઓ અષા અરે દ્રખ્વાચા નેમંઘહા;
અત વાઓ વંઘહે ઉશ મનંઘહો હુનરેતા તા. (હા. ૫૦-૯)

=મારા દિલના ઉભરાના કવિતારૂપી ગાયનો, જે પુરતી રીતે જાણીતા થએલા છે તે સાથે આજેઝની રીતે બન્ને 'હાથ' ઉંચા ધરીને અય અહુરમઝદ ! તુને હું પોંહોંચું. રાસ્તીની મારફતે તથા ક્રિયાની ભેટ સાથની બંદગીની મારફતે તથા નેક મનની ખુશીની મારફતે, અય અહુરમઝદ ! હું ખચીત, જરૂર તને પોહોંચું.

આવે ગેઉષા હેન્યન્તુ, યોઇ,
વે શ્યઓથનાઇશ્ સારેન્તે, અહુરો અષા હિજ્વા
ઉખ્ધાઇશ્ વંઘહેઉશ મનંઘહો, યએષામ તૂ પોઉરૂયો,
મજદા ફ્રદક્ષ્તા અહી. (હા. ૫૧-૩)

=જેઓ પોતાના કામોથી, અશોઇથી, જબાનથી તથા ખરા અંતઃકરણથી કાપેલી બંદગીથી, અય અહુરમઝદ ! તને સરદાર તરીકે ગણે છે, તથા જેઓનો, અય અહુરમઝદ ! સૌથી પહેલ્લો રાહનુમા તું છે તેઓ પોતાની કાર્તિને લીધે આખરે **તારામાં તારી સાથે મળી જશે.**

હવે કુરાન શરીફમાં શું કહ્યું છે તે જોઇએ.

જેવી રીતે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું છે કે જે માણસ જે રસ્તો મને શોધે છે તેને હું મળું છું તેવીજ રીતે કુરાન શરીફમાં પણ કહ્યું છે કેઃ—

ઇન્નલ લઝીના હાદૂ વનનસારા વસ સાબીયુના મન આમના બિલ્લાહે વલ યઓમિલ આખેરે વ અમેલુસ-સાલેહાતે ફ લહુમં અજરૂહુમ ઇન્દા રબ્બેહિમ વ લા ખૌફુન અલયહિમ વ લા હુમ યહ઼ ઝનુન.[1]

અર્થ—એક માણસ મુસલમાન હોય કે યાહુદી હોય, કે ખ્રીસ્તી

[1] કુરાન શરીફ સુરેતુલ, બકર, આયત ૬૨.

હોય કે સેબીયન હોય, પણ તે જે ખુદાને માનનારો હશે અને કયામતનો વિચાર કરતો હશે અને સારાં કામો કરતો હશે, તો તેને તેનો બદલો હું આપીશ.

વળી સુરતુલ નહલ ની ૩૬ મી આયતમાં છે કે " અને ખરેખર હમે દરેક ઉમ્મતમા (અનુયાઇઓ=Followers)માં એક પેગંબર મોકલ્યો છે (એમ કહેવાને) કે, તમે ખુદાની બંદગી કરો અને શેતાનથી દુર રહો.

હવે **ઇસ્લામ** એટલે શુ તે બતાવીશું. તેનો અર્થ ખુદાની મરજીને આધીન થઇ, ખુદા અથવા "હક" શું છે તે શોધી કાઢવું. **યુમેનૂના બિલ ગયબ** એટલે કે જે આપણી આ શરીરની આંખોએ ખુદા દેખાતો નથી તે ખુદાને શોધી કાઢવો. તે કયા છે ? **વ ફી અનફુસે-કુમ** આપણી પોતાની અંદર. તે શોધી કેવી રીતે કઢાય ?

વલ્લઝીના જાહેદુ ફીના લ-નઃ, હદી=યન્ન હુમ સુબુલનાઃ= જે લોકો મને શોધવાની કોશીશ કરે છે તેને મારા રસ્તા ઉપર હું જરૂર દોરૂં છું.

હવે તે શોધવાને સારૂ શું રસ્તો છે તે જોઇયે.

શરીયત-તરીકત-હકીકત-મારેફત.

ખુદા અથવા હક શું છે તે શોધનાર મુસાફરને **સાલિક** કહે છે. મુસાફરીની શરૂઆતનું ઇસ્લામનું પહેલું પગથીયુ તે **શરીઅત** છે. સાધારણ બોલીમાં કહીયે તો ઇસ્લામના **પાંચ રૂકન** એટલે થાંભલા છે તે પાંચ સિધ્ધાંત ઉપર બરાબર અમલ કરવો તે શરીઅતના પાબંદ થવું છે. તે અરકાનો નીચે મુજબ છે —

૧ **કલમો**—ખુદા એક છે અને હઝરત મોહમ્મદ તેના પેગમ્બર અને બંદા છે એવું ખરા અંતઃકરણથી માનવું. ખુદા અચિંત્ય સરજનહાર, સર્વ શકતિમાન છે, સર્વ વ્યાપક અને સર્વોપરી છે. અને હઝરત મોહમ્મદ બરહક છે, એવું ખરા અંતઃકરણથી યકીન રાખવું.

૨ **નમાઝ**—રાત દિવસ મળી પાંચ વખત નમાઝ પઢવાનો હુકમ છે, તે બરાબર પઢવી.

૩ **રોઝા**—ખાસ કરી માણસનુ મન અહીં તહી નકી ભટકે તે સારૂ એક માસ રમઝાનમાં, રોઝા રાખવાનો હુકમ છે, આ માસમાં કુરાન શરીફ ઉતર્યું હતું.

૪ **ઝકાત**—પોતાની પુંજીનો ખાસ ભાગ ઝકાત તરીકે કાઢી તે

પૈસા ગરીબોને મદદ કરવામાં, નિરાધારોની તગીઓ પુરી પાડવામા અને બીજા એવાજ ધર્માદા કામો કરવામા કુરાન શરીફમા ફરમાવ્યુ છે[૧].

૫ હજજ—જે મુસલમાન ઉમર લાયક હોય, ધેમ ટકે સુખી હોય શરીરે તદુરસ્ત હોય, અને પોતાની હજ દરમીયાન પોતાના કુટુંબના ભરણ પોષણ માટે જોગવાઇ કરીશકે એમ હોય તેને મક્કે હજજ કરવા જવુ

એ પાચ હુકમો ઇસ્લામના બનાવટ બનાવ્યા એટલે શરીઅતનુ પહેલુ પગથીયુ કહવા કહેવાય એમા આગનુ ધ્યાન રાખવાનુ છે કે ખુદા સર્વ વ્યાપક (બધે હાજર નાજર) છે એમ માટે કબુલ કરવું એ એક વાત છે અને ખુદા સર્વ વ્યાપક છે એમ હમેશા દીલથી માની અને તેવો અનુભવ કરી ખરાબ કામ કરવા અટકવુ એ બીજી વાત છે ડવેમાનો ખરો અર્થ ત્યારેજ કરેલો ગણાય કે જ્યારે ખુદાને આપણી આગે હાજર ગણી હમેશા પાપથી બચેલા રહીયે

બીજુ પગથીયુ તે તરીકત છે એમા માણસ આત્માને રૂહાની એટલે કે જે ચીજોથી તેને રૂહાની તાકત (ચૈતન્ય) મળે તે કામો કરવા શરૂ કરે છે એમા તકવાના-પરેજગારીની ગરજ જરૂર છે મનમાથી કામ, ક્રોધ, વ્હેમ, વસનમા જેવા બધા વિષયો નીકળી જવા જોઇયે

ત્રીજુ પગથીયુ તે મેટલાકો મુજબ હકીકત કે અને કેટલાકો મુજબ મારેફત છે આમા માણસનો દરજ્જો એક બચ્ચા જેવો હોય છે એટલે કે જેવી તરેહ બાળક કોઇને પણ પોતાનો દોસ્ત કે દુશ્મન સમજતુ નથી કોઇ ઉપર ગુસ્સા કે હસદ બુગઝ ગણી શકતુ નથી, તેવી તરેહ આ મઝીને પહોંચેલા માણસના રહેણી કરણી હોય છે કાઇને તે ભલો બુરો સમજતો નથી

ચોથુ પગથીયુ તે મારેફત છે આમા ખુદાનુ જ્ઞાન થાય છે. અથવા ખુદા સાથે વસ્લ થઇ જાય છે શેખ ફરીદુદ્દીન અત્તારની "તઝકેરાતુલ અવલીયામા ૧૯૦ મે પાને લખેલ છે કે ખુદાના આશીક ઇશ્કમે કી વજેહમ મિસ્ને ખુદાકી ધન્ના હૈ જાતા હય અ નાહ કે બન્દે અયમ બી હૈ કે અગર એક દમ ઉન્સ મહેરુમ હો જાય તો ઉસકી પરસ્તિશ ન કરે ચાના મહરુમ રેનેકી વજેહસે નાશુર હો જાને હયે ... નાશુર હો જનેકી હાલત મે ઇમાન ... કર સકતે હો ?

---

૧ ના રૂપીઆના પુષ્ઠ ઉપર ચાર મુઠી અઢી રૂપીઆ ખેરાત માટે આપવાનો હુકમ છે

આ હાલતમાં બંદો અને પેદાનો કરનાર બન્ને એક થઇ જાય છે. એ પગથીયાંને ચાર ધામ (મંઝિલ) અથવા સ્ટેશન કહીયે તો ચાલે. તેના નામ **નાસૂત, મલકૂત, જબરૂત, લાહુત** છે.

જ્યારે ખુદાઇ રાહનો મુસાફર શરીઅતમાં કાયમ થાય છે, એટલે બગમ્બર શરીઅતના કાનુનો પાળે છે ત્યારે તે પહેલી મંઝીલ નાસૂતની છે તે તેણે પસાર કરી કહેવાય છે. પછી જ્યારે તરીકતમાં બરાબર કાયમ થાય છે ત્યારે મલકૂતની મંઝીલે પોહોંચેલો કહેવાય છે. જ્યારે હકીકતમાં કાયમ થાય છે ત્યારે જબરૂતની મંઝીલ પસાર કરી એમ કહેવાય છે. જ્યારે ચોથી અથવા લાહૂતની મંઝીલે પોહોંચે ત્યારે તેની સફર પુરી થઇ એમ કહેવાય છે.[1]

નુરે રોશનમાં ચાર મંઝિલ કેવી રીતે સમજાવી છે.

હવે નુરે રોશનમાં શરીઅત, તરીકત, હકીકત, મારેફત કેવી રીતે સમજાવી છે તે ઉપર નજર નાખીયે. એના કર્તાએ ચાર હદીસના વાકયો લઇ દરેક વાકયમાં સફરનું એક એક પગથીયું સમાયલું છે એમ સમજાવ્યું છે.

૧ **અસ-શરીઅતો અકવાલી**=પયગમ્બર સાહેબ ફરમાવે છે કે મારા કોલો, હું જે કહું છું તે, શરીઅત છે.

૨ **અત-તરીકતો અફઆલી**=મારા કામો એ તરીકત છે.

૩ **અલ-હકીકતો અહવાઅલી**=હું જે હાલમાં રહું છું તે હકીકત છે.

૪ **વલ-મઆરેફતો રાસુલ મઆલી**=મારો દરજો તે મારેફત છે.

સાધારણ માણસો એ સારી રીતે સમજી શકે કરી માણસ જાતને દુધની સાથે સરખાવી ખુદાને ઘી ની ઉપમા આપી છે. નુરે રોશનના કર્તા કહે છે કે જેમ દુધમાં ઘી રહેલું છે તેમ માણસમાં ખુદા રહેલો છે, હવે જેમ દુધને ગરમ કર્યા સીવાય ઉપર મલાઇ તરી આવતી નથી તેમ માણસને ખુદાઇ પ્રેમની આગ લાગતી નથી ત્યાં સુધી શરીઅતમા તે કાયમ થતો નથી. માણસને કોઈ કડવું બોલે તો તેણે તેને મીઠું સમજી સહન કરવું, અને બધા ઘટમા ખુદા વસે છે એમ સમજવું તે શરીઅત

[1] નાસુત તે humanity. મલકુત તે Invisible, contemplative, or intelligent world, the heavenly court, the hall of angels જબરૂત તે highest or empyreal heaven' અને લાહુત તે Divinity કહેવાય છે.

જો ચહાવે શરીઅતકા ઘર, કહા કીસકા ચીત નં ધર;
મબકે ઘટમે પીયુ પીછાન, ભુંડા ભલા કીસે મત માન.
ઇતને અમલ રહેવે જબ, સહી શરીઅત ઉસકી તબ;
શાહ કાયમુદીન ચીશતી કહે સો માન, સબ ઘટ અલ્લાહ નબી
પીછાન.

આવી તરેહ કરવાથીજ નામુત મુકામ મીધ્ધ થએલું કહેવાય છે. હવે સાધારણ રીતે દરેક માણસ ઇચ્છે છે કે તે પોતે શરીઅત મુજબ જીંદગી ગુજારે પણ જયારે તે કોશીશ કરવા જાય છે ત્યારે ઘણીવાર દુનીયાનાં લોભ, લાલચ, વ્હેમ વસવસાને લીધે તેના સારા વિચારો પાર પડતા નથી તેથી મનને પાક કરવા સારૂ અને મનને એક ઠોર રાખવા સારૂ સતગુરૂ ન્પીરની જરૂર પડે છે. એટલે ગુરૂ જે રાહ દેખાડે તે મુજબ મુશાહેદો કરવાથી ખુદા તરફ ધ્યાન લાગે છે

નફસાનીયત કું ડાલો માર, મન પવન કું લા તું ઠાર;
વ્હેમ ગેર તું દુર કર, હકકી તરફ રજુ પકડ.
મુરશીદ રાહ બતાવે જયું, ઇસ તરેહ મુશાહેદા કર તું;
ચંદ્ર પર જયું ધ્યાન ચકોર, ઇમ તરેહ તું સુરતા જોડ.
એસી સુરતા જબ તું લગાવે, તબ આપકુ તું ભુલ જાવે.

આ હાલતે શરીઅતમા કાયમ થવાય ત્યારે નામૂતની મઝિલ પુરી કરેલી ગણાય અથવા દુધ જેમ પ્રેમની આગ ખાય છે અને તેની ઉપર મલાઇ તરી આવે છે, તે હાલતે માણસથી પહોચાય ત્યારે તેની શરીઅત કાયમ થાય

હવે એવા દુધમા દહી નાખે કે દુધની હાલત બદલાઈ જાય છે. એટલે દુધ પણ બદલાઇને દહી થાય છે ટુકામા આપણા ઘટમા જે ચોર છે જેવા કે લોભ, લાલચ, વ્હેમ, વસવસો તે બધાને ઘટમાથી કાઢી ખુદાનુ નામ અને ખુદાઇ વિચારો ઘટમા દહી રૂપે નાખવા

ચોર સબ તેરે ઘટસે કાઢ, પ્રેમ બરછી સેં ઉનકું માર;
આવે તુજમેં વ્હેમ સો માર, જબ આવે તબ ઠેલ ઠેલ કાઢ.
સાંઇ બીના ઘટ રહે જો ખાલી, તુજ સે જાય લાલનકી લાલી;
ગેર ઘટસેં જાવે જબ દુર, તબ દીલ તેરા હોવે હજુર.
હજુર દીલસો જીસકા હે, મુકામ તરીકત પોંહોચા વે.

જેનાં દીલમા ખુદા શીવાય કઇ બીજો ખ્યાલ આવતો નથી તે તરીકતે પોહોંચેલો કહેવાય છે આ મઝિલનું નામ મલકુત છે. નાસુત મુકામમા જે સુરતની સેર લગાડવામા આવે છે તે આ મુકામમા ઘણી મજબુત થાય છે અને દીલ ઘણુ સાફ થાય છે આ મુકામની નીશાની—

ઘટમે તેરે મીટે કદવાસ, રોમ રોમ ઉમદી આવે મીઠાશ;
મલકુત મુકામકી ખાસીયત પીછાન, કેફ જોરમે આવે માન

આ મુકામ પછીની રાહ બહુ બારીક છે એટલે આ મુકામમા શીદ્ધ થવુ જોઇયે

મલકુત મુકામે જો કોઇ જાય, સો કુછ આગે રૂતબા પાય,
મલકુત મુકામ મેં જો જા મીલે, ઉસકું આગે ઇરફાન ખુલે

દુધ દહીની હાલતને પુગ્યુ, એટલે મલકુત મુકામની સફર પુરી થઇ. હવે દહીની હાલત પણ જતી રહીને માખણ થાય છે તેની તરેહ માણસ પોતાનુ "હુ પણું" તદન ભુલે છે ત્યારે "હકીકતે" પુગ્યો એમ ગણાય છે.

હકીકત મુકામકી રહેણી દેખ, જેસા છ મહીનેકા બાલેક,
ના તો વો કીસીકુ પીછાને, ના કીસીકું ભુંડા ભલા જાને
જો પોહોંચા હકીકત કે ઘર, ગયા ઉસમે સેં ખોફ, ખતર.
ખુદી ખો ઓર બેખુદ હો, હકીકત ઉસકા નામ હે સો,
ખુદી જો ઉસમેં સે ગઇ, સોઇ હકીકત કું પોહોચા સહી

જ્યારે માણસ આ હાલતે પોહોચે છે ત્યારે તેને રૂહો નજરે પડે છે અને તેનામા ઘણી શકતીઓ આવે છે તે પોતાની સુરત લગાડી સાતે આસમાન સુધીની ખબર કહી શકે છે એ મુકામને જબરૂતનુ મુકામ કહે છે ઘણાક શીધ્ધ પુરુષો આથી આગળ વધતા નથી કારણકે આ મુકામે પોહોચવથી માણસમા એવી બધી શકતી આવે છે કે જેવી રીતે સાધારણ માણસ દુનીયાના એશ આરામમા લપટાઇ રહે છે તેવી રીતે આ મઝિલે પોહચેલા માણસને દુનીયામા અજબ કરામત, બતાવવાનો બહુ શોખ થય છે જોગીઓની જે શક્તીઓ છે તે એટલે સુધી કે હવામા ઉડવુ, એક જગાએ બેઠા હજારો કોસ દુર માણસ રહેતો હોય તેની પાસ ફકત વિચર કરી પોતાની મરજી મુજબ કામ કરાવવુ, અથવા તે શુ કરે છે તે જોવુ એ શક્તી બધી આ ધામે પુગવાથી મળે છે પણ આ ધામે ખુદાના દર્શન થતા નથી તેને સરૂ આગળ વધવાની જરૂર છે

જબરૂત મુકામકી મઝાહુ ન ચાખ, હક દીદારમે ઈશ્ક રાખ

હકદીદાર અથવા ખુદાના દર્શન મારેફતમા થાય છે એટલે જેવી રીતે માખણ અને ઘીની વચ્ચે રહેજ બગરૂ અથવા છાશનુ પાણી રહે છે તે પાણી જ્યારે બળી જાય છે ત્યારે માખણનુ ઘી થાય છે તેવી તરેહ જબરૂત મુકામે માણસમા રહેજ અહંકાર (Ego)નુ ટપકુ રહે છે તે આ મુકામમા બળી જાય છે શાહ કાયમુદીન બાવા હમેશા "ઐન" અને "ગૈન"નો દાખલો-મીસાલ આપી સમજાવે છે કે બન્નેનો આકાર સરખો છે પણ "ગૈન" ઉપર એક ટપકુ (નાગીક નુકતો) રહે છે તેને લીધે તે "ઐન" (એક થઇ ગએલો) ગણાતો નથી તેટલો નુકતો જો દુર થાય, એટલે કે માણસમાથી તે અહંકાર રૂપી પડદો દુર થાય તો પછી ખુદાની આતમા તે મળી જાય છે નગીહ મેહના પણ કહી ગયા છે—

તરણા ઓથે ડુંગર રહે, એવો ઉખાણો સર્વે કહે,
તરણું તે જીવનો અહંકાર, તે પાછળ રહયો કીરતાર

એટલે મારેફતનુ જ્ઞાન ક્યારે થયલુ કહેવાય કે બધીજ જગાએ તે અલાહ અથવા ખુદાનેજ જોઇ તેમા વાસિન થઇ જાય

નજર તેરી જો આવે મન, સુ જાન મન હેગા રબ
આસમાન, જમીન, કછુ મત દેખ, દેખે કોન જો હુવા એક,
"તે" "તા" "હુ" અબ કર તુ દર, હો એકાએક નુર દર નુર.
દુધ ગયા જબ ઘી હુવા જાન, ખુદી ગઇ તબ રહા રહેમાન,
ઓઠા નુજે ઘાકા દીયા, મુકામ મારેફતકા પુરા કીયા
જયુ દુધ, દહી, મસ્કા, ઔર ઘી, સુ શરીયત, તરીકત,
હકીકત મારેફત મીસાલ દી

આ મુકામે ઘણાજ થોડા પહોંચી શકે છે કારણકે—

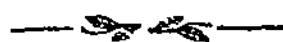
હજમ હુવા જીસે એ નુર બાજા, સોઇ સાલીક રહા સાજા,
વો બાહેર ભીતર હે હુશીયાર, જીધર દેખે ઉધર નુર દીદાર,
મુકામ લાહુત હુવા હાસીલ સોહી પુરા હુવા કામીલ
પરદા ખુદી પણેકા ઉઠ ગયા, જાત અલ્લાહમે મીલ રહા,
જાત ઓર ભાન કીર કીસકુ કહેવે, લાહુતમે દોનુ એક હો
રહેવે

પીર કાયમુંદીન બાવાએ દુધ, દહી, માખણ અને ઘી નો દાખલો આપી માણસને આ ખુદાઇ રસ્તાની સફર સમજાવી છે. એ પીર સાહેબના ભક્તોમાં પહેલે સ્થાને અભરામ બાવા નામના ભરૂચ તાલુકાના એક પરીએજ ગામના વ્હોરા હતા. તેઓ ભણેલા નહોતા તો પણ તેમણે પોતાને પ્રત્યક્ષ થયલો અનુભવ એવાજ બોલોમાં નીચેના ભજનમા વર્ણવ્યો છે.

મારા ઘટમાં વલોણું વાગે, તેની ધુન ગગનમાં ગાજેરે. ટેક.
ગોળીનો ઘડનારો ઘટમાં, માંહે રવઇયો ફરતોરે;
ગુરૂ વચનનું દહીં નાખીને, ધ્યાન પાણી ભેળવતોરે. મારા૦ ૧
નુરત સુરત બે નેતરાં કીધાં, મેરૂનો કીધો રવઇયોરે;
ઘુમતાં ઘુમતાં રજની વીતી, માંખણ આવ્યા મહોડેરે. મારા૦ ૨
સંત સગંતની તાવણી કીધી, સાહેબ નામની વાડીરે;
કુબુદ્ધી બગરૂં બાળી દીધું, ઘી લીધાં ઉગારીરે. મારા૦ ૩
કહે અભરામ* સતગુરૂ પરતાપે, વલોણું ઘણું ઘુંમેરે;
જે કોઇ ભાવ ધરીને માંગે, તેને ઉલેચીને હવે આલેરે. મારા૦ ૪

સ્રષ્ટિની ઉત્પતી અને વિકાસ ક્રમ[1].

હિંદુ ધર્મ મુજબ પ્હેલાં તપાસીયે અનંત, નિત્ય, અવિકારી તથા સર્વમય સત્ છે, તેને 'તત' કહે છે. તેમાંથી સર્વની ઉત્પત્તિ થાય છે તથા તેમા સર્વનો લય થાય છે. તે એકજ છે, અદ્વિત્ય છે. તેના સ્વરૂપમા ભૂત, વર્તમાન તથા ભવિષ્યનો સમાવેશ થાય છે. સમુદ્રમાં જેમ તરંગ–મોજાં ઉઠે છે. તેમ તે સર્વમય તત્વમાંથી બ્રહ્માંડ–કાયનાત[2] ઉદ્‌ભવે છે, અને તરંગ જેમ સમુદ્રમાં પાછા સમાઇ જાય છે તેમ બ્રહ્માંડ તે સર્વમય તત્વમાં પાછું લય પામે છે. જેમ સમુદ્ર એ જળ છે અને તરંગ એ તેનું વ્યક્ત રૂપ છે તેમ બ્રહ્માંડ પરમ સતનું વ્યક્ત રૂપ છે.

---

* આ અભરામ બાવાની ઓલાદના લોકો હાલ પણ પરીએજ ગામે છે અને તે બધા પીર સાહેબના મુરીદ છે.

૧. મખ્લૂકની પેદાએશ અને તેનો વધારો. ૨. બ્રહ્માંડ એટલે જગત, કાયનાત.

"આ બધું બ્રહ્મજ છે" (सर्वखल्विदं ब्रह्म) (**સનાતન ધર્મ,** પાનું ૧૧) આ તત્વને જુદા જુદા ધર્મના માણસોએ જુદુ જુદુ નામ આપ્યું છે. સનાતન ધર્મ એટલે હિંદુ ધર્મ અથવા વેદાંતમાં એને 'બ્રહ્મ' કહે છે, એ તત્વને કોઇવાર નિર્ગુણ બ્રહ્મ અથવા નિરૂપાધિક બ્રહ્મ કહે છે. બ્રહ્મની બીજી અવસ્થાને સગુણ બ્રહ્મ એટલે 'સૃષ્ટિ સહિત પરમેશ્વર" કહે છે.

સગુણ બ્રહ્મ એ કાંઇ બીજું તત્વ નથી. પણ બ્રહ્મનું સચિદાનંદાત્મક એક પરમાત્મ સ્વરૂપ છે. તે પોતે આત્મરૂપે રહીને પરમતત્વનું બીજું અંગ જેને મૂળ પ્રકૃતિ કહે છે તેને વ્યક્ત કરે છે. પ્રકૃતિ એ રૂપ ધારણ કરનાર તત્ત છે, તેથી સર્વ પ્રકારના જુદી જુદી આકૃતિવાળા અને જુદા જુદા શરીરો તેમાંથી બની શકે છે. આપણે શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ તથા ગંધનો અનુભવ કરીયે છીયે તેને, પ્રકૃતિ[1] કહે છે. "રસાયન શાસ્ત્રના કઠણ, પ્રવાહી અને વાયુરૂપ પદાર્થો અને આપણી આસપાસના સર્વ પદાર્થો જેવા કે પથ્થર, ઝાડ, પ્રાણીઓ તથા મનુષ્યો એ સર્વે પ્રકૃતિના બનેલા છે. પણ એ સર્વાંશે પ્રકૃતિ છે એમ નથી. શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ તથા ગંધ ચૈતન્ય ઇશ્વરી અંશરૂપે સર્વમાં વ્યાપી રહ્યુ છે. આપણે પ્રાકૃતિક ભાગને એ ચૈતન્યનું શરીર, કોષ અથવા ઉપાધિ કહીએ છીએ કારણકે તેમાં ચૈતન્ય નિવાસ કરે છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે ઇશ્વર સર્વમાં છે અને તે વડે સર્વનું જીવન ચાલે છે. તે સર્વ વસ્તુમાં નિવાસ કરનાર, અમર અંતર્યામી આત્મા છે. એના વિના કોઇ પણ વસ્તુનું અસ્તિત્વ-હસ્તી હોઇ શકે નહિ." **સનાતન ધર્મ** પાનું ૧૩)

સૃષ્ટીમાં અનેક વસ્તુઓ જોઇએ છીએ તેમાં એક પણ નીર્જીવ નથી. દાખલા તરીકે ઝાડોને પણ લાગણી છે તે પ્રફુલ્લ થાય છે, કરમાય છે પ્રોફેસર બોઝે શોધ કરી દેખાડી આપ્યુ છે કે તેને પણ લાગણી છે. વળી તેમણે નિશ્ચય કરી આપ્યુ છે કે ધાતુઓને પણ શ્રમ લાગે છે અને ઝેર ચડે છે.

"હવે ઇશ્વરનો પ્રકાશ પ્રકૃતિપર પડવાથી રૂપો બંધાય છે, જે રૂપ સૌથી પહેલાં બધાય છે તે ત્રિમૂર્તિ એટલે ત્રણ રૂપ કહેવાય છે. બ્રહ્માંડ, જેમાં નિયમિત વ્યવસ્થાવાળી સૃષ્ટિઓની રચનાઓનો સમાવેશ થાય છે, તે ઉત્પન્ન કરવા માટે ત્રિમૂર્તિના રૂપ પ્રકટ થાય છે. બ્રહ્માંડ એટલે

---

૧. કુદરત કિતરત.

બ્રહ્મનું ઇંડું. જે રૂપે ઇશ્વર બ્રહ્માંડને સરજે છે તે રૂપને બ્રહ્મા કહે છે; બ્રહ્મા ઉત્પાદક[1] કહેવાય છે. જે રૂપે ઇશ્વર બ્રહ્માંડનું પાલન કરે છે, તેનું રક્ષણ કરે છે તથા તેને ટકાવી રાખે છે તે રૂપને વિષ્ણુ[2] કહે છે; વિષ્ણુ એ પાલક કહેવાય છે. જ્યારે સૃષ્ટિઓ ક્ષીણ થઇ જાય છે તથા તેમનું પ્રયોજન રહેતુ નથી ત્યારે જે રૂપે ઇશ્વર તેનો લય કરે છે તે રૂપને શિવ[3] અથવા મહાદેવ કહે છે, શિવ લય કરનાર કહેવાય છે. આ ત્રણ ઇશ્વરના પ્રથમ પ્રકટ થયલાં શ્રેષ્ઠ રૂપ (ગુણ) અથવા મૂર્તિ છે. સગુણ બ્રહ્મ અથવા પરમેશ્વર જે એક છે તે આ ત્રણ રૂપે વ્યક્ત થાય છે

બ્રહ્મા ઉત્પાદક રૂપે પ્રકૃતિના સાત તત્વો રચે છે. પહેલા બે તત્વોને જુદાં જુદા નામો આપવામા આવ્યા છે. આપણે તેને મહત–બુધ્ધિ. અને અહંકાર એવા નામ આપીએ. અહંકાર તત્વથી પ્રકૃતિના સૂક્ષ્મ[4] વિભાગ થાય છે અને તેને અણુ[5] કહે છે. પછીના પાંચતત્વો તે આકાશ વાયુ, અગ્નિ, જળ તથા પૃથ્વી છે આને ભૂતાદી શ્રષ્ટિ કહે છે." (**સનાતન ધર્મ** પાનું ૨૦) આ ભૂતાદી શ્રષ્ટિમા રચેલી વસ્તુઓ ઘણું કરી જડ હોય છે કારણકે તેની આસપાસનું પ્રકૃતિનુ આવરણ[6] ઘણું ઘટ્ટ અને ભારે હોય છે.'

આ ભૂતાદી ઉતપન્ન થયા પછી દશ ઇંદ્રિયોની ઉત્પત્તિ થઇ. આ ઇંદ્રિયો પ્રથમ બ્રહ્માના મનમા કેવળ સંકલ્પ રૂપે હતી અને પછીથી તેઓ ઉપર ભૂતાદિનુ આવરણ થયુ. ઇંદ્રિયોના લયસ્થાન પાંચ છે, અને શબ્દ, સ્પર્શ[7] રૂપ રસ અને ગંધ એ તેઓના વિષય છે, તે ગુણોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત, કરવાના સાધનરૂપ ઇંદ્રિયો કર્ણ, ત્વચા. ચક્ષુ, જીહ્વા અને નાસિકા છે; આને જ્ઞાનેદ્રિયો કહે છે વળી પાંચ કર્મેદ્રિયો છે જેને હાથ, પગ, વાણી, જનનેદ્રિય, અને ઉપસ્થ કહે છે

ઇંદ્રિયોની ઉત્પત્તિ પછી બ્રહ્માએ પોતાના મનથી એ ઇંદ્રિયોના દેવોને તથા મનને ઉતપન્ન કર્યાં મનને કોઇવાર પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિયોના સબંધમા છઠ્ઠી ઇંદ્રિય તથા દશ ઇંદ્રિયોના સબંધમાં અગીયારમી ઇંદ્રિય કહેવામા આવે છે.

પછી બ્રહ્માએ દેવગણોને[8] પોતાના મનથી ઉતપન્ન કર્યાં તેઓ ઇશ્વરના નિયમાનુસાર વર્તે છે. અને આ બ્રહ્માંડની વ્યવસ્થા ચલાવે છે.

---

૧. ખાલિક પેદાકરનાર ૨ હાફિઝ, નિગેહબાન કરનાર. ૩. મારવાવાળો. ૪ લતીફ ૫ અજ્ઞ ૬. પડ ૭ કાન, ચામડી, આંખ, જીભ, નાક. ૮. ફિરિસ્તાઓ.

ત્યાર પછી બ્રહ્માએ પોતાના મનમાં ખનિજ, વનસ્પતિ પ્રાણી અને મનુષ્ય સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી. અને એવી રીતે આખા બ્રહ્માંડનો મનોમય ચિતાર સંપૂર્ણ કર્યો, અને તેમાં જીવનની સર્વ શક્તિઓનો વિકાસક્રમ ચાલે એવું કર્યું. આ વિકાસ અથવા સંસાર ચક્રની માફક સર્વદા ફર્યા કરે છે અને તેની સાથે સઘળા જીવો બંધાયલા છે.

વિષ્ણુનું કાર્ય.

બ્રહ્માંડની રચના બ્રહ્માએ ઉપર મુજબ કરી પણ આ રૂપોને પ્રગટ કરવા માટે સ્થુળ પ્રકૃતિના આવરણની જરૂર હતી. એ કાર્ય સર્વ-વ્યાપક, પાલક તથા રક્ષક એવા વિષ્ણુનું હોવાથી તેમણે પોતાની જીવન શક્તિ આ બધાં રૂપોમાં પ્રાણ રૂપે અર્પી; એક પુરાણમાં કહ્યું છે કે વિષ્ણુએ પોતે સઘળાં રૂપોમાં પ્રાણ રૂપે પ્રવેશ કર્યો અને તેમને સચેતન કર્યાં આવી રીતે અખિલ બ્રહ્માંડ પ્રાણમય અને ચેતનમય થયું

શિવ અથવા મહાદેવનું કાર્ય.

"જ્યારે સૃષ્ટિમાં મનુષ્ય વર્ગને ઉત્પન્ન કર્યો ત્યારે તેટલાથી ચાલે તેમ નહોતું. ઇશ્વરના બે સ્વરૂપોએ પોતાના અંશ મુકયા હતા, પણ ત્રીજા સ્વરૂપનું કાર્ય હજી બાકી હતું. તેનું કાર્ય રૂપોનો લય કરીને જીવોને મુક્ત કરવાનું તથા તેઓને પોતાના મૂળ સ્વરૂપ સાથે એક રૂપ કરીને આનંદમય કરવાનું હતું. મનુષ્ય જીવનનું ત્રિપુટરૂપ પૂર્ણ થાય અને ઇશ્વરના ત્રિપુટી સ્વરૂપનું તે સંપૂર્ણ પ્રતિબિમ્બ બની રહે તેને માટે તેમાં મહાદેવના અંશનો પ્રવેશ થવાની જરૂર હતી." (**સનાતન ધર્મ**, પાનું ૭૬)

વિકાસ ક્રમનો આરંભ.

ઉપલું કાર્ય થઇ રહ્યું એટલે મનુષ્ય જીવે પોતાના લાંબા કાળ પર્યંતના વિકાસ ક્રમનો આરંભ કર્યો. ગત કલ્પોમાં ખનિજ, વનસ્પતિ અને પ્રાણી વર્ગો દ્વારા તેનો યોગ્ય વિકાસ થઇ ચૂકયો હતો. આવી રીતે વનસ્પતિ તથા પશુદ્વારા વિકાસ પામતાં પામતાં જીવ મનુષ્ય વર્ગમાં આવે છે, તે વિકાસની વૃધ્ધિ થતાં થતાં મનુષ્યને આત્માનો આવિર્ભાવ સ્ફુટ થાય છે; તથા તે નાશવંત મનુષ્ય દેહ વડે અવિનાશી પદની ઇચ્છા રાખે છે.

જીવ પ્રથમ આ સ્થુળ સૃષ્ટિમાં ખનિજ રૂપે આવે છે; તે અવસ્થામાં તેને બાહ્ય જગતનું કાંઇ જ્ઞાન હોતું નથી, પણ બહારના જબરા આઘાતો તથા ઝપાટાથી તેનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચવામાં આવે છે, અને તેના

અસ્તિત્વનું તેને ભાન કરાવવામાં આવે છે. ધરતીકંપ, જ્વાળામુખી પર્વતોનું ફાટવું, ઇત્યાદી બનાવોથી જીવને ભાન કરાવવામાં આવે છે તે એકલો નથી. ઘણોજ લાંબો સમય વીત્યા પછી તે જીવોમાં પૂરતી જાગૃતી આવી, અને તેઓ ખનીજ પદાર્થો કરતાં વધારે નરમ તથા વળી શકે એવા દેહ ધારણ કરવાને લાયક થયા, એટલે તેઓ વનસ્પતિ વર્ગમાં ગયા. અને જે જીવો તેમની પછી ઇશ્વરથી છુટા પડયા તેઓએ તેમનું સ્થાન લીધું.

વનસ્પતિ વર્ગમાં આવ્યા પછી જીવોને બહારની શ્રષ્ટિનું કંઇક વધારે જ્ઞાન થયું. તેઓને સુરજની ગરમીનું, પવનની લેહેરોનું અને જીવન આપનાર વરસાદનું ભાન થવા લાગ્યું.

તેઓ તે સ્થિતિમાં વધારે કાળ સુધી રહયા તથા તેમની લાગણીઓ વધારે તીવ્ર થતી ગઇ, તેમ તેમ તેઓ વધારે લાંબા આયુષ્ય વાળી વનસ્પતિ જેવી કે છોડ, વૃક્ષ વિગેરેમાં પ્રવેશ કરવા લાગ્યા. ત્યાં તેઓની અંતર શકિતઓ વધારે ખીલવા લાગી અને એમ થતાં થતાં તેઓ પ્રાણી વર્ગમાં પ્રવેશ થયાં.

પ્રાણી વર્ગમાં આવેલા જીવો ઘણી ઝડપથી આગળ વધવા લાગ્યા. પોતાના ખોરાકની શોધમાં, એક બીજા સાથે લડાઇ કરવાથી, પોતાનું કાર્ય સાધવા માટે એક એકને છેતરવાથી, તેઓની ઇંદ્રિયોનો તથા તેઓની સાધારણ મન શકિતઓનો ઉદ્દભવ થવા લાગ્યો તથા તેઓ દ્રઢ થતી ગઇ. છેવટે પ્રાણી વર્ગના દેહ પણ એ જીવોના કાર્ય માટે ઉપયોગી ન રહેવાથી તેવોએ મનુષ્ય દેહ ધારણ કર્યો.

સાધારણ રીતે આમ વિકાસ ક્રમ ચાલે છે. કોઇક જીવ થોડા વખત સુધી પછાત પડી જાય, કોઇ આગળ નીકળી જાય.

જયારે એ જીવની વિષય ભોગની તૃષ્ણા છુટી જાય છે ત્યારે તેનું આ ચકકર સાથનું બંધન તૂટી જાય છે. અને તે જીવ મુકત થાય છે. તે આણસને જીવન મુકત કહે છે.

ઘણીવાર આવા જીવન મુકતો દુનીયામાં બીજા જીવોને સહાય કરવાજ આ લોકમાં રહે છે, અને જીવે છે. તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે[૧].

---

૧. આ હીંદુ ભાઇઓને તેમના શાસ્ત્ર આધારે સમજણ આપવામા આવી છે. જે ભાઇઓના ધર્મ સિધ્ધાંત આથી જુદા હોય તેમને માટે આ નથી.

સત-ચિત-આનંદ.

પુરૂષના આ ત્રણ ગુણો છે.

સત્વ, રજસ્, તમસ્.

પ્રકૃતિના આ ત્રણ ગુણો છે. તમસથી એટલે જડતાથી પ્રકૃતિને પ્રત્યાઘાત કરવાની શકિત તથા સ્થીરતા મળે છે.

રજસથી એટલે ગતિથી પ્રકૃતિ પ્રવૃત્ત એટલે ગતિવાળી થાય છે. સત્વ એટલે સમતાથી તે ગતિ નિયમિત થાય છે.

આ ગુણો અવિનાશી આત્માને દેહમાં બંધનમાં રાખે છે અને કદિ છુટા પડતા નથી, પણ દરેક વ્યકિતમાં તેમાના કોઇ એકનું બીજાના કરતાં પ્રાધાન્ય હોય છે. જેનામાં તમોગુણનું પ્રાધાન્ય હોય છે તે તામસિક કહેવાય છે, જેનામાં રજો ગુણનું પ્રાધાન્ય હોય છે તે રાજસિક કહેવાય છે. જેનામાં સત્વગુણનું પ્રાધાન્ય હોય છે તે સાત્વિક કહેવાય છે. પદાર્થ માત્રનો તામસિક, રાજસિક અને સાત્વિક એ ત્રણ વર્ગમાં સમાવેશ થઇ શકે છે. (ભગ. ગીતા. અધ્યાય ૧૪, ૧૭-૧૮)

પાંચ મહાભુતો.

આપણે આગળ કહ્યું છે કે બ્રહ્મા ઉત્પાદક રૂપે પ્રકૃતિના સાત તત્વો રચે છે. પહેલાં બે મહત અને અહંકાર અને બીજા પાંચ, આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, જળ તથા પૃથ્વી. એને પાંચ મહાભૂતો કહે છે. તમામ સૃષ્ટિ આની બનેલી છે. માણસનો દેહ કેવી રીતે બનેલો છે તે જોઇએ. શરીરમાં હાડકાં વગેરે જેટલો કઠણ ભાગ છે તે પૃથ્વીનો છે. લોહી વગેરે જેટલો પ્રવાહી ભાગ છે તે જળનો છે. હાલવું, ચાલવું, સંકોચાવું, શ્વાસ લેવું વગેરે જે ક્રિયા થાય છે તે વાયુનો ભાગ છે, અને શરીરમાં જેટલો પોલાણનો ભાગ છે તે આકાશનો છે; ભુખ વગેરે જેટલો ગરમ ભાગ છે તે અગ્નિનો છે. અગ્નિને તેજ પણ કહે છે.

પચીશ તત્વો*.

ઉપલાં પાંચ મહાભુતના દરેકના પાંચ તત્વ છે એટલે પચીસ તત્વનો આ સ્થુળ દેહ બનેલો છે.

* આ પાંચ મહાભુત અને પચીસ તત્વોને વાસ્તે ઘડીએ "નુરે રોશનમાં" પાંચ પચીસ (ઘટના ચોરો) કરી કહયા છે.

પ્રથ્વીના પાંચતત્વ, ૧, અસ્થિ (હાડકાં) ૨, માંસ, ૩, ત્વચા (ચામડી) ૪, નાડી (નસો) ૫, રોમ (રૂવાડાં અથવા વાળ).

જળનાઃ—૧, શુક્ર એટલે વીર્ય, ૨, શોણીત એટલે લોહી, ૩, લાલ (થુંક) ૪, મુત્ર અને ૫, સ્વેદ, (પરસેવો)

અગ્નિનાઃ—૧ ક્ષુધા (ભુખ), ૨, ત્રષા (તરસ) ૩, આળસ, ૪ નિદ્રા (ઉંઘ) ૫ કાન્તિ (તેજ).

વાયુઃ—૧ ચલન (ચાલવું), ૨ વલન અથવા ઉત્ક્રમણ (વળવું તથા ઉભું થવું. ૩ ધાવન (દોડવું) ૪ પ્રસારણ (પોહોળું કરવું) ૫. આકુંચન (સંકોચવું)

આકાશ—કામ, ક્રોધ, શોક, મોહ, અને ભય.

પ્રથ્વીના	જળના	અગ્નિના	વાયુના	આકાશના
અસ્થિ (હાડકાં)	શુક્ર (વીર્ય,	ક્ષુધા (ભુખ)	ચલન	કામ
મ સ	શોણીત (લોહી)	ત્રષા (તરસ)	વલન	ક્રોધ
ત્વચા (ચામડી)	લાલ	આળસ	ધાવન	શોક
નાડી	મત્ર	નિદ્રા	પ્રસારણ	મોહ
રોમ	સ્વેદ (પરસેવો)	કાન્તિ (તેજ)	આંકુચન	ભય

સ્થુળ દેહ†—અન્નમય કોશ.

એ પંચ મહાભૂતમાંથી પચીસ તત્વોનો આ સ્થુળ દેહ બન્યો છે. એ સર્વ તત્વો પંચભૂતનું કાર્ય છે તેથી જડ છે અને આત્મા તો તેથી ન્યારો છે. એ પચીસ તત્વોના સમુદાય રૂપ સ્થુળ દેહ સાથે આત્માને કાંઇ સંબંધ નથી. દેહ એ નામ પણ કલ્પના માત્ર છે. કેમકે જે જે તત્વોનો બનેલો છે તે બધાં જુદાં જુદાં કરી નાખ્યાં હોય તો દેહ કાંઇ રહેતો નથી.

વળી આ સ્થુળ દેહને અન્નમય કોશ કહયો છે. કારણકે દેહ અન્નથી ઉત્પન્ન થાય છે અને વધે છે. તે કોશેટાની પેઠે આત્માનું આ-

† કાયા; તન.

વરણ કરીને રહયો છે માટે એને કોશ કહે છે પિતાએ ખાવેલા અન્નનું પરિણામ વીર્ય છે, અને માતાએ ખાધેલા અન્નનુ પરિણામ લોહી છે. માતાનુ રૂધિર અને પિતાનુ વિર્ય એ બન્ને ગર્ભાશયમા એકઠા થવાથી ગર્ભ રહે છે અને દેહ બધાય છે

સ્થુળ દેહની અવસ્થા

જાગ્રત અવસ્થાનુ સ્થાન નેત્ર છે કારણકે ઘણુ કરી જાગ્રત અવસ્થાનો સઘળો વ્યવહાર નેત્ર વડે થાય છે જાગ્યા પછી ઇંદ્રિયો વડે શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ વગેરે વિષયોનુ જ્ઞાન થાય છે તેને જાગ્રત અવસ્થા કહે છે આગળ જણાવી ગયા તેમ પાચ જ્ઞાનેંદ્રિયો છે, પાચ કર્મેંદ્રીયો છે અને ચાર અતઃકરણ છે.

પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિયો.	જ્ઞાનેંદ્રિયોના વિષય.
શ્રોત્ર (કાન)	શબ્દ
ત્વચા ચામડી)	સ્પર્શ
ચક્ષુ (આખ)	રૂપ
જીહ્વા (જીભ)	રસ
ઘ્રાણ (નાસિકા)	ગધ

પાંચ કર્મેંદ્રિયો	કર્મેંદ્રિયોના વિષયો
વાક (વાણી)	વચન (બોલવુ)
પાણિ (હાથ)	આદાન (લેવુ, દેવુ)
પાદ પગ)	ગમન (ચાલવુ)
ગુદા (પાયુ)	વિસર્ગ (મળત્યાગ)
શિશ્ન (લીંગ)	આનદ (રતિ વિલાસ)

ચાર અતઃકરણ	તેના વિષયો
મન	સકલ્પ વિકલ્પ
બુધ્ધિ	નિશ્ચય
ચિત્ત	ચિતવન
અહકાર	અભિમાન

સ્થુળ શરીરના વિકારો.

૧. જન્મવુ ૨. અસ્તિઃ જનમ્યા પછી હોવું તે ૩. વધવું ૪. જુવાન થવું ૫ ઘરડા થવું ૬ નાશ પામવું.

આ વિકારો સ્થુળ દેહના છે, આત્માના નથી. આત્મા તો હમેશા અજર અમર છે.

હવે આ સ્થુળ દેહમાંથી પ્રાણ નીકળી જાય છે ત્યારે - શબમાં એકલાં પ્રથ્વીના તત્વો રહે છે અને જળ, તેજ, વાયુ, અને આકાશ એ ચાર ભુતના તત્વો પાછાં તેમાં મળી જાય છે. ભુખ-તરશ વગેરે અગ્નિમાં મળી જાય છે; ચાલન, ધાવન, વગેરે વાયુમાં મળી જાય છે. કામ, ક્રોધ વગેરે આકાશ ભુતમાં મળી જાય છે; શુક્ર, શોણિત વગેરે પાંચ જળ ભુતમાં મળી જાય છે.

પ્રથ્વીના પાંચ તત્વો જે બાકી રહેલાં જોવામાં આવે છે તે મડદુ ત્રણ પ્રકારે વગે થાય છે; બાળવાથી, દાટવાથી અને જાનવરોના ખાવાથી. જો બાળવામાં આવે તો તેની રાખ થઇ પ્રથ્વીમાં મળી જાય છે, જો દાટવામાં આવે તો માટી થઇને પ્રથ્વીમા મળી જાય છે અને જો જાનવરો ખાઇ જાય તો તેની વિષ્ટા થઇ પ્રથ્વીમાં મળી જાય છે.

સુક્ષ્મ દેહ*.

સુક્ષ્મ દેહ અથવા લિંગ દેહ પણ પંચભુતોનોજ બનેલો છે તે પણ પચીસ તત્વોનો બનેલો છે.

આકાશનાઃ-૧ અંતઃકરણ ૨ મન, ૩ બુધ્ધિ, ૪ ચિત ૫ અહંકાર. અંતઃકરણ, એટલે દેહમાં સુખ દુઃખ જ્ઞાન વગેરે સાધનરૂપ ઇદ્રિ એના વડે જે કાંઇ કામ કરવાનું હોય તે પહેલાં ઝ્ફુરે છે; પછી મન વડે સંકલ્પ વિકલ્પ થાય છે, બુધ્ધિથી નિશ્ચય થાય છે; ચિત્તવડે અમુક રીતે કરવાથી સારૂં થશે અમુક રીતે કરવાથી બગડશે એવુ ધ્યાન થાય છે. અને અહંકાર એટલે અમુક કામ હુ કરીશ એવું અભિમાન થાય છે. અંતઃકરણ તો એકજ છે પણ જુદી જુદી વૃત્તિઓને લીધે જુદાં જુદાં નામ પાડ્યા છે.

---

* લતીફ તન

વાયુ:—એના પાંચ તત્વ ૧ વ્યાન. ૨ સમાન ૩ ઉદાન ૪ પ્રાણ ૫ અપાન.

૧ વ્યાન=સર્વે અંગમાં રહે છે જેનેથી શરીરના સાંધા વળે છે.

૨ સમાન=નાભિસ્થાનમાં રહે છે. એનું કામ ખાધેલું અનાજ પચાવી અન્ન રસ જે જુદો પડે છે તેને નાડીઓ રસ્તે શરીરમાં રૂંવે રૂવે પોહોંચાડે છે.

૩ ઉદાન, એ વાયુ કંઠસ્થાનમાં રહી ખાધેલા અન્નના જુદા જુદા વિભાગ કરે છે. સ્વપ્ન તથા હેડકી (અડગરી) આ વાયુ કરે છે.

૪ પ્રાણ, એ વાયુ હૃદયમાં રહે છે અને શ્વાસો શ્વાસ ચલાવે છે. રાત અને દીવસ મળી ૨૧૬૦૦ શ્વાસો શ્વાસ થાય છે.

૫, અપાન. એ વાયુનુ સ્થાન ગુદા છે ત્યાં રહી તે દેહમાંથી મળને બહાર કાઢે છે.

અગ્નિના પાંચ તત્વ:-૧ શ્રોત્ર (કાન) ૨ ત્વચા ૩ ચક્ષુ ૪ જીવ્હા ૫ ઘ્રાણ

કાન વડે સંભળાય છે, ત્વચા ચામડી વડે ટાઢું, ઉનું. કઠણ કોમળ જણાય છે, આખ વડે રૂપ દેખાય છે, જીવ્હા (જીભ) વડે સ્વાદ માલમ પડે છે. ઘ્રાણ (નાસિકા) વડે સારી નરસો વાસ માલમ પડે છે.

જળના પાચ તત્વ:-૧ વાક (વાણી) ૨ પાણી (હાથ) ૩ પાક (પગ) ૪ ગુદા (મળ ત્યાગ) ૫ શિશ્ન (લિંગ) વાકથી વાચા થાય છે; એ ઈંદ્રી ન હોય તો માણસ બોલી શકે નહિ. હાથની હરેક ચીજ લેવાય દેવાય છે, પગથી હરાય ફરાય છે, ગુદાથી મળત્યાગ થાય છે, શિશ્નથી રતિ ભોગ તથા પીશાબ થાય છે.

પ્રૃથ્વીના પાચતત્વ:—૧ શબ્દ ૨ સ્પર્શ ૩ રૂપ, ૪ રસ ૫ ગંધ આ વિષયોમાં લીન થનાર માણસ બંધનમાથી છુટતો નથી.

ઉપલાં જ્ઞાનેંદ્રિય, કર્મેંદ્રિય તત્વો તથા પ્રાણ, મન, અને બુધ્ધિ મળી સૂક્ષ્મ શરીર બન્યુ છે. એ ઇંદ્રિયોથી દેખાતું નથી જેથી એને સૂક્ષ્મ એટલે નાનુ શરીર કહે છે.

સૂક્ષ્મ દેહના કોશ.

જેવી રીતે સ્થુળ દેહમાં અન્નમય કોશ છે તેવી રીતે સૂક્ષ્મ દેહમાં

ત્રણ કોશ છે. ૧ પ્રાણમય કોશ ૨ મનોમય કોશ ૩ વિજ્ઞાનમય કોશ અન્નમય કોશમાં મનોમય કોશ, મનોમયમાં વિજ્ઞાનમય, અને વિજ્ઞાન મયમાં આનંદમય છે.

સૂક્ષ્મ દેહની અવસ્થા.

જાગ્રત અવસ્થામાં જે વિષય દીઠા હોય અથવા સાંભળ્યા હોય તેનો જે સંસ્કાર અંતઃકરણમાં રહયો, તેને કરી નિદ્રા અવસ્થામાં પ્રત્યક્ષની પેઠે દેખાય છે તેનું નામ સ્વપ્નાવસ્થા, આ અવસ્થા સુક્ષ્મ દેહની છે, ને તેનું સ્થાન કંઠ છે.

કારણ દેહ.

ત્રીજો કારણ દેહ છે. અજ્ઞાનનું નામજ કારણ દેહ છે, કારણકે પ્રથમ સ્થુળ છે અને બીજો સૂક્ષ્મ દેહ, એ બે દેહની અપેક્ષાથી ત્રીજો કારણ દેહ કહેવાયો. તેનું સ્વરૂપ અજ્ઞાનજ છે. એ કારણ દેહમાંજ ગાઢ નિદ્રાનો અનુભવ થાય છે. સ્થુળ દેહ તો પ્રગટ જોવામાં આવે છે, સૂક્ષ્મદેહ તેના તત્વોના કાર્ય ઉપરથી જાણવામાં આવે છે. કારણ દેહ રૂપ જો કે પ્રત્યક્ષ કે અનુમાનથી જણાતો નથી તો પણ આપણે તેને જાણી શકીયે છીયે દાખલા તરીકે એક માણસ સુતેલો હોય ને બીજો પુરૂષ આવીને તેને કહે કે કેમ ભાઇ તું સુતો છે કે? અને પહેલો માણસ જવાબ આપે કે હું તો ઉંઘમાં સુતો છું, જાગતો નથી તો તે મુર્ખ ગણાય કેમકે તે ઉંઘી ગયો હોય તો જવાબ કેમ આપે તેવીજ તરેહ "કારણ દેહને હું જાણતો નથી" એ અજ્ઞાનને જાણનાર પણ કહેનારજ છે, જ્ઞાન વિના એવું કહેવાયજ નહિ.

કારણ દેહની અવસ્થા.

ગાઢ નિદ્રા એજ કારણ દેહની સુષુપ્તિ અવસ્થા છે. એ અવસ્થામાં સર્વ ઇંદ્રિયો તથા અંતઃકરણની વૃત્તિઓ કારણ અજ્ઞાનમાં લય થાય છે. તે વખતે જાગ્રત કે સ્વપ્ન અવસ્થાનો કાંઇ પણ વ્યવહાર જોવામાં આવતો નથી.

આનંદમય કોશ.

એમાં આનંદમય નામનો પાંચમો કોશ છે.

મહાકારણ દેહ અને તેની અવસ્થા.

સ્થુળ, સુક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહની અપેક્ષાથી ચોથો મહા કારણ દેહ કહેવાય છે. અવિદ્યા તથા દેહાદિક પ્રપંચની અત્યંત નિવૃત્તિનું મોટું કારણ માટે મહાકારણ દેહ કહેવાયો; એ ચોથો દેહ જ્ઞાન સ્વરૂપ કહેવાયો. "હું દ્રષ્ટા છું" (I am the Witness.) એવું જે વિશેષ જ્ઞાન મનોવૃત્તિમાં થાય છે તેનુંજ નામ મહાકારણ દેહ છે.

એની તુર્યાવસ્થા છે, તુરીયા એવું શુધ્ધ આત્માનુ નામ છે. સ્થુળ, સુક્ષ્મ ને કારણ; જાગ્રત, સ્વપ્ન ને સુષુપ્તિ, એ ત્રણને જે જાણવાવાળો શુધ્ધ આત્મા છે તેજ તુરીયા છે.

સ્થુળ, સુક્ષ્મ, કારણ અને મહાકારણ એ ચાર દેહથી હું શુધ્ધ આત્મા ન્યારો છું એવુ દૃઢ જ્ઞાન થાય તો હમણા જીવતાંજ જીવનમુક્ત થાય. દૃઢ જ્ઞાન તે અપરોક્ષ જ્ઞાન થવું જોઇયે. શાસ્ત્રો વાંચ્યાથી આપણને જ્ઞાન થાય છે તે પરોક્ષ જ્ઞાન કહેવાય, અને ગુરૂ તથા શાસ્ત્રના ઉપદેશ વડે અનુભવ પૂર્વક સત–ચીત–આનંદને પોતારૂપ જાણવા એ અપરોક્ષ જ્ઞાન કહેવાય[1].

હવે ઈસ્લામ મુજબ તપાસીયે.

કુરાન શરીફમાં કહ્યું છે કે મેં (ખુદાએ) આસમાન અને ધરતી તે બન્નેની વચ્ચેની તમામ ચીજ ૭ દહાડામાં પેદા કરી.

વળી કહ્યુ છે કે: " જેણે બે દીવસમાં ધરતી પેદા કીધી તેની ઉપર શું તમે ઇમાન નથી લાવતા ? તે દુનીયાનો ધણી છે. તેણે પૃથ્વી ઉપર પહાડો સરજ્યા. પછી તેણે આસમાનો પેદા કર્યા અને દરેક આસમાન ઉપર ફરેસ્તાઓ નીમ્યા ". પછી માણસ પેદા કર્યા.

મીશકાત (હદીસ) મુજબ ખુદાએ શનીવારે પ્રૃથ્વી, રવીવારે પહાડો, સોમવારે ઝાડો, મંગળવારે બધી ખરાબ ચીજો (unpleasant things), બુધવારે રોશની, ગુરૂવારે પશુઓ, અને શુક્રવારે જુમાની નમાઝ પછી આદમને પેદા કર્યા.

---

૧. આ તમામ હકીકત હીંદુ ભાઇઓની સમજણ માટે તેમના શાસ્ત્ર પ્રમાણે આપવામાં આવી છે. મુસલમાન ભાઇઓ પણ આ વાતો જાણે તો હીંદુભાઇઓ સાથે શાસ્ત્રની વાતચીત સારી રીતે કરી શકે.

વળી તવારીખે દ્રીમ્તા નામની કીતાબમાં લખ્યું છે કે એક માણસે અમીરૂલ મોમીનીન હઝરત અલી (ક૦ વ૦)ને પુછ્યું કે આદમથી ત્રણ હજાર વરસ પહેલાં કોણ હતું, તો પોતે ફરમાવ્યું કે " આદમ. " આજ પ્રમાણે તે શખ્સે ત્રણ વખત સવાલ કર્યો અને તેમણે એજ જવાબ આપ્યો કે " આદમ ". તે માણસે ચુપ થઇ માથું ઝુકાવી દીધું. પછી હ૦ અલીએ ફરમાવ્યું કે જો તું તીસ હજાર વખત પણ પુછતે કે આદમ પહેલાં કોણ હતુ તો હું એજ જવાબ આપતે કે "આદમ". આ હકીકતથી દુનીયા કયારથી થઇ તે વાત ઉપર રોશની પડે છે,

કુરાન શરીફની કેટલી આયાતો તથા હદીસની વાતોનું સૂક્ષ્મ રીતે અવલોકન કરીયે તો તે મુજબ પણ શ્રષ્ટીનું બંધારણ તથા વિકાસ ક્રમ આગળ જોઇ ગયા તેજ રીતે ચાલે છે. કુરાનની તથા હદીસની આયતો લઇ તેનો અર્થ પેગંબર (સ૦)ની પાછળ આવનારાઓ સમજાવી ગયા તે ઉપરથી પણ એમ સીધ્ધ થાય છે. શબીસ્તરી નામના મહાન સુફીની " ગુલશને રાઝ " નામની કીતાબની પહેલી લીટીઓ નીચે મુજબ છેઃ—

બનામે આન કે જાનરા ફીકરત આમુખ્ત,
ચેરાગે દીલ બ નુરે જાન બર અફરૂખ્ત;
ઝ ફ્ઝલશ હર દુ આલમ ગશ્ત રોશન,
ઝ ફયઝશ ખાકે આદમ ગશ્ત ગુલશન.
તવાનાઇ કે દર યક તુરફ્તુલ ઐન,
ઝ કાફો નુન બર આવોર્દ કોનૈન;
ચુ કાફે કુદરતશ દમ બર કલમ ઝદ,
હેઝારાન નકશ બર લૌહે અદમ ઝદ.
અઝ આન દમ ગશ્ત પેદા જાને આલમ,
વઝાન દમ શુદ હુવૈદા જાને આદમ;
દર આદમ શુદ પદીદ આન અકલ ઓ તમીઝ,
કે તા દાનેસ્ત અઝ આન અસ્લે હમા ચીઝ.
ચુ ખુદરા દીદ યક શખ્સે મોઇય્યન,
તફ્કકુર કર્દ તા ખુદ ચીસ્તમ મન;
ઝ જુઝવી સુયે કુલ્લી યક સફર કર્દ,
વઝ આનજા બાઝ બર આલમ ગુઝર કર્દ.

જહાનરા દીદ અઝરે અએતેબારી,
ચું વાહેદ ગશ્તા દર અએદાદ સારી;
જહાંને ખલ્કો, અમ્ર અઝ યક નફસ શુદ,
કે હમ આન દમ કે આમદ બાઝ પસ શુદ.

અર્થ—(હું આ ચોપડી તેના નામથી લખવાની શરૂ કરૂં છું) જેણે જીવને વિચાર કરવાનું શીખવ્યું અને દીલના ચેરાગમાં જાનનું નુર સલગાવ્યું; જેના ફઝલથી બન્ને આલમો રોશન થઇ, જેના ફયઝથી આદમ (માણસ) ની ખાક ગુલશન એટલે બાગ થઇ. એટલે તેણે જે ગેબની આલમ છે અને જે દેખીતી આલમ છે તેમાં તજલ્લી એટલે નુર મુકી બન્ને આલમોમાં તરેહ તરેહની ખલ્કત પેદા કરી છે.

તે એટલો શક્તીવાન છે કે એક આંખના પલકારામાં બે શબ્દ બોલી, (કાફ અને નુન) બન્ને આલમો હસ્તીમાં લાવ્યો (એટલે કે હિંદુ ધર્મમાં કહે છે કે પહેલી શ્રષ્ટિ પેદા થવાની કલ્પના થયા પછી "ઓમ" (ૐ) શબ્દ થયો, પછી શ્રષ્ટિ પેદા થઇ, તેવી તરેહ " કુન ફયકુન " તું થા, એમ બોલતાં શ્રષ્ટિ પેદા થઇ). જ્યારે તેની (ખુદાની) કુદરતના કાફે કલમ પર ફુંક મારી કે અદમ (non-existence) ની પાટીપર હઝારો નકશ એટલે ચીત્ર પેદા થયા. તેથી તમામ આલમ પેદા થઇ અને માણસનો જીવ શું છે તે પણ માલમ પડયું. [સર્વ પેદાયશમાં માણસને "જામે ઉલ કમાલાતે વજુદી વ ઇમકાની " કહે છે એટલે કે (Man is a microcosm)] માણસમાં અક્કલ અને જ્ઞાન પેદા થયું, જેથી તમામ ચીજની અસલ શું છે તે તેણે જાણ્યું. એટલે કે તમામ શ્રષ્ટિ એકજ ચીજમાંથી પેદા થઇ છે.

જ્યારે માણસે જોયું કે બીજી પેદાયશો કરતાં તે જુદી રીતે સરજાયલો છે, ત્યારે વિચાર કીધો કે હું કોણ છું. (જ્યારે ખનીજ, વનસ્પતિ પશુ તથા ફરેસ્તા એ બધી ચીજથી પોતાને જુદી તરેહ પેદા થયલો જોયો ત્યારે પોતે શું છે તે જાણવાની ખાહેશ થઇ.) પછી પોતે જે " જુઝ " એટલે ભાગ અથવા અંશ હતો ત્યાંથી " કુલ્લી " એટલે " વાહેદ મુતલક " ખુદા જેનો અંશ તે હતો ત્યાંસુધી તેણે સફર કીધી, પછી જ્યારે તે પાછો આલમમાં આવ્યો. ત્યારે જોયું કે આ જહાન જે છે તે ફક્ત એક ખયાલી ચીઝ (suppositional thing-માયા સ્વરૂપ) છે. એકજ

તત્વ બધી શ્રષ્ટીની તમામ ચીજમાં છે. તેણે જોયું કે ખલકની અને અમરની બન્નેની જહાન એક નફસ અથવા એક તજલ્લી અથવા નુરમાથી પેદા થઇ અને જેવી પેદા થઇ તેવીજ પાછી જતી પણ રહી એટલે કે પેદા થવું અને જવું રહેવુ માત્ર ખ્યાલીજ છે.

વલે ઇન જા યગે આમદ શુદન નીસ્ત,
શુદન ચું બીનગરી જુઝ આમદન નીસ્ત.

વળી અહીયા આવવાનું ને જવાનુ નથી કારણકે વિચાર કરી જુવો તો જવું તેજ આવવુ છે (આ લીટીયોનો અર્થ એ છે જે જવુ આવવુ બધુ માયામા આપણને દેખાય છે)

બ અસ્લે ખીશ રાજએ ગસ્ત અશીયા,
હમે યક ચીઝ શુદ પેન્હાન ઓ પયદા;
તઆલા અલ્લા કદીમી કુ બયક દમ,
કુનદ આગાઝો અન્જામે દો આલમ.
જહાને ખલકો અમર ઇન જા યકી શુદ
યકી બીસીયારો બીસીયાર અંદકી શુદ.
હમે અઝ વહેમે તુસ્ત ઇન સુરતે ગેર,
કે નુકતે દાયર અસ્ત અઝ સુરઅત સયેર,
યકી ખત અસ્ત અઝ અવ્વલ તા બ આખેર,
બરૂ ખલ્કે જહાન ગશ્તી મુસાફર.

અર્થ—આ દુનીયાની તમામ પેદાયશો પોતાની અસલી જગાએ એટલે "હક" અથવા સત્ય કે ખુદા જયાથી તે નીકળી ત્યા પાછી જાય છે અને આખે દેખાય છે તે ચીજો અને નથી દેખાતી તે ચીજો બધી એકજ થાય છે ખુદાતઆલા પહેલેથી૪ એકદમ શ્રષ્ટીની પેદાયશ પણ કરે છે અને શ્રષ્ટીનો લય પણ કરે છે ખલ્ક અને અમરતી આલમ, એટલે દેખાય છે તે જહાન અને નથી દેખાતી તે આલમ, બન્ને તે વખતે એક જગા મળી જાય છે પેદા થતી વખતે એકમાથી બધી શ્રષ્ટિ પેદા થાય છે અને લય થતી વખતે બધું એકમા મળી જાય છે આ બધી જુદી જુદી ચીજો તને દેખાય છે તે ફક્ત તારા ખ્યાલથીજ છે (એટલે માયાને લીધે છે) કારણકે એ તો એકજ નુકતો અથવા બીંદુ છે (નકતએ વહેદત), પણ ઉતાવળથી ફરવાથી તને લીટી, જેવુ લાગે છે

(એક લાકડીને છેડે આગનો અંગારો રાખી તેને ગોળગોળ ફેરવવાથી એક, આગના કુંડાળા જેવું લાગે છે, પણ ખરેખરી તો તે એકજ આગની ચીણગારી છે તેવીજ તરેહ સ્રષ્ટીની પેદાયશથી તે આખર સુધી એકજ લીટી છે અને તેની ઉપર તમામ ખલ્ક મુસાફર મીસાલ છે.)

વનસ્પતિ તથા પશુ દ્વારા વિકાશ પામતા જીવ મનુષ્ય વર્ગમાં આવે છે એ પણ ઇસલામથી અજાણ્યુ નથી.

"A body of thinkers sprang up, who received the generic name of *Hukama* (scientists or philosophers) whose method of reasoning was analogous to that of modern science....The doctrine of evolution and progressive development to which these philosophers adhered most strongly has been propounded in clear terms by one of their prominent representatives, the famous Al-Hazen. The philosophical notions on this subject may be summarised thus: "In the region of existing matter, the mineral Kingdom comes lowest, then comes the vegetable kingdom, then the animal, and finally the human being By his body he belongs to the material world, but by his soul to the spiritual or immaterial. Above him are only the purely spiritual beings,—the angels, —above whom only is God; thus the lowest is combined by a chain of progress to the highest but the human soul perpetually strives to cast off the bonds of matter, and, becoming free, it soars upwards again to God, from whom it emanated. (Ameer Ali's "The Spirit of Islam," page 392)

ઉપલો ફકરો મી અમીર અલીની " ધ સ્પીરીટ ઓફ ઇસ્લામ " નામની અંગ્રેજી કિતાબમા છે જેનો ભાવાર્થ એ છે કે પેગંબર (સ૰) ના૰ વખત પછી કેટલાક ફીલસુફો હસ્તીમા આવ્યા હતા જે લોક હમણાના વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓ માફક તર્ક બુધ્ધીથી એવા ખ્યાલ ઉપર આવ્યા હતા કે

શ્રષ્ટિની પેદાયશમાં સૌથી નીચલે દરજ્જેની પેદાયશ તે ખનીજ વર્ગની છે; તેનાથી ચઢતી વનસ્પતિની છે; તેની ઉપર પશુની છે, તેની ઉપર મનુષ્યની પેદાયશ છે. માણુસ પોતાના શરીરથી આ જડવાડની દુનીયાનો ભાગ છે (ભૂતાદીનું આવરણુ છે). પણુ પોતાના આત્માથી આત્મીક અથવા ચૈતન્યની દુનીયા સાથે સંબંધ રાખે છે. માણુસની ઉપર ફક્ત ચૈતન્ય રૂપી શરીર વાળી રૂહો અથવા ફરેસ્તાઓ છે અને તેમની ઉપર ખુદા છે. આવી તરેહ શ્રષ્ટિના ક્રમમાં સૌથી હલકામાં હલકી પેદાયશ વિકાશ થઇ મોટામાં મોટા પદે પોંહોંચે છે. પણુ માણુસમાં જે રૂહ છે તે હમેશાં સ્થુળ શરીરના બંધનો તોડી નાખી ખુદા તરફ જવા ઇચ્છા રાખે છે કે જે ખુદામાંથી તે નીકળ્યો છે.

હવે આ વિચારો કાંઇ એકલા તર્ક શાસ્ત્રીઓનાજ હતા એમ નથી. મવલાના જલાલુદ્દીન રૂમી સાહેબ, જેઓ એક મહાન સૂફી હતા, તેઓ કહી ગયા છે કેઃ—

અઝ જમાદી મુર્દમ વ નામી શુદમ,
વઝ નુમા મુર્દમ બ હયવાન સર અદમ;
મુર્દમ અઝ હયવાની વ આદમ શુદમ,
પસ ચે તર્સમ કે ઝ મુર્દન કમ શવમ.
હમલએ દીગર બમીરમ અઝ બશર,
તા બર આરમ અઝ મલાયક બાલો પર,
બારે દીગર અઝ મલક પર્રાન શવમ;
આંચે અંદર વ્હેમ નાયદ આન શવમ,
પસ અદમ ગરદમ અદમ ચુન અરગનુન;
ગુયદમ કાના ઇલએહે રાજેઉન.

ખનિજ વર્ગમાંથી મરીને વનસ્પતિમાં હું આવ્યો; અને વનસ્પતિમાંથી મરીને પશુ વર્ગમા આવ્યો. પશુમાંથી મરીને મનુષ્ય થયો તો હવે ગા સાર મારે બ્હીવું કે માણુસમાથી મરી જઇશ તો માણુસથી હલકે દરજ્જે જઇશ. અગર માણુસમાથી મરીશ તો ફરેસ્તો થઇશ. અને ફરેસ્તામાથી ટળીને જે થઇશ તે કોઇના ક્યાસમાં પણુ આવી શકશે નહી કારણુકે શરૂઆતમાં અદમ (Infinity) હતી તેમાં હું મળી જઇશ. આપણુને કુરાન શરીફમાં કહ્યું છે કે જ્યાંથી આવ્યું તેનેજ મળવાનું છે.

હવે નુરે રોશનમાં સ્રષ્ટીની પેદાયશ થઇ તે બીના કેવી રીતે વર્ણવી છે તે જોઇયે.

જ્યારે કાંઇ પણ ચીજ પેદા થયલી નહિ હતી ત્યારે સુનકાર હતું.

> જબ કુચ નહી થા તબ સુનકાર થા;
> એકીલા નીરંજન આપી આપ થા.

પછી તેમાંથી નબીનું નુર થયું.

> " પીછું બનાયા નબીકા સો નુર;
> નબી નુર સે સબ હુવા સો ઝહુર."

અને વળી કહ્યું છે કે—

> મુસલમાનીમેં જીસે "નુર મહમદી" કહેતે હે;
> હીંદીમેં ઉસે "બ્રહ્મ" કહેતે હય
> મુસલમાનીમેં જીસે "જીબ્રાઇલ" કહેતે હે
> હીંદીમેં ઉસે "વિષ્ણુ" કહેતે હય
> મુસલમાનીમેં જીસે "આદમ" કહેતે હય
> હીંદીમેં ઉસે "મહાદેવ" કહેતે હય.

અર્થાતઃ—સ્રષ્ટીની રચના થઇ તે પહેલાં ખુદા નિરંજન નિરાકાર રૂપે એકલો હતો. પછી તેમાંથી એક નુર જેને નબીનું નુર કહે છે એટલે તેવું નુર પ્રગટ થયું. પ્હેલાં Emanation (આકૃતી પ્રગટ થઇ તે) ને હીંદુ ધર્મમાં બ્રહ્મા કહે તેમને તેઓ મહમદ કહે છે. પછી પાલક રૂપે વિષ્ણુ (જીવ નાખનારા ફરિસ્તા) આવ્યા તેમને એઓ જીબ્રાઇલ (એક ફરેશ્તાનું નામ છે તે) કહે છે. છેવટે હીંદુ ધર્મમાં મહાદેવની ઉત્પત્તી થઇ અને ઇસલામ મુજબ આદમ અલેહીસ સલામની થઇ તેથી એઓ હીંદુ ભાઇઓને સમજણ પાડવા ખાતર આદમને મહાદેવ કહે છે[1].

---

*વિષ્ણુ એ ખુદા રૂપે નથી પણ તેણે બનાવેલા ફરિશ્તા રૂપે હોઇ શકે.

૧. આમાં પીર સાહેબ બનાવે છે કે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ (મહાદેવ)એ ખુદા નથી પણ ખુદાએ બનાવેલી શક્તીઓ છે જે તેના હુકમ પ્રમાણે અમલ કરે છે. હીંદુભાઇઓને ખરા ખુદાનો ખીયાલ દેવાડવા આવા દાખલા આપેલા જણાય છે.

એ સૃષ્ટિમાં તમામ ચીજ પેદા થઇ તે ખુદામાંથીજ થઇ છે. અને ખુદા તરફજ પાછી જાય છે.

આ સ્થુળ શરીર વિષે કહે છે કે એ પંચ મહાભતોનું બનેલું છે તેમાં આત્મા છે તે જ્યાં સુધી આત્મા-જીવ અલેકમાં મળતો નથી ત્યાં સુધી માણસનો વિકાસ ક્રમ પુરો થતો નથી.

કાયમદીન, આત્મા તો જીવ અલેકમેં મીલ ગયા,
પીછુ માટી, પાણી, પવન, આકાશકા ભાગ રહા.
કાયમદીન, ઇન ચારૂંકી ઉતપત્તી જહાંકી તહાં સમાઇ,
વોહી પુરૂષકુ જન્મ મરણ કુછ નાહીં.

આ સ્થુળ શરીર તુટી જશે તે પહેલાં ખુદાના દીદાર જોઇ લે કેમકે મન કાના ફીહાઝેહી આમા ફહોવા ફીલ આખેરતે આમા, એટલે જે અહીંયા આંધળા છે તે ત્યા પણ આંધળા રહેશે.

એક દીન ટુટેગા અર્બે અનાસર[1],
બીન ટુટે આપસકુ જા બીસર.
જો પાયા હે યહાં સો વહાં પાવે સહી,
જો યહાં પાયા નહી સો કભુ પાવે નહી.

વધુ ખુલાસા માટે જુવો અધ્યાય, ૩૦,૩૧,૩૨.

હદ-બેહદ-અનહદ.

જગતની ઉત્પત્તિ સનાતન ધર્મ મુજબ તેમજ ઇસ્લામ મુજબ કેવી તરેહ થઇ તે આપણે જોઇ ગયા છીએ. હવે સંત લોક મુજબ કેવી તરેહ થઇ તે ઉપર ટપકે જોઇ લઇયે, કારણકે એ મત મુજબ કેટલા સ્થાનો પસાર કરવાં પડે છે તે સ્થાનોના નામ "નુરે રોશન"માં છે. અને તેના કર્તાએ તે સમજાવવાની કોશીશ કરી છે. મુખ્ય ત્રણ મેદાનોના નામ નુરે રોશનમાં આવેલાં છે, હદ, બેહદ, અને અનહદ. કબીર સાહેબ પણ એજ ત્રણ નામ લઇ કહી ગયા છે કે,—

હદ ચલે સો માનવી, બેહદ ચલે સો સાધ,
હદ બેહદ દોનુ તજૈ તાકા મતા અગાધ.

---

૧. ચાર તત્વો જમીન, પાણી વગેરે.

અર્થ—હદ એટલે કે વેદ અને વર્ણાશ્રમના કાયદા મુજબ આ-ચરણ કરે તે. બેહદ એટલે વર્ણાશ્રમના કાયદાનો નિષેધ કરી જ્ઞાન માર્ગથી ચાલે તે. અને કર્મ, ધર્મ, ઉપાસનાથી આગળ વધી સંપુર્ણ જ્ઞાન મળ્યા-પછી, એ સર્વ તજી દઇ **પારખ** પદ ઉપર બેસે તેને કોઇ પારખી શકે નહીં તે અનહદ. કાયમદીન બાવા સાહેબ પણ એમજ સમજાવી ગયા છેઃ—

કાયમદીન હદકા નામ શરીયત, બેહદકા નામ તરીકત,હકીકત, અનહદકા નામ હેગા અલેક મારેફત.

હવે સંત લોકના કેટલાક **સ્થાનોના** નામ છે તે તપાસીયે. એમના મત મુજબ જે અનહદ મેદાન છે ત્યાં આદિ ન દ થઇ રહે છે.

એને **કુદરતે કુલ** અથવા **હુકમે ઈલાહી** કહે છે. ત્યાં પરમ સતોજ જે બહુજ વિરલા હોય તે પોહોંચી શકે છે.

અહીયાંથી એક ધારા પ્રગટ થઇ અને નીચે ઉતરીને થોભી. ત્યાં એક મંડળની રચના થઇ. એ સ્થાનનું નામ **અગમ લોક** અને જે ધારા આવીને થોભી તેનું નામ **અગમ પુરૂષ** છે.

ત્યાંથી ધારા પ્રગટ થઇ કાંઇક નીચે ઉતરીને થોભી, ત્યાં એક મંડળ રચાયું. તે સ્થાનનું નામ **અલખ લોક** છે અને જે ધારા ત્યાં આવીને સ્થંભી તેનું નામ **અલખ પુરૂષ** છે.

તે સ્થાનથી ધ ગ પ્રગટ થઈ નીચે ઉતરીને સ્થંભી. ત્યાં મંડળ રચાયું તેનું સામ **સત પુરૂષ** ને સતલોક છે.

અંહી સુધી નિર્મળ **ચૈતન્યની** રચના છે.

આ ઉપરની સતલોકની નીચે એક સ્થાન રચવામાં આવ્યું છે. તેની નીચે એક મોટુ મેદાન છે, જેને **મહા શૂન્યનું** મેદાન કહે છે.

મહાશૂન્ય છોડયા પછી નીચે **શૂન્ય** આવે છે જેને દસમું દ્વાર કહે છે.

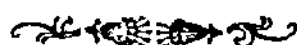
આ સ્થળે પુરૂષ અને પ્રકૃતિ પેદા થઇ જે સ્થળે એ પેદા થઇ તે સ્થળને **પાર બ્રહ્મ** પદ કહે છે.

શૂન્યની નીચે **ત્રીકુટી** છે જેને બ્રહ્મ-પ્રણવ અથવા ઑમ (ૐ) કહે છે.

આની નીચે **સહસ્ત્રદળ** કમળ છે. તે સ્થાનમાં નિરંજન અને જ્યોતનું સ્વરૂપ પ્રગટ રૂપે રહેલું છે.

સંતોનું કહેવું છે કે અહીથી ત્રણ ધારા સત્વ, રજ ને તમસ ત્રણ ગુણ, અથવા બ્રહમા, વિષ્ણુ અને મહાદેવ કહે છે તે પેદા થઇ. આ ધારાઓએ નીચેના દેશની રચના જેને પિંડ દેશ કહે છે તે રચી. (જુઓ **રાધા સ્વામી મત સંદેશ.**)

સંતોના મત મુજબ સુરત શબ્દ ગોગથી જીવ અથવા સુરતને પોતાના અસલી ઘરમાં જે મહા પ્રેમ અને આનંદનો ભંડાર છે ત્યાં પોહોંચાડવી. જેથી અમર અને અજર દેશમાં જઇ મહાસુખી થાય અને જન્મ મરણ હમેશનું ટળે.

મોત—આખેરત—રૂહ—બહેશ્ત—દોઝખ.

(ઇમામ ગઝાલી[1] (૨૦ અ૦)ની કીમીયાએ સઆદત ઉપરથી)

જ્યાં સુધી માણસ મોત શું છે તે જાણતો નથી ત્યાં સુધી આખેરત (આવતી દુનીયા)ની હકીકત પીછાની શકતો નથી; જ્યાં સુધી તે જીંદગીની હકીકત શું છે તે જાણતો નથી ત્યાં સુધી તે મોતની હકીકત પીછાની શકતો નથી; જ્યાં સુધી તે આત્મા-રૂહની હકીકત જાણતો નથી ત્યાંસુધી તે જીંદગીની હકીકત પીછાની શકતો નથી, અને રૂહની હકીકત પીછાનવી તે આપણા નફસની હકીકત પીછાનવા બરાબર છે.

આદમીમાં બે ચીજો છે-એક રૂહ (આત્મા) અને બીજુ કાલબુદ (શરીર). રૂહ સવારી કરનારની મીસાલ છે, અને કાલબુદ સવારીના જાનવર મીસાલ છે. અને રૂહને જીસ્મની મદદથી એક દરજ્જો મળે છે- બહેસ્ત કે દોઝખ. તે ઉપરાંત રૂહને પોતાની જાતને લીધે પણ એક બેહેસ્ત કે દોઝખની હાલત મળે છે જેમાં શરીરનો કાંઇ હીસ્સો નથી. રૂહનું

---

૧ Renan.–' The most original mind among Arabian philosophers." Dr. Angust Tholuck on Ghazzali :— "This man, if ever any have deserved the name, was truly a 'divine.'

મહેશ્ત તે રૂહની સુખની હાલત, દીલની ન્યામત અને લીઝઝતો છે, રૂહ જે રંજ અને તકલીફ ભોગવે છે તેને રૂહાની દોઝખ કહે છે શરીરને સારૂ જે બહેસ્ત અને દોઝખ છે તે જાહેર છે જેવાકે બાગ બગીચા, મહેલો, નહેર, સારા ખોરાક, પીણુ વગેરે શરીરનુ દોઝખ, તે આગ, સાપ, વીંછી વગેરે બન્નેનુ વર્ણન કુરાન શરીફ અને હદીસમા છે, પણ રૂહાની બહેસ્ત સારૂ કુરાન શરીફમા કહયુ છે કે " ખુદાના નેક બંદા સારૂ એવી જગા તૈયાર થઇ છે કે જે કોઇ આંખે જોઇ નથી, કોઇ કાનોએ સાભળી નથી, કે આદમીના દીલમા તેનો કોઇ તરફથી ખીયાલ પણ આવી શકતો નથી " આ વર્ણન રૂહાની બહેસ્તનુ છે માણસના દીલમા એક બારી છે તે જયારે ખુલી જાય છે ત્યારે તે પોતાની દીલની આંખથી તે બહેશ્ત અનુભવે છે, અને તેને કોઇ જાતનો વહેમ રહેતો નથી કારણકે તે અનુભવ કોઇ ચોપડી વાચવાથી કે દલીલથી તેને થતો નથી પણ ખાસ દીનની આંખ ખુલવાથી થાય છે જેવી રીતે ડાકટર શરીર જોઇને કહી શકે કે શરીરની બીમારી શાથી થઇ, અને તે બીમારી દુર કરવાના ઇલાજો જેવાકે પરહેઝી, થોડુ ખાવુ અને દવા સુચવે છે, તેવીજ તરેહ આદમીના દીનની જયારે આ બારી ખુલી જાય છે ત્યારે તેને માલમ પડે છે કે રૂહની બીમારી જેવી કે રંજ, મુશકેલી વિગેરે શાને લીધે પેદા થાય છે "મારેફત" (ખુદાનુ જ્ઞાન) તે એ રંજની દવા છે અજ્ઞાનપણુ તે એ રૂહને ઝહેર મીસાલ છે

માણસની બે **રૂહ** છે (૧) રૂહે હેવાની (animal soul) આમા હેવાનોની રૂહનો અંશ છે (૨) **રૂહે ઇન્સાની** (spiritual soul) એ ફરેસ્તાની રૂહોનો અંશ છે રૂહે હેવાનીની બેઠક છાતીની ડાબી બાજુએ દીલ (heart) છે જેમાથી વરાળ* જેવી એક બારીક વસ્તુ નીકળીને બેજામ તેમજ શરીરના બધા અવયવમા ફેલાય છે, જેનેથી આંખ જોઇ શકે છે કાન સાભળી શકે છે અને દરેક અવયવ પોતાની ફરજ બજાવે છે જેવી રીતે એક બત્તીને ઘરમા લઇને ચાલીયે તો તેનુ તેજ જે દીવાલ પર પડે ત્યા રોશની જાહેર થાય છે તેવી તરેહ આ વસ્તુ દરેક શરીરના અવયવ પર પડવાથી તે રોશન થાય છે જો કોઇ અવયવને એ વરાળ રૂપી વસ્તુ પોહોંચતી નથી તો તે પોતાનુ કામ કરતો નથી એ અવયવ-ભાગને નકવો થયો એમ કહીયે છીયે આ રૂહ તે ચેરાગના આગ, દીલ તે ચેરાગની વાટ-બત્તા આપણે ખોરાક ખાઇયે છીયે તે બત્તીનુ તેલ જેવી રીતે

* પ્રાણ

ચેરાગમાંથી તેલ લઇએ તો ચેરાગ હોલવાઇ જાય છે, તેવીજ રીતે ખોરાક નહીં મળવાથી આ રૂહ પોતાનું સમતોલપણું ખોઇ નાખે છે અને માણસ મરી જાય છે. વળી ચેરાગમાં તેલ હોય છે અને વાટ તે તેલ ઘણું પોતાના ગજા ઉપરાંત પી લીધું હોય તોપણ તે બુજાઇ જાય છે, તેવીજ તરેહ આ દીલ પણ કેટલીવાર લાંબી મુદ્દતે એવું થઈ જાય છે અને ખોરાક કબુલ કરતું નથી અને મરી જાય છે. વળી કોઇ વાર તેલ ને વાટ બન્ને હોય પણ ચેરાગની રોશની ઉપર કોઇ ચીજ મારવાથી તે બુજાઇ જાય છે તેવીજ તરેહ આદમીને કારી ઝખમ લાગવાથી તે મરી જાય છે. જ્યાં સુધી એ રૂહમાં સમતોલપણું રહે છે ત્યાં સુધી તે પોતાનું કામ કરે છે. જ્યારે એનું સમતોલપણું જતું રહે છે ત્યારે શરીરના બધા ભાગોને એ જોર આપી શકતી નથી અને બધા અવયવ શકતી વગરના થવાથી તેની હીલચાલ બંધ થઇ જાય છે, ત્યારે એમ કહેવાય છે કે માણસ મરી ગયું. એનું નામ મોતે હયવાની (death of the animal soul) છે.

વળી માણસનું એક બીજી તરેહનું પણ મોત છે. તે રૂહે ઇન્સાનીનું છે. એ રૂહના ભાગ પડી શકાતા નથી (indivisible) અને એનાથી માણસ ખુદાને જાણી શકે છે. એ રૂહનું કાંઇ શરીર નથી. આગળ જે આપણે ચેરાગનો દાખલો આપ્યો તેમાં તે ચેરાગનું નુર તે "રૂહે ઇન્સાની" છે નુર આગથી નીરાળું છે, અને આગથી વધારે સુક્ષમ[૧] ચીજ છે. આ દાખલો સર્વાંશે ખરો નથી કેમકે ચેરાગનું નુર ચેરાગને તાબે છે. ચેરાગ ગુલ થઇ જાય છે તો નુર જતું રહે છે. પણ રૂહે ઇન્સાની રૂહે હયવાનીને તાબે નથી. રૂહે હયવાની મરી જવાથી રૂહે ઇન્સાની જતી રહેતી નથી. એની મીસાલ આપવી બહુ મુશકેલ છે પણ રૂહે ઇન્સાની તે રૂહે હયવાની ઉપર બેસનાર સવાર છે, અથવા હથીયાર બંધ એક શીકારી છે એમ કહી શકાયે. હવે સવારીનું જાનવર મરી જવાથી સવાર મરી જતો નથી પણ સવારી વગરનો થાય છે, અથવા એક શીકારી કે જેના શીકાર કરવાના હથીયાર જતાં રહે તેવી તે રૂહની હાલત થાય છે એ સવારીનું જાનવર અને શીકારના હથીયાર રૂહે ઇન્સાનીને એટલા માટે આપવામાં આવ્યાં હતાં કે ખુદાના જ્ઞાન અને ખુદાના ઇશ્કનો શીકાર કરે. જો એ શીકાર કરી લીધો હોય અને પછી તે હથીયાર જતાં રહે અને સવારીનું જાનવર મરી જાય તો, એ મર્યુ તો તેને વાસ્તે સારૂં છે. એટલા

૧. લતીફ.

માટેજ રસુલુલ્લાહે ફરમાવ્યુ કે છે "મોમીનો વાસ્તે મોત એ ખુદા તઆલાની તેમને માટે એક બખ્શીશ છે" પણ જો ખુદાનું જ્ઞાન અને ઇશ્ક મેળવવા પહેલા તે સવારીનું જાનવર મરી જાય અને શીકારના હથીયાર જતા રહે તો તો દીલગીરી અને મુસીબતનો પાર નથી કારણકે એજ દીલગીરી અને હસરત તે કબરનો અઝાબ છે

જરા વિચાર કરશો તો માલમ પડશે કે રૂહે ઇન્સાની શરીરથી અને તેના તમામ અવયવોથી તદન જુદી છે દરેક દરેક ભાગ કામ કરતો બધ પડે પણ તેથી કાઇ " રૂહે ઇન્સાની "ને ખલલ પોહોચતી નથી જે હમણા તમારૂ શરીર છે તે તમો બાળક હતા તેનાથી જુદુ છે. પણ તમારી જાત તે વખતે હતી તેજ છે (Personality now is identical with your personality then) એટલા ઉપરથી ખ્યાલ થઇ શકે છે કે જયારે આ શરીર જતુ રહેશે ત્યારે પણ તે તમારી ઝાતની ખાસીયતો જે શરીર વગર રહી શકે છે, જેવી કે ખુદાનુ જ્ઞાન, તે રહેવા નીજ. કહયુ છે કે " બાકીઆતુસ-સાલેહાત ", સારી વસ્તુઓ ટકે છે (The good things abide) તેની મતલબ આજ છે પણ જો ખુદાના જ્ઞાનને બદલે ખુદાની બાબતોનુ અજ્ઞાનપણુ (જહલ) તમારામા હશે તો તે ખાસીયત પણ તમારી સાથેજ રહેવાની અને તેનાથી તમને ઘણુ દુ:ખ ઉતપન્ન થશે તેટલાજ માટે કુરાન શરીફમા કહ્યુ છે કે " મન કાના ફીહાઝેહી આમા ફહોવા ફિલઆખેરતે આમા " જે આ જહાનમા આંધળા છે તે આખેરતમા પણ આંધળા રહેવાના છે " રૂહે હયવાના આ આલમની (અહીંની) છે અને રૂહે ઇન્સાની આલમે અમ્રની (ઉપરની દુનીયા)ની છે " રૂહે ઇનસાની'ની ખાસીયત ફરેસ્તાઓની છે તેને આ દુનીયામા જ્ઞાન મેળવવાજ ખુદાએ મોકલી છે કુરાન શરીફમા કહયુ છે કે " તમે દુનીયામા ઉતરો, તમને મારી તરફથી રસ્તાની ખબર મળશે, જે લોકો મારા કહયા માફક ચાલશે તેમને કોઇ વાતનો ડર કે ગમ રહેશે નહી " નફખ્તો ફીહે મિર-રૂહી ' એટલે મે આદમ જાતમા મારી રૂહ ફુકી, જે દેખાડે છે કે " રૂહે ઇન્સાની " ઉપરની દુનીયાની છે જ્યારે રૂહે હયવાનીનું સમતોલપણુ નહી રહેવાથી તબીયત બગડે છે ત્યારે દવા આપી શારીરિક તબીબ—વૈદ તેને સુધારે છે તેવીજ તરેહ જ્યારે રૂહે ઇન્સાનીનુ સમતોલપણુ જતુ રહે છે ત્યારે શરીયતની અખલાક અને રિયાઝત મુજબ ચાલવાથી તે સમતોલપણુ પાછુ આવે છે રૂહોની હકીકત પીછાનવાથી

આખેરતની પીછાન થાય છે. એટલાજ વાસ્તે કહયું છે કે અલ ઇમાનો બિ-લ્લાહ વલ યવ્મિલ આખરે, એટલે ઇમાન લાવો અલ્લાહપર અને કયામતના દીન પર." જે ઉપરથીજ મારેફતનું તમામ બયાન કીધું છે પણ એક ભેદ જે અસલ છે તેનું બયાન કર્યું નથી કારણકે તે કરવાની રજા નથી. દરેક માણસ તે સમજી શકતો નથી કે માની શકતો નથી માણસે પોતેજ તે મહેનત કરીને ખોળી કાઢવો જોઇએ. ખુદાતાલાની તે સીફતનું બયાન કુરાનમાં કે હદીસમાં પણ નથી તેથી જે લોકો સાંભળશે તે ઇનકાર કરશે તેથીજ ખુદા તઆલાએ પેગંબરોને ફરમાવ્યું હતું કે ખલક-દુનીયાને તેની સમજણ માફકજ સમજાવો " (તોકલ્લેમુન્નાસા અલા કદ્રે ઉકુલે હિમ).

આપણે જોયુ છે કે "રૂહ"ની હસ્તી કાલેબ (શરીર)ની હસ્તીપર આધાર રાખતી નથી હવે કબરના આઝાબ-કષ્ટ વિષે બે બોલ કહીશું. કબરના આઝાબ બે જાતના છે ૧ જીસ્માની (શારીરિક) અને રૂહાની (આત્મિક) શારીરીક આઝાબ બધાને માલમ છે. પણ રૂહાની આઝાબ તો જે લોકોએ પોતાને પીછાન્યો હોય અને રૂહ શું છે તે જાણ્યું હોય તેજ સમજી શકે છે. કબરના આઝાબની અસલ જોવા જઇએ તો દુનીયાની દોસ્તી છે. જે માણસે દુનીયામાં દુનીયાની ચીજો ઉપર વધારે પ્રેમ રાખ્યો હોય તો તેને તે ચીજોથી છુટા પડવાને લીધે મરવા બાદ પણ ઘણો રંજ રહે છે. પણ જેને આ દુનીયામાં દુનીયવી કોઇ ચીજ ઉપર પ્યાર ન હોય તેને મરતી વખતે દુનીયા સાથે કોઇ સંબંધ નહી હોવાથી તે મોતનો આરઝુમંદ-આતુર રહે છે અને મુવા પછી આરામમાં રહે છે તેથીજ રસુલુલ્લાહ ફરમાવી ગયા છે કે "દુનીયાને જેવી તરેહ મેં ગણી છે તેવીજ તરેહ તારે પણ ગણવી. આખર એક દીવસ તારે એને છોડવી પડશે." જે ખુદાને દોસ્ત ગણે છે તે દુનીયાને દુશમન ગણે છે. તેથીજ હદીસમા કહ્યું છે કે "દુનીયા મોમીનો માટે કેદખાનું છે અને કાફરોને માટે બેહેસ્ત છે." માણસના શરીરમા મરતી વખતે જે જે વિકારો હોય છે જેવાકે કપટ, કીનો, રિયા, ગરૂરી, હિર્સ, ડમાહ, અદાવત, વગેરે તે બધાં અઝદહા-સાંપ રૂપે તેને મરણ પછી ડખે છે. અને એજ કબરની દોઝખ છે. એ દોઝખ જીસ્માની (શારીરિક) છે.

દોઝખે રૂહાનીમાં ત્રણ જાતની આગ છેઃ—૧. દુનીયાની ખાહેશોથી છુટતાં રંજ થાય છે તે. ૨. પશેમાની (પસ્તાવો), શરમીંદગી, રૂસવાઇ, (ફજેતી) ૩. ખુદાના દીદારથી બે-નસીબ રહેવું પડે છે તે આગ.

દુનીયાના ચાહનારાને દુનીયાથી જે જે ચીજો દુનીયામાં પ્યારી હતી તેની ખાહેશ તેના દીલમાજ રહેલી હોય છે જેથી તેજ ચીજો ઉપર તેનુ દીલ પાછું દોડે છે, તે પહેલ્લી દોજખ

બીજી દોઝખ, જયારે માણુસે જે જે કર્મ કીધા તેનું તેને ખુલ્લુ ગ્નાન થાય છે ત્યારે તે પસ્તાય છે જેમકે એક માણુસે કોઇની ગીબત કીધી હોય, તે મુવા બાદ પોતાને પોતાના મુવેલા ભાઇનુ ગોસ્ત ખાતો દેખે, અથવા જેણે હસદ કીધો હોય તે એવુ જુવે કે દીવાલ સામે પોતે પથરા ફેકે છે અને તે પથરા પાછા આવી પોતાના છોકરાના મોહ્રા ઉપર વાગી તે છોકરાની આખ ફોડી નાખે છે, વગેરે દેખાવોથી જે પસ્તાવો થાય છે તે

ત્રીજી દોઝખ તે નીરાશાની છે માણુસ આ દુનીયામા મારેફત (ખુદાનુ ગ્નાન) મેળવવા પેદા થાય છે તે તે મેળવવા કાઇ મહેનત ન કરે, અને મહેનત, ર્યાઝત કરી દીલને પાક ન કરે જેથી ખુદાના દીદાર તેને મરવા પછી થતા નથી એટલે તે બહુ નીરાશ થાય છે એમ સમજો કે થોડા માણુસો અધારા વાળા જગલમાથી પસાર થાય છે તેમાના કેટલાકો તે જગલમા પડેલા ચળકતા પથરા ભેગા કરીને સાથે લેતા જાય છે, અને બીજાઓ તેમની મશકરી કરી હસે છે કે "એ ભાર શા સારૂ ઉપાડો છો ?" પછી જયારે એકદમ રોશની થાય છે ત્યારે તે લોકો જુએ કે જે પથરા તેઓ ઉપાડતા હતા તે તો બે મુલ જવાહેરો હતા ત્યારે તે લોકોને નીરાશા થાય કે આપણુ ભેગા કરતે તો આપણેથી પણુ થઇ શકતે પણુ અપણે એ નહી કર્યું એ મોટી ભુલ કરી, દુનીયા રૂપી જગલમા ઇબાદત અને ખુદાઇ ગ્નાન રૂપ જવાહેરો માણુસ નહી ભેગા કરે તો તેને એવોજ પસ્તાનાનો વખત આવે છે

કેટલાક માણુસો આખેરતને માનતાજ નથી તેમને સારૂ શું કહેનુ ? હઝરત અલી એક વખત એના માણુસ સાથે બહસ કરતા બોલ્યા કે "જો તુ ધારે છે તેમ આખેરત જેવુ કાઇ હોયજ નહી તો પછી આપણુ બન્નેને કાઇ બીહીવાનુ નથી, પણુ જો હુ કહુ છુ તેમજ હોય તો તો પછી હુમને કાઇ જાતની ઇજા નથી પણુ તારે ભોગવવુ પડશે '

હઝરત અલી એમ બોલ્યા તેથી આખેરત વીશે તેમને કાઇ શક હતો એમ નહોતુ પણુ તે દલીલ કરનાર માણુસની સમજણુમા બીજી રાહે યકીનની વાત ઉતરવાની નથી એમ તેઓએ જાણ્યુ તેથી આમ બોલ્યા હતા આ ઉપરથી સમજવાનુ છેકે પેલી દુનીયા સારૂ જે સખત તૈયારી કરતો નથી તે મોટો મુર્ખ અને ગાફેલ છે, વિગેરે ઇમામ ગઝાલી સાહેબે લખેલું છે આથી સમજાય છે કે રૂહના ઇલ્મને જાણુવાની કેટલી બધી જરૂર છે આની તાલીમ સુફીઓજ આપી શકે છે.

સૂફીવાદ. (Sufism)

"સુફી" શબ્દ "સૂફ". ઉપરથી નીકળેલો છે જેનો અર્થ ઉનનું જાડું લુગડું થાય છે. કારણકે આ પંથના વિચારો ધરાવતા માણસો હમેશાં જાડાં કામળ જેવાં લુગડાં પહેરતા હતા. ઇરાનમાં સૂફીઓને "પશમીના પોશ" એટલે ઉનના કપડાં પહેરનાર કહેતા હતા.

સૂફીવાદનું અસલ નામ તસવ્વુફ છે. એનો મૂળ હેતુ દુનિયામાનું લુબ્ધપણું-ખ્વાહેશ કહાડી નાખી ખુદા તરફ ધ્યાન લગાડવાનો છે. અને એ બાબત ઇસલામનાં વખતમાં ઘણી ખીલી નીકળી. ઇસલામ પહેલાના ઝમાનામાં પણ અરબસ્તાનમાં "સૂફીઆ" નામનો એક ફિરકો-વર્ગ હતો જે સંસારથી અલગ થઇ હમેશાં માલીકની બંદગી કર્યા કરતો હતો અને એના માણસો હમેશાં મક્કાના પવિત્ર ધામ "કાબા શરીફ" આગળ બેસી રહેતા હતા. ઇસલામ જાહેરમાં આવ્યા પછી પણ તેને સૂફી નામ આપવામાં આવ્યુ.

સૂફીવાદ, મૌલાના જામી તેમજ બીજા મહાન સૂફીઓના લખાણુ મુજબ કુરાન શરીફનો બાતીનનો ભેદ છે (The esoteric doctrine of the Prophet). કેટલાક બીજા વિદ્વાનોના મત મુજબ એ સૂફીવાદ વેદાંતની અને યુનાનની ફીલસુફીનું પરીણામ છે એમ કહેવાય છે. પણ મહાન સૂફીઓ યુનાનની ફીલસુફી તરફ નિરસ્કાર દેખાડતા આવ્યા છે. દાખલા તરીકે શેખ ફરીદુદ્દીન અત્તાર કહે છે કેઃ—

> શમએ દીન ચુ હિકમતે યુનાન બસોખ્ત.
> શમએ દીલ ઝાન ઇલ્મ બર નતવાન ફરોખ્ત;
> હિકમતે યસરબ બસ અસ્ત, અય મર્દે દીન.
> ખાક બર યુનાન ફીશાન અઝ દર્દે દીન.

અર્થ—દીનની મશાલે યુનાનની ફીલસુફીને બાળી મુકી છે તો બળેલી ફીલસુફીથી તું દીલની બત્તી રોશન નહી કરી શકશે. મદીનાની ફીલસુફી બસ છે, માટે અય દીનદાર મર્દ, જો તને દીનનું દરદ હોય તો યુનાનની ફીલસુફી ઉપર ધુળ નાખ.

આપણે એ તકરારી બાબદ જોવાની નથી પણ સૂફીવાદ શું છે તે જોવાનુ છે .

"The aim of the sufis was to free the mind from earthly considerations, to purify it from all passions, to leave it only God as an object of meditation. The highest truths were not to be reached by study, but by *transport*, by transformation of the soul during ecstasy. The key to the return of a sufi to his original home, and by "annihilation in God" to once more merge in the divine essence, is *Love*. All world is a phantasm and evils therein illusions. All desires and feelings have their root in the idea of self and self is an illusion. "Therefore the first and the greatest step is to forget the self, and even an earthly love may effect this deliverance *Love* is the sovereign alchemy transmuting the base metal of humanity into the divine gold. "*Al-mojazu qantarat-ul haqiqate*," 'the Phantasmal is the bridge to the real;' by the typal love the salik learns to forget self and to see only the beloved, until at length he realises that what he loves in his beloved is a mere reflection of the *Eternal Beauty* which appears in thousands of mirrors, yet is but one. When the love of the Divinity is thus developed the Sufi loves God for His sake only. The wish to go to Heaven is a selfish idea and consequently it cannot accompany a Sufi's devotional prayers. He loves God for His sake only and his only wish is the Eternal Union with Him."*

સુફીઓની-નેમ મનમાંથી તમામ દુનીયવી ખ્યાલ અને બુરાઇઓ કાઢી નાખી ફક્ત તેમાં ખુદાને રાખવાનો છે. જે સર્વોતમ જ્ઞાન છે તે ચોપડી વાચવાથી અનુભવાતુ નથી પણ રૂહ-આત્માને શુધ્ધ-પાક કરવાથી

* Prof. E Browne's "Literary History of Persia."

થાય છે. અને તે ફક્ત ઇશ્ક અથવા ખુદાના પ્રેમપીજ થાય છે. આ દુનીયા માયા રૂપે છે અને તેમાં જે બદીઓ આપણને દેખાય છે તે પણ ફક્ત ખ્યાલીજ છે. જે આપણી ખાહેશો, અને લાગણીઓ (વૃત્તીઓ) છે તે " ખુદી " અથવા " હું છું " એવા ખ્યાલ કલ્પિત છે. તેથી સૌથી મોટું પગલું એજ છે કે પોતાને ભુલી જવાની કોશીશ કરવી. અને તે ફક્ત પ્રેમથીજ થઇ શકે છે. અલ મજાઝુ કન્તરતુલ હકીકત=કલ્પિત અથવા ખોટી હાલત એ ખરી હાલતે જવાનો પુલ છે. જેથી સાલિક પોતાનો તમામ પ્રેમ એક શખસને અર્પણ કરે છે. પછી જ્ઞાન થતાં તેને માલમ પડે છે કે તેના પ્રેમની ચીજ એક ખુદાનો માત્ર અક્સ એટલે પડછાયો છે. જ્યારે આવી રીતે પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે માણસ ખુદાને કાંઇ પણ મતલબ વગર ફક્ત પ્રેમને ખાતરજ ચાહે છે. બ્હેસ્તમાં જવાની પણ તેની ઇચ્છા હોતી નથી. ફક્ત ખુદા સાથે વસ્લ કરવા-મળી જવા ચાહે છે.

અર્થાત, સુફીઓની મતલબ ખુદા સાથે જોડાઈ જવાની છે. તેમ કરવા સારૂ તેઓ ખુદા તરફ એવો ઇશ્ક અથવા પ્રેમ જગાવે છે કે દરેક વસ્તુમાં તે ખુદાજ જુવે છે. હવે ખુદા નિરંજન નિરાકાર હોવાથી સાલિક એટલે ખુદાઇ જ્ઞાનનો જીજ્ઞાસુ પહેલાં આ દુનીયામાં કોઇ શખસ તરફ પોતાના દીલમાં એવોજ પ્યાર પેદા કરે છે; ઝુલેખા હઝરત યુસુફના પ્યાર સારૂ દીવાની થઇ હતી અથવા મજનુ લૈલા તરફ દીવાનો થયો હતો, એવો પ્રેમ પોતામાં પેદા કરે છે. લૈલાનો કુતરો આવતો હતો તો પણ મજનુ એમ સમજતો હતો કે તે લૈલા આવી હતી. એટલે કે જે કાંઇ ચીજ તે જોતો તેમાં એમ સમજતો હતો કે તે તેના પ્રેમનીજ ચીજ છે. એવો પ્યાર દુનયવી ખાહેશોને લીધે આવતો નથી. એ પ્યાર જ્યારે મુસ્તકીમ થાય છે ત્યારે એ પ્રેમનું પાત્ર-માશુક ખુદાનો એક પડછાયો છે એવું તે પ્રેમી-આશકને જ્ઞાન થાય છે. મોટે ભાગે સાલિકો એવી રીતે પોતાના શેખ એટલે ગુરૂને એ પ્રેમ અર્પણ કરે છે.

મૌલાના રૂમી સાહેબ એ ખુદાઇ ઇશ્ક પીશે લખતાં કહે છે કે:—

ઇશ્કે ઝીન્દા દર રવાંનો દર બશર,
હસ્ત હર લહેજે ઝ ગુન્ચે તાઝે તર;
ઇશ્ક આંન બગુઝીન કે જુમલે અવલીયા,
યાફતન્દ અઝ ઇશ્કે ઉ કાર ઓ કીયા.
તુ મગો મારા બદાન શેહ બાર નીસ્ત,
બા કરીમાન કારહા દુશવાર નીસ્ત.

ઇશ્ક બશિગાફેન્દ ફલકરા સદ શિગાફ,
ઇશ્ક ગરઝનદ ઝમીન રા અઝ ગઝાફ;
ઇશ્ક જોશદ બહરરા માનન્દે દેગ,
ઇશ્ક સાયદ કોહરા માનન્દે રેગ.

*　　*　　*　　*

આતશી અઝ ઇશ્ક દર જાન બર ફરોઝ,
સર બસર ફીક્રે ઇબાદતરા બસોઝ;
મીલ્લતે ઇશ્ક અઝ હમે દીંહા જુદાસ્ત,
આશકાન રા મઝહબો મીલ્લત ખુદાસ્ત.
કુફ્રે ઉ દીનસ્તો દીનસ્ત નુરે જાન,
અયમની દર દો જહાની દર અમાન;
ઇશ્ક આં શોલેસ્ત કે ચુન બર ફરોખ્ત,
આન્ચે જુઝ માશુક બાકી જુમ્લે સોખ્ત;
તેગે "લા" દર કત્લ ગયેરે હક બરાન્દ,
દર નીગર આં પસ કે બઆદે "લા" ચે માન્દ;
માન્દ એલા અલ્લા વ બાકી જુમલે રફત,
શાદ બાશ અય ઇશ્ક શીરકત સોઝ રફત.

ઉપલાનો સાર એ છે કે જેના દીલમાં એક જીવતો પ્યાર એટલે શેખ અથવા સદગુરૂ સારૂ નિર્મળ પ્યાર વસ્યો તે શખસ દર પળે ફુલની માફક ખીલે છે. વાસ્તે તું પણ એવાજ પ્યારનું ધ્યાન ધર. કારણકે બધા અવલીયા થઇ ગયા તેમનું કામ પણ એવા પ્યારથીજ સફળ–પાર થયું હતું. તારે એમ નહી સમજવું કે મને ખુદાના દર્શન થઇ શકશે નહી, કારણકે તે મોટો દાતા છે. તેની આગળ કોઇ ચીજ મુશકેલ નથી. ઇશ્ક અથવા પ્રેમ એવી ચીજ છે કે આસમાનના ટુકડે ટુકડા કરી નાખે છે તેમજ ધરતીને ધુજાવી મુકે છે. પ્રેમ મહાસાગરને બળતા પાણીની દેગ માફક ઉછળાવી મુકે છે અને પહાડને પીસીને રેતી માફક કરી નાખે છે. વાસ્તે પ્રેમનો આતશ તારા જીગરમાં સળગાવ અને ઇબાદતની ફીકર ના કર. પ્રેમનો ધર્મ એ બધા મતોથી જુદો છે. પ્રેમીઓનો મઝહબ અને પંથ એ ખુદા છે. એ ખુદાના આશકનો કુફર તે ખરેખરૂં દીન છે અને એનું દીન તે ખુદાનું નુર છે; બન્ને જહાનમાં તે નિર્ભય અને સલામત છે. ઇશ્ક એવી આતશ

છે કે ધરમ સળગે છે ત્યારે માશુક (ખુદા) સીવાય બધી ચીજો બાળીને ભસ્મ કરી નાખે છે. "લા"ની તલવાર ખુદા સીવાય બધાને હાંકી કાઢે છે જો, "લા"ની[1] પછવાડે શું રહયુ છે ? અલ્લાહ રહયો છે અને બાકી બધું ગયુ વાસ્તે ખુશી થા કારણ કે આ ઇશ્કે ખુદા સીવાય બધુ બાળી મુકયું છે

સુફીવાદનાં જુદાં જુદાં મંડળો

હીજરી સનના બીજા સૈકામા પહેલા સૂફી તરીકે અબુ હાશમ નામના શખસ ઓળખાયા એઓ હી સ ૧૫૦મા આ દુનિયાથી ઉઠી ગયા હતા આ અરસામાજ ભકતી રસના પુસ્તકો લખવાનુ શરૂ થયુ હતુ. અને ઝિક્ર (અજપા મત્ર) ફિક્ર (ચિંતવન), ઝૌક (આનદ,), શૌક (ઉત્સાહ) સબ્ર (શાંતી) રઝા (તાબેદારી) ફક્ર (ગરીબાઇ) તવક્કલ (સંતોષ ભાવના) શુક્ર (આભાર નિવેદન) મોહબ્બત (પ્રેમ) ખૌફ (ડર) જેવા શબ્દો જ્ઞાનની સ્થીતી સમજાવવા સારૂ વાપરવામા આવ્યાછે અને સૂફીઓએ પોતપોતાના ખ્યાલ અને અભિરૂચી માફક જુદા જુદા મડળો (Schools) કાયમ કર્યાં મોથી પહેલુ મ ડળ હી સ ૧૪૯ મા હઝરત શેખ અલ્વાન નામના સૂફીએ જીદ્દા શહેરમા સ્થાપ્યુ હતુ બીજુ મ ડળ બાયઝીદે બુસ્તામી (રે૦ અ૦) એ બુસ્તામ શહેરમા હી. સ ૨૬૧માં કાઢયુ હતુ ત્રીજુ બગદાદના સુફી સિર્રી સકતીએ હી જ ૨૯૫ મા કાઢયુ હતુ ચોથુ સીસ્તાનના ખ્વાજા'મોઈનુદ્દીન ચિસ્તીએ ૫૩૩ હીજરીમા ચીસ્તીયા નામનુ કાઢયું પાચમો "કાદરીયા" તરીકો શેખ અબદુલ કાદર જીલાની (ગૌસ પાક)ના નામથી હીજરી ૫૬૧ મા નીકળ્યો હતો છઠ્ઠો રિફાઇ તરીકો બગદાદના હઝરત અહમદ રિફાઇના નામનો ૫૭૬ હીજરીમા નીકળ્યો હતો સાતમો સોહરવર્દિયા, બગદાદના શેખ શાહબુદીનના નામથી સ્થપાયો હતો. (હીજરી ૬૦૦) આઠમો નકશબંદીયા તરીકો ૭૧૯મા ખ્વાજા બહાઉદીનના નામથી સ્થપાયો હતો આશરે ૯૦ જુદા જુદા તરીકાઓ છે જેમા મુખ્ય તેર છે અને તેમા ચાર ઘણા મશહુર છે —

૧ કાદરીયા ૨ ચિસ્તીયા ૩ સોહરવરદિયા ૪ નકશબંદીયા આ બધા રસ્તા જુદા જુદા થવાનુ કારણ એ દરેક મહાત્માને જે ખુદા–

---

૧ "લા" એટલે નેસ્તી કાંઇ નહીં પણ.

તઆલાની "સીફાત" પોતાની મરજીને અનુકુળ લાગી તે મુજબ જે એટલે રસ્તે તેમને પસંદ પડગો તે રસ્તે ખુદાને પોહોંચવા તેમણે કોશીશ કરી, અને તે રસ્તે ખુદાઇ જ્ઞાન મળતાં તેમણે તે તરીકા ખુદાઈ જ્ઞાનના તાલીબોને દેખાડયો એ સમજાવવા મઉલાના રૂમી સાહેબે મસ્નવીમાં નીચેનો કીસ્સો લખ્યો છે:— એક માણસે એવું સાંભળ્યું હતું કે દુનીયામાં એક ઝાડ એવું છે કે જેનું ફળ ખાય તો તે માણસ મરતો નથી. તે ઉપરથી તેણે શહેરે શહેર અને જંગલે જંગલ ફરી તે ઝાડની શોધ કરી. પણ તેને તે મળ્યુ નહી એટલે નાઉમેદ થઇ એક શેખ પાસે આંસુ ભરી આખો સાથે તેની દુઆ લેવા ગયો કે તે દુઆથી તે ઝાડ તેને મળી આવે. તેની પાસે જઇને કહ્યું કેઃ—

> ગુફ્ત શેહનશાહ કર્દમ અખતેયાર,
> અઝ બરાયે જુસ્તન યકે શાખસાર;
> કે દરખ્તી હસ્ત નાદર દર જહાત,
> મેવએ ઉ માયએ આબે હયાત.
> સાલહા જુસ્તમ ન દીદમ ઝુનીશાન,
> જુઝ કે મીઝ વ તસખ્ખરે ઈં સરખીશાન.

અય શહેનશાહ હું એક ઝાડ શોધતો હતો. તે ઝાડ એવું છે કે તેનું ફળ ખાધાથી અમર જીંદગી થાય છે. વરસો સુધી તે શોધ્યું પણ મળ્યું નથી. ફક્ત લોકોની મશ્કરી અને ઠેકડી અનુભવી છે.

તે ઉપરથી તે શેખે જવાબ દીધો કે:—

> શેખ ખંદીદો બગુફ્તશ અય સલીમ,
> ઇન દીરખ્તે ઇલ્મ બાશદ દર અલીમ;
> બસ બુલન્દો બસ શીગરફો બસ બસીત.
> આબે હયવાની ઝ દરીયાએ મોહીત.
> તું બસુરત રફતેઇ અય બે-ખબર,
> અઝ આન શાખે માએની બે બહુરો બર;
> તુ બ સુરત રફતેઇ ગુમ ગશ્તેઇ,
> ઝાન નમી યાબી કે માઅની હશ્તેઇ.

ગાહ દીરપ્રશ નામ શુદ ગાહ આફતાબ.
'ગાહે બેહરશ નામ શુદ ગાહે સહાબ;
આં યકે કસ સદ હઝાર આસાર ખાસ્ત,
કમતરીન આસારે ઉ ઉમરે બકાસ્ત.
ગરચેહ ફર્દસ્ત ઉ અસર દારદ હઝાર,
આં યકે રા નામ બાશદ બે શુમાર;
આં યકે શખ્સી તુરા બાશદ પીદર,
દર હકે શખ્સી દીગર બાશદ પીસર.
દર હકે દીગર બુવદ કહેરો ઉદુ,
દર હકે આન દીગરી લુતફો નેકુ;
સદ હઝારાન નામો આં યક આદમી,
સાહેબે હર વસ્ફશ અઝ વસ્ફે અમી,
તુ ચે બર ચસ્પી બર ઇં નામે દિરખ્ત,
તા બમાની તલખ કામ વ શુર બખ્ત.
સુરતે ઝાહેર ચુ જુઇ અય જવાન,
રવ માઆની રા તલબ અય પહેલવાન;
દર ગુઝર અઝ નામો બિન્ગર દર સિફાત,
તા સિફાતત રૂ નુંમાયદ સુએ ઝાત.
ગુમ શવી દર ઝાત આસાઇ ઝ ખુદ,
ચશ્મે તુ યક રંગ બીનદ નેકો બદ;
ઇખ્તીલાફે ખલ્ક અઝ નામ ઉફતાદ,
ચુ બમાઅની રફત આરામ ઉફતાદ.

ને શેખે હનીને કહ્યુ કે અય ભોળા માણસ, આ ઝાડ તે ઇલ્મનુ ઝાડ છે એ ઘણુંજ ઉંચું, ઘણુંજ પોહોળું અને ઘણુંજ ફેલાએલુ છે. અને એજ ખુદાના દરીયાનું અમૃત—આબે હયાત છે. તું બે—ખબર હોવાથી ફકત ઝાડની સુરત એટલે ઝાડનો આકાર સમજ્યો છે અને તેથી ગુમરાહ થઇ ગયો છે અને એ ઝાડની મતલબ શું છે તે સમજ્યો નહી. જે વસ્તુને તુ ઝાડ સમજ્યો તેને કોઇ વખત લોકો ઝાડ કહે છે, કોઇ વખત તેને સુરજ કરી બોલાવે છે અને કોઇ વખત મહાસાગર કે સદાબ નામ આવે છે તે એક પુરૂષ છે કે જેની લાખો નીશાની (આસાર) છે.

અને સૌમાં નાનામાં નાની નીશાની તે જાવેદાનની ઝીંદગી (ઉમરે બકા) છે. જો કે તે એકજ છે પણ તેની હજારો નીશાનીઓ છે અને હજારો નામ છે. જેવી તરેહ એક માણસ પોતાના બાપ વિશે વાત કરતાં પોતાને બેટા તરીકે ઓળખાવે છે અને પોતાના ફરઝંદની વાત કરતાં પોતાને તેના બાપ તરીકે ઓળખાવે છે; અથવા તેજ માણસ એક શખ્સ તરફ ગુસ્સા અને દુશમનાઇથી વર્તતો હોય અને બીજા તરફ માયા અને નેકીથી વર્તતો હોય છતાં તે માણસ તો એકજ છે, તેમ ખુદા પણ એકજ છે. જો કે તેનાં લાખો નામ છે અને તેના હજારો ગુણ છે પણ તે તે ગુણોના બંધનમાં નથી.

તું ફકત "ઝાડ" શબ્દને વળગી રહયો તેથી તને દીલગીરીનો વખત આવ્યો. અય જવાન, ઝાહેર સુરત નહી શોધતાં, માઅની એટલે અંદરનો ભેદ શોધ. નામ છોડીને સીફાતને જો જેથી કરીને પછી "ઝાતનો" ખ્યાલ તને આવે. પછી જ્યારે ખુદાની જાતમાં ગુમ થાય ત્યારે તારી આંખે નેક અને બદ કાંઇ જણાવાતું નથી. બધુંજ એક રંગ લાગશે,

આ ખલકમાં જે ઇખતીલાફ એટલે જુદાઇ પેદા થઇ છે તે ફકત જુદા જુદા નામ અને શબ્દને લીધે થઇ છે. જ્યારે તે માણસને તે શબ્દોના અર્થનું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે બધી જુદાઇ દુર થાય છે.

ધર્મની જરૂરીયાત.

કોઇ વાંચનાર કદાચ સવાલ કરશે કે આગળ જણાવેલા વિકાસ ક્રમ પ્રમાણે એટલે આગળ વધવાના કાયદા (Evolution) મુજબ મોડે વહેલે બધા ખુદાને અથવા પરમાત્માને મળવાના છે તો પછી કોશીશ કરવાની શું જરૂર છે અથવા દુનીયાની મોહ, માયા શા વાસ્તે ત્યાગ કરવી જોઇયે. ? તેનો જવાબ એ છે જે દરેક માણસને પોતાની મરજી અને સ્વભાવ મુજબ વર્તવાની છુટ છે, પણ ધર્મના અભ્યાસમાં મજા છે તે બીજા કશામાં નથી.

"It has been said that too much attention to things spiritual disturbs our practical relations in this world. As far back as in the days of the Chinese sage Confucius, it was said: "Let us take care of this world, and then, when we have finished with

this world, we will take care of other worlds" It is all very well that we should *take care* of this world. But if too much attention to the spiritual may affect a little our practical relations, too much attention to the so called practical, hurts us here and hereafter. It makes us materialistic. For man is not to regard *nature* as his goal, but something higher. *Man is man, so long as he is struggling to rise above nature*, and this nature is both internal and external. Not only does it comprise the laws that govern the particles of matter outside us and in our bodies, but also the more subtle nature within, which is, in fact the motive power governing the external. It is good and very grand to conquer external nature, but grander still to conquer our internal nature. It is grand and good to know the laws that govern the stars and planets; it is infinitely grander and better to know the laws that govern the passions, the feelings, the will of mankind. This conquering of the inner man, understanding the secrets of the subtle workings that are within the human mind, and knowing its wonderful secrets, belong entirely to religion.........

Apart from the solid facts and truths that we may learn from religion, apart from the comforts that we may gain from it, religion, as a science as a study, is the greatest and healthiest exercise that the human mind can have. This pursuit of the Infinite, this struggle to grasp the Infinite, this effort to get beyond the limitations of the senses, out of matter, as it were, and to evolve the spiritual man—this striving day and night to make the In-

finite one with our being—this struggle itself, is the grandest and most glorious that man can make. Some persons find the greatest pleasure in eating. We have no right to say, that they should not. Others find the greatest pleasure in possessing certain things. We have no right to say, they should not But they also have no right to say, "no," to the man who finds his highest pleasure in spiritual thought. The lower the organisation, the greater the pleasure in the senses. Very few men can eat a meal with the same gusto as a dog, or a wolf. But all the pleasures of the dog or the wolf have gone, as it were, into the senses The lower types of humanity in all nations, find pleasure in the senses, while the cultured and the educated find it in thought, in philosophy, in the arts and sciences. Spirituality is a still higher plane. The subject being infinite, that plane is the highest, and the pleasure there is the highest for those who can appreciate it. So, even on the utilitarian ground that man is to seek for pleasure. he should cultivate religious thought, for it is the highest pleasure that exists. Thus religion, as a study, seems to me to be absolutely necessary.........(Swami Vivekananda's Works, Part II, Page 66.)

કોઇ-વળી કહેશે "ખુદા કયાં છે, હોય તો દેખાડો" હવે ખુદાના ચિન્હો તો દેખાય છે પણ ખુદા આ ચર્મ ચક્ષુઓથી દેખી શકાતો નથી. શરીરમાં જીવ, મગજમાં બુધ્ધિ એ કાંઇ દેખાતાં નથી. છતાં સમજી શકાયે છીયે કે આ માણસમાં જીવ છે, કે ફલાણા માણસમાં બુધ્ધિ છે. જેને ખરેખરજ ખુદા જોવાનીજ ખાહેશ હોય છે તો તે આગળ જોઇ ગયા તે પ્રમાણે મહાત્માઓની માફક મહેનત કરી પોતાની ઇચ્છા પુરી કરી શકે છે. હમણા પ્રોફેસર બોઝે સાબિત કર્યું છે કે વનસ્પતિને પણ લાગણી છે.

હવે એક ઑર્ડિક વૈરેસનો છોકરો કહે કે મને એ ખ્વાડી અર્થના સમજાવો તો તેમ કરવું કેવું મુશકેલ થઇ પડે ? તેવીજ તરેહ મેણિસને જે દુનિયા યેશ-દુનિયામાં ડુબેલો હોય છે તે એકદમ ખુદાનાં દર્શન કેવી રીતે કરી શકે ? પણ જેને ખરા દીલથી ખુદા જોવાની ઇચ્છા હોય તેણે પહેલાં મોહ, માયા, કામ વીગેરે દુર્ગુણોથી દૂર રહી, ખાવું પીવું નિયમસર કરી સંસારની, જાત જમાતની ઉપાધિ દુર કરી, ગુરૂની શોધ કરી, તેને શરણે જવું,—

तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया।
उपदेक्ष्यति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः॥

અર્થ—સતગુરૂની પાસે જઇ સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરીને, આત્મા કોણ ? પરમાત્મા કોણ ? બંધ શું ? મોક્ષ શું ? હું કોણ ? વીગેરે સવાલો પૂછીને તથા તેમની સેવા કરીને પ્રસન્ન કરેલા ગુરૂ પાસેથી પરમાત્માના જ્ઞાનને જાણ, એટલે એ જ્ઞાની તથા તત્ત્વદર્શી ગુરૂ પરમાત્માના જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરશે.

तस्माद्गुरुं प्रपद्येत जिज्ञासुः श्रेय उत्तमम्।
शाब्दे परे च निष्णातं ब्रह्मण्युपशमाश्रयम्॥

અર્થાત્—ઉત્તમ કલ્યાણની ઇચ્છાવાળા પુરૂષે સંશય ટાળનાર અને શિષ્યને દઢ સમજાવનાર શાંતિવાળા બ્રહ્મનિષ્ટ (કામિલ) ગુરૂને શરણે જવું.

એવીજ તરેહ નુરે રોશનમાં કહ્યું છે (જુવો ૮૮ મું પ્રકરણ)

અબ દીદાર દેખન ચાહે મગર,
તરીકત, હકીકત, મારેફતકી રાહ પકડ,
પુજા પાતરી તુમ છોડદો સબ,
પોથીઆ જ્ઞાનકી લેકર બાંધદો અબ
તીરથ ઓર ઠેકે સબ દે નીવાર,
માનાકે પીરાને સે હો બેઝાર,
મુખસે ભજન કરના દુર કર,
છોડ દો નાત જમાત કા ડર

*   *   *

નીચી નાડ રખ ઇશ્ક આતશ જગાઓ
ખુદી, દુઇ, ગુસ્સા સબી ભુલ જાઓ,

ખારા ઓર ખોટા ઝઘડા સબી મીટાઓ,
હા પક્ષિકા તુમ સ્વભાવ લાઓ
હીરસ ઓર હવા પર મન ના ધરો,
એ કરરો ફરર લે સબી દુર કરો

ઐસે તુમ આપસેકુ સહી કરો,
પીછુ ખોજની મુરશદ કામીલકી કરો
જીસમે હોય નુર હકકા પરકાશ,
વો મુરશદ કે જાઓ તુમ પાસ,
જા ઉસકે તુમ પાઉ પડો,
ગરીબીસે બાત ઉનુને કરો
અવ્વલ તુમ ઉનકે ખાદીમ હો,
પીછે ઇસ તરેહ તુમ ઉનકો કહો
હમ આયે હે અબ તુમારે ચરણુ,
મીટાવો તુમે સો અબ હમારા મરણુ,
તુમારી મેહર કરો હમારી ઉપર
તૌહીદ ઇલમકી બતાવો ખબર,
પીછે સુરત નુરતકા ધ્યાન બતાઓ,
દીદાર નુરમે હમકો મીલાઓ

પછી મુરશદ જેવી તરેહ ધ્યાન કરવા કહે તેમ ધ્યાન કરવાનુ છે. જેરી તરેહ ચકોર પક્ષી ચંદ્ર તરફ લેહ રાખે છે તેમ સુરત જમાવવાની કે સુરતની શકતી ઘણીજ છે તે શકિતના ઉદાહરણ દાખલ કુંઝ પક્ષીની મીસાલ આપવામા આવે છે કહે છે કે આ પક્ષી કાશમીરમા પાણીને કિનારે ઇંડા મુકી જુવારની કાપણી વખતે ગુજરાતમા આવે છે થોડા વખત સુધી ગુજરાતમા રહી ચારો ચરે છે પણ તેનુ ધ્યાન મેના પાણી કિનારે મુકેલા પોતાના ઇંડાં તરફ ખેચાયનુ હોય છે—અને તે ધ્યાનના બળથી ગુજરાતમા રહી ત્યા પોતાના ઇંડાનુ સેવન કરે છે—અને ત્યા બચ્ચા પેદા થાય છે સુરતની પણ આવી શક્તી હોય છે આવી રીતે ધ્યાન ધરતા મુરશદ અથવા ગુરૂની મહેરથી ચેતાને ખુદના દર્શન થાય છે— —

" तुरे रोशन "नुं तमाम शीक्षण बे वाक्योमांज समायलुं छे एम कहीए तो खोटुं नथी.

एक ए के हदीसमां कहयुं छे के मृतू कब्ल अंत मृतू. तेम मरणनी आगळ मरी जवुं. अने बीजुं वाक्य ए के—

मुरशीद कामील की खोजनी कर,
मुरशीद बतावे थुं मुशाहेदा कर.

पेगमबर सल्लम कही गया छे के मृतू कब्ल अंत मृतू; एनो अर्थ ए छे जे तमो कुदरती रीते मरी जाओ ते पहेलां तमो तमारी मेळे तमारामां मरी जवा जेवी हालत पेदा करो. एटले के मरीने जीववुं एज खरेखरुं जीववुं छे. मरण वखते बधां दुःखनो अंत आवतो देखाय छे, परंतु खरी रीते ते वखते दुःखनो अंत आवतो नथी. जे माणस जीवतां मरण पामे छे तेनाज दुःखनो अंत आवे छे, एटले के तेने कोइ पण प्रकारनुं दुःख लागतुं नथी. जीवतां मरवुं एटले जीवतां मननो नाश करवो. कारणके सुख दुःख, मन छे त्यां सुधीज छे. माटे जो मननो नाश थाय तो ते नाश थया पछी प्राणी मात्रने सुख दुःख थतुं नथी. जे माणसने आवी मननी स्थिति प्राप्त थाय छे ते हमेशां शांति भोगवे छे.

तुरे रोशनमां कहयुं छे केः—

मरो तुम मुवे के पहेले जण, दरशन देवे तुमको रण.

एवुंज शीक्षण दरेक पेगंबर तेमज महात्मा आपी गया छे. वळी कबीर साहेब पण कही गया छे केः—

मरते मरते जुग मुवा, अवसर मुवा न कोय,
दास कबीरा युं मुवा, बोहोर[1] न मरना होय.
जीवत तें मरवो भलो, जो मरी जाने कोय,
मरने पहेले जो मरे, कुल उजीयारा होय.
मरुं मरुं सब कोइ कहे, मेरी मरे बलाय;
मरनाथा सो मर चुका, अब कोन मरे हे जाय.
मन मुवा, माया मुइ, संचय मुवा शरीर;
अविनासी तो ना मरे, तुं कयुं मरे कबीर.

---

१. फरीथी.

બયે ખુદા-વહેદતુલ વુજૂદ—(God vision.)

Master:—I do see that Being as a Reality before my very eyes! Why then should I reason? I do actually see that it is the Absolute who has become all things about us; it is He who appears as the finite soul and the phenomenal world! One must have an awakening of the spirit within to see this Reality. (Gospel of Sri Ramakrishna, page 310)

Master:—Do you know what I see! I see Him as All. Man and other creatures—they appear as veritable figures skin bound,—with the Lord within,—shaking the head or moving the hands and feet! (Ibid, page 364.)

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ પોતાના ચેલાઓને કહે છેઃ—

મારી પોતાની આંખ આગળ હું ખુદાને હાઝર જોઉં છું એટલે મારે વિવાદ શું કરવો ? મારી નજરે જોઉંછું કે નિરંજન નિરાકાર આ બધી ચીજોમાં જુદા જુદા રૂપે છે. જ્યાં સુધી આત્મામાં જાગૃતી-તેજ્ઞ ચતી નથી ત્યાં સુધી આવો દેખાવ નજરે પડતો નથી.

હું પોતે શું જોઉં છું તે તમે જાણો છો ? હું જોઉં છું કે ખુદા તમામ શ્રષ્ટી-મખલુકમાં વ્યાપી રહેલો છે. મનુષ્ય માત્ર, તમામ જીવજંતુઓ એ બધાં મારી નજરે ખુદા જુદી જુદી શકલ-આકૃતિ રૂપે છે. એ બધાં માથું અથવા હાથ પગ હલાવતાં પુતળાં છે પણ અંદર ખુદા છે. (પાનું ૩૧૦, ૩૬૪, શ્રી રામ કૃષ્ણનું ગોસ્પેલ.) એવીજ રીતે બાયઝીદ બુસ્તામી (રે૦ અ૦) નામના એક મહાન સુફી પણ કહી ગયા છે. એક વાર તેમને કોઇએ પુછ્યું કે અર્શની ઉંચાઇ અથવા મોટાઇ કેટલી છે, તો તેમણે જવાબ આપ્યો તે હુંજ છું. પછી તે શખસે પુછ્યુઃ "કુરસી" શું ચીજ છે ? તેમણે જવાબ દીધો તે હું છું. પછી તેણે પુછ્યું કે લોહ-લખવાની પાટી ને કલમ શું ચીજ છે, તેમણે કહયુંઃ–તે પણ હું છુ. પછી તે સવાલ પુછનારે કહયું કે ખુદાની ઘણી નજદીક રહેનારા બંદાઓ જેવાકે હઝરત

ઇબ્રાહીમ, હઝરત મુસા, હ૦ રસુલુલ્લા (સ૦) વગેરે કોણ છે? બાયઝીદ સાહેબે જવાબ દીધો કે તે બધો હુ છું. પછી તે શખ્શે પુછ્યું કે જે ખુદાની પાસે ફરેસ્તા રહે છે જેવાકે જીબ્રાઇલ, મીકાઇલ, અઝરાઇલ તે કોણ છે? તેમણે જવાબ દીધો તે બધો હુજ છુ આ જવાબો સાંભળી તે સવાલ પુછનાર ખામોશ-ચુપ થઇ ગયો. પછી બાયઝીદે કહ્યું કે મુળ વાત એ છે કે, જે ખુદામાં ફનો થઇ જાય છે તેને તમામ ચીજ પોતામા દેખાય છે અને તે દેખાવાનુ કારણ એ છે જે ખુદામાં તમામ ચીઝો મોજુદ છે

આ અનુભવ થયો એટલે વહેદતન વુજુદનું પુરૂ જ્ઞાન થયું કહેવાયે, આ જ્ઞાનના ત્રણ દરજ્જા છે ૧. ઇલ્મુલ-યકીન ૨. એનુલ-યકીન ૩ હકકુલ યકીન સૌથી નીચો દરજ્જો તે ઇલ્મુલ-યકીન છે વચલો દરજ્જો તે એનુલ-યકીન છે અને સૌથી ઉંચો દરજ્જો હકકુલ-યકીન છે દાખલા તરીકે આપણે આગ-આતશની ખસીયત જાણીયે છીયે કે તેને આગની લગાડીયે તો દાઝે છે તે ઇલ્મુલ-યકીન, પણ ખાતરી તે ઉપર કરવા આગની મુકીયે અને તે દાઝવાનુ જ્ઞાન થાય તો તે એનુલ-યકીન, પણ જેવી તરેહ લુહાર લોઢાને આગમા નાખે અને તે લોઢુ આગનુ રૂપ પકડે છે તે વખત તે લોઢાની હાલત થાય છે તે હકકુલ યકીનની છે એ મરતબે જ્યારે માણસ પોહોચે છે ત્યારે તેની નજરે બધુ ખુદાજ દેખાય છે એનુંજ નામ વ્હેદતુલ વજુદ અથવા વ્હેદતુલ મોજુદ (હમા ઓસ્ત) જે માણસને એ જ્ઞાન થયુ હોય તેની પાસેથી ખુદાને શોધવા મઉલાના રૂમી સાહેબ મસનવીમા ફરમાવી ગયા છે—

> અકલે કુલ વ નફસે કુલ મર્દે ખુદાસ્ત.
> અર્શો કુરસી રા મદાં કઝ વય જુદાસ્ત,
> મઝહરે હક અસ્ત આતે પાકે ઉ,
> રૂ બજુ હક વ અઝ દીગર કસ મજુ

અર્થ—મર્દે ખુદા (ખુદાનો બંદો) તેજ 'અકલે કુલ' છે અર્શ અને કુરશી તેનાથી જુદા નથી તેની પાક ઝાતમા ખુદા દેખાય છે તેનીજ પાસેથી ખુદાને શુ ઢુંઢ, બીજા પાસે ઢુંઢનો નહી એ દરજ્જે જ્યારે મનસુરે હલાજ પુગ્યા ત્યારે તેઓ કહેતા હતા કે "અનલ-હક" હું ખુદા છું. એ હાલતે જ્યારે બાયઝીદ સહેજ [illegible] હતા ત્યારે એક દીવસ નમાઝ પડી [illegible] [illegible] તરફ જોઇ [illegible] [illegible] અનો [illegible] [illegible]. એટલે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પરદાથ [illegible] પોતાનો અનુભવ એમજે નીચલા બોલોમાં દરસાવ્યો છે—

જબ મે, અપની બાયઝીદીસે બાહેર આયા જબસી આપકે સુદીસે બાહેર આતા હય તો મુજેહ આશક ઓર માશુક યક નઝર આયા, યાની જીસ મેને અપનેકો ગુમ કીયા તો આલમે તોહીદ દીખાઈ દીયા. તીસ બરસ તક અલ્લાહ મેરા આઇના રહા, અબ મે ખુદ અપના આઇના હો ગયા હુ યાની અપની ખુદી મેને ઉસકી યાદમે ફરામોશ કર દીઇ. અબ મે કહેતાહુ કે મે અપના આઇના હુ ઓર વોહ અલ્લાહ હે જો મેરી ઝબાનસે બાત કરતા હય યાની અબ હર કામ મેરી ઝબાન પર હું અદા હોતા હય કે ગોયા અલ્લા મેરી ઝબાનસે કલામ કરતા હય ઓર મે દર મયાનસે ગુમ હો ગયા"[૧]

એ હાલતમા બંદો અને મઆબુદ (ખુદા) બંને એક થાય છે, એટલે કે તમામ ચીજોમા તેને ખુદાજ નજરે પડે છે "જ્યાં સુધી ખુદા અને બંદામા જ્ઞાનીની નજરે ફરક છે ત્યા સુધી શિરકની બુ (હવા—નીશાની) બાકી છે એમ ગણાય છે આ વાતથી બંદા ને ખુદામા ફરક સમજવો એ શિરક છે," એમ હાજી ઇમદાદુલ્લા સાહેબે[૨] પણ પોતાની "શમાઇમે ઇમદાદીયા" નામની કીતાબમા ચોખ્ખુ જણાવેલુ છે આ જ્ઞાનીનો મરતબો જે માણસને ખુદાની યાદીમા મળે છે તે બતાવવામા આવ્યો છે આનો મુસલમાન ભાઇઓએ ભળતો અર્થ કરવાનો નથી કેટલાક જાહેર જોનારા લોકો આ વાતોને ઉંધી રીતે સમજીને તેને નુકસાનકારક બતાવે છે પણ ખરૂં જોતા એ રસ્તામા ઉતરી આગળ જનારાઓજ ખુદાને પોહોચી શકે છે અને એજ ખુલ્લો અને ચોખ્ખો રસ્તો છે

બાયઝીદ બુસ્તામી (રે૦ અ૦) એ અલ્લાહને પુછ્યુ હે "હું તારી રાહ ઉપર કી રીતે આવી શકું"? જવાબ મળ્યો "ખુદી તર્ક કરવાથી" એવીજ તરેહ "શમાઇમે ઇમદાદીયા"ના ૬૪ પાને લખેલુ છે—ભારે મહેનત અને ધ્યાનથી તથા મનની શકાઓ વગેરે દુર કરીને પોતાના આપાથી દુર થઇ જાય અને પોતાની જાતનો ખ્યાલ જતો રહે અને બધાથી તે બેખબર થઇ જાય અને કોઇ ચીજ એની ખ્યાલમા બાકી નહી રહે

---

૧ હઝરત ફરીદુદ્દીન અત્તારની તઝકેરતુલ ઓલીયા નામની કિતાબમા ઉપલી હકીકત મોજુદ છે

૨ હાજી ઇમદાદુલ્લા સાહેબ, એ દેવબંદ, સહારનપુર, મેરઠ, દીલ્હી, ભોપાલ, વગેરે ઠેકાણેના મોટા આલીમોના પીર હતા, એટલે તેમની લખેલી હકીકતને એ આલીમોથી રદ કરી શકાય નહી

ત્યારે તે બધે ઠેકાણે ખુદાનેજ હાજરા નાજર જુવે છે. અને જ્યારે તે જ્ઞાનીની નઝરમાંથી બીજી બાબદોની હદો અને ખુદા સીવાયની બીજી વાતો નીકળી જાય છે એટલે તેની નજરમાં ખુદા સીવાય બીજું કાંઇ આવતું નથી અને તે બે-ખબર થઇ જાય છે. બલકે એ હકીકતનું પણ તેને ભાન રહેતું નથી. તેને બધે ખુદાજ ખુદા નજર આવે છે. અને તે "હુ" "હુ" એજ, એજ કહે છે એટલુંજ નહી પણ હુ પોતે એજ છું એમ કહેવા લાગે છે. આ મરતબાને "ફના દર ફના" કહેવામાં આવે છે, વિગેરે હાજી ઇમદાદુલ્લાહ સાહેબ લખી ગયા છે.

નુરે રોશનમાં પણ શાહ કાયમદીને એવીજ તરેહ પોતાનો અનુભવ દર્શાવ્યો છેઃ—

" ઐન ગૈન મેં એક નુકતેકા તફાવત હય જાન,
યું બંદા ઔર અલ્લાહુ બીચ ખુદી હય જાન;
નુકતા બીચસે ઉઠ ગયા તો ઐન હય જાન,
ખુદી બીચસે બીસર ગઇ તો હય રહેમાન."(પાનું ૨૮૧)

વળી જેવી રીતે બાયઝીદ સાહેબ કહી ગયા કે હરેક બોલ મારી ઝબાન ઉપરથી નીકળે છે તે જાણે ખુદાજ મારે મોઢેથી બોલતો હોય તેમ છે, તેવીજ રીતે નુરે રોશનના કર્તા પણ ઘણે ઠેકાણે લખી ગયા છેઃ—

બોલે સો કાયમદીન નહી, એ પ્રીતમ કેરા નુર,
એકા એકજ હો રહા, જું પાની મીલા બીચ સમંદુર (પાનુ ૨૪૧)
કાયમદીન, બોલે સોખુદ નહી, એ અન બોલતે કા બોલ,
એકા એકજ હો રહે, અબ દીયા સો પડદા ખોલ. (પાનું ૨૦૯)
કરની તેરી સબ પીયા, મત સીર મેરે નાખ,
કાયમદીન આજીઝ હે પીયા, ઉસે મનડે મેં રાખ (પાનું ૧૦૦)

એમનું વ્હેદતુલ વજુદનું જ્ઞાન પણ કમાલીયતે હતું એમ નુરે રોશનથી માલમ પડે છેઃ—

કાયમદીનકે મન એક હે, જહાં દેખે વહાં નુર,
નબી રસુલકી મેહેરસે, હુવા સો નુકતા દુર. (પાનું ૧૦૧)

આ પ્રમાણે જ્યારે માણસ ખુદાની પુરી વેહદતને પહોંચે છે અને ખુદામાં મળી જાય છે ત્યારે તેને દરેક ચીજમાં ખુદા સુજે છે અને તેથીજ તેના મુખમાંથી એવા બોલ નીકળે છે. આ વાતો ખુદાના ખરા જ્ઞાનની છે. ઉપર ઉપર જોનારા માણસોને આ વાતની સમજણ પડી શકતી નથી. મોલાના રૂમ સાહેબની મસ્નવી શરીફમાં પણ ઘણે ઠેકાણે આવીજ વાતો લખેલી છે.

ચિશ્તી તઆલીમ.

સૌથી પહેલાં ખુદાની ઝાત (પુરૂષ) અને સિફાત (પ્રકૃતી ને સમજવું જોઇએ; કારણકે સુફીવાદ અને ઇસ્લામનો મુળ પાયો એ છે. ઝાત એક હસ્તીએ મુતલક (સંપૂર્ણ વ્યકતી) છે જેને "વાઝીબુલ વુજુદ" કહે છે અને જેનો ઘેરાવો તમામ ચીજ ઉપર છે. પણ તે ખુદ પોતે તે ઘેરાવાથી બહાર છે. તે કોઇ જ્ઞાનમાં સમાઇ શકતો નથી તેમજ કોઇ પણ હદ (બદીયતપણા)માં તે આવી શકતો નથી. તેનો નાશ પણ થઇ શકતો નથી. તેમજ તેમાં ફેરફાર પણ થઇ શકતો નથી. બધી ચીજ જે મોજુદ છે તે તેને લીધે છે પણ તે પોતાની હસ્તી સારૂ કોઇ ઉપર આધાર રાખતો નથી. ઝમીન ઉપર અને આસમાનમાં પણ તેના સીવાય બીજુ કાંઇ નથી. સર્વે ઠેકાણે તેજ છે. તેનો કોઇ ભાગીદાર નથી. તે કોઇથી પેદા થયો નથી તેમજ તેના પેટથી કોઇ પેદા થયું નથી. પણ તેનું જ્ઞાન, તેના "નામ" અને "સિફ્‌ત" અને તેની "મઝાહેર" (ખાસીયતો) વગર થયું અશક્ય હોવાથી તેની સિફાત અને નામોનુ જ્ઞાન જરૂરનુ છે.

સિફાત[૧]—જ્યારે હસ્તીએ મુતલક ઝાહેર થઇને ખાસ કાંઇ નુરનો દેખાવ પકડે છે ત્યારે તેને સિફાત-ગુણ કહે છે. દાખલા તરીકે દુનીયા ઝાહેર થઇ તો માલમ પડયુ કે તેની જાતમા જે પેદા કરવાની સિફત હતી તેનો દેખાવ (જલ્વો) દેખડાવ્યો. જાતની બેશુમાર સિફાત છે પણ તે જાતથી જુદી અને અલગ નથી. જોકે દરેક સિફત બીજી સિફતથી જુદી છે અને ઝાત બધી સિફાતથી જુદી અને અલાહેદી દેખાય છે. પણ ખરેખર બધું એકજ છે. જુદાઇ બીલકુલ નથી. દાખલા તરીકે ફુલની ખુશબો તે તેની સિફત છે જે ચમનની હવાને સુગંધીદાર કરે છે. પણ તે ખુશબો ફુલની જાતથી જુદી નથી.

જેવી તરેહ ખુદાની જાત કદીમ-અનાદી અને અવિનાશી છે તેવીજ તરેહ તેની સિફાતો પણ કદીમ અને અવિનાશિ છે. જાતમાં ખુદાની વેહદત (એકતા) નજર પડે છે. અને સિફાતમાં તરેહતરેહનુ બહુપણુ નજર

[૧]. સિફત એક વચન છે અને સિફાત બહુ વચન છે. તેનો અર્થ ગુણ થાય છે.

પડે છે પણ સિફાત જુદી નથી એટલે સિફાતમા જે બહુપણુ જોવામા અને સાભળવામા આવે છે તે ફકત ખ્યાલીજ છે નહીતર સિફાતમા પણ વહેદતજ છે

મા ઓરત, એનેજ 'હમા ઓરત" કહે છે એટલે કે બધે ખુદાની જાતજ છે તેના સીવાય બીજુ કોઇ નથી અને જે આપણુને નજર પડે છે તે બધી ખુદાની એકતાઇ-વેહદતજ છે જેવી તરેહ કુરાન શરીફમા ફરમાવ્યુ છે, " વહોવા અલા કુલ્લે શએઇ મુહીત ' એટલે કે બધા ચીજ ઉપર ખુદાનો વેરાવો છે બીજી આયત છે કે " વહોવા માઅ કુમ અએનમા કુન્તુમ " એટલે તમે જ્યાબી હોવ ત્યા ખુદા તમારી સાથે છે ત્રીજી આયત છે કે —" અએનમા તવલ્લુ ફસુમ્મા વજહુલ્લાહ " જ્યાબી તમે જુઓ ત્યા ખુદાની ઝાત મેજુદ છે

તઅય્યુનાત વ તનઝ્ઝુલાત

સુફીવાદમા આ બોલ વારે ઘડીએ વપરાય છે એની મતલબ એ છે જે દુનીયામા જે પેદા થયલી વસ્તુઓની સુરત શીકલો નજરે પડે છે તે બધા ખુદાની ઝાતની સિફાતો છે અને તેના નુરનો ચમકાર છે પણ તમામની અસલીયત તેની ઝાતના પરતઓ-પ્રતિબીમ સીવાય બીજુ કાઇ નથી. દાખલા તરીકે એક દોરામા થોડી ગાઠો મારેલી હોય તો તે ગાઠને કોઇ દોરો કહેતુ નથી તે ગાઠની શીકલને સુરતના સબબથી તેને ગાઠ કહેવામા આવે છે જો કે તેની અદર દોરા સીવાય કાઇ નથી એટલે ગાઠ તે " તઅય્યુન" છે જ્યારે ગાઠ મારી હોય તો ગાઠ કહેવામા આવે છે અને ગાઠ છોડી નાખે તો દોરો કહેવામા અવે છે દોરાને ગાઠ કહેવામા આવતી નથી અને ગાઠને દોરો કહેવામા આવતો નથી

એવી તરેહ તમામ સૃષ્ટી-મખલુકની શીકલ અને સુરતોને " તઅય્યુનાત " ની નજરથી જોવી જોઇએ તે જાતે ઇલાહી-ખુદાથી જુદા નથી પણ જ્યા સુધી તે જુદી જુદી શીકલ અને સુરત ધરાવે છે ત્યા સુધી તેને જાતે ઇલાહી કહી શકતા નથી, અને તેને જાતે ઇલાહી કહેવુ અથવા સમજવુ 'શિર્ક' છે એવી તરેહ જ્યારે જુદા જુદા રૂપે સૃષ્ટી પેદા થઇ તે શીકલોને "તઅય્યુનાત' કહેવામા આવે છે પણ એ શીકલોમા જ્યારે ફેરફાર થવા લાગે છે ત્યારે તેને "તનઝ્ઝુલાત' કહે છે દાખલા તરીકે દરીઆ એક ઉચુ અથવા સારૂ તત્વ છે સુરજની ગરમી ઝમીનની બીનાશથી સુકીને તે બાનાશને આસમાનમા લઇ જાય છે અને તેને પાણી રૂપે વરસાવે છે

તે વરસાદ ખેતરમાં પણ પડે છે અને ગંદી ગટરોમાં પણ પડે છે. એટલે હવાએ પાણીનું રૂપ પકડ્યું એ એક તનઝઝુલ[1] થયું અને તે પાણીનું વરસવું અને ઝમીન ઉપર અહીં તહીં દોડવું એ બીજુ તનઝઝુલ થયું.

આ તેની જાતના કલ્પિત–નકલી દાખલા છે. ખુદાની જાતમાં કાંઇ ફેરફાર થતો નથી (તઐય્યુનાત ને તનઝઝુલાત). પણ આ દેખીતા ફેરફારથી દુનીયાનો કારોબાર તે ચલાવે છે. આના સંબંધમાં નાસૂત, મલકૂત, જબરૂત અને લાહૂતનો પણ થોડો ખુલાસો આપવો જરૂરનો છે.

નાસૂત—જે આલમ આપણને નજરે દીઠામાં આવે છે તેનુ નામ નાસૂત છે. એ આલમમાં જે જબાન ને બોલી આપણે વાપરીયે છે તેને નાસૂતની બોલી કહે છે.

મલકૂત– નાસૂતની અંદર મલકૂત છે એટલે કે ઝાહેર આલમની અંદરના ભાગને મલકૂત કહે છે. તે નાસૂતની નજદીક છે અને નાસૂતથી જોડાયલો છે. જ્યારે નાસૂતના આલમમાથી આગળ વધે છે ત્યારે મલકૂતના દેખાવો નજર પડે છે. નાસૂતમા જે ઝિક્ર (મત્ર, અને ફિક્ર (ચિંતવન) કરે છે તેને પરીણામે મલકૂતમાં પોહોંચે છે અને માણુસ પોતાની બંદગીથી તેનો અંદરનો ભેદ માલમ પડે છે.

જબરૂત—મલકૂતની અંદરનો ભેદ માલમ પડે ત્યારે તેને જબરૂત કહેવામાં આવે છે. એ નાસૂતથી ત્રીજે દરજ્જે છે. આ મુકામમાં આપણા શરીરનુ પુરે પુરૂં જ્ઞાન એની મેળેજ થાય છે, અને નાસૂત અને મલકૂત આ મુકામની હેઠે છે એમ ખુલ્લુ દેખાય છે.

લાહૂત—જબરૂતની અંદરનો ભેદ માલમ પડવા લાગે ત્યારે લાહૂત મુકામ ખુલે છે. અહીં ખુદાની જાત સીવાય કાંઇ બાકી રહેતું નથી.

હાહૂત—લાહૂતનું બાતીન–મધ્ય "હાહૂત" છે. એ મુકામ ઉપર નથી પોતાની ખબર રહેતી કે નથી કાંઇ જાણવાની શકતી રહેતી નથી; "હમે" ની નીશાની રહેતી કે નથી "એસ્ત"નીં જરૂરત જણાતી. અને આ હકીકત વર્ણવી પણ શકાતી નથી આટલુંજ કહી શકાય કે એ ખુદા–" હુ "નું મુકામ છે.

દાખલા તરીકે ઇનસાનનુ ઝાહેર શરીર તે નાસૂત છે. અને તેના અંદરની હવાસો (ઇંદ્રિયો) મલકૂતનો ભેદ છે. તે હવાસનું જ્ઞાન જ્ઞાનેં-

---

1. ઉતરતી હાલત.

દ્રિયોથી થાય તે જબરૂતનો ભેદ, અને જ્યારે એ જ્ઞાનની ઝાતઃ જ્ઞાનેંદ્રિયી છુટી થાય છે એટલે કે તેની સાથે તેનો સંબંધ રહેતો નથી તે હાલતનુ નામ લાહુત છે. જ્યારે મન પોતાની હસ્તીથી પણ બે ખબર થઇ જાય છે અને બેખબરી પણ રહેતી નથી તો તેને હાહૂત કહે છે.

રૂહ[1]— કુરાન શરીફમાં "રૂહ"ને અમ્રે રબ એટલે ખુદાનો હુકમ કહયો છે હદીસમાં લખ્યું છે કે અલ્લાહ તઆલાએ આદમને પોતાની સુરત માફક પેદા કીધો. ખુદાને કાંઈ સુરત નથી કે હોઇ શકતી નથી એટલે એ ઉપરથી જણાય છે કે સુરત કહેવામાં "રૂહ"નો અર્થ સમયલો છે ખુદાની ઝાતની કાંઇ શીકલ નથી તેમજ "રૂહ"ની પણ કાંઇ નથી. જેવી તરેહ ઝાત છુપી છે તેવી તરેહ રૂહ બી છુપી છે જેવી તરેહ ખુદાની ઝાત આ ચામડાની આંખોથી જોઇ શકાતી નથી અને બહારના જ્ઞાનથી સમજી શકાતી નથી તેવી તરેહ તેનો હુકમ જે રૂહ તે છે પણ એ આંખથી જોઈ શકાતી નથી. રૂહ એકજ ચીજ છે. એ વ્હેંચી શકાતી નથી. જે જુદા જુદા શરીરોમાં અરવાહ[2] દેખાય છે તે બધી એકજ મહાન રૂહનો પડછાયો છે, જેવી તરેહ સુરજ એકજ છે પણ તેના કિરણ બે શુમાર છે. જો સાફ જગાએ તે કિરણ પડે છે તો સુરજનો આબેહુબ દેખાવ તેમા નજરે પડે છે જોકે સુરજ ત્યાં નથી, અને ગંદી અને મેલી ચીજ ઉપર તે કિરણ પડે તો પોતાના ગંદાપણાને લીધે તે કીરણો ત્યાં ચળકતા નથી પણ તે ચીજોમાં પણ તે કિરણોને લીધે વધઘટની અને જીંદગીની શકતી છે.

રૂહ તે ઝાતનો આઇનો (દર્પણ) છે જેમાં તેની ખુબસુરતની શીકલ નજર આવે છે.

કલબ[3]—જેવી તરેહ "રૂહ" ખુદાની ઝાતનો આઇનો છે તેવીજ તરેહ કલ્બ ખુદાના નામ અને સિફાતોનુ દર્પણ છે જે નુરે ઝાતના રૂહમા ચળકે છે તે કલ્બમાં છુટું થઇ ગયું છે.

નફસ–રૂહ અને કલ્બ આલમે અમ્ર સાથે સંબંધ રાખે છે પણ નફસ આલમે ખાક સાથે સંબંધ રાખે છે. ઝાતની સિફાત અને નામની તજલ્લી-તેજની રૂહ અને કલ્બના સંબંધથી નફસ સુધી આવે છે પણ

---

૧ આત્મા. ૨. અરવાહ એ રૂહનું બહુ વચન છે ૩ અંતઃકરણ. દિલ.

નફ્સ દુનીયવી બાબતોથી તઆલ્લુક-સંબંધ રાખે છે જેથી રૂહ અને કલ્બમાં જે ખુબસુરતી છે તે નફ્સમા નથી. અને નાસુત મુકામની તૈયારી (કેળવણી) વગર તે તજલ્લી નફ્સમાં પેદા થઇ શકતી નથી એટલુંજ નહી પણ નફ્સ પોતાના વિષયમા ચકચુર રહેવાના ઇરાદાથી તે તજલ્લીથી નાસી જવા અથવા દુરજ રહેવા માગે છે, અને ઇંદ્રિયોને એવોજ હુકમ આપે છે કે વિષય વાસના-શહેવતમાજ તલ્લીન-મશગુલ રહે, જેથી કલ્બ અને રૂહનો આઇનો ચળકતો નથી

માણસ ઇબાદત અને જપતપ (મુજાહેદા થી નફ્સને આગળ વધારવા કોશીશ કરી શકે છે આને નફ્સે લવ્વામા કહે છે. પણ જ્યારે તે મુજાહેદાથી નફ્સને તદન બાળી નાખે છે ત્યારે તે પોતે વધીને બીલકુલ આઇના મીસાલ થઇ જાય છે અને તેમાં રૂહ અને કલ્બનો ચમકાર બરાબર માલમ પડે છે અને નફ્સમા કોઇ પણ વાસના-ખાહેશ રહેતી નથી એ વખતે એ નફ્સે "મુતમઇન્નાહ" થઇ જાય છે. એને નફ્સનુ મરવુ અથવા નફ્સ પર કાબુ કહે છે.

સિલસિલામાં ઇખતેલાફ (ફેર) શા માટે છે.

સુફીઓમા ઘણા સિલસિલા (મ.જો) છે અને દરેક સિલસિલાનો તરીકો અને ઝિક્ર (મંત્ર) વગેરે જુદા છે એ જોઈ કોઇ વાર ખ્યાલ પેદા થાય છે કે તસવ્વુફનો રસ્તો અને અસલ-મૂળ એક છે તો પછી એ ગાદી પર આવનારામા ઇખ્તીલાફ (ફેર) શા કારણથી છે ખરેખરી બીના તો એ છે કે ફેર ફક્ત દેખાવનોજ છે પણ ખરૂ જોના ઇખતીલાફ કાંઇ નથી સિલસિલાના નામમા ફેર ફક્ત સિલસિલા કાયમ કરનાર (બાની) માટે વપરાયલા જુદા જુદા નામને લીધે છે તઆલીમની અસલ તો લગભગ દરેક તરીકાની મળતી છે અને ઝિક્ર અને શગલ (ક્રિયાકામ)મા તો બહુજ જુજબાજ ફેર છે ફક્ત સુફીઓમા બેજ બાબદમા થોડી થોડી મતફેરી છે (૧) વહેદતુલ વુજૂદની બાબત. (૨) સિમાઅ (રાગ)ની બાબત ૧ વહેદતુલ વુજૂદ એટલે ખુદા દરેક ઠેકાણે મોજૂદ છે અને દરેક ચીજ ખુદા છે એ માન્યતાને "હમા ઓસ્ત" કહે છે બીજાઓ એમ કહે છે કે "હમા અઝ ઓસ્ત" એટલે બધી ચીજ તેમાથી પેદા થઇ છે

કેટલાક સિલસિલાના સુફીઓ રાગ સાંભળવાનુ લાઝમ ગણતા નથી પણ ચીસ્તી સિલસિલાવાળાઓ તો રાગ ગાવાનું અને સાંભળવાનુ લાઝમ

* સતાર.

અને જરૂરી સમજે છે આ ઇખતીલાફ છે છતા જે લોકો એ લાઝમ ગણતા નથી તે લોક પણ એમ કહેતા નથી કે તમારે રાગ નહી સાંભળવો કેટલાક કહે છે કે ' ખુદાવાળા લોકોને ગાયન સાંભળવુ લાઝમ છે બીજાઓને નથી આવી રીતે આ મતફેરી છે પણ તેમાની કોઇ રીતે અદબનો ભંગ થતો નથી દુરવેશોની તાલીમમા જે મતફેર છે તેનુ કારણ એ છે કે મુરશદો તાલિમો—અભ્યાસીઓની તબીયત જોઇને તેમને સારૂ ઇલાજો સુચવે છે

ચિશ્તી ખાનદાનની ઝિકર (જાપ) અશગાલ (સાધના)

તવજ્જોહ[1] તવજ્જોહની તાલીમ ઘણુ ખરૂ નક્શબંદીયા સિલસિલામા અપાય છે એવો લોકોમા ખીયાલ છે પણ એ ચિશ્તી ખાનદાનમા પણ અપાય છે તેની ઘણી રૂઢીઓ છે જેમાની એક નીચે મુજબ છે —

મુરશીદ (ગુરૂ) અને મુરીદ (ચેલો) સામ સામે ઘુટણ ઉપર બેસે અને ગુરૂ ચેલા તરફ રૂખ–મ્હોડુ કરી પોતાના દીલમાથી બીજા તમામ ખ્યાલો કાઢી નાખી એક્સો વખત અલ્લાહ નુ નામ ચેલાના દીલ પર સ્વાસથી નાખે અને ખુદાના નામની ઝરબ–ચોટ ચેલાના દીલપર સો વખત રૂહાની તાકતથી નાખે અને તેમ કરતી વખત એવો ખ્યાલ કરે કે આ ખુદના નામની કશીશ ખુમારી અને આકર્ષણ શક્તી જઝબની અસર મારા દીલમાથી નીકળી ચેલાના દીલમા જાય છે આવી રીતે બેચાર વાર કરવાથી મુરીદના દીલમા ઝિકર ની ગરમી પેદા થઇ જાય છે અને પછી તે ચેલાઓ પોતે પછીથી દરેક તરેહની ઝીકર અને શગલ સારૂ પોતાનામા કાબેલીયત પેદા કરી લે છે કેટલાક બુઝુર્ગો ઝિકર અને શગલની તાલીમ આપવા પહેલા તવજ્જોહ એટલાજ માટે જરૂરની સમજે છે કે તેમ કરવાથી મુરીદનુ કલ્બ દિલ ઝિકર અને શગલ સારૂ તૈયાર થાય છે

ઝિકે જેહર–ચિશ્તી ખાનદાનમા ઘણી જાતની ઝિક્ર છે ઝિકે જેહર એટલે મોટેથી ઝીકર કરવી આ ઘણુ કરી તહજ્જુદની વખતે (પાછલી રાતે) કરવામા આવે છે કારણ કે આ ઝિક્ર કાઇ લોકોને દેખાડવા કે સંભળાવવા કરવામા આવતી નથી તહજ્જુદ વખતે કરતા પણ સાવચેતી રાખવામા આવે છે કે પડોશમા સુનેલા લોક જાગે નહી કે કોઇની ઉંઘમા

---

[1] આત્મિક શક્તીની અસર બીજાના મનપર પાડવી તેને તવજ્જોહ કહે છે

ખલલ થાય નહી તહજ્જુદની વખતે પહેલા બાર રકાત, બેબે રકાતની નૈયતથી નવાફીલે તહજ્જુદ (નમાઝ) પઢે અને હરેક રકાતમાં સુરએ ફાતેહા પછી ત્રણ ત્રણ વખત સુરએ ઇખ્લાસ (કુલ હોવલ્લાહ) પઢે અને નમાઝથી ફારેગ થયા પછી નીચેની દુઆ પઢે —

અલ્લા હુમ્મા તહ્હિર કલ્બી અન ગૈરેકા, વ નવ્વિર કલ્બી બે-નૂરે માઅરેફતેકા અબદન યા અલ્લાહો યા અલ્લાહો યા અલ્લાહ

યા અલ્લાહ, મારા દીલને ગેર (બીજી) ચીજોથી પાક કર અને હમેશા તારી પીછાનના નુરથી તેને રોશન કર એમ કીધા પછી "તૌબાહ" અને ઇસ્તીગફાર પઢે

અસ્ત ગફેરલ્લા હલ-લઝી, લાએલાહા ઇલ્ના હોવલ હૈયુલ કય્યુમ, વ અતૂબો એલયહ

અર્થ—ખુદાથી બખશેશ ચાહુ છુ તે ખુદા એજ છે જે જીવતો છે અને બધાને સભાળનારો છે તૌબાહ કરી તેની તરફ આવુ છુ તેની પછી ત્રણ વખત આ દરૂદ શરીફ પઢે અસ્સલાતો અલૈકા યા રસુલલ્લા હે વસ્સલામો અલકા યા હબીબલ્લા હે, અસ્સલા તો વસ્સલામો અલૈકા યા નબીયલ્લાહ

અર્થ—એ ખુદાના રસુલ આપ ઉપર દરૂદ હોજો, એ અલ્લાહના પ્યારા આપ ઉપર દરૂદ હોજો, દરૂદ હોજો આપ ઉપર અય અલ્લાહના પેગમ્બર

પછી પલાઠી મારી બેસી જવુ અને ડાબા પગના અગુઠા ને તેની જોડેની આંગલીથી જમણા પગના ઘુટણની નીચેના ખાચામા જોરથી દબાવે (અહી એક રગ-નસ છે તેને રગે કીમાસ કહે છે અને રગે કીમાસનુ દિલની સાથે જોડાણ છે તે દાબવાથી દિલમા ગરમી પેદા થાય છે) બેસવામા કમ્મરને સીધી રાખવી, મ્હો-રૂખ કીબ્લા-પશ્ચિમ દિશા તરફ કરવુ અને બન્ને હાથ ઘુંટણ પર રાખવા અને આઉઝોબિલ્લાહ ને બિસમિલ્લાહ પઢી ત્રણ વખત કલમો "લાએલાહા ઇલ-લ્લાહ મોહમદુર-રસુલુલ્લાહ" પઢવો પછી એક વખત કલમએ શહાદત પઢવો પછી પેશાની ઘુટણની નજીક આવે ત્યા સુધી માથુ ઝુકાવવુ અને ત્યાથી મોટે અવાજે "લાએલાહા" શરૂ કરી ડાબા ઘુટણ ઉપરથી માથુ ફેરવતા જમણી તરફ લાવવુ અને શ્વાસને નલ ઝર્ બ થાય તેટલો વખત રોકવો પછી,

માથાને પીઠ તરફ રહેજ ફેરવી એવો ખ્યાલ કરવો કે ખુદા સીવાયના તમામ ખતરાત અથવા વ્હેમોને પીઠની તરફ નાખી દીધા. પછી જમણી તરફ માથું ફેરવી છાતી તરફ જ્યાં દીલ છે ત્યાં ઝુકાવી "ઇલલ્લાહ"ની ઝર્બ કરે. અને એ ખ્યાલ કરે કે મેં "ઇશ્કે ઇલાહી" (ખુદાના પ્યારને) દીલમાં ભરી દીધો.

"લાએલાહા" ને "નફી" (ખાલી) કહે છે અને "ઇલલ્લાહ"ને "અસબાત" (ભરેલો) કહે છે. તેથી આ ઝિકરને નફી ને અસબાત કહે છે. નફીની વખત આંખો ખુલ્લી રહેવી જોઇએ અને અસબાતની વખત બંધ કરવી જોઇએ.

આવી રીતે આ ઝિકર બસો વખત કરવી જોઇયે. આ ઝિકરને ચાર ઝર્બી ઝિકર કહે છે. એ કીધા પછી આગળ લખ્યું તેમ ત્રણ વાર કલમએ તૈયબ અને એકવાર કલમએ શહાદત પડવો જોઇયે.

આ ઝિકરમાં જરૂરની હીદાયત એ છે કે એ ઝિકર શરૂ કરનાર અભ્યાસી "નફીની" "લા" બોલતી વખતે "મઆબુદ[1]"નો ખીયાલ તસવ્વુર કરે એટલે કે "લાએલાહા" જબાનથી નીકળે ત્યારે ખ્યાલ કરે કે ખુદા સિવાય કોઇ માઆબુદ નથી; અને થોડો વખત અભ્યાસ કર્યા પછી ખુદા "લા-મતલૂબ[2]" અને "લા-મકસૂદ[3]" છે એમ તસવ્વુર કરે. અને જેની તઆલીમ પુરી થવા આવી હોય તે "લા-મોજુદ[4]"નો તસવ્વુર કરે.

ઝિકરે અસબાતે મુજર્રિદ

નફી અને અસબાત એટલે લા "એલાહા ઇલલ્લાહ"ની ઝિકર બાદ બન્ને ઘુંટણ ઉપર બેસી જાય, અને અસબાતે મુજર્રિદની ઝિકર કરે. તે ઝિકર "ઇલલ્લાહ"ને કહે છે. એ ઝિકરની વખત કમ્મર સીધી રાખે અને માથાને ડાબા ખભા તરફ ફેરવી ત્યાંથી પુરા જોરથી જમણી છાતી તરફ ઇલલ્લાહની ઝર્બ લગાવે. અને એ તસવ્વુર કરે કે ખુદા સીવાય કોઈ ચીજ દુનીયામાં નથી. અને મારા સીવાય તેની સાથે કોઇ બીજું નથી. આ લાગલાગટ ચારસો વાર કરવી જોઇયે. એને એક ઝર્બી કહે છે.

ઝિક્રે ઇસ્મે ઝાત—આની રૂઢી એવી છે કે બે ઘુંટણ ઉપર બેસી ગોદાને ડાબા ખભાં તરફ લાવી, આંખ બંધ કરી 'અલ્લાહ' 'અલ્લાહ'

---

૧. મઆબુદ એટલે પુજવા લાયક. ખુદા ૨ કોઇ પણ જાતની મતલબ નહીં રાખનાર. ૩. કોઇ પણ જાતનો સ્વાર્થ નહીં ધરાવનાર. ૪. કોઇ પણ અમુક ઠેકાણે મોજુદ નહી હોય તેવો.

બોલે પહેલાં અલ્લાહના "હ", નો "હો" ઉચ્ચાર કરે પછીના અલ્લાહના "હ" નો ઉચ્ચાર નહી કરે એટલે તેને સાકિન પડે. પહેલો 'અલ્લાહ' બોલતી વખતે ઝર્બ, ડાબી છાતીની નીચે 'લતીફએ રૂહ' (ચક્ર) છે તેની ઉપર લગાવે, અને બીજો અલ્લાહ બોલતી વખતે જમણી છાતી નીચેના ભાગ ઉપર ઝર્બ લગાવે.

આ ઝિકર સો વાર કરે અને આ ઝિકર કરતી વખતે ખુદાના નામ અને સિફાતોનો ખ્યાલ કરે જેમ કે ખુદા સમીઅ (સાંભળનાર) છે, બસીર (જોનાર) છે, અલીમ (બધું જાણનાર) છે.

આમાં હીદાયત આટલી કરવાની છે કે જ્યારે પહેલી નવ વખત અલ્લાહ અલ્લાહ કહી રહે કે પછી એકવાર 'અલ્લાહ હાઝરી' એમ બોલે. બીજી વખત નવ વાર બોલ્યા પછી 'અલ્લાહ નાઝરી' એમ કહે, અને ત્રીજી વખતે નવ વાર પુરા થાય કે દસ વીસ વખત 'અલ્લાહ મઇ' એમ કહે.

આ ઝિક્ર તહજ્જુદની (બામદાદની) વખતે બાર તસબીહનો કરવામાં આવે છે. જો કોઇ તહજ્જુદ વખતે નહી પઢી શકે તો ફુરસદને આસાનીની વખતે કરી શકે છે. ઝિકર કરી રહયા પછી પોતાના સિલસિલાના બુઝુર્ગોના ફાતેહા પઢવા જોઇએ.

ઝિક્રે પાસે અનફાસ.

આની ઘણી રૂઢીઓ છે જેમાંથી સહેલી અને બધાને સમજ પડે એવી આ બે છે —

નફી વ અસબાતકા પાસ અનફાસ.

એ આવી તરેહ છે કે જ્યારે શ્વાસ અંદર લેવો ત્યારે 'લાએલાહા' કહેવું અને જ્યારે શ્વાસ-દમ બહાર કાઢો ત્યારે 'ઇલલલ્લાહ' કહેવું એવી તરેહ કે પાસે બેસવાવાળો જાણે પણ નહી.

ઇસ્મે ઝાતકા પાસ અનફાસ.

આની રૂઢી એ છે કે ઝબાન તાળવાથી લગાડે અને મોઢું બંધ કરે અને જ્યારે શ્વાસ-દમ અંદર લે તો 'અલ્લાહ' કરીને બોલે અને જ્યાં સુધી તમામ પેટ અને છાતી ભરાય ત્યાં સુધી શ્વાસને રોકે અને એવો તસવ્વુર કરે કે ખુદા તમામ મારા અંદર-બાતીનમાં છે. પછી શ્વાસ નાકને રસ્તેથી બહાર કાઢે શ્વાસ બહાર કાઢતી વખતે 'હુ' કરી કહે.

ઇસ્મે ઝાતની ઝિકરની જુદી જુદી રૂઢી.

ઇસ્મે ઝાતની ઝિક્ર, એકઝર્બી[1], બે ઝર્બી, ત્રણ ઝર્બી, અને ચહાર ઝર્બી છે.

એક ઝર્બી:—મોટે અવાજે પુરા જોરથી 'અલ્લાહ' બોલ-શબ્દની ચોટ દીલ પર લગાડે.

બે ઝર્બી—એક ઝર્બ રૂહ પર અને બીજી દીલપર.

ત્રણ ઝર્બી:—પહેલ્લી ડાબાં ઘુંટણપર, બીજી જમણા ઘુંટણપર, ત્રીજી દીલપર.

ચાર ઝર્બી:—પહેલ્લી ડાબાં ઘુંટણપર, બીજી જમણા ઘુંટણપર ત્રીજી રૂહ ઉપર, ચોથી દીલપર.

આ ઝિક્રમા આંખ બંધ રહેવી જોઇએ.

હબ્સે દમ[2] (દમને રોકવું તે)

આ કાર્ય તમામ સૂફીઓમાં જરૂરનું ગણ્યું છે ખાસ કરી ચીસ્તી અને કાદરીયા તરીકાવાળા આનાથી ઘણો ફાયદો થાય છે એમ માને છે. નક્શબંદીઆવાળા આની ઘણી જરૂરીઆત જોતા નથી છતાં એટલું કહે છે કે આનાથી ફાયદો થાય છે.

કમઝોર છાતીવાળા અને જેના શરીરમાં પુરી તાકત નહી હોય તેવા માણસે હબ્સે દમ અને ઝિક્રે જાહેર કદી કરવી નહી. તેમણે "ઝિક્રે ખફી" (બાતીનની ઝીકર) પર સંતોષ પકડવો, નહી તો શરીરમાં તરેહ તરેહનું દર્દ આમાંથી પેદા થાય છે.

શગ્લે નસીરા—અજમેર શરીફવાળા મહાન ખ્વાજા હઝરત મોઇનુદ્દીન ચીસ્તી સાહેબનો આ ખાસ શગલ[2] છે. એનેથી કલબના ખતગતો-વહેમો દુર થાય છે. સવાર ને સાંજ કીબ્લા તરફ રૂખ કરી બેઠ ઘુંટણપર બેસી, દીલને એક ઠેકાણે રાખી બન્ને આંખોની નજર નાકની અણીપર જમાવવી, અને આંખનો પલકારો મારવો નહી. અને એમ નજર જમાવતી વખતે એક ઘણુંજ સરસ નુર ત્યાં ચળકે છે એવું તસવ્વુર કરવું. શરૂઆતમાં આખોમાંથી પાણી જરી અને દર્દ થશે. પછી આસ્તે આસ્તે આદત પડી જશે.

શગ્લે મહમુદા—આમાં નજરને નાકની ઉપરના ભાગમાં પેશાનીની નીચે, બને ભ્રકુટી-ભવાંની વચ્ચે જમાવવી. એ જરા મુશ્કેલ છે પણ

---

૧. પ્રાણાયામ. ૨. ક્રિયા.

એનાથી ફાયદો ઘણો થાય છે. હીંદુ ફકીરો પણ આ સાધન કરે છે અને એને ત્રીકુટી કહે છે.

સુલતાનુલ અઝકાર—આના તરીકા ઘણા છે. પણ એક આસાન તરીકો એ છે કે આંખ, કાન, નાક અને મોઢું હાથની આંગળીઓથી બંધ કરવું અને દમ-શ્વાસને નાભી-ડુંટીની નીચેથી ખેંચવો અને ભેજાં સુધી લઇ જવો, અને ત્યાં તાકત મુજબ રોકી રાખવો. જ્યારે નાભીની નીચેથી દમ ઉપર ખેંચવાનો શરૂ કરે કે " અલ્લાહ " શ્વાસમાં કહેવું અને જ્યારે ભેજામાં શ્વાસને રોકી રાખે ત્યારે " હુ " કરી કહેવું. અને " હુ " કહેતી વખતે દીલની આંખને લતીફએ અખફી (ભેજામાં એક નાનું છીદ્ર છે તે) ઉપર લગાડી રાખે. જ્યારે દમ છોડવો હોય તો નાકવાટે છોડે. એ વખત એમ કરે. શરૂઆતમાં બેચાર વાર એમ કરવું અને રફતે રફતે વધારવું.

શગ્લે સૌતે સરમદી[1]—આ સુલતાનુલ ઇઝકારની એક કીસમ છે. એનો તરીકો એ છે કે આંખ, કાન, નાક, મોઢુ બંધ કરી તસવ્વુર કરવો કે પાણી ઉંચી જગા ઉપરથી પડવાનો અવાજ આવે છે અથવા મધમાખો ગણગણે છે. એ તસવ્વુરમાં ઙરમે જાતનો શગલ (સાધના) કલબ અને લતીફએ અખફી પર જારી રાખવુ. આસ્તે આસ્તે આ અવાજ અસલી અવાજ થઇ જશે અને ગેબનો અવાજ સંભળાવા લાગશે. જેની તલબ દરેક માણસને થાય છે અને જે હઝરત મુસા (અ૦) એ તુર ઙ પહાડ ઉપર સાંભળ્યો હતો તે આજ અવાજ છે

શગ્લે મૈયતઃ—આ પણ સુલતાનુલ ઇઝકારની એક કીસમ છે. આમા અભ્યાસી સુઇ જઇ પોતાના બન્ને પગના અગુઠા સાથે બાંધી અને એક બાજુ પડી રહી નાભી-ડુંટીની નીચેથી દમને "અલ્લાહ" બોલતાં ઉપર ખેંચી "ઉમ્મુદ દીમાગ (બ્રહ્મરંધ્ર ,માં રોકી સૌતે સરમદીનો તસવ્વુર કરે અને જ્યારે શ્વાસ છોડવો હોય ત્યારે " હુ " કહી નાકવાટે દમ બહાર કાઢે.

આમાં મુડદાની માફક અભ્યાસી પડી રહે છે અને સુરત પણ મુડદાના જેવી કરે છે તેથી એને શગ્લે મૈયત કહેવામાં આવે છે.

ચેતવણી.

ઉપર કહેલી ઝિક્રરો અને અશગાલ દેખાડયાં છે. છતાં યાદ રાખવાનું છે કે દીલ, કલબ તથા પોતાની તાકત વગેરેનો વિચાર કરીને આ અભ્યાસ કરવાનો છે. દરેક દુનીયાદાર પોતાનં કામ છોડી, રાત દીવસ આ

[1]. યોગ શાસ્ત્રમાં આ નાદની ક્રિયા કહેવાય છે. સૌત=અવાજ, નાદ.

ઝિકરો કરવાજ બેસી જાય. એમ થવું નહી જોઇયે. માણસે માથે મુરશદ કરીને એ ઝિક્ર કરવાનો અમુક વખત મુકરર કરવો જોઇયે. મુરશદના કહેવા પ્રમાણે શબ્દો બરાબર સમજી પછી અભ્યાસ શરૂ કરવો. તેમાં ભુલ થવાથી ઇનસાન કેટલીકવાર દીવાનો થઇ જાય છે. જ્યારે મગજ નબળું હોય તો હબ્સે દમ (પ્રાણાયામ) કરવું નહી. મુરશીદ અથવા ગુરૂ કરી તેને પુછી પોતાની તબીયત અને શરીરને અનુસરતી હોય તેજ ઝીકર શગલ કરવાથી કોઇ જાતનો જોખમ રહેતો નથી

મુરાકીબા (Meditation. ધ્યાન.)

અરબીમાં " રકબા " ગરદનને કહે છે. " મુરાકિબા " ગરદન ઝુકાવીને કરવી પડે છે જેથી આ ક્રિયાનું નામ મુરાકિબા પડયુ છે. એ તસવ્વુરનું જોર વધારવા અને કોઇ ખાસ ચીઝની તાસીર હાસીલ કરવા આ કરવામાં આવે છે.

આપણા નફ્સો (ઇંદ્રીયો)નાં તથા શેતાનના ખતરાઓથી બચવા તથા કલબને આપણી મઆશુકની માફક બીજા ખ્યાલથી બચાવવા પણ આ શુગલ કરવામાં આવેછે તેથી પણ મુરાકીબા કહેવાય છે.

બેઉ ઘુંટણપર બેસી, ગરદન ઝુકાવી, આંખ બંધ કરી તસવ્વુર કરવો જરૂરનો છે. એ ઘણી તરેહ કરવામાં આવે છે. પણ એક મુરાકેબાની કેફીયત નીચે આપવામાં આવે છે.

મુરાકીબે ઇસ્મે ઝાત.

આપણું દીલ જે ખરાબ અને પરાગંદા થાય છે તે નફ્સની ખરાબીથી થાય છે. તે હમેશાં દિલ-કલબને બગાડવાનીજ કોશીશમાં રહે છે બીજું કારણ એ છે જે દુનીયાદારીના સંબંધોને લીધે દીલ પરેશાન રહે છે. એટલા માટે ઇસ્મે ઝાતનો મુરાકીબા કરવો જાઇએ કે કલબ શાંત થાય.

વઝુ કરી બે ઘુંટણ ઉપર કિબ્લા તરફ મોઢું કરી બેસવું. પછી " આઉઝો બિલ્લાહ " અને " બિસમિલ્લાહ " પઢી ગરદન ઝુકાવી, ઇસ્મે ઝાતનો તસવ્વુર કરવો. આનાથી નફ્સની હરકતો જતી રહેશે અને દુનીયાદારીની જંજાલ ઘણી હોય તો ખુદાની સિફાતના નામો જેવાં કે યા સમીઅ (સાંભળનારા), યા બસીર, (જોનાર), યા અલીમ (સર્વે વાતોને જાણનાર), એ નામોનો તસવ્વુર કરે, અને જો દુનીયાદારીની જંજાલોથી ખતરા-વહેમ પેદા થાય તો મુરશીદનો તસવ્વુર કરે.

પહેલાં પહેલાં મુરાકિબામાં તકલીફ માલમ પડે છે પણ આસ્તે આસ્તે આદત થઇ જાય છે અને તસવ્વુરના જોરથી અભ્યાસી ઘણી રૂહાનીયત (આત્મિક શક્તી) મેળવે છે.

દીદારે ઇલાહીનો મુરાકિબા.

ઉપલીજ રીતે આ કીસમમાં આ આયત "અલમ યાલમ બે અન્નલ્લાહા યરા"[1] નો તસવ્વુર કરવાનો છે. આ આયતનો અર્થ એ છે જે "શું તું જાણતો નથી કે ખુદા જુએ છે." પછી એ ખ્યાલ કરવો કે અલ્લાહ જોઇ રહયો છે પછી જેમ કુવ્વત વધે તેમ ખ્યાલ કરવો કે હું અલ્લાહને જોઇ રહયો છું.

ખુદાની સાથે એક જગાએ હોવાનો મુરાકિબા.

આ મુરાકિબામા આ આયતનો તસવ્વુર કરવો. "વહોવા માઅકુમ અનેનમા કુન્તુમ. (ખુદા તમારી સાથે છે તમે કોઇ પણ જગાએ હો) આમાં ખુદા આપણી સાથે છે એ ખ્યાલ એટલો બધો વધી જાય છે કે ખુદા આપણી સાથે નજર આવવા લાગે છે.

દાવતનું કામ-હિંદુ મુસલીમ એકતા.

ગેર કોમના લોકોને ખુદાની રાહ ઉપર લાવવાના માટે પણ રસ્તા છે. અને એ રસ્તા કુરાન શરીફમા જણાવેલા છે. તેમા ફરમાવ્યું છે કેઃ–

૧. "મુશરિકો તરફ ખીયાલ ન કરો. જો ખુદા ચાહતે તો તેઓ શિરક કરતે નહી અને અમે તમને તેમની ઉપર દેખરેખ રાખનારા બનાવ્યા નથી કે તમને તેમની ઉપર કાંઇ અખત્યાર આપ્યો નથી. તેઓ ખુદા સિવાય બીજા બુતોની પૂજા કરે છે તે બુતોનું તમે બુરૂં બોલો નહી, કારણકે જો તમે તેમ કરશો તો તેઓ વગર સમજે દુશમનીથી આગળ વધીને તમારા ખુદાનુ બુરૂ બોલશે (કુરાને શરીફ, સૂરએ—અન આમ આયત ૧૦૭, ૧૦૮)

૨. "મુશરિકો (ગેર કોમવાળાઓ) માથી જો કોઇ પણ તમારો આશરો માગે તો તેને આપો કે જેથી તે ખુદાના કલામ સાંભળે, તે પછી તેને પોતાની સહી સલામત જગાએ પોહોચાડી દો (સૂરએ તોબા, આયત ૬.)

૩. દરેક કોમતી અમે ધર્મ ક્રિયાઓ મુકરર કરી છે તે પ્રમાણે તેઓ ચાલે છે. તેમને એ વિશે તમારાથી કાંઇ ઝઘડો નથી. તમે તમારે ખુદાની તેમને દાવત આપો (સૂરએ હજ, આયત ૬૭)

---

* આ ઝિકરો અને અશગાલની તઆલીમ માંગરોળની ગાદીવાળા પીરસાહેબ તરફથી પહેડી દર પહેડી અપાય છે. "ચિસ્તી તાલીમ" ની હકીકત ચીશ્તી ગાદીઓની હકીકતની કિતાબમાથી આપવામા આવી છે

૪. " તમે લોકોને હિકમત (જ્ઞાન), ઉંડી સમજ, અને નેક નસીહતથી દાવત આપો. તમે તેમની સાથે દલીલ ભલે કરો. પણ તે દલીલ સારા રસ્તાવાળી હોવી જોઇએ. (સુરએ નહલ, આયત ૧૨૪.)

૫. ધર્મમાં કાંઇ દબાણ નથી. (સુરએ બકર, આયત ૨૫૫)

૬. " જો તું (પયગમ્બર સલમઅ) ખરાબ સ્વભાવનો અને સખત વિચારનો હોત તો તેઓ તારી આસપાસથી વિખરાઇ ગયા હોત. તેમને માફ કર અને તેમને માટે માફી માગ અને કામમાં તેમનો અભિપ્રાય પૂછ ". (સુરએ ઇમરાન, આયત ૧૫૯)

૭. " અમે તને (પેગંબર સ૦) સર્વ કોમ અને સર્વ લોકો માટે પયગમ્બર તરીકે મોકલ્યો છે. તને અમે ખુશ ખબર આપનાર તથા ચેતવણી આપનાર તરીકે મોકલ્યો છે. પણ ઘણા માણસો જાણતા નથી." (સુરતુસ-સબા, આયાત. ૨૭-૨૯)

૮. " અને અમે તને હે મોહમ્મદ, ખાસ સર્વ આલમ (જગત) માટે એક રહેમત (આશિર્વાદ) તરીકે મોકલ્યો છે." (સુરતુલ-અંબીયા, આયત ૧૦૭)

૯. " ખુદા તેજ છે જેણે પોતાના પયગમ્બરને રસ્તો દેખાડનાર અને સાચા ધર્મ સહીત મોકલ્યો છે તેટલા માટે કે તે તે ધર્મને બીજા બધા ધર્મથી ચઢીઆતો બનાવે". (સુરતુસ સફ-આયત-૮-૯-૧૦)

૧૦. " હે લોકો, અમે તમને એક મરદ અને એક ઓરતમાંથી પેદા કર્યા છે અને અમે તમને જુદી જુદી કોમ અને જુદા જુદા ખાનદાનના બનાવ્યા છે કે તમે એક બીજાને ઓળખી શકો.' (સુરતુલ-હોજોરાત, આયત ૧૩)

૧૧. " અને તમારામાંથી કેટલાક લોકો એવા હોવા જોઇએ કે જે ભલાઇ તરફ માણસોને બોલાવે અને નેક વાતો કરવા સમજણ પાડે અને બુરી વાતો કરવાની મના કરે અને આવા લોકોજ નેક બદલો મેળવનાર છે. " (સુરતુલ આલે-ઇમરાન, આયત ૧૦૪)

૧૨. " અગર ગેર ઇસ્લામી કોમો સુલેહ શાંતીનો ખીયાલ રાખે અને હાથ લંબાવે તો તમે બી તેમની તરફ હાથ લંબાવો અને ખુદા ઉપર ભરોસો રાખો. જો એ સુલેહ શાંતીથી તમને તેઓ ધોકો દેવાનો ઇરાદો રાખે તો તેનો ખીયાલ ન કરો. ખુદા તમારે માટે બસ છે. " (સુરએ અન-ફઆલ)

ઉપલી આયતો જોતાં માલમ પડે છે કે ખુદાએ હઝરત પયગમ્બર સલ્અમને ઉપર પ્રમાણે અમલ કરવાની સલાહ આપી હતી એટલે-હઝરત સલ્અમ પોતાની પાસે આવનારાઓને તેમની અક્કલ અને સમજણને અનુસરતી તાલીમ આપી તેમને સીધા રસ્તાપર લાવતા હતા. મશાયખો દાવતનું કામ એજ યોગ્ય ઉપર કરતા આવ્યા છે. દાવતના કામથી જુદી જુદી કોમોની એકતા જેટલી મજબુત થાય છે તેટલી બીજા ગજદારી સન્જોગો કે કામથી થતી નથી. નુરે રોશનના કર્ત્તા શાહ કાયમદીન પીર સાહેબના મુરીદોમાં હીંદુ પાટીદારો[1], મુસલમાન વ્હોરાઓ, ખારવાઓ અને હીંદુ સાધુઓ હતા. તેમાંના કેટલાકોને બહુ મહાપદે એમણે પુગાડ્યા હતા. જેવી તરેહ ઉપર કુરાન શરીફમાં ફરમાવ્યું છે તેવીજ તરેહ તેઓ વર્તતા હતા. તેઓ પોતે લખી ગયા છે કે:- (જુઓ પાનું ૪૪૫)

મારે મન તો સવળું ભાસે, લોક અવળુ વિચારે.
આપે હીંદુ, આપે મુસલમાન, દુઇ કોનામેં પાડે.

* * * *

લોકોનું જે કીધું કરૂં, તો મારૂં કારજ બગાડે,
હીંદુ મુસલમાન બે અળગા નીરખે, સાહેબથી વિઘ્ન પાડે.

શાહ કાયમદીન પીર દાવતનું કામ કરતા હતા તેનાથી વધુ સરસ રસ્તો હીંદુ મુસલીમ એકતાનો કોઇ પણ કાઢી શકે એમ નથી એઓ કહી ગયા છે (જુઓ પાનુ ૫૧૦)

" કયા હીંદુ કયા મુસલમાન, સબ પેદાયશ નુર સુબહાન,
મોહમ્મદ કે નુરસે સબ ખલક હુઇ જાન, કયા હીંદુ ઓર
કયા મુસલમાન. "

યોગ શાસ્ત્રમાં ચક્રો, અને નાદનું વર્ણન આવે છે તેનો ટુંક ખુલાસો.

નાડીચક્ર.

યોગના પુસ્તકોમાં લખ્યું છે કે દરેક માણસના શરીરની લંબાઇ ભરતાં પોતાના ૯૬ આંગળ થાય છે. પોતાના શરીરને ટટાર ખેંચીને

---

[1] આ કિતાબ ઘણે ભાગે ગેર કોમના લોકોને તસવ્વુફ શીખાડવાના હેતુથીજ તેમની સમજમાં આવે તેમ પીર સાહેબે લખેલી છે.

दोरीथी माप लईए तो ते दोरीनो छन्नुमो भाग जे थाय ते मापने पोतानुं एक एक आंगळ समजवुं. तेमाथी ४८ आंगळ उपरनुं शरीर कहेवाय छे, अने ४८ आंगळ शरीर नीचेनुं कहेवाय छे ते बन्नेनी मध्यमां मूलाधार चक्र छे. गुदा, पायुनो अंत छे त्यांथी बे आगळ उंचे अने लिंगथी बे आंगळ नीचे एक आंगळ मात्रना प्रदेशने देह मध्य कहयो छे. ए मूलाधार चक्र त्रिकोणा कारे (समोसा जेवो) छे. तपावेला सुवर्ण जेवो तेनो प्रकाश छे.[1]

ते मूलाधार चक्रथी नव आंगळ उंचे कंदस्थान छे. एनो विस्तार चार आंगळनो छे. तेनो आकार कुकडीना इंडा जेवो छे. आ कंदस्थाननी मध्यमां नाभि-कुंडीनुं स्थान छे.

ए कंदनी योनीमां ७२ हजार नाडीओ उतपन्न थइ छे. आ नाडीओमां चौद मुख्य गणी छे.

ए चौद नाडीमा सुषुमणा, पिंगळा तथा इंडा ए त्रण घणुंज काम करी रही छे तेथी ते मुख्य छे. ए त्रणमां पण सुषुमणा सर्वोत्तम छे. तेने शास्त्रमां ब्रह्मनाडी कहे छे. कारण के ते नाडी रुप एकज रस्ताथी ब्रह्मनी प्राप्ति करी नूरमां मळी शके छे.

आ नाडीओना स्थानोनी व्यवस्था आ प्रमाणे छे. वांसानी वचमां अस्थिमय वीणा दंड (बरडानी करोड) छे तेनी साथे रहीने मांथा सुधी रुडी रीते जे नाडी आवेली छे ते सुषुमणा अथवा ब्रह्मनाडी छे. नाभिनी मणिपूर चक्रनी नीचेथी आ नाडीना मुखनी शरुआत थाय छे. कंदकूप (गळा)थी आगळ जतां तेना बे फांटा थाय छे. एक फांटो ओड (गरदन)ना भागमां थइने सहस्त्र दळमां जाय छे अने बीजो फांटो गळाना पाछळना भागमां तथा ताळवानी नीचेना भागमां थइ बे भवांनी वच्चे जाय छे अने त्यांथी कपाळना उपला भागमां थइ, सहस्त्र दळमा जाय छे. केटलाक हठयोगीओ ओडना भागमां थइने पण सहस्त्रदळमां[2] जाय छे. तेमने मार्गमां त्रिकुटीने बदले भ्रमरगुहा[3] आवे छे. सुषुमणाथी (सुष्मणाथी) डाबी बाजुए इडा (इंगला) नामनी नाडी छे, अने पिंगला नामनी नाडी जमणी बाजुए छे. पींगला नाडी नाकना जमणा रंध्र-नरकोराना अंत सुधी आवी छे. इडा नाकना डाबा रंध्र सुधी रही छे *

---

१ श्री सुत संहिता, पानुं १८४.

२ दसमो दुवार. ब्रह्मरंध्र. ३ एने भमर गुफा पण कहे छे.

* हठयोग प्रदीपिका, पानु २५१.

સુષુમણા નાડીનું દ્વાર જેના વડે બંધ થયલું છે તેને કુન્ડલીની કહે છે. આ કુંડલીની નાભિની નીચે ગુંચળાના અથવા સાપના આકારમાં છે. નાભીની સામે બરડાની કરોડમાં સુષુમણાનું મુખ છે તેમાં તે પોતાનુ મુખ આડું રાખી સુતેલી છે. માર્ગને આમ રોકી પોતાના પુંછડા વતે સુષુમણાના માર્ગને સખત બંધનથી રોકી રાખ્યો છે. તેમ કર્યા પછી પોતાની બાકીની કાયા વડે આ કુન્ડલીની વાંસાના વીણા દંડ (કરોડ) સાથે સંબંધ કરતી ઉપર સુષુમણાની સાથે સાથે માથા સુધી ચડી છે, અને ત્યાં પોતાના પુંછડાની અણી વડે બ્રહ્મ રૂંધ્રને[1] બંધ કરી રહી છે[2].

આ કુન્ડલીનીને જગાડી સુષુમણા નાડીના તથા બ્રહ્મ રંધ્રના દ્વારોને ખુલ્લાં કરાવી તેમાં પવનનો પ્રવેશ કરાવવો એ જ્ઞાનીનું કર્તવ્ય છે. મૂલાધાર સ્થાનમાંથી જે વખતે પવન ઉડે છે તે વખતે તેનો વેગ આ સુષુમણા (સુખમણા) નાડી તરફ જાય છે પણ ત્યાં દ્વાર બંધ હોવાથી અથડાઇને ઇંડા અને પિંગલા નાડીઓના મુખ ખુલ્લાં હોવાથી તેમાં વહી જાય છે અને તે રસ્તે બહાર નીકળે છે. પીંગલા નાડીમાં જે પવન છે તે સૂર્ય કહેવાય છે. અને ઇડા નાડીમાં છે તે ચંદ્ર છે. વળી પીંગલાને જમના અને દક્ષીણ નાડી અને ઇડાને ગંગા અને ઉત્તર નાડી પણ કહે છે

માણસના શરીરમાં નીચે મુજબ ચક્રો છે:—

સ્થાન.	અક્ષરો, દળ–વર્ણ.	ચક્રનું નામ.
ગુદાસ્થાન	વં, શં, ષં, સં, ચાર અક્ષરો તથા ચાર દળવાળું, અગ્નિના વર્ણવાળું	આધાર ચક્ર.
લિંગસ્થાનના મૂળમાં	બં, ભં, મં, યં, રં, લં, એ ૭ અક્ષરવાળું, ૭ દળવાળું, સુર્ય સમાન વર્ણવાળું.	સ્વાધિષ્ટાન ચક્ર
નાભિસ્થાન	ડં, ઢં, ણં, તં, થ, દં, ધં, નં, પં, ફં, એ દસ અક્ષરવાળું, દસ દળવાળું, રાતા વર્ણનું.	મણિપુર ચક્ર
હૃદયસ્થાન	ખં, ગં, ઘં, ઙં, ચં, છં, જં, ઝં, ञं, ટં, ઠં, એ બાર અક્ષરોવાળું, બાર દળવાળું અને સુવર્ણ સમાન વર્ણવાળું.	અનાહત ચક્ર

[1] માથાનું કાણું. દસમો દ્વાર. [2] સૂત સંહિતા પાનું ૧૮૬.

કંઠસ્થાન	અં આં ઈં ઇ, ઉ ઊં, ૠ ૠ, લૃં લૃ, અં એ ઓં ઔં, અં, એ સોળ સ્વરવાળું, સોળ દળ-વાળું, ચંદ્રમાં જેવા વર્ણવાળું.	વિશુધ્ધ ચક્ર
ભ્રૂના મધ્યસ્થાનમાં (ત્રીકુટીમાં)	હં, ક્ષં, બે અક્ષરવાળું બે દળ-વાળું અને રાતા વર્ણવાળું.	આજ્ઞા ચક્ર
(દસમાં દ્વારમાં)	નિરંતર સચ્ચિદાનંદ જ્યોતિર સ્વરૂપ–સહસ્રદળ યુક્ત અને શુધ્ધ સ્ફટિક સમાન.	અજરામર ચક્ર (બ્રહ્મ રંધ્ર ચક્ર)*

નાદ

નાદનો અર્થ અવાજ થાય છે. યોગાભ્યાસીઓ જ્યારે મંત્ર (ઝિકર)નો જપ પુરો કરે છે ત્યારે તેમના કાને દસ પ્રકારના નાદ–અવાજ સંભળાય છે. તમરા (કંસારી) જેવો, (ચિણી) ચકલાં જેવો. (ચિંચિણી), ઘંટ જેવો, શંખ જેવો, વીણા (બીન) જેવો, તાલ જેવો, વાંસળી જેવો, તબલાં જેવો, ભેરી જેવો, અને મેઘ જેવો નાદ સંભળાય છે. તમરા જેવો નાદ સાંભળતાં સર્વ અંગોમાં તમરાના ફાટવાના જેવા શબ્દનો ભાસ થાય છે, બીજો નાદ સાંભળતાં શરીરના અંગ તુટતાં હોય તેમ થાય છે, ત્રીજો નાદ સાંભળતાં ચિત્તમાં બેચેની થાય છે. ચોથો નાદ સાંભળતાં શિર કંપે છે, પાંચમો નાદ સાંભળતાં તાળું સ્રવે છે, છઠ્ઠો નાદ સાંભળતાં અમૃતનું પાન થાય છે, સાતમો નાદ સાંભળતાં ગુહ્ય પદાર્થનું–છુપી ચીજોનું જ્ઞાન થાય છે, આઠમો નાદ સાંભળતાં પરાવાણીની પ્રાપ્તિ થાય છે, નવમો નાદ સાંભળતાં નિર્મળ દિવ્ય દૃષ્ટિ તથા અંતર્ધાનની શક્તિ પેદા થાય છે, અને દસમો નાદ સાંભળતાં બ્રહ્માત્માની સંનિધિ થતાં સાધક બ્રહ્મરૂપ થાય છે. આવી રીતે થવાથી બ્રહ્મમાં મનનો વિલય થાય છે. સંકલ્પ વિકલ્પો (ખતરા)નો નાશ થાય છે અને સાધક પુરૂષ મોક્ષપદ (વિસાલ) પામે છે.

એ નાદનો અભ્યાસ કરવા સારૂ માણસે પ્રથમ તો પોતાના હાથના બંને નાની આંગળીઓ વડે પોતાના કાનનાં બંને છિદ્રો–કાણાંને સારી રીતે બંધ કરી શરીરમાંથી ઊઠતા અનાહત–નાદનું શ્રવણ કરવું જોઈએ. જ્યાં સુધી

---

* હઠયોગ પ્રદીપિકા.

ચિત્ત,સ્થિર (દિલ કાયમ) થાય ત્યાં સુધી તે નાદ સાંભળ્યા કરવો જોઇએ. આ પ્રમાણે કરવાથી દિલની બુરાઇઓ થોડા વખતની કોશીશથી મટી જાય છે. સમુદ્રના જેવો, વરસાદની ગર્જના જેવો, મોટાં નગારાં જેવો, ઝાંઝ જેવો, પખાજ જેવો, શંખ જેવો, ઘંટ જેવો, વાંસળી જેવો, વીણા જેવો ને ભ્રમર જેવો નાદ તથા બીજા કેટલાક પ્રકારના નાદો માણસના સાંભળવામાં આવે છે. સાધકે (તાલિબે) એક નાદમાંથી બીજા નાદમાં, ને બીજાં નાદમાંથી ત્રીજા નાદમાં, (કસીફ) સ્થુળમાંથી (લતીફ) સૂક્ષ્મ નાદમાં સુક્ષ્મ નાદમાંથી સુક્ષ્મતર (લતીફતર)•નાદમાં ત્યાંથી સૂક્ષ્મમાં ને ત્યાંથી સ્થુળ નાદમાં પોતાના ચિત્તને પોતાની મરજીથી જોડયા કરવું, અંતર બહારની કાંઇ પણ ચિંતા ન કરવી. આખરે નાદના અધિષ્ટાનમાં મનને લીન કરવું. શ્રધ્ધા (યકીન) પ્રેમને (ઇશ્કને) વિવેક વડે સદાકાળ નાદનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તો પાપ સંસ્કારો નાશ પામે છે ને મન તથા પ્રાણ નિર્ગુણ ચૈતન્યમાં લીન થાય છે[1].

સંતોની વાણીમાં તથા યોગ શાસ્ત્રમાં જે બોલ વારે ઘડીયે આવે છે તેના અર્થ નીચે આપ્યા છેઃ—

અજંપા જાપ—શ્વાસથી ખુદાને યાદ કરવો, ઝિક્રે ખફી.

અગમ—જેની ગમ કોઇને નથી તે ઘર.

અગોચર—જેનું કોઇ ઠેકાણું નથી તે.

ઇશ્ક—ખુદાનો પ્રેમ.

અલખ—કોઇના સમજવામાં નહી આવે તે વસ્તુ.

કુન્ડલીની—સુષુમણા નાડીને બંધ કરીને બેઠેલી મુળ પ્રકૃતિ. મૂળાધાર ચક્ર સુધી જનારી મેરૂદંડમાં (બરડાની કરોડમાં) રહેલી મુખ્ય નાડી. પવનનો સુષુમણામાં પ્રવેશ થાય તેનું નામ યોગ છે.

ઇંડા સુષુમણાની ડાબી બાજુએ નાડી છે તે.

પિંગળા સુષુમણાની જમણી બાજુએ નાડી છે તે

બ્રહ્મરંધ્ર—મસ્તકમાં એક છીદ્ર છે. જ્યારે પવન ત્યાં પોહોંચે છે ત્યારે સમાધી થાય છે. એને આકાશ, સહસ્ત્રદળ, દસમોદ્વાર પણ કહે છે.

તરવેણીઃ—બે ભમરો વચ્ચેની જગા, ત્રીકુટી.

સુન—મહા અંધકાર

મહાસુન તેનેથી વધુ અંધકાર.

---

૧ હઠયોગ પ્રદીપિકા.

દસમોદવાર—તાળુ વચ્ચે માથા તરફ એક છીદ્ર છે તે

સમાધી—આત્મા અને મનનુ એક પણુ. ઉનમની, સુન, પરમપદ, અ-દ્વૈત, નિરંજન જીવનમુકત એ સૌ સમાધીના અર્થ છે

બ્રહ્મા—પેદા કરવાવાળી શકતી, ઇલ્મે ઝાત

વિષ્ણુ—હાફિઝ-મરાર્ક્ષવા વાળી શકતી

શિવ—મારના વાળી શકતી

શકિત—કુવ્વત-કુદરત

પરમાત્મા—નફસે કુલ

રૂપી—અરવાહ

ઓમ (ૐ)—ઇલ્મે ઝાત અઝલ અને અબદનુ મુળ.

રજસ ગુણ—સિફતે આફરીનશ (પેદા કરવાનો ગુણ) ઇનસાની

સત્વગુણ—સિફતે કયામ (બકા)—મલકુતી

તમો ગુણ—સિફતે ફના—હૈવાની

જ્ઞાન—ઇલ્મ, ઇરફાન

ધ્યાન—શુગલ, તસવ્વુર, મુરાકિબા, ફીકર

સાંઈ, સુરીજન, સાજન, સુબહાન, રહેમાન, પ્રીતમ, પીયુ પીયા, નાનન, કીરતાર પ્યારા, લાલ, ઢોલન, ધણી, મીતા, નૌશાહ, દમ, સાહેબ, શાહ, અહદ, રંગીલા, યાર, ભરથાર, મૈયા, દીલબર, પીયાજી, અલેક, રહીમ, કરીમ, નિરંજન, નિરાકાર, વાહેદ, શામ, અવિનાશી, રબ્બી, રબ, હકતઆલા, ગોસાઇ એ બધા શબ્દો " **નુરે રોશન**"**માં** ખુદાને સારૂ વાપરેલા છે

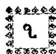
૭૮૬

નુરે રોશન.

બિસમિલ્લા હિર્રરહમાં નિર્રહીમ અલ્હમ્દો લિલ્લાહે રબ્બિલ આલમીન, વસ્સલાતો વસ્સલામો અલા રસૂલેહી, મોહમ્મદિંવ વ અલા આલેહી વ અસ્હાબેહી અજમઇન.

અર્થ—ખુદાના નામથી શરૂ કરૂં છું જે રહેમાન (રહેમવાળો) અને રહીમ (દયાળુ) છે. સઉ તારીફ બંને જહાનના પાલક ખુદાના માટે છે. અને રસૂલિલ્લા (સ૦ અ૦) તથા તેમની આલ તથા તેમના અસહાબ ઉપર સલામ હોજો.

ખુદાની સિફતમાં

અલેફ નામ અલ્લાહ હે જાતી મગર—વો હૈયુમ કૈયુમ સદા હે અમર.
અલ્લાહો વલ્લાહ લહુ હુ પીશાન—માઇની વજે ન્હાર, હે એક જાન.
લીખુ નામ ઉસકે સિફાતી સહી—નિરંજન નિરાકાર અલેખ હે વોહી.
અરબી ફારસી વ હીંદી ભિતર—હજારૂં વજેસે સિફત હે મગર.
ઉસીકી સિફતકા નહી પાર હય—સિફત હે નમાને સો મુરદાર હય.

અર્થ—અલેફ સાદામા સાદો શબ્દ છે, એટલે કે તેને કાંઇ નુકતા નથી. એટલે જેમ તેનું વર્ણન કરવુ મુશકેલ છે, તેવીજ રીતે ખુદાનું વર્ણન કરવું પણ મુશકેલ છે. એટલુજ નહી પણ જેમ અલેફ શીકલ, સુરત અને નુકતા વગરનો છે તેમ નિરંજન નિરાકાર રૂપે અલ્લાહ પણ છે. (અલેફની હકીકત સારૂ જુવો આગળ " દર હકીકતે તોહીદ " અધ્યાય) તે હમેશાં હૈયુમ (જીવતો), કૈયુમ (કાયમ) રહેવાનો છે. તેને ગમે અલ્લાહ

કહો, વલ્લાહ કહો, લહુ કહો કે હુ કહો; ગમે તે ચાર અર્થ કરો. પણ તેની અંદરનો ખરો મતલબ તે અલ્લાહ છે. તે નિરંજન છે એટલે આંખોથી, આ ચર્મ ચક્ષુઓએ, દેખાતો નથી, તેમજ નિરાકાર એટલે આકાર વગરનો છે.

એની સીફતનો–ગુણનો પાર નથી. અરબી, ફારસી અને હીંદીમાં હજારો તરેહ તેની સીફતો થઇ છે. અને તે સીફત નહી માને તે મુરદાં જેવું માણસ છે.

કલ્પના રૂપી નામ ઉસકે સચે-બહાકર બખાના અલકને ઉસે.
સકલ રમ રહા જાન રખ્ખા હેનામ-ઉમીયા ઘરમે જાન કહા ઉસકુ શામ,
આપો આપ ખુદ હે ખુદા તબ કહાં-સત્તાર નામ તબ સમાસ કર રહા.

અર્થ—માણસે કલ્પના કરીને તેને નામો આપ્યાં છે. ખુદા (infinite) હદ વીનાનો છે. તેને હદના (finite) બોલોમાં વર્ણવાયજ નહી. (સરખાવો:—The Gospel of Sri Ramakrishna, Page 73. The Absolute is Being not conditioned by anything —Time, space, or causation, etc. How can one give expression to it by any word of mouth ?)

એજ ખુદા દરેક સુરતમાં રમી રહેલો છે.

અલખ નામ લીખેમેં ન આયા જબી
અલ્લાહ નામ જાતી સિફાતી સહી
મોહીત વાસ્તે નામ કહેતે હે શામ
સકલ ઘટ વ્યાપિક રહા ઠામો ઠામ.
નહી નામ, નહી ઠામ; નહી રૂપ રેખ
ન્યારા નિરંજન હે વાહેદ અલેખ.

અર્થ—જ્યાં સુધી તે એકલોજ હતો ત્યાં સુધી "અલખ" નામ હતુ. જાત અને સીફાત જેવું કાંઇ ત્યારે જાણવામાં હતું નહી. જ્યારે શ્રષ્ટી–દુનિયા પેદા થઇ ત્યાર પછી જુદી જુદી સીફાતો પ્રગટ થઇ, અને જુદા જુદા નામ આપવા પડયા.

બાકી ખુદા છે તે તો એકજ છે. તેનું કાંઇ નામ નથી કે ઠેકાણું નથી કે રૂપ રેખા નથી. એટલે કે તેનું આપણાથી કશી રીતે વર્ણન થઇ શકતું નથી.

મીમકે ઘુંઘટસે મોહંમદ હુવે—અહદ ઓર અહમદ કહેલાને જુવે.

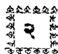
અર્થ—એટલે અહદ (ખુદા) અને અહમદ (મોહંમદ સાહેબ) એ એની બચ્ચે એક "મીમ"નો ફેર છે. એ "મીમ"નો અર્થ જો સમજે તો પછી કાંઇ ફેર મોહમ્મદ (સ.) અને ખુદા વચ્ચે રહેતો નથી.

એવીજ રીતે "ગુલશને રાઝ" નામની ફારસી કીતાબમાં તેના બનાવનારે લખ્યું છે.

અહદ દર મીમે અહમદ ગશ્ત ઝાહેર
દર ઇન દોરે અવ્વલ આમદ એન આખેર.
ઝ અહમદ તા અહદ યક મીમ ફર્ક અસ્ત
જહાને અંદર આં યક મીમ ગર્ક અસ્ત.

એટલે "અહમદ" ની "મીમ"મા અહદ ઝાહેર થયો છે. અને આ પહેલા ફેરામાં આખર શું છે તે માલમ પડ્યુ છે. અહમદ અને અહદ વચ્ચે એક મીમનો ફરક છે અને આખી જહાન તે "મીમ" ને લીધે પડદામાં છે. તે "મીમ" નો પદડો જો દુર થાય તો માલમ પડે કે અહમદ શુ છે. ત્યારેજ ખુદાની ખરી શકતી પ્રગટ દેખાય છે.

આમા જડ પરથી ચૈતન્ય પર કેમ આવવુ તે સમજાવ્યુ છે.

કુન્તો કન્ઝન મખફીયન. (હદીસે-નબવી)

અર્થ—હું છુપો ખજાનો હતો.

અપસકે ઇશ્ક સેતી અવતાર ધર-હુવા આપ ઇઝહાર સુરત પકડ
'કુન' કહેનેમે હોગયા 'ફયકુન'-પલકમેં કીયા સભી ખલક ગુનાગુન.

અર્થ—પ્હેલે ખુદા નીરન્જન નીરાકાર રૂપે હતો પછી ઇશ્ક ને લીધે સુરત પકડી અથવા માણસ પેદા કર્યા.

કુરાન શરીફમા ફરમાવ્યું છે કે "કુન" કહેતા દુનીયા પેદા થઇ. એવીજ રીતે "ગુલશને રાઝ"મા ફારસીમા પણ લખ્યુ છે.

"વવાનાઇ કે દર યક હુરફેહુલ એન
ઝ "કાફ" વ "નૂન" બિફું આંવુર્દ કોનેન

. ચું કાફે કુદરતશ દમ બર કલમ ઝદ
હઝારાંન નકશા બર લૌહે અદમ ઝદ."

અર્થ—તેની એટલી બધી શકતી હતી કે એક આંખના પલકા રામા કાફ અને નુન (કુન)ના શબ્દથી બન્ને જહાન પેદા કીધી જ્યારે તેની કુદરતનો કાફ કલમ પર પડયો ત્યારે હસ્તીની સ્લેટ (પાટી) ઉપર હજારો નકશા પડયા એટલે તમામ શ્રષ્ટી-દુનિયા પેદા થઈ

તુંહી દીરખ્ત, તુંહી પાન, તુંહી ડાલ, ફુલ
તુંહી એહદ, તું અહમદ તુ આપહી રસુલ.

અર્થ—તુજ ઝાડ, પાન, ડાલ અને ફુલ, તુંજ અહદ તુજ અહમદ અને તુજ રસુલ એટલે કે બધુ ખુદામાથીજ પેદા થયુ છે

કીયે દોસ્ત ખાસે આપહી ચાર યાર
ઉનો પર મોહમ્મદકા એહદ હે પ્યાર
અબુબક્ર, ઉમર, ઓસમાન, અલી
કે અસહાબ સચ્ચે ખુદા કે વલી.

અર્થ—મોહમ્મદ (સ) ના ખાસ ચાર દોસ્તો હતા જેમના નામ અબુબકર, ઓમર, ઓસમાન અને અલી (રદી૦) છે જે ખુદાના સાચા આશક હતા એ ચારે રસુલુલ્લાહના ખલીફાઓ હતા

હસન ઓર હુસેન દોનો ગોહર બડે
કે ફાતેમા બુજરૂગ હય આલાતરે.

અર્થ—હસન અને હુસેન એ બન્ને રસુલુલ્લાહના દીકરી બીબી ફાતીમા જે હઝરતઅલીના બીબી થતા હતા તેમના દીકરા હતા. એ બન્ને કરબલામા શહીદ થયા હતા (માર્યા ગયા હતા)

ખુદાકે વલીયોમે ખાજા મોઇનુદ્દીન કમાલ
શેખ ફરીદ શકરગંજ શમઅકી મીસાલ.

અર્થ—ખુદાના વલી (પ્યારાઓ)મા મોટે દરજ્જેના ખાજા મોઇનુદ્દીન ચિસ્તી સાહેબ હતા જેઓ "હીંદલવલી" અને "ગરીબુનવાઝ"ના ઇલકાબથી ઓળખાય છે જેમની મઝાર શરીફ અજમેરમા છે બીજા શેખ ફરીદ શકરગંજ જે બાબા ફરીદને નામે ઓળખાય છે તે નાયબે હીંદલવલી કહેવાય છે, કારણ કે એમને ખાજા હીંદલવલી

તેમજ ખ્વાજા કુતબુદ્દીન બખત્યાર કાકી બન્ને સાહેબો તરફથી ન્યામત મળી હતી. એમનો રોઝો પંજાબમાં પાક પટ્ટણમાં છે. આ નુરે રોશનના કર્તા બાવા કાયમુદ્દીન સાહેબ પોતે હઝરત બાવા ફરીદ સાહેબનીજ ઓલાદમાં છે.

વલીયોંકે ચરન ખાક આજીઝ ફકીર,
સેવક નામ કાયમુદીન, બદરૂદીન પીર.

અર્થ—એ વલીઓના પગની ખાક ગરીબ ફકીર હું કાયમુદીન છું. (તેમના પીર બદરૂદ્દીન સાહેબ હતા. બદરૂદ્દીન સાહેબ એમના પિતાજ થતા હતા. તેઓ મોટા વલી હતા. અને જીંદગીનો મોટો ભાગ જંગલમાં ઇબાદતમાં એમણે ગાળ્યો હતો.)

મુરશદ કીયે એક વાહેદ ધણી-દયા મેહેર રખતે વોહ મુજપર ઘણી.

અર્થ- એક મુરશદ (ગુરૂ) જે મેં કીધા એટલે કે બદરૂદ્દીન બાવા તે મારી ઉપર મ્હેર ઘણી રાખતા હતા

બદરૂદીન વાહેદ, વોહી ઝાત એક,
વોહી રામ રહેમાન, વોહી હે અલેખ.

અર્થ—એક બદરૂદ્દીન જેને રામ, કહો કે રહેમાન કહો, કે અલેખ કહો, તેને પીર કર્યા. ખુદાઇ જ્ઞાન જે માણસ મેળવવા ચહે છે તેને પહેલા ફના ફિરશેખ, પછી ફના ફિર્રસુલ, અને છેવટે ફના ફિલ્લાહ થવું પડે છે. એટલે કે પહેલાં તેને પોતાના મુરશદને રસુલ સમજવુ પડે છે પછી અલ્લાહ સમજવું પડે છે. એટલે કે શિષ્યે ગુરૂનો હુકમ જેમ ખુદાનો હુકમ ઉપાડે છે તેમ ઉપાડવાનો છે. તેના હુકમને ખુદાનોજ હુકમ સમજવાનો છે. આ હકીકત વહદાનિયત-એકતાની છે. કાયમદીન બાવાના ઘણા હીંદુ મુરીદો હતા તેમના મનથી કાયમદીન બાવા રામરૂપે હતા. જ્યાં સુધી આવી માન્યતા ધાર્મિક જીજ્ઞાસુઓમા આવતી નથી ત્યાં સુધી એ રસ્તા ઉપર આગળ વધાતું નથી. આનુંજ નામ ખુદાની એકતા છે. તેની કુદરત સઘમાં સમાનજ છે. તેથીજ આશકો બધે સરખાપણું જુવે છે. મનસુનવીમાં આવી વાનો ઘણી બયાન કરેલી છે.

કબીર સાહેબ પણ કહી ગયા છે કેઃ—

"દાસ ન રાખુ મનમે, ગુરૂ હે પરતક્ષ દેવ;
પરેમ સહીત મન હે મીલ, નિસવાસર કરૂ સેવ.

ગુરૂ ગોવિંદ દોનુ ખડે, કિસકે લાગું પાય;
બલીહારી ગુંરૂ આપની, જીન ગોવિંદ દીયા બતાય."

મૌલાના રૂમ સાહેબ પણ મસનવીમાં ફરમાવે છે કેઃ—

ચું કે કરદી ઝાતે મુરશદરા કબૂલ
હમ ખુદા દર ઝાતશ આમદ હમ રસૂલ.

અર્થ—મુરશદને જ્યારે તેં કબુલ કર્યા ત્યારે તારે સમજવું કે તેની જાતમાં ખુદા અને રસૂલ બને છે.

અલેખ પીર અલ્લાહ જબ મેહરકી
બિરફાન મોજાં તમી પરગટી
ખુલા દીલ દરીયાવ સમુંદર અપાર
અગંમ ઓર નીગમકા સબ સુઝા બીચાર.
દરસ ને કથન કા દેખા એક ભેદ
સમજ એક પડ ગઇ કુરાન ઓર વેદ.

અર્થ—જ્યારે અલ્લાહ જે પીરની જાતમાં છે તેમણે મેહર કરી ત્યારે ખુદાઇ જ્ઞાનની ખુશાલી પેદા થઇ. દીલનો દરીયા તદન ખુલી ગયો અને અગમ અને નીગંમની સમજ પડી ગઇ. જે વાંચેલું હતું તથા કથન સાંભળેલું હતું તે બધાનો ભેદ ખુલી ગયો અને કુરાન શરીફનો ભેદ તેમજ વેદ એટલે કે હીંદુ શાસ્ત્રનો ભેદ પણ મળી આવ્યો.

શબ્દ મુલ ઓહમ અનાદી હે જાન
બાવન અક્ષર બાજ હે સહી પીછાન
ઓહમ શબ્દકા સબ મંડાણ હે
સકલ ઘટ વ્યાપિક પરિમાણ હય
પસુ લોક માણસ સબી દરમીયાન
સોહમ કાર અજંપા સો હોતા હે માન .
હીંદીમેં શબ્દ "સોહમ" હય જાન
મુસલમાનીમેં વોહ "યાહુ" પીછાન.

સમજણ ભકતી માર્ગમાં શબ્દ વગર ચાલતું નથી. એમ ધારવામાં આવે છે કે સૃષ્ટી પેદા થઇ તે આગળ પહેલાં વિચાર અને પછી શબ્દ પેદા થયા.

હતા. તે શબ્દ હીંદુ શાસ્ત્ર મુજબ ઓહમ અથવા ૐ છે જે હરેક ઘટમાં તેમજ પશુ માત્રમાં બધે વ્યાપી રહેલો છે. અને જેમ એમાં ૐ અથવા "સોહમ" છે તેમ મુસલમાનીમાં "યા–હૂ" છે.

સરખાવો:—"Man is the most representative being in the universe, the microcosm, a small universe in himself. So in man we find there is the form, behind that the name, and behind that the thought, the thinking being. So this universe must be on exactly the same plan. The question is what is that name? According to the Hindus that word is *Om.* The old Egyptians also believed that. The Katha Upanishad says, "That which seeking, a man practises Brahmacharya. I will tell you in short what that is, that is *Om.* This is Brahma, the Immutable One, and is the highest; knowing this Immutable One, whatever one desires one gets."

This *Om* stands for the name of the whole universe, or God."—*The complete works of Swami Vivekananda, Part IV.* Page 47.

એ "સોહમ શબ્દ"માં શું શકતી છે તે વિષે લખતાં શાહ કાયમુદીન બાવા સાહેબના એક શિષ્ય રતનબાઇ નામની ભકતાણી કહે છે કે:—

"શબ્દ બતાવ્યો **સોહમ** તણો ને, **ઓહમ**નો ઉઘડ્યો દ્વાર,
બાઇ રતનને મુરશદ મળીયા, નજરે દીઠો ઈસ્તાર."

જબ કુચ નહી થા સબ સુનકાર થા
એકીલા નીરંજન આપી આપ થા.
સુનકાર બીચ થા હરફે "હુ" સહી,
અહદ આદીસેં હે સબદ સો ચેહી.

અર્થ—જ્યારે શ્રષ્ટી–દુનિયા પેદા થઇ નહોતી ત્યારે ફક્ત સુનકાર જેવું હતું.-એકલો ખોદા નીરંજન નીરાકાર રૂપે હતો. પછી "હૂ" શબ્દ પેદા થયો અને પહેલેથી તે એજ શબ્દ કાયમ રહ્યો.

ગુરૂ ગોવિંદ દોનુ ખડે, કિસકે લાગું પાય;
બલીહારી ગુરૂ આપની, જીન ગોવિંદ દીયા બતાય."

મૌલાના રૂમ સાહેબ પણ મસ્નવીમાં ફરમાવે છે કેઃ—

ચું કે કરદી ઝાતે મુરશદરા કબૂલ
હમ ખુદા દર ઝાતશ આમદ હમ રસૂલ.

અર્થ—મુરશદને જ્યારે તેં કબુલ કર્યા ત્યારે તારે સમજવું કે તેની જાતમાં ખુદા અને રસુલ બંને છે.

અલેખ પીર અલ્લાહ જબ મેહરકી
અિરફાન મોજાં તમી પરગટી
ખુલા દીલ દરીયાવ સમુંદર અપાર
અગંમ ઓર નીગમકા સબ સુઝા બીચાર.
દરસ ને કથન કા દેખા એક ભેદ
સમજ એક પડ ગઈ કુરાન ઓર વેદ.

અર્થ—જ્યારે અલ્લાહ જે પીરની જાતમાં છે તેમણે મેહર કરી ત્યારે ખુદાઇ જ્ઞાનની ખુશાલી પેદા થઇ. દીલનો દરીયા તદન ખુલી ગયો અને અગમ અને નીગંમની સમજ પડી ગઇ. જે વાંચેલું હતું તથા કથન સાંભળેલું હતું તે બધાનો ભેદ ખુલી ગયો અને કુરાન શરીફનો ભેદ તેમજ વેદ એટલે કે હીંદુ શાસ્ત્રનો ભેદ પણ મળી આવ્યો.

શબ્દ સુક્ષ ઓહમ અનાદી હે જાન
બાવન અક્ષર બાજ હે સહી પીછાન
ઓહમ શબ્દકા સબ મંડાણ હે
સકલ ઘટ વ્યાપિક પરિમાણ હય
પસુ લોક માણસ સબી દરમીયાન
સોહમ કાર અજંપા સો હોતા હે માન
હીંદીમેં શબ્દ "સોહમ" હય જાન
મુસલમાનીમેં વોહ "યાહુ" પીછાન.

સમજણ ભકતી માર્ગમાં શબ્દ વગર ચાલતુ નથી. એમ ધારવામાં આવે છે કે શ્રષ્ટી પેદા થઇ તે આગળ પહેલાં વિચાર અને પછી શબ્દ પેદા થયા

હતા તે શબ્દ હીંદુ શાસ્ત્ર મુજબ ઓહમ અથવા ॐ છે જે દરેક ઘટમા તેમજ પશુ માત્રમા બધે વ્યાપી રહેલો છે અને જેમ એમા ॐ અથવા "સોહમ" છે તેમ મુસલમાનીમા "યા-હુ" છે

સરખાવો —'Man is the most representative being in the universe, the microcosm, a small universe in himself. So in man we find there is the form, behind that the name, and behind that the thought, the thinking being So this universe must be on exactly the same plan. The question is what is that name ? According to the Hindus that word is *Om.* The old Egyptians also believed that The Katha Upanishad says, 'That which seeking, a man practises Brahmacharya I will tell you in short what that is, that is *Om.* This is Brahma the Immutable One, and is the highest ; knowing this Immutable One, whatever one desires one gets"

• This *Om* stands for the name of the whole universe, or God"—*The complete works of Swami Vivekananda, Part IV* Page 47.

એ 'સોહમ શબ્દ'મા શુ શક્તી છે તે વિષે લખતા શાહ કાયમુદ્દીન બાવા સાહેબના એક શિષ્ય રતનબાઇ નામની ભક્તાણી કહે છે કે —

"શબ્દ બતાવ્યો સોહમ તણો ને, ઓહમનો ઉઘડ્યો દ્વાર,
બાઇ રતનને મુરશદ મળીયા, નજરે દીઠો કીરતાર"

જબ કુચ નહી થા સબ સુનકાર થા
એકીલા નીરંજન આપી આપ થા.
સુનકાર બીચ થા હરફ "હુ" સહી,
અહદ આદીસે હે સબદ સો યેહી.

અર્થ—જ્યારે સ્રષ્ટી-દુનિયા પેદા થઇ નહોતી ત્યારે ફક્ત સુનકાર જેવુ હતુ એકલો ખોદા નીરંજન નીરાકાર રૂપે હતો પછી "હુ" શબ્દ પેદા થયો અને પહેલેથી તે એજ શબ્દ કાયમ રહયો.

એટલે કે અપ્ની પેદા થઇ ત્યારે કાંઇ પણ અવાજ જેવું હતું નહી. પછી વિચાર પેદા થયો. પછી આવાજ પેદા થયો એને પછી આકૃતી પેદા થઇ.

હીંદુશાસ્ત્ર મુજબ પણ પેહેલાં સુનકારજ હતો. એ સુનકારનું વર્ણન પણ શબ્દોમાં કરવું મુશકેલ છે. એક ઇંગ્રેજ કવી મીલ્ટને એ વર્ણવેનાં કહયું છે કે "No light, but rather darkness visible એટલે કે રોશની જેવું હતું નહી પણ જોઇ શકાય એવું અંધારૂં હતું. કાલીદાસ નામના એક મ્હાન કવીએ સંસ્કૃતમાં કહયું છે કે એવું અંધારૂં હતું કે જાણે સોયથી તે અંધારૂં દુર કરી શકાય. અને ઋગવેદમાં એવું વર્ણન આપેલું છે જેનો ઇંગ્રેજી તરજુમો નીચે મુજબ છેઃ—

"*Then there was neither aught nor naught, nor air, nor sky nor anything.* What covered all? where rested all? Then death was not nor death lessness, nor change to night and day." "*That* existed, that breath, covering as it were, that God's existence, but it did not begin to move."

પીછુ બનાયા નબીકા સો નુર—નબી નુરસે સબ હુવા સો ઝહુર
નબી નામ બ્રહમા હય હીંદી મહાં—વિષ્નુ જીબ્રાઇલ હે સો પીછાન
મહેશ નામ આદમ સો હેગા સહી—અલેખ નામ અલ્લાહ સો હેગા વહી

અર્થ—પછીથી એવું નુર અથવા રોશની પેદા થઇ કે જેમાંથી નબીઓ અથવા પેગમબરો પેદા થયા. હીંદુઓ જેને બ્રહ્મા કહે છે તેનો અર્થ મુસલમાનોમાં નબી થાય છે. હીંદુઓમાં જે વિષ્નુ રૂપે મનાય છે તે તેમનામાં જીબ્રાઇલ અગીમાં બોલાય છે. અને મહેશ છે તે આદમ છે. "અલેખ" તે અલ્લાહ છે. (આવી માન્યતાવાળાઓને સમજાવવા ખાતર પીર સાહેબ આવા દાખલા આપે છે.)

શકતી નામ કુદરત ખુદાકી હે જાન.
બોદી નામ હેર દે જુદી જો સો માન.

અર્થ—શકતી જે છે તે ખુદાની કુદરત છે. અને તે એકજ છે. પણ જુદી જુદી રીતે જુદા જુદા નામ આપે છે.

ખુદા નિરંજન નિરાકાર છે. પણ જ્યારે આ સર્વે શ્રષ્ટી તેણે પેદા કીધી તેનો ખ્યાલ કરીયે છીયે ત્યારે મનમાં કાંઇક આકાર રૂપે ખુદાનો ખ્યાલ આવે છે. અને એનેજ "શકતી" એટલે કુદરત કહેવામાં આવે છે.

સરખાવો:—"When the Supreme Being is thought of as inactive, neither creating, sustaining, nor destroying, I call him by the name *Brahma* or *Purusha* (the Male Principle) the Impersonal God. When I think of him as active—creating, sustaining, destroying, I call Him by the name of Sakti, or Maya or Prakriti (the Female Principle) or the Personal God. —(*The Gospel of Sri Ramakrishna*, Page 82)

અરબી ઓર હીંદી સબ એક જાગ કર–મારેફત બનાઇ ખુલાસા મગર અરબીમેં નામ મારેફત હે જાન–હીંદીમેં સો સુક્ષ્મ વેદ પીછાન બૈરાગ મને હે અનહદ અગંમ–શ્રાવકમાં કહેતે હય ઓરતમ હગ્રાએ વજેહસે હે ભેદ એક–પરમેશ્વર, પ્રભુ કે અલ્લાહુ અલેક.

અર્થ:—અરબીમા અને હીંદીમાં, જેઓ તો ખુદાના શોધનારાઓ બન્ને એકજ જગાએ પુગા છે. પણ અરબીમાં એને ખુદાઇ જ્ઞાન કહે છે, અને હીંદીમાં સુક્ષ્મવેદ કહે છે. ભેદ એકજ છે, પછી તમુને ગમે તો તેને પરમેશ્વર કહો, પ્રભુ કહો કે અલ્લાહ કહો.

સરખાવો:—વેદનું વાક્ય —**एकम् सद्विप्रा बहुधा वदन्ति:**
એટલે ખુદા એકજ છે પણ જ્ઞાનીઓએ જુદા જુદા નામ આપ્યા છે.
વળી **કબીર સાહેબ** કહે છે:—

દો જગદીશ કહાં તે આયે, કહુ કવને બૌરાયા
અલ્લા, રામ, કરીમ, કેશવ હરી, હજરત નામ ધરાયા.
ગહના એક કનક તે ગહના, યામે ભાવ ન દુજા
કહેન સુનન કો દુઇ કર થાપે, યક નિમાજ યક પુજા
વહી મહાદેવ વહી મહમ્મદ, બ્રહ્મા આદમ કહિયે
કો હિંદુ કો તુર્ક કહાવે, એક જીમીંપર રહિયે.

બેદ કિતાબ પઢે વૈ કુતુબા; વે મુલ્લા વૈ પાંડે·
· એગર બેઝર કે નામ ધરાયે એક મટીકે ભાંડે.
કહે કબીર યે દુનો ભુલે. રામહિ કિનકુ ન પાયા
વૈખ સિયા વૈ ગાય કટાવૈ, બાદહિ જન્મ ગવાયાં.

એટલે કે જીવ બે કયાંથી થયા. કોઈ અલ્લાહ, કોઇ રામ, કોઇ કરીમ, કોઇ કેશવ એ નામ ધરાવ્યા તે બધા એકજ છે. જેમકે સોનું છે તેના નાના પ્રકારના ઘણા ઘરેણા કરીયે, તે ઘરેણા ઘણા થાય પણ તે સોનું તો એકજ છે. તેમ ન્યારા ન્યારા નામથી બોલાવીયે પણ ખુદા એક છે. બધા એકજ અનુમાનની ભુમી પર છે. કોઇ વેદ પઢીને બ્રાહ્મણ થયો અને કોઇ નમાઝ પડીને (તુર્ક) મુસલમાન કહેવાયો જુદા જુદા નામ થયા પણ બધા એકજ માટીના વાસણ કહેવાયા. પણ બન્ને ખરો માર્ગ ભુલ્યા છે. હિંદુ બકરા મારીને શક્તિ પુજા કરવા લાગ્યા છે. અને મુસલમાનો ગાય મારવા લાગ્યા છે અને નાહક બન્ને વખત ગુમાવે છે.

હર વજે સાહેબ બીન દુઈ દુર કરો
સુન મુખ હોકર અલેખ સમરો.
દરસન કથનેકા મહીમા હે સત
સબ કામીલુ* માલ બાંધા હે પથ.
જયસા ગાડી પકડ પહેલે બાલક ચલે
યું સીડી દર સીડી હકસેં જા મીલે.
જયસા બાળક પહેલે તીસેં તખ્તી પડે
યુ ડરે મસજીદ મેં સો પુંજા કરે.
જયસા પહેલે ટટ્ટુ઼ી અસ્વારી કરે
યું ધીરે ધીરે હસ્તી પર ચઢે.

અર્થ:—દરેક તરેહથી "દુઇ" એટલે દ્વિત્યપણું મનમાંથી દુર કરી ખુદા એકજ છે એમ યાદ રાખો. ખુદાની બંદગી કરવાનો, અને ખુદાને જોવાનો જુદો જુદો મહીમા છે. દરેક માણસ સારૂ જુદી જુદી રવેશ છે. જેની તરેહ પહેલાં બાળક ચાલનાં શીખે તે ગાડી પકડીને શીખે છે પછી પગે બરાબર ચાલતાં શીખ્યો કે તેને ગાડીની જરૂર હોતી નથી. તેમ બંદગી, દેહરે મસજીદે જવું, પુજા પાત્રી કરવુ, એ સર્વે

---

* કામિલ એટલે પુગેલા મહાત્માઓ.

શરૂઆતમાં જરૂરનું છે પણ તે ક્રિયાઓથી તે ક્રિયા પુરતુંજ ફળ મળે. જ્યારે ખુદાઇ રાહમાં માણસ આગળ વધે છે ત્યારે આ ક્રિયાઓની તેને જરૂર રહેતી નથી. જેવી રીતે માણસ પહેલાં ટટ્ટુ પર બેસતાં શીખે પછી આસ્તે આસ્તે હાથી ઉપર સ્વારી કરે. અને હાથી પર સ્વારી કરનારને ટટ્ટુની સ્વારીમાં રસ પડે નહીં.

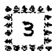
સરખાવોઃ—"If, therefore, anyone says that symbols, rituals and forms are to be kept for ever, he is wrong, but if he says that these symbols and rituals are a help to the growth of the soul in its low and undeveloped state, he is right.........Those are the external forms of devotion, through which man has to pass, but if he is sincere, if he really wants to reach the truth, he goes higher than these, to a plane where forms are as nothing. Temples, or churches, books or forms, are simply the kindergarten of religion, to make the spiritual child strong enough to take higher steps ; and these first steps are necessary if he wants religion.......Religion is not in doctrines, in dogmas, nor in intellectual argumentation ; it is being and becoming ; it is realisation." —(*Swami Vivekananda Vol II*, 41 & 43)

ટટ્ટુ મીસાલ સોહદ હય જાન
હસ્તી મીસાલ અનહદ હય પીછાન.
અરબીમેં હદકા નામ હય "શરીયત."
અનહદકા નામ સો હય "મારેફત."
જેસા દેખાદેખ પહેલે મસજીદ મેં જાય
તબ તન મસજીદકી ખબર સો પાય.
તનકે ઓલખે સે આપકું બુજે
આપકે બુજે સેં સુન સુજે.
સુનકે સુજેસેં સાહેબ કું પાવે

સાહેબ મેં મીલ સાહેબ હો જાવે.
દેરેકે પુજેસે તન દેરા ઓલખાવે
તનકે ઓલખેસેં જાપ કું પાવે.
જાપકી લેહસેં સુન લેહે લાવે
સુનકી લેહેસેં સાહેબ કું પાવે.
અપાસરા પુજેસે તન અપાસરા જાને,
તનકે જાનેસેં જાપ પીછાને
જાપકે પીછાનનેસેં સુન લેહ લાવે
સુનકી લેહસે સાહેબ કુ પાવે
સાહેબ કે ઓલખનેકી એ સીડી હે જાન
સબ સમકે મેહેલ પર સચ હે પીછાન

અર્થ—ટટુની સ્વારી તે હદ માફક છે અને હાથીની સ્વારી તે અનહદની માફક છે હદને અરબીમા "શરીઅત' કહે છે અને "અનહદ'ને મારેફત કહે છે મારેફત સુફીવાદમા છેલ્લી મઝીલ છે

પ્હેલા માણસ દેખાદેખીએ મસજીદમા જાય, પછી આસ્તે આસ્તે જાપ અથવા ઝીક્ર કરે અને પછી સુન્ય અથવા નિરાકાર નિરંજન ખુદા ઉપર ધ્યાન દોરવે, તેવીજ રીતે હીંદુ પ્હેલા દેહરા પુજે, પછી જાપ કરે અને તેની લ્હેર આવવાથી પરમેશ્વર ઉપર ધ્યાન જાય એરને દરેક ધર્મમા પરમેશ્વર કે અલ્લાહને ઓળખવાની સીડીઓ કરેલી છે તે સીડી દર સીડીએ ચઢી માણસ અનાહદ અથવા પરમાત્માને પેહોંચે છે

આ પ્રકરણમા હદ, બેહદ અને અનહદનો ખુલાસો આપવામા આવ્યો છે હદ ને શરીયત સાથે સરખાવવામા આવી છે, અને અનહદને "મારેફત' જે સુફીવાદમા છેલ્લો તબક્કો છે તેની સાથે સરખાવવામા આવી છે

સામાન્ય બંદગી અથવા ભક્તી એ હદમા છે જોગીઓ જોગ કરે છે તે "બેહદ' છે પણ જ્યારે હદ અને બેહદ બન્ને છોડે છે ત્યારે "અનહદ'મા પ્રવેશ થ જેવી રીતે કબીર સાહેબ કહી ગયા છે—

હદમેં રહે સો માનવી, બે હદ રહે સો સાધ;
હદ બે હદ દોનુ તજે, તાકા મતા અગાધ.
હદમેં રામ ન પાઇયે, બેહદ રહા ભરપુર,
હદ બેહદકી ગમ લહે, તાતે રામ હજુર.
હદ બાંધ્યા બેહદ રમે, પલ પલ પેખે નુર,
મનવા તાંહાં ભર રાખીયે, જાહાં બાજે અનહદ તુર.

પણ જ્યાં સુધી માણસ હદમાં રહે છે ત્યાં સુધી તેને બંદગીની જરૂર છે.

સાહેબુલ વિર્દ મલઉનુન વ, તારેકુલ વિર્દ મલઉનુન.

વિર્દ કરનારની ઉપર ખુદાની લ્યાનત છે અને વિર્દ છોડી દેનારની ઉપર પણ ખુદાની લ્યાનત છે. વિર્દની માયની "એક લફઝનો શબ્દ વારવાર બોલ્યા કરવો" તે છે. વળી જાપ, રટણ વિગેરે પણ તેના અર્થ થાય છે. આ બહુ ગુહ્ય વાક્ય છે. એની મતલબ એ છે જે માણસ વિર્દ કર્યા કરે છે અને મંઝીલે મકસુદે પોહાંચવાનો વિચાર કરતો નથી તે મલઉન છે કારણ કે વિર્દ શા સારૂ કરવી તે તે સમજી શકતો નથી. આ વિષય આગળ ૮૯માં અધ્યાયમા સારી રીતે સમજાવ્યો છે. શરીયત, તરીકત, હકીકત અને મારેફત એ ચારે રાહ રસુલુલ્લાહના છે. હવે દરેકની વિર્દ એટલે ઇબાદત જુદી જુદી તરેહની છે. હકીકતની વિર્દ તે તરીકતની વિર્દ નથી ને તરીકતની વિર્દ તે શરીયતની વિર્દ નથી. હકીકતે પોહોંચેલો માણસ જો શરીયત અથવા તરીકતની વિર્દ કરે તો તે પાછળ હઠેલો કહેવાય, તેટલા માટે મલઉન છે. તેમજ મારેફત વાળો માણસ એટલે જેને ખુદાના દીદાર થયા છે તે જો તે મંઝીલથી ઉતરતી વિર્દ અથવા ઇબાદત કરે તો તે પણ મલઉન છે.

હવે જે માણસ દેખાદેખીએ વિર્દ છોડી દે તે પણ મલઉન છે. મારેફત વાળાને ઝાહેરી વિર્દની જરૂર હોતી નથી, તેને દેખી શરીયતવાળો પણ કહે કે મારે વિર્દની જરૂર નથી તો તે મલઉન છે.

જબલગ અનહદકું નહી પહોંચા જાન,
તબ લગ હદમાં રહેના જરૂર હય માન.
જબ અનહદ કું પહોંચા જાન,
તબ હદ નીચે રહી ગાન

અનહદ છોડ હદમાં જયું આના,
રાજાકા બેટા હોકર ભીખ માગના

અર્થ—જ્યા સુધી એક માણુસ અનહદને નથી પુગ્યો ત્યા સુધી હદમા રહેવાની જરૂર છે એટલે કે જ્યા સુધી ખુદાને પોહોચ્યો નથી ત્યા સુધી ખુદાની ભકતી કરવાની તેને જરૂર છે જ્યારે ખુદાને તે પોહોચે છે ત્યારે ભકતી કરવાની જરૂર રહેતી નથી માણસ ખુદાને પોહોચ્યા પછી ભકતી કરે તે રાજાનો બેટો થઇને ભીખ માગવા ની જે એવુ લેખાય.

જબ લગ મારેફત મેં નહી પહોચા જાન
તબલગ શરીઅતમે રહેના ખુબ હે માન.
જબ મારેફત કુ પહોચ ગયા જાન
તબ શરીઅતમેં રહેના ખુબ નહીં માન.
જેસા પસુ હોય તબ લગ નગા ફીરે જાન
બડા હોય તબ કપડે પહેને માન.
બડા હોકર ફીર નગા ફીરે જાન
સું મારેફત છોડ શરીયત મે આના એબ હે માન.
જબ લગ મારેફત નહી પાયા તબ શરીયતકા ફલહે જાન
મારેફત પાયા તબ શરીયતકા ફલ નહી હે માન.

સુફીવાદમા ચાર "મઝાન" છે ૧ શરીયત ૨ તરીકત ૩ હકીકત ૪ મારેફત. શરીયતમા માણુસને નમાઝ, રોઝા વગેરે જે ફરજો છે તે અદા કરવાની છે તરીકતમા માણુસે "આમાલે રૂહાની" ઉપર એટલે આત્મીક કર્મો પર ધ્યાન આપવાનુ છે બાતીન સાફ કરવાનુ છે પછી ખોદા શુ છે તે તે જુએ છે, તે હકીકત છે ચેથી મરતબામા માણુસને ખુદાઇ જ્ઞાન થાય છે અને તે ખુદાને મને છે, જેને "વસ્લ" કહે છે હવે જ્યા સુધી ચોથા તબકા ઉપર ની પોહોચે ત્યા સુધી શરીઅતના ફરમાનો અદા કરવા જોઇએ જ્યારે મારેફતમા પોહોચ્યા બેખુદ થાય છે ત્યારે શરીયતના ફરમાનો તેની ઉપર બધન કરતા નથી જેવા રીતે કે પશુ અથવા બાળક નાગુ ફરી શકે છે, પણ તે બાળક મોટી ઉમરનુ માણુસ થયા પછી તેનાથી નાગી અવસ્થામા ફરી શકાતુ નથી

જબ લગ અનહદ કો નહી પયા જાન
તબ લગ હદકા ફલ હે માન

જબ અનહદ કો પાયા જાન
તબ હદકા ફુલ નહી હે માન.
હદકે મેહેલ પર હદકા ફુલ હે માન
સરગ બહિશ્ત કું પાવે પીછાન.
અછા અવતાર સોહી સરગ બહિશ્ત જાન
બુરા અવતાર હે સોહી દોજખ હે માન.
હદકા ભાડા મજુરી હે જાન
અનહદ કીમીયા પીછાન
અનહદ નહી પાયા તબ લગ ભાડા હે જાન
અનહદ પાયા તબ ભાડા નહી હે પીછાન.

અર્થ—જ્યાં સુધી હદમાં છે ત્યાં સુધી બંદગીની જરૂર છે ટુંકમાં કહીયે તો સાધારણ રીતે માણુસ જે બંદગી અને ધાર્મિક ક્રિયા હોમ, યજ્ઞ, વગેરે કરે છે તે હદ છે એ બધુ હદનુ ક્ષેત્ર છે એ ઓળંગીને માણુસ જાય છે ત્યારે અનહદનુ ક્ષેત્ર-મેદાન આવે છે, જ્યાં ખોદાઇ જ્ઞાન મળે છે જ્યારે અનહદને માણુસ પુગે છે ત્યારે તેને બંદગી કરવાની રહેતી નથી, કારણ કે ખુદાને પહોંચી ગયા પછી કોની બંદગી કરે? સ્વર્ગ અને બેહેસ્ત એ પણ હદમાંજ છે સારી જીંદગી ગાળવી એ બેહસ્ત અને બુરી જીંદગી ગાળવી એ દોજખ છે

સાધારણ બંદગી કરવી એ મજુરી કરવા જેવુ છે અને ખરૂ ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવુ એ કીમીયા જેવુ છે.

ભુખો રહેના અગીયારસ કરના હદ હે જાન
જાપ જપના સો બેહદ હે માન
સુનસે લેહે લગાના સોહી અનહદ હે માન
સચ્ચી વસ્તુ યેહી હે પીછાન.
કાસી જાના સો હદ હે જાન
જાપ જપના સો બેહદ હે માન
સુનસે સુરત લગાના અનહદ પીછાન
શબ્દ સત ગુરૂકા સત હે માન
ડેરા પુજના સો હદ હે જાન

જાપ જપના સો બેહદ હે માન.
સુન રેરા અનહદ હે માન
શબ્દ સતગુરૂકા સત કર માન.

અર્થ—આમા હદ અને અનહદના દાખના આપનામા આવ્યા છે. અપનાશ પાલવો અને અગીયારસ કરવી કાશીની જાત્રા જવુ દેહરા પુજવા એ બધુ "હદ" છે

પણ સુનથી સુરતા લગાડવી એજ અનહદ છે અને સાચી વસ્તુ એજ છે

સરખાવો — Then there is image worship Except the Five Devatas who are to be worshipped in every auspicious Karma as enjoined in our Shastras, all the other Devatas are merely the names of certain states held by them But these five Devatas are nothing but the different names of the one God only This external worship of images has, how ever, been described in all our Shastras as the lowest of all the low forms of worship But that does not mean that it is a wrong thing to do '—"*Lecture on "The Religion we are Born in" by Swami Vivekananda.*

બાહેરકા "હુ" સો હદ હે માન, જાપ હુ બેહદ હે માન
સુન "હુ" અનહદ હે માન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન
ભેખ પણા સો હદ હે જાન, જાપ પણા સો બેહદ હે માન
સુન પણા અનહદ હે માન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન
અવતારી સાહેબ હદ હે જાન, પ્રતીખીબ જોતી બેહદ હે માન
અલેખ સાહેબ અનહદ હે માન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન

અર્થ—મોઢેથી 'અનાહુ' બોલવુ એ હદ છે નાતીનથી-અતરથી "અનાહુ'ની ઝીક કરવી એ બેહદ છે પણ 'સુન'થી એટલે અલ્લાથી સુરત લગાડવી એ અનહદ છે

ભેખ લેવો એ પણ હદમા છે

તેવીજ રીતે અવતારી પુરૂષો જેને ગણીયે છીયે તે પણ અનહદમાં પુગેલા નથી. જયોતી પ્રકાશ જે યેગીઓ જુવે છે તે પણ હદમાં છે. એ હદથી ઘણે ઉપર નિરંજન નિરાકાર છે.

કાટકી માલા સો હદ હે જાન, જાપ માલા બેહદ હે પીછાન.
સુન માલા અનહદ હે જાન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન.
નામ લેના મુખસેં હદ હે જાન, જાપ જપના સો બેહદ નામ પીછાન.
સેજ સુન અનહદ હે પીછાન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન.
વિર્દ ધર્મ સો હદ હે જાન, જાપ ધર્મ સો બેહદ હે માન.
સુન ધર્મ અનહદ પીછાન. ધર્મ કરના સો ખુબ હે જાન
સખાવત પુન બેહતર હે માન, આશા કરના ખુગ નહી જાન.
નિર–આશા ધર્મ બ્હેતર હે જાન, આશા સે ઉતરના પડે જાન.
નિર–આશા ધર્મ સે સાહેબ પાવે માન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન.
તિર્થ કરના સો નામ ધરમ, નામ ધર્મ સો હે કરમ
બાહેરકા લેખ હદ હે જાન, જાપ લેખ બેહદ હે માન.
સુમ લેખ અનહદ પીછાન, શબ્દ સતગુરૂકા સત હે માન.

અર્થ—માળા ફેરવવી, મોઢે જપના કરવી. વિર્દ કરવુ, સખાવત કરવી પુણ્યના કર્મ કરવાં એ બધું હદમાં છે. ફકત નિરંજન નિરાકારથી સુરત લગાડવી એજ અનહદ છે.

કાંઇ પણ ઉમેદથી બંદગી કરવી એ બંદગી લેખાતી નથી.

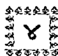
કાંઇ પણ આશા વગર નિષ્કામ બંદગી કરવી અથવા કર્મ કરવા તે સારાં છે. નિષ્કામ કર્મ અથવા બંદગી કર્યાથી, સાહેબને મળવાનો ખુલો થાય છે. તિર્થ કરવા એ ફકત નામનો ધર્મ અથવા શુભ કર્મ છે.

જાપ અને લેખ એ બેહદ છે.

તિરથ જાય, જમાડે, ઇતના ધરમ
આવતાં જતાં જીવ મરે સો કોટી કરમ.
સાહેબ કે ગેરકું માને સો બડા પાપી જાન
નીમક બરાબર ધરમ, આટે જેતા કરમ પીછાન.
જેસા એક સરદાર છોડકે ગામકે ઠેકું માને જાન
સરકારકા ઉસપર ગજબ હોવે માન.

સું ગેરકો સાહેબ કર માને જાન
કોટી કરમ સીર ભાર આવે માન.

અર્થ—તિરથ જાય, અને ત્યાં બ્રાહ્મણ જમાડે તેનાથી જે પુન્ય મળ્યું તે રસ્તામાં જતાં આવતાં હજારો જીવ મુવા તેનાથી પાપ થયું તે લેખતાં તે પુન્ય કાંઇ નથી. હવે જો તિર્થમાંજ સવાબ સમાયો છે એમ માનો તો જેવી રીતે આટામાં નીમક નાખીયે છીયે તે નીમક જેટલો ધર્મ અને આટા જેટલું કર્મ થયું. અથવા તો એક શહેરના સરદારને માન આપવાને બદલે આપણે શેહેરના ઢેડાને માન આપીયે અને તેથી જેટલું શેહરના સરદારને ખરાબ લાગે તેટલું ખરા ખુદા સીવાય બીજાને ખુદા માનવાથી ખુદાને માઠું લાગે.

આમાં નામનો મહીમા દર્શાવેલો છે.

હીંદુ શાસ્ત્ર મુજબ ખુદાને મળવાના મુખ્ય ચાર રસ્તા ગણાય છે. ભકિતયોગ, કર્મયોગ, જ્ઞાનયોગ, અને રાજયોગ : ભકિતયોગ—એટલે ખુદાની ઇબાદત કરવાથી, કર્મયોગ, એટલે નિષ્કામ કર્મો કરવાથી, જ્ઞાનયોગ એટલે ખુદાનું પરોક્ષ જ્ઞાન થવાથી અને રાજયોગ એટલે મન વશ કરવાથી ખુદાને મળાય છે. આ પ્રકરણ બહુજ બારીક બાબદોથી ભરપુર છે, અને દરેક સાધન જે માણસ ખુદાને પ્રાપ્ત કરવા લે છે તેની કિંમત આમા કરેલી છે, એમ કહીયે તો ચાલે. આ લખાણ ભક્તિયોગને મળતું છે.

સબસેં સરસ નામ હે જાન
પહેલા મોરચા યેહી પીછાન.
જો કોઇ નામકી બંદગી કરે જાન
ઉસકા દરશન દેખ કોટી કર્મ કટે માન
નામકે મહીમાકા ફલ અપાર હે જાન
આગે સમજે પીછે નહી હે માન.
લાખ બરસ તક નામકી બંદગી કરે જાન
ઉસસેં સરસ એક સાઅતકા જાપ પીછાન.

અર્થ—સૌમાં સરસ રસ્તો નામ લેવાનો છે. જે નામ ગુરૂ બનાવે તે નામની બંદગી કરવાથી કરોડો કર્મ કપાય છે. નામનો મહીમા અપાર

છે. પણ એકલાખ વરસ નામની બંદગી કરે તેના કરતા એક ઘડીનો જપ વધારે સરસ છે.

આની સાથે સરખાવો:—"In the heart of all these ritualisms, there stands one idea prominent above all the rest—the worship of a name. Those of you who have studied the older forms of Christianity, those of you who have studied the other religions of the world, perhaps, have marked that there is this idea with them all, the worship of a name. A name is said to be very sacred. In the Bible we read that the holy name of God was considered sacred beyond compare, holy beyond everything. It was the holiest of all names, and it was thought that this very Word was God. This is quite true."
Swami Vivekananda, Vol. II Page 41.

કબીર સાહેબ પણ કહી ગયા છે કે —

રામ નામ છાંડુ નહી, યે પરતીત બાંધી;
કાલ, કલેશ વ્યાપે નહી, દોરી નામકી આંધી.
પરેમ બીના ધીરજ નહીં, બરેહ બીના બૈરાગ
નામ બીના પાવે નહી, મન, મનસાકા યાગ.

કાયમુદીન બાવાના જે શિષ્યોને બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હતુ તે પણ "નામ" થીજ હતું. એમના એક શિષ્ય બાઇ રતનબાઇએ એક ભજન લખ્યું છે જેમાં તેઓ કહે છે કઃ—

હું તો મોહ જોઇ રૂપ રેખ વિસારૂં ના નામને
શબ્દ બતાવ્યો સોહંમ તણોને ઓહંમનો ઉઘડયો દુવાર
બાઇ રતનને સુરસદ મળ્યા નજરે દીઠો કીરતાર.

લાખ બરસ તક જાપ જપે માન
એક સાઅત દીલકા ગીરહા સરસ પીછાન,
લાખ બરસ તક દીલકા ગીરહા કરે જાન,
એક સાઅત દીલ જીવતા કરના સરસ પીછાન.

લાખ બરસ દીલ જીવતા કરે જાન
એક સાઅત સુખમણા સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક સુખમણા કા ધ્યાન ધરે જાન
એક સાઅત તરવેણીકા ધ્યાન સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક તરવેણીકા ધ્યાન ધરે જાન
એક સાઅત દમ ચડાના સરસ પીછાન.

અર્થ—લાખ વરસ તક જપ કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય તેના કરતાં એક ઘડી દીલની આજુબાજુ ફરવાથી વધારે ફળ મળે છે. લાખ વરસ સુધી દીલની આજુબાજુ ફરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી દીલ જીવતું કરવાથી વધારે ફળ મળે છે. લાખ વરસ દીલ જીવતુ રાખવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી સુખમણાનું ધ્યાન ધરવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ સુખમણાનું ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી તરવેણીનું ધ્યાન ધરવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ તરવેણીનું ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી દમ ચઢાવવાથી વધુ ફળ મળે છે.[1]

લાખ બરસ તક દમ ચઢાવે જાન
એક સાઅત દીલ ઉપર મુરશીદ કી તસ્વીરકા ધ્યાન સરસ પીછાન
લાખ બરસ મુરશીદકી તસ્વીર કા ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત આપ તસ્વીર કા ધ્યાન સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક આપ તસ્વીરકા ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત સુરતીકા ધ્યાન સરસ પીછાન.
લાખ બરસ સુરતીકા ધ્યાન ધરે જાન,

---

[1] સુખમણા અને તરવેણી એ બે "નાડી" ઓના નામ છે. જેની ઉપર યોગીઓ ધ્યાન ધરવાથી એ નાડીઓ ખુલી થાય છે અને ત્યાંથી પછી દમ મગજ ઉપર ચઢાવવાનો કોશીશ કરે છે જ્યારે દમ મગજે ચઢે છે ત્યારે સમાધી પ્રાપ્ત થાય છે નાકના બને નસકોરામાંથી શ્વાસ ચાલે તેને સુખમણા કહે છે, ફક્ત જમણા નસકોરામાંથી ચાલે તેને સુર્ય અથવા પીંગળા કહે છે અને જ્યારે ફક્ત ડાબા નસકોરામાંથીજ ચલે ત્યારે તેને ચંદ્ર અથવા ઇંગળા કહે છે. આમ નાડીઓના સાધનાથી એટલે તેના ઉપર કાબુ મેળવવાથીજ સિદ્ધ થાય છે.

એક સાઅત સુખમણા નાડી બંધ કર સુન મંડળમાં ધ્યાન
સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક સુખમણા નાડી બંધ કરે ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત અનહદ નાદ સરસ પીછાન
લાખ બરસ તક અનહદ નાદકા ધ્યાન ધરેજાન,
એક સાઅત સકત*કુ ઉલત ધરે ધ્યાન ધરના સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક સકત કુ ઉલત કરે ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત સુનકા ધ્યાન સરસ પીછાન

અર્થ—લાખ વરસ દમ ચઢાવવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી દીલ ઉપર મુરશીદ (ગુરૂ) ની તસ્વીરનો ખ્યાલ કરવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ ગુરૂની તસ્વીરનો ખ્યાલ કરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ પોતાની તસ્વીરનુ ધ્યાન એક ઘડી કરવાથી મળે છે, લાખ વરસ પોતાની તસ્વીરનું ધ્યાન કરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી સુરતીનું ધ્યાન કરવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ સુરતીનું ધ્યાન કરવાથી જે ફળ મળે છે[1] તેના કરતા એક ઘડી સુખમણા નાડી બંધ કરી સુન મંડળમાં ધ્યાન કરવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ સુખમણા નાડી બંધ કરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ એક ઘડી અનહદ નાદ સાંભળવાથી મળે છે. લાખ વરસ અનહદ નાદ સાંભળવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ આંખ ઉલટાવીને એક ઘડી ધ્યાન ધરવાથી મળે છે. લાખ વરસ આંખ ઉલટાવી ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ એક ઘડી "સુન' નું ધ્યાન કરવાથી મળે છે.

લાખ બરસ તક સુનકા ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત અગંમ નીશાન સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક અગમ નીશાન કા ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત પ્રેમ ખુમારી આના સરસ પીછાન.

---

* સકત એટલે આખ

૧. આમાં સુરતીઓ ગુજવાની વાત નથી પણ જ્ઞાન ધ્યાનની વાત છે. ફક્ત સમજણ આપવા ખાતર આ પગથીયા બનાવવામા આવ્યાં છે તસવ્વુર એટલે ખીયાલ અથવા ધીયાન જમાવી આગળ વધવાથીજ ખુદાને પહોંચાય છે એમ પીર સાહેબનું કહેવું છે.

લાખ બરસ તક પ્રેમ ખુમારી આવે જાન,
એક સાઅત સુરત જમાના સુનમાં સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક સુરત જમાના જાન,
એક સાઅત આપા ભુલાના સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક આપા ભુલાના જાન,
એક સાઅત સુન છોડ સુરત ચલાના સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક સુરત ચલે જાન,
એક સાઅત હજરત રસુલકી મીજલસ દેખના સરસ પીછાન *

અર્થ—લાખ વરસ સુનનું ધ્યાન કરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી " અગમ નીશાન " નું ધ્યાન ધરવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ અગમ નીશાનનું ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી પ્રેમખુમારી આવવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ પ્રેમ ખુમારી આવવાથી જે ફળ થાય છે તેના કરતાં એક ઘડી સુનમાં "સુરત" જમાવવાથી વધુ ફળ મળે છે. લાખ વરસ આવી તરેહ સુરત જમાવવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ એક ઘડી પોતાને ભુલી જવાથી મળે છે. લાખ વરસ પોતાને ભુલી જવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ એક ઘડી સુન મેદાન છોડી સુરત આગળ ચલાવવાથી વધે છે. લાખ વરસ સુરત ચલાવવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતા એક ઘડી હઝરત રસુલની મીજલસ જોવાથી વધુ ફળ મળે છે. [1]

લાખ બરસ તક રસુલકી મીજલસ દેખે જાન,
એક સાઅત મહાસુનસેં સુરત લગાના સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક મહાસુનકા ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત અરશ કે કીંગરે પહોંચના સરસ પીછાન.
લાખ બરસ તક અરશ કે કીંગરેકા ધ્યાન ધરે જાન,
એક સાઅત નિરંજન કા ધ્યાન ધરના સરસ પીછાન.

* આમા હઝરતની મજલિશનું મહત્ત્વ એટલે બુઝુરગી બતાવવામા આવી છે.

૧ આમાં ખુદા તરફ આગળ વધવાના દરજ્જા બતાવેલા છે આ ધ્યાનની બાબતો છે અને એ રસ્તાઓમાં પ્રેમ રાખનારા લોકોને સમજવવાની રીત છે દુનીઆ પરથી ખુદા ઉપર આવવા નો માર્ગ બતાવવામાં આવ્યો છે આમાં મૂરતીઓ પુજવાની બાબત છે. એમ માની લેવાનું નથી.

લાખ બરસ તક નિરંજન કા ધ્યાન ધરે જાન.'
એક સાઅત નિરંજનમાં મીલ જાના સરસ પીછાન.

અર્થ—લાખ વરસ તક રસુલુલ્લાહની મીજલસ જોવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી મહાસુનમાં ધ્યાન લગાડવાથી વધુ ફળ હાંસલ થાય છે. લાખ વરસ મહાસુનમાં ધ્યાન લગાડવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં વધુ ફળ એક ઘડી અર્શની ટોચપર ધ્યાન લગાડવાથી મળે છે. લાખ વરસ અર્શની ટોચ ઉપર ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ હાંસલ થાય છે તેના કરતાં વધુ ફળ એક ઘડી નિરંજનનું ધ્યાન ધરવાથી થાય છે. લાખ વરસ નિરંજનનું ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતાં એક ઘડી નિરંજનમાં મળવાથી વધુ ફળ પ્રાપ્ત થાય[1] છે.

લાખ બરસ તક માંહી મીલ જાવે જાન
એક સાઅત નિરંજન પાર બેચુન અકલ પુરૂષ કુ જા પ્હોંચના સરસ પીછાન

લાખ બરસ તક બેચુન અકલ પુરૂષ કુ દેખે જાન,
એક સાઅત બેચુન મુરશીદ તસ્વીર અકલ સરૂપમાં મીલજાના સરસ પીછાન.

લાખ બરસ તક મુરશીદ તસ્વીર બેચુન માંહે જાના જાન
એક સાઅત માહી મીલકર બાહેર નીકલના સરસ પીછાન.
જબ નુરી અમર હુવા જાન,
તબ કમાલીયતકા છેડા આયેલા માન.

---

૧ આમા ખુદામા મળી જ્વાની વાતો બતાવી છે નબીની મજલિસમા પહોંચ્યા પછી આગળ ધ્યાન ચલાવી ખુદામા મળવાનો રસ્તો બતાવેલો છે. એટલે બધી ક્રિયાઓ ઉપરથી છેવટે નિરંજન નિરાકાર ખુદા તરફ જવું અને તેને મળવું એજ છેવટનો હેતુ છે. દરેક ક્રિયાવાળા માણસને તેના ખીયાલ પ્રમાણે સમજાવી તેને આગળ વધી ખુદાને કેવી રીતે મળવું તે આમા બતાવેલું છે. આમા જડ તરફથી ચૈતન્ય તરફ આવવાનો મુદ્દો છે આનો અર્થ બળતો કરવાનો નથી પણ જ્ઞાનીઓના ભેદને સમજીને લોકોને સમજાવવાનુ છે. મૌલાના રૂમ સાહેબની મસનવીમા આવા ભેદોની ઘણી બાબતો છે. આપણે એ ભેદોની ખુબીઓ બરાબર સમજતા નથી તેથીજ જેમ તેમ બોલવા તૈયાર થઈએ છીએ.

અર્થ—લાખ વરસ નિરંજનમા મળવાથી જે ફળ મળે છે તેના કરતા વધુ ફળ તેની છેવટની હદે પુગી જ્વાથી મળે છે[1]

મરાતીબ અહમદી હુવા જાન, તબ વસ્તુ કા અભોગ આએસા માન.
એસે સબ કહાસે હોવે જાન રૂહ અમર હાવે એતના ઢહોવ હે માન.
સબ બાદશાહ ઝાદે કહાંસે હોવે જાન, હાકમ હુવા ઈતના બેહતર પીછાન.

હજારી તક દોલત મદ જાન, હજારી સે હેઠા ધરકા ધણી માન
સુનમે બાહેર હુવા તો હજારી જાન સુનમે નીચા ધરકા ધની માન
લખેસરી રસુલકી મીજલસ જાન, કરોડી અરશ નુર પીછાન.

અર્થ— જ્યારે મોહમ્મદી ને મરતબે પોહોચે છે ત્યારે વસ્તુનો અભોગ આવેનો કહેવાય એને કામ અને કંચન બને નો પુરો ત્યાગ કરી કમાલીયતને પોહોચેનો કહેવાય એ બધાથી થઇ શ તુ નથી રૂહ અમર થઇ એટનુ જ ઘણુ થયુ બધાથી બાદશાહ ઝાદા થવાતુ નથી હાકમ થયા એ ૮ને ઘણુ થયુ દાખના તરીકે, હજાર રૂપીઆનો જે માણસ પામે પુ૭ થઈ તે દોલતમત ગણાય છે, હજારની હેઠે હોય તે એ ધર ધણી લેખાય હવે શુન્યની હદ જે ઓળગી ધો તે હજાર રૂપીયાની પુછવાળો ગણાય અને શુન્યથી નીચે હોય તે ધરનો ધણી ગણાય જેટનો હજારની પુ૭ વાળા અને લખેશરીની વચ્ચે તફાવત છે તેટનો આગળ વધી શુન્ય ઓળગી જનાર અને રસુલની મીજલસમા બેસનાર વચ્ચે છે અને તેનેથી આગળ અર્શનુ નુર છે

આ નીચેની એ કદીમ વાતથી સમજાવવામા આવ્યુ છે

Once upon a time, there came some ants to a mountain of sugar They, of course, had no idea that it was such a big thing They ate up a few grains of the sugar and were filled Then each took away a particle As they went their way, they thought the next time they would be able to carry away the whole mountain to their place of habitation !

---

[1] આમા છેવટનો કમાલીયત-સંપૂર્ણતાનો દરજો બતાવેલો છે એટલે ખુદામા સંપૂર્ણ રીતે મળી જવાની મતલબ છે

Such, alas, is the condition of man! It is given to some few, indeed, to realise the Supreme Being. But many unfortunately, run away with the idea that shey have fully known, fully enjoyed communion with, fully realised, that Infinite Being.

People talk glibly of the Infinite, the Absolute, the Un-conditioned, as if they had any conception of It at all! Sukadeva and other holy sages were at best ants of the larger sort. If we say that they could eat up eight or ten particles of this sugar, we have said enough in their favour. (*Gospel of Sri Ramakrishna*, P. 74)

આનો સાર એ છે કે કેટલીક કીડી, એક ખાંડના ડુંગર પાસે ગઇ તે કીડીઓને કાંઇ ખ્યાલ હતો નહી કે ડુગર એટલો મોટો હતો બે ચાર ખાંડના દાણા ખાઇ તૃપ્ત થઇ ગઇ, એક એક દાણો સાથે લઇ ગઇ અને વિચાર કરતી ગઇ કે બીજી વખત આખો ડુંગર સાથે લઇ જઇશું. માણસની પણ હાલત એવીજ છે. કોઇજ વિરલાઓને નિરંજન નિરાકારના દર્શન થાય છે પણ ઘણાકો એમ સમજે છે કે નિરંજન નિરાકારને તેઓ સંપૂર્ણ રીતે ઓળખી ચુકયા છે અને તેના પુરા દર્શન પણ થઇ ચુકયા છે. બહુજ મોટા મહાત્માઓ જેવાકે શુકદેવ વગેરે એ આઠ દશ દાણા એ ખાંડના પહાડમાંથી ખાધા એમ કહીયે તો ઘણુ છે.

તીરથ વર્ત ગામ કા ભંગીઆ માન
નામ ઘર ઘણી પીછાન.
જાપ હુવાલદાર, દીલ જીવતા કરના હાકમ જાન
સુખમણ રાજા,|સુન સુબા, મહાસુન વજીર પએછાન
અલેક પાદશાહ મેં મીલ, બાહિર નીકલા વોહ શાહ આદા જાન
સુન છોડ, રૂહ છોટી દેહ પકડે, કામીલ હુવા માન.
માંહે મીલકર બાહેર નીકલા તબ સુધી નુરી અમર પીછાન.
એસે સબ કહાંસે હોવે જાન.

અર્થ—તીરથ વર્ત કરનાર એક ગામના ભંગીયા જેવો છે. નામની બંદગી કરનાર ઘર ઘણી જેવો છે, જાપ કરનાર હવાલદાર (થોડી ઘણી

हुकमत वाळो), दील જીવતું કરનાર, હાકમ, સુખુમણાનું ધ્યાન કરનાર રાજા, શુન્યનું ધ્યાન કરનાર સુબા, મહાશુન્યનું ધ્યાન કરનાર વજીર જેવો છે.

"અલેક"માં મલીને પાછો જે બહાર નીકળે તે શાહઝાદા જેવો છે.

સુન્ય છોડી નાનું શરીર પકડી શકે તે કામીલ અથવા કમાલીયતને પુગેલો કહેવાય. અને એ બધાંથી થવાતું નથી. કારણકે જેટલું દુધ હોય તેના પ્રમાણેમાંજ તેમાંથી ઘી નીકળે છે.

સુન છોડે તબ કામીલ હુવા પીછાન.
ઉમર વફા કરે સુન સુખ મંડા રહે જાન.
સેજે સેજે વે સાંઇ બને પીછાન.
સબ નીશાનો કે ફલ સુનો જાન.
જેસા દુધ વેસા ઘી નીકળે પીછાન.
શેર દુધ મેં સેં વો માફીક ઘી નીકળે માન.
દશ શેર મેં સેં ઉસ માફીક નીકલે પીછાન.
અજંપા જાપ હજારો બરસ તક જપે જાન.

અર્થ—શુન્ય છોડી આગળ વધે ત્યારેજ કમાલીયતને પુગાય છે. નીચે બધાની નીશાનોનાં ફળ આપવામાં આવ્યાં છે તેની એક મીસાલ આપવામાં આવી છે કે શેર દુધ હોય તો તેનાજ પ્રમાણમાં ઘી નીકળી શકે છે અને દસ શેર દુધ હોય તો તેના પ્રમાણમાં નીકળે છે.

દીલ જીવતા કરે હજારો બરસ તક જાન
ઈબાદત બાતન કહેલાવે માન.
હજારો બરસ દીલ ગીરદા કરે જાન
ઉંતલા નજરૂં આવે માન.
હજારૂં બરસ તક સુખમણાકા ધ્યાન ધરે જતન
એક દીપક જોત પરગટે માન
હજારૂં બરસ તક તરવેંણીકા ધ્યાન ધરે જતન
એક મસાલ જેતા નુર પરગટે માન
હજારૂં બરસ તક અનહદ નાદ સુને જાન
દીવાના હોકર ભડકે દેખે માન.

અર્થ—હજાર વરસ તક (લાંબા વખત સુધી) દીલ જીવતુ કરે પછી અંદરની ઇબાદત એટલે કલબની ઝિક્ર શરૂ થાય છે.

હજાર વરસ સુશુમણાનું ધ્યાન ધરે પછી એક દીવાની જ્યોત જેટલો પ્રકાશ અંદર થાય છે. હજાર વરસ તરવેણીનું ધ્યાન ધરે પછી એક મશાલ જેટલું નુર પ્રગટ થાય છે. હજાર વરસ તક અનહદ-નાદ સાંભળે તે પછી એક ભડકા જેટલી રોશની પેદા થાય છે.

હજારૂં બરસ મુરતીકા ધ્યાન ધરે જાન
બ્હેમ ગેરે ન આવે માન.
હજારૂં બરસ આપ તસ્વીરકા ધ્યાન ધરે જાન
ખબર ભુલ સુનકાર હોવે માન.
હજારૂં બરસ તક સકલ ઉલટ કર ધ્યાન ધરે જાન
આ ખલક ભુલ ઓર ખલક નજર આવે માન.

અર્થ—હજાર વરસ સુધી મુર્તીનું ધ્યાન ધરે એટલે પાકો ખીયાલ બાંધે ત્યારે તેને ખુદા એકજ છે એવુ પરોક્ષ જ્ઞાન થાય છે. હજાર વરસ પોતાની તસ્વીરનું ધ્યાન ધરે પછી પોતાપણું ભુલી જઇ સુનકાર જેવી હાલત થાય છે.

પછી હજાર વરસ નજર ઉલટાવી ધ્યાન ધરે તો નજર આગળથી આ ખલક જઇ બીજી ખલક ઉભી થાય છે.[1]

હજારૂ બરસ તક દમ ચઢાવે જાન
ઉમર બડી હોવ માન
હજારૂં બરસ તક અકારા વરતીકા ધ્યાન ધરે જાન
લીલી પીલી જોત નજર આવ માન
હજારૂં બરસ તક દરવાજા બંધ કરે જાન
બીન પંડકે જોત નજર આવે માન
હજારૂં બરસ તક સુનકા ધ્યાન ધરે જાન,
મન ખીલે, ગેબી ચંદ નજર આવે માન.

અર્થ—હજારો વરસ દમ ચઢાવવાથી ઉમર વધે છે. હજારો વરસ તક આકાર વૃતીનું ધ્યાન ધરવાથી લીલી પીળી જ્યોત નજરે પડે છે. હજાર વરસ તક મનનો દરવાજો બંધ કરવાથી "બીન પંડની જ્યોત"

---

૧ આમા જ્યાં જ્યા હજાર વરસ લખેલા છે ત્યા ઘણી મુદત સમજવાની છે. દીવ્ય દ્રષ્ટી અથવા ખુદાઇ નજરની વાત આમાં છે.

નજરે પડે છે. હજાર વરસ તક "શુન્ય"નું ધ્યાન ધરવાથી મન ખીલીને ગેબી ચંદ નજરે આવે છે.[1]

હજારૂં બરસ તક સુખમણ બંધ કરે સુનમાં ધ્યાન ધરે જાન
મન જમીએન કે ઘર આવે માન
અગંમ નીશાનકા ધ્યાન ધરે જાન
ઉસકે ગુણકા પાર નહિ હે માન
સુધી. અમર હોવે તણ લગ ગુન હે જાન
સબસેં સરસ હે અગંમ નીશાન
જીસે પાવે ઉસે અગંમ નીશાન બેહતર હે જાન
ન પાવે ઉસે જોત જાપ ખુબ હેમાન.

અર્થ—હજાર વરસ સુધી સુખમણા નાડી બંધ કરી શુન્યમાં ધ્યાન ધરવાથી મનને ચાહે ત્યાં જમાવી શકે છે અથવા ચાહે ત્યાંથી છુટું કરી શકે છે. અગંમ નીશાન પર ધ્યાન ધરવાથી જે ફળ મળે છે તે અપાર છે જેનેથી બની શકે તેજ અગંમ નીશાન પર ધ્યાન કરી શકે છે નહી બને તેને વાસ્તે જ્યોત, જાપજ બહુ છે.

સબ નીશાન દરવાજે હે માન
અગંમ નીશાન ઠેઠ ઘર હે માન
સબ નીશાનોકી કમાલીયતસેં અગમ નીશાન કા નાકીસપણા સરસ પચેછાન
શબ્દ સતગુરૂકા સત હય માનઃ હાકમ આગે તલવાર મારે જાન
થોડા બ્હોત તો દેવે માન
બાદશાહ આગે નહી તલવાર મારે જાન
સેજી ચાકરી કરે માન, તોબી હાથી નશીન હોવે જાન.
નીવાજે તો વજીર અમીર કરે જાન
અગમ નીશાન સરસ હે માન

અર્થ—આ બધી નીશાનીઓ દરવાજા છે. અને અગંમ નીશાની ઠેક ઘર છે. બધી નીશાનીઓમાં કમાલીયત મેળવી હોય તો પણ તે અગમ નીશાનનો ઉતરતામાં ઉતરતો જે દરજો છે તેની નીચે છે. તે હાકેમની

1 આના નુર દેખાય છે તેના દરજા બનાવેલા છે

આગળ તલવાર મારવા બરાબર છે. અગર નહી પણ તલવાર મારે તો થોડું (ઘણું) પણ ત્યાં મળી શકે છે, અને રહેંજે ચાકરી કરે તો બી હાથીપર બેસવા જેટલું ફળ મલે છે, અને નવાઝે તો વઝીર અમીર જેટલું ફળ મળે છે, તેટલા માટે અગમ નીશાન સૌથી સરસ છે.

નન્ની નીશાનો કા તમાશા નજર આવે માન
અગમ નીશાનકા નહી નજર આવે તો ભી સરસ પીછાન.
આખર અલેક સે મીલાવે જાન
જો વે બાદશાહ હસ્તી નીશાન હોવે માન
નન્ને કા ફળ નન્નેની માફૂક હોવે જાન
બડે કા ફળ બડેકી માફ્ક પીછાન
નજરૂ દેખા કીયા ફળ અજાણુ
કયા સુખ ખાયા ફળ પીછાન

અર્થ—નાની નીશાનોપર ધ્યાન કરવાથી જે ફળ પ્રાપ્ત થયા એમ તમને લાગે તે કરતાં અગમ નીશાન પર ધ્યાન કરો અને તે ફળ પ્રાપ્તીના કાંઇ ચિન્હો ન દેખાય તો પણ સારૂં છે

હાથી પર બેસવા વાળો પાદશાહ હોય તે પાદશાહ જરૂર અલેખથી મેળવે, એટલે મુરશીદે કામીલ (સદગુરૂ)ની મદદથી જો અગમ નીશાનનો ધ્યાન ધરો તો જરૂર તે નિરંજન નિરાકારના દરશન કરાવે.

નાનાના ફળ નાના અને મોટાનાં ફળ મોટા. ફળની ખાસીયત શું છે તે નજરે જોવાથી માલમ પડતી નથી પણ મોઢે ખાવાથી માલમ પડે છે કે શું ફળ તે છે.

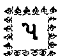
પુર્વ જન્મ કા સચા હોવે જાન
તબ ઈસ બાતકા શોખ હોવે માન
સાહેબ ચ્હાવે ઉસે શોખ આવે માન
સબ સાહેબ કે હાથ હે માન

અર્થ— જો પુર્વ જન્મના સરકાર હોય તોજ એ વાતનો શોખ આવે. સાહેબ જેને ચહાય તેનેજ એ વાતનો શોખ આવે બધું સાહેબને હાથ છે.[૨]

---

૨ ખુદાયે રોઝે અઝલથી એટલે પહેલેથીજ જે તદબીર ધરી હોય તે પ્રમાણે શોખ પેદા થાય છે. જે રૂહોએ લબ્બેક પોકારી હોય તેજ ખુદાના માર્ગે જલદી આવે છે.

આની સાથે સરખાવો મહાન પેગંબર છસસ ક્રાઇસ્ટ (ઇસા અ.) નું વાક્ય:- " No man cometh unto me, except the Father draw him " જ્યાં સુધી ખોદા તેને ખેંચતો નથી ત્યાં સુધી માણસ મારી પાસે આવતો નથી. હીંદુ શાસ્ત્ર મુજબ માણસ પર સારૂં નરસુ જે આવી પડે છે તે પુર્વ જન્મના કર્મને લીધે છે. એમને કાલુ બલાનું વાક્ય સમજાવવા ખાતર આ લખેલું છે. તે મુજબ ખુદા તાલાએ શ્રષ્ટી પેદા કરી ત્યારે પોતાના બંદાઓને પુછ્યુ:- અલ સ્તો બે રબ્બેકુમ કાલુબલા, હુ તમારો માલેક છું કે નહી ? તેઓએ જવાબ દીધો " હા " (ઇન્ની અનલ્લા) તે વખતના પુખ્ત છવો, કામીલ અરવાહો દુનીઆનો ઉદ્ધાર કરવા આ દુનિયામાં આવે છે.

અલગીનાઓ ગીઝા અરરૂહે, કમા તઆમો, ગિઝાઅન નફ્સે. (હદીસે નબવી.)

અર્થ—રાગ એ રૂહ અથવા આત્માનો ખોરાક છે, જેમ ખાવાનું એ શરીર અથવા નફસનો ખોરાક છે.

શરીયતમાં ગાવાનું શાવાસ્તે મના કર્યું છે તે આમા સમજાવ્યું છે. રાગ, હુસ્ન, અને ખુશબો એ ત્રણ ચીજ હીંરસ અને કામ ઉશકેરનારી છે. એટલે વીછનાગ અથવા ઝેહર રૂપ છે પણ જેવી રીતે હુશીયાર વઇદ કેટલીક બીમારીઓમાં ઝેહર આપી તે બીમારી સારી કરે છે તેવીજ રીતે કામીલ ગુરૂઓ રાગ, હુસ્ન, અને ખુશબોથી પોતાના ચેલાઓને ખુદાઇ માર્ગ ઉપર દોરે છે. જે લોકો કમાલીયતને પુગી ગયા છે તે લોકોને આ ચીજો શા વાસ્તે જોઇયે છે તે પણ સમજાવ્યુ છે.

હુસ્ન, ખુશબો, રાગ હે જાન,
તીનો ચીઝ રૂહકી ખુરાક હે પીછાન.
દુનીયાંકે નજીક વીછ નાગ હે જાન,
જો ખાવે સો મરે પીછાન,
રાગ, હુસ્ન, ખુશબો સેં જાન.
હીસં, ખુદી, પેદા હોવે માન,

હીર્સ, ખુદી, વીછનાગ હે જાન,
ઉસવાસ્તે શરીયતમાં મને હે માન.

અર્થ—હુસ્ન, ખુશબો અને રાગ એ ત્રણે ચીજ રૂહનો ખોરાક છે, પણ દુનીયાની નજીક તે વીછનાખ એટલે ઝેહર મીસાલ છે, કારણકે એ ત્રણે ચીજ હીરસ, ખુદી (હું પણું) પેદા કરે છે. અને તેથી શરીયતમાં મના કરેલી છે.

હુસ્ન દેખે સેં હીર્સ બઢે જાન,
હીર્સ બઢે સે બીગાડ હોવે માન.
રાગ સુને કામ વ્યાપે જાન,
કામ હીર્સ બીગાડ હોવે માન.
ખુશબો સુંઘે સેં છે લાગી આવે જાન,
છે લાગેસે હીર્સ હોવે માન.
હીરસ સે બીગાડ હોવે માન.
તીનો ચીઝ વીછ નાગ હે જાન.

અર્થ—ખુબસુરતી જોવાથી નફસાનીયત પેદા થાય છે, રાગ સાંભળવાથી કામ ઉશ્કેરાય છે તેમજ ખુશબો સુંઘવાથી પણ મનમાં એક તરેહની લેહ લાગે છે. એ ત્રણે ચીજો આવી તરેહ સસારી માણસોને ઝેહર સમાન છે.

વઇદ મિલે અમ્રત હોવે માન
એક વખત ઝહેર કા અમૃત હોવે જાન.
જયું ચોથીયા તાપ, સુંઆરે સે મરતા હોવે જાન.
તો મરતા બચે પીછાન.
વીછ નાગ કી ગોલીયાં કર હકીમ તરતીબસે
ખીલાવે તો મરતા બચે માન.
વીછ નાગ ઝહેર થા જાન,
તરતીબસેં અમૃત હુવા માન.
યું કોઇ ખુદાસેં બીઝોગ રૂપી દર્દથા જાન,
ઉસ દર્દ ઉપર હુસ્ન, ખુશબો. રાગ, મુરશદ, હકીમ, અમ્રત
કર ખીલાવે માન.

અર્થ:—એ ત્રણે ચીજો ઝેહર છે. છતાં જો વૈદ મળે તો એ ત્રણે ચીજોને અમૃતમાં ફેરવી શકે છે. જેવી તરેહ એક માણસ ચોથીયા તાવથી અગર મુઝારાથી પીડાતો હોય, અને મરનો હોય અને તેને એક કામીલ વૈદ વીછનાગ કેળવીને ખવાડે તો તે મરતો બચે છે ઝહેરનુ અમૃત થઇ જાય છે. તેવીજ તરેહ એક મુરશીદે કામીલ અથવા સદગુરૂ જે લોકો ખુદાના વિયોગથી પીડાતા હોય તેને આ ત્રણે ચીજોમાંથી કોઇ તેના દર્દને અનુસરતી આપીને તે દર્દને આરામ કરે છે.

મન આદમીકા થોડા થોડા ચોતરફ લુબદાયા હે માન,
ઉસસે ખુદા રસીદગી નહી હાંસલ હોતી હે જાન,
મન ઠરાયા ન ઠરે જાન,
આપસકા મન માને તો મન ઠરે પીછાન.
જીતની ખલક દુનીયા મે હે જાન,
સબકુ એકેક વસ્તુ વ્હાલી હે ગાનઃ
કીસીકુ હુસ્ન, કીસીકુ ખુશબો, કીસીકુ રાગ હોવે માન,
બીના ઇસ્ક કોઇ ખાલી નહી જાન.
ચો, દશકી માયા ભુંડી હે જાન,
એક જાગકી માયા ભલી પીછાન
ચો, દસકા મન નહી છુટતા હે માન,
એક જાગસો તુરત છુટે પીછાન.

અર્થ— માણસનું મન થોડું થોડું ચોતરફ માયામાં લપટાયલું હોય છે, તેથી ખુદાઇ જ્ઞાન થતુ નથી. મનને ગમે તેટલું એક ઠેકાણે લાવવા માગે તો પણ તે કાબુમા રહી શકતું નથી. જ્યારે મન કોઇ પણ રીતે સતુંઠ થાય તોજ તે કાબુમાં આવી શકે છે. હવે દુનીયામા દરેક માણસને આ ત્રણમાથી એકાદ વસ્તુ તો પ્યારી હોયજ છે, કોઇકને હુસ્ન, કોઇએક ને ખુશબો, અને કોઇએકને રાગ (ગાયન) કોઇ માણસ ઇસ્ક વગરનું નથી. હવે ખોદાઇ ઇસ્ક માણસમા પેદા કરવા જરૂરનું છે કે એક બાબદ ઉપર તેનુ ધ્યાન પહેલે લગાડવું અને પછી તે જગાએથી છુટું કરી ખુદા ઉપર લગાડવુ. બે ચાર ચીજ ઉપરથી મન ને દુર કરવું મુશકેલ થઇ પડે છે, એક ચીજ ઉપરથી છુટું કરવું એટલું બધું મુશકેલ હોતું નથી.

જો વહાલી વસ્તુ હોવે ઉસ પર મન એક જા લાવે.
જ્હાંસે છોડા કર ફીર હકસેં લગાવે.
રાગ, હુસ્ન, ખુશબો વીછનાગ હે જાન.
ઇસ રાહસેં અમૃત હોવે માન
રાગ. હુસ્ન, ખુશબો હે જાન,
કેતેક પર ફરજ, કેતેક પર વાજબ, કેતેક પર મુબાહ હે માન.
રાગ સુનતે ખુદા લેહે આવે જાન
ઉસકો મુબાહ હે માન.

અર્થ—જેથી ગુરૂ ચેલાનુ એક વહાલી વસ્તુ ઉપર મન લગાડી પછી ત્યાંથી છોડાવી ખુદા ઉપર લગાડે. આવી તરેહ રાગ, હુસ્ન, અને ખુશબો જે સાધારણ રીતે કહીયે તો વીછનાગ જેવાં છે તે સદગુરૂની કૃપાથી અમૃત રૂપ થાય છે.

કેટલાકો ઉપર તે ફરજ છે. કેટલાકો સારૂ જરૂરનું છે અને કેટલા-કાને એ ચીજો આપવામા કાંઇ વાધો નથી. જેને રાગ સાભળવાથી ખુદાઇ ઇશ્ક પેદા થાય તેને સારૂ રાગ સાભળવો જાયઝ છે

ચો તરફ સે મન છોડા કર એક જા લાના માન,
વીજોગ રૂપી દરદ ભાગે ખુદા ઉસકુ હાંસલ હોવે માન,
હાંસલ કીયે બાદ વઇરાગ અગનમેં જલ જાવે જાન,
રાગ હુસ્ન, ખુશબોસે લેહ લગી રહેવે માન.
ઇન તીનો સેં વઇરાગમેં રહે જાન,
જીવતા રહે, હક બંદગી કરે, ઓરકો હાસલ કરાવે માન.

અર્થ—ચોતરફથી મન છોડવીને એક જગે લાવ્યા પછી, ખુદાઇ ઇશ્ક પેદા થાય છે અને ખુદા સાથે એક થયા પછી કેટલાકોને આ દુની-યામાં જ્ઞાનના ફેલાવા અર્થે રહેવુ પડે છે. તો તેનાથી ખુદાની જુદાઇ સહન થઇ શકિત નથી તેઓ સારૂ રાગ, હુસ્ન, ખુશબો જરૂરનાં છે કારણ કે નહીતર તે લોક આ જીંદગીમાં રહી શકતા નથી. આજ ચીજોમા તે લોક મન પ-રોવે તો તે લોક જીવતા રહી, ખુદાઇ જ્ઞાનનો ફેલાવો કરી શકે છે.

ઉસ વાસ્તે રાગ, હુસ્ન, ખુશબો, ફરજ હે માન
બીના સમજે તીનો હીરસ પર ચલે, હીરસ બધે જાન.

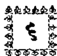
ઉસ્ વાસ્તે રાગ હરામ હય જાન
બાજે કે ઉપર હરામ, બાજે કે ઉપર ફરજ હે માન
નાકીસ હોવે તબ એ વીખ જાન
કામીલ હોવે બાદ ખાવે અમૃત પીછાન

અર્થ—તેવા માણુસો માટે રાગ હુસ્ન અને ખુશબો ફરજ છે, બીજા માણુસો સારૂ હરામ છે આવી તરેહ જોશો તો કામીલ માણુસો સારૂ એ ફરજ છે અને નાકીસ દુનીયાદાર માણુસો સારૂ એ હરામ છે

બુઅલી કલંદર મઉલાના યાકુબ, મોહમદ રસુલ જાન
એસે કામીલ જાતુને તીનો ચીજા મકસુદ રખીયા પીછાન
મોહમદ રસુલુલ્લાહને ખુશબોકી નીશાન પકડીથી પીછાન
મઉલાના યાકુબ રાગ પઢને વે જાન
બુ અલી કલંદર હુસ્ન પર આશીક થે જાન
હલવાઈ કે લડકે પર આશક થે જાન
ઉનોકો હુસ્ન ખુશબો રાગ સે ક્યા કામ થા જાન
વો તો કમાલીયત કો પહોચ ચુકે થે જાન
જો બારે બરસ કા એક મુશાહેદા કરતે થે જાન
વો હલવાઇ કે લડકે ઉપર આશક થે ઉસકા કયા
સબબ પીછાન

અર્થ— બુઅલી કલંદર મૌલાના યાકુબ અને પેગમબર (સ) જે ના કામીનોએ આ ચીજોમા કાઇક હેતુ જોયો હતો ગમુન નાહ એ ખુશબો રાખી હતી, મઉલાના યાકુબ રાગ પસંદ કરતા હતા અને બુઅલી કલંદર હુસ્ન પર આશક થઈ એક મીઠાઇ વાળાના છોકરા પર રીઝા હતા એ તણે તો કમાલીયતે પુગ્યા હતા છતા આ ત્રણે ચીજ રાખવાનુ કારણ શુ હતુ? બુઅલી કલંદર બાર બાર વરસ સુધી એકજ વખતે ખુદાઇ ભક્તિમા લીન રહેતા હતા એવા માણુસ જયારે હુસ્ન પર આશક હતા તો તેનુ કારણ શુ તે પીછાનો

(જુઓ આગળ સાતમો અધ્યાય)

અલ વિલાયતો અફઝલુન, નુબૂવતે.

અર્થ—વિલાયત નબુવતમાં ચઢતી છે. આમાં નબી અને વલી વચ્ચે તફાવત સમજાવેલો છે. હદીસમાં ઉપલું વાક્ય લખ્યુ છે તેની ખરી મતલબ એ છે કે નબીની વીલાયત બરાબર કોઇની વિલાયત નથી.

અલ વિલાયતો અફઝલુન નુબૂવત—આ વાક્ય સાંભળી કેટલાક ભાઇઓ ભડકી ઉઠે છે, કારણ કે એનો અર્થ શું છે તે તેઓ જોવા થોભતા નથી. તેમની જાણુમાટે જનાબ હાજી ઇમદાદુલ્લા સાહેબની **"શમાએમે ઇમદાદીઆ"** નામની કિતાબ ના ૮૯ માં પાનેથી નીચેનો ઉતારો કીધો છે—

ફરમાયા કે અલ વિલાયતો અફઝલો—મિનન નુબૂવત હક હય. લેકીન મુરાદ વિલાયતસે વિલાયતે નબી હય; ઇસકી વજેહ યે હય કે વિલાયત તવજ્જોહ ઇલલ લાહ હય ઔર નબુવંત તવજ્જોહ ઇલલ ખલક. ઔર તવજ્જોહ ઇલલ લાહ તવજ્જોહ ઇલલ ખલક સે બહેર હાલ અફઝલ હય. જબ આં હઝરત (સ.) વિલાયતમેં મુસ્તગરક હોતે થે તવજ્જોહ ઇલલ ખલ્ક જો લા ઝમએ નુબૂવત હે કંમ હો જાતે થે. પસ ફરમાતે થે "કુલમયેની યા હોમ એરાઓ" તા કે હઝરત આએશતુલ હોમ એરા (ર૦) કી ગુફત ગોસે તવજ્જોહ ઇલલ ખલ્ક ઉદ કરે. ઔર જબ નુબૂવત કે તવજ્જોહ ઇલલ ખલ્ક સે મુરાદ હય ગાલેબ હો કર શફકકત વ તરહુમ બહાલે ખલ્ક ઇસ મરતબે હો જાતા થા કે વિલાયતમેં નુકસ પેદા હો તો ઇરશાદ હોતા "અરેહની યા બીલાલ" તાકે ઝીકરે ઇલાહીસે તવજ્જોહ ઇલલ લાહ હાલતે અસ્લી પર આ જાવે.

હદીસ કે માયને યે હે જાન, વલી નબીસે અફઝલ હે માન.
એ બાત એસી ન પાયે, નબી સે' વલી બઢ ન જાય.
આઠ તો નબી હે જાન, બીન સમજે કો ઓર માન.

અર્થ—હદીસનો જાહેર અર્થ એ છે કે વલી નબીથી ચઢીયાતા છે, પણ એ વાત એમ નથી નબીથી વલી વધી જતા નથી મોટા તો નબી છે પણ વગર સમજે બીજો અર્થ લોકો ઉઠાવે છે.

પહેલે તો નબી વલી હોતે હે જાન,
પીછું નબી પણા આતા હે માન.
અવ્વલ ખુદા કો જા પહોચના એ વલી જન,
ખલક સમજાના નબી પીછાન.
વલી પણા તો હે સહી જન,
સામને નબીપણા અધીક મરાતબ હે પીછાન.

અર્થ—પહેલા તો નબી વલી થાય છે, એટલે ખુદાયને પુગે છે પછી નબીપણુ આવે છે, એટલે કેટલાક વલીઓને ખલકને સમજાવવા સારૂ અને લોકોને ધર્મ જ્ઞાન આપવા સારૂ દુનીયામા રહેવુ પડે છે "ગુલશને રાઝ" નામની એક નાની ફારસી કીતાબ નબીસ્તરી નામના મ્હાન સુરીએ લખી છે, જેમા વલી અને નબી વચ્ચે શુ તફાવત છે તે જણાવ્યુ છે —

નબી ચુ આફતાબ આમદ, વલી માહ
મુકાબીલ ગરદદ અન્દર લી-મઅઅલ્લાહ.
નબુવત દર કમાલે ખીશ સાફીસ્ત
વિલાયત અન્દર ઉ પયદા ન મખફીસ્ત

નબી આફતાબ (સુરજ) મીસાલ છે અને વલી ચન્દ્રમા મીસાલ છે. એરને નબી પોતાની રોશનીથી ચમકે છે, અને વલીની રોશની ચન્દ્ર જેવી છે એટલે કે જો કે તેની રોશની બી નુરાની છે પણ તેને પોતાની રોશની સારૂ સુરજ પર આધાર રાખવો પડે છે અને જો આફતાબના કાયદા મુજબ ચન્દ્ર ન ચાલે તો ચન્દ્રને રોશની મળે નહી—"લી મઅલ્લાહ" એટલે હું ખુદાની સાથે છુ નબી ખુદાની સાથે છે હવે બરાબર નબીની સાથે જ્યારે વલી આવે ત્યારે વલીને નબી તરફથી રોશની મળે નુબુવતની શક્તી છે તે પોતાની વલી તરીકેની શક્તી ઉપરજ જેની છે એટલે કમાલ વિલાયતે પુગ્યા વગર નબુવત જાહેર થતી નથી

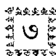
અફ્ઝલ ઉસ વાસ્તે કહા જન,
વલીકો જમીએત હે માન
આપ સમજ દરગાહ આલીમે ઝુક રહે જાન,

યે મુકામ જમીએત કા હે માન
આપી સમજ ઔર કુ સમઝાના માન,
યે દુગધા કી હરકત હય માન.
ઉસ વાસ્તે જમીએત અફઝલ કહા હે માન,
વાસ્તે દુગધા કે ભી જમીયત હે માન.

અર્થ—વલીની હાલત અફઝલ કહી છે તેનું કારણ કે વલી શાંત હાલતમાં રહે છે પોતે ખુદાનુ જ્ઞાન મેળવી લઇને તે જ્ઞાનમાં મગ્ન થઇ એમી રહે છે તે વલી, અને તે જ્ઞાનનો લ્હાવો બીજાઓને આપવાની જે દુગ્ધા વેઠે છે તે નબી

આખર અફઝલ તો નબી હેં જાન,
જમીએત વાસ્તે અફઝલ કહા પીછાન.
મુલ્કાં ઇસ હદીસ કે માયને ફીરા દેતે હેં જાન,
નબી કી વિલાયત બરાબર કીસીકી વિલાયત અફઝલ નહી માન

અર્થ— આખર તો નબીજ અફઝલ છે. પણ કેટલાક લોકો સમજ ફેરને લીધે આનો અર્થ એમ કરે છે કે નબી કરતા વલી અફઝલ છે. નબીની વિલાયત બરાબર કોઇની વિલાયત નથી

હદીસમેં તો યું કહાકે : લી—માઅહલાહે વકતુન, લા-
યમઓની ફીહે મલકુન મુકરર બુન
વલા નબીયુન મુરસલુન—માની પીછાન
એ બાત સચી, નબીકી વિલાયત બરાબર કીસીકી વિલાયત
નહી જાન.

અર્થ— (હજુર ફરમાવે છે કે) અલ્લાહ તઆલાની સાથે મારો એક વખત એવો હોય છે જે વખત હજુરી ફરિશ્તાઓ તથા નબીઓ તથા રસૂલો ત્યા ટોઇ શકતા નથી

આમા ફકીર અને પીર વચ્ચેનો તથા સાલિક અને મજઝુબ વચ્ચેનો તફાવત સમજાવેલો છે સાલિકો દુનિયાને ફેઝ અથવા ફાયદો પુગાડે છે • જ્યારે મજઝુબો, ફકત ખુદાની યાદમાં મસ્ત રહે છે.

વલીયુકા એસા મરાતબ હે જાન,
જહા શુજર નહી મુરસલુકા ઓર ફીરસ્તો કો વ્હાં વલી
પહોંચે હે જાન.

મુલ્લા જહા વહાંસે મન સમજાવે,
મુલ્લા ઇસ મુરાદ કા માઇના ન પાવે

અર્થ—નબીયોનો એગનો બધો મરતબો છે કે જ્યા ફીરસ્તા અને મુરસલો (પેગબરો) પોહોચતા નથી ત્યા તેઓ પુગે છે મુલ્લાઓ એનો ભાવાર્થ નહી સમજવાથી જેમ ગમે તેમ મનને સમજાવે છે

જેસે વલી એગે ફકીર હય માન
જેસે નબી એસે પીર પીછાન
ફકીર સો આપ સમજ બેઠ રહેવે જાન
પીર વોઇ કે આપ સમજે ઓર કો સમજાવે માન
જો દુનીયાકી તરફ સે મસ્ત હુવા જાન
ઉસે ફકીર કહીએ પીછાન
ઉધર બી સાજા રહે દુનીયાકી તરફ બી સાજા રહે જાન
ઉસે પીર કહીએ પીછાન
ઉસકો જમીયેત હે, ઇસકો દુખધા હે જાન
પીર ફકીર મે ઇતના ફેર હે માન
વો અલ મસ્ત બે પરવા હે જાન
ઉસ વાસ્તે અધિક મરાતબ હે માન
જો ઇધરસે બે પરવા હે જાન
સુ ઇસસે ઓર મકસદ કો નહી પહોચે પીછાન

અર્થ—ફકીર વલીની માફક છે અને પીર નબીની માફક છે એગને કે ફકીર ખુદા શુ છે તે મનમા સમજી શાન્ત બેસી રહે છે પીર ખુદા શુ છે તે સમજી બીજાને સમજાવે છે જેને દુનીયા તરફ અભાર ઉત્પન્ન થાય જ ઓ તેને તજી ખુદામા મગ્ન રહે ક તે ફકીર છે પણ જે દુનીયા તજ નથી દેતા દુનીયામા રહી ને દુન્યા તજે છ અને પાછા ખુદામા લીન (મગ્ન) રહે છ તે પીર છ એગને પીર ખુદામાં મગ્ન રહયા છતા દુન્યાની દુબ્ધા ઉપાડે ક ફકીર અલમગ્ન અને બે પરવા ૧

છે તેથી તેનો મરતબો અધિક છે. પણ તેનાથી બીજાઓને કેઝ પોહોંચા શકતો નથી. પોતે મંઝીલે મકસુદને પોંહોચી ગયો છે પણ બીજાઓને પોહોંચાડી શકતો નથી કારણકે તે હંમેશા મસ્ત છે.

મસ્તાન મીસાલ સુરજ હે જાન
સાલિક મીસાલ દીવા હે માન.
દીવે સે હજારો દીવે હોતે હે માન,
સુરજ સે દુજા સુરજ ન હોવે માન
સબહી મસ્તાન હોવે તો નામકા બીજ ના રહેવે માન
ઉસ વાસ્તે સાલિક સરસ પીછાન
મસ્તાન બે પરવા હોતે હે જાન
સાલિક સે ઓર મોરાદકો પોંહોચે માન
ઇતને હોતુ મરાતબ હોવે જાન
મસ્તાન સાલિક દોનુ હકકે દોસ્ત પીછાન.

અર્થ—મસ્તાન સુરજની માફક છે અને સાલિક-નાની દીવાની માફક છે. દીવામાંથી હજારો દીવા થઇ શકે છે પણ સુરજમાંથી બીજો સુરજ થઇ શકતો નથી બધા જો મસ્ત થઇ જાય તો દુનીયામાં ખુદાઇ ગલ ઉપર દોરનાર પછી કોઇ રહે નહી, તેટલા વાસ્તે સાલિક સરસ છે. મસ્તાન અને સાલિક બન્ને ખુદાના આશક છે, એટલે બન્નેનો મરતબો તો ચડતોજ છે.

હક મીસાલ પુલ હે જાન
દુનીયા મીસાલ ચિરકીન પીછાન
પુલ છોડ ચિરકીન કે પાસ કોન આવે જાન
જીસે હક પાયા ઉસે દુનીયાકી હવસ કયું રહેવે માન
દુનીયા કી હવસ રહેને કે વાસ્તે હુસ્ન, રાગ, ખુશબો હે જાન,
સપન, જાગ્રત, નિદ્રા તીનું મહેલ માયા કે હય જાન.
જે હકકે મહેલ કો પહોંચાહોવે જાન
વો ફીર દુનીયા કી તરફ કયું આવે માન

અર્થ—ખુદા છે તે ફુલની મીસાલ છે અને દુનીયા છે તે પલીતી-નજીસાઇની મીસાલ છે. હવે ફુલ છોડી નજીસાઇની પાસે આવવા કોને ગમે ? જેને ખુદાના દીદાર થયા તે પોતાનો જીવ દુનીયામાં ઘાલી શકતો નથી તેથી

થોડી ઘણી દુનિયાદારી રાખવા માટે તેને હુસ્ન, રાગ અથવા ખુશબો એમાંની કોઇ ચીજમાં મન રાખી તેને દુન્યાની માયામાં થોડું ઘણું રહેવું પડે છે. સ્વપ્નાવસ્થા, જાગ્રત અવસ્થા, અને સ્વપ્ન વગરની ઉંઘ, એ ત્રણે "માયા"ના ક્ષેત્રમાં છે. એ માયાની હદ છોડી ગયલા માણસને માયામાં પાછું આવવું ગમતું નથી, તેથી ગાયન, ખુશબો અથવા હુસ્ન એ ત્રણ ચીજમાંથી એકાદ ચીજ પર મન લગાડવાથી તે માયામાં રહી શકે છે, નહીંતર ખુદાથી દુર રહેવાનું તેનાથી બની શકતું નથી.

રૂહ મીસાલ જહાઝ હય જાન
બીન લંગર જહાઝ કયું ઠેરે માન
સાલિક ઔર મસ્તાન મેં ઇત્ના ફેર હે જાન
મસ્તાન નકલંક હે, સાલિક કો કચે સુત કે તાર બરાબર
માયા હે જાન

એક ખાલીયુંહીં બેઠા હે જાન
એક કાચે સુતસે તારકે બંધા હે જાન
દોનું કો જો દોડાય જાન
બરાબર નાઠ જાવે માન.

અર્થ—રૂહ વહાણ રૂપી છે, અને જેમ વહાણને થોભાડવા સારૂ લંગરની જરૂર છે તેમ સાલિક જે ખુદાના પ્રેમના દરીયામાં પડેલો છે તેને માયારૂપી લંગરની જરૂર છે, અને તેથી હુસ્ન, ખુશબો અને રાગ રૂપી લંગરથી તેની રૂહ અથવા આત્મા લોકોના ભલા માટે આ માયાના મેદાનમાં અથવા દુનીયામાં થોભી શકે છે. પણ એ માયા ફક્ત કાચા સુતરના તાર જેવી છે. જો સાલિક અને મસ્તાન બન્ને ખુદાઇ ઇશ્કના મેદાનમાં શરતમાં દોડે તો બન્ને સરખા ઉતરે.

જરા મસ્તાન બે પરવા જાન
સાલિક કો ચેતતા રહેના માન
મન કહેસો ગ્યાન સે માર ઉડાવે જાન
જેસા મનકા તુરંગ ઉઠે, વેસા માર નીશાન સુરત લગા
કામ કરે માન

ઇસ તરેહ સે' ચેતા રહવે માન
તો ઇસે પાસ ન લગે માન

શ્રી કૃષ્ણ સોલેસે સેં. ન્યારા ભેલા, થા જાન
યું કરના ના કરના યે એક મીસાલ પીછાન

અર્થ:—મસ્તાન લા પરવા રહે છે પણ સાલિકને હમેશાં ચેતતું રહેવું પડે છે. હમેશાં ખુદાની સાથે દોરી જોડેલી રાખવી પડે છે જેથી-માયાનો વધારે પડદો તેના ઉપર આવી શકતો નથી. શ્રી કૃષ્ણને સોળસો ગોપીઓ હતી. તે તેમનાથી મળતા હતા અને ન્યારા પણ હતા. એટલે તેમને માયાનો પાસ લાગ્યો નહોતો. એવીજ તરેહ સાલિકોની હાલત પણ સમજવી.[1]

ઝલઝલએ ઇશ્ક આતશ હે જાન
માંહી જલા ભસ્મ કર ડાલે માન.
મૌલાના યાકુબ રાગ બિગર આઠ દિનમેં જલ ગએ જાન
ઉસ વાસ્તે રાગ, હુસ્ન, ખુશબો ફરજ હય માન.

અર્થ—ઇશ્ક એટલે ખુદાની મોહોબ્બત આતશ રૂપ છે. તે માણસને ભસ્મ કરી નાખે છે. તેથી સ્હેજ માયાનું પડ હંમેશાં જ્ઞાની માણસો રાખે છે.

મઉલાના યાકુબ ખુદાને પોહોચેલા હતા, તેઓ રાગ વગર આઠ દીવસમાં બળી ગયા. એવા માણસો સારૂ રાગ, હુસ્ન અથવા ખુશબો જરૂરની છે.

મઉલાના યાકુબ ખુદાને પ્હોંચેલા આદમી હતા. તેમનાંમાં ખુદાના પ્રેમની આગ એટલી બધી હતી કે જયારે કવ્વાલી (રાગ) સાંભળતા હતા ત્યારેજ તે આગ બુઝાતી હતી. પછી તે વખતના હાકમે કવ્વાલી બંધ કરાવી. આથી એ થયું કે મઉલાના યાકુબના જીગર પર આગથી ફોફ્ઇયા-ફોલ્લા પડે છે તેમ પડી પછી તમામ બદન ઉપર તેવી રીતના છાગડા પડી આવ્યા. એવા માણસો સારૂ રાગ, હુસ્ન, અને ખુશબો ફરજ છે.

જબ લગ જીંદગાની તબલગ નાસુત મેં રહે જાન,
જબ વોહ રાહ પોહોંચે તબ લાહુત મેં ચઢ જાવે જાન.

અર્થ—સાધારણ માણસની જીંદગી તે "નાસુત છે." અને માણસ ખુદાને પુગી ગયો તેની જીંદગી "લાહુત" છે. નાસુત, મલકુત, જબરૂત, અને

---

[1] આ ફક્ત શ્રી કૃષ્ણને માનનારાઓને સમજ પાડવા માટેનો એક દાખલો છે આનો અર્થ લાગતો કરી બેસવાનો નથી

લાહુત એ જ્ઞાનના અભ્યાસીઓની ચાર સાડીઓ, મઝીલ અથવા તબકકા છે (જે વિશે વધારે સમજણ આ પછીના પ્રકરણોમાં આપવામાં આવી છે)

સાલિક રહેને વાસ્તે એક નીશાન પકડે જાન,
યા હુસ્ન, યા ખુશબો, યા રાગ પીછાન.
જો વસ્તુ જીસે પ્યારી હોવે જાન,
ઈસ પર વોહ મન લગાવે માન
એક નીશાન પકડ કર સુરત બાંધ રખે જાન,
ફીર ગગન ચડા તબ સબ છોડ દેવે માન.

અર્થ—સાલિક દુનીયામા રહેવાને વાસ્તે એક નીશાન પકડી રાખે છે પછી તે હુસ્ન, ખુશબો કે રાગ ગમે તે હોય જે વસ્તુ તેને ઠીક લાગે તે ઉપર મન લગાડી ખુદાથી સુરત બાધી રાખે છે અને છેવટે જ્યારે સુરત ગગન પુગી જાય છે ત્યારે તે ચીજ પણ છોડી દે છે

ઉઅ વાસ્તે બુઅલી કલંદરને માશુક પકડા થા જાન,
કામીલ હુવે બાદ પકડના હુસ્ન કા નીશાન, ઈસકા મરમ પીછાન.

અર્થ—બુઅલી કલદર એક છોકરા પર આશક થયા હતા કમાલીયત ને પુગી ગયા પછી પણ માણસ ખુબસુરતી પર શુ કામ મોહાય છે તેનો આ મરમ સમજવાનો છે [૧]

કચ્ચે સુત કે તાર જયસી માયા રખે જાન.
તબ સાલિક બરાબર પડા રહેવે માન.
જો પ્યારી બસ્તુ હોવે ઉસ પર મોહોબત રખે જાન.
હુસીન ઢોર, યા ઓરત જયસી નીશાન પકડે માન,
ઓરત તો ઓરત જો પકડ રહે જાન
રાગ, યા ખુશબો જહાં કહીં મન રખે જાન

---

૧ બુઅલી કલંદર શેખ સરફુદ્દીન એક મોટે દરજ્જે પુગેલા મહાત્મા હતા તેમનો જન્મ ઈરાકે અજમમા થયો હતો પણ તેઓ હિંદુસ્તાનમા આવ્યા અને પાણીપતમા મુકામ કર્યો અને ત્યાજ ૩૦ આગષ્ટ ૧૩૨૪ ને રોજ વફાત પામ્યા તેઓ એક મીઠાઈ વાળાના છોકરા પર આશક થયા હતા, જેના વગર એક ઘડી પણ તેમને ચાલતુ નહોતુ અને એ છોકરાની મારફતેજ એક મહાત્માની જતી રહેલી વિલાયત તેમણે પાછી મેળવી આપી હતી

યે માયા હે એસા કભી ન કહાવે જાન
તરતીબસેં વીછનાગ અમૃત હુવા માન.
અવલીયા કા મરમ ઉંડા હે જાન
ઉનકી દેખા દેખ કરે તો બગડે માન.
દેખાદેખી કરે જોગ
ઘટે કાયા ને બધે રોગ.
ઓલીયા કે ફએલ સામે ન દેખે જાન
વિખ કા ચોહ તો અમ્રત કરે માન.

અર્થ—જો સાલિક એવા કાચા સુત્તર જેવી માયાનું પટ ન રાખે તો દુનીયામાં તેનાથી રહી શકાતું નથી. કાંઇ પણ પ્યારી વસ્તુ, જેવી કે ઓરત કે ઢોર કે રાગ ઉપર મોહબ્બત લગાડીને આ દુન્યામાં તે પોતાની દેહને ટકાવી રાખે છે. એ માયા નથી. એ જે માયારૂપ ઝેહર જેવી ચીજો દેખાય છે તે તરતીબથી અમ્રત જેવી થઇ જાય છે. અવલીયા જે કાંઇ કરે છે તેમાં ઉંડો મરમ રહેલો છે. તેથી એમના કામો તરફ જોવું નહી અને એમની દેખા દેખીએ કાંઇ કરવું નહી જો એમની માફક જોગ કરવા જાય તો કાયા ઘટે અને કાઇ રોગ ઉભો થાય.

નુરે રોશનમાં શું લખેલું છે ?

તોહીદ એટલે ખુદાની એકતાઇ નુ બ્યાન કરેલું છે અને શી રવેશે ખુદાને પોહોચી શકાય છે તે બતાવેલું છે.

સાહેબ બડા હે સત્તાર, રોજી દેવે સબ સંસાર
ખબર રખે જીવજંત તલક વે, બડી કુદરત કા ખાવીંદ હે.
મોહંમદ નબી બુજરૂગ હે જાત, ઉનુ પર હોવે દરૂદ ઔર સલાત.
સાહેબ ઐસા હય સમરથ, ખેલ ખેલે આપી સબ ઘટ.
જીસ ઉપર મેહેર કી નજર કરે, ઉસે તોહીદ એલમ કી ખબર પડે

અર્થ—ખુદા મોટો શકતીવાળો છે અને સર્વેને રોજી પોહોચાડનારો છે. જીવજંતુઓની પણ તેજ ખબર રાખે છે અને તે સર્વે કુદરતનો ખાવીંદ

છે. હઝરત્ મોહમદ (સ) મોટા પેગંબર છે જેમની ઉપર દરૂદ અને સલામ હોજો ખુદા એટલો શકતીવાન છે. દરેક ઘટમાં ખેલ ખેલે છે જેની ઉપર ખુદાની મેહરે ઉતરે છે તેને તોહીદ એટલે ખુદાની એકતાઇનું જ્ઞાન થાય છે

મીલાવે ઉસે મુરશદ કામીલ, નફા દીદારકા હોવે હાંસીલ
ઈસ ગરીબકી કીતની બુજ, સાહેબને ખોલ દીની સુજ
કાયમદીન આજીજ પર મેહર કીયા, મુરશીદ કામીલ મીલા દીયા
મોહંમદ નબીકી મેહેર હોવે જબ, તબ ઘટમેં પ્રગટે રબ

અર્થ—(ખુદાની મહેર ઉતરે છે) ત્યારે તેને એક કામીલ મુરશીદ (પુરા સદગુરૂ) સાથ મેળાપ કરાવી તેને પોતાના દર્શન કરાવે છે. આ ગરીબ ઉપર મહેર કરીને ખુદાએ એની બુજ્વી ખોલી સૈનક કાયમ દીનપર રહેમ કરીને એક કામીલ મુરશીદ મેળવી આપ્યા જ્યારે હઝરત મોહમદ પેગંબર (સ)ની મહેર થાય ત્યારે હૃદયમા ખુદા પ્રગટે છે

નુરે રોશનકા સુનો બયાન, ઇસમેં તોહીદ હોવે અયાન
ઇસ નુરે રોશન કો જો કોઇ પઢે, વો સાહેબ કા દરશન કરે
ઇસ કીતાબકી જીસે બુજ આવે, ઉસે એક પલમેં સાહેબ પાવે
જહા દેખે વહાં હક એંન દેખાય, રૂમ રૂમ ઉસકી મસ્ત હો જાય

અર્થ—"**નુરે રોશન**"નુ બયાન સમજો આમા ખુદાની એકતાઇ સાફ દરશાવેલી છે જે કોઇ આ કીતાબ પડશે તે સાહેબના દર્શન કરી શકશે અને આ કીતાબની કદર જે બુજી શકશે તે એક પલમા સાહેબ મેળવી શકશે. જ્યા નજર કરશે ત્યા તેને ખુદને ખુદનો સાહેબ દેખાશે તેના બદન ઉપરના દરેક રૂઆ ખુદાઇ ઇશ્કમા મસ્ત થઇ જશે

નુરે રોશન કા ખોલ કહું બયાન
સુનીયો તુમ સો એક ધર ધ્યાન
આયેત, હદીસ માફક તોહીદ બતાઇ
હીંદી નુકતે મે કેહ સમજાઇ
મુસલમાની બોલીમેં ઇલ્મ તોહીદ જાન
હિંદી બોલીમેં બીરમ ગીનાન
દોનું કે મકસદ હય એક સો
બોલી ફેરસે નામ કહેતે દુંય દો

હિકી નુકતે મેં પડના આસાન
પીયુજી પાવે જો સુને ધર ધ્યાન

અર્થ—"નુરે રોશન"નુ બ્યાન ખોલીને કહુ છુ તે એક ધ્યાન દઇને સાભળો કુરાન શરીફની આયાતો (કલામો), હદીસના વચનો સાથે સરખાવી બન્નેની મતલબ એક છે એમ બતાવ્યુ છે તેમજ ખુદાની એકતા એ કીતાબો વડે તેમજ હીદી શાસ્ત્ર આધારે સમજાવી છે જેને મુસલમાનીમા "ઇલ્મે તોહીદ" કહે છે તેને હીદીમા બ્રહ્મજ્ઞાન કહે છે બન્નેનો મકસદ-હેતુ એકજ છે પણ બોલી ફેરથી નામ જુદા જુદા આપ્યા છે હીદી નુકતામા પડવુ અને સમજવુ સહેલુ છે તેથી જો ધ્યાન દઇને સાભળશો તો પીયુજી મળશે

શાહ કાયમદીન તોહીદ મગજ ખુજા તબ હિરદે ભીતર પીયુજી સુજા
આપસકો કર ફના ફીલ્લા, પાયે મરાતબ બકા બીલ્લા
બીકટ સમજ કે યે હય બોલ મગજ તોહીદ કા કહા સો ખોલ
ચાર નામ કહે હે સો જુદે, શરીયત ઓર તરીકતકે
હકીકત મારેફત ઓર બી ઉસકે અદર કહે સભી
હકીકત શરીયત મારેફત બુજ, ઓર તરીકત દીલમે ખોજ
ફેલ ચાર ઓર બીજ હે એક, એસા ઇનકા હોગા ભેખ
પહેલા નામ શરીયત માન, દુજા ફિર હે તરીકત જાન
તીજા નામ હકીકત ખોજ, ચોથા નામ હે મારેફત બુજ

અર્થ—શાહ કાયમદીન જ્યારે એકતાઇ (તૌહીદ)નો અર્થ બરાબર સમજ્યા ત્યારે હૃદયમા પીયુજી (ખુદા) પ્રગટ્યા પોતાની જાતને અલ્લાહમા ફના કરી ત્યારે હમેશને માટે અલ્લાહમા મળી ગયા "ફના ફીલ્લા" અને બકા બીલ્લા એ શબ્દો સમજાવવામા બહુ બીકટ છે અને તેટલા વાસ્તે તોહીદનો અર્થ ખોલીને સમજાવ્યો છે શરીયત તરીકત, હકીકત અને મારેફત એ ચાર રસ્તા ખુદાને મળવાના જુદા જુદા નામોથી દેખાડ્યા છે એ જોયા ચાર ફળ છે પણ બીજ એકજ છે અને એ બધા આમા સમજાવ્યા છે

ચારો નામ લે ચીત ધર, ફીર ચારૂ મુકામ કે મહી કર
અવ્વલ મુકામ કા નામ નાસુત, દુજેકા નામ સો હય મલકુત
તીજેકા નામ જબરૂત હય જાન, ચોથા મુકામ લાહુત પીછાન

લાહુત મેં જો હુવા વાસીલ, કમાલીયત ઉસ કો હુઈ હાંસીલ
પહેલે દેખો નામ યે ચાર ફીર ઉસીકા કરો બીચાર
કહે સો પીછું ચાર મુકામ, ઉસમે તેરા હોવે કામ
ચારૂં જવાહેર હે બે મોલ, કવીતમેં દુંગા સબ ખોલ
જબ સાખી દોહરૂંકા પાવે મરમ, તબ તુજે સાંઈસું લાગે પરમ
ઉસ બાદ બેતા કહી હય જાન, ઉસસે હકીકતકી હોવે પીછાન

અર્થ—શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત એ ચારે નામ ચીત્તમા ધરીને ચારે મુકામ અથવા મઝીલ સાધ્ય કરો એટલે એ મુકામો ઉપર પોહોચી જા પહેલા મુકામનુ નામ નાસુત બીજાનુ મલકુત, ત્રીજાનુ જબરૂત ચોથાનુ લાહુત છે જે ચોથા મુકામ ઉપર જઈ પુગે છે તે કમાલીયતને પુગે છે પહેલા ચાર નામો સાભળો, પછી તે ઉપર વિચાર કરો એ ચારે બે મુલ જવાહેરો છે અને કવિતામા હુ તે ખોલુ છુ એ સાખી અને દોહરા ઓનો જ્યારે ભેદ જાણશો ત્યારે ખુદાનો પ્રેમ તમારામા જાગશે. ત્યારપછી બીજી બેતો કહી છે જેથી હકીકત (સત્ય) માલમ પડશે

એ નુકતેકા કર જતન, દેખ ઈસી મે હેગે રતન
કલામો કા હય ગુન ભારી જો બુજે સો શાહકી પ્યારી
આખીર તક હકીકત કહી હે ખાસ, ઈસ તરેહ મુરશદ કે હો રહેવે દાસ
પહેલા કુલ પીર મુરશદ કો સહી કરે, તબ કુચ આગે સુજ પડે.

અર્થ—આ વાણીઓ કહી સભળાવી છે તેની જતન કરજો કારણકે એમા રત્નો સમાયલા છે એ કલામોમા ભારી ગુણ છે જે બુજસે તે ખુદાના પ્યારા થશે જેમ આખર સુધી હકીકત કહી છે તેની તરેહ પીર મુરશદ (ગુરૂ)ના નોકર થઈને રહેવુ પહેલા કામીલ પીર મુરશદ કરવો પછી કાઈ આગળ રસ્તો સુજશે

દરેક શાસ્ત્રમા ફરમાયુ છે કે જો ખુદાના દર્શન કરવા હોય તો ગુરૂ કીધા સીવાય છુટકો નથી જેની તરેહ વૈદકશાસ્ત્ર કે બીજા શાસ્ત્રનુ પ્રવિણ જ્ઞાન લેવુ હોય તો તે જ્ઞાન જેનામા ઘણુ ભારી દરજ્જે હોય તેની પાસે જઈ શીખવુ પડે છે તેમજ ખુદાનુ જ્ઞાન લેવુ હોય તો જે શખસોએ ખુદાઈ જ્ઞાન મેળવેલુ છે, (એટલે કે પોથી વાચીને નહી પણ જે લોકોને ખુદાના દીદાર થયલા છે) તેવા કોઈ પણ શખસની

પાસે જઇ તેને ગુરૂ કરવાની પહેલી જરૂર છે. સ્વામી વિવેકાનંદ, જેઓ અમેરીકાની " પારલીયામેન્ટ ઓફ રીલીજીયન્સ " (ધર્મોનું કોનફરન્સ) બુલાવી આવ્યા હતા તેઓ ગુરૂ કરવાની અગત્યતા વિષે નીચે મુજબ લખે છેઃ-

A real Guru is one who is born from time to time as a repository of spiritual force which he transmits to future generations through successive links of Guru & Sishya (શિષ્ય). The current of this spirit-force changes its course from time to time, just as a mighty stream of water opens up a new channel and leaves the old one for good...Men who are truly wise commit themselves to the mercy of that particular sect through which the current of life flows...The one thing necessary is to be stripped of our vanities—the sense that we possess any spiritual wisdom,—and to surrender ourselves completely to the guidance of our Guru. The Guru only knows what will lead us towards perfection. We are quite blind to it. We do not know anything...Complete self-surrender is the only way to spiritual illumination.

ઇસ નુરે રોશનકા સુનો બયાન, તોહીદ મગઝ સબ હોવે અયાન
નુરે રોશન ખોલે ઘટકા તાલા, ગેર મીટે ને હોવે ઉજાલા
પ્રેમ નુકતેકા સબ મંડાન, પાયા સબકા ચેહી હય જાન
પાયા પ્હેલ પ્રેમકા બાંધ, ઇમારત સાચી તબ હોવે જાન
સુરીજન ઢુંઢા કંઈ કલ વીકલ, કુચ્ય ન હુવા સુજે હાંસલ
જબ પ્રેમ પ્રીતંસે લાગા ધ્યાન, તબ શાહ કાયમદીન કો હુઇ પીછાન

અર્થ—આ " નુરે રોશન"નું બયાન સાંભળો. "તાહીદ"નો ભેદ આમાં ખુલ્લો સમજાવેલો છે. આ "નુરે રોશન" ઘટનું તાળું ખોલશે. અંધારૂં મટાડીને અજવાળું પેદા કરશે. એ ચીજનું મંડાણ પ્રેમથી થાય છે. પ્હેલાં ખુદા સારૂ ઇશ્ક જગાવો. એ પ્રેમનો પાયો નાખો કારણ કે આખી ઇમારત એના ઉપરજ આધાર રાખે છે. ગમે તેટલી તલાશ કરીને તમો

મુરશીદે કામીલ હુઉા પણ જ્યાં સુધી પ્રેમ તમારામાં હશે નહી ત્યાં સુધી તમને કાંઇ હાંસલ થશે નહી. જ્યારે પ્રેમથી શાહ કાયમદીને ધ્યાન લગાડ્યું ત્યારેજ તેમણે ખુદાને પીછાન્યો.

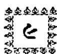
જબ આપસ હોવે ફના ફીલ્લા, તબ દીદાર પાવે બકા બીલ્લા.
અવ્વલ કહી શરીયત ખોલ કર, મીસાલ દુધ દહીંકી મગર
કહેને કુ નામ શરીયત હય, ભીંતર મગજ હકે પીછાન કા હય
પહેલે બાસણ પાક કર ધો, ખુદી ટાલ ઓર નિર્મલ હો
આપસ મેં સે આપા ટાલ, મેં પણે કો દુર નીકાલ,
ખુદી કે ગેર કો દીલસે ટાલ, સો વાસીલ હો બીચ હકે જલાલ.
તોહીદ કા તુમ સુનો બયાન, પીછાન હકકી હોવે અયાન,
શરીયત કા તોહીદ મગજ ગુન, શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સો સુન.

અર્થ—જ્યારે માણસ પોતાને ખુદામાં ફના કરે (ફના ફીલ્લા થાય)ત્યારે તેને ખુદાના દીદાર થાય છે. પહેલાં દુધ અને દહીંની મીસાલ એટલે દૃષ્ટાંત આપી શરીયત સમજાવી છે. શરીયતની અંદર મનસબ હક એટલે ખુદાને પીછાનવાની છે. પહેલાં તમારા દીલનું વાસણ પાક કરો અને માંહેથી ખુદી એટલે હું પણું કાઢી નાંખી નિર્મળ બનો. જ્યારે દીલમાંથી એ "હું"નો ખ્યાલ નીકળી જાય છે ત્યારે ખુદા સાથે વસ્લ મેળાપ થાય છે. શરીયતની અંદરનો ભેદ પણ "તૌહીદ"જ છે અને શાહ કાયમદીન ચિસ્તી એજ કહે છે.

આની સાથે સરખાવોઃ- એક શાયરનો ફારસી મીસરોઃ—

તા તુઝ ખુદ નમી રવી ખુદ બખુદા નમી રસી

જ્યાં સુધી તુ તારામાંથી જશે નહી ત્યાં સુધી તું ખુદાને પુગશે નહી.

નામ અવ્વલ શરીયત દર મગજે તોહીદ.

કાલન નબીઓ સલ્લ લલ્લા હો અલએહે વસલ્લમ; અશશરીયતો અકવાલી (હદીસ)

અર્થ— શરીઅત મારા બોલો છે. [પેગમ્બરી ફરમાન]

અર્થ—શરીઅતનો ખરો અર્થ દરેકના ઘટમાં પીયુ એટલે ખુદા છે એમ પીછાનવું. માણસ શરીઅત ઉપર ક્યારે કાયમ કહેવાય ?

જ્યારે કોઇ પણ કડવો બોલ આપણને બોલે તે શીર ચડાવે અ ને એમજ સમજે કે એ ખુદાએ કહયું છે એટલે તેના હુકમથીં કહેવામાં આવ્યું છે.

જયું દુધમેં ઘી હય દેખ, યું સબ ઘટમે પીયુ હય એક
દુધ જયું આપસ ગયા સો ટાલ, તબ ઉને પાઈ શાહ કી ભાલ.
જબ ઉને આગ પરેમ કી ખાઇ, તબ તિર આઈ ઉસ પર મલાઇ.
મીસાલ તુજ કો યે દેખલાઈ, જયું દુધ મેં સેં દેખી મલાઈ
જબ તું આપસ ઇતના ખો જાવે, તબ તું મેહેલ શરીયતકા પાવે.
ઇતની ખો ઉસમેં સે ગઇ, વોહી પહોંચા શરીયત મેં સહી,
જો ચ્હાવે શરીયત કા ઘર, કહા કીસીકા ચીંત ન ધર
જો કોઇ કહેને કડવે બોલ, મીઠાશ પ્રેમકી ઉસમે ઘોલ,
સબકે ઘટમેં પીયુ પીછાન, ભુંડા ભલા કીસે મત જાન
જો કોઇ તુજ કો ગાલી દે, યું જાન બોલ પીયુ કા હે
ઉસ બોલું કો સુલટે કર, સીર ચઢા સીનેમેં ધર
જો કોઇ તુજ કો કહે દગલબાજ, યું જાન કે વો બોલા સાચ
સુન ઇસીકી તુંહી મીસાલ, દગા તું દીલ મેં સે ટાલ
ઇતને અમલ રહેવે જબ, સહી શરીઅત ઉસકી તબ.
મુકામ શરીયત કા યેહી હે જાન, અલ્લાહ રસુલ સહી કર પીછાન
શાહ કાયમુદ્દીન ચીસ્તી કહે સો માન, સબ ઘટ અલ્લા નબી પીછાન

સારઃ—ઉપલું સમજ પડી શકે એમ છે જેથી અર્થ આપ્યો નથી. મતલબ કે માણસ ખુદાને બધે ખરી રીતે હાજર નાજર જાણે ત્યારે તેની શરીઅત સહી થાય છે. અમ્લ કરવાનો છે, વાતો કરવાની નથી. આટલું થાય ત્યારે માણસ શરીઅતમા છે એમ કહેવાય.

૧૦

નામે તરીકત, વ્હેમે ગેર દુર કરદન

અત-તરીકતો અફ્આલી (હદીસ)
તરીકત એ મારાં કામ છે (પેગમ્બરી ફરમાન)

ખુદા સીવાય ધરમાથી બધા ખ્યાલ કાઢી નાખવા એ તરીકત છે.

દહીં ઉસમેં ડાલા જબ, દુધકા ગેર ગયા સો તબ.
તું ભી ચું પીયુ ચીત ધર, તબ પહોંચે તરીકત કે ઘર.
ગેર ઉસીકા દુર કર નાખ, સુરીજન તેરે ઘટમેં રાખ.
આચાર બીચાર સબ તું છોડ, લગા સુરતકી શાહસે દોર.
વ્હેમ વસવસા કુચ મત લા, હરદમ સાંઇસે ધ્યાન લગા.
પ્રેમ પ્રીત સાંઇસે જોડ, દુજા, તીજા સબ તું છોડ
"મે" કયા, "તે" કયા, સબ કર દુર, પ્રેમ મસ્તી મે રહે ચકચુર
હાજર આપ મેં આપ મત આવ, પીયુ બીન દુજા ચીત ન લાવ.

અર્થ—જેવી તરેહ દુધમાં દહીં નાખવાથી દુધ પોતાપણું ખોઇ દે છે તેવી રીતે પોતામાંથી પોતાપણું કાઢી, આચાર વિચાર, વ્હેમ, વસવસો, હું કોણ, અને તું કોણ એવા ખ્યાલો કાઢી પ્રેમ મસ્તીમાં ચકચુર રહી ખુદા સીવાય કાંઇ પણ ખ્યાલ મનમાં ન આવવા જોઇએ.

ચોર સબ તેરે ઘટસેં કાઢ, પ્રેમ બરછી સેં ઉનકો માર.
ચોર સો તું સબ મનકે હોમ, ન કુચ લા તું ઉસમેં વ્હેમ.
આવે તુજમેં વ્હેમ સો માર, જબ આવે તબ ઠેલ ઠેલ કાઢ.
રખ પીયુ કો તુજ બીચ મન, જ્યું ધુંગાર દેવે સાલન.
ધુંવા જો બાહેર નીકલ જાય, તબ વો સાલન ફીકા હો જાય.

અર્થ—હૃદયમાં વ્હેમ અને વસ વસા જેવા જે ચોર જેટલી વખત આવે તેટલી વખત તેને પ્રેમની બરછીથી વારે ઘડીયે કાઢી મેલી, ફક્ત ખુદાનુંજ ધ્યાન ધરવુ જોઇએ. જેવી રીતે સાલન–શાક–પકાવતી વખતે તેને ધુંગારે દેવા વાસણને ઢાકી મુકીયે કે અંદરની વરાળ બાહેર નીકળી નહી જાય, કારણ કે તેમ થવાથી સાલન ફીકકું થઇ જાય, તેવીજ રીતે ઘટમાં ખુદાને રાખીજ મુકવો કે તેની ખુશબો હમેશાં કાયમ રહે.

સાંઇ બીના ઘટ રહે જો ખાલી, તુજસેં જાય લાલન કી લાલી.
જો દમ તેરા ખાલી જાય, સચ કર માના હરામ કહેલાય.
જો સુને સો હાંહાં કર, સુરીજન તેરે ચીતમેં ધર.
ગેર ઘટસેં જબ જાવે દુર, તબ દીલ તેરા હોવે હજુર.
હજુર દીલ સો જીસકા હય, મુકામ તરીકત પહોંચા વે.
વ્હેમ ગેર દુર કરે અઝ ઘટ, કાયમ દીન ચીસ્તી ચે તરીકત.

સારઃ—જ્યારે ઘટમાંથી ખોદા સીવાય તમામ ખ્યાલ દુર થાય છે ત્યારે દીલ એક ઠામ થયલુ કહેવાય છે. અને ત્યારે માણસ તરીકતની મંઝીલે પોહોચેલો કહેવાય છે. ઘટમાંથી "વ્હેમ ગેર" દુર કરવો એજ તરીકત છે.

નામે હકીકત.

વલ હકીકતો અહવાલી　　(હદીસ).

અર્થ—હકીકત એ મારી સ્થીતી છે.

હકીકત એટલે શું ? જે શખસના મનમાથી "હું પણુ" (Ego) નીકળી ગયું તે આ મંઝીલે પોહોંચેલો કહેવાય છે.

દહીં સો આપસ ગુજર ગયા, તબ વો મસ્કા હો રહયા.
દહીં ગયા સો છાછ હુઇ આપ, તબ મસ્કા હો રહા સો સાફ.
જો કોઇ આપસ સું હો જાય, સોઈ મીતા સુરીજન પાય.

અર્થ—જ્યારે દહીં વલોવાઇને છાશ થાય છે ત્યારે તેમાં મસ્કો માખણુ પેદા થાય છે. જો કોઇ માણુસ એમજ પોતાપણું ખુવે છે ત્યારે તે માણુસ ખુદાને મળી શકે છે.

હરફ કલમે કા હેગા " લા ", સું તું આપસ મેંસે જા.
જાન અજાન સો હો જા તું, સું મત જાન કે મેં બી હું.
જીતને સાંઇ કે હુંગે ભેખ, તું ઝાહીર હો કીસે મત દેખ.
ડાહયા હો કર સમજ જો લાવે. હક મીલન બીચ પરદા આવે.

અર્થ—કલમાનો પ્હેલો હરફ " લા " છે. લાનો અર્થ " નથી " થાય છે. લા ઇલાહા ઇલલ્લાહ, એટલે અલ્લાહ સીવાય કોઈ બીજો અલ્લાહ નથી.

જેવી રીતે એ "લા" છે તેવીજ રીતે તારામાંથી "તું પણુ" કાઢી નાખ. તારૂં પોતાનું અસ્તીત્વ ભુલી જા. ખુદાના જે બી કાંઇ ભેદ હોય તે ડહાપણુ ડાહયા થઇને જાણુવાની કોશીશ નહી કર. જો ડાહયો થઇને અક્કલ વાપરવા ગયો તો ખુદા અને તારી વચ્ચે પરદો ઉભો થશે.

પાક નાપાક કીસે. મત જાન,-હો રહે આપસ તુ સુનસાન.
મત-હોના તું આપ ચતુર, સુરીજન તુજકો ડાલે દૂર.
ચતુર હોવે સેં ખીકટ પડે, ઇન બાતુંસે પીયુ બીછડે.

અર્થ—પાક, અને નાપાક કોઇને નહી સમજતાં, શાંત થઇ બેસી રહે. પોતાની ચતુરાઇ વાપરવા જતાં ખુદાઇ જ્ઞાનમાં મોટું વિઘ્ન આવે છે, અને ખુદાથી દુર થાય છે.

હકીકત મુકાંમ કી રહેણી દેખ, જેસા છ મહીનેકા બાલેક.
નાતો વોહ કીસીકો પીછાને, ના કીસીકો ભુંડા ભલા જાને.
ન તો પાકી નાપાકી જાને, કીસીકે કહેકા દુખ માને.
નહીં શુદ્ધ શાન ઉસકે અંદર, નહીં ઉસકો કીસીકા ડર.
નહી આપસકી આપ ખબર, ઉસકો કીસકા હોવે ડર.
નહીં હય ઉસકો કીસીકી લાજ, નહીં ફરજ ઉસ પર રોજા, નમાઝ.
નહીં વો આપે આપસમાં, નહીં ફિર ઉસ પર કુચ ગુન્હા.

અર્થ—હકીકત મુકામની રહેણી ૭ માસના બાલક જેવી છે. એવી તરેહ થાય ત્યારે હકીકતે પુગેલો ગણાય છે. અર્થ સમજી શકાય એવો છે.

આની સાથે સરખાવો બાઇબલ (ઇંજીલ)

1. At the same time came the disciples unto Jesus, saying, Who is the greatest in the Kingdom of Heaven?

2. And Jesus called a little child unto him, and set him in the midst of them.

3. And said, Verily I say unto you, Except ye be converted, and become as little children, ye shall not enter into the Kingdom of heaven.

4. Whosoever therefore *shall humble* himself as this little child, the same is greatest in the Kingdom of heaven. (Ch. 18, St. Matthew.)

અર્થ:—૧ એ વખતે ઇસસ (ઇસા અ૦) પાસે ચેલાઓએ આવી પુછયું કે બેહસ્તમા સૌથી મોટું કોણ છે?

૨. અને ઇસસે એક નાના છોકરાને પાસે બોલાવીને તેમની વચ્ચે બેસાડ્યું.

૩. અને કહ્યું કે હું તમને ખરેખરૂં કહું છું કે જ્યાં સુધી તમો બદલાઇને નાના છોકરાંઓ જેવા નહી થશો ત્યાં સુધી તમો સ્વર્ગ બેહસ્તમાં જઇ શકશો નહી.

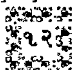
૪. તેટલા માટે જે પોતાને આ નાનાં છોકરાં માફક નરમ કરશે તેજ બેહસ્તમાં મોટું ગણાશે.

જો પોહોચાં હકીકત કે ઘર, ગયા ઉસમે સેં બોફ ખતર.
હકીકત ઘરમેં હો રહેના "લા," ઇસ તરેહ જાન અજાન હો જા

જો કુછ કામ કરે સો તું, યું મત જાન સો મેં બી હું
જો કોઈ કહે સો કીજીયે હાં, તું આપ હાજર જાને ના
કપડે પહેન લગાવે બાસ, યું મત જાન સો મેં હું ખાસ
હાજર આપમેં આપ મત લાવ, બાલક મીસાલ આપ ભુલી જાવ
વસ્તુ જીનસ જો તું કુચ લે, યું મત જાન કે મેરી હે
જો કોઇ તેરી બખાન કરે, મન સો તેરા મત બડે.
યું મત જાન કે હે મુજ ઝન, મેં બાપ ઓર મુજ ફરઝંદ
ઓરત, ફરઝંદ, સબ યું કર જાન, નહી કોઇ દુજા નુર સમાન
ખુદી ખો ઔર બે ખુદ હો, હકીકત ઉસકા નામ હે સો
નહી જબ આપસમેં જો આપ, કોન કરે ફિર હજ તવાફ
માનસ કોન જો નમાજ પઢે, તીસુ રોઝે કોંન ધરે
જો કોઇ હુવા આપસ ફના, સાબીત કીસ પર હોવે ગુનાહ •
જબ લગ આપમેં આપ હાજર, તબ લગ બંદા હેગા મગર
જબ નમાઝ તરીકત કી પઢ, વ્હેમ ગેર સબ તું દુર કર
વ્હેમ ગેર ખો હક તરફ હાજર રહેના, યેહી નમાઝ તરીકત કી પઢના.

જો તું આપસ જીવત મર, જાવે તેરા બોફ ખતર.
ખુદી જો જીસમેં સે ગઇ, સોઇ હકીકત કો પોહોંચા સહી.
ખુદી મીટ રોશન હો ઘટ, શાહ કાયમદીન કહે સોહી હકીકત.

અર્થ—ઉપલી લીટીઓનો અર્થ રહેલાઇથી સમજાય એવો છે. જેવી રીતે ૬ માસનું બાલક હોય, જે કોઇને પાક નાપાક સમજી શકતું નથી, કે મ્હારૂં તારૂં કરી શકતું નથી, એવી હાલત જ્યારે માણસની થાય ત્યારે તેની ઉપર નમાઝ, રોઝાની કાંઇ ફરજ ર્હેતી નથી. જ્યાં સુધી એવી હાલત નથી ત્યાં સુધી તેને નમાઝ પઢવાની ફરજ છે. પણ જો તે "મુતું કબ્લ અંત મુતુ", મુવા પહેલાં મરી જાય અને પ્રેમમાં હોશ ભુલી જાય તો તેટલો વખત અબ્દ અને મઆબુદ, બંદો અને પેદા કરનાર, બન્ને એક થાય છે. પછી કોણ કોણની નમાઝ પઢે ?

નામે મારેફત, ઝાત ઐન શુદન વ અઝ બંદીયત ગુઝિશ્તન.

વલ્ મઆરેફતો રાસુલ્ મઆલી.

અર્થ—મારેફત મારી બુલંદી છે (તૌહીદ એટલે એકતા ખુદા એક છે એમ માનવું એનું નામ તૌહીદે ઇલ્મી, પણ ખુદા એક છે એમ આપણું દીલ પાક કરી, દીલની આંખે જોવું એનું નામ તૌહીદે ઐની છે.)

મીસાલ ઇસકી દેખ લે ગેહી, " તું " ઓર "હું" યહાં કુચ નહી.
આગ પ્રેમકી ખાઈ જબ, મસ્કા અંતર ગયા સો તબ -
પાની બીચ જો અંતર થા, આગ પ્રેમકી ગઈ ઉસે ખા.
પાની અંતરસે થા જુવા, ફિર એકાએક વો ઘી હુવા.

અર્થ—આ દાખલો જોઇ લો. યહાં "તું" અને "હું" કાંઇ રહેતું નથી. જ્યારે પ્રેમની આગ ખાધી ત્યારે મસ્કામા જે પાણી હતું તે નીકળી ગયું. એટલે માખણ અને ઘીની વચ્ચેનો અંતર નીકળી ગયો, અને શુધ્ધ ઘી થયું.

નુકતા અંતર હેગા ગેંન, ગયા અંતર જબ હુવા ઐંન.
જરા જરા અંતર સબ ટાલ, મારેફત પીછાન હો રહે લાલ.
જયું દુધ ઘી કહેલાના જાન, સું બંદા મીટ હુવા રહેમાન.
નુકતા ગેંન જો ગુજર ગયા, બાકી ઐંન રહેમાન હોરહા.

અર્થ—"અયેન" અને "ધયેન"માં તફાવત એક નુકતા (૦)નો છે જ્યારે ધયેનમાંથી તે નુકતો નીકળી જાય છે ત્યારે અયેન થાય છે, તેમ જ્યારે બંદા અને ખુદા વચ્ચે એક અંતર હોય છે તે નીકળી જાય છે ત્યારે બંદો ખુદાને મળે છે એટલે તેનામાં એક થઇ જાય છે. જેની તરેહ દુધ પોતે મટીને ઘી થઇ જાય છે.

એકાએક હો રહેને કી બાત કહું, મારેફત મેદાન સમજા દઉં.
નજર તેરી જો આવે સબ, યું જાન સબ હેગા રબ.
ઈનસાન આપસ તું મત જાન, દુજા તીજા કુચ ન આન.
હેગા સબહી પીયુ પીયુ, કયા માણુસ ઓર કયા જીવ.
નજર મનસે કુચ ન દેખ, હે સભી સો એકાએક.
કહાં હે તું ઓર કહાં હે ઓર, નહી કુચ જાગ નહી કુચ ઠોર.
આસમાન, જમીન કછું મત દેખ, દેખે કોન જો હુવા એક.

અર્થ—ખુદા સાથે એક થવાની વાત કહું છું. મારેફત, એટલે ખુદાનું સંપુર્ણ જ્ઞાન તે સર્વે સમજાવી દઉં છું. જે કાંઇ નજરે આવે તે એમજ સમજવું કે ખુદા શીવાય બીજુ કાંઇ નથી. માણુસ કે જાનવર બધાના ઘટમાં ખુદાજ વ્યાપી રહયો છે, તેજ જો. આ દેહની આંખોથી નહી પણ હૈયાની આંખોથી જો કે "તુ" અને "તે" વચ્ચે કાંઇ તફાવત નથી. જ્યારે તેની સાથે એક થયો તો પછી આસમાન ને જમીન કાંઇ જોવાનુ રહેતું નથી.

પીયુ બિન સહી કીએ જો કહે, યું જાન કુછ દુજા હે.

અર્થ—પણ ખુદાને જોયા વગર જો કોઇ માણુસ એમ કહે તો સમજવું કે એ ખોટું છે.

કયા હીસાબ ઓર કયા લેખા, મત તું જાન કે મેં દેખા.
અલ્લાહ બીન કુચ ઓર જબ હોય, સો અલ્લાહ બિન નજરૂં જોય.

જીને દેખા ઇને નહી દેખા, નહી દેખા ઉને દેખા.
જીને પાયા ઉને નહી પાયા, નહી પાંયા ઉને પાયા.
જીને બુજા ઉને નહી બુજા, નહી બુજા ઉને બુજા.

જીને પીછાના ઉને નહિ પીછાના, નહી પીછાના ઉને પીછાના.
જીને સહી કીયા ઉને નહી સહી કીયા, જીને નહી સહી કીયા
ઉને સહી કીયા.

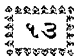
અર્થ:—જ્યારે માણુસને ખુદાનું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે બન્ને વચ્ચે તફાવત રહેતો નથી. નુરમાં નુર મળી જાય છે. એટલે પેગંબરો અને આ દુનીયામાં લોકોને મારેફતનું જ્ઞાન આપવા સારૂ પેદા થયલા મહાત્માઓ શીવાય જો કોઇ કહે કે મેં ખુદાને જોયો તો તે મનાતું નથી. જે એમ કહે તેણે ખુદાને જોયોજ નથી. જે એમ કહે છે કે મે અલ્લાહ જોયો છે તો એમજ મનાય કે તેમણે જોયો નથી. જે એમ કહે કે મને ખુદા મળ્યો છે તો એમજ મનાયકે મળ્યો નથી. જે એમ કહે હું અલ્લાહને સમજ્યો છું તો એમજ મનાયકે તે સમજ્યો નથી. જે એમ કહે કે મેં ખુદાને ઓળખ્યો છે તો એમજ મનાયકે તેણે ઓળખ્યો નથી. જે એમ કહે કે મેં ખુદાને સહી કર્યો છે એટલે સાધ્યો છે તો એમજ મનાય કે તેણે સહી કર્યો નથી.

કોન ગીને ઓર કોન લીખે, કહાં હે તું સો કીસે દેખે.
તું ઓર હું યા કુછ નહીં, નહીં તું આપે દુજા કહીં.
કોનસો હુરાં કોન સો નુર. કોન પાક ઓર કોન ચતુર.
અબ્દ માબુદ સો હો રહે એક, કોન ભુંડા ઓર કોન હે નેક
કોન આસમાન ઓર કોન ઝમીન, કોન તુમીં ઓર કોન હમીં.
કોન જોહરી ઓર કોન પરખ, કોન શાહુકાર ઓર કોન ઠગ.
કોન હસ્તી ઓર કોન ઘોડા, કોનસો કીસી પર કરે જોરા.
કોનસો બાઇ ઓર કોન હે પુત, કોન રૂહ ઓર કોનસો સુ
કોન ગરીબ ઓર કોન જાલમ, કોન ખલક ઓર કોન આલમ.
કોન અન્ન ઓર કોન પકાયે, કોન ખાયે ઓર કોન ખીલાયે.
કોન હલકા ઓર કોન ભારી, કોન બાગ ઓર કોન માલી.
કોન હાજી ઓર કોનસો હજ, કોન ચાંદ ઓર કોન સુરજ.
કોન ફુલ ઓર કોન સો ઝાડ, કોન છુરી ઓર કોન તલવાર.
કોન હાકમ ઓર કોન રઈયત, કોન દાતા ઓર કોન મંગત.
"તે' તાં" હો અબ કર તું દુર, હો એકાએક નુર દર નુર.

દુધ ગયા જબ ઘી હુવા જાન, ખુદી ગઇ તબ રહા રહેમાન.
ઓઠા તુજે ઘીકા દીયા, મુકામ મારેફતકા પુરા કીયા.
જયું દુધ, દહીં, મસ્કા ઓર ઘી, યું શરીયત, તરીકત, હકીકત,
મારેફત મીસાલ દી.
નુર ઝાત હોવે એન રહેમાન, શાહ કાયમદીન કહે સો મારેફત પીછાન

અર્થ—જ્યારે ખુદા સાથે વસ્લ (Union) થઇ ગયું, ત્યારે નુરમાં નુર મળી ગયું. પછી ત્યાં હું અને તું જેવું કાંઇ રહેતું નથી. બંદો (અબ્દ) અને બંદાને પેદા કરનાર (માબુદ) બન્નેનો મેળાપ થયો ત્યારે કોણ કોણની બંદગી કરે. બધું તેની આંખે એકજ લાગે છે.

દુધ, દહીં, મસ્કો અને ઘી, આ દાખલો આપી, શરીયત તરીકત, હકીકત અને મારેફત સમજાવી છે.

અસનાદ ચહારૂમ : મુકામઃ નાસૂતમલકૂત, જબરૂત, લાહૂત.
દર તોહીદે બારીતઆલા.

અર્થ—આમાં ચાર મંઝીલો, નાસુત, મલકુત, જબરૂત અને લાહુતનું ટુંક વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. માણસને પુરી કમાલીયતને પોહોચવા સારૂ આ ચારે મંઝીલો પસાર કરવી પડે છે.

યેહી સહીકર તુ ચારૂં મુકામ, ઇસમેં તેરા હોવે કામ.
જાકે પકડ તું મુરશદ કામીલ, હક તબાલા તુજે હોવે હાંસલ.
નાસૂતમેં આપ ફનાકર, મન જબ તેરા આવે ઠર.
મનકા ખીલા ઠેરાના, સોહી મુકામ નાસુત જાના.

અર્થ—આ ચાર મુકામો સહી કરવાથી કામ થશે, અને તે સહી કરવા પુરા સદગુરૂની જરૂર છે.

પહેલાં નાસુત મુકામમાં ફના થવાથી મન સ્થીર થાય છે. ચિતને એક ઠેકાણે રોકવામાં ફતેહ મળી કે આ મુકામે પોહોચેલા કહેવાય.

ઈશ્ક ઈલાહી આવે જો, મુકામ મલકૂત કહે સો.
હાલ મસ્તી હોવે જાગરૂત, સોહી મુકામ હેગા મલકૂત.

અર્થ—જ્યારે ખુદાઇ પ્યાર દીલમાં છુટે, એટલે કે ખુદાનું નામ સાંભળતાં રૂંવાં ઉભા થાય ત્યારે મલકુતનુ મુકામ સહી થયું સમજયું.

રૂહાં સારી નજરૂં આવે, સોહી મુકામ જબરૂત કહેલાવે.

અર્થ—જ્યારે હવામાં બીજી રૂહો-આત્માઓ નજરે પડે ત્યારે જબરૂતનું મુકામ પસાર થયલું કહેવાય.

જહાં હે નુર દીદાર જલ, ઉસમેંહી જા હોના વાસલ.
તજલ્લીયાત હકમેં એક હો જાયે, સોહી મુકામ લાહુત કહેલાય.
તજલ્લીયાત સો રહે બીચ ધામ, હાહુત મુકામ ઉસકા નામ.
મુકામ ચારૂંકો સુન ચીત ધર, શાહ કાયમદીન આશક કહે બોલ કર.

સાર—જ્યાં ખુદાનું નુર ઝળકે છે ત્યાં જઇ તેની સાથે મળવું, તે મુકામ લાહૂતનું કહેવાય છે.

ચારે મુકામો સીદ્ધ કરવાનો રસ્તો.

૧૩—૧

નુકતએ અવ્વલ, ફના કરદને ખુદરા અઝ નાસૂત વ મુકાશફએ દિલ.

માઅનીઃ—પોતાને નાસુતના મુકામમાંથી ફના કરવું અને દીલને સાફ કરવું.

અવ્વલ મુકામ હે નાસૂતકા, દરૂં ના અપના કરો સફા.
પાંચ પચીસકો કરો કતલ ફના દરીયામેં કરો ગુસલ.
શુડ મુલસેં ખુદીકો ખો, બે ખુદ હો હક તરફ રજુ હો.
નફસાનીયત કો ડાલો માર, મન પવનકો લા તું ઠાર.

અર્થ—પહેલું મુકામ નાસુતનું છે. તે સારૂ હૃદય સાફ કરવું જોઇયે. પાંચ પચીસ જે અંદરના ચોરો છે, જેવા કે મગરૂરી, હસદ, કીનો, આપ મતલબીપણું હુંપણું, કામ, ક્રોધ વગેરેને કતલ કરવા જોઇયે. અને નેસ્તી-ફનાના દરીયામાં ન્હાવું જોઇએ, ખુદી એટલે "હુંપણા"ને જડ મુળથી કાઢી નાખવું જોઇયે અને હક-ખુદા-તરફ મનને રજુ રાખવું જોઇએ. નફસાનીયત એટલે પાંચો ઇંદ્રીઓને વશ કરવી, અને મન જે

એક ચીજ મુકી બીજી તરફ, બીજી મુકી ત્રીજી તરફ, એવી તરેહ દોડયા કરે છે તેને એક ઠેકાણે લાવવું.

વ્હેમ ગેર તું દુર કર   હકકી તરફ રજુ પકડ
જાહેર અમલ સબ ઉઠાદે, દીલ અરશકો પોહોચા દે.

અર્થ—ખુદા સીવાય બીજો કોઇ ખુદા છે એવો વ્હેમ દુર કરી જે નિરંજન નિરાકાર છે તેના તરફ મન ધર. જાહેર અમલ જેવા કે જપ, તપ, પુજા પાત્રી, વગેરે છોડી, અર્શ એટલે કે નિરંજન નિરાકારનેજ પોહોંચવું છે એવો ખ્યાલ મનમાં મજબુતાઇથી પકડ. આ મુકામે પહોચેલાને એજ કરવાનું છે.

જા પકડ તુ મુરશીદ કામીલ હકતઆલા તુજે હોવે હાંસીલ.
રાહ મુશાહેદાકી બતલાવે, તોહીદ સારી કહે સમજાવે
સુને સુનાઇકા મુશાહેદા કરે, ઉસસે ના કુચ કામ સરે.
મુરશીદ મેહર કરે અઝ દીલ, નીયામત તબ હોવે હાંસીલ.

અર્થ—કામીલ સતગુરૂ પકડ અને તે જે રસ્તો દેખાડે તે મુજબ મુશાહેદા કર, એટલે સુરતની દોર લગાડ. અગર તુ બીજાઓની વાત સાંભળી, અથવા ચોપડીઓ વાચી તે મુજબ મુશાહેદા કરશે તો તેમાં કાંઇ ઝાઝું વળવાનું નથી કારણ કે જ્યા સુધી મુરશદ–સદગુરૂ મેહર કરે નહી ત્યાં સુધી ન્યામત અથવા વસ્તુ મળી શકતી નથી.

મુરશીદ બતાવે સુ એક ધ્યાન ધર, દુર કર તું સબ કરદો ફર.*
બીના ખુદી કરે મુશાહેદા, દીદારકા તુજે હોવે ફાયદા

અર્થ—જેવી તરેહ મુરશીદ બતાવે તેવી રીતે ધ્યાન ધર. અને તારૂં પોતાનુ "હું પણુ" અથવા મોટાઇના કે અકકલના ખ્યાલો હોય તે દુર કર. જો એમ કરશે તો તને દીદાર હાસલ થશે.

હેંગે તુજમેં પાચ રતન, ઉસકો તું કર રાખ જતન.
અવ્વલ દરૂં આપસકા સફા કરે, પીછુ હક તરફ રજુ રહે.
કામ ક્રોધ, ફીસાદ મિટાવે, પીછું મુરશીદકી પાસે આવે.
આજીજીસે તું ખીદમત કર, સીસ 'મુરશીદકે પાઉ" પર ધર.
જો ફરમાવે સો અમલા કર, ડહાપણુ અપના લે દુર ધર.

---

*કેટલીક નકલોમા છે, "દુર કરતું સબ ખોફ ઓ ખતર."

અર્થ:—જે તારામાં પાંચ રતન છે તેની જતન કર, એટલે પાંચે ઇંદ્રીઓને પાક રાખ. પછી હૃદય સાફ કરી, હકની તરફ રાખી, મનમાંથી કામ, ક્રોધ, ખુદી વગેરે દુર્ગુણો દુર કરી, સતગુરની પાસે આવ. નમૃતાથી તેમની સેવા કરી, જેમ તેઓ ફરમાવે તેવી રીતે કબુલ કરી ખુદા ઉપર સુરત લગાડ, તારૂં પોતાનું ડહાપણ એમાં કામ નહી લગાડતો.

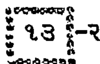
મુરશીદ રાહ બતાવે જયું, ઇસ તરેહ મુશાહેદા કર તું.
ચંદ્રપર જયું ધ્યાન ચકોર, ઇસ તરેહ તું સુરતા જોડ.
સુરત વહાંસે ટુટને ન પાવે, ખુદી મુરદાલ દીલમેં ન આવે
એસી સુરતા જબ તું લગાવે, તબ આપકો તું ભુલ જાવે.

અર્થ—જેવી તરેહ ચકોર નામનું પક્ષી એકી ટગરે ચંદ્ર તરફ જોયા કરે છે તેવીજ તરેહ મુરશીદ બનાવે તેમ ખુદાથી તું સુરતની દોરી લગાડ. જો જરાબી ખુદીનો અંગ તે વખત આવશે તો સુરતની દોરી તુટી જશે. જ્યારે તુટયા વગર સુરતની દોર લાગી રહેશે તે વખતે તુ પોતાને ભુલી જશે.

ફના ફિરશેખ કા મુશાહેદા કર, નફસાનીયેત તુજસે જાવે ગુઝર.
નામૂતમેં જબ ફના હોગા, તબ કુચ આગે નફા પાયગા.
મુશાહેદા કેતીક વજેસેં હે, ઉસકી ખબર કોઇ મુરશીદ કહે.
બીના મુરશીદ મુશાહેદા કરે, ઇસસેં ના કુચ કામ સરે.
મકસદ સબકા એકી હે, પણ હર બુજુર્ગકી વજેહ જુદી હય.
સબમેં ચીશતીયુકી વજેહે રહેલ, સીતાબી હક હોવે હાંસીલ.
કાયમદીન ચીશતી કહે અય બેરાદર, નાસૂત મુકામમેં આપ
ફના કર.

અર્થ—તું પોતે તારા ગુરૂમાં ફના થયલો છે એવી કલ્પના કરી સુરત જોડવાથી, નફસાનીયત તારામાંથી નીકળી જશે. જ્યારે પહેલાં નામૂતના મુકામમા ફના થશે ત્યારે કાંઇ આગળ નફો થશે. હવે, મુશાહેદા કરવાના (સુરત જોડવાના) કેટલાક રસ્તા છે તે સતગુરૂ બનાવી શકે છે. સતગુરૂ વગર જો સુરત જોડે તો તેમાંથી કાંઇ ફાયદો થતો નથી. બધા રસ્તાની મકસદ એક છે, પણ દરેક મહાત્માનો જુદો જુદો રસ્તો છે, અને બધામાં

ચિશ્તી તરીકાનો રસ્તો ગ્હેવો છે, જેનાથી જલદી ખુદાના દીદાર થઇ શકે છે શાહ કાયમદીન કહે છે કે એ ભાઈ, પહેલા નાસુત મુકામમાં તુ પોતાને ફના કર

મુકામ દુવ્વમ મલકુત; ઇશ્કે ઇલાહી પયદા કરદન વ
હાલે મસ્તી આમદન ખબરે તન રા બેખુદ કરદન.

અર્થ—બીજુ મુકામ મલકુત, એમા ખુદા ઉપર ઇશ્ક પેદા થવો અને તે ઇશ્કમા મસ્ત થઇ, પોતાની હાલતની ખબર રહે નહી તે હાલત પેદા કરવી

મલકુત મુકામકે ઇસરાર આવે જબ ઇશ્કે ઇલાહી પેદા હોવે તબ.
વ્હેમ ગેર સબ દુર ભાગે, ઇશ્ક અલ્લાહી સેં લાગે.
કારી કેફસે આવે જોર, મુસ્તકીમ હોવે સુરતકી દોર.
હીરસ, હવા લીજત ઉઠ જાય, હક બીના કુચ ઓર ન ભાયે.
દીલકા આઇના હોવે સફા, યુ યુ આગે પાવે નફા.
મન જબ તેરા ઠેર આવે, યેહી ખાસીયેત મલકુત કહેલાવે.

અર્થ—જ્યારે ખુદાનો ઇશ્ક પેદા થાય છે, ત્યારેજ મલકુત મુકામનો ભેદ માલમ પડે છે ખુદા એકજ છે, એ વિચાર મક્કમપણે મનમા બેસે છે અને ખુદાથી ઇશ્ક લાગે છે મનમા ઘણીજ જોરાવર કેફ-ખુમારી-આવે છે અને સુરતની દોર બરાબર લાગે છે દુનીયાના વૈભવ ઉપરથી દીલ ઉઠી જાય છે અને ખુદા સીવાય બીજી ચીજ પર ભાન રહેતો નથી જેમ જેમ દીલની આરસી સફા થાય છે તેમ તેમ આગળ નફો થાય છે મન પણ એક થાય છે, અને એ ખાસીયત જ્યારે આવે ત્યારે મલકુતની મઝાને પોહોચેલા કહેવાય

ઘટસેં તેરે મીટે કડવાસ, રોમ રોમ ઉસકી આવે મીઠાસ.
મલકુત કેફ બહોત જોરાવર, દુસરી કેફ નહી ઇસ બરાબર.
રેન દિન અલમસ્ત રાખે, ભુકા ભલેકા દુખ ન લાગે,
આચાર બીચાર મનમેં ન લાવે, આઠું પહેર લહેરા ખાવે.

ગેરસે' મોહરા ફીર જાવે હકકી તરફ શું રજુ આવે.
વહેમ વીસવાસ મનમેં ન લાવે. હરખ, શોક દીલમાં ન આવે.
હુજત, ઝઘડા સબહી જાવે, ધીર ગ'ભીરકી ખસલત આવે.

અર્થ—જ્યારે ઘટમાથી કડવાસ મગી જાય છે અને દરેક રોમમા એટને શરીરના રૂવામા મી'ારા ઉતપન્ન થાય છે, એ વખતે એટની કેફ એટલે ઈશ્કનુ જોર આવે છે કે એ બરાબર બીજી કોઇ કેફ હોતી નથી રાત, દીન માણુસ મસ્તી એટને ખુદાની મોહબતની હાલતમા ચકચુર રહે છે આ હાલતના માણુસને કોઇ ભુડું કે ભનુ કરે પણ તેથી તેને દુ ખ કે સુખ લાગતુ નથી બીજી તમામ ચીજો ઉપરથી મન ઉઠી જઇ ખુદાપર લાગે છે વ્હેમ, વસવસા, હરખ, શોક, હુજ્જત કે ઝઘડો કાઇ આવા માણુસમા હોતુ નથી પણ ગભીરતાની ખસલત આવે છે

મલકુત મુકામકી ખાસીયત પીછાન કેફ જોરસે આવે માન
મુકામ મલકુતકી કેફ જો આય, સોહી સુરતકો અર્શ પહોચાય
લહેર જો એસી જોરાવર આવે, તન કપડેકી સુધ ભુલ જાવે.
બીના આયે ઇસરાર મલકુત, ન પાવે સો તુ લાહુત

અર્થ—મલકુત મુકામની ખાસીયત એ છે જે તેમા જોરથી કેફ આવે છે, અને એ કેફ પકડાથીજ સુરત અર્શ સાથે જોડાય છે એ કેફ એટની જોરાવર હોય છે કે તન પર કપડા છે કે નહી તેની પણ શુધ્ધી રહેતી નથી આ મલકુતની મઝાલનો ભેદ જાણ્યા વગર લાહુતની મઝીલે પોહોચાતુ નથી

સુઇ કે નાકે જેસી રાહ જીણી, જહાં ન સચરે પવન ઓર પાણી.
મલકૂત કેફકે ઘોડે બમર, ના ચડા જાવે અરસ ગઢપર
સારા જહાન હય ઇસ પારકા, નહી કોઇ હય ઉસ પારકા
જો મલકુત ઘોડે હુવા અસવાર, સોઇ આદક પહોચા પહેલે પાર.
પહોચનેકા વખત હેગા ચેહી, ઇસ બીન દુજા કોઈ નહી
જીને ન્યામત પાઈ હે જો, પાસ અરસ હો બેઠા સો.
આશક ખુદા કા ખુદા નહી, વ લેકીન ખુદાસે જુદા બી નહી

અર્થ—સોયના નાકા જેવી એ બારીક રાહ છે, જ્યા પાણી કે પવન જેવી ચીજ પણ જઇ શકતી નથી એ ગઢપર મલકુતની કેફના

ઘોડા વગર ચડાતું નથી. એજ ઘોડાપર જે ચડી શકે તે અર્શના ફીશાપર જઈ શકે. સારી જ્હાનના લોક આ પારના છે. જે મલકૃતના ઘોડા ઉપર ચડે તેજ પેલી પારના છે અને તે લોકોજ પેલી પાર પોહોંચી શકે છે. અને પોહોંચવાનો વખતજ આ દુનીયામાં એટલે આ મનુષ્ય દેહમાંજ છે. જે આ ન્યામત મેળવી શકયો તે અર્શને પોહોંચ્યો, કારણ કે ખુદાના આશકનો કોઇ તે વખતે ખુદા રહેતો નથી. તે ખુદામાંજ ભળી જાય છે.

દરેક ધર્મના શાસ્ત્રમાં ખુદા મેળવવાના રાહને મોયના નાકા જેવો ગણવામાં આવ્યો છે. હીંદુ શાસ્ત્રમાં બારીક અને તેજ જણાવવામાં આવ્યો છે કે જેની ઉપર ચાલવું બહુજ મુશકેલ કામ છે.

મુસલમાન બ્હોત ઝોહોદ કમાવે, સો ઝનાને બ્હેશતકો પાવે.
બહેસ્ત ઝનાનેકો હાથ આવે, પણ હકતઆલાકું ન પાવે.
બહોત તો થકણાર નુરકા ઝબકાર, બ્હેશતીઓકું દેખાવગા કીરતાર.
પણ પાસા હક્કા હાથ ન આવે, હજુર અરશકા બાસ ન પાવે.

અર્થ—મુસલમાન બહુ પરહેજગારી રાખીને ચાલે તો સ્ત્રીઓની માફક બહેસ્ત મળે. જે સ્ત્રીઓ જેવા એટલે બાયલા પુરૂષો છે તે આ પ્રમાણે કરી બહેસ્ત મેળવી શકે છે, પણ ખુદાના દીદાર તેઓને થઇ શકતા નથી. બહુ તો એક વાર એમને ખુદા પોતાના નુરનો ચમકાર દેખાડે પણ ખુદાની પાસે તેઓ જઇ શકતા નથી કે તેમને અરશનો વાસ પણ આવે તેટલા તેઓ નજદીક પહોચી શકતા નથી.

સરખાવો—હદીસનું વાકય, તાલેબુદ દુનીયા મુખન્નસુન, તાલેબુલ ઉકબા મોઅન્નસુન, વ તાલેબુલ માલા મુઝકકરન : અર્થ, જે લોક દુનીયાની તલબ કરે છે તે હીજડા છે, જે લોક બ્હેશતની તલબ કરે છે તે ઓરત છે, જે ખુદાની તલબ કરે છે તેજ મરદ બચ્ચાઓ છે.

"રાબેઆ" નામના એક મહાન સૂફી સ્ત્રી બસરામા થઇ ગયાં છે. તેમની પાસે કેટલાક માણસો એકવાર ગયા અને તેમની સલાહ પુછવા બેઠા. રાબેઆએ તેમને પુછયું કે "તમે ખુદાની ઇબાદત શા વાસ્તે કરો છો?" એકે જવાબ દીધો કે દોઝખના આઝાબથી બચવા; બીજાએ જવાબ દીધો કે બ્હેસ્તનું સુખ મેળવવા. તે ઉપરથી તે બાઇએ જવાબ દીધો: "બાયલાઓ હોય તેજ સજાની બ્હીકથી અથવા બદલો મેળવવાના હેતુથી ઇબાદત કરે

છે. શું બ્હેશ્ત અને દોઝખ નહી હોય તો ખુદાની બંદગી ના કરો ? ખુદાની ફક્ત તેની મોહોબ્બત સારૂ બંદગી કરવી જોઇયે."

મલકુત મુકામમેં જો કોઇ જાય, સો કુછ આગે રૂતબા પાય.
મલકૂત મુકામ મેં જો જા મીલે, ઉસકો આગે ઇરફાન ખુલે.
કાયમદીન ચીશ્તી કહે અય બીરાદર, મલકૂત મુંકામકો સહી કર.

અર્થ—જે કોઇ મલકૂત મુકામે પોહોચે છે તેજ કાંઇ આગળ વધી શકે છે અને તેને જ્ઞાન હાંસલ થાય છે વાસ્તે શાહ કાયમ દીન કહે છે કે ભાઈ, આ મુકામ શીખ્ખ કર.

૧૩—૩

મુકામે સીવ્વુમ, જબરૂતઃ કશ્ફે તસવ્વુર શુદને રૂહાન, જબરૂતનું મુકામ, જયાં રૂહો નજરે પડે છે.

જબરૂત મુકામકો પોહોંચે જબ, રૂહાં નજરૂં પડે સો તબ.
સાત જમીન ઓર સાત આસમાન, તસવ્વુર સુરત સે હોવે અયાન.

પરાયે દીલકી કહે ખબર, કુદરત સારી આવે નજર.
આઇના દીલકા રોશન હોવે, કુદરત સારી પરગટ જોવે.
કહીં બાતકે તમાશે દેખાવે, રૂહાં સારી નજરૂં આવે.

અર્થ—જ્યારે જબરૂત મુકામને પોહોચે ત્યારે રૂહો નજરે પડે છે. તસવ્વુર કરવાથી સાતે જમીન ને સાતે આસમાનો નજર આવે છે. પારકાના દીલની વાત માલમ પડે છે. સારી કુદરત નજરે પડે છે દીલની આરસી સાફ હોય છે એટલે જાત જાતના તમાશા દેખાય છે.

જબરૂત મુકામ સીધકા હૈ, સીધાત ઉસસે આગે હૈ.
સાતું જમીન આસમાન કી સુઝ પડે સહી, જબરૂત મુકામ મેં કુચ દીદાર નહી.
કમાલીયત પુરી નહી ઇસ માંહી, યેહ દીદાર કા મેદાન નાહી

અર્થ—જબરૂત મુકામ સીધ્ધીનુ છે. એટલેકે એ મુકામે જે પુરૂષો પોહોચે છે તેમાં સીધ્ધી શકતી આવે છે. તે લોકોને જમીન, આસમાન

વગેરે દેખાય છે પણ ખુદાના દીદાર થતા નથી. એ મંઝીલે પુરી"કમાલીયત" આવતી નથી.

દીદારકા જો તમાશા ચાહે, જબરૂત મુકામ મેં અટક ન જાએ.
જબરૂત મુકામ મેં અટક જો જાવે, સોહી દીદારકા નપ્રાનપાવે;
યહાંસે જો રહા અટક, ઉસે કહેતે હેંગે સીધ.
ઇસે કહેતે બેહદ હે મુકામ, ઉસ્સે આગે અનહદ ધામ.

અર્થ—જો ખુદાના દીદાર જોવા હોય તો જબરૂત મુકામમાં અટકી નહી જવું. અહીંયાં જે અટકી રહે છે તે લોકોને સીધ કહે છે. અને એ મંઝીલને હીંદીમાં બેહદ કહે છે. પણ અહીયાંથી જે આગળ મંઝીલ છે જેને હીંદીમાં અનહદ કહે છે તે મંઝીલ આગળ છે, તેને અરબીમાં લાહુત કહે છે. એ મંઝીલે પોહોચે તોજ કમાલીયતે પોહોંચેલો કહેવાય છે.

એ મુકામ દેખના દુઇકા કુચ હે, સીધાત, કમાલીયત, અનહદ ઓર હે

અર્થ—આ મુકામ જોવામાં દુઇ (દ્વૈત) રહેલ છે પણ સીધ્ધાત, કમાલીયત અને અનહદ એ બીજો જ મુકામ છે.

એ ઘર બંદેકા હે જાન, રહેમાન હોના કુચ ઓર પીછાન.
કમાલીયત સીધ પાયા નહી, તેહકીક વો નહી પાયા સાંઇ
કુદરત તમાશા દેખ વાંહી અટકા, ચોથે મુકામ તક નહી પોહોંચ શકા.

અર્થ—એ જબરૂતનું ઘર બંદાનુ છે. એટલે કે આ મંઝીલ ઉપર પણ "અબ્દ" (બંદો) અને "માઅબુદ" (પેદાનો કરનાર) જુદા જુદા દેખવામાં આવે છે. અદ્વૈત આ મઝીલ ઉપર દેખાતી નથી. એટલે કે નિરંજન નિરાકાર રૂપે ખુદાનો મેળાપ થતો નથી. કુદરતનો તમાશો જોઇને અહીજ સીધ્ધ પુરૂષ અટકી રહે છે. ચોથા મુકામ ઉપર પોહોંચતો નથી. તેનું કારણ નીચે લખવામાં આવ્યું છે.

અટક રહેનેકી બાત યેહી જાન, મુખુન આશકકા સચ ફરમાન.
અઝમત, કરામત જગમાં ચલાવે, હરેક કીસી પર જઝબા ખાય.
જો કોઇ આવ કહે ઉસે દબાય, તુરત ઉસ પર જઝબા ખાય.
જબરૂત મુકામ મેં અટકા હુવા સિધ્ધ, બંદાહી વોહી હય, રહા બે હદ બીચ.

અર્થ—અટકી રહેવાની વાત એ કહું છું તે તું ખરેખરી સમજ્જે. સીધ્ધ લોકો જગમાં અઝમત, કરામતો કરવામાં રોકાય છે, તેથી એ લોકો આગળ વધી શકતા નથી. કોઇ પણ આવે તેની ઉપર દોર દમામ ચલાવે અથવા ગુસ્સે થાય, તેથી તે લોક બેહદના મેદાનમાંજ હજુ "બંદા"જ તરીકે. રહેલા છે.

માણસ યોગાભ્યાસમાં જેમ આગળ વધે છે તેમ તેનામાં ઘણી શકતી આવે છે, જેવી કે હજારો માઇલ છેટે શું બને છે તે જોવાની, ભવિષ્યમાં શું બનશે તે જાણવાની, પોતાની દેહને સેંકડો વરસ સુધી ટકાવી રાખવાની. પણ તેનો અમલ કરવાથી માણસ તેમાંજ મસ્ત થઇ રહે છે અને આગળ વધી ખુદા સાથે વસ્લ કરવાની કાળજી રાખતો નથી.

સરખાવો : આ સાથે શ્રી રામ કૃષ્ણ પરમહંસનું ચેલાઓને શીક્ષણઃ—

He had attained to great Yoga powers, but he never cared to display these marvellous powers to anybody. He told his disciples, that all these powers would come to a man as he advanced, but he warned them never to take any heed of the opinions of men. They had not to please men, but to try to attain the highest perfection, that is unity with Brahma. The power of working miracles was rather a hindrance in the way to perfection inas-much as it diverted the attention of man from his highest goal. (*Ramakrishna, His Life and Sayings by Max Muller.*)

ઉપલા ફકરાનો સાર એ છે કે શ્રી રામ કૃષ્ણમાં યોગની ઘણી ભારે શકતીઓ હતી પણ તેઓ તે કોઇને દેખાડતા હતા નહી અને પોતાના શિષ્યોને કહેતા કે જેમ જેમ તમે આગળ વધશો તેમ તેમ તમારામાં શકિત આવશે પણ આ શકિતઓનો ઉપયોગ કરવાથી કે કરામતો દેખાડવાથી તમારા અભ્યાસમાં ખલલ પડશે. તમારે તમારી નેમ ખુદા સાથે મેળાપ કરવાની રાખવી જોઇએ.

તીજા મુકામ દુઇકા હે જાન, ચોથા મુકામ અનહદ રહેમાન.
ઇસ તરેહ નાસૂત મુકામ સે કીયા હો મુશાહેદા, ઉસી ધારણ સે ચલાજા.

ચોથે મુકામ કી ચાહે મઝા, કીસી ચીઝકી કરામત મત ચલા.
અગાડી પીછાડી સેં નહી કામ ધર, એક ધુન ચઢ જા અરશ કે ઉપર.

અર્થ—જબરૂત મુકામ "દુઇ" નું છે. અને ચોથું મુકામ અનહદ છે જ્યાં નિરંજન નિરાકાર અથવા રહેમાન એટલે ખુદાના દર્શન થાય છે. તે કરવા સારૂ જેવી તરેહ નાસુત મુકામમાં સુરતની દોર ચલાવીને આ મુકામે પહોંચ્યો તેવીજ રીતે તેજ દોર કાયમ રાખી આગળ વધી. કરામત વગેરે પર ધ્યાન નહી આપતાં અર્શ ઉપર એક ધુને ચઢવાનો વિચાર રાખ.

જબરૂત મુકામ કી મઝા ન ચાખ, હક દીદારમેં ઈરક રાખ.
જો પીર મુરશીદ કામીલ પાવે, નફસાનીયતકી જાલ સેં નીકલ જાવે.
જો કહી અધ બીચ રાહ ખુંચ જાવે, વ્હાંસે કણુ નીકલને ન પાવે
જબ લગ ઘહું કચ્ચે હોવે, તબ લગ જો પકાવે સો પકે.
ઘહું કી એક ચીજ પક ચુક જાય, ઉસકા દુજા પકવાન ન થાય.
સેજ દોર પર સુરત રખ તું, આપા ભુલ, કર હાંસીલ હક કું.
અવ્વલ નાસુત મુકામ મેં આપ ફના કર, આપ ઓરકી ખબર જાવે બીસર.
નાસુત મેં એસા ફના હો ગોથા માર, મલકુત મુકામ મેહી જાએ સીર કાડ.
રજ્જ શાહ કાયમ દીન કી સહી કર,જબરૂત સેં ભી જા તું ગુજર

અર્થ—જો હક દીદારની હોશ હોય તો જબરૂત મુકામમાં જે મજાહ મળે છે તે છોડી દે અહીંયા જો પુરો સદગુરૂ હોય તો નફસાનીયતની મજાહમાંથી તને છોડાવીને બાહેર લઇ જાય જો અડધે રસ્તે માંહે ખુંચી ગયો તો ત્યાંથી નીકળી શકશે નહી કેમકે જ્યા સુધી ઘહું કાચા છે એટલે તેનું કાંઇ પકવાન કરેલું નથી ત્યા સુધી તેની કોઇ પણ એક ચીઝ પકાવી શકાય છે. પણ એક વખત ઘઉની કોઇ ચીઝ બનાવી દીધી કે પછી તે બનાવેલી ચીઝનું બીજુ પકવાન થઇ શકતુ નથી, તેથી પોતાને ભુલીને સુરત જોડેલી ને જોડેલી રાખે તો હકને પુગી શકાય. પહેલાં નાસુત

મુકામમાં પોતાને ફના કર, પછી ત્યાંથી ગોતું મારી મલકુત મુકામમાં જા. ત્યાંથી જબરૂતમાં પોહોંચી તે પણ છોડીને આગળ ચાલ કે હું જે કહું છું. તે ખરૂં છે એવી તારી ખાતરી થાય.

૧૩—૪

મુકામ ચહારૂમ લાહૂત=લીકાયે જલ્લો જલાલ વ એન ગૈન યક શુદન-વ કમાલીયત તમામ શુદન.

અર્થ—ચોથી મંઝીલ લાહૂત જ્યાં ખુદાના નુરના દર્શન થાય છે. અને "અઇન" "અને" "ગઇન" એક થાય છે. એટલે અજ્ઞાનતાનો પડદો અથવા નુકતો છે તે દુર થાય છે અને માણસ કમાલીયતને પોહોંચે છે.

મુકામ લાહૂત, "હુ" કે મા અની કુછ નહી, "લા" કે માઆની બી કુછ નહી.

મુકામ લાહૂત હુવા હાંસીલ, સોહી પુરા હુવા કામીલ.
પડદા ખુદી પણે કા ઉઠ ગયા, જાત અલ્લાહ મેં મીલ રહા.
જાત ઓર ભાત ફીર કીસકો કહેવે, લાહૂત મેં દોનું એક હો રહેવે.

અર્થ—લાહૂત શબ્દમાં "હુ" નો અર્થ પણ કાંઇ નહી અને લાનો અર્થ પણ કાંઇ નહી એટલે આ મુકામે જે જઇ પહોંચે છે તેમાં કાંઇ પણ "અહંકાર" હું પણું (Ego) રહેતું નથી અને અલ્લાહની જાતમાં તે મળી જાય છે. પછી ત્યાં "બંદો" અને "માઅબુદ" એકજ થઇ જાય છે. ત્યાં જાત ભાત જેવું કાંઇ રહેતું નથી.

વામેં હેગી જાત રહેમાન, લાહૂત મુકામ લાહદ હેજાન.
લાહૂત કી માયની દીદાર બીન કુછ નાંહી, આપ નિરંજન નિરાકાર ઝાંઇ.

નાસુત, મલકૂત, જબરૂત પાર, નુરે લાહદ હે અપાર.
ઉસકા નામ સો લાહૂત હય, અનહદ નાદકા નામ સો હાહૂત હય.
લાહૂત હાહૂત મીલ એક હય, કહેને માત્ર જુદા હય.

નુર દીદારકા નામ લાહૂત હય, નુર દીદાર મેં ઉઠે .શોર સો હાહૂત હય.
હીંદી લફઝમાં નાદ[1] કહે તે હેં, અરબી, ફારસીમેં ગુલગુલે શોર કહેતે હેં.

અર્થ—લાહૂત મુકામ હદ વીનાનું અને અહીંયાં ખુદા તઆલાના દીદાર થાય છે. નિરંજન નિરાકાર રૂપે ખુદા આ મંઝીલમાં દેખાય છે. નીચેની ત્રણ મંઝીલો, નાસૂત, મલકૂત અને જબરૂત છે તે હદમાં છે. પણ લાહૂત મુકામની હદ નથી. એ મુકામને હાહૂત પણ કહે છે. એ મુકામ ઉપર જે રોશની અથવા નુર ઝળકે છે તે નુરનો વિચાર મન સામે રાખીએ તો એ સ્થાનનું નામ લાહૂત છે. પણ ત્યાં જે અવાજ સંભળાય છે તે અવાજ નો વિચાર રાખીએ તો એ સ્થાનને હાહુત કહે છે. આ અવાજને હીંદી ભાષામાં " નાદ " કહે છે અને અરબીમાં ગુલગુલા અથવા શોર કહે છે. તેનું બીજું નામ " ઝિક્રે સરમદી " પણ છે.

અરબીમેં કહેતે હય હાહૂત, વોહી નુર નુર. વોહી લાહૂત વોહી હાહૂત.
ધુંવે સે બહોત ઝીના હે, પાની સે બહોત પતલા હે.
સીયાહી જયસા રૂપ હે જાન, સોહી જાત એન રહેમાન.

અર્થ—અરબીમાં એ મુકામને હાહૂત કહે છે. એજ મુકામ તે નુર નુર એજ મુકામ તે. લાહૂત. ધુમાડાથી બારીક છે અને પાણીથી પાતળું છે. રંગ સીયાહી જેવો છે. અહીંયા ખુદા તાલાની ઝાતનો મેળાપ થાય છે.

બાન મીસાલ સો ગુંજાં આયે, સન્નાટા ફીર ઇસમેં સમાયે.
જલાલીયત તીખાસ બહોત ઉસમાંહી, નજર ભર સાંમી દેખા જાય નાહીં.
કરચ્યા પાત્ર એ બસ્તુ પાયે, દેખત ઉસે બેહોંસ હો જાવે.
ખલક ઉસકો કહે દીવાના, મગજ ઉસીકા બુજે ના.

અર્થ—જેવી રીતે તીર અથવા બાણ ચક્કર ખાતું આવે છે અને તેની અંદર સનનન થતો અવાજ થાય છે તેવીજ હાલત આ મંઝીલના દેખાવની છે. ત્યાં નુરનો ઝળકાટ પણ એટલો ભારી છે કે એક નજર ભરી

---

[1] નાદનો અર્થ " ઝિક્રે સરમદી " થાય છે

ત્યાં જોવાતું પણ નથી. અગર એક માણસ એ સ્થાનના દેખાવનો ઝળકાટ જોવા તાકાતમંદ નહી હોય અને તેની નજર એ ઉપર પડે તો તે બેહોશ થઇ જાય છે. દુનીયા તેને દીવાનો ગણે છે અને તેની ખરી હાલત શું છે તેને સમજી શકતી નથી.

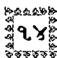
ખલક આપ અંધી દીવાની હય, દેખતે સાજે કો દીવાના કહે.
દીવાને દો ભાતકે હે, એક ગફલત મસ્ત હે, એક દીદાર મસ્ત હે.
દીદાર મસ્ત હક તરફ સાજા હે, ગેરસે ઉને મોહો ફેરા હે.
ગફલત મસ્ત હક તરફ ભી દીવાના હે, દુનીયાકી તરફ ભી દીવાના હે.
ઉસને હક કા ભી મઝા પાયા નહી, દુનીયાકા ભી મઝા પાયા નહી.
દીદાર દીવાને કું કોઈ ન જાને, કોઈ આશક હક કા પીછાને.

અર્થ--ખલક પોતે આંધળી દીવાની છે, જે આવા માણસને દીવાના કહે છે. દીવાના બે તરેહના છે, એક ખુદા તરફ દીવાના હોય છે. બીજા, ગફલતીથી ખુદા તરફ તેમજ દુનીયા તરફ બન્ને તરફ દીવાના હોય છે. જે ફકત ખુદાના દીવાના હોય છે તે લોક દુનીયા તરફથી મોઢુ ફેરવી નાખે છે, પણ જે લોક બન્ને, દુનીયા અને ખુદા તરફ દીવાના હોય છે તે લોકને ખુદાની બી મઝા મળતી નથી અને દુનીયાની બી મઝાહ મળતી નથી જે દીવાનાને ખુદાનો દીદાર થઇ ચુકયો છે તેને ફક્ત કોઇ ખુદાનો આશકજ ઓળખી શકે છે.

હજમ હુવા જીસે યે નુર ખાજા, સોઈ સાલીક રહા સાજા.
વો બાહેર ભીતર હે હુશીયાર. જીધર દેખે ઉધર નુર દીદાર.
બંદીએત કા આપા પણા ઉઠ ગયા, રહેમાનીયત કા આપા પણા હો રહા.
ઓપસકો બી એ'ન દેખે નુર, જીધર દેખે ઉધર એક જહુર.
જીસકો એસી હકકી હોવે પીછાન, સો પુરા કમાલીયતકો પોહોંચા જાન.
જબ મહેર કરે મુરશીદ કામીલ, તબ યે મરાતબ તુજે હોવે હાંસીલ.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે અય યાર, ફના હો આપસ આવ ઉસ પાર.

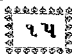
અર્થ—લાહુત મુકામ ઉપર જે અવાજ અને શોર ઉઠે છે તે જે સાંભળી અને જેરવી શકે છે તે પુરો જ્ઞાની-સાલીક-થયો એમ કહેવાય છે.

કારણકે તે અંદરથી તેમજ બાહેરથી બન્ને રીતે હુશીયાર એટલે પોતે હોશને કાબુમાં રાખી શકે છે. તે જ્યાં જુવે ત્યાં તેને દીદારનુ નુર દેખાય છે. અહીં બંદાનું "બંદીયત પણું" ઉડી ગયું અને ફકત રહેમાનીયત પણું રહયું. પોતાને પણ તે વખતે ખુદાનું નુર છે એમ ખુલ્લું દેખાય છે તેમજ જ્યાંભી જુવે ત્યાં ખુદાનીજ હસ્તી તેને દેખાય છે. જ્યારે આવી હાલતે કોઇ માણસ પહોંચે છે ત્યારેજ તે પુરી કમાલીયતે પહોંચેલો કહેવાય છે. અને ગુરૂની મહેર થાય ત્યારેજ આ મરતબો ચેલાને મલે છે. વાસ્તે શાહ કાયમદીન કહે છે કે ઓ દોસ્ત, ખુદને ફના કરી પેલે પાર આવી જા.

અસનાદ કબતાં,[1] વાસીલ શુદન અઝે હક તઆલા (ખોદાથી જોડાણ થવું.)

કીતાણું મેં કહા હે જાન,
ઇસ તરેહ હક તઆલા કો પીછાન.
જા પકડ તું મુરશીદ કાસીલ,
હક તઆલા તુજે હોવે હાંસીલ.
મુરશીદ બતાવે યું મુશાહેદા[2] કર,
દીદાર જયોત તુજે આવે નજર.
મગજ બુજ કબતું કા આપસ ભુલ,
સો વાસીલ[3] હો બીચ હક રસુલ.
સુન કબતું કો તુજે હોવે સુઝ,
શાહ કાયમ દીન કહે સહી[4] કર બુજ.

અસનાદ, કબતાં-અવ્વલ ખુદરા ફના કરદન વ બે ખુદ શુદન.

અર્થ—પહેલાં પોતાને ફના કરવુ અને હુંપણું પોતાનામાંથી કાઢી નાંખવું.

૧. કવીતા, કવિત ૨. ધ્યાન ધરવુ ૩. જોડાઇ જવું ૪. સાચું

તીસ હરફી.

ઘણા કવીઓ એક ભાષાનાં તમામ મુળાક્ષરો લઈ તે અક્ષરોને ઉદ્દેશી કવિતા લખે છે. કેટલાક વરસના બારે મહીનાના નામ લઈ તે ઉપર તર્ક શકતી લંબાવી કવિતાઓ લખે છે. દાખલા તરીકે પીતમદાસ નામના ભક્તે કક્કો કરી એક કવિતા લખી છે જેના પ્હેલા છંદો નીચે મુજબ છેઃ-

કક્કા કર સદગુરૂ નો સંગ. રૂદે કમળમાં લાગે રંગ.
અંતરમાં અજવાળુ થાય, માયા મનથી દુર પળાયે.
લીંગ વાસના હોયે ભંગ, કક્કા કર સદગુરૂનો સંગ.
ખખ્ખા ખરેખરી છે વાત, તે શ્રી મુખે કહી સાક્ષાત.
જ્ઞાની મુની જોગી જતી, ગુરૂ કૃપા વણુ સિદ્ધી નથી,
જન્મ મરણુની મટશે ઘાત, ખખ્ખા ખરેખરી છે વાત.

ગગ્ગા ગુરૂની સેવા કરો, પરનીંદા પરધન પર હરો.
પ્રપંચ તે પડવાનો ઠામ, સાચે રાચે સીતારાગ.
એ શીખામણુ ચિતમાં ધરો, ગગ્ગા ગુરુની શેવા કરાં.

એવી રીતે બધા અક્ષરો ઉપર છે.

તેવી રીતે આ અલેફ, બે, પે, અક્ષરો લઇ કાયમુદ્દીન બાવાએ એ તીસ હરફી લખેલી છે.

નીચે તીસ હરફી કવિતા લખી છે

અલેફ કી માએની એક હો રહે, ભુંડા ભલા તું કીસે મત કહે.
કહે કીસકો ગેર હો જાય, અંતર ભારી ઈસમેં આય.
આયે ઇસ બાતમેં અંતર જાન, કહે કાયમ દીન સહી કર માન.
બે. બાસ હે જયું દર ફુલ, યું હો નુર અહદ,[1] રસુલ.
રસુલ પયંબર ઉસે હુવે, અહદ અહમદસે નહી જુવે[2]
જો ઇધર નામસે કીયા ઝુહુર[3] કહે કાયમદીન સબ શય[4] નુર
તે, ટાલ આપા તુજ માંહી, પીયુ એક સહી ઓર કુચ નાહી.
તો કે ઘરમાં જા તું આપ, અંતર ધો કર મન કર સાફ.
સાફ કરે તું મન કો જબ, કહે કાયમદીન પાવે રબ.[5]

---

૧ ખુદા ૨. જુદા, ૩. જાહેર. ૪. ચીજે ૫. ખુદા.

સે. સાબીત કર તું પીયુ મન માંહાં, દુજી જાગે ઢુંડે કહાં.
કહાં ઢુંડે, ઘટમાં બુજ, એક હો રહે તો આવે સુજ.
સુજ આવે ઓર પીયુજી મિલે, કહે કાયમદીન ખુદી ટલે.
જીમ, જીવ કર આંપ ઘટ બંધ, કરે પીયુ પીયુ સંધે સંધ[1]
સંધે સંધ જબ હોવે જારી, સોહી સુહાગન[2] શાહ કી પ્યારી.
પ્યારી શાહકી સોઈ હોય, કહે કાયમદીન જો આપા[3] ખોય.
હે, હમીદ[4] સુ તું પ્રેમ બાંધ, પરગટ હોવે ઘટ સુબહાન.[5]
સુબહાન કા સો સબ ઘટ નુર, અંતરસે વો હેગા દુર.
દુર કર સો "તું" ઓર "તે", કહે કાયમ દીન ખો તું "મે".
ખે, ખુદી જો ઘટ મેં સે જાવે, એક પલમેં તુજે સુરીજન[6] પાવે.
પાવે સો તબ ખુદી કો ટાલ, લહે લાયે પ્રેમકી જલ જાય સાલ.
શાલ જલે તબ પરગટ હોવે, કહે કાયમદીન દીદાર જોવે.
દાલ, ડહાપણ તેરા સબ છોડ, ડાહ્યા હો મત, રખ કર તોર[7].
તોર રખના નહીં કુચ ખુબ, ગુમાન મત લા તું દેખત રૂપ.
રૂપ દેખ આપકા બડા મત હો; કહે કાયમદીન ડહાપણ ખો.
ઝાલ, જીકર સુરતકી ચીંત ધર, નમાજ હજુરી હરદમ પઢ.
પઢેસેં મુખ કે કુચ ન હોએ, મન પઢે જબ સાયાં મોહે[8].
મોહે ઈસી પર જો હોવે હજુર, કહે કાયમદીન ભીલ દર નુર.
રે, રાજી રખ હક તઆલા કું, છોડ સો " તું " સબ મેં
ઓર ' હું '
'હું' તુજમેં સે જબ તું ખોય, તો તુજ પર પીયુજી ખુશ હોય.
હોય તુજ પર શાહકી મેહેર, કહે કાયમદીન ખોતું ઝહેર.
ઝે, જોહોદ કરને કા સુનો ઝહુર, જેસા ભાડા પાવે મજુર.[9]

---

૧ બદનને સાંધે સાધો ૨ સોહવાસણ ૩ પોતા પણું. ૪ ખુદા ૫ ખુદા ૬ ખુદા. ૭ દમામ. ૮ મન પઢે ત્યારે ખુદા બહુ રાજી થાય. ૯ મોટે બડબડીને બંદગી કરવી એક મજુર મજુરી સારૂ વધતરૂં કરે તેમ છે. એવી મજુરીથી પેટ ભરાતું નથી. ફકત ખુદાના પ્રેમ-થીજ પેટ ભરાય છે. પેટ ભરીને પ્રેમ રસ પીધાથી ડર પણ ભાગી જાય છે, કહે છે કે જીવતાં મરી જાવ. મુતુ કબ્લ અંત મુતુ થઇ જાઓ.

મજુરી કેતેક દીન તક આવે પ્રેમ પીયુ સેં પેટ ભરાવે.
ભર પી પ્રેમ, તો જાયે ડર, કહે કાયમદીન જીવત મર.

સીન, સાંઈ* મીલન કા હરફ સો એક, કાયકુ પહેને ભગવા ભેખ.
ભેખ ભગવા પણ મન હે કાલા, રંગો દીલકું, હોવે ઉજાલા.
ઉજાલા ઉસ ઘટ હે મન સાફ, કહે કાયમદીન, ઓ તું આપ.

શીન, શકર દુધમેં મીલ જાય દેખ, યું હો રહે તું એકાએક.
એકાએકી હોવે જબ, તબ તુજે પરગટે રબ.
રબ પરગટ સો જીસ ઘટ હય, કહે કાયમદીન પ્યારે શાહ કે હય.

સ્વદ, સાહેબ કો મીલ હો રહે એંન, હેગી પુતલી જયું દર નેંન[૬]
નયન મીસાલ જો પીયુ સમજ, કાડ ઉસમેં સે સબ રજ તજ
ખુદિ, ઓ મીલ દર જલ,[૨] કહે કાયમદીન પ્રેમકી કલ.[૭]

ઝુવાદ, ઝમીર દીલ તબ રોશન હોય, હસદ બુગઝ[૪] સબ તું ખોય.
ઓ બડાઇ, ઓર ચલ તું નમ, સુરીજન સાથે બાંધ પરમ.
પ્રેમ કા બાંધા સાજન આએ, કહે કાયમદીન પ્રેમ પીલાયે.

તોએ, તમા,[૫] ખુશામત કીસીકી મતકર, હેગી ઉસે તેરી ફીકર.
ફીકર ઉસકો હેગી જાન, રોજી દેવે તુજે રહેમાન
રહેમાન કી તુમ રાખો આશ, કહે કાયમદીન હો રહો દાસ.

ઝોય, જુલમ કીસ પર ન કીજે, ઇજા કીસીકો મત દીજે.
હેવે ઇજા સો કીસે અબ, સબ ઘટ હેગા આપે રબ.
રબ બીના નહી કોઇ ખાલી જાગ, કહે કાયમદીન ગરીબી રાખ.

ઐન મીસાલ સો હો રહે એંન, મત રખ નુકતા હો જાય ગેંન.
ગેંનકી માયની હેગા ગેર, મારો અપને મનકા ઝેહેર.
ઝેહેર મારો ઓર નુકતા ખો, કહે કાયમદીન એક હો રહો.

ગૈન, ગરીબીકા ચોપટ[૬] ભાવ, પ્રેમ બાજીકા ખેલો દાવ.

---

* ખુદા ૧. આંખ ૨ ખુદાનું નુર ૩. કુંચી ૪. કીનો. ૫ લોભ. ૬ બાજી રમવાનુ ૭ રીયું

દાવ પ્રેમકા હે ભારી, જો ખેલે સો શાહકી પ્યારી.
પ્યારી શાહકી વોહી હોવે, કહે કાયમદીન જો આપા ખોવે.

કે, ફકીર હય તો ચલ તું નમ, મત કર આપસ "હું" "ઔર હમ.
"હમહે" સબકો કહે ફકીર, સદા અંધે જયરો બાવન વીર.
બાવન વીર કહેસે આવે ગેર, કહે કાયમદીન ખો મનકા ઝકેર.
કાફ, કહાવા[1] તું આજીજી કા કર. સુરત પીયાલે સેંપી ભરભર.
ભરભર પી, ઓર મત કર બડાઇ, પ્રેમ કહાની તુજે સમજાઈ.
સમજ પ્રેમ કે હેગેં બોલ, કહે કાયમદીન ચાખો બોલ

કાફ કીલી[2] કલમા હે જાન, એક અલ્લા હે સહી પીછાન.
પીછાન ઉસીકો, મત ઓર બુજ, મન મકકે કો હરદમ પુજ.
પુજા મનકી સાચી જાન, કહે કાયમદીન ઘટ રહેમાન

લામ, લાલન[3] સેં તું રખ ધ્યાન, સહી. કર ઉસકો એક પીછાન.
પીછાન ઉસકો જો હે મીતા[4], જીસકો તેરી હેગી ચીંતા.
ચીંતા ઉસે હે મત કર ફીકર, કહે કાયમદીન કરો સબર.

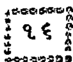
મીમ, મન મકકા હે સહી કર બુજ, હરદમ સો તું ઉસકો પુજ.
પુજ સુરીજન ઘટમેં પાવે, ઓર જગા કયું ઢુંઢન જાવે.
જા તું મન મદીને આપ, કહે કાયમદીન કર હજ તવાફ.
નુન, ના તું આપસ મરદ હોય, નહી ઓરત કો ઓરત કર જોય.

જો દેખે સોઇ બુજ પીયુ, કયા માણુસ ઓર કયા હે જીવ.
જીવ તેરેમેં આપા[5] હાજર ન જાન, કહે કાયમદીન સોહી પીયુ પીછાન.

---

૧. કહાવાનું પીયુ, કાવો ૨. કુંચી ૩ ખુદા ૪. મીત્ર.
૫ પોતાને-ખુદીને.

વાવ, વાએઝ તોહીદ[1] કી એ હે બુજ, સુન ઉસીકો આવે સુજ
સુજ પડે ઓર પીયુજી પીછાને, ભેદ તોહીદ કા સચ કર જાને.
જાન, સહી કર પ્રેમકા ઘર, કહે કાયમદીન પીયુ ચીત ઘર.
હે. હય સબ વહી વહી, "ચુન એ ચરા"[2] યહાં કુચબી નહી
નહી હેગા કુચ ઉસકા ગેર,[3] સબ ઘટ સુરીજન રહા બીખર[4]
બીખર રહા સો કંહી રૂપ ધર, કહે કાયમદીન પીયુ સહી કર.
લામ, લાલન[5] બતાયા, ખોલ દી લાજ, સરે કીસીકા સું બી કાજ.
કાજ સરે ઓર પ્રેમ કો જાને, સુરીજન સાચા સહી પીછાને.
પીછાના જીસને ઓર દીખાયા, કહે કાયમદીન બડા દાન દીયા.
હમઝા, એ પરેમ કહાની કહી સો સુન, જો ચાખે સો જાને ગુન.
ગુન ઉસીકા પાવે જબ, મેહેર કરે સો મીલતા રબ.
રબ બોલે, રબ બોલાવે, કાયમદીન આજીજ કે સીર લાવે.
યે, યારી અવ્વલ જોડે રસુલ, બનાયા પાયા પરેમકા મુલ.
મુલ પરેમકા પાયા જદ, નબી મેહરસે જોવે અહદ.[6]
અહદ, અહમદ ઘટ પરગટ આએ, કહે કાયમદીન, મીલ ઉનમેં સમાએ.

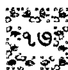
કબ્તે દુવ્વમ, ઈબાદતે હકીકી. મકસુદે દીલ.

સહી ઇબાદતકો તુ સુન, બુજ ઈસીમે હેગા ગુન.
ગુન ઉસીકા લે સહી કર, પ્રીત પ્રેમકી ચીંત મેં ધર.
ધર કર ચીતમેં આપ ભુલાવે, કહે કાયમદીન યો પીયુ કો પાવે.
શકર કહેસે જો મીઠાસ આવે, તો મુખકે પઢં મેં સાહેબ કો પાવે.
પાવે ઉસીકો હોવે ચીત ઠામ, પ્રેમ બીના નહી હોવે કામ.

---

૧. એકના. ૨. એવું તેવું ૩. તેના સિવાય ત્યાં બીજું કાંઇ નથી ૪. વીખરાઇ રહયું. ૫ ખુદા. ૬ ખુદા.

કામ તેરા તબ - અરથ સરે, કહે કાયમ દીન જબ'મન પડે.[૧]
પ્રેમકા નહી જીસંકો ઘાવ, ક્યું હોવે ઉસકો સાંઈ પર ભાવ.
ભાવ ઉસકો હેગા સચ, આપા ડાલા જીસને તજ.
તજ ડાલા-અંતર જીને સબ કહે કાયમ દીન ઉને પાય રબ.
સુરત કી દોરી સાચી જાન, લગા સુરત ઉપર રહેમાન,[૨]
રહેમાન બીન કુચ ઓર ન બુજ, રાખો એસી હીરદે સુજ.
સુજ જો તેરે મનસેં લાવે, કહે કાયમદીન સુરત લગાવે.
મન મકકે કો સહી કર બુજ, રેન,[૩] દીન સો ઉસકો પુંજ.
પુંજા કર સો તુ હરદંમ, આજીજ હો કર ચલ અબ નમ.
નમ કે ચલે તો પીયુજી મિલે, કહે કાયમદીન જો નુકતા ટલે.
કડવાસ મનસેં સબ તું ખોય, સુરત તુરતસેં પીયુજી જોય.
જોય ઉસીકો સબ મેં હે, બુંડા ભલા તું કીસે મત કહે.
કહે કીસે, તું સબ ઘટ લાલ, કહે કાયમદીન ખુદી કો ટાલ.
હોડ ફડફડાને તું છોડ, લગા સુરત કી સચ્ચી દોર.
દોર લગા ઓર જા ખુદ ભુલ, રહેમાન ઈબાદત કરે કબુલ.
કબુલ હોવે સો યાદ પરંમ, શાહ કાયમદીન ઇબાદત કરે હરદમ.

કબતાં સેવુમ, વ્હેમ ઘેર દુર કરદન, બતરફે હક રજુ શુદન. (વ્હેમ દુર કરી, ખુદા તરફ રજુ થવુ)
લા અલલકુમ—તુફ્લેહૂન (આયત)
અર્થ—તેથી તમારી બેહતરી થાય

ચોરોંકા સો હે ઘટમેં ડર, સુરત તુરત સેં ચોકી કર.
કર ચોકી ઘટ રાખ સંભાલ, વ્હેમ ગેર ખતરે કો ટાલ.
ટાલ ઉનોકુ, પાવે ગુન, કહે કાયમદીન ઘટ હોવે રોશન.

---

૧ જ્યારે મુખથી પઢવાને બદલે મન પઢતુ થાય.
૨ ખુદા. ૩ રાત.

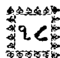
મેહેવાસ * મનમેં હે ભારી, જો મારે વો શાહકી પ્યારી.
પ્યારી શાહકી દુલહન હોવે, આપસ મેં સે આપાકો ખોવે.
ખોયા આપા ઘટસે જીન, કહે કાયમદીન સો સુહાગન.
આઇન.[૧] ગઇન કી સુરત હે એક, નુકતે અંદર દુઇ દેખ.
દેખ યે મીસાલ અબ્દ[૨] મઅબુદ[૩] પીછાન, ખુદી કો દુઇ હય જાન
જાનો સહી કર, જો આપા ગયા, બાકી ઇસમેં કોન રહા.
રહા આપો આપ એૅન રહેમાન, કહે કાયમદીન નુકતા ભાન.
ખુદી કો હાજર બુજે જો, કહા હદીસ મેં કાફર સો.
કાફર જો ખુદ ખુદા કહેલાય, સાહેબ કે ગજબ મેં રાના જાય.[૪]
દેખે બીન આપ ખુદા કહે,[૫] કહે કાયમદીન વોહ શેતાન હય.
બુજ આપસસે, સબકો પહેલ, આજીજ ગરીબ હો નમ ચલ.
ચલે નમ ઓર કડવાસ ખોવે, ઉસકે ઘટ પીયુ પરગટ હોવે.
પરગટ હોવે ઓર રાખે મેહેર, કહે કાયમદીન ખો મનકા ઝહેર.
જીવત મરે વો સદા અમર, નહી કુચ ઉગ્નીકો ઠર ફીકર.
ફીકર જાય ઓર ચીંતા ટલે, નુરમેં નુર સો એક મીલે.
હીલમીલ રહો ચુપ, છોડો વહમ,[૬] કહે કાયમદીન ચલો તુમ નમ.
આજીજી સબસે બહેતર જાન, જીસસેં હોવે શાહ કા માન.
માન રખે જબી જાય ખુદ બચ. પ્યારી વોહ દુલહન હે સચ.
આજીજ દુલહન પ્રીરે બે ફીકર, શાહ કાયમદીન કહે ઘટકી
ચોકી કર.

---

* ચોર.

૧. ع અઇન غ ગઇન. ૨, બંદો ૩ પેદાનો કરનાર ખુદા
૪. તેના ઉપર શ્રાપ પડે. ૫. જે પોતાને ખુદા ગણાવે તે શેતાન જેવો છે અને ખુદાનો ગજબ તેની ઉપર આવી પડે છે.

૬. શંકા.

કળત ચહારૂમ, દીલે મોમીન અર્શે હકતઆલાસ્ત.

(ઇમાન દારનું દીલ ખુદા તઆલાનું અર્શ છે, એટલે ખુદા તઆલા ત્યાં વસે છે)

કુલૂબુલ મોમીના અર્શુલ્લાહુ તઆલા.
સુન યે હદીસ સબસે હે આલા*
આલા હદીસ કી માયના સમજ લીજે.
કીસી જીવકો દુઃખ ન દીજે.
દેવે દુઃખ સો કીસકો અબ.
કહે કાયમદીન સંબ ઘટ રબ.

---

*સઉ હદીસોમાં આ હદીસ ઉમદા છે, કે ઇમાનદારોના દીલમાં ખુદાનું તખ્ત છે, તેનો અર્થ સમજો. એજ હદીસની ઉપર મવલાના જલાલુદ્દીન રૂમી પોતાની મસનવીમાં લખે છે.–

ગોફ્ત પેગમ્બર કે હક ફરમુદા અસ્ત,
મન ન ગુંજમ હીચ દર બાલા ઓ પસ્ત.
દર ઝમીન ઓ આસમાન ઓ અર્શ નીઝ.
મન નગુંજમ ઇન યકીન દાન અય અઝીઝ.
દર દીલે મઉમિન બગુંજમ ઇન અજબ,
ગર મરા ખાહી અઝહાન દીલહા તલબ
ચીસ્ત તાઝીમે ખુદા અફરાશતન,
ખીશતનરા ખાકો ખ્વારી દાશતન.
ચીસ્ત તોહદે ખુદા આમુખતન.
ખીશતન રા પોશે વાહેદ સોખતન.
આનકે ઉ બીનફ્સ વ સાદેહ સીને શુદ.
નકશહાયે ગેબ રા આઇને શુદ.
હરકે નકશે ખીશ રા દીદ ઓ સનાખ્ત.
અંદર ઇસ્તીદમાલે ખુદ દુ અસ્પે તાખ્ત,

સભી ઘટ સાજન, નહી કોઇ બુરા.
કીસી જીવકા દીલ ના કુડા×

કુડાવે કીસીકો જો કર જોરા, જેસા અરશ કા કીંગરા તોડા.
તોડા કોંગરા ઈતના અંતર પડા, કહે કાયમદીન જીવ દુખાના બુરા.
જુલમ કીસી પર જો તું કરે, સાહેબ સેં તબ દુર પડે.
દુર પડે ઓર સાંઈ રૂઠે. વો અંતર કભી ન છુટે.
છુટે કયું, ઉસને ગેર જાના, કહે કાયમદીન પીયુ નહી પીછાના.
તોહીદ સમજ નહી હે જીસકો, દુઃખ દર્દ વો દે સબકો.[૧]

ઝાન નમી પરરદ બ સુએ ઝુલ જલાલ.
કુ ગુમાની મી બરદ ખુદરા કમાલ.

ઉપલાનો અર્થ—પેગમ્બર (સ) એ કહયું છે કે ખુદાએ મને જણાવ્યું છે કે જમીનને આસમાનમાં હુ સમાઇ શકતો નથી. ઉંચા નીચા ઠેકાણામાં કે અર્શની ખુરસી પર બી હું રહી શકતો નથી. પણ ઇમાનદારો, એટલે ખુદાના પ્યારાઓના દીલમાં હું રહું છું. જો તું મને ઇચ્છતો હોય તો તુ જઈને તેઓની પાસે માગ. ખુદાની અઝમત વધારવી એટલે શું ? પોતાને ખાકની માફક ગણવું. ખુદાની એકતા એટલે ખુદા એકજ છે, એમ શીખવું એટલે શું ? પોતાની જાતને તેની સાથે બાળી નાખવી, જેના દીલમાંથી નફસાનીયત ઉડી ગઇ અને જેનું દીલ સાફ થઇ ગયું તેના દીલની આરસી પર ગેબના ચિત્રો ઝળકવા લાગશે. જે પોતાના નાચીસપણા પર નજર કરીને પોતાની ખામીઓને જુવે છે તે ઘણો જલદી ખુદાઇ રાહ ઉપર પોતાનો રસ્તો પસાર કરે છે પણ જો કોઇ ગુમાન કરે તો પોતે પોતાના રસ્તા પર કાંઇ આગળ ચાલી શકતો નથી

× દરેક ઘટમાં ખુદા છે એમ જે નહી સમજે તેજ માણસ બીજાને દુઃખ દર્દ આપે છે. જે માણસ બીજાને દુઃખ દે છે તે સાહેબથી દુર થાય છે. સાહેબ તેનાથી દુર થાય છે, અને સાહેબ અને તેની વચ્ચે અંતર પડે તે અંતર દુર થઇ શકતો નથી જે લોકો કોઇને દુઃખ દેતા નથી. અને સતાવતા નથી તેજ ખરી તોહીદ ઉપર છે,

૧. સતાવવું દુઃખ દેવું.

કીસે દુઃખ દેવે પીયુ સબ ઘટ, દીલકી રાખો સીધી મત.
સીધી મતસેં પીયુજી મિલે, કહે કાયમદીન જો નુકતા ટલે.[૧]
જીવત મરતક જો હો જાય, સોહી સુહાગન સાજંન પાય.[૨]
પાવે સોહીં જો અંતર ખોવે, પરગટ લાલન ઘટમેં જોવે.[૩]
જોવે દીલમેં પીયુજી જે, કહે કાયમદીન કીસે દુઃખ મત દે.
એકા એક હો રહે તું, દુઃખ દરદ ના દે કીસીકો.
કીસીકો દુઃખ ન દીજે ગ્યાની, અંતર ટંમકા[૪] મનસેં ભાની.
ભાગે ટીમકા પીયુજી પાય, કહે કાયમદીન એક હો જાય.
પાસ માયાકા દુર કરીયે, ના કીસીકી સાથે લડીયે.[૫]
લડેને સે કોઇ દુઃખ ધરે, સાહેબ સેતી[૬] બીકટ[૭] પડે.
બીકટ પડે નહી, ગેર મત દેખ, કહે કાયમદીન, હો એકા એક.
હદીસકી કહી હે હકીકત, દુઃખ દરદ તુમ કીસે દેઓ મત.
દેઓ કીસીકો દુઃખ મત તન. અંતર પડે સો પીયુ સે ગહેન.[૮]
ગહેન અંતર પડે ગ્યાની, કહે કાયમદીન ખુદ હો ફાની.
જો કોઇ કહે સો સુન લીજે, દુઃખ દરદ કીસકો ન દીજે.
દીજીયે ના કીસી જીવકો ઈજા. સુરીજન સાચા ઘટમેં બુજા.
બુજા પીયુકો હુવા ઉજાલા, શાહ કાયમદીન કહે દુઃખ દર્દ
સબી ટાલા.

---

૧ " અહદ " અને " ગહદ ". વચ્ચે એક નુકતો છે તે નુકતો (.) ગહદમાંથી દુર થાય તો અહદ (એક) થાય છે, અને ખુદા મળે છે.

૨; જે જીવતા મરી જાય છે એટલે પોતાનું મન મારે છે તેજ ખુદાના દર્શન કરી શકે છે.

૩. જે સખસ દરેક માણસમાં ખુદા વસે છે એમ જાણી એ મુજબ અમલ કરે છે તેનેજ પોતાના ઘટમાં ખુદાના દર્શન થાય છે.

૪ ટપકું. ૫ આ માયાનો પાસ આપણને લાગેલો છે જેથી ખુદા બધાં ઘટમાં વસે છે તો પણ માલમ પડતો નથી. જો એ પાસ દુર થાય તો આપણે કોઇથી પણ લડીયે નહી.

૬ સાથે ૭ જુદાઇ ૮ ગ્રહણ, અંતરો.

૧૯

કબત પંજુમ. ખુદી વ ગુસ્સારા ફ્ના કરદન.

કેવત પાંચમું ખુદી અને ગુસ્સાનો નાશ કરવો.

મૂત્ કબ્લ અન્ત મૂત્ (જીવત મરો તુમ)

અર્થ— મોત પહેલાં મરી જવું (એટલે મનને મારવું)

મરો તમ મુવે કે પહેલે જબ, દરશન દેવે તુમકો રબ.
રબ બીના નહી કોઇ દુજા, કહે કાયમદીન મુવે પહેલે મરજા.
જીવત મરે સોહી દરશન પાવે, દુજી બાતું સે જહન્નમ[1] જાવે
જાવે વહેકીક જ હન્નમ અંધા, સાહેબ મીલનકીન બુજે રાહ[2]
રાહ પાવે સીધી જબ છુટે " હું, " કહે કાયમદીન માર ક્રોધકું[3]
મરતક હોનેકી રાહ તુજે કહું, ખોલ ખોલ બાતાં સમજા દઉં
સમજ પહેલે તું બાંધ પરમ, જીવ અપસકા રાખો નરમ.
નરમી રાખ ઓર મન પવન બાંધ, કહે કાયમદીન, રાહ એઇ પીછાન.

એઠ રહીયે એક જાગ પકડ, લવલવ કરતે ન ફીરીયે ઘરઘર.
ઘરઘર ફીરીયે પણુ સુરત ન છોડીયે,
કોઇ બાત પુછે તો હાંહાં કરીયે.
કરીયે હાંહાં, રહીયે ધર ધ્યાન,
કહે કાયમદીન, સહી કર માન.

---

૧. નર્ક. દોજખ. ૨. રસ્તો. માર્ગ.

૨. જે જીવતાં જીવત મરી જાય છે તેનેજ ખુદાના દર્શન થાય છે. જે એમ નથી કરતા તેને તેના દીદાર થતા નથી. એટલે જહાન્નમમાં જાય છે. જે લોકો ખુદાનો દર્શન કરવાનો રસ્તો સુજતા નથી તે લોક આંધળાજ છે.

૩. ગુસ્સો.

૪. જ્યારે " હું પણું " અહંકાર (Ego) મનમાંથી નીકળી જાય છે ત્યારેજ માણુસ સીધા રસ્તા પર આવેલો હોય છે. તેને સારૂ કામ અને ક્રોધ મારવાની જરૂર છે.

ખાતાં ચીતાં કામકાજ કરીયે,
પણ દીલમેં ધ્યાન ધણીકા ધરીયે.
રહીયે ધણીકી યાદ મેં સદા,
બાહેર ભીંતરકા ચલણ રખીયે જુદા.
જુદા જહુરા દીલ મેં જાન,
કહે કાયમદીન રહો ધર ધ્યાન.[1]

અગર કોઈ આવે લડે તુજ સાથ, યું જાન કહી સાચી બાત.
બાત કહી ઇને નસીહત કાજ, માર કામ, ક્રોધ કો આજ.
આજ આવ બોલા સો મીઠા લાલ, કહે કાયમદીન બહોત હો ખુશાલ.

યું કરતે બી ક્રોધ ચડે, કહીયે જીવ તું, એ કયા કરે.[2]
કરે કયા તું અય જીવ અબ, લડે લડાવે આપે રબ.
રબ નસીહત દેવે ભેસ બદલ, કહે કાયમદીન ઉસ રાહ પર ચલ.
જાન અજાન હો રહે ધર ધ્યાન, દીલમા ન આવે ક્રોધ ઓર કામ.

ગુમાન વ્હેમ ન આવે જીસ ઘટ, વહાં પીયુજી હોય પરગટ.
પરગટ હોવે ચલ એ રાહ, કહે કાયમદીન જીવત મર જા.
હદીસ નબીકી કહી ખોલ કર, ઇસી તરેહ સેં જીવત મર.
જીવત મરે તો હોવે એન, નહી તો સદા રહે ગઇન કા ગઇન[3]
ગઇનકી માયની હેગા ગયર, કહે કાયમદીન ખો મનકા ઝેહેર.

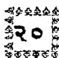
---

૧ ગમે તે કામકાજ કે વાતચીત કરતા હોઇયે પણ હમેશાં દીલમાં તો ખુદાને રાખવો. હમેશાં ધ્યાન ખુદા ઉપરજ લાગેલું રાખવું.

૨ કોઇ આવીને તમારી સાથે લડે તો સમજવું કે "તેણે સાચીજ વાત મારા ભલાને અર્થે કહી છે વાસ્તે મારે કામ ક્રોધને મારવો." એમ કરતાં બીજો ગુસ્સો ચડે તો જીવને કહેવું કે ઓ જીવ, આ શું કરે છે. જે લડે લડાવે છે તે બી ખુદાજ છે. ખુદા વેશ બદલીને નસીહત આપે છે, તેથી આ રાહ પર ચાલ.

૩. જે જીવતાં મરી જાય છે તેજ અઇન થાય છે, નહી તો હમેશા ગઇન રહે છે. અઇન ને ગઇન ની વચ્ચે એક (०) નુક્તા ફેર છે. ع—અઇન—غ ગૈન. ગઇન ની માયની " બીજું છે. એટલે ખુદા સીવાય બીજું કોઇ જુઓ છો.

મેરે મત હે એક હી લાલ, દુર કીયા ઘટસેં ક્રોધ ઓર કાલ.
કાલ ઘટા ઓર પીયુ હુવા પરગટ, એ સબ મોહંમદ નબી
કી બરકત
બરકત ઉનુકી, મન ઠેરા ઠામ, શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકા હુવા ઠામ.

કબત શશુમ. કવત છઠું.

કોલન નબીયો સલ્લ લલ્લાહો અલએહે વ સલ્લમ.

અલ—ગીબતો અશદ્દો (મનઝ—ઝિના (હદીસ.)

અર્થ—પેગંબર સ. એ ફરમાવ્યું છે કે ગીબત જનાકારી કરતાં વધારે બુરી છે.

ઝના[1] અંતર હે વીકાર, નહી ઉસકા અંત ઓર પાર.
અંત ઉસ વાસ્તે કે ઘટ મેં ખુદા, ઓરત મરદસે નહી પીયુ જુદા.[2]
જુદાઇ કર જાને સો ઓરત, કહે કાયમદીન ઉને બુઝી ગેર સુરત[3]
જો કોઇ આપસ જીવત મરે, સો ગીતબ કીસીકી ન કરે.[4]
કરે ગીબત સો વો કીસકી, જહાં સારી જાત ઉસકી.
ઉસકી જાત સહી કર બુજ, કહે કાયમદીન પડે સુજ.
બીન સમજે તું કાયકો બોલે, કંથા[5] ગીબત તું કીસકી ખોલે.

---

૧. જનાકારી, વ્યભીચાર.

૨. જનાકારીમાં પાર વગરનો વીકાર છે, તેનું કારણ એ કે દરેક ઘટમાં ખુદા હાજર છે, પછી તે ઘટ ઓરતનું હોય કે મરદનું હોય.

૩. જ્યારે માણસ ખુદાની સુરત દરેક માણસમાં છે એમ નથી જાણતો ત્યારેજ તે ઓરત અને મરદ એવો આદમ જાતમાં ભેદ રાખે છે.

૪. જે જીવતાં જીવત મરી જાય છે તે કોઇની ગીબત કરતો નથી. તે જુવે છે કે દરેક ખોળીયામાં ખુદા વસે છે તો પછી તે ગીબત કોની કરે !

૫ કહાણી.

બોલે ગીબત સો હેગા જુદા, નહી સહી કીયા ઉને ખુદા.[૧]
ખુદા તઆલા ઉસસે સહી હુવા, કહે કાયમદીન જો જીવત મુવા.
જીવે સો કુછ બચન બી કહે, મરતક કીસીકા નામ ન લે.
લહે સુરત વો સાહેબ સેં રાખે, એબ કીસીકા બોલ ન નાખે.
બોલે કયું જીને પીયુજી બુજા, કહે કાયમદીન ઉસ ઘટમેં સુજા.
ગીબત કરના સોઈ હય ગેર,[૨] કયું કર જાવે મનકા ઝહેર.
ઝહેર ચોર ઘટ બીચ હે ભારી, ઇસે મારે વોહ શાહકી પ્યારી.
પ્યારી શાહકી વોહી હે જાન, કહે કાયમદીન જીને તજા ગુમાન.
કહે સો તું અબ મુખ ભાયા, સાહેબ અપના તેં અબ ભુલાયા.
ભુલા શાહ કો સબ સંસાર, જો ચીને સો ઉતરા પાર.[૩]
પાર ઉતરા વો જીસ ઘટ ગેર નાહી, કહે કાયમદીન વો ના રહે
અધર માંહી.

પીયુજીકા ધ્યાન ધર રહીયે, પીઠ પીછે કીસીકા ભુંડા ન કહીયે.
કહીયે કીસે સબ ઘટ અલ્લાહ, માનીંદ દુધ હો ફના ફીલ્લાહ.

---

૧. જો કોઈ બીજાની ગીબત કરે છે તેણે ખુદાને જોયો હોયજ નહીં જે જીવતા જીવત મરે છે તેનેજ ખુદા દેખાય છે, અને જયારે તે જીવતો છે પણ મુવેલા જેવોજ છે તો પછી તે બોલી શકે નહિ ફકત ખુદા સાથે તેની લહે લાગેલી રહે છે અને તે કોઇ સારૂ પણ બુરૂ બોલતો નથી, કે કોઇની એબ બોલતો નથી

૨. ગીબત કરવી એ માણસના ઘટમા ખુદા વ્યાપે છે એમ નહી સમજવાથી છે અને જયા સુધી મનમા એ ખ્યાલ રહે ત્યા સુધી મનમા ઝહેર રહે છે. એ ઝહેર જયા સુધી ઘટમા રહે છે ત્યા સુધી ખુદાના પ્યારા થઇ શકાતુ નથી ખુદાનો પ્યારો તેજ થઇ શકે છે જે ગુમાન તજે છે. જો તુ ગુમાન નહી તજે અને મોઢાને ભાવે તે બોલ્યા કરે તો તુ તારા ખુદાને ભુલ્યો છે એમ સમજવું.

૩ ખુદાને સારી દુનીયા ભુલી ગયલી છે, જે નથી ભુલતો અને અગમ ગીને છે તેજ ભવસાગર તરી ગયલો ગણાય છે. જેણે દરેક માણસમા ખુદા વસે છે એમ જોયુ તે માણસ અધરવચ રહેતો નથી. વાસ્તે ખુદાનું ધ્યાન ધરી કોઇની પીઠ પાછળ બુરૂ બોલવુ નહી ૪ માફક.

ફના ફીલ્લાહ જો શખ્સ હોવે, કહે કાયમદીન વો દર્શન જોવે.

જ્યારે દરેક ઘટમાં ખુદા વસે છે તો કોનું બુરૂં બોલવું ? જેવી રીતે દુધ પોતાની જાત ફના કરે છે ત્યારે દુધનું ઘી બને છે તેવીજ રીતે તું તારી જાતને ફના કરશે ત્યારે ખુદાના દર્શન થશે.

હદીસ કી માએની કહી તુજ બોલ, ચુન ચુન લો તુમ મીઠે બોલ[૧]
બોલ તોહીદ કે સુન, ઘટ હોવે ઉજાસ, હેગા સુરીજન તેરી પાસ.
પાસ પીયુજી હે બીચ ઘટ, કહે કાયમદીન છોડ ગીબત.
ખુદીકા નુકતા દુર ખીસાયા, પરગટ સાંજન ઘટમેં પાયા.
પાયા સાજન સુજકું અબ, પીયુ પીયુ રોગ રોમ બોલે સબ.
સબ ઘટ લાલન હે સહી કર જાના, શાહ કાયમદીન પીયુ પીછાના.

૨૧

કબ્ત હફ્તમ, ગેર દુર કરદન—કવત સાતમું.
"ગેર" એટલે જુદાપણું દુર કરવા વિષે.[૧]

ફરમાયા કુરાનમેં આપે અહદ, વમિન શર્રે હાસેદીન ઇઝા હસદ.[૨]
હસદ રખના સો હેગા ગેર,[૩] મારો અપને મનકા ઝહેર.
ઝહેર મારો પીયુ એક સહી, કહે કાયમદીન સબ ઘટ વોહી.

અર્થ—કુરાન શરીફમાં ફરમાવ્યું છે કે હસદ રાખવો એ બહુજ ખોટું કામ છે. કોઇનો હસદ રાખવો એટલે એમ સમજવું કે તે માણસમાં ખુદા વસે છે એમ કબુલ ન કરવું, જેથી મનનું ઝહેર મારવું અને ખુદા દરેક ઘટમાં વસે છે એમ સમજવું.

૧, શબ્દ, સુખન, હદીસનો અર્થ તને ખોલીને કહયો છે તેમાંથી જે મીઠા લાગે તે તું ચુંટી કાઢ. તોહીદ એટલે ખુદાની એકતાના બોલો સાંભળવાથી દીલમાં અજવાળું પ્રગટ થશે અને તને લાગશે કે ખુદા તારા ઘટમાં તારી પાસે છે. ગીબત અને ખુદી (હું પણું) છોડી દે. મને હવે તેમ કરવાથી ઘટમાં ખુદા પ્રગટયો છે અને મારા વાળે વાળ ખુદા ખુદા પોકારે છે. દરેક ઘટમાં ખુદા પ્રકાશે છે તે મે હવે પ્રત્યક્ષ જોયું છે.

૨. હસદ ખોરની બુરાઇથી હું બચવા માંગુ છું, ૩; જુદાપણું

ખાર રખો તુમ કહો કીસપર, સબ ઘટ રહા સાંઈ[1] બીખર.
બીખર રૂપ ધરે બે શુમાર પીવ,[2] અંત પાર કુછ નહી હે જીવ.
જીવ જંત મે સબ હે વે, કહે કાયમદીન કીસે દુઃખ મતદે.

ઘટ પીયુ હે અંતર ભાંન, વેરી દુશમન કીસે મત જાન.
જાનો લોકો પીયુ સબ ઘટ, ભુંડા કીસીકા વાંચો મત.

અર્થ—દરેક ઘટમાં ખુદા વસે છે તો તમારે ખાર કીનો કોની ઉપર રાખવો ? ખુદાતઆલા બે શુમાર પે દરેક ઘટમાં વસે છે. જીવ જંતુઓમાં બી તે છે વાસ્તે કોઇને દુઃખ નહી દેવું. કોઇને દુશમન નહી સમજવો, તેમજ કોઇનું ભુંડું પણ નહી ઇચ્છવું.

મત રાખો તુમ કીસીપર ખુનસ[3] કહે કાયમદીન સબ એક હી જીનસ.[4]

જીવ અરૂપી હેગા જાન, ખાર મત રખ તું વોહી પીછાન.
પીછાન સાંઈકો ગ્યાંની તું, છોડ ખાર ઓર દુજી "હુ"
"હુ" અંતર જીસ ઘટસેં જાય, કહે કાયમદીન સો પીયુ કો પાય.
મત બુજ તું કીસેં દુશમન. ફેલ રહા ચોદસ નીરંજન.

અર્થ—કોઇ ઉપર તું વેર ન રાખ, કારણ કે બધા માણસમાં એકજ તત્વ છે. ખુદા જીવ રૂપે છે વાસ્તે દરેક માણસમાં ખુદા છે એમ પીછાન અને દુઇ પણું છોડી દે. જેના ઘટમાંથી " હું પણું " જાય છે તેજ ખુદાને જોઇ શકે છે. કોઇને પણ દુશમન ના ગણ કારણ કે આ બધામાં નિરંજનજ ફેલાયલો છે. ખુદા સર્વ ઠેકાણે મોજુદ છે.

નિરંજન બીન નહી ખાલી જીનસ, કયા પરંદ[5] ઔર કયા માનસ.
મનકા મેલ જે કોઇ ખોવે, કહે કાયમદીન પીયુ પરગટ હોવે.
સાફ અપસકે દીલકો રાખ, ખાર વેર ધો કરહો તું પાક.

પાક તબ હોવે ચોરૂં કો માર, દુઈ દુશમન કો કર તું ઠાર.
એ હોવે જબ પીયુજી પાય, કહે કાયમદીન જો મન વશ લાય.

અર્થઃ—નિરંજન વગર દુનીયામાં કાંઇ પણ વસ્તુ ખાલી નથી, પછી શું પક્ષી કે શું માણસ. જો મનનો મેલ માણસ ખુવે તો તેને ખુ

1 ખુદા ૨, પીયુ, માલિક, ૩. અદેખાઇ ૪, ચીજ વસ્તુ ૫ પંખી,

દા પ્રગટ દેખાય. વાસ્તે તમારા દીલને સાફ રાખો અને ખાર અને વેર તેમાંથી કાઢી તેને પાક કરો. પાક ત્યારેજ થાય કે જ્યારે ઘટમાં કીનો, વેર, અહંકાર વગેરે ચોરો છે તેને મારે અને દુનીયામાં ખુદા સીવાય બીજુ કોઇ નથી એમ મક્કમ પણે માને અને તે મુજબ અમલ કરે. જો મનને વશ લાવે તો ખુદા મળે.

જીસ ઘટમે અહંકાર ન જાવે, સો ચરણ પીયુકા ન પાવે.
પાવે ઉસીકું જો જીવત મરે, ના કીસીકે કહેનેકા દુઃખ ધરે.
દુઃખ ધરે સો અંતર જાન, કહે કાયમદીન છોડો ગુમાન.
મુખસે તો સાહેબ સાહેબ કરે. ઇશ્કસેં ધ્યાન કોઈ ન ધરે.

અર્થ—જે ઘટમાંથી અહંકાર જતો નથી, તે પીયુના ચરણ જોતો નથી. જે જીવતા જીવત મરી જાય છે, અને જેમ મુવેલા માણસને ભુંડું બોલે તો લાગતુ નથી, તેમ જીવતા માણસની લાગણી થાય તો તેને ખુદા મળે. મોઢે મોઢે લોકો ખુદા કરે છે પણ ખરા પ્યારથી કોઇ ખુદાનું નામ લેતું નથી, એટલેજ ખુદાને પહોંચી શકાતું નથી.

ધ્યાન ધરે જો એક સુન હો, સાચી બંદગી કહીયે સો.
સાચી બંદગી જો ખુદી ખો જાય, કહે કાયમદીન નિરંજન પાય.
આયત[1] માફીક ભેદ ખોલ બતાયા, પરગટ કીયા સબ છુપા છુપાયા.
છુપા આપ પીયુ, લોક ભુલાઓ, પાસ હે આપ ને દુર બતાઓ.
બતાયા ભામા અરશ કે ઉપર, કહે કાયમદીન ઘટમેં પીયુ સહી કર.
કહા કુરાનમેં સોહી કરો, ખાર હસદ તુમ દુર કરો.
કરો જો કુછ ફરમાયા હક. શંકા મનમેં જરા ન રખ.
રખે તું ધ્યાન ધણી સેં જો, કહે કાયમદીન ખાર કો ખો.

અર્થ—જો એક ચિત્ત થઇને ધ્યાન ધરે તો તે સાચી બંદગી કરેલી કહેવાય સાચી બંદગી એજ કે હું પણું ખોવું. એમ કીધાથીજ નિરંજનના દર્શન થાય છે. કુરાનની આયત (આજ્ઞા) નો ભેદ જે છુપો હતો તે તને દેખાડી દીધો છે. ખુદા પાસે છે પણ લોકો દુર સાતમાં આસમાન ઉપર બતાવે છે. ખુદા ઘટમાં વસે છે તેને પ્રેમથી જુઓ. ખાર, હસદ વગેરે દુર કરો. અને મનમાં જરા પણ શંકા નહી રાખો.

---

1. કુરાનનો હુકમ.

કબત હશ્તુમ, ઇલ્મ તોહીદ, વ મારેફતે હકતઆલા.

કવિત આઠમું, ખુદાની એકતાનું જ્ઞાન એટલે મારેફત. આમાં થોડી લીટીઓ ગુજરાતી ભાષામાં છે ને થોડી ઉરદુમાં છે.

આપે વૈદ ઓર આપે જોશી, નાડ જોઇ જોઇ શું દુઃખ ખોશે ?-
દુઃખ તું અને ઓસડ તું રે, જોશ જો શાહ કાયમદીન નો રે.
ગ્યાની રે આપે ધણી રે બુઝો સાચો રે સાહેબ સમરથ ખોજો.

અર્થ—તું પોતેજ વઇદ અને પોતેજ જોશી છે, તો ઘડી ઘડી નાડ જોવાથી શું મારૂં દુઃખ ઓછું થવાનું છે. તું પોતેજ દુઃખ છે અને ઓસડ પણ તું છે. માટે તું મારો જોય જો. ખુદા જે સાચો સાહેબ છે ને જાણવાની કોશીશ થાય એજ ખરી છે.

શાહ કાયમદીન. પીયુનેરે પુજો, એની રે કંથા ધ્યાનથી રે ખોજો.
લખતાં લખતાં જાય દરીયાવ ખુટી, પીયુ પાય તે વાત છે મોટી.
અવ્વલ આખર વોઈ હે, ઔર ઝાહેર બાતીન વોઈ હે.
ધણી સાચા વોઇ હે, ઓર દુજા કોઈ નહી હે.

અર્થ—અય કાયમદીન, તું ખરા ખુદાને પુજ અને એની વાતો ઉપર ધ્યાનથી વિચાર કર. લખતાં લખતાં તો દરીયો ખુટી જાય પણ એના ભેદની વાત લખાય નહી. ખુદા મળવાની વાત મોટી છે. પહેલે બી તેજ અને આખર પણ તેજ છે. જાહેરમાં અને બાતીનમાં પણ તેજ છે. તેજ સાચો ધણી છે તેના વગર બીજું કોઇ નથી.

કમાઈ જેસી જો કરે વેસે ફલ તબ ખાય.
કમાઇ અપની તું નેક કર અમર મેવા ખાય.
બીજ લીંબકા બોય કર ઓર મીઠાસ ઢુંઢને જાય,
આકડા ધતુરા બોય તો ખુશબો કહાંસે પાય.
ચંબેલી અપના અમલ કરો ઓર યાદ કરો અંગુર,
બાસ પુલનકી તબ મીલે ઓર મેવા ખાઓ ભરપુર.
ખુદી અપની ફના કરો, બે ખુદ હો પીયુ પીછાન,
મેવા ફલ સો એઇ હે, શાહ કાયમદીન કહે સો માન.

અર્થ—જે માણસ જેવી કરણી કરે, તેવીજ કમાઇ કરે અને તે વાંજ ફળ મળે. જો નેક હોય તો અમર મેવો ખાય. લીંબડાનું ઝાડ વાવીને તેમાંથી મીઠાશની આશા રાખી શકાતી નથી, તેમજ આંકડો ધતુરો વાવીયે તો તેમાંથી ખુશબોની આશા રખાતી નથી. જે ચંબેલી જેવા તમારા કામ કરો અને અગુર એટલે દ્રાક્ષ જેવી યાદી રાખો (એટલે સારા કામો કરવાનો હમેશાં ખ્યાલ રાખો) તો હમેશા ફુલના જેવો વાસ મળે અને મેવો ભરપુર ખાવો, એટલે સારા કર્મોના સારા ફળ છે, અને બુરાના બુરાં છે. તમારામાં " હું પણું " છે તે કાઢી નાખો તો ખુદા નજરે પડે, અને મેવો અને ફળ એજ છે.

બિસમિલ્લાહ હિર રહેમાન નિર રહીમ.
તીસ હરફી.

અલેફ, અલ્લાહકી સુનમેં ધજા, જીને દેખી સો જાને મજા.[1]
મજાહ ઇસકી પાવે સો, જો ચેલા સતગુરૂકા હો.
હોવે મેહેર સતગુરૂકી જબ, કહે કાયમદીન પાવે રબ.
બે, ભજન બંદગી હે ભાડા,[2] સાંઇ મીલનકા ભેદ હે ન્યારા.
ન્યારા હે એક સુન મેદાન, તામે ઝલકે નુર નીશાન
નીશાન જોત સત ગુરૂસેં પાવે, કહે કાયમદીન એંન હો જાવે.
તે તા ઘરમેં હે દરશન નુર, સો નર ચીને જો હોવે સુર[3]
સુરા આપા બિના જો હોવે, સોહી પરગટ દીદાર જોવે.
જોને કોઇ સતગુરૂકા બાલક, કહે કાયમદીન ઘટમેં ખાલિક[4]

---

૧. અલ્લાહના સુન મેદાનમાં એક વાવટો છે જેણે તે જોયો હોય તેજ તેની મજાહ જાણે એટલે, એ સુન મેદાન નું ધ્યાન કરી માણસો જે સુરત જોડે તેનેજ તેમાં શું મજાહ છે તેનું ભાન થાય છે.

૨. સાધારણ ભજનો ગાવા ને બંદગી કરવી એ મજુરી મેળવવા જેવું છે,

૩. ઘટમાં જે ખુદા તાલાનું નુર છે તે જે શુરા પુરૂષ હોય તેજ જોઇ શકે છે. ૪ ખુદા.

સે, સાબીત કર લે અગંમ દેશ કૌન બનાવે જાહેર ભેસ.
ભેસ બાહેરકા સબ તું છોડ, સુરત ઉલટ કર સુનમેં જોડ.
જોરાવર કેઈ પ્રેમકી આયે, કહે કાયમદીન સુરત દેશ કું જાયે.
જીમ, ઝલમલ નુર ઝલકે વાંહી, જહાં નહી દીન રૈન[1] ધુપ છાંહી.
જહાં ધુપ બીના હે મેદાન, તહાં પરગટ નુર સુબહાન,
સુબહાન કા હે ઝીના[2] નુર, કહે કાયમદીન કોઇ ચીને સુર.[3]

હે, હજુરી સુરતા કી ચેહી. જો કોઇ ભુલા સુધીયા દેહી.[4]
દેહીકા દેખના ના દેખ કરે, તાકી સુરતા ગઢ પર ચઢે.
ચઢ જાવે સુરતા જહાં હે પ્યારા, કહે કાયમદીન નુર દીદારા.
ખે, ખાલક[5] હે સબ ઘટ બાસ. સતગુરૂ સેવો તો હોય પ્રકાશ.
પ્રકાશ પ્રીતમ[6] હુવા હજુર, આશક સેં નહી તિલ[7] ભર દુર.
દુર કર જાને સબ સંસાર, કહે કાયમદીન મન હજુર દીદાર.

દાલ ધાંમ દેદામાં જો કોઇ પહોંચા, તાકા મીટા હરખ, શોક, સાંસા.
સાંસાં મીટા દેખા દીદારા ગયા મનકા સબી બીચારા.
બીચાર, મનસુબે કીયે સબ દુર. શાહ કાયમદીન ભયે એંન હજુર.[8]
ઝાલ, જીકર યાદ અજંપા[9] બોલે, સતગુરૂ સેવો જો પડદા ખોલે.
ખોલ પડદા દેખાવે નુર, સુરત સુનમેં કરે હજુર.
હજુર સુરત સુનમેં હોવે, કહે કાયમદીન તબ દીદાર જોવે.

રે, રસ્તા ધામકા તું પકડ, ઉલટી ચાલે ગઢ પર ચઢ.
ચઢે ગઢ પર સોઈ નર સુરા, દેખે નુર દરશન જહુરા[10]
જહુરા તાકા બહોત હે ખાસા, શાહ કાયમદીન કહે પીયુ પરકાશા.
ઝે, જોહદ[11] જોગ[12] સબ દુર કર ટાલ, સુરત તુરત સેં ચીનો લાલ

---

૧ રાત ૨ બારીક ૩ શુરો પુરૂપ.

૪ શરીર ૫ દુનીયાને પેદા કરનાર, ૬ ખુદા ૭ તલ.

૮ જ્યારે વિચાર, મનસુબા બધા દુર કીધા ત્યારે કાયમદીને પોતાને ખુદાની રૂબરૂ જોયો. ૯ દીલની જીકર.

૧૦ ખુલ્લો પ્રકાશ ૧૧ પરેજગારી ૧૨ જોગીપણું

લાલ ચીનાવે સતગુરૂ તોઈ, એ વીખ ઘટકા નીવીંખ હોય,[૧]
હોવે વીખ સબી નીર્વાણ, કહે કાયમદીન ચીન મેદાન.

સીન, સુનમાં અનહદ નાદ[૨] સુનાયે, ઝીના, તીખા નુર દેખાયે.
દેખાયે નુર નુર પ્રકાશા, અનવા[૩] નીયામત[૪] ખુબ તમાશા.
તમાસા દેખા સપ્ત દીપ[૫] નવ ખંડ,[૬] શાહ કાયમદીનકા મન
ભયા મગન.

---

૧ જે દીલમાં વીખ હોય છે, જેવાકે હસદ, કીનો ગુસ્સો, લોભ, લાલચ હુંપણુ, વગેરે તે બધાં ગુરૂની મેહરથીજ પોતાની ઝહેરી ખાસીયત દુર કરે છે. ગુરૂ બતાવે તે રીતે દીલ ઉપર શબ્દ બાણ છોડવાથી આ અસર થાય છે. વીખ એટલે ઝેર ૨ અવાજ ૩ ભાત ભાતના ૪ પ્રસાદી

૫ સપ્તદીપ—શરીરમાંના સાત ચક્ર. અને તે ચક્ર નીચે પ્રમાણે છે.

૧. શરીરના ગુદાસ્થાન અને જનનેંદ્રિયની મધ્યમાં ચતુર્દલ ચક્ર (Pelvic Plexus) કેટલાક એને **આધાર ચક્ર** કહે છે.

૨. ષટ્દલ ચક્ર (Hypogastric Plexus) શરીરમાં નાભિસ્થાનની નીચે. કેટલાક એને **સ્વાધિષ્ઠાન ચક્ર** કહે છે.

૩. દશદલ ચક્ર (Epigastric Plexus) આ નાભિસ્થાનમાં છે અને **મણિપૂરક ચક્ર** (Solar Plexus) કહે છે.

૪. દ્વાદશદલ ચક્ર (Cardiac Plexus) હૃદયમા છે એને **અનાહત ચક્ર** કહે છે.

૫. ષોદશ દલ ચક્ર (Carotid Plexus) કંઠમાં છે એને **વિશુદ્ધિચક્ર** કહે છે.

૬. દ્વિદલ ચક્ર (Medulla Oblongata) ભ્રકુટી સ્થાનમાં આવેલું એને **આજ્ઞા ચક્ર** અથા બિંદુસ્થાન કહે છે.

૭. સહસ્ત્ર દલ ચક્ર (Brain) મસ્તકમાં છે એને **બ્રહ્મ ચક્ર** કહે છે.

૬. નવખંડ નવ નાડીઓ છે અને શરીરમાં નવ દરવાજા છેઃ—બે આંખ, બે કાન, બે નસ્કોરાં એક મોં, એક મળ દ્વાર, એક મુત્રદ્વાર, એ રીતે નવ દરવાજા છે.

શીન, શોર[૧] સુનમેં અનહદ હોય, પક્કા પાત્ર[૨] હોય સો જોય.
જોવે કોઇ સતગુરૂકા ચેલા. સુરે કે મન હેગા સ્હેલા.
સ્હેલા મુજકો હે રહેમાન, શાહ કાયમદીન સુના ચીન[૩] મેદાન.
સુવાદ, સાહેબ પરગટ મેં પાયા. પડદા મુરશીદ ને દુર ખીસાયા.
ખીસાયા પડદા દેખા નુર, સુરત, નુરતમેં ભઈ હજુર,
હજુરી હરદમ હકસેં લાગી, શાહ કાયમદીન કી ચિંતા ભાગી,
ઝુવાદ, ઝમીર દીલસેં હુવા નિર્મલ, સુરત નુરત[૪] ગઈ સુનમેં ચલ.
ચઢ ગઈ વહાં જહાં નાદકા[૫]શોર, અગંમ અગોચર વરભંડ[૬] કોડ
કોડ વરભંડ ઓર દેખા નુર, શાહ કાયમદીન એંન ભયે હજુર.
તોએ, તમએ,[૭] તૃષણા[૮]સભી મીટે, જોત જો ઘટમેં જબ પરગટે
પરગટ જોત નવ ખંડ[૯] પ્રકાશ, રોમ રોમ[૧૦] ભયા પીયાકા ખાસ
ખાસ હમારા અગંમ મેદાન, શાહ કાયમદીન દેખા નુર નીશાન.
ઝોએ, જાહેર સુનમેં નુર હે ઝીના[૧૧] પીરકી મેહેર સેં વે મેં ચીના
ચીના હક, હુવા આરામ, અગમ અગોચર દર્શન ધામ,
ધામ દેશમેં જોત પરગટ, લગી વહાં શાહ કાયમદીન કી સુરત.
એંન, અલ્લાહ કા સુનમેં તેજ, સૈયાં[૧૨] પ્રગટા મુજ ઘટ સ્હેજ
સેજે ઘટમેં ભયા ભરપુર, જીત દેખું ઉત[૧૩] દર્શન નુર.
નુર દેખત આપા ભુલ ગયે, શાહ કાયમદીન, એંન નુર હો રહે
ગૈંન, ગેર દિલસે દુર કીયા, પરગટ એંન દેખા પીયા.
પીયા બીના કુચ ઓર ન ભાવે, જીત દેખું ઉત વોહી દેખાવે.

---

૧ અવાજ ૨ પાકકું વાસણ એટલે પુરૂષ ૩ ચીની નાદ જ્યાં થાય છે તે મેદાન.

૪ ઇંડા અને પીંગળાનો માર્ગ ૫ અવાજ ૬ બ્રહમાંડ ૭ લોભ ૮ ખાહેશ ૯ નવ નાડીઓ ૧૦ રૂંવે રૂંવે.

૧૧ બારીક ૧૨ ખુદા ૧૩ જ્યાં જોઉં ત્યાં.

દેખા સુન. મેં પરગટ હાલ,[1] શાહ કાયમદીન મીલે બીચ નુર જલાલ.

ફે, સે ફના ફીરશેખ હૂવા, પીછું હુવા ફના ફીલ્લાહ[2]
ફના ફીલ્લા હો આપ ગયા, પરગટ દેખા પીતમ પીયા.
પીયા પીયારા રૂમ રૂમ[3] બોલે, અગમ આકાશ કા પડદા ખોલે.
ખોલા પડદા દેખા નુર. શાહ કાયમદીન ભયે એન હજુર.

કાફ, કાયદા મનકા હુવા સો ઠર, સૂરત ચીન ગઈ અમંર ગઢ.
ગઢ પર ચઢ દેખા મેદાન, ઝલમલ ઝલમલ નુર નીશાન.
નુર નીશાન સેં સુરત જહાં લાગી, કાયમદીન કે મનકી લગ્ણા ભાંગી.

કાફ, કીસી હકકી સતગુરૂ બતાય જોત પરકાશકી ખોલ દેખાય
દેખાય જોત બીચ સુન ધામ, રોમ રોમ હોવે અંમર આરામ.
આરામ આનદ હુવા સો અબ, શાહ કાયમદીન દેખા પરગટ રબ.

લામ, લેહે લાલનસે જો લગાવે, સો ભી પરગટ દર્શન પાવે.
પાવે તબ આપ હોવે સફા, દીદારકા ઉસે હોવે નફા
નફા દીદારકા હુવા સો મોહે, શાહ કાયમદીન આપસ ગયે સો ખોય.

મીમ, માન, અભીમાન સબી દુર કીયા, પરગટ પ્રીતમ ઘટમેં ભયા.
ભયા પરગટ નુર અજવાલ, ઘટસેં ભાગે સબ ક્રોધ ઓર કાલ.
કામ ક્રોધકા હુવા સબ નાશ, શાહ કાયમદીન દેખા નુર પ્રકાશ.

નુંન, નૈન ઘટકે પરગટ જાગે, ચોર, ચખાર[4] સબ દુર ભાગે.
ભાગે, ઘટ છોડ છોઠ સારે, પ્રેંમ લશ્કર મેં સબી હારે.
હારે ચોર, હુવે શાહુકાર, શાહ કાયમદીન દેખા દર્શન કીરતાર.

---

૧ ખુદા ૨ માણુસ ખુદાનુ જ્ઞાન મેળવવા માગે તો પહેલા ફના ફીશ શેખ થવુ પડે છે. એટલે પોતાનો ગુરૂ જે કાઇ કહે તે મુજબ અમલ કરી પોતે ગુરૂમા ફના થવુ પડે છે, પછીથી તે રસુલમા ફના થઇ પછી ફના ફી લ્લાહ થાય છે એટલે ખુદામા ફના થાય છે ૩ રૂંવે રૂંવે ૪ ઘટના ચોર

વાવ, વ્હેદત[૧] દરીયાચેં સુરત ભુલાવે, ખબર તનકી લે બીસરાવે.
બીસરી તનકી સુધીયા[૨] અબ, પરઅટ દેખા ઘટમેં રબ.
રબ સોઈ હે હરદમ હજુર, શાહ કાયમદીન પ્રેમ પીયા ભરપુર.

"હે" હરદમ લગાવો સાંઈ સુ ધ્યાન, પરગટ દેખા એૈન રેહેમાન.
રહેમાન નુર ઘટમેં પ્રગટા. પાંચ પચીસ[૩]કા સબ ભય મીટા.
મીટી તૃષ્ણા મનકી આજ, શાહ કાયમદીન દીદાર પાયા રાજ.

લામ, લાલનકી રાહ રહેજે પાઇ, પરગટ જોત ઘટમેં જગાઇ.
જગાઇ ઘટમેં જોત પ્રકાશ, મીટી મનકી તૃષ્ણા આશ.
આશા પુરી મુરશીદ કામીલ, શાહ કાયમદીન પાયે હક્કજલ.[૪]

હમઝા, વે દો દીલ મીલ રહે. દુજે[૫] બીચસેં દુર ગયે.
ગયા સબ ચોરોંકા બાસ, પરગટ હુવા નુર પરકાશ
પરગટ નુર હુવા વીસરામ[૬], શાહ કાયમદીન અમર પાયે આરામ.

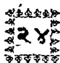
યે, યે ઘટમેં પાયા લાલ, અનહદ જોત હુવા અજવાલ.
ઉજાલા અર્શ બીચ હે જોર, જહાં બજતાં હે ઘંટકા ઠોર[૭]
ઠોર બાજે વ્હાં નહી મલાયક, મુરસીલકા ગુઝર, શાહ કાયમદીન
મુશાહેદા કર ચઢે ગઢ પર.

---

૧ એકતા ૨ ભાન

૩ પાંચ વિષય, શ્રવણ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ. પચીસ તત્વો, ૫ જ્ઞાનેંદ્રિય, ૫ કર્મેંનિંદ્રય, ૫ પ્રાણ, પાંચ મહાભુત, ચાર અંતઃકરણ ને જીવ. ૪, ખુદા, ૫ દુઇ, બીજી ચીજો ૬ શાંતિ.

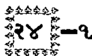
૭ અહીંયા અનહદ જોતનું અજવાળું છે અને ઘંટનો અવાજ આવે છે. આની સાથે મહાન સુફી શાએર હાફીઝની લીટી સરખાવોઃ—કસ ન દાનીસ્ત કે મંઝીલ ગહે માશુક કુજાસ્ત, ઈંન કદ્ર હસ્ત કે બાંગે જરસે મી આયદઃ કોઇએ જાણ્યું નથી કે માશુક (ખુદા) નું ઘર ક્યાં છે બસ એટલુંજ જાણે છે કે ત્યાં ઘંટનો અવાજ આવે છે. અનહદ નાદનું આ વર્ણન છે.

અસનાદ સાખીયાં, વ દોહરા દર ઇલ્મે તોહીદ વ મારેફ્ત હકતઆલા.

આમાં સાખીઓ અને દોહરાઓ કહેલા છે. ખુદાઇ એકતાના જ્ઞાનનું વર્ણન કરેલું છે.

સાખી દોહરૂં મેં કહી તોહીદ, જો ઉસ બુજે ઉસે હે ઇદ.
ઇસ સાખી દોહરૂંકા મરમ જો જાને. સોહી હક તાલાકો પીછાને
જો પીર મુરશીદ પાવે કામીલ, ઉસે હક તાલા હોવે હાસીલ.
ખુદ કો ફના કર બે ખુદ હોવે, સોહી દરશન હકકા જોવે.
સાખી દોહરોં મે મીઠા ગુંન. શાહ કાયમદીન કહે સો સુન.

સાખીયાં અવ્વલ ખુદરા અઝ મુહબ્બતે દુનિઆ દુર કરદંન (પોતાને દુનિયાની મોહોબ્બતથી દુર કરવું.) ઉખરેજો અનિં દુનિયા તસેલો બિલ આખેરા.—દુનીયાથી દુર થાવ, અને આખેરતથી મોહોબ્બત જોરો.

જેસા ફેરા ઘટેકા યું દીન ફીરત હે દાયમ[1]
યે દો દીનકા હે પેખના,[2] તુંમ ચેતલો શાહ કાયમ.
ઇસ દુનીયાં કે ચોકમે કુછ વેહોરત[3] કરતા જા
કાયમદીન, ખાલી ફેરા ફિર કયા મુંહ દેખાવે શાહ ?
દુનીયા જેસા દાવરા,[4] ફીરત હે દીન રેન.[5]
એસા ઉસકા એલ હે, કાયમદીન ઓલો, ફીલકે સેન
સોદા કરને ભેજા હે, સાહેબને તુજ કો.
કાયમદીન ખાલી ફેરા ફિર, ઘના પસતાવે તું
દુનીયા એમી બહાવરી જેસા સીમલકા ફુલ,
કાયમદીન જુઠા પેખના, આખર સબ હે ધુલ.

---

૧. હમેશાં. ૨. જોવું. ૩. સોદો. ૪. ચકકર. ૫. રાત.

દુનીયા જુડી મકરાઈ, જેસા પતંગ[1] કા રંગ.
કાયમદીન મત ભુલ ઈસ રંગ.પર યે પીયુ કે સબ ઢંગ
જીને તુજે પેદા કીયા, ઉસસે સોદા કર.
ધ્યાન રખ તું પીયુસે, કાયમદીન આજીજ હોકે ડર.
તુરત સુરતકા[2] તાના[3] બુજ, ઔર ઈસ્ક કા કાંઠલા[4] બદા.
શાહ કાયમદીન આજીઝ કહે, પીયા પાર ઉતારે છેડા.

૨૪—૨

સાખીયાં દુવ્વમ.

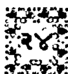
(આયત) ઈન્નમા અમવાલોકુમ વ અવલાદોકુમ અદુ વુલ્લકુમ, ફેહઝરહુમ

અર્થ—તમારી માલ અને તમારી ઓલાદ તમારાં દુશમન છે તેમનાથી બચો.

ઈસ દો ઘડી કે ખેલપર કયા ભુલાહે તું.
આજ હે એસા કલ નહી, ફીર પસતાયગા તું.
ઈસ પીંજરે[5] કે રૂપ પર કુચ સોદેસે મત ચુક,
કલ તોતા[6] ઉડ જાયગા, ઔર પીંજરા જાવે સુક.
ઈસ માટીકે ઘરમહીં એક ભમર[7] ગુંજત[8] હે.
ભમરા કલ ઉડ જાયગા, ઔર માહી જાવે ખેહે
જ્યું શીશે મેં તેલ હય, ઔર કાયા અયસી હે.
કલ શીશા ફુટ જાયગા, ઔર તેલ જાયગા બહે.
કાયા એસી કાચકી, જેસા બાગકા ફુલ.
કાયમદીન એ સબ દો ઘડીકા, આખર સબહી ધુલ.

---

૧. પતંગીઉ ૨ જોવું ૩ તાણો ૪ કાઠલો જેનાથી લુગડું વણાય છે, ૫ શરીર. ૬ પોપટ, (જીવ) ૭ ભમરો (પ્રાણ) ૮ ગણુ ગણે છે.

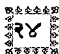

સાખીયાં સઇયુમ, દર મઆરેફતે હક તઆલા.

મન સલ્લા-તવીલન ફિલ મસજીદે-વ ઝેયેનતિલ બદને બીલ અમામતે-મના ઝેરલ ખલાયકે-વ માફી કલબેહી મિન-નિયાઝીલ મહબુબે મિનસ્સલા તિલ વિસાલે.

અર્થ—જે માણસ લોકોને દેખાડવા મસ્જીદમાં લાંબી નમાઝ પઢે છે અને શરીરને પાઘડીથી શણગારે છે તેથી તેને કાંઇ ખુદાની નજદીકી થતી નથી.

ઝુબ્બા પહેરન પહેનકે, સું તસબી પઢે ઉઠ દાયમ.
યે દો દીનકા હે પેખના, તુમ ચેત લો શા કાયમ.
દીલકા કહાવા[1] કરો, ઔર નયન કરો દો પીયાલે.
દમકા ચમચા કરો. પીયો શાહ કાયમદીન પહેલે.
દીલકી કેરી કરો, ઔર દમકી કરો છુરી.
એસી જપના જપ કરે, તબ કાયમદીન હોવે વલી.
દીલકે તીલ કરો, ઔર દમકી કરો જો ઘાની.
એસી જપના જબ કરે, તબ કાયમદીન હોવે ગ્યાની.
મૈં સબસે અબતર[2] હું, આર દીલ હે કચા મેરા.
કાયમદીન આજીઝ પર મેહેર કર, ઔર દે નગીના તેરા.

સાખીયા ચહારૂમ, દર મારેફતે હક તઆલા.

(હદીસ) લે કુલ્લે શએઇન કલબુન, વ કલબુલ કુરઆને યાસીન.

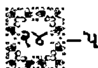
અર્થ—હરેક ચીજનુ દિલ હોય છે—કુરાનનું દિલ યાસીન છે,

મક્કા અપના દીલકરો, ઔર મદીના બી ઉસકો બુજ.

---

૧ કહાવો, (પીણું). ૨ ખરાબમાં ખરાબ.

વારા[1] જા તું ઉસ ઉપર, રએન દીન તું પુજ.
અરશ[2] કુરસી સબહી દીલમેં હેંગે જાન.
પુજા દીલકી તુમ કરો ઔર સાચા સાહેબ પીછાન,
દીદાર અપને દીલમેં હે, ઔર દુજી જાગે કહાં.
દીદાર દેખન ચાહોતો, દેખો દીલ કે માંહાં.
દીદાર તુમકો જબ મીલે, ઔર ખુદી અપની સબ ખોય.
નુકતા મનસે દુર ખીસે, તો દર્શન શાહકા જોય.
નુકતા મનકા દુર કરો, ઔર મારો ઘટકે ચોર.
શાહ કાયમદીન હુર કીયા, તબ લગી સાંઇસે દોર.

સાંખીયા પંજુમ. દર ઇલમે તૌહીદ.

કુલૂબુલ-મોમેનીના હાઝેરતુન મિન ઝિકરિલ ખફીયે.

અર્થ—ઇમાનવાળાઓનાં દિલ છુપી યાદને લીધે ખુદા આગળ હાજર છે,

ઘટમેં તેરે તસવ્વર[3] લાવે ખુબ જો આજ,
કાયમદીન, અમલ[4] નેક હો, તો સરે તુમારા કાજ.
ઝાલે ઝપટે ઘટસેં, ઔર જો તું દુર કરાય,
ખુદી ખુદમેં સે ખોએ કર, કાયમદીન પ્રીત લગાય.
ચોર સબ ઘટસેં કાઢ કર. ઔર કીજીયે દીલકો ખુબ,
કાયમદીન દીલકો સાફ કરે, તો દેખે શાહકા રૂપ.
ગોફણ ગોલા હાથ લે, ઔર હાંક જનાવર[5] સબ.
કાયમદીન જીવત મરે તો ઉસે દર્શન દેવે રબ.

---

૧ વારી જાવું. ૨ સાતમું આસમાન, ખુદાની બેઠક જે કહે છે તે.
૩ ખ્યાલ કરવો. ૪ સારાં કામો. ૫ દીલના જનાવર, પાપી વૃતીઓ.

શીશ[1] જો કાટે[2] ઝાડકે, તો ભી ન મારા દમ.
કાયમદીન સબુરી જો કરે, ઉસે પીયુ પીલાવે પ્રેમ.
એલ જો ઉસ પર ફીર ફીરે, ના કુછ કહે એક બાત.
માન રખે સો સોચના, કાયમ દીન લેકર હાથ.
કયા કયા દુઃખ તો ઉન સહા, ઔર તોભી ખુદી ન આઈ,
કાયમદીન જાનીઆલ નબીસે, ઝયાદે પાઈ બડાઈ.
મારેફત સારી ખોલ કહી, સરે ઠીસીકા કાજ.
કાયમદીન નબી કી મેહેરસે, પાયા સુરીજન આજ.
સુન સુરીજન બીનતી, ઔર દીજો મુજકો સબુર.
કાયમદીન આજીઝ કે દીલપર, રહીયો સદા હઝુર.
કરની તેરી સબ પીયા, મત સીર મેરે નાખ,
કાયમદીન આજીઝ હે પીયા, ઉસે મનડે[2] મેં રાખ.

સાખીયાં શરૂઅ દર ઈલ્મે તૌહીદ.

ઈઝા અન્તુસુલ ફુકરાઓ ફહોવ-લાહો.

અર્થ—જ્યારે તમે (સાચા) ફકીર થાઓ ત્યારે અ‍લ્લાહમાં જઈ શકો છો.

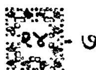
કાયમદીન સચ કર જાનીયો, જો કોઈ શાહ પર મોય.[3]
પણ સાચ ઉસી પર રાખીયે, તો શાહકી પ્યારી હોય.
કાયમદીન સચ કર જાનીયો, ઔર નેહ[4] સાઇસે[5] રખ.
પણ સાચ ઉસીપર રાખીયો, તો લોક મારેંગે જખ.
કાયમદીન પીયુ એક સહી, મતા[6] મતી મત કાઢ.

---

૧ જુવાર, બાજરી વગેરેના સાંઠાઓ છે તેને કાપી નાખે છે તેની ઉપર ખલીમાં બળદો ચલાવે છે તોભી તે કાંઇ ફરીયાદ કરતા નથી. એવી સબુરી હોય તો પીયુ મળે ૨ મન.

૩ મોહે ૪ પ્રીત. ૫ ખુદા ૬ મતો ઉભા કરવા તે, વાદવિવાદ

ભુંડા તું કીસે કહે, સબી ઘટ બસે કીરતાર.
કાયમદીન સબમે શાહ બસે, ઔર કુછ ન દુજા[૧] આન.
ભુંડા ભલા સો આપ કહે, સહી કર તું યે માન.
કાયમદીન ઐન જો હો રહે, મત ગૈન દિલમેં લાય.
ભુંડા ભલા સો કીસે કહે, યું અંતર પડ જાય.
કાયમદીન આપસ આપ કહે, ઔર નામ કીસીકા લે.
આપે બોલે આપકો, કહો ભાર કીસપર દે.
કાયમદીન લોક કહેતે ઓર, વોહ મત દીલમેં આન.
ધ્યાન ધણીસે રાખીયે, સાચા સાહેબ પીછાન.
કાયમદીન કે મન એક હે, જહાં દેખે વહાં નુર.
નબી રસુલકી મેહેર સે, હુવા સો નુકતા[૨] દુર.

સાખીયાં હફતુમ (સાતમી), દર કલમે તૌહીદ.

(હદીસ) કુનફિદ-દુનિયા કા અન્નકા ગરીબુનૂ અઓ કઆબેરી સબીલિન વ અદ્દા નફસકા મિન અસ્હાબિલ કુબુર.

અર્થ—દુનિયામાં તુ ગરીબીથી અને મુસાફરની માફક ચાલ. અને પોતાને મરેલાઓ જેવો સમજ.

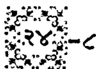
ઉરદુમાં જોવા જઇએ તો "કાયમદીન" સાત અક્ષરનો હરફ છે, કાફ, અલેફ યે, મીમ, દાલ, યે, નુન. એ સાત અક્ષર એમના નામમાં શું શુ દેખાડે છે તે નીચે વર્ણવેલું છે.

"કાયમદીન" નામકે સાત હરફહે, ઔર સાતું સહી કર જાના,
ખુદ ખો, બે ખુદ હો, હકતઆલકો પીછાના.

---

૧ બીજું. ૨ ઐન ને ગૈન ની વચ્ચે જે નુકતાનો ફરક છે તે.

"કાફ" કેનાઅત[1] કરકે, રખા મનકુ ઠોર[2]
કાયમદીન મન એકહે, દુજા નહી કોઈ ઔર.
"અલેફ", અહ્લાહકો એક પીછાના, દુજા અંતર ટાલ,
કાયમદીન, કહે મન એક હે, જહાં દેખો વહાં લાલ[3]
"યે", યાદ સુરતસે ચીંના, દેખા અર્શ મેદાન
કાયમદીન, પુજા નીત[4] કરે, સુરત લાગે માન.
"મીમ" સે "મેં" "હું" દુર કીયા, હુવા હીરસ કર દુર
કાયમદીન નુકતા ટાલ કર, દેખા નુર જહુર.
"દાલ", દુનીકે લોભકો, ઔર કીયા દિલમેં સે દુર,
કાયમદીન આપા ભુલ કર, ચીના અનહદ તુર.
"યે", દુજી યું કહે, હોઠ હીલાને બીસર[5].
કાયમદીન કર મુશાહેદા, અગંમ ઘડપર ચઢ
"નુન" નુકતા ખુદીકો, કીયા હે જીને કતલ
કાયમદીન હક દરીયાવમેં, ઐન હુવા વાસીલ[6]

-૮

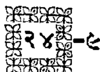
સાખી હસ્તુમ, મુનાજાતે આજીઝી પેશે
હકતઆલા. ખુદા પાસે આજીજીની મુનાજાત (અરજી)

ઈસ રહેણીમેં તું રખીયો, ઔર તુજસે મેરી લજ્જા[7].
કાયમદીન આજીઝ યું કહે, મેરા કોન ગજા.[8]
સાચા સાહેબ તું ધણી. ઔર મુજે હે તેરા ભાવ,
કાયમદીન આજીઝ યું કહે, પીયા સેજે મેરી આવ.

---

૧ સંતોષ. ૨ મનને એક ઠેકાણે રાખવું. ૩ ખુદા. ૪ રોજ. ૫ હોઠ હલાવીને એટલે મોઢેથી બંદગી કરવાનું વીસરી જાય જ્યારે સુરતથી ધ્યાન લગાડવાનું શરૂ કર્યું ત્યારે અગંમ ઘડપર ચડ્યો. ૬ ખુદા સાથે જોડાવું તે. ૭ શરમ. ૮ તાકત.

આશા તેરી મુજ ઘણી, ઔર મુજ પર કીજીયે કરમ,
કાયમદીન આજીઝ કહે, પીયા રખો મેરી શરમ.
મેરી તુજસે પ્રીતહે, ઔર મુજે ન રખીયો દુર,
કાયમદીન આજીઝ કહે, પીયા પ્રેમ પીલા ભરપુર.
સુનો સુરીજન બીનતી, ઔર ન હો મુજસે જુદા
કાયમદીન આજીઝ કે ઘટમેં રખીયો ઉજાલા સદા.
મેહર કરો મુજપર પીયા, તો સબ દુઃખ જાવે નાશ
શાહ કાયમદીન આજીઝ કહે, પીયા પુરો મનકી આશ.

સાંખી નહુમ. (૯) દર મોહોબ્બતે હકતઆલા.

(હદીસ) ફ્રતહના જિહાદિલ અસગરે, વ રજાઅના જિહાદિલ અકબરે.

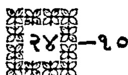
અર્થ—અમે છોટી જીહાદમાં ફ્તેહ મેળવી છે અને હવે મોટી જીહાદ તરફ રજુવાત કરી છે.

કાયમદીન પીસાદે અકબર ઘટ ભીતર, શમશેરસેં કરો કતલ,
ફિર નુરે દીદારમેં, હો જાઓ અન વાસીલ.
કાયમદીન બીરેહ[1] ઇશ્કમેં, જલ[2] હોવે અંગાર
બાંણુ જો છુટા પ્રેમકા, સો પડા કલેજે સાર.
કાયમદીન બીરેહકે ઇશ્કમે ઔર બડે જો મસ્ત હોય,
બાણુ જો લગા પ્રેમકા, સો ડાલી શુધબુધ ખોય.
કાયમદીન બીરેહકે હાલમેં ઔર કીયા પીયુપર ભાવ,
બાણુ જો છુટા પ્રેમકા, તો લગા કલેજે ઘાવ.
કાયમદીન બીરેહકી અગનમેં, દીયા સો તન મન જાલ
પીયા પ્યાલા પ્રેમકા, ફીરે મસ્ત બે હાલ.
કાયમદીન બીરેહકે ઘર મહીં, જા બેઠે દોડકે ધાઇ,

---

૧ જુદાઇની આગ. ૨ બળીને.

ઓલ જો લાગી પ્રેમકી, સો હીયા તન.મન જલાઈ[1]
કાયમદીન ખીરેહમેં પ્રીત, ઓર છુપી પ્રેમકી આશ
નઆરા[2] જો લાગા આહકા,[3] સુક ગયા લોહ ઓર માંસ.
કાયમદીન બીરેહમેં શુધ ગઈ, પરગટ ભયા તબ લાલ
લગી ચોટ જો પ્રેમકી, સો પડે મસ્ત બેહાલ.
ઈશ્ક કા મારા જોત પર, પતંગ પડે ઝપલાઈ
કાયમદીન ખીરેહ કી ઝાલકું, પીયા બીન કોંન બુજાય.

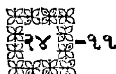
સાંખીયા દહુમ, દર ઈલ્મે તૌહીદ.
કુલુબુલ મોમીનાની અર્શલ્લાહે તઆલા.
અર્થ—ઇમાનદારનુ દિલ ખુદાનું અર્શ છે
કાયમદીન ઘટકો છોડકર, મુસલમાન મકકે જાય
હીંદુ ફીરે ભટકતા, સો ભુલા તીરથ ન્હાય.
કાયમદીન કાશી દુવારકા, હીંદુ દોડા જાય,
ગંગા, ગોમતી, નર્મદા, સો ભુલા તીરથ ન્હાય.

કાયમદીન કહે મન તો ઠોર નહી. ઔર બેઠા માલા ફીરાય.
મનકા મરમ બુજે નહી, સો કૈસી માલા ફીરાય.
કાયમદીન ઘટમેં પીયુ બસે, ઔર મરમ કોઇ ન બુજે.
હીંદુ નિરંજન છોડકે, સો દેહેરા દેવલ પુજે.
કાયમદીન દોનુ ભુલે પડે, ઔર મરમ દીલકા ન જાને.
હીંદુ મુસલમાનમેં મમત પડી, તો આપ આપકો બખાને.
કાયમદીન સવાશેર સબ હોય, નવટાંકી કોઇ ન હોવે.
અહંકાર પડદા બીચ હે. સો કયસે દરશન જોવે.
કાયમદીન હીંદુ, મુસલમાન દિલને અહંકાર ન ખોવે.

---

૧ સપગાની મુકી ૨ બગડ ભુમ ૩ હાય

મેલ જો લાગા ભીતરસેં, બાહેર ધોએ કયા હોવે.
કાયમદીન ઘટકી સેવા પકડ, તીરથ જાતરા સબ છોડ.
મન પવન કો વશ કર, લગા પ્રેમકી દોર.
એકા એકજ હો રહે, ઔર ડાલે પડદા ખોસાય.
શાહ કાયમદીન પરગટ કહે, સો તેજમેં તેજ મીલાય.

૨૪-૧૧

સાખીયાં યાજદહુમ—દર ઇલ્મે તોહીદ.

લિલ્લાહે માફિસ્માવાતે વ માફિલઅર્દે વ કાનલ્લાહો બે કુલ્લે શય્‌ઈન મોહીતા. (કુરાને શરીફ.)

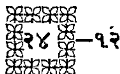
અર્થ—આસમાન અને જમીનમાં જે કાંઇ છે તે ખુદાનું જ છે. અને ખુદાનો ઘેરાવો સઉ ચીજ ઉપર છે.

કાયમદીન લોક જો કહે સો તું કીજીયે મત.
બુંડા ભલા સો કીસકો કહીયે, પીયુ બસે સબ ઘટ.
કાયમદીન પીયુ સબ ઘટમેં કોંન મહેરી[1] કોન પુરખ[2]
વહેમ ગેરકી નેંનસે દુઇ કર મત નીરખ[3]
કાયમદીન પીયુ એક હે, ઔર કુછ દુજા નાહી.
કોન મેહરી, કૌન પુરૂપ, પીયુ સબ ઘટ માંહી.
કાયમદીન કહે દુજા કોન હે, જહાં દેખો વહાં વહી.
પીયુ સો આપ બીચર રહા, સચ કર બુજો સહી.
કાયમદીન પીયુ ભેખ[4] ધરે, ઔર રહા હે આપ છુપાય.
આપે બસે ઘટ મહીં, લોકો અરશ બતાય.

---

૧ ઓરત. ૨ મર્દ ૩ જોવું. ૪ વેશ. સઉ ચીજોમાં તેજ પોતે વસી રહેલો છે, આ બધે ઠેકાણે ખુદા મોજુદ છે તેના ખુલાસા રૂપે છે, મૌલાના રૂમ સાહેબની મસનવીમા પણ આવી ઘણી વાતો બયાન કરેલી છે, આનો ભળતો અર્થ કરી બેસવાનો નથી,

કાયમદીન જીસને પીયુ પીછાના, વો રાખે સાંઈસું ધ્યાન.
વો જીવ તો દુનીયામેં જીવા બી પરમાન.
હદ છોડ બે હદ જાય, વોહી સચ મરમ બુજે.
શાહ, કાયમદીન હદમે જો રહે, ઉસે કુછબી ન સુઝે.

સાખીયાં દુવાઝદહુમ ગફ્લત દુર કરદન.

(ગફ્લત દુર કરવા વિષે.)

અલ-મઓતો બાબુન, લાબુદ્દા મિન દોખૂલેહી, વલ-કબરો મન્ઝેલુન લા-બુદ્દા મિન-નોઝુલેહી. (હદીસ)

અર્થ—મોત એક દરવાજો છે જેમાં દાખલ થવું જરૂરનુંજ છે અને કબર એક ઉતારો છે જ્યાં ઉતરવાની પણ જરૂરજ છે.

કાયમદીન, જીવકો સુખ ચાહીયે, ધ્યાન, ગ્યાન ન ભાવે,
મ્હોત વખત પસ્તાવા કીયા, સો કામ કછુ ન આવે.
કાયમદીન, થોડે સુખ મહીં જીવ રહા લલચાઈ,
કુછ નેકી, બંદગી કર લે, વો જાવેગા કમાઈ.
કાયમદીન, જીવ હે લોભીયા, ઓર પડા માયા કે ફંદે,
મ્હોત કી તો ખબર નહી, ચઢ બેઠી હે ખાંધે.
કાયમદીન, કુડી[1] દુનીયા પર જીવ રહા લલચાય,
ઇસ દુનીયામેં આય કર, ખાલી હાથું જાય.
કાયમદીન, જીવ સ્વાદીયા, ઓર ખુબ ખાસ પર પ્યાર,
સાહેબ નામ સમરા[2] નહી ખોયા સબ જનમાર,
કાયમદીન, જીવ હીરસીયા,[3] ઓર પાસ આયા કા જાન,
જીવત મરતક હો રહે, લગા નીરંતર ધ્યાન.
કાયમદીન કહે, સુન જીવ તું. સાંઇ સ્વાદ તુજે ભાવે,
થોડે સુખકે કારણે બ્હોત સુખ કયું ગુમાવે.

૧ જુઠી. ૨ યાદ કરવું. ૩ લોભી.

કાયમદીન કહે સુન જીવ લોભી, કુછ સાહેબ નામ સંભાર[1]
બહોત સુખ તું પાવેગા. સાહેબ કે દરબાર.
કાયમદીન કહે, લખ કરોડ બરસ, જીવકો સુખ હે બહોત
દુઃખ પડે તબ તો પહેલી ઘડી, આ પોહોંચે જબ મોહોત
વ્હેમ ગેરકો દુર કર, ઔર રખ સાહેબસું લહે
કાયમદીન સચ કર જાનીયો, દુનીયા સપના હે.

૨૪—૧૩

સાખીયાં સાઝદહુમ, મારેફતે હકતઆલા સહી કરદન.

(ખોદાનું જ્ઞાન મેળવવું) અના મિન્નૂર ઇલ્લાહે, વ કુલ્લો શએઈન મિન્નૂરી.

અર્થ—(પેગમ્બર સઅમ ફરમાવે છે કે) હું ખુદાના નૂરથી પેદા થયો છું અને સર્વે ચીજ મારા નૂરથી થઈ છે.

કાયમદીન ગ્યાની ઇસ કાયાકા મરમ કોઇ ન બુજે.
ઘટ અંધારા બહોત હે, સો કયું કર પીયુ સુઝે.
કાયા તો એક ઘાટ ઘડા હે, ઔર બીચ રખા હે જીવ,
કાયમદીન, સચ કર માનીયો સોહી નિરંજન પીયુ.
કાયમદીન, જીવ અરૂપી ઉપર ઉઘ ગયો ભેખ.
નહી લીલા, નહી પીલા, જો કોઇ દાકે ઉસ દેખ.
ઘાટ બીનાકા, રૂપ બીનાકા, એ બસે કાયામેં હંસ.
કાયમદીન આશક જાનીયો, સોહી પીયુજી સચ.
સાહેબ ઓર બંદેમે ધંતના અંતર, અહંકાર બીચ હે જાન.
કાયમદીન અહંકાર દુર ખીસે તો, બોલે સો પીયુ પીછાન.
પીયુ મીલનકા એ મારગ, ઔર દુજા સબ હે ભામા.
કાયમદીન લોક ઢુંઢ હારે તબ લીયા હર કુછ કામા.
હીંદુ નીયમ, ધર્મ પાળે, ઔર મુસલમાન કરે જીકર,
શાહ કાયમદીન પીયુ મીલનકી, નહી દોનુ કો ખબર.

---

[1] યાદ કર.

અર્થ—જેને ફકત ચોપડીનું જ્ઞાન છે તે આ શરીરનો ભેદ જાણી શકતો નથી. તેના દીલમાં અંધાર ઘણું છે, તેથી પીયુ તેને દેખાતો નથી. શરીર તો ફકત એક ઘાટ અથવા આકૃતી છે જેમાં જીવ છે. એજ જીવ તે નિરંજન ખુદા છે. જીવનું કાંઇ રૂપ નથી, તેથી તેણે આ કાયામાં, પેલી કાયામાં એમ જુદા જુદા વેશ લીધેલા છે. તે લીલો નથી કે પીળો નથી જેથી કોઇ તેને દેખી શકે. તે ઘાટ વગરનો છે, તેમજ આકૃતી વિનાનો છે અને તે હંસ રૂપે કાયામાં રહેલો છે. એજ જીવ તે પીયુ. હવે જીવને પીયુમાં અંતર શુ ? ફકત અહંકાર અથવા હું પણુ કે "ખુદી" નો પડદો. તે દુર થયો કે ખુદાના દર્શનનો માર્ગ જડયો. બાકી હીંદુ જે નીયમો પાળે અને મુસલમાન જે જીકર કરે તેટલુંજ કર્યાથી ખુદાના દીદાર થઇ શકશે એ આશા વ્યર્થ છે.

૨૪—૧૪

સાંખીયાં ચહારદહુમ-દર તોહીદ ઈસ્મ.

લએસા કમિસ્લેહી શએઉન (કુરાન શરીફ)

અર્થ—કોઇ ચીજ ખુદાના જેવી નથી.

લોક કહે, કુછ જોગ કીજીયે, તો પીયુજી દર્શન દેખાય.
કાયમદીન સચ કર જાનીયો, સબ ભામા કહેલાય.
કોઈ કહે, પીર પયંબર પીયુ નજરૂં દેખા જાન,
કાયમદીન કહે સચ કર માનીયો, એ બાતાં જુઠી માન.
ચામ નજરૂં કીન નહી દેખા, એ સબ બાતોકા બઢાવ.
કાયમદીન, લોક કહાનીયાં કહે, કર કર બ્હોત ચઢાવ.
સાહેબ નહી એક જાગ પકડ બેઠા, જો આવે ઉપરસે ઉતર.
કાયમદીન એ જુઠી હે કાયા, સો નહી દેખા કીને નજર.
કેતેક સીધ હો ગયે ઔર લહે સાહેબ સુ લગાઇ,
કાયમદીન સચ કર જાનીયે. એ દેતે ફીરસ્તે દીખાઈ,
ગુજરેગો કી ભીડ પડી, તબ આયે ફીરસ્તે ઉતર,
કાયમદીન ઉનોકા સત રખનેકુ, દીખાયે રૂપ ધર.
સાહેબ નિરંજન નિરાકાર, કંહી આવે ન જાવે.
કાયમદીન, સાંઇ વોહ ન પીવે ન ખાવે.

લેહેકે કારણુ ફીરસ્તેને આવ રૂપ દેખાયા,
કાયમદીન, લોકોને શું જાના, સાહેબ ઉતર કર આંયા.
પીયુ મો સબ ઘટ રચ રહા, ઔર બુઝ લોકો ગ્યાની,
કાયમદીન ખોલ કહે સુનાવે, બાતાં ગ્રારી છાની.
અહંકાર ટીમકા દુર કર, હય જીવ પીયુ સહી,
કાયમદીન કહે સો માનીયો, બોલે સોઇ દે વહી.
એકા એકજ હો રહે, અંતર નુકતા ખો જાય,
કાયમદીન ઈસ ભેદકુ, બુઝે મોબ્બ વિરલા કહેલાય
ચોર કાયા કે વશ કીયે, આર એકજ નુકતા ખોય
શાહ કાયમદીન ખોલ કહે, સો તેજમાં તેજ મીલ જાય.

સાર—લોકો કહે કે કાઇ જોગ કરવાથી પીયુ અથવા ખુદાના દર્શન થાય પણ એ મનની ભ્રમણા છે જો કાઇ કહે કે કોઇ પીરે અથવા પેગંબરે આ શરીરની આંખોથી ખુદાને જોયા તો એ જુઠું સમજવુ લોકો ચગની ચઢાવીને વાતો કરે છે સાહેબ કાંઇ આસમાનપર એક જગા પકડીને બેઠો નથી કે ઉપરથી ઉતરી આવે, પણ કેટલાક ગાફેલો જે સાહેબનુ ધ્યાન ધરીને બેસે છે તેને ફેરવીકનાર ફીરસ્તાઓ નજર પડે છે અને તે લોકો ખુશ થાય થાઇ એમ સમજે છે કે નિરંજન નિરાકારના દર્શન થયા સાહેબ તો દરેક ઘટમા વસે છે અને તે અહંકારનો પડદો અથવા ટમકો દુર થયો કે તરતમા તે રોશન થાય છે ખરો ભેદ જે ખુદાના દીદારનો છે તે એજ છે અને ખરો માર્ગ પણ એજ કે શરીરના ચોરો, લોભ, અહંકાર, મોહ, માયા વગેરેને મારી અંતઃકરણ સાફ કરી ત્યાં ધ્યાન લગાડવુ,

આની સાથે સરખાવો —

તરણા ઓથે ડુંગર રહે, એવો ઉખાણો સરવે કહે,
તરણુ તે જીવનો અહંકાર, તે પાછળ રહ્યો કિરતાર
વળી મઉનાના રૂમી સાહેબ કહી ગયા છે,

ગર બદીદી હીસ્મે હયવાન શાહરા,
પસ બદીદી ગાવ વ ખર અલ્લાહરા,

એટલે જો આ ચર્મ ચક્ષુઓથી ખુદાને જોઇ શકાતો હતે તો તો ગાય અને ગધેડા ભવા ખુદાને જોઇ શકતે

૨૪-૧૫

સાખીયાં પંજદહુમ, દર મઆરેફત.

વહોવા માઅકુમ અએનમા કુંન્તુમ (કુરાન શરીફ)

અર્થ—જ્યા તમે હોવ ત્યાં ખુદા તમારી સાથે છે,

પીયા પીયા કયા પુકારો, ઔર પીયા તુમારી પાસ.
કાયમદીન, એ ઘટ મેં સાહેબ બસે, જ્યું પુલનમેં બાસ.
જ્યું દુધ મેં ઘી બસે, યું કાયા મેં પીવ.
કાયમદીન, આપસ ભુલ જાવ. તો પીયુ તુમારા જીવ.
કલ્લાઇ હે સો રૂપા હોય, જો મરે બીજકા પાની.
કાયમદીન, ખુદી દુર ખીસે તો, બોલે સોહી પીયુ જાની.
પીયુ સો આપ બીખર રહા, ઔર બ્હોત રંગ રૂપ ધર.
કાયમદીન, દીલકે ગ્યાનસેં, રખા ઉસે પકડ.
આકર દુનીયામેં પીયુ પીછાને, વોહી કામ કર ગયે.
કાયમ, દુજે સખી જીવ, સો લટક અધર રહે.
જો જીવ જનમકા અંધા, સો મરમ કયું પાવે,
કાયમદીન, ભુલા માનવી, જહાં મન માને વ્હાં જાવે.
જો દરશન ચાહે પીયુકા, તો એકાએકી હો.
શાહ કાયમદીન બોલ કહે, બીચકા ટીમકા ખો.

૨૪-૧૬

સખીયાં સાજદહુમ. દાનીસ્તને મુરશીદે કામીલ

કામીલ સદગુરૂને ઓળખવો. મલ-લા શએખા લહુ,
શ શએખોલ હુશ-શએતાના.

અર્થ—જેને માથે પીર નથી તેનો પીર શેતાન છે

કાયમદીન, ખલક કયા કરે, પકડે અંધીકા સાથ.
પીર આપ ભુલે પડે, ચેલા કયું પાવે બાટ.[1]
ઝુબા પહેને ટોપી ઓઢે, ઔર બ્યાન વાએઝ સુનાવે,
કાયમદીન, પીરુ ઘટમેં બસે, ઔર દોનુ ભુલે જાય.
ચેલે બીચારે કયા કરે, ઔર મીલા સો અંધા ગુરૂ.
વહી ચોર મારગકે, વહી જામીન ભરૂ.
ચેલા અંધા, ગુરૂ લાલચુ. બાજા મીલા સબી ચોર.
કાયમદીન, દુધ, દહીં, ઘી કરે. ભલે બીચારે ઢોર.
કાયમદીન. આગુકે બુજરૂગ હુવે, ઉનુને પીરુ સહી કર બુજા.
અબ તો કીતાબાં પઢને લગે, છોડી મનકી પુજા.
પીર સહી સો પીરુ મીલાવે, ઓર કહે હક વાસીલ.
કાયમદીન, અબકે તો વાએઝ કરને લગે, વે માવરા ગયા નીકલ.
બયાન વાએઝ તો મુલ્લાં કહે, ઓર પીર મારગ કુછ દુજા.
કાયમદીન, કહે પીર તો ઉસે કહીયે. જો સહી કરાવે ખુદા.
વોહ માવરા તો નીકલ ગયા, જો કુછ થા બી આગે,
કાયમદીન વોહ તો ભુલ ગયે, તબ કીતાબાં પઢને લાગે,
સાહેબ સહી કરના છોડ દીયા, ઓર લીતી લેસ બડાઈ.
શાહ કાયમદીન, વોહ ચલન તો ઉઠ ગયા,તબ બ્યાંન
વાએઝ પર પીરી મુરીદી ઠેરાઈ.

૨૪-૧૭

સખીયાં હકૂદહુમ દર દીલમે તૌહીદ

વઝકુર રબ્બકા ઈઝા નસીતા (કુરાન શરીફ.)

અર્થ—યાદ કર પોતાના ખુદાને જ્યારે તુ તેનું નામ લેવાનું ભુલી જાય.

રબ સબસે ન્યારા હય, પંડ વરભંડ સે પાર
નિરંજન બે ચુનસે અગંમ હે. સો બાચુન પુરૂષ કીરતાર.

---

૧. રસ્તો.

કાયમદીન, પંડ પંડ સબ કોઈ કહે, પણ પંડકા હોગા આડ
પંડમે કભી જો વસ્તુ હોવે, તો વણુસે* નહી લગાર.
કાયમદીન, પંડમેં પ્રતિબીંબ હય, આપ પંડસે ન્યારા
પંડ, વરભંડસે આગુ હય, એ વસ્તુ અલેક અપારા.

અર્થ—ખુદા બધા કરતાં ન્યારો છે, અને પીડ એટલે શરીર તથા વરભંડ એટલે બ્રહમાંડથી પણ જુદોજ છે. બધા લોકો પંડ, પંડ કરી કહે છે પણ સમજતા નથી. પંડ એક ઝાડ મીસાલ છે. અને એ પંડમાં કાંઇ ખરી વસ્તુ નથી. એટલે પંડ તે કાંઇ ખુદા નથી. કારણ કે જો તે ખરી વસ્તુ હોત તો તે અવિનાશી રહેત; તેનો વિનાશ થતે નહી. પડમા ફક્ત ખુદાનો પ્રતિબીંબ એટલે છાયો છે, પણ પોતે તેનાથી ન્યારો છે. બાકી ખુદા અથવા વસ્તુ જે કહો તે પંડ અને બ્રહમાંડ બન્નેથી આગળ છે.

આ બધુ ગહન છે. તથા હવે પછીનો કેટલોક ભાગ એકદમ સહેજમાં સમજ પડી શકે એમ નથી તેનું કારણ નીચે સમજાવવામાં આવ્યું છે. તેમજ દીબાચામાં અને ૨૫માં પ્રકરણમાં સમજાવવાની કોશીશ કરી છે.

કાયમદીન વાણી હમારી ઉલટ હે. કાંઇ જ્ઞાની ગોથે ખાવે.
પહેલી બાતા પકડ રહે, પીછુકા ભેદ ન પાવે
કાયમદીન જબ લગ મીસરી ચખી નહી, તબ લગ ગુડકો બખાના
જબ મજાહ મીસરીકી પાયા, તબ ગુડસેં મન નહી માના,
કાયમદીન જબ ચડે હસ્તી ઉપર, તબ ટટ્ટુ નઝર ન આયા,
સું અલેક પુરૂષ કો જા મીલે, તબ જોત જાપ ના ભાયા.

અર્થ—હમારું લખાણ એકદમ સમજ પડે એમ નથી, કાંઇક જ્ઞાનીઓ પણ તેમાં ગોથાં કદાચ ખાઇ જાય. કારણ કે તેઓ આગળના બોલો પકડી રાખે છે, એટલે પછવાડેનો ખરો ભેદ માલમ પડનો નથી. જ્યાં સુધી શાકર ચાખી નથી ત્યાં સુધી ગોળના વખાણ થાય છે. પણ જ્યારે શાકરનો સ્વાદ ચાખીએ ત્યારે ગોળ પસંદ પડનો નથી. જ્યારે હાથ્થીપર ચડીએ ત્યારે ટટ્ટુ નજરમાં આવતો નથી. તેમ જ્યારે ખુદાના દર્શન થાય અને તેમા મળી જવાય ત્યારે જોત, જપ તપ કાંઇ પસદ પડતા નથી.

* વણસવું=ખરાબ થઇ જવુ.

૨૪-૧૮

સાખી હઝદહુમ, દર મઆરેફત

વ ફી અન્ફોસેકુમ અફલા-તુબસેરૂન (કુરાને શરીફ.)

અર્થ—શું તમારી જાતમાં (અમારી કુદરત) નથી જોતા?

(હદીસ) મન અરફા નફ્સહ-ફકદ અરફા રબ્બહુ.

અર્થ—જેણે પોતાની જાતને ઓળખી તેણે ખુદાને ઓળખ્યો.

(હદીસ) અલ ઇન્સાનો સિર્રી-વ અના સિર્રૂલ્લાહે તઆલા, અલ્હમ્દો લિલ્લાહે રબ્બિલ્આલમીન.

અર્થ—ઇન્સાન મારો ભેદ છે અને હું ખુદાનો ભેદ છું. સઘિ તારીફ ખુદાને માટે છે જે બંને દુનિયાનો પાલવા વાળો છે.

કાયમદીન ખલકમીસાલ પસુ હે, કયા રક ઔર રાના,
સતગુરૂકે ભેદ બીના, સો ભમી ભમી ભટકાના.
કાયમદીન જીસ વાસ્તે ધરમ ધ્યાન કરે, સો જેસા ભુસા[1] દેતા
કયા હીંદુ, કયા મુસલમાન, સબને ઉલટા મારગ લીતા.[2]

૨૪-૧૯

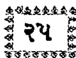
કુલ્લો શએઇન હાલેકુન, ઇલ્લા વજહા. (કુરાને શરીફ.)

અર્થ—તમામ ચીજ નાશ થનારી છે પણ ખુદા અમર છે.

કાયમદીન સબ બાત કહાં કહીયે, ચૌદ લોક, વૈકુંઠ ધામ
નીજધામ નિરંજન અલેક હય, સોહી અમર મુકામ.
કાયમદીન, સોહી અમર ચીને બીના, આરા કણુ ન આવે
કુરાન, પુરાણુ, બેદ, સાખી, સભી મીલ શાખ પુરાવે.

૧-ભુસું, થુલું. ૨-હીંદુ મુસલમાન બંને જે કરવાનું છે તે કરે તો ખરે માર્ગે કહેવાય.

અર્થ—બધી વાતો કયાં કહેવા બેસીયે, ચઉદ લોક અને વૈકુંઠ અથવા બેહેસ્તની કારણ કે એ બધું વિનાશી છે. જ્યાં નિરંજન અલેકનો વાસો છે તેજ અમર મુકામ છે અને તે પારખ્યા સીવાય કાંઇ બીજો ઇલાજ નથી. કુરાન, પુરાન, વેદ, અને સાખીઓ સૌ એજ ગવાહી આપશે. ખુદાના અમર મુકામને જાણ્યા સિવાય બધા ખરે રસ્તે પહોંચેલા, કહેવાયજ નહીં.*

૨૫

આમાં પંડ એટલે આ શરીરની રચના તથા બ્રહમાંડ એટલે કાયનાત–શ્રષ્ટિની રચના સમજાવી છે.

કાયમદીન આદમકા ખોજ કરો, શબ્દ શાસ્ત્ર બિચાર,
એક વૈરાટ સરૂપ વરમંડ હે, કુદરત બાજી સાર.
કાયમદીન જૈસા પંડ હોતા હે, વૈસા વરભંડ હોતા હે માન
સુન મેં સે મખ્ખી બરાબર હોતા, તામેં છોટા પંડ પીછાન.
કાયમદીન કહે, ધામ ઇશ્કા શીર હય, ચંદ્ર સુરજ અંખીયાં જાન,
તારે સભી રૂવાંવલી, ચૌદે તબક ઘાંટા પીછાન.
કાયમદીન ખલકા મીસાલ સોજડ હે, ઘુંટીયાં મેંડક જાન,
સેસનાગ પાંઉ ફેંણુ હે, એડીયાં મેરૂ પીછાન.
કાયમદીન ઉસમેં તમામ આલમ હે, કુદરત હઝદા હજાર
ઉસ આલમ તીન લોકમેં, માણુસ લોક હય સાર.

અર્થ—કાયમદીન, આ માણસની આકૃતિ શું છે તે વિચાર કર. એક વૈરાટ સ્વરૂપમાં આખું બ્રહમાંડ સમાઇ ગયું છે. જેવું પીંડ છે એવુંજ બ્રહમાંડ છે. અને પીંડમાં એક નાનું સુક્ષ્મ શરીર ઘણુંજ બારીક છે. તેનુ રહેઠાણ માથામાં છે. ચદ્ર અને સુરજ તેની આંખ છે, તેના રૂવાં બધાં તારા છે, ધાંટું તે તેના ચઉદ તબક છે. ઘુટીયો મેંડક છે પગ શેશ નાગની ફેણ છે. તેની એડી મેરૂ પર્વત છે.

* કેટલાક ભાઈઓ ફકત વાતો કરીનેજ પોતાને ખરા ધર્મવાળા માને છે પણ વાતેથી કંઇ વળહ નથી અમલ કરનારા છે તેજ લોક ખરા છે અને તેજ પહોંચી શકે છે

આ આકૃતિમા તમામ આલમ છે અને બધી સ્રષ્ટી તેમા છે. તે બધા લોકમા માણસ જે છે તેજ શ્રેષ્ઠ છે

સમજણઃ—(જે લોકોનો આ મત છે તેમને સમજાવવા પીર સાહેબે આ વાત લખી છે) આ વિષય ઘણો ગહન છે અને એકદમ સમજ પડી શકે એવો નથી છતા નીચે સમજાવવાની કોશીશ કરી છે

જ્યારે જગત પ્રગટ થયુ ન હતુ ત્યારે કેવળ ચૈતન્ય રૂપે, ખુદા કહો કે ઇશ્વર કહો તે સઘળે બીરાજી રહેલો હતો તે સમયે સુર્ય ન હતો, ચદ્ર ન હતો, તારા ન હતા, અગ્નિ ન હતો, રાત ન હતી, દિવસ ન હતો, અજવાળુ ન હતુ, અધારૂ ન હતુ, કાઇજ ન હતુ

જગત પ્રગટ કરવાની જ્યારે પ્રથમ ઇચ્છા થઇ ત્યારે મુખ્ય પાચ તત્વો જેને કહે છે તે ઉત્પન્ન થયા તેને મહાભૂત કહે છે તે આકાશ, વાયુ, તેજ, પાણી અને પૃથ્વી છે એ પાચ તત્વોથીજ આખી જગત્ અને જીવો અને વસ્તુઓ બનેલા છે એ પાચ તત્વના પાચ જુદા જુદા ગુણો છે આકાશનો ગુણ શબ્દ છે, એટલે આકાશ જો નહિ હોય તો આપણે બોલિએ તે સભળાય નહી, વાયુનો ગુણ સ્પર્શ છે એટલે વાયુ નહી હોય તો શરીરે ટાઢ, તડકો લાગે નહિ, તેજનો ગુણ રૂપ છે એટલે તેજ વડે જોઈ શકીયે છીયે પાણીનો ગુણ રસ છે એટલે સ્વાદ છે અને પૃથ્વીનો ગુણ ગધ છે પૃથ્વી નહી હોય તો ગધ મળેજ નહિ (આ બાબદ દીબાચામા વધારે સમજાવેલી છે) હવે એ પચીસ તત્વોમાથી તમામ શ્રષ્ટિ પેદા થઇ છે એટલે જો માણસની આકૃતિ અથવા પીડ શુ છે તે સમજ પડે તો આખી બ્રહમાડમા શુ છે તે સમજ પડે

"જે જે કાઇ દેખાય છે ને સૃષ્ટિમા રહેલુ છે તે રૂપવાન અથવા આકાર વાળુ છે એ જુદી જુદી આકૃતિઓ ભલે હોય, પણ સર્વ રૂપના તત્વ શુ? તે શેના બધાયલા છે? એ સર્વ પચ માહાભૂતના પુતળા છે, પચમાભૂત વિનાની બીજી કાઇ વસ્તુ તેના બધારણમા સમાયલી નથી. માટીના વાસણ જુદા જુદા ઘાટના અને જુદા જુદા રગના ભલે જણાઓ પણ સર્વ માટી રૂપ છે જેવુ પિડે તેવુ બ્રહમાડે અને બ્રહમાડે તેવુ પિડાડે—વ્યષ્ટિમા સમષ્ટિ અને સમષ્ટિમા વ્યષ્ટિ—મોટા અગ્નિમા જે તેજ તેના એક તણખામા છે અને તણખામા છે તેજ મોટા અગ્નિમા છે, તેમજ એક વૈરાજ સ્વરૂપમા સકળ વિશ્વ સમાઇ ગયુ છે, અને તે વિશ્વના જુદા જુદા અવયવ વૈરાજ સ્વરૂપથી જુદા નથી, એ પ્રત્યેક અવ-

ન્યવમાં વૈરાટ્ સ્વરૂપ વ્યાપી રહેલું છે." (રા૦ રા૦ મધુવચરામ હોરાનું અધ્યાત્મિક માર્ગ પ્રકાશ. પાનું ૨૩) ‡

હવે ઉપર જે શરીરના ભાગોનુ વર્ણન આપેલું છે તેવીજ તરેહનું વર્ણન **ઉત્તર ગીતાનાં** બીજા અધ્યાયમાં છે તેના યોગ પ્રકરણ પ્રારંભમાથી નીચલો ઉતારો સરખામણી સારૂ આ નીચે આપીશું.

"શરીરના દક્ષિણ ભાગમાં એટલે શરીરની જમણી બાજુએ અગ્નિના જથાના જેવી અથવા સૂર્ય મંડળ જેના પ્રકાશમાન **પિંગળા** નાડી છે, તે પુણ્યના કર્મને અનુસરવા વાળી છે અને તેને દેવયાન એટલે દેવતાનો માર્ગ અથવા રસ્તો કહે છે. ૧૧

ડાબી બાજુએ **ઈડા** નામની નાડી છે, અને તે ચંદ્ર મંડળના જેવી પ્રકાશમાન છે. તે ડાબાં નસ્કોરાના શ્વાસમાં રહેલી છે અને તેને પિતૃયાન એટલે પિતૃ-લોકનો રસ્તો જાણવો. ૧૨

પાછલા ભાગમાં મૂળાધારથી-બેસવાના ભાગના છેડાથી તે છેક માથા લગી, સિતારના લાકડાના ડાંડા જેવું એક લાંબુ હાડકું છે તેને **બ્રહ્મદંડ** કહે છે. ૧૩

તેની અંદર એક ઘણોજ બારીક છેદ છે, તે છેદમાં થઇને જે નાડી ઉપર લગી જાય છે તેને બ્રહ્મનાડી અથવા **સુષુમ્ણા** નાડી કહે છે જે કલ્યાણ કરનારી છે. ૧૪

ઇડા અને પિંગળાની વચ્ચે સુષુમ્ણા નાડી બારીક રૂપથી રહેલી છે તેને વિશે સર્વવ્યાપક અને પરિપૂર્ણ એવા જે કોઇ શિવ છે તે રહેલા છે. ૧૫

સૂર્ય, ચદ્રમા, અગ્નિ, અને બીજા દેવતાઓ, પચભૂત, ચોદ લોક, (દશ) દિશા, જાત્રાની જગાઓ, સમુદ્રો, સઘળા પર્વતો, ખડો, નદિયો, વેદ, શાસ્ત્ર, ચોવિસ અક્ષર, સ્વર, મંત્ર, પુરાણ, (ત્રણ) ગુણ, મહત, સઘળા જીવોનું જે બીજ તે જીવો, આત્મા, પ્રાણવાયુ, એ સઘળું આખું વિશ્વ, સુષુમ્ણા નાડીમાં રહેલું છે. ૧૬

....

‡ આવી માન્યતા વાળા ભાઈઓને સમજાવવા સારૂ આ વર્ણન કરેલ છે.

ડાબી આંખમાં ઈશાન દિશાએ મનોન્મની નામે શિવ લોક છે, અને મસ્ત કે બ્રહ્મપુરી છે, આખું બ્રહ્માંડ શરીરમાં આશ્રય કરીને રહેલું છે એમ જાણવું. ૨૪

પ્રલયના વખતમા કાળ સરખો જે અગ્નિ થાય છે તેના સમાન જે અનત એટલે કાળાગ્નિ રૂપ શિવ છે તે પગને તળિયે છે, અને તેજ શુધ્ધ શિવ નીચે, ઉપર, વચલા ભાગમા, બહાર અને અદર મગળકારી અથવા સુખ આપનાર છે. ૨૫

પગનો નીચનો ભાગ અથવા તળીયુ છે તેને અતલ કહે છે, ઉપલા ભાગને વિતલ કહે છે, તેની ઉપર ઘુટણુ લગીનો જે ભાગ તેને નિતલ, અને ઘુટણુને સુતલ કહે છે ૨૬

જાગનો નીચલો ભાગ મહાતલ, ઉપલો ભાગ રસાતલ, અને કેડને તલાતલ કહે છે એ રીતે સાત પાતાળ કહેલા છે ૨૭

પાતાળ જ્યા સાપો ગુચળા વળીને રહે છે ત્યા અને ડુટીની નીચે, ભોગીંદ્ર નામે જગા છે, જે કાળાગ્નિના જેવી અને ભયકર નરક સરખી છે, તેને મહા પાતાળ કહે છે, ત્યા અનત એટલે શિવ, છવ નામ ધારણ કરી શરીરમા કુડાળાના આકારમા વીંટલાઇ રહેલો છે ×

ઉપરનુ વર્ણન બધુ હઠયોગને લગતુ છે, જે એકદમ સમજ પડી શકશે નહી પણ ઇમામદીન બાવાના શિષ્યોના બનાવેલા ભજનો વાચીયે અથવા તો બીજા મહાત્માઓના ચેલાઓના ભજન વાચીયે તો ઉપર લખેલાનો અર્થ ઘણે અંશે સમજ પડે એમ છે

દાખલા તરીકે જેવુ પીડ છે તેવુ બ્રહ્માડ છે અને અભરામ બાવા જે પીર ઇમામુદીન બાવાના શિષ્ય હતા તે પોતાનો અનુભવ કહી ગયા તેમા કહ્યુ છે કે —

" ખેલ પ્રેમકા જો કોઇ ખેલે, અનલ આપા ખોવેરે,
પડમે વરભડ દીખાવે, પરગટ સાહેબ જોવેરે "

વળી શરીરમા બધી જાત્રાની જગો છે એમ ઉપર લખ્યુ છે તેજ તરેહ એમના બીજા શિષ્ય બાઇ રતનબાઇ કહી ગયા છે કે —

મારા ઘટના ઉઘડીયા દુવાર, મે તો કીધારે અડસઠ તીરથ આગણે એટલે મારા ઘટના બારણા ઉઘડયા અને ત્યા મે અડસઠ તીરથ એટલે જાત્રાની જગા જોઇ

× હીંદુ ભાઈઓને સમજણ પાડવા માટે આ હકીકત આપવામા આવી છે

વળી ઉમર બાવા એક ભજનમાં કહી ગયા કેઃ—

સાત દ્વીપને સુખમણુ બારી, વદેહી વાત હમારી;
પેસી પતાલે કાલી નાગ નાથ્યો, ગોકુળ ગોલેરે મારી.
પંડને છોડી વરભંડ ફોડી; સુરતા સુનમેં જોડી."

એમણે પોતાનો આખો અનુભવ નીચેના ગરબામાં ગાયો છેઃ—

સખી પોતાની પરતીજ, પહેલે કરીયે રે;
સખી સ્વપ્ને તજીએ ભોગ, જીવત મરીયે રે. ટેક.

સખી પ્રેમે આવે પાંખ, ઉડી જઈએ રે;
સખી અગમ ઘરની વાત, અમો કહીએ રે. સખી—૧

સખી નાભી કમળ ઘર મ્હાંય, પ્રેમે ઉછાળો રે;
સખી ચંદો ઝળકે મ્હાંય, હંસ હમારો રે. સખી—૨

સખી નાભીથી નીચો દેશ, આગળ ચાલો રે;
સખી મછરીયાં તે મ્હાંય, તેને ઝાલો રે, સખી—૩

સખી વીંછુનો વિકાર, લાગે કારી રે;
સખી નાથ્યો કાળી નાગ, નીશાનો મારી રે. સખી—૪

સખી સાત દીપની મ્હાંય, અગ્ની લાગે રે;
સખી આગળનો અવતાર, સરવે જાગે રે. સખી—૫

સખી ઇંગલા પીંગલા સાર, સુખમણુ નાડી રે;
સખી મન પવનને બ્હાર, જાય કાઢી રે. સખી—૬

સખી ચંદ્ર સુરજથી નુર, ઉતરે ન્યારૂં રે;
સખી તરવેણીની મ્હાંય, લાગે પ્યારૂં રે. સખી—૭

સખી અભય લીધો ગઢ, લાગી દોરી રે,
સખી સુરત સમેટી જાય, વરભંડ ફોડી રે. સખી—૮

સખી સાત દીપની મ્હાંય, દરવાજા ખુલ્યા રે;
સખી દેહ તણા વિકાર, સરવે ભુલ્યા રે. સખી—૯

સખી રગ રગ બોલે રામ, રટણા લાગી રે;
સખી મખીયા છુટે પંડ, ભ્રમણા ભાગી રે. સખી-૧૦

સખી અધરં મેલી આસન, ગગન ગાજે રે;
સખી ચઉદ દરવાજે નિશાન, એક બીરાજે રે. સખી-૧૧

સખી પંદરમે પ્રગટયુ નુર, લાગી દોરી રે,
સખી દાસ ઉમરનું મન, લીધુ ચમચોરી રે * સખી-૧૨

કાયમદીન, મનખા જનમ બડી પદી હે, જીસકો દેવતા ચાહે
કમાનેકી જગા એહી હય, કાયકો જનમ અફળ ગુમાયે
કાયમદીન, હરી મીલનકી જાગ, જનમ હે જાન,
મોટી દેવ પદી હે, કીતી કમાઈ ખાઇ ફીર પીછાના પરમાન
કાયમદીન, રૂલનેકી જગા એજ હે, મન માને રૂલા કર
મન માને હરી ઓળખ, મન માને નરકમેં પડ

અર્થ—કાયમદીન માણુસના રૂપમા પેદા થવુ એ દુર્લભ છે અને દેવતાઓ પણ એ દેહ મેળવવા આતુર છે, કારણ કે ખુદાના દીદાર મનુષ્ય દેહમાજ થઇ શકે છે, વાસ્તે જન્મારો શુ કામ ફોકટ કાઢે છે? આજ દેહમા દીદાર કમાવાનો વખત છે વાસ્તે ગમે તો ખુદાને ઓળખ અને ગમે તો નરકમા પડ

કાયમદીન, નરક આગ કારી બ્હોત હય, કોઈકજ વિરલા હરી
ઓલખે જાન,
બડાઇ કે કારણુ મનખા પદાર્થ ગુમાવે માન
કાયમદીન, હીંદુ, મુસલમાન આબરૂકે વાસ્તે અટક રહે હે માન,
કોડીકે વાસ્તે બીગર સમજે રતન ગુમાવત જાન,
કાયમદીન કહે રતન મનખા જનમહે, તામે હરી તત્વ સાર,
સતગુરૂ કીલી ભેદકી, ઓળખાવે કીરતાર
કીલી બીના કુફલ ન ખુલે, સતગુરૂ બીના હરી ન પાય,
ઉચ, નીચ, અતર નહી, પીછુ જુગત રહા ભરમાય.

અર્થ—નરકની આગ બ જ કારી છે અને ખુદાને તો કોઇકજ વિરલો ઓળખી શકે છે માણુસો આ પોતાની દેહ ખોટી બડાઇને લીધે ગુમાવે છે હીંદુ અને મુસલમાન બન્ને કોડીને વાસ્તે આ માણુસના દેહ રૂપી જે અમુલ્ય રતન ખુદાએ આપ્યુ છે તે ગુમાવી નાખે છે એ દેહનો

---

* દાસ ઉમર (ઉમર બાવા)ના ભજનો પણ છપાએલા છે જે ઘણા જ્ઞાનથી ભરપુર છે

સાર એ છે જે હરી તત્વ-શું છે તે શોધી કાઢવું. અને તે તત્વ અથવા ખુદાના ભેદની કુંચી સતગુરૂ વગર મળી શકતી નથી. કુંચી વગર તાળું ખુલી શકતું નથી. તેમજ સદગુરૂ વિના ખુદાનું જ્ઞાન થઇ શકતું નથી. ઉચ અને નીચ ન્યાતી એ તો ફકત આ જગતની ભ્રમણા છે.

કાયમદીન હરી મતા કીસીકે બાપકી નહી જાન.

જીસે પાવે વોજ દોસ્ત હરીકા પીછાન

કાયમદીન, હીંદુ મુસલમાન જે બરણમેં હરીજન હોવે જાન

જો કોઈ હરકો ઓળખાવે વોહ સતગુરૂ પીછાન.

કાયમદીન. જીને ઓળખા હોય, સોઇ ઓળખાવે

જાત ભાતકા કામ નહી, જહાં તહાં જીવ પાર પાવે.

અર્થ—કાયમદીન, હરી અથવા ખુદા તે કોઇ એક ચોકકસ પુરૂષની મતા છે એમ નથી. જે ખુદાને મળ્યો તે ખુદાનો દોસ્ત થયો. હીંદુ કે મુસલમાન, કોઇ બી વર્ણમાં જે ખુદાને ઓળખાવી શકતો હોય તેજ સદગુરૂ કહેવાય. અને જેણે ઓળખ્યો હોય તેજ ઓળખાવે એમાં જાત ભાતનું કાંઇ કામ હોય નહીં. જ્યાં ત્યાં મોક્ષ મેળવવાનું છે.

કાયમદીન, કીતીક નીચ જાતને હરી ઓલખા હોવે જાન,

વોહી સત ગુરૂ કર ખોજ લેવે માન.

કાયમદીન, મ્યાનસે કામ નહી, તેગેંસે કામ રખ જાન,

તન સો મ્યાન હે, તેગા વસ્તુ પીછાન.

કાયમદીન, આખર મ્યાન બી એક હે જાન,

પાંચ તત્વસે સબ જગત બનાઇ હે માન.

અર્થ—કાયમદીન, જો કોઇ નીચ જાતીના માણસે હરીને ઓળખ્યો હોય તો તેને પણ સતગુરૂ કરી તેની પાસેથી જ્ઞાન લેજે. કારણ કે માણસનું શરીર તે મ્યાન રૂપે છે અને ખુદાઇ જ્ઞાન તે તલવાર રૂપે છે. તો તારે તલવારથી કામ છે. અને વળી મ્યાન બી એક પાંચ તત્વની બનેલી ચીજ છે કે જે પાંચ તત્વથી તમામ શ્રષ્ટીની ઉતપત્તી થઇ છે. પાંચ તત્વ તે પૃથ્વી પાણી, તેજ, વાયુ અને આકાશ. આ પાંચ તત્વથી તમામ જગત પેદા થઇ છે તો તેમાં નીચ અને ઉચ શું ?

કાયમદીન, ચીના આત્મા, વસ્તુ રૂપ એક હે જાન,
કયા નીચ, કયા ઉચ, કયા હીંદુ, કયા મુસલમાન.'
કાયમદીન, મુસલમાન કુચ માટીકા નહી, હીંદુ સોનેકા નહી માન,
જે વજે બનાયા વો વજે બના હે પીછાન.
કાયમદીન, ભ્રમણા લગી હે મેરા તેરા જાન,
આપ આપકી મતસે. સમ ખેચ્યા મુરે માન.

અર્થ—કાયમદીને આત્માને ઓળખ્યો ત્યારે જોયુ કે વસ્તુ અથવા ખુદા એકજ છે અને તે બધે રૈનાયલી છે તો તેમા હીંદુ શું અને મુસલમાન શુ ? ઉચ શુ અને નીચ શુ ? હીંદુ કાઇ સોનાનો નથી અને મુસલમાન માટીનો નથી, જે રીતે ખુદાએ બનાવ્યો તે રીતે તે બન્યો છે. મારૂ અને તારૂ એ મનની ભ્રમણા એટલે ખોટો વિચાર છે, અને પોત પોતાના મતાધપણાને લીધે માણસ ફસાઇ રહેલો છે

કાયમદીન, વર્ણોવર્ણી ખુબ હે, ભ્રષ્ટાચાર હો જાવે માન,
ઉસ વાસ્તે અલ્લસે હદ બાંધી હે પીછાન.
કાયમદીન. કુલકી રીત હદમે રહી હે જાન,
શબ્દકી રીત અનહદમેં હે પીછાન.
કાયમદીન, શબ્દ કૈ ખેજ વટલતા નહી જાન,
તત્વ વસ્તુ ચીનલે, આત્મા ઓળખે માન.

અર્થ—આ દુનિયામા જે જુદી જુદી વર્ણો નીકળી છે તે ઠીક છે નહી તો બધા ભેળસેળ થઇ જાત અને બિગાડો થાત કુળ અને વર્ણ વગેરેના વિચારો બધા હદમાના છે. શબ્દની રીત છે તે અનહદની છે એટલે કે માણસ શબ્દોના વિચારથી કે ઉચ્ચારણથી ભ્રષ્ટ–નાપાક થતો નથી, કે વટલાતો નથી પણ જે તત્વ વસ્તુ છે તે શોધવાથી તો ઉલટો આત્મા પ્રકાશીત થાય છે અને વધારે ખીલે છે

કાયમદીન, શબ્દ સતગુરૂસે ખોજકર જાન,
અગમ ઘરકી ગમ તબ આવે માન
કાયમદીન, સતગુરૂ કયુ ઓળખા હોવે જાન.
એ સત ગુરૂ પર કયુ પરતીત હોવે માન.

કાયમદીન, જહાં શબ્દ સુને, વ્હાં દાસ પસીસે ભેદ લે જાન,
વો ભેદ દીલમેં બીચારે, ઉસકા વજન તોલ કરે માન.
કાયમદીન, અસલ ભકતોકી સાખી, વેદ, કુરાન માફક જાન,
બરાબર ઉતરે તો સત હે સું તેહકીક માન.
કાયમદીન, અસલવાલુને ઉસ વાસ્તે કહી હે જાન,
પીછલુંકી ઉસ પર સચ્ચી પરતીત આવે માન.

અર્થ—સતગુરૂ જે શબ્દ આપે તે ઉપર વિચાર કરી ને જો કે તે અગમ ઘર તરફ લઇ જાય એમ છે કે નહી સતગુરૂ કેમ ઓળખાય અને તેની ઉપર ભરૂસો કેમ આવે? જે સતગુરૂ બોધ આપે તેનુ શ્રવણુ અને મનન કરીને જોવાથી આવે છે બધા ધર્મો અને વાણીઓ, વેદ, કુરાન, વગેરેને બરાબર સમજાવી શકે તે સતગુરૂ. આગળ લોકો વાણી કહી ગયા છે તે એટલાજ માટે કે પછવાડે વાળાઓને તેની ઉપર ભરૂસો આવે અને તેઓ ફાયદો મેળવે

કાયમદીન, કલજુગમેં પંથ પેદા હોંગે જાન,
સામી ખલકકો નરક કે અધીકારી કરેંગે માન.
કાયમદીન, સોના લેકર પીતલ દેવેંગે જાન,
ઉસવાસ્તે, અસલકે મહા પુરૂષ કહે ગયે હેં શબ્દ પીછાન.
કાયમદીન, બીજપથી નુરીવરત બતાવે જાન,
મતીયે નુર કહે, માટીકી ગોલી ઘોલ પીલાવે માન.
કાયમદીન, ઈસ મીસાલ પાખડ બ્હોત હયે જાન,
અસલ કે શબ્દ વજન કર, સતગુરૂ પકડ પીછાન.
કાયમદીન, શબ્દ માફક મીલે તો સતગુરૂ જાન,
નહી તો વો પંથ સું જાનકે પાખંડી હે માન.
કાયમદીન, ભેદ, સાખી, દો એક હે જાન,
સાખી ખુલી હે, ભેદ પડદા હે માન.

અર્થ—કાયમદીન, આ કળજુગમા ઘણુ પથ પેદા થશે અને લોકોને નરકના અધીકારી કરશે. સોનુ લઇ, પીત્તળ આપશે, તેથીજ અસલના મહાપુરૂષો કહી ગયા છે કે "શબ્દ"નો ઝ્તો પકડજો દાખલા તરીકે, બીજ પંથીઓ નિર્માજ ખુદા અથવા શકિત આવી ગઇ એમ બતાવે છે

અને તેનો અમલ કરે છે એના પાખંડો દુનીયામા ઘણા ઉભા થશે, વાસ્તે આગળના સતગુરૂઓ "શબ્દ" આપીને ખુદાઇ રસ્તા દેખાડતા હતા તેમ જે ગુરૂઓ દેખાડે તેમને સતગુરૂ સમજવા વેદ, સાખીઓ જે શીક્ષણ આપે છે તે એકજ છે પણ વેદ અનકાર ભાષામા છે અને સાખીઓ ખુલ્લી ભાષામા છે તેનો દાખનો નીચે આપે છે

કાયમદીન, વેદમે કહા. અગીયારસકા અપવાસ કરના જાન,
ઉસકા ભેદ ભીતર સાહેબકી સાથ એક દીશા રહેના માન.

કાયમદીન, અજપાસે સચ્ચી લહે રખના જાન,
શબ્દ કબત રૂપી, ના ખાના ના પીના, પીછાન

કાયમદીન સાખીયુ મે સબ પરગટ કહા હે જાન,
સોહમ સોહમ હોવે જાન, વદમે મરમ મે કહા પીછાન

કાયમદીન ઈસ માફક સબ મીસાલ હે જાન,
પુરાન, કુરાન ભેદ સાખી શબ્દ સત હે માન

કાયમદીન, સબમીલ શાખ પુરે, સો ભેદ સત હે માન,
ઉસકો ખોજ પકડ, સતગુરૂ થાપ, મુકરર કર પીછાન

અર્થ—વેદમા કહ્યુ છે કે અગીયારસનો અપવાસ કરવો એનો ભેદ એ છે કે ખુદાની સાથે (તે દીવસે) એકાત થઇને બેસવુ, એટને કે અજપા જાપ જપવો જે કવિતા રૂપ શબ્દ સોહમ સોહમ છે તે જાપ જપવો એમ સાખીઓમા કહેલુ છે, પણ વેદમા માર્ગીક શબ્દોમા કહેલુ છે એનો અર્થ એમ નથી કે ખાવુ પીવુ નહી પુરાણ કુરાન, સાખીઓ અને વેદ એ બધા શાસ્ત્રોમાથી જેની ગવાહી મળે તે ભેદ સાચો સમજવો અને જે સતગુરૂ એ ભેદ બતાવે તેને મુકરર ગુરૂ તરીકે કબુલ કરવો.

કાયમદીન સત ગુરૂમે મત શરમા, ખોજ પકડ જાન,
બડાઇ નામકે વાસ્તે મત અટક રહે માન
નામ આબરૂ કેતેક દીન, આખર તો જાયગી જાન
કાયકો જનમ ખોવે કુછ પકડ શબ્દ સતગુરૂકા માન
નામ, "વાહ વાહ" કો કયા તુ બીછાયગા જાન ?
· સાહેબકી પક્કી ખોજ લે, કાલકે મુખસે બચે માન

કાયમદીન, નામકો ચાહતા હય, આખર તો નામ નહી હે જાન,
ઉસી નામકી આશા કાયકો કરતા હે માન.
કાયમદીન, નામ ચાર દીન, યા પાંચ પચાસ બરસ જાન,
ઈસ્સે બ્હોત તો દસ કુરસી માન,
ઉસ્સે બ્હોત દીન તો વરબ્રંડ રહેગા
તબ લગ નામ રહેગા જાન,
નબી, કબીર, દસ્તગીર શ્રી કૃષ્ન મીસાલ જો હે માન.
વરબ્રંડ ટુટ સુન હોયગા, તબ ઉનકા બી નામ જાયગા પીછાન.

અર્થ—કાયમદીન, સતગુરૂથી અથવા સતગુરૂ કરવામાં કાંઈ શરમાવાનું નથી; લોકો મોટાઇના ખોટા ખ્યાલોને લીધે જીંદગી એળે ગુમાવે છે. આખરૂ કેટલા દીવસની છે ? આખર તો જીંદગી જવાનીજ છે તો આ જન્મ શું કામ ખોવો ? વાહવાહ, અથવા કિર્તી કાંઇ કામ આવવાની નથી. આત્મા શું છે તે શોધી લે. નામ તે કેટલા દીવસ રહેવાનુ છે ? પાંચ પચાસ વરસ. કે બહુ તો દસ પેહેડી. અરે, છેવટે એમ સમજો કે બ્રહમાંડ રહે ત્યાં સુધી પણ આખરે બ્રહ્માંડનો પણ પ્રલય—નાશ—થાય છે. તે વખતે પેગંબરો, નબીઓના નામ પણ નથી રહેતાં. તો ફક્ત જુઠ્ઠી વાખવાણી અને નકામી નામના સારૂ જન્મારો શું કામ એળે ગુમાવો છો ?

કાયમદીન, હે અબી વરબ્રંડ, આગે સુનકાર થા,
આગે વરબ્રંડ થા તબ જીનુંકે નામ હોઇગે જાન,
એ બરબ્રંડ મેં ઉનુકે નામ કહાં ગયે પીછાન. ?

અર્થ—હમણા શ્રષ્ટી છે તે પેદા થઇ તે આગળ સુનકાર હતું. અને એ સુનકાર આગળ જે શ્રષ્ટી હતી તેમાં જે માણુસો હતાં તેમનાં નામ હમણા કોઇ જાણે છે ?

કાયમદીન, યું આપકા બી નામ જાયગા જાન,
નામ કે ઉપર કયા મગરૂર હોતા હે, માન.
કાયમદીન, નામ રહેગા નિરંજનકા અમર જાન,
ઔર સબકે નામકા નાશ હે, કયા વલી, નબી, પાદશાહ પીછાન.
કાયમદીન નામકો કયા કરેગા, સાહેબ કો ખોજ પકડ જાન,
કાલ જીતા ખેલતા હય, સર પર તેરે પીછાન.

અર્થ—એવીજ તરેહ, કાયમદીન, તારૂં પણ નામ જતું રહેશે તો નામ ઉપર શું મગરૂર થવાનું છે ? એક નિરંજનનું નામ અમર રહેશે બાકી જેવું નામ તેનો નાશ છે, પછી વળી હો કે નબી હો કે પાદશાહ હો. વાસ્તે નામને શું કરવું છે ? સાહેબનો વિચાર કરી તેને શોધ કારણકે કાળ અથવા મોતનો ફરિસ્તો, યમદુત તારા માથા ઉપર ઉભો છે.

કાયમદીન, કલ ફના હો જાયગા, કાળકી ચકકીમેં પીસાવેગા જાન,
કયું તું મગરૂર હુવા ફીરતા હે માન.
કાયમદીન, રાજાકા રાજ, પાદશાહકી પાદશાહી ધરી રહેગી જાન,
રાંડકા ઠમકા, મરદકા નામ, સબ જાયગા માન.
કાયમદીન, કાલ શીર પર આયગા, રગ રગ ટુટેગી જાન,
તબ તેરા રાજ, ઠકરાઈ, ઠંમકા ઘુસડ જાયગા માન.

અર્થ—કાયમદીન, કાલે ફના થઇ જવુ પડશે, અને કાળ ચકકીમાં પીસી નાખશે તો શા વાસ્તે મગરૂર ફરે છે ? રાજાનું રાજપાટ, પાદશાહની પાદશાહી, ઓરતનો ઠમકો અને મરદનું નામ બધું એમને એમ રહી જશે, અને કાળ શીર ઉપર આવશે ત્યારે રગે રગ તુટી જશે.

કાયમદીન, ફના ભેદ હોને વાસ્તે, ખટ દર્શન ઓર બેદ શાસ્ત્ર બાંધે હે જાન.
કાલકે મુખસે જીવ બચે, અમર સુખ પાવે માન.
કાયમદીન, ઉસ વાસ્તે સબ સીડીવાં બાંધી હ જાન,
જયું ત્યુ હર વજેહ પહોંચે વો ઠિકાન.
કાયમદીન, અલેક મીસાલ સમુદ્ર હે, સહેરા મીસાલ ખટ દર્શન જાન,
સુરત, ખંભાત, જીસ શહેરસે બેઠે વ્હાંસે જાવે ઠિકાન.
કાયમદીન, મુંબઈસેં મીલકર જો જાવે, વ્હાંસેં પોહોંચે મકકે પીછાન.
યું, ખટ દર્શન કી મીસાલ સમજાઈ હે જાન.
કાયમદીન જીસ શેહરસે જહાજ ચઢે, તો મકકે જાવે જાન,
યું જીસ દર્શન મેં ખુદાકો ઢુંઢે ઉસે મીલે પીછાન.

અર્થ:—ખટ દર્શન અને વેદ શાસ્ત્ર બધું માણસને કાળના મુખમાંથી છોડવવાને અને તેને અમર સુખ આપવાને માટે દેખાડયાં છે. એ બધી ખુદાને પોહોંચવાની રીતીઓ છે કે જેમ તેમ કોઇ બી રસ્તે માણસ ખુદાને પોંહોંચે. અલેક સમુદ્ર મીસાલ છે, ખટ દર્શન તે જંગલો રૂપે છે. હવે સમુદ્રમાં વહાણમાં ગમે તે શેહરથી બેસે પણ મકકે જવું હોય તો જઇ શકે છે, સુરત, ખંભાત, મુંબાઇ ગમે ત્યાંથી જાય, પણ મકકે જવું હોય તો જવાય છે તેમ જે દર્શનમાં ખુદા ઢુંડે તેને તે મળી શકે છે, પણ રસ્તો સાચો જોઇએ.

સમજણ:—હિંદુ ધર્મનું બંધારણ શ્રુતિ, સ્મૃતી, પુરાણ અને ઇતિહાસથી થયું છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ એ ધર્મમાંથી શાસ્ત્ર તથા તત્વ દર્શન સંબંધી ઘણું સાહિત્ય ઉતપન્ન થયું છે. તત્વ દર્શનના ૭ વિભાગ કરવામાં આવ્યા છે તેને ખટ દર્શન એટલે ૭ રીતિ કહે છે. તેના નામ ૧ ન્યાય. ૨ વૈશેષિક. ૩ સાંખ્ય. ૪ યોગ. ૫ મીમાંસા દર્શન. ૬ વેદાંત. એ સર્વનો ઉદેશ એકજ છે કે જીવાત્માને પરમાત્મા સાથે એક રૂપ કરીને દુઃખનો અંત આણવો. આ દર્શનો એકજ શહેર તરફ જવાના ૭ જુદા જુદા રસ્તાઓ છે એમ કહી શકાય.

" ખટદર્શનમાં ખુદા કો ઢુંડે ઉસે મીલે પીછાન[1] " આ લીટી સાથે સરખાવો ભગવત ગીતા. ૪–૧૧.

> ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहं ।
> मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥

હે પાર્થ ! મનુષ્યો મને જે જે પ્રકારે ભજે છે, તે તે પ્રકારે હું તેઓનો અનુગ્રહ કરૂં છું; કારણ કે મને પામવા માટે જે જે માર્ગો મનુષ્યો લે છે તે સઘળા માર્ગો મારાજ છે.

> यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धया चितुमिच्छति ।
> तस्य तस्या चलां श्रद्धां तामेव विद धाम्यहम् ॥

જે કોઈ ભકત શ્રદ્ધાથી ઇશ્વરના કોઇ સ્વરૂપને ઉપાસવાની ઇચ્છા કરે છે તે ભકતની તે સ્વરૂપ ઉપરની શ્રધ્ધા હું દ્દઢ કરૂં છું.

કાયમદીન, માલી બાગ મેં પુલ એક ભાતકે બોવે, વોહ બાગ
ખુબ ન લગે માન,
જબ ભાત ભાતકે પુલ બોવે, તબ બાગ ખુબ લાગે જાન.

---

૧. હીંદુભાઇઓની સમજણ માટે આ આપવામ. આવ્યુ છે

કાયમદીન, યું હુક માલીને જુદી જુદી રીત ખલક સમજાઈ જાન,
આખેર એકકા એક હે, સીરર[1] ભેદ પીછાન,
કાયમદીન, આપસકે તેજકી રતી ધર, શ્રીકૃષ્ન કહે હે જાન,
વ્યાસજી કર હીંદી બોલી મેં ભાગવત સે ખલક સમજાઈ જાન.

અર્થ—માલી બાગમાં જો એકજ જાતના ફુલ રોપે ને ઉગાડે તો તે બાગ સારો દેખાતો નથી, જાત જાતના ફુલ રોપે તોજ તે બાગ શોભે છે. તેમજ ખુદાએ જગત શ્રષ્ટીની રચનામાં જાત જાતના રસ્તા પેદા કરી તેને સમજાવવા જાત જાતના માણસો મોકલ્યા છે. તેવીજ રીતે ખુદાનાં તેજની રતીથી શ્રીકૃષ્ણ આવ્યા હતા અને તેમનું ભાગવત વ્યાસજીએ હીંદી બોલીમાં સમજાવ્યું છે.

કુન્તો કેન્ઝન્ મખફીયન્ (હદીસ)

અર્થ—હું છુપો ખજાનો હતો.

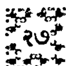
બ્રહ્માકી ચાર વેદકી બોલીસે કેતનીક ખલક સમજાઈ જાન,
અરીહંત, પારસનાથ, કર શ્રાવક ધરમસેં કેતેક સમજાએ જાન.
કાયમદીન, આપસકે નુરમેંસે મોહંમદ કરકે, કુરાન સેજ
મુસલમાન સમજાયે જાન,
યું, એકકા એક, ન્યારાકા ન્યારા, ખેલ ખેલતા હે માન.
કાયમદીન, મુસલમાનકી શરીઅત મેં કહાકે હીંદુકા છાંયા
પડે તો દોજખ મેં જાવે જાન.
હીંદુકે બેદમેં કહા કે મલેચ્છકા છાંયા પડે તો નરક મેં
જાવે માન.
શરીયતકી હદ રખનેકો જ્યાંધી સુઠી ખુદાકે રસુલને કહા માન.
કાયમદીન, વેદમેં કહા સો બીસચ, મન મલેચ્છ હે જાન,
માયાકે પડછાંયેસે વો નરક મેં જાવે માન.

---

૧ છુપો ભેદ

કાયમદીન, સાહેબ કે કામીલોંને ભરમમેં ઉસ વાસ્તે કહા હે જાન,
કે હીંદુ, મુસલમાનકી વર્ણાવર્ણી ટુટ જાવે માન.
કાયમદીન, વર્ણાવર્ણી બગેર ભ્રષ્ટાચાર હો જાવે માન,
સું ઢોર મીસાલ સબ ખલક હો જાવે જાન
કાયમદીન, સમજ સબી એક હે, કુરાન, પુરાન, હીંદુ, મુસલમાન,
બીગર બુજ મુરશદકે સબ ખેચા ગુવે માન

અર્થ—બ્રહમાએ ચાર વેદની બોલીથી એટને ચાર વેદ મોકલીને ખન-કના કેટલાક ભગતને ધર્મનુ શીખણુ આપ્યુ, તેમ આન- લોકને તેમના ધર્મની કીતાબ મોકલી જ્ઞાન આપ્યુ વળી મુસનમાનો સારૂ પોતાના નુરમાથી પેગબર મહમદ (સ) પેદા કરી તેમના મારફતે કુરાન મોકલ્યુ, એવી તરેહ ખુદા તો એકજ છે પણ ન્યારા ન્યારા બેન બેને છે મુસનમાનની શરીઅતમા કહ્યુ છે કે હીદુનો પડછાયો પડે તો મુસનમાન દોજખમા જાય હીદુના વેદમા લખ્યુ છે કે મનેચ્છ (કસાઇ)નો પડછાયો પડે તો હીદુ દોજખમા જાય હવે હીદુ એટને શુ અને મનેચ્છ એટલે શુ ? નફસે અમ્મારા, એટને ખુદી અથવા હુ પણુ એજ હીદુ મનેચ્છ ચીજ તે પાપી મન છે એ માયાના પડછા યામા પડી રહેવુ એટને નરકમા રહેવુ વાસ્તે વેદમા કહ્યુ તે બી ખરૂ છે અને કુરાનમા કહ્યુ છે તે બી ખરૂ છે ખુદાને પોહોચેના શખ્સોએ એ વાતો ભેદથી કહી છે, નહીતર વર્ણાવર્ણી ભાગી જાત વર્ણાવર્ણી તુટી જાય તો માણસો અને ઢોર વચ્ચે કાઇ તફાવત રહેનો નથી આચાર વિચાર બધા ભ્રષ્ટ થઇ જાય તેથી આ બધી હદ બાંધવામા આવી છે બાકી, કુરાન, પુરાણુ, અને હીદુ, મુસવમાન જોતા જતા બધુ એકજ નુરમાથી પેદા થયુ છે ગુરૂ વગર એ એકતાઇનુ જ્ઞાન થતુ નથી અને સૌ પોત પોતાનુ ખેચના મથે છે

અશરઅતો અકવાલી, અત્તતરીકતો અફઆલી,
વલ હકીકતો અહેવાલી, વલ મારફતો રાસુલ મઆલી.

(હદીસ)

અર્થ—હુ બોલુ છુ તે "શરીઅત" છે, હુ જે કામ કરૂં

છું તે "તરીકત" છે, હું જે હાલમાં રહું છું તે "હકીકત" છે અને મારો દરજ્જો અથવા બુલંદી એ "મારેફત" છે.

આમાં ચાર વેદોને, શરીઅત, તરીકત, હકીકત અને મારેફત સાથે સરખાવવામાં આવ્યા છે.

ઈસ મીસાલ ચાર વેદ, રઘુવેદ, સામવેદ, યજુરવેદ, અથરવેદ જાન,
કાયમદીન, પ્હેલે વેદમેં મેરા તેરા, દુજે વેદમેં સબ ઘટ સાહેબ માન.
તીજે વેદ, સાહેબ હજુર હે, ચોથે વેદ નિરંજન એક પીછાન.
કાયમદીન શરીયતમેં ઝઘડા, તરીકતમેં એક માન,
હકીકતમેં ભી ઉસસે એક. મારેફતમેં બેચુન પીછાન.

અર્થ—આવીજ રીતના ચાર વેદ છેઃ રઘુવેદ, શામવેદ, યાજુરવેદ અને અથર્વ વેદ.

[હિંદુ ધર્મનું મૂળ વેદ ધર્મ છે. વેદ ચાર છે ઋગવેદ, યુજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વ વેદ. દરેક વેદના બે ભાગ છે, સંહિતા અને બ્રાહમણ. વેદના સંહિતા વિભાગમા દેવ સ્તુતી અને યજ્ઞના મંત્ર છે, બ્રાહમણ ભાગમાં ઇતિહાસ, પુરાણ, સૂત્ર શ્લોક વગેરે છે]

હવે પહેલા વેદમાં અમથી દલીલો છે, બીજા વેદમાં દરેક ઘટમાં ઇશ્વર વસે છે એમ માનવું. ત્રીજા વેદમાં ઇશ્વર પામે જવાનો રસ્તો અને ચોથા વેદમાં ઇશ્વર નિરંજન નિરાકાર છે એવું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થવાનું સમજાવ્યું છે. તેવીજ તરેહ જાહેર શરીઅતમા પોતાને માનનારા કેટલાક ભાઇઓ ઝગડામાં છે, તરીકતમાં બધા એકજ ખુદાના અંશ છે એવું છે, હકીકતમાં તેની સાથે એક થવાની વાત છે અને મારેફતમાં તેની સાથે વસલ થવાની વાત છે.

સરખાવોઃ—"Now I will tell you my discovery. All of religion is contained in the Vedanta, that is in the three stages of the Vedanta philosophy the *Dvaita*, *Visishta'dvaita* and *Advaita*; one comes after the other. These are the three stages of spiritual growth in man. Each one is necessary. This is the essential of religion: the Vedanta applied to the various ethnic customs and creeds of India,

is Hinduism. The first stage, i e. Dvaita, applied to the ideas of the ethnic groups of Europe, is Christianity; as applied to the Semitic groups, Mahommedanism. The Advaita as applied in its Yoga—perception form, is Buddhism, etc Now by religion is meant the Vedanta; the applications must vary according to the different needs, surroundings and other circumstances of different nations. You will find that although the philosophy is the same, the Shâktas, Shaivas, etc, apply it, each, to their own special cult and *forms*" (Swami Vivekananda, Vol. 5, P. 66.,: આનો તરજુમો નીચે છેઃ—

હવે મેં જે શોધ કરી છે તે કહું છું. સર્વ ધર્મ, વેદાંતમાં એટલે વેદાંત ફિલસુફીની ત્રણ ક્રમિક દશાઓ, નામ દ્વૈત, વિશિષ્ટાદ્વૈત, અને અ દ્વૈતમાં સમાયેલો છે એક બીજા પછી એમ ઉત્તરોત્તર છે. મનુષ્ય જેમ જેમ ધાર્મિક પ્રગતિ કરતો જાય છે તેમ તેમ તેને આ ત્રણે દશાઓ ઉત્તરોત્તર આવે છે. આ ધર્મનું રહસ્ય—તત્વ છે. વેદાંતને હિંદના ભિન્ન ભિન્ન મનુષ્ય જાત સંબંધી રૂઢીઓ અને સંપ્રદાયોની સાથે લાગુ પાડતાં જે બને છે તે હિંદુ ધર્મ છે. પ્રથમની અવસ્થા કે જે દ્વૈત છે, તેને યુરોપના ભિન્ન ભિન્ન સમાજોના વિચારો સાથે લાગુ પાડીએ તો ખ્રિસ્તી ધર્મ બને છે સેમેટીક પ્રજાઓને લાગુ પાડતાં મુસલમાન ધર્મ પ્રાપ્ત થાય છે.* અદ્વૈતને તેના યોગના સ્પષ્ટ સ્વરૂપ સાથે લાગુ પાડતાં બૌધ્ધ ધર્મ આદિ નિપજે છે. હવે ધર્મનો અર્થ વેદાંતથી સૂચવાય છે; તે વેદાંતને લાગુ પાડવું તે વિધ વિધ પ્રજાઓની જરૂરીઆતો, આસપાસની સ્થિતિઓ અને બીજા સંજોગો ભિન્ન ભિન્ન હોવાથી ભિન્ન ભિન્ન થઇ શકે છે. તમે જોઇ શકશો કે ફિલસુફી એકજ હોવા છતાં શાકતો, શૈવો આદી તેઓના ખાસ વિશિષ્ટ સંપ્રદાયો અને મતોને જુદી જુદી રીતે તે ફિલસુફીને લાગુ પાડે છે.×

* સુફીઝમ અને સુફ્રક વેદાંતથી કોઇ પણ પ્રકારે ઉતરતાં નથી.

× આ વેદાંતીઓનો મત છે, અને સમજણની ખાતર આપવામાં આવ્યો છે.

કાયમદીન, સું એકાએક, જુદા કા જુદા જાન,
કહેને માત્ર જુદા હય, મુરાદ એક પીછાન.
કાયમદીન સું હદ બી ચલી જાવે જાન,
અનહદ કો બી કોઇ સમજેગા સહી પીછાન.
કાયમદીન, પહેલે માયા છોડનેકે, વાસ્તે લાલચ દેખલાઈ જાન,
વૈકુંઠ કા શોખ બડા હે યું સબ જાનતે હે માન
કાયમદીન, હજાર સુખ પાદશાહી બરાબર, દુનીયાકા સુખ હોવે માન,
ઉસસે સરસ એક સાઅત સુખ વૈકુંઠ—બહીશ્તકા પીછાન

અર્થ—એવી રીતે વેદના શીક્ષણ અને મુસલમાની મઝહબના શીક્ષણનો હેતુ એકજ છે પણ ખુદાની વાતો કહેવાની રીતીઓ જુદી છે. બધા મઝહબો એ હદ છે, પણ ખુદાઇ જ્ઞાન એ અનહદ છે અને હદ છુટી જાય તો અનહદમા પોહોચાય હવે માયાની હદ છોડવા પહેલા સ્વર્ગના સુખની પીછાન આપવામા આવે છે કારણ કે માણસને સ્વભાવિક રીતે વૈકુંઠ અથવા બહેસ્તનો શોખ બહુ હોય છે દુનીયાની હજારો ગણી પાદશાહીમા જે સુખ છે તેનેથી એક ઘડીનુ બેહસ્તનુ સુખ વધારે છે. જેથી બેહેસ્ત મેળવવાને ખાતર માણસો નીતીથી ચાલે છે અને ખુદાની બંદગી કરે છે [આ લખાણની મતલબ એ છે કે માણસને આગળ આગળ ખુદાઇ રાહ ઉપર મુકવાના જે પગથીયા બાંધેલા છે તેમા પહેલુ એ કે સ્વર્ગ મેળવવાને ખાતર માણસ ખુદાની બંદગી કરે તે છે]‡

કાયમદીન, સુખ લાલચ ના રખ, દોજખકી ભયસે દુનીયા છુટ
હદ કરમમે આવે જાન,
ઉસ વાસ્તે હદ સમજાઈ જાન
કાયમદીન, જબી વ્હા ખીલગા તબી યુ સમજાયા, બહુમન કા બેટા
ઉદર ભરને લાયા જાન,
યું તાના માર, બેહદ ચલાયા માન

અર્થ—પણ સુખની એટલે બેહેસ્તના સુખની લાલચ ના રાખ. હદ એટલે ધર્મ બાંધવાનુ કારણ એ કે માણસ દોજખની બીકથી દુની

‡ ખરી જન્નત અને ખરૂ સ્વર્ગ તો ખુદાના દીદાર થવા એજ છે બાકી બીજી જન્નત તો તેથી ઉતરતી છે એ આમા સમજાવવામા આવ્યુ છે

યાની લાલચો અને લોભમાં લપટાઇ ગુનાહોમાં મચ્યો રહે નહી. હવે જ્યારે ધર્મમાં રહી અને બહેસ્ત મેળવવાની ખાતર બંદગી કરે તો તેને તાના એટલે ઠપકા રૂપે "બ્રાહમણનો બેટો થઇને ફકત પેટ ભરવાજ અવતર્યો છે," એમ કહી આગળ ચલાવવાની કોશીશ કરી. (અર્થ એ છે કે કાંઈ બી ખુદા પાસે મેળવવાની આશાએ તેની ભકતી કરીયે તો તે તો ખુદા સાથે એક જાતનો વેપાર થયો તેવીજ રીતે માણસ જે "બ્રાહમણ" એટલે ઉંચો ગણાય છે તે ફકત બહેસ્તના સુખથીજ સંતોષ માની બેસી રહે એ તો જાણે રાજાનો બેટો થઇને એક બીખારી તરીકે રહે એમ થયું. એમ કરીને બીજું પગથીયું ધર્મમા આગળ બાંધવામાં આવ્યું છે. કે લોકો ખુદા તરફ આગળ વધે.*)

કાયમદીન, વૈકુંઠ પેદાશ સાહેબકી, બીસાલ ધરતી હે જાન,
આત્મા સાહેબ રૂપ બ્રાહમણ કા બેટા માન.
કાયમદીન, કંમખોળનેસે હદ છોડ, બેહદ કો બીલગે જાન,
તબ અનહદ અલેક કો પાવે પીછાન.
કાયમદીન, સાહેબ કે પહોંચને વાસ્તે, એ સીડીયાં બનાઈ જાન,
જયું ત્યું જીવ દુઃખ પાવતા રહે, તો કોઇ એક પોંહાચે અલેક મુકામ.

અર્થ—કાયમદીન જેવી રીતે આ ધરતી ખુદાની પેદા કરેલી છે તેવીજ રીતે વૈકુંઠ અથવા બહેસ્ત પણ ખુદાનું પેદા કરેલું છે, અને આત્મા તે સાહેબ રૂપ, બ્રાહમણનો બેટો એટલે ઉંચ પંકતીનો છે; તે બેટો બેહસ્તથી ખુશી થઇ બેસી રહે એ કેટલું હલકું લાગે તેથી તેને એવી રીતે કમખોળવાથી એટલે મ્હેણુ મારવાથી હદ છોડી, બેહદમાં જવાની કોશીશ કરે છે એટલે આત્મા શું છે તે બીનવાની કોશીશ કરે છે, અને પછી અનહદ મુકામે પોહોચે છે. સાહેબને પોહોચવાની એ બધી સીડીયો બાંધી છે કે જ્યાં ત્યાથી જીવ દુઃખના બંધનમાંથી મુકત થઇ અલેક મુકામે પોહોચે.×

કાયમદીન મસજીદમે નમાઝ પઢે, દીલ ઓલખે જાન,
દીલ ઓલખેસે મુનસે લહે લગા, પહોંચે દરગાહ રહેમાન.

---

* ધર્મ તથા શરીઅતમા જે કાઇ કહયુ છે તે તો ખરૂ જ છે પણ ખરા જ્ઞાનીઓ જે આગળ વધવા માગે છે તેમણે એક પછી એક સીડી ચડવી જોઇએ તેથી આ કહેવામા આવ્યુ છે

× ઉંચી હદ માટે બ્રાહ્મણનો બેટો જે નામ આપ્યુ છે તે ફકત એક દાખલા તરીકે અને સમજવા માટેજ આપ્યું છે કે ભાઇઓ સમજે.

કાયમદીન, દેહરા પુંજે પીંડ ઓળખે જાન,
જાપ ઓળખ, સુનસેં લ્હે લગાવે, પહોંચે અલેક મુકામ.
કાયમદીન, અપાસરા પુજેસેં પીંડ કો પીછાને જાન,
જાપ પીછાને સે, સુન લ્હે લગાવે, પહોંચે અલેક મુકામ.
કાયમદીન, ઠાકોરદ્વારા પુજે, ઘટ પીછાને જાન,
જાપ પીછાન, સુનસે લ્હે લગાવે, પ્હોંચે અલેક મુકામ.
બાહેર ભેખ ભભુત લગાવે, જાપ ભભુત લગાવે જાન,
સુન ભભુત લગાવે, પહોચે અસલ ઠીકાન.
બાહેર કી તુલસી તીલક લગાવે, અંતરકો ન પાવે જાન,
અંતર તીલક જાપ સુનસે લ્હે લગાવે, પહોંચે નીશાન.
કાયમદીન, બાહેરકો અપવાસ કરસે, ભીતર અપવાસ કી ગમ પાવે જાન,
માંહી ગમસે પાવે અલેક મુકામ.

અર્થ—મસજીદમા નમાઝ પઢવાથી માણસ દીલ શું છે તે જાણે અને પછી સુનથી લ્હે લગાડે તો ખુદાને પોહોચે તેવીજ તરેહ હીદુને દેહરા અથવા અપાસરા કે ઠાકોરજીના મદીરમા પુજા કરવાથી પીડ અથવા શરીર, કે ઘટ શુ છે તેનો ખ્યાલ આવે અને તે આનતા આગળ વધી શુનથી લ્હે લગાડી પરમેશ્વરના દર્શન કરે તેમજ બહારનો ભેખ અને ભભુતી લગાડવા કરતા અદરના દીલને ભભુત લગાડવાનો ખ્યાલ આવતાં આગળ વધી તે પોતાની મઝીલે પોહોચે છે તેમજ બાહેર તુલસી ને તીલક લગાડવા કરતા અદર તીલક લગાડવાનો વિચાર થતા, અદરની જાપ કરી પોતાને ધામે પોહોચે છે તેવીજ રીતે, અપવાસ જે કરે છે તે બહારના અપવાસ ઉપરથી અદરના અપવાસ કરવાનો તેને ખીયાલ થાય છે એટલે ઇદ્રીયોને રોકવાનું મન થાય છે અને તેમ કરી અલેક મુકામે પુગે છે. અર્થાત ધર્મમા જે જે ક્રિયાઓ, બદગી, ભજન વગેરે કરવા કહ્યાં છે તે પહેલુ પગથીયુ છે તેનેથી જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા પેદા થાય છે અને તે રસ્તો શોધી કાડી, ખુદાના દર્શન કરે છે.[૧]

---

૧ સર્વ ધર્મના માણસોને આથી ખરા ખુદા તરફ વળવાની ખાહેશ બતાવી છે. કારણ કે આ કિતાબ તમામ પથવાળાઓને સમજાવવા માટે લખવામાં આવી છે

કાયમદીન, હદ્દ બી સાચી, બેહદ કો પાવે જાન,
રૂપીયેકા બેપાર કરે સો હજારોંકા બી કરે માન.
કાયમદીન. નહી સમજે તબ લગ હદ હે જાન,
જબ સમજા તબ બેહદ, અનહદ પીછાન.
કાયમદીન, મુલ્લાં, બ્રહ્મન હદ સમજાવે, ગુરૂ–પીર બેહદ
અનહદ સમજાવે જાન,
જો સબ સમજાવે વો પીર સમજાવે તબ પીર કાયકા પીછાન.

અર્થ—કાયમદીન હદ (શરીઅત) બી સાચી છે, હદના નીયમો પાળ્યાથી બેહદને પોંહોચાય છે. જે માણસ એક રૂાના વેપાર કરે તે હજારોનો બી કરી શકે છે જ્યાં સુધી પોતે ખરી ચીજ શું છે તે સમજતો નથી ત્યાં સુધી હદ છે, હદ સમજ્યા પછી માણસ બેહદ અને અનહદ સમજવાની કોશીશ કરે છે, મુલ્લાં અને બ્રાહ્મણો ફકત હદ સમજાવી શકે છે, સદગુરૂ અને પીરો બેહદ અને અનહદ સમજાવે છે. જો બીજા બધા સમજાવે તેજ પીર સમજાવે તો પછી તે પીર કહેવાય નહી.

કાયમદીન, દુનીયા અવલ ગંદી હે જાન,
વાસ્તે ધર્મ, પુન કરનેસે ઉસે ઓલખે પીછાન.
કાયમદીન, ચાકરી કરે રૂપે કે વાસ્તે જાન,
વોહ રૂપીએ, સ્હેજ હાથ આવે, ઉસે ઠીકરે કર નાખ દેવે માન.
કાયમદીન અનહદ કે વાસ્તે હદ કરી હે જાન,
વો સેજમેં મીલે તો અનહદ કો નીંદે માન.
કાયમદીન, સાહેબ કે પાવનેકે વાસ્તે પુજા ધર્મ કરે જાન,
વેહ સાહેબ સ્હેજે પાવે ઉસ્કો નંદે પીછાન.
કાયમદીન, એ સમજ તો બહોત દુર હે જાન,
સાહેબ મેહેર કરે ઉસે એ સમજ આવે માન.

અર્થ—આ દુનીયા ગંદી છે એટલે કે માયાની જાળમાં છે તેમાંથી નીકળવા સારૂ પહેલાં ધર્મ પુન કરવાની જરૂર છે. હવે એ ધર્મ કરવો એટલે શું ? માણસ પગાર સારૂ નોકરી કરે અને પગાર મળે તે પૈસા ખરચીને ઉડાવી દે તેની હાલત એ ધર્મ કરવાની છે. એનેથી કાંઇ ખુદાની સાથે મેળાપ થતો નથી. ખુદાની સાથે મેળાપ કરવાનુ પહેલું પગથીયું અથવા હદ તે ધર્મના બાંધેલા કાયદા છે. પણ એમ કરવાથી

ખુદા મળી જાય એમ કહેવું એ તો ખુદાની અથવા અનહદની હલકાઇ કરવા જેવું થયું. એમ સ્હેજમાં સાહેબ મળી જાય એમ સમજવું એ તો તેની નીંદા કરવા જેવું છે. એ વિગેતું ગ્નાન સમજવું પણ ઘણું મુશકેલ છે. ખુદા જેની ઉપર મેહર કરે તેજ સમજી શકે છે.

કાયમદીન, પુર્વ જન્મકા સંચા હોવે,[1] તબ ભાવ આવે માન,
બીન સંચે શબ્દ માને મે ન આવે પીછાન.
કાયમદીન, એ ભેદ અગંમકા સતગુરૂસે પાવે જાન,
"હું" બદલેમે હરી મીલે, સો કોઇ એક બીરલા જાન.
કાયમદીન, એ જીવસેં ચાર વેદ, કુરાન હય જાન,
ભગત, અવલીયા, અવતાર, નબી. સબો ઈસ રાહસેં બને હે માન.
કાયમદીન, સાહેબકે ઓલખનેકો વેદ, પુરાન બનાયા,
ભગત, અવલીયા, સબી એ જીવસે મુરાતબ પાયા.

અર્થ—જેના સંસ્કાર હોય તેનેજ આ વાત ઉપર ભાવ આવે નહીતર આ વાત સમજવામાં કે માનવામા આવે નહિ. આ ભેદ સતગુરૂજ બતાવી શકે. "હુ" પણું જતું રહે તો હરી મળે એટલે ખુદા મળે. આ જીવને અથવા આત્માને સમજવાને ખાતરજ ચારે વેદ, કુરાન વગેરે લખાયલા છે. અને એ આત્માને ઓળખવાથીજ ભકતો અને અવલીયા, અને નબીઓ જેવા મહાત્માઓ તે દરજ્જે પોહોચ્યા છે.×

---

[1] રોઝે અઝલથી જો ખુદાનો હુકમ થયા હોય તો પ્રેમ લાગે છે. એ એનો અર્થ છે સરખાવો—

ફારસીમા કહયું છે કેઃ—

મન આ વકત કરદમ ખુદારા સુજૂદ.
કે ઝાતો સિફાતે ખુદા હમ ન બુદ.

અર્થ—મે ખુદાને એ વખતે સિજદો કર્યો હતો કે જયારે ખુદાની ઝાત કે સિફાત કાંઈ જાહેરમા આવ્યા નહોતા એટલે જ્યારે ખુદાની જાત અને તેની સિફાત (ગુણો) ખરી રીતે જાહેરમા આવ્યા નહોતા અને જે વખત તે ફકત પોતાની એકલી હસ્તીમા હતો ત્યારે મે તેને સિજદો કર્યો હતો. (જુઓ શમાએમે ઈમદાદીયા" નામની ઉરદુ કિતાબ, પાનુ ૯૬ હવે આ કયો વખત હતો તે સમજવાનુ છે. આ ખુદાના કદીમ—અનાદી હોવાની એક સાબિતી છે અને રૂહો પણ તે વખતે બનેલી હતી એ બતાવે છે.)

× હીંદુ ભાઇઓને સમજણ પાડવા આ બાબત પણ લખી છે.

કાયમદીન, સખી મંડાણુ એ જીવકે વાસ્તે હે જાન,
સાહેબ તત્વ જો હે ઉસે સાહેબ પીછાન.
કાયમદીન. રામ સકળ રમ રહા વો જાન,
જો અલેક હે લેખેમે ન આય માન.
કાયમદીન, ખુદા આપો આપો આપ ખુદ હે જાન,
પારસનાથ, પારસ જેસે હે માન.
કાયમદીન, નામ સાહેબકે સીફત ભુલાવે જાન,
વો બસ્તુ તો નનામી હે માન
કાયમદીન. નામકે ભેદકો કોઇજ વીરલા પાવે,
કબીર, દસ્તગીર, મોહંમદ, કૃષ્ન જેસે ઇસ બસ્તુસે બડે કહેલાવે.
કાયમદીન, ધામ હમારા દેશ હે. અલેક હમારા ગામ,
ફકર હમારા ભેખ હે, સો સેજ સુન બીસરામ.

અર્થ—બધા ધર્મની રચના જે થઇ છે તે આ આત્મા જે પરમાત્માનું તત્વ છે તેને જાણવાને સારૂ છે. ખુદા જે ઘટ ઘટમાં વ્યાપી રહયો છે, તેને ઓળખવા સારૂ છે. ખુદા આપોઆપ ખુદ છે. પારસ નાથ એતો પારસ જેવા છે. પણ ખુદાની સીફાતો ભુલી જવાથી એટલે તે હદથી આગળ જવાથી તેની ઝાતને પુગાય છે અને એ ભેદ કોઇજ વિરલો પામી શકે છે. પેગમ્બર હઝરત મોહમદ, પીર દસ્તગીર, કબીર, શ્રીકૃષ્ન જેવા ખુદાઇ મહેરબાનીને લીધેજ મોટા કહેવાય છે. હમારો દેશ પણ એજ ધામમાં છે, અને અલેક હમારૂં ગામ છે, ફકીરી તે હમારો ભેખ છે અને સુનનું મેદાન હમારૂં આરામ લેવાનું ઠેકાણું છે.

ખુલાસો:—"કાયમદીન, રામ સકળ રમ રહા વો જાન." હીદુભાઇઓની સમજ માટે એ શબ્દ ખુદા અથવા રહેમાન કે નિરંજન નિરાકાર માટે વાપરેલો છે. જેવી રીતે "અલી" એ ખુદાના ૯૯ નામોમાંનું એક ખુદાનું નામ છે તથા તેજ પ્રમાણે અલી એ ચોથા ખલીફાનું નામ પણ છે; વળી જેવી રીતે "માલીક" ખુદાનું નામ છે અને માલીક નામના ઇમામ પણ થઇ ગયા છે, જેવી રીતે કબીર ખુદાનું નામ છે અને કબીર સાહેબનું નામ પણ છે, તેવીજ રીતે રામ એ ખુદાનુ પણ નામ છે અને દશરથના બેટા રામનું પણ નામ છે. અહીં દશરથના બેટા રામની વાત નથી. પણ જેમ કહ્યું છે કે:—

કરે છે અને મુરખ મન સમજતું નથી કે આ જે શ્વાસ-દમ-આપણે લઇએ છીયે તે જીંદગીમાંથી ઓછા થાય છે. મતલબ એ છે કે જેટલી ઘડી આપણે ખુદાની યાદ વગર કાઢીયે છીયે એટલી ફોકટ જાય છે. કાળની ઝપટ બહુ જોરાવર છે અને બધાને પકડી પકડી ચકકીમાં આટો કરી નાખે છે; વાસ્તે હે જીવ, તુ ચેત. તું માયામા ફસી રહયો છે પણ જ્યારે જમરાઇથી તને શરીરથી જુદો કરશે ત્યારે બહુ પસ્તાવો થશે. તે વખતનો પસ્તાવો કાંઇ કામ આવવાનો નથી. ખાલી મનમાં તે વખતે હાય કુટારો થશે.

[ઘણા મહાત્માઓ આ સંસારને ચકકી સાથે સરખામણી કરી ગયા છે. કબીર સાહેબ પણ કહી ગયા છે કેઃ—

ચકકી ચલની દેખકે મેરે નૈનન આયા રોય,
દો પટ ભીતરે આયકે સાબુત ગયા ન કોય.

એટલે આ સંસારની ચકકી જોઇ મારી આખમાં આંસુ આવી ગયા, કે ધરતી અને આકાશ એ બે પટની વચ્ચે જે બી આવી ગયુ તે કાયમ રહયું નહી]

કાયમદીન, નરનારી ચું ઝને મનમેં, સદા હે ભોગ સંસાર,
સપના માતર ભોગ હે નહી રોગકા પાર.
કાયમદીન્, સ્ત્રી, પુરૂષ, દોનો મીલ રહે લપટાય.
અંત વખ્તકા ડર નહિ, સો છોરૂ, માયા ભાય.
કાયમદીન, એ સ્વાદ દો દીનકા, નીદાન દુઃખ બહોત.
જીવ એ હો જાયગા, પડે જબ આકર મોત.
કાયમદીન, હલક બંધ હોય, તુટે નાડો નાડ.
સ્વાદ તેરા તબ મીલે ધુલ, હીરદે કુચ બીચાર.

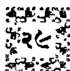
અર્થ—આ દુનીયામાં સ્ત્રી, પુરૂષો સંસારની માયામાં લપેટાઇ એમજ સમજે છે કે આમાં સદાનુ સુખ છે, પણ આ સંસારનુ સુખ સ્વપ્ના જેવું છે, અને એ સુખ નથી પણ અપાર દુખ છે, કેમકે બન્ને સ્ત્રી તેમજ પુરૂષ, છોકરાં અને સંસારી વૈભવની ચીજોમાં મન લગાડી સુકે છે પણ જાણતા નથી કે આ દુનીયા થોડા દીવસની છે. જ્યારે જીવ મોતના ફાંસામાં જઇ પડે છે જ્યારે હલક-ગળું-રૂંધાઇ જાય છે અને નાડો નાડ તુટે છે ત્યારે જે સંસારના સુખનો સ્વાદ લીધેલો હોય છે તે બધો ધુળમાં મળી જાય છે. વાસ્તે વિચાર કરી સમજવું જોઇએ.

કાયમદીન, મુલ્લાં કાજીકી બાતું પર આકીલ હે સંસાર
કયા હુવા મરેંગે, મરકર ઉઠેંગે દોનો નર ઔર નાર
કાયમદીન, કયામત આવેગી, ઔર કુટુંબ મીલ એક ઠાર,
બ્હોત સુખ પાવેગે બીચ બહેશ્ત દરબાર
કાયમદીન, સોને જેસી હવેલીયા, વ્હા રહેંગે સદા અમર,
મેવા ફલ ફુલ ખાઇંગે, બીચ બહેશ્ત કે મગર
કાયમદીન, ઉસદીન સાહેબકા હોગા દરશન જાન,
સબી એકઠે મીલકર દેખેગે, મુલ્લા કહેવે માન
કાયમદીન, ઉસ દીલાસે પર સબ ખલક ભુલી હે જાન,
અબી તો સુખ કરો, ગોરમે રહેંગે, કયામતમે દીદાર
પાવેગે માન.

કાયમદીન, એ સબ ગપાટે, આર ઝાઝવેકા પાની
કુરાન ભીતર હકને કહા, સચકર તુ પીછાની.

અર્થ—કાયમદીન મુલ્ના અને કાજીઓ એમ સમજાવે છે કે તમામ માણસો મરદો અને સ્ત્રીઓ મરી ગયા પછી તેમના બદનો-શરીરો-કબરમા રહેશે, અને પછી કયામત આવશે ત્યારે બધા પોત પોતાના સગા વ્હાલાઓ સાથે એક ઠેકાણે મળશે અને બ્હેસ્તમા સોનાની હવેલીઓમા રહી સદા કાળ સુખ ભોગવશે અને ફળ ફુલનો ખોરાક ખાઈ મજાહ કરશે, તે વખતે તમામ લોકોને ખુદાના દીદાર થશે

એ મુલ્ના અને કાજીઓની શીખવણી ઉપર તમામ ખલક ઉનટુ સમજી રહી છે અને કહે છે કે હમણા તો મજાહ કરી લ્યો, પછી મરીને ઉઠીશુ ત્યારે કયામતમા ખુદાના દીદાર કરીશુ, પણ એ બધા ખીયાલો ગપાટા જેવા અને ઝાઝનાના પાણી જેવા છે જે કાંઇ કુરાન શરીફમા કહ્યુ છે તેજ સાચુ છે અને તેનો ભેદ બરાબર સમજે તેજ સાચો છે તે એજ આ દુનીયામા જ્ઞાન માર્ગમા આગળ વધીને ખુદાના દીદાર કરી લે જો આ દુનીયામા પોતાની અંદરની આંખ ઉઘાડી ખુદાના દીદાર નહી કરે તો આવતી દુનીયામા પણ કાંઇ પામનો નથી

(આમાં માણસનું મોત આવે ત્યારે ખાકી બદનનું શું થઇ જાય છે તે સમજાવ્યું છે, અને જીવનું શું થાય છે તેનો ઈસારો કર્યો છે.)

મનકાના ફી હાઝેહીઆમા, ફહોવા ફિલ આખેરતે. આમા. (કુરાને શરીફમાં ફરમાવ્યું છે કે જે અહીં આંધળો છે તે ત્યાં આખેરતમાં પણ આંધળો છે.)

કાયમદીન, દર્શન યહાં હે, મુવે પીછે કુચ નાહી.
મુરશદ કી મોહબત પકડ, ખોલ દેખાવે સાંઇ
કાયમદીન, યહાં હે ઉનકો મહા હે અમર અગંમ કા ઘર.
યહાં નહી ઉનકો કભી નહી, દર્શન હોવે મગર.
કાયમદીન, વેદ કહે કાયા વણુસે જાન.
જીવ, આટા મીટ્ટી હોયગા, તન છુટત હે માન
કાયમદીન, માટીમેં માટી જાયગી, પાનીમેં પાની જાય.
પવન મેં પવન મીલ રહે, પીછુ અગ્ની સમાય.
કાયમદીન, તેજકી રતી, ઔર માયાકા ગોલા મીલા હે જાન.
ઉસ ગોલેકા નામ, જીવ, બંદા, રખા હે પીછાન.
કાયમદીન, ઇસ ગોલેકો કાલ પીસેગા, કઠનાઈસે જાન.
તબ મન પસ્તાયગા, જીવડા, તું મનમેં માન.

અર્થ—આગળ સમજાવવામાં આવ્યું છે કે આ પીંડ અથવા શરીર પાંચ તત્વોનું બનેલું છે. જ્યારે કાયા જાનથી છુટી જાય છે ત્યારે જીવને બહુજ ગભરામણ (વ્યાકુળતા) થાય છે. તેમાં જે ભાગ પૃથ્વીનો હોય છે તે પૃથ્વીમાં મળી જાય છે, પવનનો ભાગ પવનમાં મળી જાય છે અને અગ્નિનો ભાગ અગ્નિમાં મળી જાય છે એ ચારે ચીજમાં તેજની રતી અથવા જીવ આત્મા હતો તે બધું મળી માણસ કહેવાતું હતું. હવે કાળ અથવા યમદુત કે મલકુલ મોત આવીને તે આદમને પકડી કઠણાઈથી

પીસે છે ત્યારે તે બહુ પસ્તાય છે કે આખી જીંદગીમાં ખુદાને પીછાનવાની તક હતી તેનો લાભ લીધો નહી તેથી તેને બહુજ રંજ થાય છે. પેટ ભરી બંદગી કરી ખુદાના દીદાર અહી કરવા એજ સારૂં છે. મુવા પછી ખુદાને જોશું એ આશા ઉપર બેસી રહેવું એ વખત ગુમાવવા જેવું છે. (વધુ ખુલાસા સારૂ જુવો દીબાચો.)

(શમાએમે ઇમદાદીયા નામની કિતાબમાં હાજી ઇમદાદુલ્લાહ સાહેબે ફરમાવ્યુ છે કે ખુદાના દીદાર આ દુનિયામાં થઇ શકે છે. કુરાન શરીફમાં ફરમાવ્યું છે કે લા તુદરેકો હુલ અબસારા વહોવા યુદરેકુલ અબસાર[1] (નજરથી તે દેખાતો નથી અને સઉ ચીજોને તે ઘેરી રહેલો છે એટલે સવાએલો છે.) આનો અર્થ એ છે કે આ જાહેરની આંખથી ખુદાના દીદાર થઇ શકતા નથી પણ જ્યારે અંદરની આંખ ઉઘડે છે ત્યારે તે જાહેરની આંખથી વધારે બળવાન થઇ જાય છે એટલે અંદરની આંખથી ખુદાના દીદાર થઇ શકે છે[2]

આ સાથે સરખાવો:—Man, therefore, according to the *Vedanta* philosophy, is the greatest being that is in the universe, and this world of work the best place in it, because only herein is the greatest and the best chance for him to become perfect. (*Swami Vivekananda*, Vol. 2, P. 271.)

કાયમદીન, સારી ઉમર જીસપર હોવે મોહ સો યાદ આવે જાન,
નીંદ મીસાલ જીવ સુન હોવેગા, તનસે છુટત માન.
કાયમદીન, જીવ છુટત, સુરજ તલગ જાયગા જાન.
જીવ જાને, એ નુર હય ઈસ નુરમે મીલું માન.
જીવ જાને મૈ દુખ બ્હોત પાયા હે જાન.
તો અબ સાહિબ સે જાકર મીલુ માન.
કાયમદીન, સુરજકા ઘર અગન હે અગનમેં પવન હે જાન.
પવનસે પાંની હે, સાધુ શબદ પીછાન.

---

૧. ઉપલી આયત સુરએ અનઆમમા છે ૨. શમાએમે ઈમદાદીયા પાનું ૮૮.

કાયમદીન, પાણી બરસા આકાશસે પ્રાણ ઉસમેં આયા.
જૈસી જીસકી હહે થી વૈસી જાગે ઉગાયા.[1]

અર્થ—આખી જીંદગી જે ચીજ ઉપર વધુ મોહ હોય તે મરતી વખતે યાદ આવે છે, અને જીવ તનથી છુટયા પછી શુન્ય જેવો થઇ જાય છે. તે છુટયા પછી સુરજ સુધી દોડી જાય છે, એવા વિચારથી "કે એ તેજ છે તેમાં મળી જાઉં. મેં બહુ દુઃખ જોયું છે તો જઇને હવે ખુદાને મળું.' પણ સુરજનું ઘર અગ્નિછે અને અગ્નિમાં પવન છે, પવનમાં પાણી છે. એ તું માનજે એટલે જીવનું ઠેકાણે પડવુ મુશકેલ હોય છે. આકાશથી પાણી વરસે અને જે જગાએ તે જવાને લયક હોય ત્યાં તે પાછો જાય છે.

સરખાવો:—The dualist claims that the soul after death passes on to the Solar sphere, thence to the Lunar sphere thence to the Electric sphere. Thence he is accompained by a Purusha to Brahmaloka. (Page 79, *Swami Vivekananda*, Vol. V)

૩૦

અન્નાસો મિનલ આઅમાલે બિલ્ ખવાતીમા.

અર્થ—લોકોના કર્મનો આધાર તેમના અંત વખતની હાલતપર છે.

મા માત્ વમા કોતેલ્, લેયજ અલલ્લાહો ઝાલેકા હસરતન ફી કોલૂબે હિમ.

અર્થ—તેઓ મરી ગયા ન હોત અને તેઓને મારી નાખવામાં આવ્યા ન હોત, આ બાબતને ખુદા તેઓના અંત કરણમાં હસરત–ઉદ્વેગનું કારણ બનાવે

[આમા હિંદુ લોકોની માન્યતા મુજબ પુનર્જન્મ અથવા માણસના મરણ પછી તે વારવાર જન્મ લે છે તે સમજાવ્યુ છે. શરીરથી જીવ જુદો પડે છે તે મરણ કહેવાય જુદો પડયા પછી કેટલાક સમયે તે જીવ શરીર ધારણ કરી પૃથ્વિ ઉપર પાછો આવે છે તેને પુનર્જન્મ કહે છે. જેના પાપ

1 હિંદુભાઇઓને તેમના શાસ્ત્ર પ્રમાણે આમા સમજ પાડી છે.

કર્મ ઘણાજ હોય છે તે વૃક્ષ ઇત્યાદી સ્થાવર વર્ગમા અવતાર લે છે, પુણ્ય થોડું અને પાપ વધારે તો પશુમા જન્મ થાય છે જેણે વધારે પુણ્ય કરેલુ હોય છે તે માણુસમા અવતરે છે. વાચનાર યાદ રાખશે કે જે મોટા મોટા ગુરૂઓ અને મહાત્માઓ થઇ ગયા છે તેઓએ કોઈ પણ ધર્મનું ખંડન કરવાની મતલબ રાખી નથી તેઓ હમેશા જ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છા ધરાવનારને તેના ધર્મની રૂઢી અનુસાર જ્ઞાન સમજાવવાની કોશીશ કરે છે. ઘણા આચાર્યો વિવિધ ધર્મનુ કારણ શોધી કાઢી તેટલાથી નહી ધરાતા અનેક ધર્મમા ઉંડા ઉતરી તેમા સત્ય શુ છે તે શોધી કાઢતા હતા દાખલા તરીકે સ્વામી વિવેકાનંદના ગુરુદેવ શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસે શિખ ધર્મનું અને બીજા અનેક સંપ્રદાયનુ રહસ્ય જાણ્યા પછી વિચાર્યું કે હિંદુ અને મુસલમાન વચ્ચે શો ભેદ છે તેની પણ તપાસ કરી જોઇયે અને મુસલમાન ધર્મની સાધના કર્યા પછી તેમણે જોયુ કે જે ઉદ્દેશથી હિંદુઓ સાધના કરે છે તેજ ઉદ્દેશથી મુસલમાનો પણ સાધના કરે છે મુસલમાન ધર્મનો મર્મ જાણ્યા પછી ખ્રીસ્તી ધર્મની પણ સાધના કરી હતી. એવી રીતે મહાન ધર્મગુરૂઓ સર્વ મઝહબનુ અધ્યાત્મીક જ્ઞાન મેળવે છે નુરે રોશન ઉપરથી માલમ પડે છે કે તેના કર્તા બાવા કાયમદીનને પણ અનેક ધર્મ અને અનેક પંથોનુ બહોળુ જ્ઞાન હતુ અને એઓ કહી ગયા છે કે આચાર્ય અથવા ગુરૂ તેને કહેવો કે બધા ધર્મોનુ રહસ્ય પુરૂ સમજાવી શકે એમણે બનતા સુધી કોઇ બી ધર્મના પુરૂષનું દીલ દુખાય એવુ કશુ આ કીતાબમા નહી લખતા દરેક ધર્મના અનુયાયીઓને તેની માન્યતા મુજબ ધર્મ સમજાવી જે ખરી મેળવવાની વસ્તુ છે તેની તરફ વાળવાની કોશીશ કરી છે, માટે કોઇ પણ ધર્મવાળાઓએ તેમની વાણીનો ભળતો અર્થ કરવાનો નથી)

કાયમદીન, એવે ફળકા ધ્યાન હોવે તો દરખ્ત હોવે માન,
ઔર ચીઝકા ધ્યાન હોયે તો વેસે બને પીછાન.
કાયમદીન, જો પશુકા ધ્યાન હોવે તો ચારા નીપજે માન,
આદમીકા ધ્યાન હોવે તો અન્ન હોવે માન
કાયમદીન, જેસી કમાઇ કીતી હોય વેસી રહે અંત વખત
સાહેબ દેવે જાન,
- જેસા ધ્યાન આયા હોય એસી દેહી પકડે પીછાન.

કાયમદીન, આદમી કહાસે હોવે, ચુજ કહેવાતા હે જાન,
સાહેબ જાને ઝાડ હોવે, યા ઘાસ હોવે, યા કીડા હોવે પીછાન.
કાયમદીન, કભી અન્ન હુવા તો એક સાલમે ખાલી હુવા જાન
અગર આદમ હુવા તો ફીર નનપણમે મુવા માન,
કાયમદીન, જીવા તો અજ્ઞાની હુવા યા મન્ત્ર ન આવે વહા હુવા,
યા નીચ હુવા જાન.

ઉચ હુવા તો ભી કયા વો શબ્દ ન માને પીછાન

અર્થ—મરતી વખતે જેવુ ધ્યાન હોય છે તેની તરેહનો પાછો જન્મ આવે છે એમ હીંદુભાઈઓ માને છે જો મેવા કે ફળનુ ધ્યાન હોય તો ઝાડ રૂપે પાછો અવતાર લે છે, જો પશુ જેવુ ધ્યાન હોય તો ચારા રૂપે અવતરે છે અને આદમીનો ખ્યાલ તે વખતે હોય છે તો કાંઈ અનાજના ઝાડ રૂપે અવતરે છે આખી જીંદગીમા જેવા કર્મો કર્યા હોય અને તેનો બદલો જે રૂપે મળવાનો હોય તે રૂપનોજ ખ્યાન ખુદા માણસને મરતી વખતે આપે છે અને તેથી તે ખ્યાલને અનુસરતી દેહ ધારણ કરે છે આદમી એટલે માણસ રૂપી અવતાર તો દુર્લભજ છે કોઈ ઝાડ તો કોઈ ઘાસ તો કોઈ કીડા એ રૂપે અવતરે છે અનાજનુ ઝાડ હોય તો એકજ સાલમા જાણે તેની જીંદગી ખતમ થઈ માણસ થયુ તો બચપણમા મરી ગયુ અને જીવ્યુ તો અજ્ઞાની જીંદગી ગુજારી અથવા એવે નીચ ઠેકાણે અવતાર મળ્યો કે જ્યા કોઈ ગુરૂ મન્ત્ર મળી શક્યો નહી અને જો ઉચ કુળમા જન્મ લીધો તો તેને મન્ત્ર ઉપર માન્યતા ઉપજી નહી, એવે ઠેકાણે અવતર્યો એગને એવા પ્રકારનુ અવતરવુ એ ફોકટ છે

કાયમદીન, શબ્દ માને તો ગુરૂ ના મીલે, યા ગુરૂકી મેહર ન હોય,
યા ગુરૂ લોભીયા પંથીયા, હીરસીયા મીલા જાન,
સારે સન્જોગ ભેલી હોના મુશ્કેલ પીછાન

અર્થ—અગર મન ઉપર શ્રધ્ધા હોય તો ગુરૂ ન મળ્યો હોય, અથવા ગુરૂ મળ્યો હોય તો તેની પુરી કૃપા તેની ઉપર નહી ઉતરી હોય અથવા ગુરૂ લોભી, લાલચુ હોય અથવા અમુક પંથનોજ માનવા વાળો હોય જે સન્જોગોમા પુર્ણ જ્ઞાન મળે છે તે બધા સન્જોગો એકી વખતે મળવા બહુજ મુશ્કેલ છે[1]

---

1 આ હીંદુભાઈઓને તેમના ખીયાલ પ્રમાણે સમજાવવા લખવામા આવ્યુ છે આનો ખરો અર્થ મુસલમાન ભાઈઓએ કરી બેસવાનો નથી ઈસ્લામમા તો ફક્ત એટલીજ વાત છે કે જે માણસ જેની સાથે મોહબત રાખે છે તેની સાથે તે ઉઠશે (હદીસ અલ મરઓ મઆ મન અહબ્બ)

(સરખાવો આ સાથે વિવેક ચુડામણી નામના ગ્રંથનું વાકય:—ખરે-ખર, આ ત્રણ ચીજ બહુજ દુર્લભ છેઃ માણસીક જન્મ, મોક્ષ મેળવવાની ઇચ્છા, અને મહા પુરૂષોનો સંગ. ફકત દેવતાઓની મહેરબાનીથીજ આ ચીજો મળી શકે એમ છે.")

કાયમદીન, હોવે તો કીસ ખંડમે હોવે, સમુંદ્રમેં કે સમુદ્રપાર હોવે જાન,

ફીર ફીર ઐસા અવસર નહી આવે, આકીલ જાગ, પીછાન.

કાયમદીન, કામીલગુરૂ, માણસદેહી, જ્ઞાન બુધ્ધી, અગંમ ભેદ, ઉત્તમ ચીજે હેં જાન,

અબ ના ચેતે તો ફીર કબ ચેતેગા માન.

કાયમદીન, મુલ્લાંને શબ્દ કહા, મુવે પીછે યું હોગા જાન,

વોહ શબ્દ સત હે, ઉસકા અર્થ જુદા હે માન.

કાયમદીન, ધરમ, ભજન, તપસા, ઉનસે અછા અવતાર પાવે જાન,

પાલખી બેઠે, પલંગ સોવે, યેહી બ્હેસ્ત પીછાન.

કાયમદીન, મુવા સો કયામત હે, પંડ સો ગોર હે જાન.

ચાબકે કી માર પડે બંદીખાને, યેહી દોઝખ પીછાન.

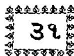
કાયમદીન, કીડા હોવે યા ઝાડ હોવે યે હાવીયા દોઝખ જાન.

સુખકી જાગે પેદા હોવે યેહી બ્હેસ્ત પીછાન.[૧]

અર્થ—કેટલીકવાર કાંઇ સારા સંજોગો સાથે બીજા માઠા સંજોગ ઉભા થાય છે અથવા તો તે સંજોગો કોઈ એવા ખંડમાં આવી જાય છે કે જ્યાં અમલ બરાબર થઇ શકતો નથી, વાસ્તે ઓ ગાફીલ તું જાગ, કારણકે માણસ દેહ, કામીલગુરૂ, બુદ્ધી અને આત્મીક જ્ઞાન એ ઉતમમા ઉત્તમ ચીજો છે તેનો ઉપયોગ હમણા નહી કરશો તો કયારે કરશો ? મુલ્લાંઓ કહે છે કે મુવા પછી આમ આમ થશે. તે લોક જે શબ્દ બોલે છે તે ખરા છે પણ તેનો ભાવાર્થ જુદો છે. ધર્મ, ભજન, તપ વિગેરેથી સારો અવતાર આવે છે એટલે તે જીંદગીમાં માણસને દુની-યવી સુખ વધુ મળે છે. મરી જવું એજ કયામત છે. પીંડમાં એટલે શરી-

૧. હીંદુભાઇઓ તથા કેટલાક વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓ (સાયન્સ વાળાઓ)નો આવો ખીયાલ હોવાથી તેમને આથી ચેતાવ્યા છે.

રમાં રહેવું એ કબરમાં રહેવા બરાબર છે. અગર કોઇને કેદની શીક્ષા થાય અને ચાબકાની માર તેને પડે તે દોજખ સમાન છે એમ સમજવું. કીડા રૂપે અવતરવું એજ હાવીયા એટલે સાતમું દોઝખ સમજવું. સારા સંજોગોમાં એટલે સુખ મળે એવે ઠેકાણે અવતરવું એજ બેહેસ્ત છે એમ માનવું.[1]

કુલ્લો શયેઇન હાલેકુન ઇલ્લા વજહહુ.

અર્થ—તમામ ચીજ નાશ થવાની છે. ફક્ત ખુદા બાકી રહેવાનો છે.

ગયા પ્રકરણની માફક આમાં પણ પુનર્જન્મ માનનારોના માન્યતા મુજબ તેમને સમજાવ્યા છે.

કાયમદીન, આખર સબ જાયગા સુખ, દુઃખ ઔર જાન.
અમરપુર એક અલેખ હય સોહી સત પીછાન.
કાયમદીન, કિતનેક યું જાને, આસમાન, ઝમીન અંધારા હોગા
તબ જહાંકા તહાં મીલેગા જાન, !
યું કર. સબી અટક રહે દીલમેં બાત પીછાન.
કાયમદીન, યું હોવે તો કોઈ ન ઢુંઉ, આખર તો મીલેગા જાન,
પણ નહી મીલે, સુન સકતમેં સમાવેંગે માન.

અર્થ—આખર, સુખ અને દુખ તેમજ જીંદગી બધું જવાનું છે; પરમેશ્વર અથવા ખુદાજ રહેશે. કેટલા લોક એમ સમજે છે કે આસમાન, જમીન, બધું જ્યારે અંધકારમા મળી જશે ત્યારે જે ઠેકાણેથી જીવ નીકળ્યો હતો ત્યાં પાછો જશે, અને એ વિચારથી કાંઇ પણ કોશીશ કરતા નથી. પણ જો એ ખરૂં હોય ત્યારે તો કોઇ માણસ ખુદા અથવા સત્ય શું છે તે શોધવાની કોશીશ કરે નહી. આખર એમ જીવ મળતો નથી, પણ એક સુન નામનું ધામ છે ત્યાં રહે છે.

કાયમદીન, જીતને જીવ પોંહોચે સો અમર હુવે જાન,
જીતને બાકી રહે સો સુન સકતમેં સમાવેંગે માન.

---

૧. કેટલાક ભાઇઓના આવા ખીયાલ છે તે સમજાવ્યા છે. તેમને પણ ખુદાની તૌહીદ ઉપર લાવવા પીરસાહેબે આગળ માર્ગ દેખાડયો છે.

કાયમદીન, જીતને બરસ બસ્તી ઈતને બરસ સુન રહેગા જાન,
ફીર હુકમ હોયગા ઓ જીવ કે જીવ પેદા હોગે માન.
કાયમદીન, જીવ અનાદી સુધી હે, ફીર નહી જાન,
"કુલિર રૂહો મિન અમ્રે રબ્બી," ઉસકા છેહ નહી પીછાન.
કાયમદીન, અવ્વલ બી સુન, જીવ માયા, સાહેબ થા જાન,
ફીર જીવ, માયા સાહેબ રહેગા માન.
કાયમદીન, જીવકો ઉત્તમ ગ્યાનકી સમજ, યા જાપ યા જોત
યા પંડકી નીશાન,
વોહ એક દેહી, દો દેહી, ફીર સંચા હોય તો પોંહોચે ઠિકાન,
કાયમદીન, ભેદ અગંમકા જો કોઈ જાને જાન.
સોઈ તો એક દેહી બદલને મેં પહોંચે ઠિકાન.

અર્થ—જેટલા જીવે આ જીંદગીમાં ખુદાના દર્શન કર્યા તે અમર થયા, બાકીના જીવોને સુન પ્રદેશમાં રહેવું પડે છે. એ સુન પ્રદેશ, જેટલાં વરસ ધરતી ટકશે તેટલા વરસ રહેશે. પછી તેજ જીવો પાછા અવતરશે. જીવ અનાદીકાળ સુધી છે પછી નથી. કુરાન શરીફમાં પેગમ્બર સાહેબને ખુદાએ ફરમાવ્યું છે કે તમે કહી દો કે રૂહ છે તે મારા ખુદાનો હુકમ છે. જીવ, માયાના આવરણ સાથે પહેલ્લા પેદા થયો તેવીજ રીતે જો તે ખુદાને શોધવાની કોશીશ ન કરે તો એમજ અથડાશે. જો તેને ઉત્તમ જ્ઞાન હોય, અથવા તે જોત જાપ કરતો હોય, અથવા પીંડ તે શું છે એ જાણવાની કાંઈ આતુરતા તેને થઇ હોય તો એક બે દેહ ધારણ કરી પછી સંજોગો સુધરતાં ખુદાને જઇ મળશે, પણ જે અગંમનો ભેદ કળી ચુકયો તે તો એકજ દેહમાં પોતાને ધામ પોહોંચી શકે છે.

કાયમદીન, જબ લગ સુન મેં હે તબ લગ કચ્ચા જાન,
સુન છોડ વીરેહી હુવા, સો કામીલ હુવા પીછાન.
કાયમદીન, સુન હે સોઓ સાધન હે જાન,
વીરેહ હોય તો તુરત પ્હોંચે પીછાન.
કાયમદીન, વીરેહ પ્રેમ પર જોત હે જાન,
જોતકી મારી ઓલખ આવે પીછાન.

કાયમદીન, વીરેહ નહી ને ભેદ હે જાન,
સો તો કબુ એક પોંહોચે ઠિકાન
કાયમદીન, અવ્વલ પ્રેમ હુવા હોય પીછે મીટા હોય જાન,
સો કબુ એક ભી અમર ઘર પહોચે પીછાન
કાયમદીન, ભેદ નહી, ઓર પ્રેમ ભી નહી સો તો કબી નહીં
પોહોચે જાન,
લખ વરભંડ હોવે તો ભા નહી પ્હોચે પીછાન

અર્થ—કાયમદીન જ્યા સુધી માણુસ સુનના પ્રદેશમા છે ત્યા સુધી પણુ તે કાચો છે અટને કે ત્યા પણુ માયાનુ બારીક આવરણુ છે જ્યારે સુન ધામ છોડી આગળ જાય છે ત્યારે તે પુરો થાય છે સુનમા રહેવુ એ પણુ એક જાતની સાધના છે વિરેહ એટને ખુદાની જુદાઇથી જે પ્રેમ અગ્નિ દીલમા લાગે છે તે જો હોય તો તુરત પહોચાય કારણુકે એ પ્રેમથી જે જયોતી નૂરના દર્શન થાય છે તેનેથી આગળ વધતા ખુદાની ઓળખ ઉતપન થાય છે એને ખુદાઇ જ્ઞાન થાય છે આની મતલબ એ છે જે અત્યત પ્રેમ પુર્વક ભક્તિથી પણુ ખુદાઇ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે અગર પ્રેમ પુર્વ ભક્તિ નહી હોય અને તે ફક્ત સત્ય શુ છે તેજ ખોળતો હોય તો તેમાથી પણુ કેટલાકો પોતાની શોધમા ફતેહ પામે છે પહે ના જો કોઇને વિરેહ અથવા પ્રેમ થયો હોય પછી પાછો સસારમા લુબ્ધ થઇ ગયો હોય તો તે પણુ કોઇ વાર અમર મુકામે પોહોચે છે એટને એની પુર્વ જન્મની ભક્તિ અથવા આ જન્મની ભક્તિ ફોગટ જતી નથી પણુ જેનામા પ્રેમ અથવા ભક્તિ નથી કે જ્ઞાન જાણુવાની જીજ્ઞાસા પણુ નથી તે તો લાખ બ્રહ્માડ થશે તો બી અમર મુકામે પહોચવાનો નથી

કાયમદીન સુન મહાસુન કે બીચ રહેગે સો દુજી વરભડ સે
કબીર દસ્તગીર મીસાલ જનમ ઓલીયા હોગે જાન,
સોઈ તબ પુરે સાહેબ હો જાવેગે માન
કાયમદીન, મહાસુનકે પાર અલેક કો દેખતે હે જાન,
સો, દુજે વરભડ અવતરી શ્રીકૃષ્ન જૈસે હોવેગે માન
કાયમદીન, તબકે રહેલે અબ પકે હે જાન,
અબકે રહે હે વો તબ પકેગે પીછાન,

અર્થ—જે લોક સુન મુકામને આગળ જાય છે પણ મહાસુનમાં પુગતા નથી તે જ્યારે પાછું બીજું બ્રહ્માંડ એટલે સૃષ્ટી રચના થશે ત્યારે કબીર અથવા દસ્તગીર જેવા મોટા મહાત્મા થઇ અવતરશે. અને તે અવતાર લઇ કમાલીયતે પુગશે. જ્યારે મહાસુન મુકામને આગળ વધે છે ત્યારે ખુદાના દર્શન થાય છે, તે વખતે જીવો શ્રીકૃષ્ન જેને લોકો ઇશ્વરી અવતાર કહે છે તે રૂપે અવતરે છે. જે જીવ આગલા બ્રહ્માંડ એટલે આગલી સૃષ્ટિની રચના વખતે પુખ્ત થઇ ખુદામા નહી મળ્યો તે બીજા બ્રહ્માંડ વખતે ખુદાને પુગે છે.

કાયમદીન, આપ સાહેબ હો જાના, દેખના, દેખાના ઇસમે ઇતના ફેર હે જાન.

દુજે વરભંડ વખત એકવાર પેદા હોના પડે માન.

કાયમદીન, ઉસ પેદા હોનેમેં કુચ દુઃખ નહી હે માન,

હે સુખ, પણ પેદા હોના પડે ઇતના નરસ પીછાન.

અર્થ—ખુદ ખુદા સાથે વીસાલ થવો અથવા જોડાઇ જવું અથવા "અહમ બ્રહમસ્મી"નો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થવો, અને તે અનુભવ દેખાડવો એ બેમા આટલો ફેર છે કે, જો એ અનુભવથીજ સંતુષ્ટ થઇ બેસી રહેવુ હોય તો પાછો જન્મ લેવો પડતો નથી પણ જો બીજાઓને સાહેબ શુ છે તે જ્ઞાન કરાવવુ હોય તો બીજી વાર જન્મ લેવો પડે છે. તે જન્મ લેવામા કાંઇ દુખ નથી. તે જીંદગી પણ સુખમાજ જાય છે, ફક્ત જન્મ લેવો પડે એટલુજ નરસુ તેને લાગે છે. [આનો અર્થ એ છે કે કેટલાક ફક્ત જીવન મુક્ત થઇ સતુષ્ટ થઇ બેસી રહે છે. તેઓ જન્મ મરણના ફેરામાથી ટળે છે પણ કેટલાક જીવોને બીજા જીવોનો ઉધ્ધાર કરવા ગમે છે તે જીવો પાછો અવતાર તેમના કલ્યાણ માટે લે છે[1] (જુવો દીબાચો.)]

કાયમદીન, સાહેબ હો કર બાહેર નીકળના વોહ તો મનકી બુજ હે જાન,

યા પેદા હોય, યા ના હોય, મન માને શોખ પીછાન.

કાયમદીન, જબ લગ દેખતાથા તબ લગી આપ આસક થા જાન, માહે મીલકર બાહેર નીકલા તબ સાહેબ ઉસી પર આશક હુવા માન.

---

૧. આ દીદુબાઇઓની માન્યતા પ્રમાણે તેમને સમજાવવામાં આવ્યું છે.

અર્થ—સાહેબમાં મળી જઇ ઉપર સમજાવ્યું તેમ પાછું બહાર નીકળવું અથવા જન્મ લેવો એ તો પોતાના મનની વાત છે. ગમે પાછી જીંદગી ધારણ કરો યા ન કરો. તે સૌ તે વખતના શોખ ઉપર છે. કારણ કે જ્યાં સુધી "જુદાપણું" રહે છે એટલે પોતે અલગ રહી ખુદાના દર્શન કરે છે ત્યાંસુધી ભકત પોતાના ખુદા ઉપર આશક રહે છે. પણ જ્યારે એકવાર ખુદા સાથે મળી પછી પાછો બાહેર નીકળે છે ત્યારે ખુદા તેની ઉપર આશક થાય છે.

કાયમદીન કહે હવાલદાર, હાકમ. સુબા. પાદશાહકા અમલદાર જાન.
હાકેમકો ડર પાદશાહકા, પાદશાહ હુવા તબ ઉસકો કીસીકા ડર નહીં પીછાન.

કાયમદીન. હાકેમકા અમલ ફેર બદલ હોવે જાન,
સુબેકા બી ફેર બદલ હોવે, પાદશાહકા અમલ ન ફેર બદલ હોવે પીછાન.

કાયમદીન, લાહુત તલક અમલદાર જાન,
હાહુત મેં ગયા પાદશાહ હુવા પીછાન.
કાયમદીન, હોવે તો શાહઝાદે હોવે માન,
મન માને એસા લાડ લડાવે પીછાન.

અર્થ—આમાં ખુદાને પાદશાહ સાથે સરખાવ્યો છે, અને ખુદાઇ જ્ઞાનની ઇચ્છા ધરાવનારાઓને હવાલદાર, હાકેમ, સુબા સાથે સરખાવ્યા છે. હવાલદાર, હાકેમ, અને સુબા એ ત્રણે પાદશાહના અમલદાર છે; હાકેમને પણ પાદશાહનો ડર રહે છે, કારણ કે તે હાકેમની ફેરબદલી કરી શકે છે. સુબાની પણ ફેરબદલી કરી શકે છે. ફકત પાદશાહનો અમલ રહે છે તેની ફેરબદલી થતી નથી. હવે લાહુત મુકામે પોહોંચે છે ત્યાં સુધી તે અમલદાર રહે છે. જ્યારે હાહુત મુકામ સુધી પોહોચે છે ત્યારે પાદશાહીને પોહોંચે છે એટલે ખુદા સાથે મલી જાય છે. કેટલીકવાર, ફકત શાહઝાદા પદે પુગે છે એટલે કે ત્રીજી મંઝીલમાં પોહોચી પડી રહે છે ત્યાં ખુદા તેને મનમાનતો લાડ લડાવે છે એટલે કે તેનામાં ઘણી શકતીઓ તે વખતે આવે છે જેમાં તે બદુજ મગ્ન રહે છે.

કાયમદીન, હુયત હુવા તબ સત લોકકુ જાવે જાન,
ઇશ્કકી અગનસે પાંચ તત્વકા ભાગ ઉઠ ગયા, નુરકી દેહી હુઈ પીછાન.

કાયમદીન, વૈસા તો કોઈ એક હોવે જાન,
અસલમેં કબીર, દસ્તગીર, નીઆમુદ્દીન જેસે હુવે પીછાન.

અર્થ—જ્યારે હાહુત મુકામે પોહોંચે છે ત્યારે સત લોકમાં પોહોંચાય છે. જ્યાં ઇશ્કની આગથી જે ખાકી બદનમાં પાંચ તત્વનો ભાગ છે તે તમામ બળી જઇ ફકત ખુદાઇ નુરતું તેજ જે દેહમાં છે તેજ રેહે છે. આવી હાલત તો કોઇકનીજ થાય. જેવા કે કબીર સાહેબ, અથવા હઝરત પીરાન પીર દસ્તગીર સાહેબ અથવા ખ્વાજા નીઝામુદ્દીન અવલીયા, મહેબુબે ઇલાહી.

કાયમદીન, બ્હેમ ગેર ખો, સુરત મુશાહેદા[1] લાયે,
રૂહ મુરાકેબા[2] કર ચલી, જહાં હઝરત હક દીલ લગાય
કાયમદીન, બેહદ મેદાનમાંહી હે મીજલસ એહમદ,
અનહદ નુર મેદાનમે ઝલમલ નુર અહદ.
કાયમદીન, ફનાકી ખડગ લે. અહંકાર કા શીર કાટ,
પ્રેમ ધ્યાન બરછીસે માર માયાપે લાત.
કાયમદીન, ચેતન ચોકીસેં રાખો મનકો ઠામ.
શબ્દ કે ભાલે સેં માર ક્રોધ ઔર કામ,
કાયમદીન, સોજકી લકડીસે, અભીમાન કો ભુકા કર.
સીતલ સુરત કો રંગ ચડાવ, લગાવ અંજાન કે પર,
કાયમદીન, બુટ્ટી પ્રેમકી લેકર. મન ભીતર ડાલ.
હીરસ લોભ પાની મરજાવે, તો પરગટ હોવે લાલ.

અર્થ—[આમાં કેવી રીતે ખુદાના દર્શન થાય છે તે સમજાવ્યું છે.] ખુદા એક છે તે સીવાય બીજું કોઇ નથી, એ સીવાયનો ખ્યાલ મનમાંથી કાઢી નાંખી, સુરતની દોર ખુદાથી લગાડવાથી રૂહ આગળ વધતી જાય છે, અને ખુદા તરફ દીલ લાગે છે. જ્યારે બેહદ મેદાનમાં રૂહ પુગે છે ત્યાં નબી (સ.) ની મીજલસ જોવામાં આવે છે. અને જ્યારે અણહદ મેદાનમાં

૧ મુશાહેદા=Contemplation or vision of future, absent or invisible things.

૨ મુરાકેબા=Meditation of God.

૨૯ પોહોચે છે ત્યાં ઝલમલનુર (The fierce light that beats on the throne) દેખાય છે.[3] ફનાની ખન્જર લઇ અહકારને મારવો જોઇયે એટલે મમત્વપણુ કાઢી નાખવુ જોઇયે પ્રેમ ધ્યાનની (meditation) બરછીથી માયા તજવીજ જોઇયે ચેતન ચોકી (વિવેક અથવા discrimination)થી મનને ઠેકાણે રાખવુ જોઇયે અને શબ્દ રૂપી જે ભાવો (મન) ગુરૂ આપે તેનાથી ક્રોધ અને કામ વશ કરવો જોઇયે સેજ (નમ્રતા)ની લાકડીથી અહકારને માર મારી, "હુ છુ" એવો ખ્યાલ મનમાથી કાઢી નાખવો, અને પછી નિરજન ઉપર મન સીતન રાખી સુ ત લગાડવી. ખુદાઇ ઇષ્કની છુરી લઇને મનની અદર નાખવી જેથી હીરસ, લોભ વગેરે મરી જાય અને ખુદા પ્રગટ થાય

કાયમદીન, મન કટલાઇ મે સે પાચ પચીસકા પાની ખોય.
દીદાર જોત ઝબક ઉઠે, જ્યુ બડ બીજસે હોય
કાયમદીન, જ્યુ બીજમે બડ હે, યુ મનમે હે દીદાર,
પાચ પચીસકા પાની મરે તો નીકસે જોત અપાર
કાયમદીન, જ્યુ ચકમકમે આગ હય, યુ સાઇ ભીતર મન
સતગુરૂ લોહા જો લગે, તો ઝરે દીદાર દરશન,
કાયમદીન જો કોઈ ખોવે આપકો, હોવે સુક્ષ્મ સફા,
ઝલમલ નુર પરગટે ઓર પાવે દીદાર નફા

અર્થ—જો મન રૂપી ક નાઇમાથી પચીશ તત્વોરૂપી જે પાણી છે તે ખોઇ નખે તો ત્યા એકદમ દીદારની જોત ઝબકી ઉઠે, દાખના તરીકે બીજ અને ઝાડ જેવી રીતે બીજમા ઝાડ છુપાયલુ છે તેવીજ રીતે મનમા ખુદા સમાયલો છે, જેવી રીતે ચકમકમા આગ છે તેવીજ રીતે મનમા ખુદા છે જો ચકમકને લોઢુ મળી આવે તો ખુદાના દર્શન થાય તેમજ જો કોઇ પોતાપણુ ખોઇ નાખે, એટલે કે "આ દેહ છે તે "હુ છુ" એવુ અજ્ઞાન ટળી જાય, તો ખુદાના દીદાર થાય છે (પાચ પચીસ તત્વ સારૂ જુવો દીબાચો) [શ્રીકૃષ્ણે પણ કહ્યુ છે કે 'જીવ એ મારો પોતાનો અશ છે' તે બ્રહ્મની શકિતઓ ધરાવે છે, તે બ્રહ્મજ છે, તથાપિ જેમ બીજ ઝાડથી ભિન્ન છે તેમ દેશ તથા કાળને લઇને જીવ બ્રહ્મથી ભિન્ન છે. ઝાડ ઉપરથી બીજ જમીનપર પડે છે, પછી તે ધીમે ધીમે વધે છે, તેનામા

3 આગળ બધુ સમજની છેવટે રિસાલત અને વેહદાનિયત ઊપર લાવે છે

ગુપ્ત રહેલી શકિતઓ ખિલી નીકળે છે, અને છેવટે તે મૂળ 'ઝાડ જેવું' થાય છે. તેમાંથી બીજું કાંઇ થઇ શકે નહિ કારણકે મૂળ વૃક્ષનો તથા તેનો ગુણ એકજ છે. જીવ વિષે પણ એમજ સમજવું. બીજ પેઠે ખુદા તેને પ્રકૃતિ માયામાં નાખે છે; તે ધીમે ધીમે વિકાસે છે, તેની ગુપ્ત રહેલી શક્તિ ખિલે છે અને છેવટે તે ઇશ્વર રૂપ થાય છે."[1]]

કાયમદીન, દરીયાકી રેતમેં, શકર બીખરી જાય,
એસા ખેલહે દીદારકા, સો કેસે કહો દિખાય.
કાયમદીનં, હસ્તી રૂપસેં તો મુખ મેં કભી ન આવે,
કીડી મુખ જબ હોવે તો દરશન નુર દેખાવે.
કાયમદીન, જેસી બાહેરકી ખોજ હે, વો હસ્તી રૂપ કહેલાય,
હસ્તી રૂપ સેં દરશન નુર, કણુ નજર ન આયે.
કાયમદીન, જોગ, સ્લોક, માલા ભજન, પુરાન,
વિર્દ, વજીફા, પઢના સબ હસ્તી મુખ હે જાન.
કાયમદીન, આવેગા, દેખુંગા, મુખસે કહો રહેમાન,
નાહુ ધોકે પાક બેઠના સબ હસ્તી મુખ હે જાન.
કાયમદીન, સબ મથન હે, શાસ્ત્ર જોગ શ્લોક, માલા, ભજન, પુરાન,
એકુ બાતુંસે સાહેબ નમીલે, યે શબ્દ સત કર જાન.

અર્થ—[આમા જે ભેદ કહ્યો છે તે વાતરૂપે વધારે સારી રીતે સમજ પડશે, એક માણુસ ખાંડ લઇને જતો હતો ત્યાં રસ્તામાં તની ખાંડ રેતીમાં છુટી પડીને વેરાઇ ગઇ. પછી તે રસ્તે એક હાથી જતો હતો તેણે ખાંડ દીઠી, તેથી તે ખાવા માટે પોતાની સૂંઢ વડે તે ખાંડ ઉચકવા ગયો, પણ બહુ જાડી સૂંઢથી તે પકડી શકયો નહી, ને ખાંડ રેતીમા ભળાઇ ગઇ. પછી ઘણીક કીડીઓ એકઠી મળીને તે ખાંડ ખાઇ ગઇ. એ વાતનો સાર એ કે હાથીની સૂંઢની પેઠેના જાડા વિચારથી આત્મ સ્વરૂપ ઓળખાતું નથી. પણ કીડીની પેઠે સુક્ષ્મ વિચારથી તે પ્રાપ્ત થાય છે]

એવી તરેહ દરીયાની રેતીમાં ખુદાઇ જ્ઞાન રૂપી ખાંડ વીખરાઇ ગયલી છે તે કેમ દેખાય હાથી રૂપ થઇ મોઢામાં લેવા જઇએ તો નહી આવે. કીડી રૂપેજ દર્શન થાય. હવે આપણે બહારના રસ્તાઓથી હુંઢીયે તે બધા ઉપાયો હાથી રૂપ છે. તેથી દર્શન થાય નહી: જોગ, શ્લોક, માળા, ભજન,

---

૧. આ હાદુઆ-ઓની માન્યતા પ્રમાણે આપવામા આવ્યુ છે

વિર્દ,[1] વજીફો,[2] બધું હાથી રૂપ છે. ખુદા આવશે ને હું જોઇશ; એવા વિચારથી નાહી ધોઇને બેસી રહેવું એ પણ હાથી રૂપ છે. ઉપલી કોઇબી બાબદથી ખુદા મળી શકતો નથી એ નક્કી જાણવું.

કાયમદીન, કયા સાહેબ ભેંસ યા બલદ હે જો ઇસ બાતુસેં દિખાય,
જૈસી વસ્તુ અપાર હે, ચીના હો દેખાય.
કાયમદીન, સાહેબ તો સકલ ઘટ ભરપુર હે, ઇસી તરેહ ભીતર મન,
જૈસી ભરી ગાગર મેં, પડે સુરજકી કિરન.
કાયમદીન, ખ્યાલ સુરતકા સો કીડી મુખ કહેલાય,
મન હસ્તી કો વશ કરે તો સુરત ગગન ચડાય.
કાયમદીન, સુરત કીડીપર પ્રેમ કી દેહે લગાય,
આપસ જાન, અંજાન હો રહે, એક પલક મેં ઘર જાય.

અર્થ—ખુદા શું ભેંસ યા બળદ છે જે એવી બાબતોથી દેખાય ? જેવી એ અપાર વસ્તુ છે તેવી સૂક્ષ્મ રીતે જોવાની કોશીશ કરવી જોઇયે સાહેબ તો દરેકે દરેક ઘટમાં છે. જેવી રીતે પાણીની ભરેલી ગાગર અથવા ઘડા જેટલા તડકે મુકયા હોય તે બધામા સુરજ દેખાય છે, તેવી રીતે ખુદા દરેક ઘટમાં છે. સુરતનો ખ્યાલ તે કીડી રૂપ છે અને મન હાથી રૂપ છે જો એ મનરૂપી હાથીને વશ કરો તો સુરત ગગન ઉપર ચઢી જાય તમે પોતે પોતાને ભુલી જાવ, તો એક પલમાં દીદાર થાય. [આની મતલબ એ છે કે પોતાનું સ્વરૂપ જાણવાનીજ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. હું પ્રત્યેક આત્મા છુ પણ આ દેહ, ઇદ્રીયો, મન અને બુધ્ધી એ હું નથી, એમ જાણવાથીજ મોક્ષ મળે છે.]

કાયમદીન, બ્હેસ્ત ભામા હે, તીસ છતીસમેં હોય,
પાય તો ઘડી પળમેં, નહી તો દુઃખ પાયે.
કાયમદીન, જોગ કસોટી વોહ હસ્તી રૂપ કહેલાય,
સારી ઉમર બેઠા તપ કરે, પીવુ કબુ ન પાય.
કાયમદીન, ભુખે મરેમેં મન ચોહસ ભટકાય,
ખા, પી ભરપુર જો અદ્વૈતકે ઘર આય.

---

1 વિર્દ નમાઝ પઢયા પછી એક નામ ચોક્કસ વખત પઢવુ તે હાર કરવી 2 નિત્ય પાઠ

'કાયમદીન, ખલકકી બાતુ પર કહીં જોગ કમાય,
પીયા મિલનકા ભેદ હે ન્યારા, ખલક નાહક તન જલાય,
કાયમદીન, ખલક બાતાં કરે, ફુલાનેને જોગ કમાયા.
ઐસી કસોટી જબ કીયા, તબ દર્શન પાયા,
કાયમદીન, ખલક ચુ સમજે, કે ચુ પાવે સાંઇ,
નહીં પાયા ભેદ, મરમ બુજે નહી સો બાતાં બડી બનાઇ.

અર્થ—એહેસ્ત છે તે તો મનને સમજાવવાનું છે. કેટલીકવાર જલદી મળી જાય છે અને કેટલીકવાર મળતું નથી જેથી દુઃખ થાય છે. જોગ કસોટી છે તે પણ હાથી રૂપજ છે. સારી ઉમર તપ કર્યા કરવાથી કાંઇ પીયુ મળતો નથી, કારણ કે ભુખા રહેવાથી મન ચોતરફ ભટકે. આનો મન ખા, પી મગ્ન થયા પછી તૈહીદ–અધ્વૈત સ્થાને પોહોચે છે. કેટલાક લોકો, દુનીયાની વાત ઉપર ભુલી જઇ જોગ લે છે, અને કહે છે કે જોગમાં આટલું દુઃખ પડયું અને આટલી કસોટી થઇ ત્યારે ખુદાના દર્શન થયા, પણ એ બધું કહેવાનું છે. તેઓ ખરો ભેદ જોતા નથી અને ખોટી ખોટી વાતો કરે છે.[૧]

કાયમદીન, સીતલ ગુણ કો પહેલે ઘટમેં લાય,
આપસ જાન અજાન હો સુરત ઉલટી ચલાય.
કાયમદીન, તન તકીયે, ભીતર સુરત ઉલટી ચલાય,
જા પોહોંચે ઉસ મેદાનમેં, જહાં ઝલમલ નુર દિખાય.
કાયમદીન કહે, સેવો સતગુરૂકો, દીદાર સાહેબકા પાય,
જો ના બુજે મહા પંડીત વો પીર પરગટ બતાય.
કાયમદીન, કહે માફીક ચલે, ઔર ઉપદેશ સતગુરૂકા લાય,
ઝહેર પ્રેમકી ઉલટે, સો દીદાર પરગટ પાય.

અર્થ—પહેલાં મનને સ્થિર કરી હૃદયમાં ધારણ કરે, એટલે મનની ચપળતા તજી દઇ મનને એકાગ્ર કરે પછી સુરતને ઉલટી ચલાવવાની કોશીશ કરવી. (આ બાબદ ગુરૂ વગર રહેલાઇથી સમજ પડે એમ નથી સુરત એટલે જીવાત્માની ધારનું મૂળસ્થાન પિંડમા બે નેત્રોની વચમાં જ્યાં અંદરની તરફ મધ્યમાં તિલ છે, તે સ્થાનમાં છે અને ત્યાંથી તમામ પિંડમાં

૧ આમા તપ, જોગ, વિગેરેની વાતો બતાવી છેવટે ખુદાના ખરા રસ્તા ઉપર આવવાની વાત બતાવી છે

ફેલાયલી છે. જાગ્રત્ અવસ્થાની વખતે તે બન્ને આંખોમાં રહે છે. જ્યારે સુરતની ધાર અંદર અને ઉપરની તરફ ખેંચાઇ જાય છે, ત્યારે દેહ અને ઇંદ્રિયો જડવત્ ક્રિયા રહિત થઇ જાય છે અને શરીરનો તમામ વ્યવહાર બંધ થઈ જાય છે. જ્યારે આંખોની પુતળી ખેંચાઇ જાય છે ત્યારે તેજ વખતે માણસ બેહોશ થઇ જાય છે અને પુતળીયો ઉલટી જાય છે ત્યારે તે મરી જાય છે. હવે જે માણસની ખુશી હોય તે મરણના સમય પહેલાં સદગુરૂ બતાવે તે ક્રિયાથી પોતાની સુરતને આંખોના સ્થાનથી અંદર અને ઉપરની તરફ જેટલે દરજ્જે જરૂરી સમજે તેટલે દરજ્જે ખેંચી જાય તો સંસારના સુખ દુઃખની પીડાથી બચે.)

એવી રીતે બદન સ્થીર કરી અને સુરતને ઉલટી ચલાવે તો જે મેદાનમાં નુર ઝગમગ હોય છે ત્યાં જઇ પોંહોચે. સતગુરૂની સેવા કરો, અને સતગુરૂ જે ઉપદેશ આપે તે માફક વર્તો તો પ્રેમની લ્હેર આવે અને તે લ્હેરમાં ખુદાના દર્શન થાય જે ચીજો મહા પંડીતો સમજી શકતા નથી તે ચીર પ્રગટ દેખાડી શકે છે.[1]

કાયમદીન ઉમર ટુંકી હોય યા પ્રવૃતી હોવે જાન,
તો કહાંસે વૈસા મુકામ હાથ આવે માન.
કાયમદીન, સાંસાં ન કીજીયે, જો આયા સો ભલા, ખ્હોત કર જાન,
જન્મ મરણકા ભે ભાગે, રૂહ અમર હોવે પીછાન,
કાયમદીન, અટક ન રહીયે, ઉમર ટુંકી હોવે જાન.
ખોજીયે, કભી ઉમર પહોંચે, સુવે તલક પહોંચાવે માન.
કાયમદીન, ઇસમેં નહી તેરા કુંચ જાયગા, કર તું સહી જાન,
પાયા તો પાયા નહી તો જેસા આયા વૈસાહી પીછાન.

અર્થ—હવે જો ઉમર ટુંકી હોય અથવા પ્રવૃતિ કર્મ કર્યા હોય તો એવો મુકામ હાથ આવે નહી. (વેદમાં બે પ્રકારના કર્મો કહેલાં છે પ્રવૃત્ત અને નિવૃત્ત. તે કરવાથી આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે; અથવા જેનાથી બીજુ વધારે મોટું સુખ નથી એવું (સુખ) પ્રાપ્ત થાય છે. આ લોક અને પરલોકમાં કામ્ય કર્મો કરવામાં આવે તે પ્રવૃત્ત કર્મો છે; જ્ઞાન પુર્વક. નિષ્કામ વૃત્તિથી કર્મો કરવાં તે નિવૃત્ત કર્મો છે. પ્રવૃત્ત કર્મો કરવાથી માણસ વધી વધીને દેવ પદે પહોચે છે; નિવૃત્ત કર્મો કરવાથી પંચભૂતની

[1] આમાં યોગના હિસાબે સુરત ચલાવવાની હકીકત બતાવી છે.

પણ પાર પહોંચે છે.) જે મળ્યું તે ભલું સમજી, ઢીલ કરવી નહી; અગર જન્મ મરણનો ભય લાગ્યો તોણી ઠીક. રૂહ અમર થયો. એટલેપીજ સંતોષ માનવો. અટકી રહેવું નહી, પણ પ્રયત્ન જારી રાખવો. કદાચ ઉમર પોહોંચે ત્યાં સુધીમાં મોક્ષ મળી જાય તો મળી જાય. એમાં તારૂં કાંઇ જતું નથી. જો મોક્ષ મળ્યો તો તેમ નહીં તો જીવન મુક્ત તો થઇ જશે એટલું તો થશે.[૧]

કાયમદીન, આળસુ ન હોઇયે, વીરેહ રખીયે જાન,
પીછું હોતે હોવે સો સહી એસા પીછાન.
કાયમદીન, તીન થાનક જીવકી હે જાન,
તીનમેં સારી જગત પડી રહી હે માન.
કાયમદીન, તીન તલક કાલ હે, દુખ હે, ચોર હે જાન,
તીન છોડ આગે ચલા, સો પુરા કામીલ હુવા માન.
કાયમદીન, મુરશદકી સોહબત પકડ, ઔર પ્રેમ રખો જાન,
સાંસાં છોડ, ધ્યાન રખો, કરો ખીદમત ગુરૂકી માન.
કાયમદીન, ચો તરફ મન લબદા રહે, ઉસે એક જાગા લાવે જાન.
સુનમુખ કે સનમુખ રહો પીછાન,

અર્થ—વારતે આળસુ ન થવું પણ વીરેહ એટલે પ્રેમ રાખવો. પછી જે થવાનુ હોય તે થાય ત્રણ મઝીલ અથવા દેહ જીવની છે તેમાં સારી દુનિયા પડી રહી છે. એ થાનક ના ત્રણ અર્થ થાય. એકતો એક સ્થુળ, સુક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહમા માણસ પડી રહયા છે; અથવા સત્વ, રાજસ અને તામસ એ ત્રણ ગુણોમાં માણસ લબદાઇ રહેલું છે; અથવા શરીયત, તરીકત ને હકીકત એ ત્રણ મઝીલમા માણસ આનદ લઇ બેસી રહ્યું છે. એ ત્રણે ઠેકાણેથી આગળ ચાલે તોજ પુરો કામીલ થાય. કામીલ થવા સારૂ ગુરૂની સોહબત પકડીને ગુરૂ ઉપર પુરો પ્રેમ રાખવો જોઇયે. મનમાં કોઇ રીતનો વ્હેમ નહીં રાખતાં ગુરૂની ખીદમત કરવી. જે બે ચાર ઠેકાણે મન રમી રહયું હોય તેને એક ઠેકાણે લાવી પીર મુરશીદની અથવા સુન્ય (મઝીલનું નામ છે.) ની સામે ને સામે રહેવું.

કાયમદીન, સમજ નહી ઉસે ડેરા, મસજીદ, રોજે, નીમાઝ જાન,
જો સમજા ઉસે, પે રોજે નીમાઝ હે માન.

---

૧ આ પણ હીંદુભાઇઓની માન્યતા પ્રમાણે સમજાવ્યુ છે.

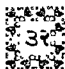
કાયમદીન, નમાઝ, રોઝેકા માયના યે હે જાન,
ઉસે યે બંદગી ભીતરકી સાંઇ હજુર પીછાન.
કાયમદીન, શરીયત તો માસુમકી, સમજનેકો બડા હોવે તબ
તરીકત પીછાન.
મુલ્લાં સમજાવે વો શરીયત, પીર સમજાવે તરીકત, હકીકત,
મારેફત જાન,
પીરકા સમજાના અગંમ સે હો જાન,
સબ સમજાવે વોહુ પીર સમજાવે તબ પીર કાયકા પીછાન,
કાયમદીન, પીર તો ઉસે કહીયે, જો ભીતર અગંમ બતાય,
પ્રીત સાહેબસેં કરાકે, સનમુખ ઉસકે લાવે.
કાયમદીન, ઉસકો પીર કહીયે; દુજા ધુતારા જાન,
પેટકે વાસ્તે દુનીયાકો ભુલી પાડે જાન.
કાયમદીન, મુરીદ તો ઉસે કહીયે કે દાવા ન લાવે જાન,
પીરસે હમેશાં બા હયા ઔર બા અદબ રહેવે માન.
કાયમદીન, વીશ્વાસ પકડ કર ખીદમત બજાવે,
બતાવે ઉસપર હજુર રહેવે, કુરબાન મુરશદ પર હો જાવે.
કાયમદીન, ખુદાસે અધીક કર જાને, સો દરશન પાવે જાન,
જો પાયા, શુકરાના કરે, સોહી મુરીદ ગઢ જા ચઢે પીછાન.

અર્થ—જેને ખુદાનું બરાબર જ્ઞાન નથી થયું તેને માટે દેરા, મસજીદ, રોઝા, નમાઝ વગેરે છે. પણ જેને જ્ઞાન થયું છે તેને તો એજ રોજા, નમાઝ છે એ નમાઝ, રોઝાનો અર્થ એ છે જે બાતીનમાં ખુદાથી ધ્યાન લગાડી મુકવું. શરીયતના જે રીવાજ છે તે મેદનન કરી આગળ જવા માટે છે. જ્યારે માણસ આગળ જઇ પહોચે છે ત્યારે તરીકતનો માર્ગ તેને માટે છે. જે મુલ્લાંઓ સમજાવે છે તે શરીયત છે અને જે જ્ઞાન પીર આપે છે તે અગંમનું છે અથવા તો ધર્મની ફીલાસુફના બાતીનના મર્મનું છે. જે બધા સમજાવે તેજ પીર સમજાવતા હોય તો પીર અને તેમની વચ્ચે તફાવત શું ? પીર તો તેજ કહેવાય જે મુરીદના દીલમાં ખુદા દેખાડે, સાહેબથી પ્રીત લગાડી, સાહેબની રૂબરૂ તેને લાવે. એવાનેજ પીર કહેવા બીજા તો ધુતારા સમજવા જે પેટને સારૂ દુનીયાને અવળે રસ્તે દોરે છે. મુરીદ તો તેજ કહેવાય કે જે કાઇ રીતનો મુકાબલો કે કશી તરેહનો

દાવો પોતાના પીરથી કરે નહી. અદબ અને લેહાઝથી પોતાના પીર સાથે ચાલે, દ્રઢ વીશ્વાસથી પીરની ખીદમત કરે, જે રાહ દેખાડે તે રાહ ઉપર ચેલે, તે પોતાની જીંદગી મુરશીદ પર ફના કરે, ખુદા કરતાં ગુરૂને વધુ જાણે તોજ ખુદાના દર્શન કરે. જે ન્યામત પોતાના પીર તરફથી મળે તે ઉપર શુકરાના કરે તો પોતાની મુરાદે પોહોચે. [મઉલાના રૂમી સાહેબ પણ લખી ગયા છે કે:—

ચુકે કરદી ઝાતે મુરશદ રા કુબુલ,
હમ ખુદા દર ઝાતશ આમદ હમ રસુલ.

એટલે જ્યારે તેં એક મુરશદને તારા પીર તરીકે કબુલ કર્યો તો તારે સમજવું કે તેની જાનમાં ખુદા પણ છે અને રસુલ પણ છે.]

દર આરેફતે હકતઆલા.

આમાં પણ ગયા પ્રકરણમા જે બીનાનું વર્ણન છે તેનો વધુ ખુલાસો છે.

કાયમદીન ખલકકો કયા કહીયે, કરે ન ખોજ બીચાર,
કીસ કારનકો અવતરે, બીચ મનખ સંસાર.
કાયમદીન, ઇસ જનમમેં આયકે પાયા નહી કીરતાર,
આયા સું પીછા ફીરા, કબુ ન પાયા પાર.
કાયમદીન, જો હુય સો અબી હે, આગું કુછ ન જાની,
મુવે પીછુંકા વાયદા જયસા ઝાંઝવેકા પાની.

અર્થ—કાયમદીન, માણસને શું કહેવું ? મનુષ્ય થઇને શા કારણ આવ્યો તેનો વિચાર બીલકુલ તેઓ કરતા નથી, જે મનુષ્ય દેહ લઇ મોક્ષની ઇચ્છા રાખતા નથી તે પોતાનો જન્મ ફોકટમાં ગુમાવે છે. જે જ્ઞાન આ દેહમા મેળવવાનુ છે તે તેઓ મેળવતા નથી, અને મરવા પછીના વાયદાપર બેસી રહે છે, પણ મુઆ પછીનો વાયદો તો ઝાંઝવાના પાણી જેવા છે.

[કુરાન શરીફમાં કહ્યું છે " કે મનકાનાફી હાજેહીઆમાઃ " જે અહીંયા આંધળા છે તે ત્યાં (આવતી દુનીયામા) પણ આધળા રહેશે.]

કાયમદીન, ધાટ મનકે ભાગ ગયે, ઔર પીછા એક જા હુવા,
કાયમદીન, સચ કર જાનીયો, સોહી જીવત મુવા.
કાયમદીન, માંહુકી નીશાન પર ખીલે સુરત લાગી,
નેક, બદ, મોહ, વાસના, સબ દીલસે હોવે ત્યાગી.
કાયમદીન, સુરત ખીલેં ઠરે, તબ ઉતરે અગમસે નુર,
અજર પીયાલા પ્રેમકા, કેફ ચડે ભરપુર.
કાયમદીન, ઔર ખ્યાલ સબ ઉઠ ગયે, સરી બુજ ઔર આશ,
પ્રેમ પ્યાલા અગમસે, ઉતરા ઘટ પ્રકાશ.

અર્થ—જેણે પોતાનું મન વશ કરી લીધું અને મનને એક ઠેકાણે એટલે ખુદાની યાદમાં રોકી દીધું તે જીવતાં મરી ગયો એમ સમજવું. નેક, બદ, મોહ વાસના બધું દીલથી તજી સુરત એક ખીલા ઉપર લગાડે તો અંદર રોશની જાગે છે. અને ખુદા તેનામાં એટલો પ્રેમ જગાડે છે કે તે તેજ પ્રેમમાં મસ્ત રહે છે ખુદાના ખ્યાલ વગેર દુનીયાના તમામ ખ્યાલ તેના દીલમાથી ઉઠી જાય છે કોઇ જાતની આશા તેના ઘટમા રહેતી નથી પછી તેનુ દીલ ખુદાઇ નુરથી પ્રકાશવા માંડે છે અને તેને પ્રેમની ખુમારી ચઢે છે.

કાયમદીન, વ્હેમ ગેર સબ ઉઠ ગયે, એજે અગમ ધુન લાગી,
રોમ રોમ મસ્ત ભયે, ઔર દીલસેં હુવે ત્યાગી.
કાયમદીન, વ્હેમ થા સો જીવપણા, વો પ્રેમ કેફસેં મુવા,
પ્રેમ કેફસેં સેવે વસ્તુ, સો નકકી સેવક હુવા.
કાયમદીન, પ્રેમ કેફને જોર કર મોહ વાસના છોડાઇ,
નુર વાસના સંગત હુઇ સુરત ગગન ચઢાઇ.
કાયમદીન, મબ શુધ તો ભાગ ગઇ, ઔર મુવા આપ પણા,
ચઢ અગોચર, શુધ રહા, તાકા નામ જીવપણા.

અર્થ—તે પ્રેમની ખુમારી એટલી જોરાવર છે કે તે પ્રેમના પાત્ર (ખુદા) સીવાય બીજો કાંઇ ખ્યાલ તેને રહેતો નથી તેનુ હરેક રોમ (રૂંવાંડુ) ખુદા ખુદા કરે છે, અને તેને ખરો વૈરાગ ઉત્પન્ન થાય છે. "હું પણું" અથવા "આ દેહ તે હું છુ" અથવા "આ મન તે હું છું" એ ખ્યાલ તેજ જીવપણું અને તે આ કેફથી મરી જાય છે. એ

કેકથી મોહ માયાનું બંધન તુટે છે અને ખુદાઇ નુરની સાથેજ તેની સુરત ઉપર આકાશ તરફ જાય છે. આ દુનીયાની શુધ્ધ જતી રહે છે, પોતા પણું જતું રહે છે અને અગોચર મુકામે પોહોંચતાં જે દીલમાં શુદ્ધી આવે છે તેનુંજ નામ જીવ અથવા આત્મા કહેવાય છે.×

કાયમદીન, મરકર જીતા હુવા તબ પાયા કીરતાર,
મોત દો બાર કબુલ કરે,-સો દેખે દીદાર.
કાયમદીન, વ્હેમ કુબુધ્ધ સબ ભુલના, યે મરના એકવાર,
કાયમદીન ભુલના બદનકા, સો મરના દુજી વાર.
કાયમદીન, ઇધરકી શુધ્ધ ભુલ, ઉધર હુવા હુશીઆર,
સાધુ સંત કરકે જાનીયો, મર જીવા એક વાર.
કાયમદીન, મહાસુન ચઢકે, ફીર ભુલા શુધ ખબર,
બે ખબર હો ફીર ખબર હુઇ, વોહ જીવ રહા અમર.

અર્થ—આવી રીતે મરીને જીવતો થાય તોજ કીરતાર મળે. આમ જે બે વખત મરવા કબુલ કરે તેનેજ ખુદાના દર્શન થાય. એક મરણ વ્હેમ, કુબુધ્ધી વિગેરે ભુલી જવું. બીજી વખત મરવુ તે તમામ બદનની શુધ્ધ ભુલી જવી. આ દુનીયાની શુધ્ધ બુધ્ધ ખોઇ બીજી દુનીયા તરફ હુશીયારી રાખવી એજ સાધુ સંતોની જીંદગી છે. મહાસુન ચઢીને એકવાર શુધ્ધીમાં આવવું એટલે આ જહાનથી બેખબર રહી. તે જહાનની ખબર રાખે તેજ જીવ અમર કહેવાય.*

કાયમદીન, એકવાર મરજીવા હુવા, ફીર મરજીવતા હુવા જો,
નિરાકાર દર્શન દેખાવે, સંતજન અમર હુવા સો.
કાયમદીન, " હું " હાથસે ખોયા, ઓર જહાંકા તા મીલ ગયા,
જીસકા જો વો અમલ થા ઉસ તરફ જા મીલ રહા.
કાયમદીન, જો કોઇ મરજીતા હુવા, સો કબી ન મરણ આય,
અમર વસ્તુ અલેક હય, સો દેખ નીરોગી હો જાય.
કાયમદીન, આત્મા જો જીવ થા અલેકમેં મીલ ગયા,
પીછું માટી, પાણી, પવન આકાશકા ભાગ રહા.

× રૂહ અથવા આત્માને પાકો બનાવવાના આ રસ્તો છે.

* આ મુકામે પહોંચેલા મહાત્માઓ પોતાના પ્રાણને શરીરમાથી બહાર લઇ જાય છે અને પાછા લાવે છે આ દમ ચઢાવવાનો હિસાબ છે.

કાયમદીન, ઇન ચારૂકી ઉતપત્તી જહાં કી તહાં સમાઇ,
વોહ પુરૂષકો ફીર કભી જનમ મરણ ના આઇ.

અર્થ—(મરજીવ યોગીને કહે છે. તેને મરવા જીવવાનો ભય રહેતો નથી.) એકવાર એવી તરેહ મરવા જીવવાનો ભય મુકીને જે જ્ઞાન મેળવે છે; અથવા જે જીવનાંજ કોઇ રીતની આશા કે લાલસા (ખુદાના દીદાર સીવાય) રાખનાજ નથી, જેની ઉપર દુનીયાના સુખ દુ:ખની કાંઇ અસર થતી નથી અને ખરેખરા એવી તરેહ મરીને જીંદગી ગુજારે છે તેજ સતાજન અથવા અમર થઇ ગયા છે. જ્યારે "હું પણું" અથવા અભિમાન કે અહંકાર જતો રહે ત્યારે તેનુ મરણ ફરી રહેતું નથી. કારણ કે આત્મા તો અલેકમાં મળી જાય છે અને તેનું શબ માટી, પાણી, પવન, અને આકાશમાં મળી જાય છે. (જુવો આગળ દીબાચામાં) જ્યારે આવી રીતે ચારે તત્વોની ઉતપત્તી જેમાથી થઇ હોય તેમાં સમાય છે અને આત્મા આત્મામાં સમાય છે ત્યારે તે પુરૂષ પાછો આવતો નથી.‡

[કબીર સાહેબ કહી ગયા છે કે—

માનુષ હોકે ના મુઆ, મુઆ સો ડાંગર ઢોર,
એકો જીવ ઠૌર ન લગા, ભયા સો હાથી ઘોર.

એટલે માણસનું રૂપ લઇ જીવ પેદા થયો પણ માણસના તત્વ અથવા લક્ષણ ગ્રહણ નહી કર્યા તો તે ડાંગર ઢોરના જેવોજ છે. માણસના તત્વ અને લક્ષણ તે દયા, ક્ષમા, સત, ધીરજ, વિચાર, વિવેક, વૈરાગ્ય અને ગુરૂ ભક્તિ છે. જો આ ગુણ ધારણ કર્યા વગર મરે તો પાછો ઢોર, હાથી કે ઘોડાની યોનીમા અવતરશે.

માનુષ જન્મ નર પાય કે, ચુકે અબકી ધાત,
જાય પડે ભવ ચક્રમે, સહે ઘનેરી લાત.

માણસ જન્મ લઇ જેણે સત્સંગ નથી કર્યો અને પોતાને ઓળખવાની કોશીશ નથી કરી તે પાછો ચોરાસી લાખ યોનીના ચક્રમાં પડી બહુ દુ:ખ ખમશે. વાસ્તે,

સ્નેહ જતન કરી ગ્રહીએ સિંગાર,
આયા કબીરા ફિર ગયા ઝુઠા હૈ હંકાર.

---

‡ આ હીંદુભાઇઓને તેમના આવા ગમનની માન્યતા પ્રમાણે સમજાવ્યુ છે.

માણસ અવતાર એ રત્ન રૂપ છે તેને જતન કર. મિથ્યા ધોકામાં અને માટીના શણગારમાં ના પડ. કોઇ પણ જાતનો અહંકાર જુઠો છે. અને તે વારેવારે જન્મ મરણમાં લાવશે.]

કાયમદીન, બીન પાયે જે જીવ હે, ચોદસ ઉનકા પ્રાણ,
પંડ પ્રાણ છુટત વેળા જો આવે કછુ ધ્યાન.
કાયમદીન મરતી વેલા જેસી લેહે, એસે કીતે હોવે જાન,
બીન દેખે એ જીવ કહાં જાય, કાયમદીન કહે સો માન.
કાયમદીન કહે જહાં તક દેખા હોય, વહાં તક બઢતા જાય,
જો કુછ દીનકો દેખા હોય સો નીંદ્રા ભીતર આય.
કાયમદીન, ખલક સબ જમરા કહે, સો જમરા નહી હે માન,
તાપ, તીરીયા, બાઘ બીલ્લી, સબ એ જમરા હે જાન.
કાયમદીન નીંદ મોતકા દાખલા, પ્હેલે કુછ લ્હે આય,
નીંદ મીસાલ સુન બેહોશ થું પ્રાણ છુટત પાય.

અર્થ—જો બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવ્યા વગર માણસ મરે છે, એટલે કે દુનીયા ખોટી છે અને ખુદા એજબખરો છે એ ખ્યાલ તેને બરાબર મરણ વખતે થયલો હોતો નથી અને તેનો જીવ બીજી ચીજોમાં ભરાયલો રહે છે તો મરતી વખતે જેમાં જીવ વધારે લાગેલો હોય તેવે રૂપે તે પાછો અવતાય છે. જેવી રીતે માણસે જાગ્રત અવસ્થામાં જે વિષય દીઠા હોય અથવા સાંભળ્યા હોય તેના જે સંસ્કાર અંતઃકરણમાં રહયા હોય તેને નિદ્રામાં સ્વપ્ના રૂપે જુવે છે તેવી રીતે મરતી વખતે પણ માણસનું દીલ જેની ઉપર લાગી રહ્યું હોય છે તેજ ચીજો તેની નજર આગળ આવે છે.

ખલક બધી એમ કહે કે યમદુત આવી મરતા માણસનો જીવ લઇ ગયો પણ તેવું કાંઇ નથી. જો તે તાવથી મરી ગયો કે વાઘ કે જનાવર, તેને ખાઇ ગયું તો તાવ એજ જમ, અથવા વાઘ એજ જમ. મોત જે છે તે નીંદના જેવુંજ છે. પ્હેલે ઉંઘતી માફકજ લ્હે આવે છે, પછી બેહોશી થાય છે અને પછી પ્રાણ શરીરને છોડી જાય છે.*

કાયમદીન, પ્રાણ છુટે પંડસે, સો જાવે સુરજ તલક,
મોહ, માયાકી સંગસે રહેવે વ્હાં અટક.

* જેમની આવી માન્યતા છે તેમને આ સમજાવવા કારીશ કરી છે.

કાયમદીન, સુરજ ઘર અગનકા, અગન મેં પવન હે જાન,
પવનસે પાણી હે, સાધુ ભાઇ પીછાન.
કાયમદીન, પાણી બરસા આકાશસેં, પ્રાણુ ઉસમેં આયા,
જીસે જયસી લ્હે થી, સો ઉસી જાગા ઉગાયા.
કાયમદીન જો પશુકા ધ્યાન હોવે તો ચારા નીપજે જાન,
મેવા ફળકા ધ્યાન હોવે, તો ઝાડ દરખ્ત હોવે માન
કાયમદીન, આદમીકી લ્હે હોવે તો અન્ન નીપજે જાન,
ઔર ચીઝકા ધ્યાન હોવે તો, વેંસી દેહ પકડે પીછાન.
કાયમદીન, વે અન્નમેં પાંચ ભાગ રહે હય જાન,
માટી, પાણી, પવન, અગ્ની, આકાશ પીછાન.
કાયમદીન, માટીસે ઉગ ઉઠે, પાણીસે પેદા હોય જાન,
પવનસે પાકે, સુરજસે લીઝઝત પકડે માન.
કાયમદીન, આકાશસે પાણી આયા, હય ભાગ ઉસ્કા દરમ્યાન.
પાંચ મેંસે અન્ન ઉપજા, સાધુ વિચાર જ્ઞાન.
કાયમદીન, વે અન્નકો આદમીને ખાયા જબી,
બીજ ઉસીકા નીપજા તન કાયામેં તબી.
કાયમદીન, શીવ શકતીકા મેળાપ હુવા જબી,
માતાકે પેટમેં વે બીજ પડા તબી.
કાયમદીન, વોહી બીજકા પુતલા બનકે બાહેર આયા,
લખ ચોરાસી ફેરા સાધુ એહી કહેલાયા.

અર્થ—પ્રાણુ જ્યારે પીંડમાંથી નીકળે છે ત્યારે સુરજ સુધી જઈ, મોહ માયામાં લપેટાયલો હોવાથી ત્યાં અટકી રહે છે. સુરજ આગ અથવા અગ્નિનું ઘર છે, અને તેમાં પવન છે. પવનથી પાણી ઉતરે છે. પાણી આકાશથી ઉતરે તેમાં પ્રાણુ પણ ઉતરે છે. અને જેવી લ્હે તે પ્રાણુમાં મરતી વખતે હતી તે લ્હેને અનુસાર જગાએ અને દેહમાં આવે છે. જો પશુનું ધ્યાન હોય તો ચારા રૂપે, મેવાનું હોય તો ઝાડ રૂપે, અને જો આદમીનું ધ્યાન હોય તો અનાજ રૂપે અવતરે. જે ચીજનું ધ્યાન હોય તે ચીજને અનુસરતી દેહ પકડે જો અન્ન રૂપે ઉતરે તો અન્નમાં પાંચ ભાગ છે માટી એટલે પ્રૃથ્વીથી ઉગે છે, પાણીથી પેદા થાય છે, પવનથી પાકે છે અને સુરજ (તેજ અથવા અગ્નિ)થી તેમાં લેઝત એટલે સ્વાદ પેદા

થાય છે. આકાશમાંથી પાણી આવ્યું એટલે પાંચે તત્વથી અનાજની ઉત્પતી થઇ. એ અનાજ માણસે ખાધું તેથી ખાનાર માણસના શરીરમાં તેનું બીજ–વીર્ય પેદા થયું. પછી જ્યારે- શીવ અને શક્તિનો મેળાપ થયો ત્યારે તે બીજ માતાના પેટમાં-પડયું અને તેજ બીજ પુતળાં રૂપે બાહેર અવતર્યું. આનું નામ લખ ચોરાસી છે.*

કાયમદીન, સુખકી જગે જો પૈદા હોવે એહી બેહેસ્ત વૈકુંઠ પીછાન,
દુ:ખકી જગે જો અવતરે યેહી દોજખ, નરક માન.
કાયમદીન, મુવા સોહી કયામત, દુ:ખ દરદ સોહી અઝાબ,
ચાબકેકી માર પડે, સોહી ગુઝરે હીસાબ.
કાયમદીન, વોહ કીયામત આસ્માન ઝમીનકી, મોત કયામત ઇનસાન
વોહ ગોર હે મુરદેકી, પંડ ગોર હે પ્રાણ.

અર્થ—સુખની જગાએ પેદા થવુ એજ બેહસ્ત અને વેકુંઠ, અને દુ:ખની જગાએ અવતાર લેવો એજ દોઝખ અથવા નરક. માણસ મરી જાય એજ કયામત, અને આ દુનીયામાં દુ:ખ દરદ વેઠવું પડે તેજ આઝાબ. આ દુનીયામા જે કેટલી વખત ચાબકાનો માર પડે તેજ જેને આપણે સાધારણ રીત પુણ્ય પાપનો હીસાબ કહીયે છે તે છે. સાધારણ રીતે જે આપણુને કયામતનો વિચાર છે તે કયામત તો આસમાન ને ધરતીની કયામત છે, પણ માણસની કયામત તો મોત છે. જે કબર બનાવીયે છીયે તે તો મુડદાની છે. બાકી જન્મતી કબર તે તો આ પીંડ અથવા શરીર છે કારણ કે જીવ છે તેનું અસળી વતન અલેક છે અને તેને પીંડમાં આપણે રાખી મુકીયે છીયે.

કાયમદીન, આતમ પ્રાણુકા અસલ વતન યેહી અલખ,
ઘણ મારે, ચંગાર ગીરે, તું અલકસે હોવે ખલક.
કાયમદીન, અલેક પાયા નહી તબ લગ આવર ફુટ,
ઔર દુ:ખકા પાર નહી–જનમ મરણ અબઘુત.
કાયમદીન, ધરમ, ભજન, તપસા, ઊનસે પાવે સુખકી જાગા,
આખર તો દુ:ખકા દુ:ખ હે, તુટે જબ પંડ તાકા.

---

* લખચોરાસીને માનનારાઓને આ સમજની ખરા માર્ગ ઉપર લાવવા આ કહેવામા આવ્યુ છે

કાયમદીન, નરક સરગ કો નાશહે, અલેક હય અવિનાશા,
સતગુરૂકી જીને સંગત કી, ઉને દેખા તમાશા.

અર્થ—આત્મા અથવા પ્રાણનું અસલ વતન અલેખ છે, અને જેમ લુહાર લોહાનો ઘણ તપાવેલા લોઢાં પર મારે ને ચણગારીઓ ઉડે છે તેમ અલેકમાંથી સારી ખલક ચણગારી રૂપે પેદા થઇ છે. હવે એ ચણગારીઓ પાછી અલેકમાં જઇ મળતી નથી ત્યાં સુધી દુઃખ ને આવરકુટો પુષ્કળ રહે છે તેમજ જન્મ મરણ ટળતું નથી. ધરમ, ભજન ને તપ કરવાથી સુખની જગા મળે પણ આખર દુઃખનું દુઃખ રહે છે. કારણ કે જ્યાં સુધી પીંડ અથવા શરીર રહે છે ત્યાં સુધી દુઃખ રહે છે. નરક અથવા સ્વર્ગ પણ એક દીવસ નાશ થવાનાં છે, ફકત અલેક હમેશાં અમર રહે છે. અને એ તમાશો જેણે સતગુરૂનો સંગ કીધો તેજ જોઇ શકે છે.

કાયમદીન, વે અલેક કી બસ્તુ હે આત્મ પ્રાણ,
તામે પીછે ગયે તબ અમર હોવે પીછાન.
કાયમદીન, એસે પુરૂષકા જનમ મરણ સબ ભાગા,
ઝલમલ અલેક દીદારમેં, સુરત મીલે એક જાગા.
કાયમદીન, અલેક દરશનકા સુખ હે અપરમપાર,
કરોડમે હીસ્સેકી બાત, ન આવે સમજ બીચાર.
કાયમદીન, ખલક જાને સુખ કરે હો મરદ, ઓરત સંગ.
ફના સુખ કીસ ગીનતીમેં, સો જુઠા ગંદા રંગ.
કાયમદીન, અમર સુખ હે ઉસકા, કીતનેક કો હે જોગ,
ચૌદ લોકમેં ઉસ બરાબર ઔર નહી દુજા ભોગ.

અર્થ—એ, અલેકની વસ્તુમાંથી આત્મા અથવા પ્રાણ જે નીકળ્યો છે ત્યાંજ જ્યારે તે પાછો મળે ત્યારેજ અમર થયો કહેવાય. એજ પુરૂષ જન્મ મરણના ફેરામાંથી ટળ્યો. સુરત જ્યારે ઝળમળ નુર દીદારનું જે છે તેમાં મળે ત્યારે એમ થયું કહેવાય. એ અલેકના દર્શનનું સુખ ઘણુંજ છે. એનો કરોડમો હીસ્સો પણ ખ્યાલમાં આવી શકતો નથી. સાધારણ રીતે જ્યારે મરદ ઓરત મોહબત કરે છે ત્યારે લોકો એમ સમજે છે કે તે લોકને સુખ મળે છે. પણ એવું જુઠું ગંદુ સુખ જે ફના થવાનું છે તે અમર સુખ આગળ કાંઇજ બીસાદમાં નથી. દુનીયામાં એવા પણ કેટલાક માણસો છે જે એ અમર સુખ મેળવવાનોજ જોગ લઇને બેઠેલા છે. અને એ સુખ જે છે તેનું ચઉદ લોકમાં બીજું કાંઇ સુખ નથી.

કાયમદીન, માયા કે પીડમે લાખો હીન્સે દુખ કે જાન,
ચીંતા ફીકર ઉસમે દરીયા સમાન માન
કાયમદીન, જુઠે સુખકો દીલસે દુર કરે,
અમર સુખ અલેક કી ખોજ કર, સતગુરૂ સગત પકડો
કાયમદીન, જીને ખોજ કીયા મીલા સતગુરૂ સાર,
અલેક જેસા ધણી મીલા, વોહુ સુખ અપરમપાર
કાયમદીન, પુર્વ જન્મકા સચા હોવે તો ઐસી દીશા ખુલે,
આપ ઇશ્ક સતગુરૂસે, સજોગ સાગ મીલે
કાયમદીન, ઇસ બાતકી કુચ ખોજ હોવે તો સચા હેગા જાન,
શબ્દ દીલસે ખોજલો સતગુરૂ સગી માન
કાયમદીન, ઇશ્ક રખે તો બી ખોજ ભલા,
તબીતો અબીસે જેસા સચા મીલ

અર્થ—આ માયાના પીડ અથવા શરીરમા લાખો ગણુ દુખ છે જ્યારે અનેક જેવો ધણી મળે તોજ અપરપાર સુખ મળ્યુ કહેવાય અને જ્યા સુધી પુર્વ જન્મના સસ્કાર અથવા કર્મો હોતા નથી ત્યા સુધી એ દીશા તરફ માણસનુ ધ્યાન વળતુ નથી એ તરફ ધ્યાન વળ્યા પછી જો સતગુરૂ મળે અને તેને પોતાનો પ્રેમ અર્પે તો સારા સજોગ મળેલા કહેવાય અલેક વસ્તુ શુ છે એવુ શોધવનો જેનો વિચાર થયો તેજ પુર્વ જન્મનો સચો છે એમ સમજવુ હવે તેણે સતગુરૂનો સગ કરી શબ્દ શોધવાનો રહયો તેમ કરી જો વળી તેનામા ઇશ્ક અથવા પ્રેમ પેદા થયો તો તો જાણે તેના સજોગ વણા સાગ થયા અથવા તેને ખુદા મેળવવાનો સચો હાથ લાગ્યો કહેવાય

કાયમદીન, સતગુરૂ એસે જોગવર બીન સચે પહોચાય,
સુડ ડાળકો છોડકે, ટોચે દેવે ચઢાય
કાયમદીન, દરશન દિખલાદે, પલકમે ગગન ચઢા,
સતગુરૂકી જબ મેહર હોવે તો સચા મ્હેવે ધગ*

* પૂર્વ જન્મના સચાના ખીયાલને કહાડી નાખી મુરશદ—ગુરૂ તરફ મન મોહાડવાની વાત અહીં બતાવી છે

કાયમદીન, બીન સંચે ન નીપજે, શબ્દ સંચા હે જાન,
સતગુરૂકી મેહેરસે સંચા ખોજ, ઓહી કરણી કરમ ગેત પીછાન.
કાયમદીન, દેખ જીનમ સબહે, સોબી ચલન બીના નરહેવે જાન,
અરૂપી ઉત્તમ પ્રાણ હે, સો બીન બરતન કયું રહેવે માન.
કાયમદીન, જહાંસે આયા તામે મીલા, તબ બામણ બદલતા રહા,
અવિનાશી અલેકમે મીલ, એકાએક હો ગયા.

અર્થ—સતગુરૂઓ એવા જોરાવર હોય છે કે કેટલાકને તે લોકના પુર્વ જન્મના સંચા વગર અલેકમાં પોહોચાડી દે છે. તે લોક, થડ, ડાળ બધું છોડી એક દમ ફ્રાટને ટોચે પોહોચાડી દે છે. જો સતગુરૂની એકદમ મેહેર થાય છે તો સચાનું કાંઇ કામ પડતું નથી પણ સાધારણ રીતે સંચા–તકદીર–વીના કાંઇ થતું નથી અને શબ્દ અથવા મંત્ર શોધવું જોઇયે; અને એની ખોજ અથવા શોધ કરવી એજ કરણી તે સારૂં કર્મ લેખાય.[1] દુનીયામાં જે ચીજો છે તે પણ આગળ વધે છે, (ખતીજમાથી વનસ્પતિમાં આવે છે. વનસ્પતિમાથી જાનવર રૂપમાં આવે છે જાનવરમાથી માણસમાં આવે છે) તો પ્રાણ જેવી અરૂપી ઉત્તમ જણસ એ કેવી રીતે વાસણ વગર રહે. એટલે કે પ્રાણ જ્યાંથી નીકળ્યો ત્યાં પાછો જવાની હમેશાં ઇચ્છા રાખે છે અને તે ઇચ્છા અલેક અવિનાશી ખુદામાં મળી જવાની છે. તે ઇચ્છા પુરી પાડવા સારૂ તે લાયક પડતા વાસણો એટલે દેહો ધારણ કર્યા કરે છે. પછી જ્યારે અવિનાશી અલેકમાં મળી ગયે તેટલે તેને એવી કશી ઇચ્છા રહેતી નથી.

કાયમદીન, અમર પદ નામ અલેકકા, દુજા ભામા મારા,
ચાર વેદ, પુરાણ સેં હેગા એ ભેદ ન્યારા.*
કાયમદીન, નામ ઇસ ન્યારે ભેદકા હેગા અનહદ જાન,
બ્રહ્મા, વિષ્નુ, મહેશ, ઉનકો નહી એ ગમ માન.

---

1 અહીં તકદીર પર દાપ દઇ બેસી નહીં રહેતાં તદબીર કરવાની તાકીદ કરી છે

* અહીં એ તમામ માન્યતાઓને બાજુ ઉપર મુકી ફકત એક ખુદાનોજ ખીયાલ રાખવા સમજાવવામાં આવ્યું છે કારણ કે તેજ નીજ ખરી છે બીજી બધા શુદાનો છે.

કાયમદીન, હદમેં તો સબ જગત હય, સાધુ બેહદ માનં,
અનહદ અગંમ અલેકમેં કોઇ વીરલા પ્હોંચે જાન.
કાયમદીન, હદકા નામ શરીઅત, બેહદ નામ તરીકત, હકીકત,
અનહદકા નામ હેગા અલેક મારેફત.

અર્થ—અમરપદ અલેક ખુદાનુંજ નામ છે; બીજું બધું ભુલાવો ખવાડવાનું છે. એ ભેદ છે તે ચારે વેદ અને પુરાણોથી પણ ન્યારો છે. એ ભેદનું નામ અનહદ છે બ્રહ્મા, વિશ્નુ, મહેશ એ બધા અનહદથી અથવા અલેકથી નીચે છે.* આખી જગત હદમાં છે, બેહદમાં સાધુ લોક છે. અનહદમાં તો કોઇ વિરલા શખસજ પોહોચી શકે છે. હદનું નામ શરીયત, બેહદનુ નામ તરીકત, હકીકત, અને અનહદનું નામ મારેફત છે.

કાયમદીન, તરવેણીકા નામ "મુકામ મહેમુદા", સુખમણાકા નામ "નસીરા" પીછાન,
ઓહમકા નામ "કુન ફય કુન", સોહંમ કા નામ "અલ્લાહુ" પીછાન.
કાયમદીન, ઇલમકા નામ ખુજે, ઓહી સતગુરૂ સુરશદકા નામ,
ચાર વેદકા નામ યેહી, નાસુત, મલકુત, જબરૂત, લાહુત, મુકામ.
કાયમદીન, તુર ખાજેકા નામ "હાહુત" હે પીછાન,
કામીલકા નામ પુરા હે, નાકીસ કચ્ચા પીછાન.
કાયમદીન, અજંપા જાપકા નામ હુખ હુખએ દીલ, નાભી કમળકા નામ "બેતુલ મામૂર" જાન.
ઉપદેશકા નામ ઇરશાદ હય, સાધુ શબ્દ પીછાન,
કાયમદીન, પૃવર્તીકા નામ નફસ અમ્મારા જાન,
નીવૃતીકા નામ "નફસ મુતમઇન્ના" પીછાન.
કાયમદીન, થોડી સી નીવૃતી, બ્હોતસી પ્રવૃતી જાન,
ઉસકા નામ "નફસ લવ્વામા", સાધુ શબ્દ પીછાન,
કાયમદીન, બ્હોતસી નીવૃતી, ઔર થોડીસી પ્રવૃતી જાન,
મુલ્હીમા ઉસકા નામ હે ઓજ જાન પીછાન.

અર્થ—આમા કેટલાક ધર્મને લગતા બોલોના અર્થ હીંદીમા સમ- વ્યાછે, અને કહ્યું છે કે જુદા જુદા ધર્મના બોલો અને ભેદ બરાબર સમજી શકે તેજ સદગુર કહેવાય.

હીંદી.	ઇસ્લામી.
તરવેણી	મુકામે મેહમુદા.
સુખમણા	નગીરા
ઓહંમ	કુન ફય કુન
સોહંમ	અલ્લાહુ
સતગુરૂ	મુરશદ
અનહદ તુર (બાજા)	હાહુત
પુરો	કામીલ
કચ્ચા	નાકીસ
અજંપા જાપ	લુખલુખએ દીલ
નાભીકમળ.	બેતુલ મામુર
ઉપદેશ	ઇરશાદ
પ્રવૃત્તિ	નફસે અમ્મારા
નીવૃતિ	નફસે મુતમઇના
થોડી નીવ્રતિ અને ઘણી પ્રવૃતિ	નફસે લવ્વામે
ઘણી નીવૃતિ થોડી પ્રવૃતિ	નફસે મુલહીમા.

કાયમદીન, ખહાવરેકી રાહસે મરના યે હે જાન,
વ્હેમ દીલસે ઉઠ ગયા વેહી મરના પીછાન.
કાયમદીન, આપસ કી શુધ ભુલ ગયે વેહી કયામત જાન,
સુન મેં ચેતન હો જાગા, યે ફીર જીવા માન.
કાયમદીન, સુનમેં સુરત અટકી એ ખોડ હે જાન,
ઇશ્કકા નામ સુરજ ગરમી, ધ્યાન દીલ સુસ્તકીમ પીછાન.
કાયમદીન, પાંચ પચીસ દોઝખકા નામ હે જાન,
વ્હાંસે પીર છોડાવે, નબી સીફાત મીલાવે અઝ રેહેમાન.
કાયમદીન, મન ઠેર રખતે હય પુલ સરાત, સુનકર નકીર,
આપપણા સો દુનીયા હે, કેફ, સતગુરૂ પીર.

અર્થ--એક માણસ મરી જાય છે ત્યારે મોત આવ્યુ એમ લોક કહે છે. એ મોત તો ઘેલા અથવા બ્હાવરા માણસોનું મોત છે, કારણકે મોતનો અર્થ તેઓ સમજતા નથી ખુદા સીવાય કોઇ ચીજ ઉપર ધ્યાન લાગે નહી તેનું નામ તે ખરે ખરૂં મોત, અને આપપણુ (અહમ-

મતા) ભુત્રી જાઇયે છે તે કયામત એ આપપણું શુન ધામ ઉપર ભુલી જઇ પાછા હુશીયારીમા આવવુ, એ કયામત પછી પાછુ ઉઠવાનું જો સુન ધામ ઉપર સુરત અટકી રહે તો તે ભુલ છે ઇશ્ક જે છે તે સુરજની ગરમી મીસાલ છે, અને "ધ્યાન"નો અર્થ મુસ્તકીમ દીલ, એટલે બધી મનની વૃતીઓને એક ઠેકાણે લાવવું તે પાચ પચીસ કરી કહીયે છીએ તે આપણી દુનીયવી ખાસીયતો પચીસ તત્વોને લીધે છે અને જે આપણને દુનીયાની મોહ અને જાલમા સપડાવી રાખે છે એ વ્રતિઓ પીર છાડાની શકે અને નખી અથવા પેગમ્બરની સીફ્તોની સમજ પાડી આખરે ખુદાની ઓલખાણ કરાવી શકે [1]

"પુલેસિરાત" છે તે મનને એક ખીલે બાધવા માટે છે "મુનકર અને નકીર" એજ માટે છે આપપણુ એ દુનીયા છે અને ઇશ્કની ફેક તો સદગુરૂ પીરને લીધે આવે છે

["સિરાત"નો ખરો અર્થ રસ્તો થાય છે, અને કુરાન શરીફમા તે બોલ સાથે મુસ્તકીમ બોલ જોડેલો છે "સિરાતુલ મુસ્તકીમ" એટલે સીધો રસ્તો અથવા ખરો રસ્તો પણ હદીસમા લખ્યુ છે કે દોઝખ ઉપર એક પુલ છે જે બાલથી બારીક છે અને તલવારની ધાર કરતા તેજ છે અને જેની દરેક બાજુએ કાટાઓ અને ઝાખરાઓ છે ખરો ધર્મનો રસ્તો બાલથી બારીક છે જે રસ્તે ચાલવાથીજ ખુદાના દીદાર છે, અને તે રાહની આજુ બાજુ કાટા છે તે દુનીયાની લોભ લાલચોને લીધે પેદા થએલા છે, અને તેથીજ તે રસ્તે ચાલતા મુસીબતો પડે છે

[મુનકર અને નકીર હદીસમા ફરમાવ્યુ છે કે એક માણસ મરી જાય છે અને તેને કબરમા દફન કરે છે તે પછી બે ફરેસ્તાઓ તે કબરમા જાય છે અને તેને ખુદા વિશે અને આ જહાનમા જે છંદગી ગુજારી તે વિષે સવાલો પુછે છે તે ફરેસ્તાઓના નામ મુનકર અને નકીર]

કાયમદીન, બાહિર કી બાત શરીયત, અંદરકી બાત મારેફત જાન,
હદકા નામ શરીયત, મારેફત અનહદ પીછાન
કાયમદીન, શરીયત મે મુસલમાન, હકીકતમેં મોમીન જાન,
હકીકતમેં આરેફ, મારેફતમેં આશક પીછાન

---

[1] આમા નિમાજત અને વેદાન્તિયત ઉપર આવવા કહેર મા આવ્યુ છે, અને એજ ખરો માર્ગ છે

કાયમદીન, કબુદ્ધિ કુફરાના, સબુદ્ધી મુસલમાન,
એક કર ભુજા નોહી કલમેકા ઇશારા હે પીછાન [1]

અર્થ—બહારની જાહેર વાતો એટલે કે નમાઝ, રોઝા, વગેરે છે તે શરીયતછે, પણ તે હદમા છે મારેફત અનહદમા છે શરીયતમા પુરો હોય તે મુસનમાન કહેવાય તરીકતમા પોહોચે ત્યારે તે મોમીન કહેવાય હકીકતમા પોહોચે ત્યારે આરેફ એટને ભેદનો જાણનાર કહેવાય અને મારેફતમા પોહોચે ત્યારે ખુદાનો આશક કહેવાય કુબુધ્ધીએ ચાલવુ એટને કે આપણે આપણા હવસોને તાબે થવુ એજ કાફર પણુ અને સુબુધ્ધીએ ચાનવુ એટને કે આપણી નફસાનીયતને કાબુમા રાખવી એજ મુસનમાનપણુ છે કલમામા અલ્લાહ એકજ છે કરી કહ્યુ તેની મતનબ એજ છે

કાયમદીન, દેખ દીદારકો આપા ભુન ગયા સો ફકીર હુવા જાન,
ભુલકે માહી મીલ ગયા સો અલ્લાહ હુવા પીછાન
કાયમદીન, ઇસ તોહીદ ઇલમકો જો કીસીને જાના,
આપા ગયા ઓર ખુલા હીરદે જ્ઞાના

અર્થ—જેને ખુદાના દર્શન થયા અને જેમાથી પોતાપણુ નીકળી ગયુ તે ફકીર થયો કહેવાય અને જે પોતાપણુ ભુની ખુદા સાથે મળી ગયો તે તો અલ્લાહ થયો કહેવાય [2] જેણે એ એકતાનુ જ્ઞાન મેળવ્યુ તેમાથી પોતાપણુ નીકળી જાય છે અને તેના હૃદયમા જ્ઞાન આપો આપ ઉત્પન્ન થાય છે [આ દેહમા હુ તથા મારૂ, આવો જે ખોટો દુરાગ્રહ મનમા પેસી ગયો છે તે દુર થએથીજ જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યારેજ ખુદાના દર્શન થઇ શકે છે]

કાયમદીન, એક રાહુસે લ્યુ શરીયત, તરીકત, હકીકત,
મારેફત જાન,
ચુ રગ્વેદ, સામવેદ, યજુર્વેદ, અથર્વવેદ પીછાન

---

૧ ખધુ કહ્યા પછી એમજ ખુદાને માનવાની અને કલેમાની સમજણ પાડી છે

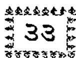
૨ અલ્લા અહ્યા કતા માણસ ખુદા થઈ જાય છે એવુ મનસુરી શરીફમા પણ કહેલ છે એનો અર્થ એ છે કે ખુદામા મળી જઇ વસિલ થવુ

કાયમદીન, જ્યું હઝરત મોહમદ યું બ્રહમા હે જાન,
બ્રહ્મા પેગંબર, ઔર વીષ્નુ ફીરસ્તે પીછાન.[1]
કાયમદીન, બ્રહ્માને ચાર વેદ કીયે જાન,
પેગંબરને ચાર મંઝીલકી હે પીછાન
માટી, પાણી, પવન, અગ્નિ ચાર મુખમે બ્રહ્મા બોલે જાન,
હઝરતને ચાર ખસલત સે ચાર મંઝીલ કીહે જાન
કાયમદીન, શરીયત માટીમે, તરીકત પાનીને પકી જાન,
હકીકત પવનમે, મારેફત અગનસેં પીછાન.
કાયમદીન, માટીકા રંગ પીલા, પાનીકા ઉજલા જાન,
પવનકા લીલા, અગનકા લાલ, આકાશકા શ્યામ પીછાન.
કાયમદીન, સુનકા નામ સીયાહી હે, સીયાહી જાત અલ્લાહ જાન,
ઇશ્કકી અગન મે સબકો જલા દેવે માન.
કાયમદીન, સતગુરૂકી મેહેરમે ભેદ અગમકા ખોલા,
અગમ અગોચર અલેકમે આત્મા પ્રાણ બોલા.
કાયમદીન, કાયમ મોગ્યા ગાડા હે બીચ મેદાન,
અમર, અલેક ઘર પાયા, સો ઝલમલ નુર નીશાન.

અર્થ--જેમ એક રાહથી એટલે ઇસલામમા શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત, એમ ચાર મુકામ કર્યા છે તેમ હીંદુ ધર્મમા રગ્વેદ, સામવેદ, યજુર્વેદ અને અથર્વ વેદ કરેલા છે એટલે હીંદુઓ જેને બ્રહ્મા કહે છે તે તેમના પેગમ્બર તરીકે વેદ લાવનાર છે વિષ્ણુ છે તે તેમનામા ફરેસ્તા તરીકે છે જેવી રીતે બ્રહ્મા પોતાના મોઢામાથી ચાર વેદ લાવ્યા એમ કહેવાય છે તેમ હઝરત પેગંબરે ચાર ખસલત અથવા ચાર તત્વોથી ચાર મંઝીલો નક્કી કરી શરીયતની ખાસીયત માટીની છે, તરીકતની પાણીની છે, હકીકતની પવનની છે, અને મારેફતની આગની છે માટીનો રંગ પીળો છે, પાણીનો સફેદ છે, પવનનો લીલો છે, અગ્નીનો રાતો છે અને આકાશનો કાળો છે સુનનુ નામ "સીયાહી અથવા કાળાશ છે, અને તે અલ્લાહની જગા છે ઇશ્કની આગથી બધા તત્વો કે ખસલતો બળી જાય

1 બ્રહ્મા, વિષ્નુ વિગેરે પરમેશ્વર નહેતા એ બાબા સમજાવવામા આવ્યુ છે

છે ત્યારે ફક્ત અલ્લાહ રહે છે. જ્યારે ગુરૂની મહેરથી અગમનો ભેદ ખુલી ગયો ત્યારે આત્મા અગમ અગોચર દેશમાં પોહોંચ્યો અને મેદાનમાં પોતાનો ઝંડો દાટીને, કાયમદીન જ્યાં ઝલમલ નુર વરસે છે ત્યાં અલેકના ઘરમાં પોહોંચી બેઠો છે.

વંનહન્ નફ્સા અનિલ હવા, ફઈન્નલ્ જન્નતા હેયલ માઅવા.

અર્થ—(જેણે) પોતાના મનને ખાહેશોથી રોકયું તેનું ઠેકાણું જન્નત છે.

ફઈન્ના ખઅેરઝ આદિત્તકવા. (કુરાન શરીફ)

અર્થ—બેહતર તોશો-ભાથું-તકવો (પરહેજ્ગારી) છે.

કિયામતુલ મરએ અલા કદે હિમ્મતેહી.

અર્થ—માણસની હીંમત પ્રમાણે તેની કયામત છે.

[આમાં કાયમદીન બાવા સાહેબ પોતાની સુરતની ધારને જુદી જુદી ચીજો સાથે સરખાવે છે, જે ગ્હેલાઇથી સમજ પડે એમ છે.]

કાયમદીન, સુરત હમારી સુરમી,* ઉડ ચલે અવિનાશ×,
તુર ઘંટકા શોર હે,‡ જહાં અલેક નુર પ્રકાશ.
કાયમદીન, સુન ધુન મેં, શબ્દ કરે ઝણકાર[1],
આગે અગોચર બસ્તુ[2] હે, સોહી સુરતકા ઠાર[3].
કાયમદીન, સુરતા હમારી સુરગી, ઔર જૈસા છુટત બાણ[4],
ઉલટી હો, અધર ઉડે, સો જાકર લગે નીશાન.
કાયમદીન, સુરત હમારી તાલી[5] હે, જૈસી અસલી તરવાર,
અગમ અગોચર કાટકે જા દેખે દીરતાર.
કાયમદીન, સુરત હમારી ખ્હોત ગરમ, જૈસી કોઇ લુહાર,
પ્રેમ અગ્ની પ્રકટ કરે, સો જ્ઞાને આશક યાર.

---

* હીમત થી. × જેનો નાશ થતો નથી તે વસ્તુ=ખુદા ‡ અવાજ.

૧. ઝણઝણ જેવો અવાજ ૨. વસ્તુ ૩. ઠેકાણું ૪. તીર ૫. ચાવી

કાયમદીન, સુરત હમારી યું જીપલાય, જ્યું દીપક[૭] પર પતંગ,
સાંઇ મીલન પર સુર હે, ન મરોડે ટુક અંગ[૮].
કાયમદીન, સુરત હમારી કારમી[૯], જેસી નાલ[૧૦] બંદુક,
કરે ભડાકા પ્રેમકા, સો તોડે ગઢ અચુક.

કાયમદીન, સુરત હમારી નાવ[૧૧] હે, સુનમુખ સીધી જાય,
કોઇ મીલે માલમી[૧૨] સુરમા, પેલે પાર પોહોંચાય.
કાયમદીન, સુરત હમારી યું લડે, જ્યું શેરૂંકા[૧૩] જંગ,
મારદીયે મેહેવાસ[૧૪] કો જો જીતા ગઢ ગગન.

કાયમદીન, સુરત હમારી આરૂત[૧૫] હે, ઔર તોડે કોટી કરમ,
અકર્મી કરે આપકો ઔર બેઠ જાય સબ ભ્રમ[૧૬].
કાયમદીન, સુરત હમારી મજનુન[૧૭] હય, ઔર લયલી હય સુબહાન,
સુખ સરોવર ઉપજે દેખે જબ રહેમાન.

કાયમદીન, સુરત હમારી શીરીન હય, ઔર ખુશરૂ હય દીરતાર,
બીના પરમે[૧૮] દોડ જાવે, ઐસે આશક યાર.
કાયમદીન, સુરત હમારી ચકોર હે, ઔર ચંદા હેગા નુર,*
પલ નજર છોડે નહી, એસી રહે હજુર.

કાયમદીન. સુરત હમારી મેહકુમ[૧] હય, ઔર જૈસા રાક્ષસકા હાડ.
શેતાન ડગમગ બ્હોત કરે, પણ રતી ન તુટે તાર.

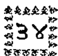
---

૭ દીવા ઉપર પતંગીયુ જીપલાવે તેવી તરેહ ૮ જરાપણ અંગને મરોડતી નથી ૯ કારી જખમ કરવા વાળી ૧૦ નળી ૧૧ હોડી ૧૨ માલમ અથવા કેપટન, ૧૩ વાઘો અથવા સીહોની લડાઈ ૧૪ ચોર, મનના ચોરને મારીને આસમાનનો ગઢ જીતી લીધો. ૧૫ તોપ. ૧૬ હરોઇ કર્મ કાપી નાખી તમુને અકર્મી એટલે કરમ વગરના રહેવા દીયે, એ હાલતમા મનની બધી ભ્રમણા ભાગી જાય છે ૧૭ મજનુન એટલે ઘેલો, એક નાખસ જે લયલી ઉપર દીવાનો હતો તે ૧૮ વગર પાખથી.

* ચકોર એક પક્ષીનુ નામ છે જે હમેશા ચંદ તરફ જુવે છે અને એક ક્ષણ પણ ત્યાથી પોતાની નજર ખસાડતુ નથી.

૧. કદયામા.

કાયમદીન, સુરત હમારી ડરામણી, જેસા કાલા નાગ,
પ્રેમ ફેણ પસારતે, ચોર ગયે સબ ભાગ.
કાયમદીન સુરત હમારી ચામચીડી,× ઔર અધર ઉડે અવિનાશ,
લાલચ જીવકી ન કરે, એસી આશક દાસ.

આમાં ઇશ્કનો અથવા જ્ઞાનનો રસ્તો કોને દેખાડવો અને કોને નહિ દેખાડવો તે સમજાવેલું છે.

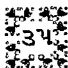
કાયમદીન, પ્યાલા પ્રેમકા, ઔર ચઢા રહે ચકચુર,
એક જરા ઉતરે નહી, નીશા રહે ભરપુર.
કાયમદીન, પ્યાલા પ્રેમકા, આર રૂમ રૂમ ચઢજાય,
સુરતા પ્હોંચી અગમકો, જહાં ઝલમલ નુર દેખાય.
કાયમદીન, પ્યાલા અજરકા, ઔર હે કારી જાન,
હજમ કરે તો સાંઇ ગીતે[1], ભંગ હોય મસ્તાન[2].
કાયમદીન, પ્યાલા પ્રેમકા, મનસુરને પીયા થા જાન,
હજમ ઉનુસે નાહુવા, તબ શીશ ગુમાયા માન[3].

× વણવાગળુ. ચામાચીડીયુ.

૧ ખુદા ૨ મસ્ત એટલે મજઝુબ, ખુદાના ઇશ્કમાં દીવાનો. ૩ મનસુર–મનસુરે હલ્લાજ નામના એક મહાન સુફી બગદાદમાં થઈ ગયા છે. જ્યારે તે મારેફતમાં પહોંચ્યા ત્યારે "અનલહક" (હું ખુદા છુ) એમ કહેવા લાગ્યા. આ બોલવું,' કાંઈ અભીમાન કે અહંકાર રૂપ નહી હતુ પણ જે જ્ઞાન તેમને થયુ હતું તે જ્ઞાનનુ પરીણામ હતું આ તેમના બોલવા ઉપરથી બગદાદના ખલીફાએ તેમને કેદખાનામાં પુર્યા એક દિવસ ખલીફા તેમને કેદખાનામાં જોવા ગયા તો મનસુર તેમને જણાયા નહિ; બીજે દીવસે તેમને કેદખાનુ, કેદી કે કોઇ પણ જણાયું નહિ; ત્રીજે દીવસે ખલીફા ગયા ત્યારે ત્યાં મનસુર હતા ખલીફાએ આનો ખુલાસો પુછતા મનસુરે કહ્યું કે "પહેલા દીવસે હુ ખુદાને મળવા ગયો હતો તેથી હુ કેદખાનામાં નહોતો. બીજે દીવસે ખુદા મને મળવા આવ્યો એટલે સર્વ વસ્તુ સુન હતી, આજે હું ખુદા પાસે ગયો નથી જેથી અહીં યાજ છું." આ જવાબથી ખલીફાએ ગુસ્સે થઇ મનસુરને શુળી ઉપર ચડાવવા હુકમ કર્યો. શુળી ઉપર ચડતી વખતે પણ મનસુર 'અનલહક," હું હક છું, એમ બોલ્યા કરતા હતા. પહેલા તેમના હાથ, પગ કાપી નાખ્યા, તેમાથી લોહી જે વ્હેતું હતું તે જમીન ઉપર પડતા તે "અનલ હક" એવા અક્ષર થઈ જતા હતા.

કાયમદીન, પ્યાલા પ્રેમકા ઔર કચેકો મત દે,
જ્યું ત્યું બકવા બ્હોત કરે, ઔર દાવા તુજસેં લે.
કાયમદીન, પ્યાલા પ્રેમકા, કચે બાસન મત ભરાય,
બ્હેકે તો બેશક જુદાઇ પડે, ફેરે તો જમ જાય.
કાયમદીન, પ્યાલા પ્રેમકા, તુરત મતદે છલા,
સાલ, દોમાહ તપાસ કર, પીછું દસમા હીસ્સા પીલા.
કાયમદીન, આકડે ધતુરે કો, પાની ભર મત સીંચ,
સતગુરૂસેં ખુદીયાં કરે, વો ઓછા બામણ નીચ.
કાયમદીન, થોડા થોડા દીજીયે, તો બુજે ગુણ મીઠાશ,
એકીજ વારી દીજીયે, તો જેસી પીયે ખટાશ.
કાયમદીન, પુરણ ભુખમેં થોડા ખાના દે,
લીઝત, મીઠાશ માલુમ હો, તમામ ઉમર યાદ રહે.

સાર—આની મતલબ એ છે જે, વાસણ એટલે અભ્યાગી–તાલિબ અથવા પાત્ર તૈયાર કરી પછી તેને એ રસ્તો દેખાડવાનો છે. જો પાત્ર તૈયાર નહી હોય અથવા આકડા ધતુરા જેવો હોય તો તે એ જ્ઞાન જેરવી શકતો નથી એટલુંજ નહિ પણ ગુરૂથી વિમુખ પણ થઇ જાય છે, અને પછી સામો પણ થાય છે અભ્યાસીમા ઇશ્ક બરાબર પેદા થાય પછી તેને થોડો થોડો રસ્તો દેખાડવો એવી ભલામણ છે

આમાં શરીરની રચનાને એક ઝાડ સાથે સરખાવી છે એક ઉખાણા રૂપે આ સાખી લખી છે

કાયમદીન, સમુદ્ર સારા સમાણા, એક બુંદ કે માંહી,
ખુદ દેખા યે હાલ, જયસે બીજમેં પેડ સમાઇ.
કાયમદીન, બુંદ સમાની સમુદ્રમેં, જ્યું ગોલે બીચ પાની,
દીદાર વો સમુદ્ર હુય હે, સુરત બુંદ પીછાની.

અર્થ—એક બુંદ એટલે ટીપામા સારો સમુદ્ર સમાઇ ગયો છે,

જેવી તરેહ બીજમાં ઝાડ સમાઇ ગયું છે. જેવી રીતે એક ગોળામાં પાણી છે તેવીજ રીતે એ બુંદમાં સમુદ્ર સમાયો છે. સમુદ્ર તે ખુદાના દીદાર રૂપી જ્ઞાન છે. સુરત એટલે જીવ તે બુંદ છે.

[કબીર સાહેબ પણ એમજ કહી ગયા છેઃ—

બુંદ જો પડા સમુદ્રમે સો જાનત સબ કોઇ,
'સમુદ્ર સમાના બુંદ મે,' સો જાનત બિરલા કોઇ.

વળી આની સાથે સરખાવો "ગુલશને રાઝ"માની લીટીઓઃ—

અગર યક કતરા રા દીલ બર શીગાફી,
બીરૂં આયદ અઝ ઉ, સદ બહેરે સાફી.

એટલે, પાણીના એક બુંદ અથવા ટીપાનું જો તમે પ્રથઃકરણ કરી શકો તો તેમાંથી સો મહા સાગર નીકળશે]

કાયમદીન, એક ઝાડ હય, ઉસ પર ખીલે પુલ પાંચ,
સો નહી ઉગા ધરતીપર, ઔર નહી ઉગા આકાશ.
કાયમદીન, સો ઝાડમે માલા હે, તામેં પંખી રહે,
સો ઉડ ઉડ બેઠે પાંચ પુલપર, બાસ સુગંધી લે.
કાયમદીન, વો પંખી કે પેટમેં, એક બસે સ્ત્રી ખુબ,
સો તીન ભોજનકા આહાર કરે, ઉસે નહી શીકલ આર રૂપ.
કાયમદીન, વોહુ સ્ત્રી કો બીન ભોગ રહે ઓધાન,
પુત્ર જણે કોઇ સુરમા, સો ઉડ ચલે વેમાન.
કાયમદીન, સો પુત્ર ઢુંડ કાઢે ફીર પિતા,
માતા ઉનસેં ભોગ કરે, તબ તનકો હોવે શાંતા.

અર્થ—શરીર એક ઝાડ રૂપ છે. તેની ઉપર પાંચ ફુલ છે. પ્રથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, અને આકાશ. (પાંચ મહા ભુતો જેનું તે શરીર બનેલું છે.) તે ઝાડમાં માળો છે તેમાં એક પંખી છે. તે પંખી તે આત્મા અથવા જીવ તે પાચે ફુલ ઉપર બેસીને તેનો વાસ લે છે.

એ જીવરૂપી પંખીના પેટમાં એક સ્ત્રી છે તે સ્ત્રી તે ઇચ્છા. તે ઇચ્છા, ત્રણ પ્રકારનો ખોરાક ખાય છે. તે ખોરાક, ત્રણ ગુણ, સત્વ, રાજસ અને તામસ, એટલે કેટલીવાર તે કામ ક્રોધ, શોક, મોહ, ભયમાં, કેટલીવાર ભકિતમાં એવી રીતે પોતાનો વખત ગાળે છે. તે સ્ત્રીને ભોગ કર્યા વગર

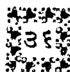
ઓધાન (ગર્ભ) રહે છે. તે ગર્ભમાંથી કોઇ વિરલો પુરૂષ ઉતપન્ન થઇ આસમાન તરફ ઉડવા માંડે છે. વિરલો પુરૂષ તે જ્ઞાન. જ્યારે ઇચ્છા જ્ઞાન મેળવવાની થાય છે ત્યારે તે પુત્ર અથવા જ્ઞાન પોતાના પિતાની શોધમાં જાય છે અને ખુદાને શોધી કાઢે છે. જ્યારે પિતાને શોધી લાવે છે ત્યારે તેની મા "ઇચ્છા" હમેશાં પિતાની સાથે રહે છે, એટલે તેને બીજી કાંઇ ઇચ્છા રહેતી નથી. ફક્ત ખુદાની સંગતનીજ ઇચ્છા રહે છે અને તેથી તનને શાંતા થાય છે.[૧]

કાયમદીન, જો પાયા હોવે અલેક કો તો શબ્દકા નીવેડા કર,
અર્થ ના કીયા જીસને, સો નહી પાયા હે ઘર,
કાયમદીન, સતગુરૂ મીલા હોય, સો કરે સબકા નીવેડા,
એક અલેક દેખે નહીં, જો હોય નેનોં ઢેરા.
કાયમદીન, કહે સો અર્થકર, નહી તો સતગુરૂ કર,
કથની, મથની છોડ દો, ઇધર ઉધરકી જીકર.
તું પાયા તો સમજ રહે, હમ પાયા શું સમઝા,
ઉઠ તું તેરી રાહ પકડ, કથની કજીયા કયા.
ઇશ્ક રહેણી મેં રહે, ઔર પ્રેમ પ્રીતમસે આન,
દીદાર તુજકો ન મીલે તો કાયમદીન ચોરતી જમાન.

અર્થ—જો અલેક મુકામે પોહોંચેલો હોય તો ઉપલા શબ્દનો ખુલાસો કર. જેણે આનો અર્થ કર્યો નથી તે તે ઘેર ગયો નથી. જો સતગુરૂ માથે કરેલો હોય તો આ બધો ખુલાસો કરી શકે. જેની આંખો બાઢી હોય તેનેજ ખુદા એક ન દેખાય આ ઉપલા ઉખાણાનો અર્થ કર, નહીંતર સતગુરૂ કર. કથની, મથની, ને લાંબી ટુંકી વાત છોડી દે. તુને જો ખુદા મળ્યો હોય તો તેનો ગમે તે અર્થ કર, અને હું મને ગમશે તે અર્થ કરીશ. ઇશ્ક રાખીને ખુદા તરફ લે લગાડ, પછી ખુદા નહિ મળે તો હું તેનો જામીન છુ.

---

૧. કાજી અનવર સાહેબના ઘણા ખરા કલામ આ નુરે રોશન સાથે સબંધ રાખનારા જણાયાં છે. જેવા કે 'સાધુ શબ્દ સુનો મેરા, સમજ કર સફલ કરો ફેરા " વિગેરે.

હદીસ—મન અરફા નફસ હુ: ફકદ અરફા રબ્બહુ.

અર્થ—જેણે પોતાના નફસને પીછાન્યો તેણે ખુદાને પીછાન્યો.

કાયમદીન, હઝરત હદીસ કહી, જો ભેદ નફસકા જાને,
સહી કરે રબ્બુલ જલીલકો, સોહી આશક પીછાને.
કાયમદીન, ખલક ભેદ બીના બોલતે કો દુનીયા કહેવે,
બોલતા તો નુર પુરૂષ હે, દુનીયા ઘટમેં રહેવે.
કાયમદીન, બોલતે કો બુજે નહીં ઔર મીથ્યા જન્મ ગુમાવે,
અન વહેદત દરીયા કા, મરમ કોઇ ન પાવે.

અર્થ—પેગમબર સલ્લમ કહી ગયા છે કે જેણે નફસ તે શું તે પીછાન્યું તેણે ખુદાને સહી કીધો, અને તેમ ખુદાના આશકો (ભકતોજ) કરી શકે છે. લોકો સાધારણ રીતે માણસને દુનીયા કરી બોલાવે છે, પણ જે અંદરમાં બોલે છે તે તો નુર પુરૂષ છે, અને દુનીયા તો પાંચ પચીસ ચોરો જે ઘટમાં વસે તે છે. સાધારણ માણુસ આ ભેદ કળતા નથી અને ફોકટ જનમ ગુમાવે છે વેહદાનીયત એટલે અદ્વૈતનો મર્મ કોઇ સમજતા નથી.

કાયમદીન, પીયુને આપસમેં સે પેદા કીયા નુર નબી,
હઝરત નબીકે નુરસેં બનાયા આલમ સબી.
કાયમદીન, આપ બીખરકર પીયુને ભેખ બનાએ જુવે,
ઉસને ભેખ પડદા ખીસા દીયા, સો એકાએક હુવે.
કાયમદીન, આપ દરીયાવને પાની બીખર દીયા જુવા,
જો પાણી આયા, પાલ ભાન ગયા સો પીછા દરીયા હુવા.
કાયમદીન, આપ રહેમાનને નુર બીખેર કર, કીયા બંદા જુવા,[1]
જો બંદા આપ બંધન ખો ગયા, સો પીછા રહેમાન હુવા.

અર્થ—પ્રથમ ખુદા તઆલાએ પોતાનામાંથી "નુરે નબી"[2] એટલે પેગંબરનું નુર પ્રગટ કર્યું અને પછી તેમાંથી તમામ સૃષ્ટી રચી એટલે

1. જુદા. 2. નબીના નુરની અહીં સમજણ પાડી તેનો ભેદ બતાવ્યો છે

કે પોતે એ નુર રૂપે વીખેરાઇ બીજા જુદા જુદા રૂપ બનાવ્યા; જો એ બેશનો પડદો નજર આગળથી ખશી જાય તો પાછું બધું એકજ દેખાય. જેવી તરેહ એક દરીયાનું પાણી વીખેરાઇને જુદું થઇ જાય અને પછી તે પાણી પાછું આવે અને જે જે પાળો બંધાઇ ગઇ હોય તે તે પાણી તોડી નાખે અને પાછાં સાથે મળે તો અગાઉ દરીયો હતો તેમજ લાગે તેવી તરેહ ખુદા તઆલાએ પોતાનામાથી એક જાતનું નુર વીખેરીને એક બંદીષત (કશામા પુરી ગખવુ તે)ના બધનમા શ્રષ્ટિ રચી હવે જે માણસ એ બંધન ખોઇ નાખે છે તે પાછું ખુદાને મળે છે.

કાયમદીન, આપ બંધન ખોવે જો, તો પરગટ પીયુ પાવે,
બોલતા પુરૂષ છોડ કર, કાયકો જંગલમેં જાવે.

કાયમદીન, જાનવર જંગલમેં ઉડે ઔર પાત ખાવે,
જંગલમેં રહે નફો હોવે, તો ઉનકો સાંઇ પાવે.

કાયમદીન, ઘટકે જંગલમેં જોગ નફો કમાવે,
ઉસ જોગસે કારજ હોવે, ઔર પરગટ પ્રીતમ પાવે.

કાયમદીન, બોલતા પુરૂષ છોડ કર, ઔર અંધા જંગલ જાય,
તપ તપ કર બ્હોત કાયા ગલે, સો હાથ કછુ ન આય.

કાયમદીન, જો દુનીયા છોડનેકી હે, સો દુનીયા હે પાસ,
પાંચ પચીસ હોતે ઘટકો, ઉનુકા ઘટમાંહી બાસ.

અર્થ—પોતાનુ બધન ખોઇ દે તો ખુદા પ્રગટ થાય. જે બોલતો પુરૂષ અદર છે તેને મુકીને જગલમા જવાનુ કામ શુ છે? જાનવર જગલમા ઉડે છે અને પાતરા ખઇને દીવસ કાઢે છે, એમ કરવામા નફો થતો હોય તો તેમને ખુદા મળી શકે જે શખ્સ ઘટના જગલમાં ફરી જોગ રૂપી નફો કમાય તેજ જોગથી કાર્ય સરે છે અને ખુદા પ્રગટ થાય છે. જે દૈવાના અપગો હોય છે તેજ જગલમા જઇને બેસે છે, તપની મેહનત કરીને ફોગટ કાયા ગાળે છે અને કાઇ પણ ફાયદો મેળવતા નથી જે દુનીયા છોડવાની છે તે દુનયા તો અદર પોતાની સાથેને સાથેજ છે, અને તે

૧ જગલમા બેસી તપ કરવાથી કઈ લાભ સરતુ નથી, તેથી બોલતા પુરૂષ આઇન્સને પકડવાની વાત સમજાવી છે

ઘટમાં વસ્તા પચીસ ચોરો છે. (પાંચ પચીસ ચોર સારૂ જુવો દીબાચો). માટે તેને દુર કરો તો ફાયદો થાય.

કાયમદીન, ઘટકે મેહેવાસ છોડેસે, પરગટ પ્રીતમ પાય,
બોલતા પુરૂષ છોડે સેં, હાથ્ર કછુ ન આય.
કાયમદીન, બોલતા નુરહે, ઘટમેં પાંચ પચીસકા મેહેવાસ,
પાઉં નૈન તક મેહેવાસ હે, તાસે આગું પીયાકા ખાસ.
કાયમદીન કહે, હલક તલગ દોજખ હય, હલકસેં બ્હેસ્ત હય જાન,
તાસે આગું બસ્ત હે, સો આપ એંન રહેમાન.

અર્થ—ઘટમાં વસ્તા ચોરો જો છોડીયે તોજ ખુદાના દર્શન થાય. બાકી આત્મા છોડી જંગલમાં જવાથી કાંઇ વળતું નથી. જે બોલે છે તેજ નુરી ચીજ છે; બાકી ઘટમાં પચીશ તત્વો જે છે તે ચોર રૂપી છે. પગથી તે નૈન (આંખ) તલક એ તત્વોનું જોર છે. શરીરમાં ગળા સુધી દોજખ છે. ગળાંથી ઉપર બહેસ્ત છે. અને જે વસ્તુ મેળવવાની છે તે એનાથી ઉપર છે. તેજ વસ્તુ તે એન રહેમાન એટલે ખુદા છે.

કાયમદીન, ઘટમેં મેહેવાસ બ્હોત હે, નેંન હલક બીચ સિફાત,
તાસે આગું ચીનલે, એંન વહેદત ઝાત.
કાયમદીન, ઘટમેં રહેસે, પાંચ પચીસ ખાયે ફાડ,
નૈન હલક બીચ લીઝત હય, પણ ના પાવે દીદાર.
કાયમદીન ચૈતન ચોકી હે, તબલગ સુખ પાવે,
જબ ખીસે ચેતન ચોકી, તબ ચોર માર તુરત ગીરાવે.
કાયમદીન, હદ ઘટમેં મેહેવાસ હે, બેહદ નેંન હલક બીચ જાન,
.અનહદ, અગમ મેદાન હે, સો અમર એંન રહેમાન,
કાયમદીન, અનહદ, અગમ મેદાન હે, દેખ તમાસા ધામ,
હદ ઘરકે મેહેવાસી સો હોવે નફર ગુલામ,
કાયમદીન, હદ બેહદ છોડકે, અનહદ સુરત લગામ,
હદ કે ઘરકે મેહેવાસી, પલમેં મળી રુપ જાય.

સમજણુઃ—[હદ, બેહદ, અને અનહદ એ મંત લોક મુજબ ત્રણ મોટા ક્ષેત્ર કહો કે મેદાન કહો તે છે. હદમાંની રચના છે તે શરી-

રમા પણ છે (Man is a Microcosm of the Universe) [જુવો દીબાચો.] આ શરીરમા ૭ ચક્ર છે[1] તે ઉપર યોગીઓ ધ્યાન દે છે હવે નેન હલક કરી એક તાળવામા નાનુ છીદ્ર છે તે ચક્ર ઉપર ધ્યાન દઇ તે જીતનાથી કામિલ સીધ્ધ પુરૂષ એટને પુરો સાધુ થનાય છે તે છોડી આગળ જવાથી વહેદાનીયત એટલે અદ્વૈતને પુગાય છે]

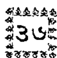
અર્થ—ઘરમા મેહેવાસ એટને ચોરોનો જથ્થો બહુ છે, અને ગીફાત એટલે ગુણોનો જથ્થો નૈન હલક (તાલુની આખ)મા છે તે ચક્ર છતી આગળ જાય તો ખુદા સાથે એકના થાય ઘર સુધીના ચક્રો જીતવાથી પાચ પચીસ ચોરો જે છે તે ત્યા છુપાઇ જાય છે પણ ચેતન ચોકી (વિવેક અથવા discrimination) જો ખમી જાય તો તે ચોરો પાછો ઝમેનો કરે છે આ બધુ હદ અને મેહદમા રહેવાથી થાય છે એક વખત બન્ને હદ મુકી અનહદ મેદાનમા પુગ્યા કે ત્યા હદ ઘરના જે કાઇ ચોરો હોય તે બધા છુપી જાય છે, અને ગુલામ ભીસાન તેમની હાલત થઇ જાય છે એટને કે તે પાછો હુમનો કરે એની હાલત તેમની રહેતી નથી

કાયમદીન, મારે મે કેતેક મરે, ઘટકે ચોર અનેક,
એક મારે તો અનેક જાગે, એકજ રે હણી દેખ
કાયમદીન, એન રાજા હો પહોચા અનહદ તખત,
હદ ઘરકે મેહેવાસ સો, હોવે સબ રઇયત
કાયમદીન, ગ્ઇયત હે સો ગાજાકો કભી ન લુટે,
ફીર અનહદ જો હુવા, નો ફોકા કેને પુટે
કાયમદીન, નવો સતગુરૂકો, પલમા દિખાવે ધામ,
દેખ નુર દીદારકો, સોહાવે અમર આરામ
કાયમદીન, મુરશદ કામીલકી મેહેરને, ચીના અનહદ નુર,
શાહ કાયમદીન મગન ભયે, દેખ તમાશા નુર

અર્થ—ઘરમા અનેક ચોરો છે તે મારનાથી કના મરે (એક મરે તો બીજો જાગે માટે એકજ રહેણીએ રહી અનહદ તખત પાસે પોહોચવુ કે પછી ઘરના ચોરો જે હદમા છે તે સર્વે રૈયત રૂપ થઇ જાય છે અને રૈયત રાજાને કદી લુટી શકતી નથી, તેમજ જે વસણ તૈયાર થઇ

1. આ ચક્રને ઇસ્લામમા લતાઇફ-લતાઇફ કહે છે

અનહદમાં પહોચ્યું તે છુટી શકતું નથી. જો સતગુરૂ કરો તો તમને એ સર્વે ધામો દેખાડે અને દીદારના દર્શન અપાવી અમર આરામ આપે. કાયમદીન પોતે કામીલ મુરશીદની મહેરથી અનહદ મેદાનમાં જઇ પોહોંચ્યો જેથી તે નુરનો તમાશો જોઇ બહુ ખુશીમાં છે.

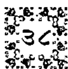
દર મારેફતે હક તઆલા.

કલમાઃ—લા એલાહા ઈલલ્લાહો મોહમ્મદુર રસુલુલ્લાહ.

અર્થ—ખુદા સિવાય બીજો અલ્લાહ નથી, અને હઝરત મોહમ્મદ (સ૦ અ૦) ખુદાના રસુલ છે.

કાયમદીન, આયની "લા"કે ખુદ પણા ફના કર,
એ ખુદ હોકે દેખે અલ્લાહ, કહા ભેદ ખોલ કર.
કાયમદીન, વ્હેમ ગેરકો ખાકે, સુરત મુશાહેદા લાય,
રૂહ મુરાકેબા કર ચલે, જહાં હઝરત હક દેખાય.
કાયમદીન, બીના ઉપદેશ, પીયુ કબુ ન પાયે,
જબ મેહેર કરે સતગુરૂ, સુરત ધામકો જાયે.
કાયમદીન, યે રાહ હય, દુજી કુચ રાહ નહી,
સુરત તાકી ખુંચી હે, બીન પરસે કયું ઉડા જાય.
કાયમદીન, જબ મેહર કરે સતગુરૂ, તબ પ્રેમ વ્હે આય,
સુરત પ્રેમકે જોરસેં, પલમેં ધામ કો જાય.
કાયમદીન, એક બાત બાકી રહી, વોહ સબ તત્વ તીરાય,
જા પુછો સતગુરૂકો, સોબી ખોલ બતાય.
કાયમદીન, વો જાને ઇસ ભેદકો, ઓર ન જાને કોઇ,
દુજા ભેદ સો જાને, જીને નફસ ખોજા હોય.
સતગુરૂકી મેહેરસે, ભાગી સબી ભ્રાંત,
શાહ કાયમદીન ચીન લીયા, સો અગમ દેશકા ઘાટ.

અર્થ—કલમાંમાં "લા" શબ્દ છે તેની મતલબ એ છે કે ખુદ-પણું ફના કરવું. જ્યારે "બેખુદ" થાવ ત્યારે અલ્લાહ તે જુવો. જ્યારે ખુદા સીવાય દુનીયામાં બીજુ કાંઇ નથી. એવો ખ્યાલ મજબુતાઇથી એસ· પછી સુરતની દોર લાગે કે રૂહ ઉડવા માટે અને રસુલુલ્લાહ–પેગમ્બર દેખાય. ગુરૂના ઉપદેશ વગર ખુદા મળતો નથી. ગુરૂ મહેર કરે તોજ પોહોં-ચાય છે અને એજ રસ્તો છે. બીજો રસ્તો નથી. ગુરૂની મહેર તે પક્ષીની ઉડવાની પાંખ જેવી છે જે વગર સુરત ખુંચી રહે છે. જ્યારે ગુરૂ મેહર કરે કે પ્રેમની ધુન આવે અને તે વખતે સુરત તુરત ધામે પોહોંચી જાય છે. એક કહેવાની વાત છે તે બાકી રાખી છે જેનાથી બધાં તત્વોનું તારણ થાય છે તે કોઇ સતગુરૂને પુછજે, જે તને બતાવશે. કાયમદીન, એ ભેદ જાણે છે, અને જેણે પોતાનો નફસ પીઠાન્યો હશે તે એ ભેદ જાણશે. બીજા કોઇને માલમ હશે નહી કાયમદીનના તો સતગુરૂની મહેરથી બધા વ્હેમ ભાગી ગયા છે અને અગમ ઘટ પર તે તો ચડી ગયો છે

ફતહુના જિહાદિલ અસગરે, વ રજાઅના જિહાદિલ અકબરે.

અર્થ—હમે નાની છહાદમાં ફતેહ મેળવી છે અને હવે મોટી છહાદ[1] તરફ રજુવાત કરી છે.

ઘટના ચોરો મારવા વીશે.

કાયમદીન, લડાઇ બાહેરકી તો સબ કોઇ કરે,
ભીંતર મન મેહવાસમેં કોઇ સુરા હીંમત ધરે.
કાયમદીન, હઝરત હદીસ કહી, લડાઇ બાહેરકી છોટી,
ભીંતર મન મેહવાસકી કઠણ લડાઇ મોટી.
કાયમદીન, પાંચ પચીસ દૈત બસ્તે હેં મન માંહી,
સુરેકા મેદાન હય, કાયરકા કામ નાંહી.

અર્થ—બહારની લડાઇ તો સર્વ માણસ કરે છે પણ મન સાથે જે લડાઇ કરવી પડે છે તે કોઇ શુરા માણસજ કરી શકે છે પેગંબર

[1] છહાદ એટલે ધર્મ માટેની લડાઈ

સલ્લમે કહ્યું છે કે બાહેરની લડાઇ નાની છે પણ મનનાં ચોરો સાથે જે મારામારી કરવી પડે છે તે ઘણી કઠણ લડાઇ છે. દીલની અંદર પાચ પચીશ દૈત્ય રૂપી ચોરો છે તેને મારવાનું શુરાનું કામ છે જે માણસો રહેજમા કાયર થઇ જાય છે તેવાનું એ કામ નથી

કાયમદીન, ધાટા મહેવાસ હય, ભીંતર મન મેદાન,
તરકશ છુટે શબ્દકા, સો કીલી પ્રેમ કમાન
કાયમદીન, મન મેહેવાસીને લુટ લીયે કાંઇ નર,
કોઇ સુરા માર મેહેવાસ કો ચઢ જાય અગમ ઘઢ.
કાયમદીન, જો મહોરા દીયા લડાઇકા, સો કભી ન દેવે પીઠ,
સો નર તોડ મહેવાસકો લીયા અગંમ ઘઢ જીત.
કાયમદીન, તરકશ શબ્દકા ઓર કીલી પ્રેમ કમાન,
કોઇ સતગુરૂકા બાળકા, નો લડે બીચ મેદાન

અર્થ—મનના મેદાનની અંદર ચોરોનો જથ્થો છે તેને શબ્દ રૂપી બાણ (મંત્ર) પ્રેમના કામઠામાથી છોડીને હણવનાના છે એ મનના ચોરોએ કાંઇક નરોને લુટી લીધા છે એટલે કે એ કામ, ક્રોધ રૂપી વિકારોએ કાઇકને તોડી પડયા છે, કોઇજ શુરો શખ્સ અગમ ગઢ ઉપર ચઢી શકયો છે. લડાઇમા સામુ મોઢુ કીધું હોય તો કદી પીઠ ન આપવી, એવીજ પ્રકૃતીના માણસો મનને વશ કરી અગમ ગઢ જીતી શકે છે પ્રેમની કમાન અને શબ્દના તીરથી કોઇ વીરલો સતગુરૂનો બાળક, એ મનના મેદાનમા ઉભો રહી લડી શકે છે

કાયમદીન, મન મેહવાસકા જીસને તોડા ફંદા,
સોહી આશક મરદ હય, દુજી હય સબ રાંડા
કાયમદીન, તોડે મેહેવાસકો, સુરત ગઢ પર ચઢ જાય,
અંધન કર્મકે ટુટ જાય, સો પ્રગટ નુર દેખાય.
કાયમદીન, જો ઝીતા મન મેહવાસકો, સો હુવા જાત પીરુ,
જબ લગ ઝીતા નહી ભીંતર, તબલગ હેગા જીવ
કાયમદીન, જબલગ જોત પ્રકાશ નહી, તબલગ જીવ હે જાન,
જાકી સુરતા ચઢી ઘઢ પર, સો હુવા જાત રેહેમાન.

કાયમદીન, ફના ફીલ્લા હોના આસાન હય, ઔર બંદા હુવા ન જાય,
શેખીકા કુવા ઉંડા બ્હોત; વ્હાંસે કળુ નીકલને ન પાય.
કાયમદીન, બંદગી કરે તો બંદા હોય, નહી તો હોય શેતાન,
જગત સારા અંધેરેમેં, નહી બંદા નહી રહેમાન.
કાયમદીન, બંદા હુવે તો બ્હેસ્ત કો પાવે, અલ્લાહ હો તો અલ્લાહુમેં સમાવે,
જગત સારી અંધેરે મેં હય સો બ્હોત દુઃખ પાવે.
કાયમદીન, મોહરા તોડા મેહવાસકા, પ્રગટ પ્રીતમ પાયા,
શાહ કાયમદીન, અગમ ઘઢ જીત, ઉસપર નીશાન ચઢાયા.

અર્થ—મનના ચોરોએ જે કાદો નાખેલો છે તે જેણે તોડયો તેજ ખરેખરો મરદ છે; બાકીના તો ઓરત જેવા નામરદ છે. જ્યારે એ મનના ચોરો હાર ખાય છે ત્યારેજ સુરત અગમ ગઢ ઉપર ચઢી શકે છે, કર્મના બંધન તુટી જાય છે અને નુરના દીદાર થાય છે. તેથી જેણે મનના ચોરોને વશ કર્યા છે તેની જાત ખુદાની જાત જેવી થઇ જાય છે. જ્યાં સુધી એ ભીતર ને જીતી શકતા નથી ત્યાં સુધી જીવ જીવજ રહે છે; ત્યાં સુધી ભીતરમાં નુરની જયોત પ્રકાશી શકતી નથી. જેની સુરત અગમ ગઢ ઉપર ચઢી શકે છે તેની જાત રહેમાન એટલે ખુદની જાત જેવી થઇ જાય છે. આપણી જાતને ખુદામાં ફના કરવી આસાન છે પણ બંદા થવું મુશકેલ છે. કારણકે શેખીનો એટલે અહંકારનો કુવો એટલો ઉંડો છે કે માંહેથી નીકળાતું નથી. ખરી રીતે બંદગી કરે તો બંદો થઇ શકે છે, નહી તો તે શેતાન છે. જગત બધી અંધારામા છેઃ તે નથી બંદામાં કે નથી રહેમાનમાં. બંદગી કરવાથી બહેસ્ત મળે છે અલ્લાહના ખ્યાલથી અલ્લાહમાં મળી જાય છે. જગત બધું અંધારામાં છે તેથી દુઃખી થાય છે. કાયમદીને મેહવાસનો કીલ્લો તોડી નાખ્યો એટલે ખુદા પ્રગટ થયો અને તેણે અગમ ગઢને જીતી તેની ઉપર પોતાનું નીશાન ચઢાવ્યું છે.

દર ઇલ્મે તૌહીદ.

વજ-તો રબ્બી બે રબ્બી.

અર્થ—મારા મુરબ્બીથી મને મારો ખુદા મળ્યો.

અલેફ લામ, મીન ઝાલેકલ કિતાબો લા રએબફીહ હોદલ લિલ મુત્તકીનલ લઝીના યુમેનૂના બિલગએબે (કુરાને શરીફ.)

અર્થ— આ કિતાબમાં કાંઇ શક નથી. તે પરહેજગારો માટે હિદાયત તરીકે છે અને પરહેઝગાર તેજ છે જે ગેબ ઉપર ઇમાન લાવ્યા છે.

કાયમદીન, તનકી જો કોઇ સુધીયાં ભુલાય,
ભીંતર સુધ, સુરત ચલે, સો તુરહી નુર દેખાય.
કાયમદીન, શીતલ ગુણકો સો પહેલે ઘટમેં લાય,
નેના બાહેરકી બંધ કરે, સો ભીંતર નેન જગાય.
કાયમદીન, બાહેર ભીંતરકે દો નૈને એક મીલાય,
સુન સાનમેં આપ બે શુધ હો, સુરત ઉલટ ચલાય.

અર્થ—જે કોઇ બાહેરની શુધ્ધી ભુલે અને અંદરથી હોશમાં રહી પોતાની સુરતને ઉપર ચલાવે તો તેને નુર નજરે પડે છે. પહેલાં ઠંડા પણાનો સ્વભાવ રાખવો જોઇયે પછી બાહેરની આંખ બંધ કરી અંદરની આંખ ખોલવી જોઇયે અને બાહેરની અને અંદરની આંખ એક કરી ઉલટી સુરત ચલાવવી જોઇયે. આમ કરવાથી બાહેરની બેહોશી રહે છે, પણ અંદર બાનેથી હુશીઆરી રહે છે.

કાયમદીન, વ્હેમ ગેર ભુલ કર, આપ સુન સાન હોવે,
સુરત ભીંતર મુરશદ ઇશારત પર ધરે, ખબર તનકી ખોવે.
કાયમદીન, યું ઘટમેં મુરશદકી ઇશારત લાવે,
તાપર સુરત ધર રહે સો કેફ ખુમારી આવે.

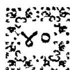
કાયમદીન, ખુમારી કેફ્સેં, વ્હેમ ગેર સબ મીટ જાય,
બાહેરકી બેહોશી હોવે, ભીતર કી હુંશીયારી આય.
કાયમદીન, બાહેરકી બેહોશી હો, ભીતર સફર સુરત ચલી,
હઝરત નબીસે મુસાફા કરકે, હુકમેં વો જા મીલી.

અર્થ—મન એકાગ્ર કરી પછી બેહોશીની હાલતમાં આવ્યા પછી અંદર હોશ આવે છે ત્યારે ગુરૂ સનમુખ હાજર થઇ કાંઇંત પજન્નેહ (પ્રતાપનું બળ) આપે છે અને ઇશારત અથવા નીશાન બતાવે છે જે ઉપર ધ્યાન કીધાથી તનની ખબર રહેતી નથી અને પ્રેમની ખુમારી આવે છે. તે વખતે અંદરથી દીલ હુશીયાર રહે છે અને સુરત અંદર ચઢતી લાગે છે, અને પછી હઝરત નબીને મળી તે આગળ ચઢી ખુદાના દર્શન કરે છે

કાયમદીન, હક દીદારકા અનહદ હય ઝલકાર,
ખુબ તમાશા હો રહા, નહીં કાંઇ લેખ શુમાર.
કાયમદીન, નુર ઇસ્મી હે, નહી જીસ્મ એક,
જીસ્મ ભુલ, જો ઇસ્મી હુવે તાકો મીલે અલેક.
કાયમદીન, જબ લગ હોશ હય જીસ્મકી, તબ લગ ઇસ્મ ન પાય,
જીસ્મ ખુદી ભુલ, બે ખુદ હોવે, તબ ઇસ્મ નુર દિખાય.
કાયમદીન, વ્હેમ જીસ્મ ભુલના, યેહી ફેના નાસૂત,
અંધારા ફીટ હઝરતમેં મીલના, સોહી સચ હય મલકૂત.
કાયમદીન, રૂહ કી કશફ હો અનહદ બાજે, તાકા નામ જબરૂત,
નુર નીરવાનકા દર્શન હય, સોહી કમાલ લાહૂત.
કાયમદીન, હાહૂત કા સબ શોર હય, બીચ ગગન મંડલ,
જહાં ઓર કુચ દુજા નહી હે, નૈન નુર ઝલમલ.
કાયમદીન, સુરશદ ગુરૂકી મેહરસે, સુરત હોવે બ્હોત સુર,
અગમ અગોચર ફોડકે, ભયે એન હુઝુર.
કાયમદીન, દેખ દીદારકો અલમસ્ત ફકીર ભયે,
નુરમેં નુર મીલ ગયા, જો થા સો હોઇ રહે.

અર્થ—ખુદાના દીદારનું નુર અનહદ છે. એવો સરસ તમાશો તે

લાગે છે કે કહી શકાતો નથી. જે નુર છે તે શબ્દમાં અથવા નામમાં છે. તન અથવા શરીરમાં નથી. તન ભુલી, નામ સાથે એક થાય તો અલેફના દર્શન થાય. જ્યાં સુધી બદનની હુંશીયારી રહે છે ત્યાં લગી "નામ"નું નુર દેખાતું નથી. જે ઘડીએ " આ શરીર તે હું છું " એવો ખ્યાલ એક માણસના મગજમાંથી નીકળી જાય છે ત્યારે " નાસુત " મંઝીલમાં તે ફના થયલો ગણાય છે. પછી અંધકાર મટી ને હઝરત રસુલના દીદાર થાય છે, તે મુકામ મલકૂતનો ગણાય છે. પછી જ્યાં બધી રૂહો દેખાય છે તે મુકામનું નામ જબરૂત છે, અને ખુદાના નુરના દીદાર થાય તે મુકામનું નામ લાહૂત છે. ત્યાં શોર પણ ગગન મંડળમાં ઘણો છે. બીજું કાંઈ દેખાતું નથી. ફક્ત નુર વરસે છે. જ્યારે મુરશદની મહેરબાનીથી સુરત બહુ શુરથી આગળ વધે છે ત્યારે અગમ અગોચર ફોડી ખુદાની નજદીક જાય છે. કાયમદીન પોતે ખુદાના દીદાર કરી અલમસ્ત ફકીર થયા છે. નુરમાં નુર મળી ગયું એટલે જે ચીજમાંથી પેદા થયા હતા તેજ ચીજ થઇ રહ્યા છે.[1]

દર મારેફતે હકતઆલા.

વઝકુર રબ્બીકા ઇઝાનસીતો (કુરાને શરીફ.)

અર્થ—યાદ કર પોતાના ખુદાને જ્યારે તું તેનું નામ લેવાનું ભુલી જાય.

કાયમદીન, હક દર્શન મીલા, તબ "મેં," "તુ" સબ ગયા બીસર,
એક રબકા નુર હય, વ્હાં નહી કીસીકા ગુઝર.
કાયમદીન, મન મગન ભયા, જબ પ્રેમ પીયા ભરપુર,
કાયમદીન સુનમેં નિરખ[2] કરે, ઝલમલ ઝલમલ નુર.
કાયમદીન, બસે અવિનાસમેં, જહાં ઝલકે તેજ અપાર,
અબ કથની, મથની કોન કરે, સો નીચ ઘરકા બીચાર,

૧. આ સમાધીનો હિસાબ બતાવ્યો છે. ૨. નીરખવું, જોવું.

અર્થ—જ્યારે ખુદાના દર્શન થાય છે ત્યારે "હું" "તું" એવો અંતર જતો રહે છે. એક ખુદાનું નુર રહે છે, ત્યાં કોઇનો ચારો રહેતો નથી. જ્યારે ખુદાના પ્રેમમાં, કાયમદીન તલ્લીન થઇ ગયા ત્યારે મન બહુ મગન થયું. સુનમાં જે ઝલમલ ઝલમલ નુર વરસતું હતું તેજ જોઇ રહ્યા. કાયમદીન અવિનાશીમાં વસી રહયો ત્યાં અપાર તેજ ઝળકી રહ્યું છે. હવે કથતી મથની, નીચ ઘરનો વિચાર છે તે કોણ કરે. એટલે એક વખત ખુદાના દીદાર થયા પછી માણસને ધર્મનાં બીજાં બંધને પસંદ પડતાં નથી, તેમજ કોઇ સાથે ધર્મ સંબંધી તકરાર કે દલીલ કરવા ગમતી નથી.

કાયમદીન, ભીંતર ભરે નુરસે, ઔર લોકો તનકો જોય,
અંતર ઉજાલા હો રહા, સો બુજત વીરલા કોઇ.
કાયમદીન, જો દાસ હો રહે, સોઇ બસ્તુકો પાય,
લડાઇ ઝઘડા જો કરે, સો નર નરકે જાય.
કાયમદીન, શબ્દ અવિનાશકે, નીરખ નીરખ કર ગાવે,
અંધે લોક ભેદ બીના, ફીર ફીર ઝઘડા લાવે.

અર્થ—કાયમદીનનું અંતર નુરથી ભરેલું છે, પણ લોકો ફક્ત કાયમદીનતું શરીરજ જોઇ રહેલા છે. અંદરનું અજવાળું તો કોઇ વીરલોજ જોઈ શકે છે જે માણસ દાસપણું અખત્યાર કરે છે તેનેજ વસ્તુ એટલે ખુદાના દર્શન થાય છે. લડાઇ, ઝઘડો જે કરે છે તે નર નરકે જાય છે. અવિનાશ એટલે જેનો નાશ નથી તે સ્થાને પુગવાનો શબ્દ, જે નરને મળે છે તે નર તે શબ્દ જોઇ જોઇને બોલ્યાજ કરે છે. આંધળા લોક ભેદ જાણ્યા વગર નાહકના ઝઘડા કરે છે.

કાયમદીન, પુરા તબ જાનીયે, જો કુછ પરછા જડે,
પરછા સીધાંત પુરા ચાહે, દ્વીતીયાં[1] અસર પડે.
કાયમદીન, જબ લગ પરછા, તબ લગ પોહોંચા જાન,
એ ઘર સીધપણેકા, સીદ્ધાત પણા નહી માન.
કાયમદીન, સીધ તો ઉસે કહીયે અંતર પડદે ગુલામ,
ચાકરી કે જોરસે, સાહેબ કરે ગુલામકા કામ.

અર્થ—એક માણસને પુરો કયારે જાણવો. કે જયારે કાંઇ પરછા એટલે ચમત્કાર તેને માલમ પડે. સીધ લોકો પરછા પાછળ દીવાના છે પણ

1 દુઃ પણું

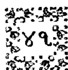
એમાં તો ખુદી-દ્વૈત પણું છે એટલે ખુદા-સાથે તેઓ એ હાલતમાં મળેલા નથી. પરચા દેખાડવાની શકતી આવી તેની મતલબ એ કે તે એટલે દરજ્જે પુગેલો છે. એ શીધ્ધ લોકોએ ખુદાની ચાકરી કરેલી હોવાથી ખુદા તેમને તે ચાકરીના ફળ રૂપે એ પરચા કરવાની શકતી આપે છે.

કાયમદીન, બસે સબ લોકમેં, સુરતા બસે આકાશ,
આરસીમાં જયું મુખ દેખે, યું ઘટમેં પીયુ પ્રકાશ.
કાયમદીન, સતગુરૂકી મેહેરસે, અલેક લીયા સો ચીન,
સમુદ્રકી બાત કયા જાને, તલાવ કેરી મીન*
કાયમદીન, જીસે સતગુરૂ મીલા હોય, વ્હાં જોત હય પરગટ,
અનેક ચોર ઘટકે સબ, પલમેં ભયે રઇયત.
કાયમદીન, જીસે સતગુરૂ મીલા, વ્હાં જોત હોવે પરકાશ,
અનેક ચોર ઘટકે, સો પલમેં ગયે સબી નાશ.
કાયમદીન, ચેલા જો હો તામસી, દાસપણા ન લાય,
સતગુરૂ મેહર કેસી કરે, પરદા મમત બીચ આય.
કાયમદીન, દાસપણા કીએ બીન બસ્તુ હાથ ન આય,
સતગુરૂકો કયા પરવા હય, મમત એ ખીસાય.
કાયમદીન, જીસ્મ ભુલ કર, વોહ ગયા ઇસ્મી સફર,
હઝરત નબીસે મીલ કર ચઢે સુન શીખર.
ગગન મંડળમે બાજા બાજે, તાપર નુર નીરવાન,
શાહ કાયમદીન આપસ ભુલ ગયે, મીલે બીચ સુબહાન.

અર્થ—જાહેરમાં કાયમદીન બધાં લોકની વચ્ચે વસી રહેલો છે પણ એની સુરત આકાશમાં લાગી રહેલી છે અને જેવી રીતે માણસ આરસીમાં પોતાનું મુખ જોય છે તેમ એના ઘટમાં ખુદા પ્રકાશી રહેલો છે. સતગુરૂની મહેરથી એણે અલેક ગત ચીની લીધો છે. તલાવના માછલાંને સમુદ્ર શું ચીજ છે તે કયાંથી ખબર પડે? જેને સતગુરૂ-મુરશદ મળ્યો હોય તેના દીલમાં જ્યોત પ્રગટ-રોશન થાય છે અને તે જોત રોશન થતાં ઘટના તમામ ચોરો ગઇવત જેમ રાજાની તાબેદાર થઇ જાય છે તેમ તાબેદાર થઇ જાય છે. તે જ્યોતના પ્રકાશથી બધા ચોરો નાશ થઇ જાય છે. પણ જો ચેલો તામસી પ્રકૃતીનો-ગુસ્સાવાળો હોય અને દાસપણું ન લાવે

* માછલી.

તો સતગુરૂ કેવી તરેહે મેહર કરે, કારણકે ચેલાની મમતનો પડદો વચ્ચે આવે છે. દાસપણા વગર ખુદા હાથ આવતો નથી. મુરશદ સતગુરને શું પડી કે તમો હદ કરતા હોવ તે તમારી હદ દુર કરે. કાયમદીન તો પોતાનું શરીર ભુલી નામની સફરે નીકળી ગયો છે, અને હઝરત નબીને મળીને શીખરપર ચઢી ગયો છે. આકાશ મંડળમાં વાજાં વાગવાનો અવાજ થઇ રહયો છે ત્યાં નુર વરસે છે. પોતાને ભુલી જઇ તે તે નુરમાં ત્યાં મળી ગયો છે.

આમાં જ્ઞાનનો અહંકાર દુર કરવા વિશે છે.

ઇન્નલીલ મુત્તકીન મફાઝીન હદાયેક ઇન્ન એરઝ આદીત ઇન્ન લિલ મુત્તકીના મફાઝન હદાએકા (કુરાને શરીફ.)

અર્થ—ખરેખર પરહેજગારોને તેમની ખાહેશ પ્રમાણે બગીચા તથા અંગુર મળે છે

ઇન્ના ખેઅરઝ આદિત્તકવા (કુરાન શરીફ.)

અર્થ—બેહતર તોશો—ભાથુ એ તકવો (પરહેજગારી) છે.

કાયમદીન, ખાને પીનેકી પરેજ કરના, એ તકવા[1] ફાઝીલોંકા જાન,

ખુદ ભુલ બેખુદ હોના, એ તકવા આશકોંકા પીછાન

કાયમદીન, જોગ ઝહેદ[3], જોરસે. કરામત સદા ચલાય

સુરત ભેદ જાને નહી ઔર બડે ઔલીયા[4] કહેલાય.

કાયમદીન, બંદગીકે જોરસે દેવે માંઇ ભાડા

એ ઘર સીધ્ધીકા હે, સીદ્ધાત ભેદ કુછ ન્યારા,

કાયમદીન, સીધ્ધ તો ઉસે કહીયે જો ફલે જીભકા બચન,

સીધાતપણા સોઇ હુય જો સુનમેં હોવે મગન.

કાયમદીન, ભેદ સીધ્ધાતકા કોઇજ વિરલા પાવે

૧ પવિત્રના ૨ ચોપડીના ઇલ્મવાળા. ૩ બંદગી ૪ મહાત્મા.

સીધ્ધપને કે પહછેસે[૫], નામ અવલીયા ધરાવે.
કાયમદીન, સબ રહેલ હય, મહંત, શેખ, ગૌસ, અવલીયા, પીર,
સો બાત, મુશ્કેલ હય, હોના ફ્નાં ફકીર.
કાયમદીન, મેં ગરીબ યતીમ[૬] હું, સો ફના નહી મંજુર
કામીલ ફકીર સો સહી, છસમ[૭] ભુલ, નુર ઇસ્મસે[૮] હોવે હજુર.
કાયમદીન, બાહેરકી બેહોશી હોવે, ભીંતર હોવે હુશીયાર
ચેહી ભેદ હે ફ્નાકા, સો દેખે નુર દીદાર.
કાયમદીન, ખલક યું જાને, ઘરબાર છોડ, ગરીબ હો, બેઠ રેહે છુપે હો એક ઠામ
જો આયા સો ખાયા ફ્ના તાકા[૯] નામ.
કાયમદીન, ફનાકે માએની એ નહી કથની મથની જાન,
સો ભેદ કુછ ઔર હય, જીવતે મીલે રહેમાન.
કાયમદીન, કેતેક યું ઠેરાએ, નેંન, કાન, મુંડ[૧૦] હોવે અજવાલ
કાન મુંડ શોરશાર હોય, ઉસીકો કહે કમાલ.
કાયમદીન, કેતેક દમકો સોસે,[૧૧] દસમે દ્વાર[૧૨] ચઢાવે
સાંસ ઉસાસ અજંપા[૧૩] જપે તાકો કામીલ ઠરાવે.
કેતીક ખલક બાતીન ઝીકર[૧૪] કરે, કીતનીક દુંટીનાલસે[૧૫] ધ્યાન લગાવે
કેતેક ચામ દીલેકો[૧૬] દેખે તાકો કામીલ ઠેરાય.
કેતેક છીલ્લે * બેઠ ભુખે રહે, કેતેક મુનીવર + હો સવા પહેર ઓઝલમેં × રહે

---

૫ કરામત, ૬ અનાથ, ૭ શરીર, ૮ નામ, ૯ તેનું, ૧૦ વાળ કાઢી નાખવા, ૧૧ દમ ઉપર ચઢાવે, ૧૨ બે આંખની વચ્ચે છીદ્ર છે તે, ૧૩ જાપ જપવો, ૧૪ દીલની ઝીક્ર એટલે દીલમાં મોઢે બોલ્યા વગર બંદગી થાય છે તે, ૧૫ નાભી ચક્રપર ધ્યાન લગાડવું, ૧૬ શરીરનું હ્રદય.

* છીલ્લો કરવો જેમા ખાવાપીવાની પરેજી કરવી પડે છે.
+ મૌનનું વ્રત લેવું એટલે મુંગા થઇ બેસવું. × એકાંતમાં રહેવું.

કેતેક ઇલ્મ દાવત પઢ કરામત ચલાય તાકો કામીલ કહે.
કેતેક સબઘટ અલ્લાહ જાને, કેતેક જીન્નતમેં બતાવે
કેતેક આપસે આપ ખોવે તાકો કમાલ ઠેરાવે
કાયમદીન, કેતેક પરહેઝ કરે, કેતેક જીવહિંસા* પલાવે
કેતેક પડછા દેખાવે તાકો કામીલ ઠેરાવે.
કાયમદીન, એ સબ મન સમજાવના, અગમ ઘર કુછ જુદા
સો ભેદ કુછ ઓર હય જીસસે મીલે ખુદા
કાયમદીન, સબ કામીલોંકી નજદીક યે કમાલીયત નહી હય મગર
યે ઇબાદત ઝોહદ ‡ હય, હકકા મીલના કુચ ઔર દીગર †
કાયમદીન, કરેસ્મા, અઝમત, ગૌસ, કુતુબ, કહેલાના એ
સબ ખુદપણેકા કાર
સો બાત કુછ ઔર હય જીસે મીલે દીદાર
કાયમદીન, અવલીયા તો ઉસે કહીયે જીને કીયા વ્હેમ
ગેરસે વઝુ
ભીંતર સુન મેદાનમેં હુવા હક તરફ રજુ.
કાયમદીન. ફકીર તો ઉસે કહીયે જે ખુદીપણા ખો જાય,
બે ખુદ હો, મીલે બીચ નુર, સોહી ફકીર કહેલાય
કાયમદીન, વૈરાગી તો ઉસે કહીયે જો વે રાહકો પાયે
સુન શીખર મેદાન, જહાં ઝગમગ નુર દેખાય.
કાયમદીન, સન્યાસી તો ઉસે કહીયે જો સર્વ વસ્તુકા નાશ કરે
એક અગમ અગોચર અલેક હય તાસેં ધ્યાન ધરે.
કાયમદીન, પીર તો ઉસે કહીયે જો પીયુસે પ્રેમ ધરે,
નાસુત, મલકૂત, જબરૂત, લાહુત તક સફર કરે.
કાયમદીન, વરતીયા તો ઉસે કહીયે જો વ્હેમ ગેર કા વરત લાવે
ખુદી પ્રસાદ ઓડે નહી સોહી વરતીયા કહાવે.
કાયમદીન, બ્રાહ્મણ તો ઉસે કહીયે જો ફના કાશીમેં ન્હાય
ગગન ઉરેકા ઘંટ બજાવે, નુર પુન્જ કો જાય.
કાયમદીન, મહાત્મા તો ઉસે કહીયે જો વ્હેમ ગેરકો છોડે

---

* કોઇ જીવને દુઃખ નભી દેવું. ‡ પવિત્રાઇ. † જુદું.

પ્રેમ ધોલે, સુરત સુને ધ્યાન ભીતર જોરે.
કાયમદીન, કાનફટા તો ઉસે કહીયે જો કામ ક્રોધકે ફાટે
ખુદ પના, સંસાર છોડ, જો ગગન ગુફામાં જા રહે.
કાયમદીન, કાઝી તો ઉસે કહીયે, જો તોહીદ રવાયત કાઢે,
ફનાકા દુરરા [૧] લેકર ખુદી ગુનેહગાર કો મારે
કાયમદીન, મુલ્લાં તો ઉસે કહીયે જો તનમેં સુરતકી બાંગ દેવે
ફના હોઝમેં વઝુ કર, હકસેં હઝુર રહે.
કાયમદીન, અસ્તરી તો ઉસે કહીયે, ખુદી નામહેરમ[૨] કી
સુરત ન દેખે

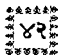
ન્હેમ ગેર લોકોંસે પડદા કરે, નઝર કીસીકે ન પડે.
કાયમદીન, મરદ તો ઉસે કહીયે, જો ન્હેમ ગેર ચોરસે લડે
ફના તલવાર લે ખુદી દુશમન કો કતલ કરે
કાયમદીન, **પીર** તો ઉસે કહીયે જો પીયુ પરગટ દેખાય,
તોહીદસે વાકેફ કરે, સોહી પીર કહેલાય.
કાયમદીન, **મુરીદ** તો ઉસે કહીયે, જો મુવે પહેલે મરજાય
હક નુર દીદારકી મુરાદ પુરી પાય.
કાયમદીન, **મુરશીદ** તો ઉસે કહીયે, જો મરમ તોહીદ બતાવે
બાતીન કી સફર કરે, ઉસે હક દર્શન દેખાવે.
કાયમદીન, **તાલેબ** તો ઉસે કહીયે, જો તલબ હક કી પાય
અલેક નુરમેં મગન રહે, સોહી તાલેબ કહેવાય.
કાયમદીન, હઝાર બાતોંકી એ બાત, જો ખુદપને કો ખોવે
એ ખુદ હો, સુન શીખર પર નુરી તમાશા જોવે.
કાયમદીન, જીતી બાત બ્હારકી, ઉસમેં નહી જરા લીઝઝત
ભીંતર દેખ દીદારકો, રહે સદા અલમસ્ત.
કાયમદીન, ઇલમ, દાવત, અઝમત, પરછા કરામત ચલાય,
મુનીવર હો, ખુલે બેઠ રહે, મો કુછ ઓલીયા ન કહેલાય.
કાયમદીન અવલીયા તો ઉસે કહીયે, જો મીફાત સુધ ભુલાય

---

૧ ડંગ. ૨ જેને જોવાનું રવા નથી તે.

સીધ્ધાત સુનમેં નુર હય, વ્હાં વાસીલ ઐન હો જાય.
કાયમદીન, સીધ્ધાત તો ચીને નહી, જોગ, ઝહેદ કમાવે
કયા સાહેબ કો તન યા ઘાટ હય, જો તુજ કને દોડા આવે.
કાયમદીન, સાહેબ નિરંજન, ઘટઘટ ઉસકા બાસ,
સુધીયા ભુલે તનકી, તો હોવે ઘટ પ્રકાશ.
કાયમદીન, સીધ્ધપણેકે લોક બડાઇમેં મસ્ત રહેવે,
આપ તો પાકઝાત કહેલાવે, ખલકકો નાપાક કહેવે.
કાયમદીન, ઔરકો ભુંડે કર, આપકો હાઝર માને,
અવલીયા નામ ધરાયા સોબી ખાલેક ન જાને.
કાયમદીન, ખલક દીવાની કરામત પર ભુલી જાય,
સીધ્ધાત ભેદ દીદારકા તાકા મરમ ન પાય.
કાયમદીન, કરામત તો પાપી હય, ઇસસે કુછ પેટ ન ભરાય,
ચીન લે અગમ નુરકો, જન્મ મરણ ભય જાય.
કાયમદીન, સીધ્ધાત ઘરવાલેકા સ્હેજે કારજ થાવે,
હો રહા હોય સો હો રહે, ખુદીપણા ન લાવે.
કાયમદીન, જો ઘટ સ્હેજ હય, સો વહેદત ઐન રહેમાન,
વ્હાં નહી પડછા પુજા કા દુતીયા દુઇ ગુમાન.
કાયમદીન, ચાહે દીદારકો, પકડ સ્હેજ કા ઘર,
"હમ પાક હે, તુમ દુર રહો", એ બાતાં દુર કર.
કાયમદીન, ચાહે સ્હેજકો, વ્હેમસે દુર રહે, કીના છોડ
ના દેખ બીજે તનકે, સુરત સુનમેં જોડ.
કાયમદીન, એ શબ્દસે તુરત બંધન બંધાય
સુરત અધબીચસે પીછી ફીરે, સો અભીમાન મનમેં આરે.
કાયમદીન, ના તું ભાગ જા, ઔર ના કીસે હાંક કાઢ
સ્હેજ સુનમેં મગન રહે, એ દોનો વચન નીવાડ.
કાયમદીન, ઇસ કારણ કહા, ઇસ રાહ અભીમાન આવે
કામ, ક્રોધ દોનુ પ્રગટે, લ્હે પ્રેમ મીટ જાય.
કાયમદીન, સ્હેજ ઘરમેં નહી જોગ સીધ્ધાઇ

નહી આપાપના, નહી પરછા પુજા કાંઇ
કાયમદીન, સ્હેજે પ્રેમ આવે, સુરત ઉલટ ગગન જાય,
દુલ્હન પ્યારાં પરગટે સો નુર નુર દેખાય.
કાયમદીન, સ્હેજે છાંડે નૈન, આપા દોષ મીટ જાય
સુરત દુરસ્ત જો પેદા હોય, સો અગમ ગઢ ચડ જાય.
કાયમદીન, દુજી રાહમે પીયુ કભી ન પાવે
સ્હેજ ઘરકી રાહ ચલે, પલમેં ધામ કો જાવે.
કાયમદીન, સ્હેજ ધુનકી લગાકે, હોશ જીસ્મકે બીસરે
સુરતા બાતીન સફર કરે, સુન શીખર પર ચઢે
અખંડ નાદકા શોર હે, બીચ સુન મેદાન
શાહ કાયમદીન સો ગઢ પર પઢે, જહાં ઝલકત નુર નીશાન.

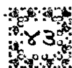
દર મારેફતે હકતઆલા.

ઇન્નમા ઇલાહોહોકુમ ઇલાકુમ વાહેદ લાએહા ઇલ્લા હોવર રહમાનુર રહીમ.

અર્થ—તમારો ખુદા તો એકજ છે. તે ખુદા સિવાય બીજો કોઇ ખુદા નથી અને તે રહેમાન અને રહીમ છે

કાયમદીન, ગેર ખુદાકી કોઇ નજર ન આવે
જહાં દેખુ વ્હાં એક રહેમાન દિખાવે
કાયમદીન, સ્હેજ લશકરસે ફના લડાઇ લડે
મોહરા તોડ મ્હેવાસકા, અગમ ગઢ પર ચઢે.
કાયમદીન, સ્હેજ કા બખતર પ્હેન કર, લગાઇ પીયાસે પ્રીત
પ્રેમ ઘોડે પર અસ્વાર હો, લીયે અગમ ગઢ જીત.
કાયમદીન, પ્રેમ ઘોડે પર, જબ સુરત હુઇ અસ્વાર,
ચઢ ગયે અગમ ઘઢકો, જહાં ઝલકત તેજ અપાર.
કાયમદીન, સ્હેજ શમશેરમે માર મેહવાસી ભગાયે
[illegible] અગમ ઘઢકો જીત, શાદીદાં બજાયે

કાયમદીન, કાયા નગરમેં હુવાઇ એદલ ફીરાઇ
પીયાલા પીયા પ્રેમકા, સો પરગટ જોત જગાઇ.
કાયમદીન, સુન મેદાનમેં લીયા સુરતને બાસ,
જીસ પીયા કો બાહેર ઢુંઢતે, સો દેખા ઘટ પ્રકાશ.
કાયમદીન, આપ જેસા રાજા, ઔર કાયા જેસા વજીર
યે સંગાતી માર લીયે, સો નીર્મલ હુવા શરીર.
કાયમદીન, લાલચ જેસા ચાડીયા, ઔર દુતીયાં[૧] જેસી ચોર
યે સબકો મારતોડ, કર ડાલ કમજોર.
કાયમદીન, હીરસ[૨] જેસા ગરાસીયા, ઔર કુડ[૩] જેસા હે શેઠ
ફ્ના ફોજસેં મારે તાકો, ઓર ગિરાવે હેઠ[૪].
કાયમદીન, માયા જેસા પટેલ, ઓર લોભ જેસા હવાલદાર
પ્રેમ કેરી બરછીસે તાકો ડાલે માર.
કાયમદીન, કાળ જેસા કોટવાલ, ઓર દુતીયા જેસા દેસાઇ
પીયુ પીછાન લશ્કરસે, દોનો દીયે નસાઇ
કાયમદીન, હંકાર[૫] જેસા પુતલા, ઔર મન મહેવાસ
જ્ઞાન ફ્રોજકી ચોકીસે, દોનો ગયે નાસ.
ઐસે મેહવાસ તોડકે લીયા અગમ ગઢ ચીન,
દરશન નુર દીદારમેં મગન ભયે શાહ કાયમદીન.

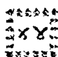
કુન ફિદ-દુનિયા કાઅન્નકા ગરીબુન અઓ કઆબેરી સબીલિન. વ અદ્દા નફ્સકા મિન અસ્હાબિલ કુબૂર.

અર્થ—દુનિયામા તુ ગરીબીથી અને મુસાફરની માફક ચાલ. અને પોતાને મરેલાઓ જેવો સમજ.

---

૧ દેતપણું, ૨ લોભ, ૩ જુઠું, ૪ કેટલીક નકલોમા "હમેશાં ખેડ ખેડ" એવા શબ્દો છે, ૫ અહંકાર.

કાયમદીન, શીતલ તેગસે કામ, ક્રોધકો માર
બેશુધ કે ધ્યાન્સેક* ખબર તનકી બીસાર.
કાયમદીન, એક ધ્યાનસે વ્હેમ ગેર દુર કર
ઇધર ધ્યાન અજાન હો અગમ ગઢ કો ચઢ.
કાયમદીન, ફના કટારસે અભીમાન કો ફોડ,
અદ્વૈતકી બંદુકસે ઠ્હાપન વખાન તોડ.
કાયમદીન, હરખ, સોક કો પ્રેમ છુરીસે કાટ,
મન મસ્તાન સાંઢ કો પિરો જ્ઞાન કી નાથ.[૧]
કાયમદીન, હ્રસ, લોભ કો માર મોહબત[૨] કે તીર
ફના દરીયા કે જલમેં શક ધો, હો અલમસ્ત ફકીર.
કાયમદીન, કાલ ક્રોધકો માર, સમજકે ભાલ,[૩]
કુ બુધ્ધી કાલક ઉડાદે, ફીર મસ્ત હો હર હાલ.
કાયમદીન, ખુદપણા ખો એસી રહેણી લાવે,
વ્હેર પ્રેમ કી ઉલટે સો પ્રગટ દીદાર પાવે.

દર મારેફતે હક તઆલા.

ફના ફિશ્શેખ ફના ફિર્રસૂલ, ફના ફિલ્લાહ, બકા બિલ્લાહ

અર્થ—મુરશદમાં ફના થવું, રસુલમાં ફના થવું, ખુદામાં ફના થવું, અને ખુદામા મળી હમેશાગીમાં કાયમ થવું.

[જ્યારે માણસ ધ્યાન ધરે છે ત્યારે ગગન કેવી તરેહ ઉપર ચડે છે તે આમા સમાવ્યું છે]

---

* અહીં બેધ્યાન રહી, તનની ખબર વીસરી જવાથી મતલબ એટલે દીલની અંદર ધ્યાન લગે છે

૧ મન જે મસ્તાન આખલાની માફક છે તેને જ્ઞાનની નથ પોવી કબુમા રાખ ૨ ગુરૂની સમજ કે ભાલે, સમજના ભાલાથી કાળ અને ક્રોધને મારો

કાયમદીન, આપસ ભુલકર; મુરશદ તસવ્વુર લાવે*
તસવ્વુર હુઝરત રસુલ-હો, હુક દરશન દેખાવે.
કાયમદીન, આપસ છોડકર, ઉલટી ચાલ ચલે,
જા પોહોંચે અગમ ઘાટકો, જહાં નુરે તુર ઝલમલે.
કાયમદીન, બદસે અબદ[1] હો, સુરત સુન મેં ચલાય
જા પોંહોંચે ઉસ મેદાનમેં જહાં ઝલમલ નુર દેખાય.
કાયમદીન, આપ ન બુજ હો,[2] ઔર બુજ સુરત ચલાય
અંધારા અગોચર ફોડ કે, જલતી જ્યોત દેખાય.
કાયમદીન, સબ ઘાટ[3] મીટાકર, સુન મેં આપ કહેલાય
સુરત નીરાલી હો ચલી, જહાં ઓહંકાર સોહંકાર સુનાય
કાયમદીન, કથન, મથન, ડહાપણ, જ્ઞાન વિકાર[4]
સુરત બીચારી કયું ચલે, બડા એસા સીર ભાર.
કાયમદીન. યે સબ દુર કરે ઓર સુનમેં આપ સમાય
સુરત નીરાલી હો ચલે, જહાં નીશાન નુર જલ જલાય.
કાયમદીન, શહસ્ર કમલ[5] છોડ, ઓર આગે સુરત દોડાય,
બહેસ્ત, હુઝરત, તુર છોડ કર, નુર અલેકમેં જાય.
કાયમદીન, ગગન મંડલમે, અનહદ શબ્દ સુનાય,
રૂપ, અરૂપ. નુર ઉછલ ઉછલ ફીર ઉસમેં સમાય.

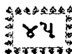
---

* પોતાને ભુલીને મુરશીદ અથવા ગુરૂનો તસવ્વુર એટલે ધ્યાન ધરે તો પહેલાં ગુરૂ દેખાય, પછી રસુલ દેખાય અને પછી ખુદાના દર્શન થાય.

૧ અબદ—હમેશગી. એટલે બંદીયતમાંથી છુટી હમેશગીમાં મળી જા. ૨ પોતાપણું ભુલી જઇ, બાહેરથી બેહોશી અને અંદરથી હોશમાં રહેવું ૩ બધા સ્થાનો છોડી ને સુન સ્થાને જાય ત્યારે પોતે શું છે તેનું સ્હેજ જ્ઞાન થવા માટે છે. ૪ કથની, મથની, એટલે ચોપડીનું વાંચેલા અને લોકને મોઢે સાંભળેલાં જ્ઞાનથી એક પ્રકારનું અભીમાન થાય છે તે અભીમાન ખુદાઇ માર્ગમાં મોટું વિઘ્ન રૂપે છે. (અલ ઇલ્મો હિજાબુલ અકબર) કારણ કે ઇલમ એ પણ એક પ્રકારનો પડદો છે.

૫. મસ્તકમાંનું ચક્ર; બ્રહ્મ ચક્ર.

કાયમદીન, નુર બેકારમેં કોઇ શુરા સુરત ધરે
કચ્ચા પાત્ર જોવે તો, દેખત ચમક મરે.
કાયમદીન, જલાલીયત [1] જોર હય, અનહદ તેજ અપાર.
બાર મીસાલ ગોટે ઉઠે, નહીં નુરકા પાર.
કાયમદીન, જબ લગ યે તન હય, તબલગ રહે ધ્વાર,
સુરત હજુર નીરખ કરે, નુર અપરમપાર.
કાયમદીન, જબ પડે એ તન ઠીકરા, ભીતર તબ ચલાય,
તેજમેં તેજ મીલ રહે, જ્યું જલમેં જલ સમાય.
કાયમદીન, સો પાવે દીદારકો, જો સતગુરૂ કે ચરને લાગે,
પાંચ પચીસ સબ છુપ જાય, જનમ મરન ભય ભાગે.
કાયમદીન, કથની મથનીમે, એક ચોર વશ ન હોવે,
સતગુરૂ સાહેબ મહેર કરે, તો સબ દુઃખ દીલકા ખોવે.
કાયમદીન, સાખી શબ્દ સુન, કથની મથની કમાય,
લાખ બરસ તક શીર કુટે, તો બસ્તુ હાથ ન આય.
કાયમદીન, સતગુરૂ કોટી કરમકો પલમેં દાલે ખીસાય,
ઘસ કસ કર સાફ કરે જનમ મરન ભે મીટાય.
કાયમદીન, નહી કુચ ઔર હય, જોથા સોકા સો,
ખુદ પણા બીસર ગયા, રહા સો બેખુદ હો.

આમાં મુરશીદ અથવા ગુરૂ કરવાની જરૂરીયાત બતલાવી છે.

મલ્લા શએખા લહુ, લા દીના લહુ, વ મલ્લા દીના લહુ જઝબ લહુ, વ લા ઇરફાના લહુ, વલા ઉન્મા લહુ, અલ અવલીયાઓ તહતા કબાઇ લાયા રેફાહુમ ગયેરી. (હદીસ)

અર્થ—જેને પીર તથી તેને દીન નથી, દીન નથી તેનામાં જ્જ્બ નથી (એટલે આકર્ષણ શકતી નથી), તથા તેનામાં ખુદાઇ જ્ઞાન નથી તથા

---

[1] પ્રભાવ, પ્રતાપ, તાપ.

ખુદાનો પ્રેમ પણ નથી. ઔલીયા મારા જુબ્બાની નીચે છે. મારા સિવાય એમને કોઇ ઓળખી શકતું નથી.

કાયમદીન, નહી મુરશદ કામીલ, તબ લગ નહી હકકી પીછાન,
વોહ દીન પીછાનસે બાહેર હય, ઉસ્કા પીર શેતાન.
કાયમદીન, પીર દો ભાતકે, એક હકીકી, એક મીજાઝી પીછાન,[૧]
મીજાઝી બીચ આયતાં પઢાવે, હકીકી દેખાવે રહેમાન.
કાયમદીન, મીજાઝીમે કુચ નફા નહી, હકીકી ભરપુર નુર,
મુરાકીબા કર ઇરફાન ખોલે[૨], દિખલાવે એન હજુર.
કાયમદીન. શાસ્ત્ર પઢેસેં હાથ કછુ ન આવે,
ચીનલે બ્રહ્મજ્ઞાનકો જો પરગટ દરશન પાવે.
કાયમદીન, અંધે ગુરૂસે નહી હોવે કારજ તેરા,
સુખ ચાહે દીદારકા, હો સતગુરૂકા ચેલા.
કાયમદીન, ચેલા હો સતગુરૂકા, તો બ્રહ્મજ્ઞાન બતાવે,
બંધ કર્મકે તુટ જાવે,[૩] મુકતી સ્હેજે પાવે.
કાયમદીન, સતગુરૂ ઉસે કહીયે જો બ્રહ્મજ્ઞાન બતાવે,
શાસ્ત્ર, ક્રિયા, કર્મ, તીર્થ, સબી લે છોડાવે.[૪]
કાયમદીન, વરત, ક્રિયા, કથની શાસ્ત્ર છોડાવે,
મહેરમ કરે,[૫] ઘટ ખોલ ઘટમેં, સોહી સતગુરૂ કહેલાવે.

---

૧. પીર બે જાતના, એક હકીકી એટલે ખરા જેને ખુદાના દર્શન થયાં છે અને જે દર્શન બીજાને કરાવી શકે છે. બીજા "મજાઝી" એટલે નામના, જેમનું ધર્મનુ જ્ઞાન ફકત ચોપડીનુજ છે તે લોકે ખુદાના દર્શન કર્યાં નથી અને કરાવી શકતા નથી. ૨. મુરાકેબા–ધ્યાન કરવું. ઇરફાન, ખુદાઇ જ્ઞાન. ૩. કર્મના બંધ તોડી સ્હેજમાં મુક્તી અપાવે. ૪. બ્રહ્મ જ્ઞાન એટલે મારેફતનું જ્ઞાન સંપુર્ણ કરવા માટે આગળ ચાલતાં ક્રિયા, કર્મ, તીર્થવ્રત, બધું છોડવુ પડે છે, અને તે છોડવાનો જીજ્ઞાસુનો જીવ થતો નથી પણ કામીલ ગુરૂની મહેરબાનીથી છુટે છે.

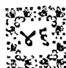
૫. ઘટ એટલે દીલ ખોલી ભેદી વાતો કરે મહેરમ કરે એટલે, ભેદની વાતો સમજાવે.

કાયમદીન, ચેલા હો સતગુરૂકા, બ્રહ્મજ્ઞાન બતાવે,
અંધે શાસ્ત્ર, અંધે ગુરૂ, દરશન કભી નહી પાવે.
કાયમદીન, બ્રહ્મજ્ઞાન રાજા હુવા, ઔર સબ ધર્મ રઇયત કહેલાવે,
પકડ લે બ્રહ્મજ્ઞાન કો, મુકતી ફલ તબ પાવે.
કાયમદીન, સબ મીલ શાખ પુરે હમસેં બ્રહ્મજ્ઞાન ઉંચા,
જીને ચીના બ્રહ્મજ્ઞાનકો સો મુકતીકો પોહોંચા.
કાયમદીન, શાસ્ત્ર પંથમેં રહે, મુકતી કબુ ન પાવે,
ચેલા હો સતગુરૂકા, તો બ્રહ્મજ્ઞાન બતાવે.
કાયમદીન, મુસલમાનીમેં જો ઇલ્મે તોહીદ કહેલાવે,[1]
વાસેલ હક હોવે જો, વો ઇસ ભેદકો પાવે.
કાયમદીન, મુસલમાન તોહીદ કહે, યે ભેદ સબસે ન્યારા,
જો બુજે ઇસ ભેદકો, સો હોવે હકકા પ્યારા.
કાયમદીન, જબ મેહેર કરે મુરશદ કામીલ, તબ તોહીદ બતાવે,
વાકેફ કરે, ઘટ ઘુંઘટમેં, પરગટ પીયુ દેખાવે.
કાયમદીન, હઝરત હદીસ કહી જો ખુદી આપસકી ખોવે,
[2]ઇઝા અન્તુ મુલ ફુકરા, ફહોવલ્લા હો રહેવે.
કાયમદીન, મુસલમાન તોહીદ કહે હીંદુ કહે બ્રહ્મજ્ઞાન,
બોલી ફેર નામ હય ઔર દોનુ એક હય જાન.
કાયમદીન, શાસ્ત્ર ધર્મસે પાવે તો મજુરા[3],
જબ લગ કરે ચાકરી તબ લગે પાવે મજુરા.
કાયમદીન, શાસ્ત્ર સદા ભીખારી, બ્રહ્મ જ્ઞાન કીમીયા કહેલાવે,

---

૧. બ્રહ્મ જ્ઞાનને ઇસ્લામમાં ઇલ્મે તોહીદ એટલે ખુદાઇ એકતાનું જ્ઞાન કહે છે અને ખુદા સાથે જે મળી જાય છે તેને "વાસેલે હક" કહે છે. એ જ્ઞાન એકલા શાસ્ત્રો વાચ્યાંથી અથવા શાસ્ત્રો જે ક્રિયા બતાવે તેટલીજ ક્રિયાથી મળતું નથી પણ તેને માટે ગુરૂની જરૂરીયાત છે ૨. જ્યારે તમે સાચા ફકીર થાઓ ત્યારે ખુદામાં જઇ તેવા થઇ શકો છો ૩ શાસ્ત્ર મુજબ બંદગી કરવાથી ફક્ત તે બંદગીનું તેટલું ફળ મળે છે. એ મજુર પૈસા સારૂ મજુરી કરે તેનું છે.

જે ચીને બ્રહ્મજ્ઞાનકો સો અમર મુકતી પાવે.
કાયમદીન, તુજ કારણ કહા, તેરે મન માને તો કર,
ઇસમેં હમારા કયા જાયગા, સદા ભટકતા ફિર.
સતગુરૂ કેરી મેહરસે ચીના અનહદ તુર,
શાહ કાયમદીન ખુદ ભુલ, દેખા નીર્મલ નુર.

આમાં પણ સદગુરૂની જરૂરીયાતનું વ્યાખ્યાન છે

ફના ફિશ શેખ, ફના ફિરરસૂલ, ફનાફિલ્લાહ, બકા-બિલ્લાહ.

અર્થ—પીરમાં ફના થવું, રસુલમાં ફના થવું, અલ્લાહમાં ફના થવું, અલ્લાહમા હમેશ માટે મળી તેમાં કાયમ થઇ જવું.

કાયમદીન, સતગુરૂ ઉસે કહીંયે, જો ચારૂં વેદ ભુલાવે,
બ્રહ્મ નીરંજન રૂપ મેં એકા એક હો જાવે.
કાયમદીન, સતગુરૂ ઉસે કહીંયે, જો હુવા, હોગા મીટાયે,
બ્રહ્મ, બ્હેદત[1] દરીયાવમેં એકાએક હો જાવે.
કાયમદીન, યે ભુલ દીદારકી, જો બુજે વેદ ધરમ[2]
વેદ કથની દુર કર, મીલ રહે ખીચ બ્રહ્મ.
કાયમદીન, સાહેબને અવતાર લીયા યું બતાયા જ્ઞાન,
એ જ્ઞાન ઘટસેં દુર કર, પાવે ઐન રહેમાન.*
કાયમદીન, યું કરે યું હોગા, એ નહી કુછ બ્રહમજ્ઞાન,

---

૧ એકતાઇ. ૨ વેદ વાચવુ એટલે ધર્મ પુરો થયો એમ માનવું એ ભુલ છે. સરખાવો. "Religion is Realisation"...Swami Vivekananda

* ખરેખરો ખુદા. આમા અવતારની વાત બાજુએ મુકી ખરા ખુદાની તરફ જવાનું બતાવ્યું છે.

બ્રહ્મજ્ઞાન તો વો કહેલાવે, જહાં નહીં ભજન રામ ને રહેમાન+
કાયમદીન, ઉલટી સુરતસે ચીન લીના સુન મેદાન,
અરસપરસ દો એક હુવે, તબ કોન કીસે કહે રામ ઔર રહેમાન.
કાયમદીન, સાહેબ તો ભરપુર હય જો સુરત તનકી મિટે.[1]
પ્રેમ પ્યાલેકી લ્હેર આવે, સો ઘટમેં પીયુ પ્રગટે.
કાયમદીન, આતમા ભુલ કર, પરમાત્મામેં મીલ રહેવે,
સો ભજન કીસકા કરે, કીસકો સાહેબ કહેવે.
કાયમદીન, જો ઘરસે આયાથા, તામેં પીછા મીલા.
અબ ભેદ જ્ઞાનકો કોન કથે,[2] જબ હુવા ફના ફીલ્લાહ.[3]
કાયમદીન, સ્હેજ પ્રેમ પીયા, ઔર મીટી ત્રષ્ણા, આશ,
તીન મકાન કો છોડ કે, લીયા અલેકમેં બાસ.
કાયમદીન, સતગુરૂ, ઉસે કહીયે, જો દીદારમેં મીલ જાવે,
અલેક નુર દીદારમેં, આપ ઢુંઢા ન પાવે.
કાયમદીન, સદગુરૂ ઉસે કહીયે, જીને ચીના દીદાર દરીયા,
અલેક ભીતર મીલ રહા, સો દરીયા પાર કીયા.
કાયમદીન, ઐસે સતગુરૂકો, જો કોઇ ચેલા પાવે,
પડદા બીચકા ઉચક કર, પરગટ નુર દિખાવે.

+ જ્યારે ખુદાના દર્શન થાય છે ત્યારે બંદો અને ખુદા બન્ને એક થઇ જાય છે તો પછી રામ અને ખુદા કોણને કહેવો ? હીંદુઓ રામની યાદી કરે છે અને મુસલમાનો ખુદાની યાદી કરે છે પણ જ્યારે ખુદામાં મળી જાય છે તો પછી બીજી યાદી રહેતી નથી

૧ ખુદા તો ઘટમાંજ છે, પણ "આ શરીર તે હું છું" એવો ખ્યાલ મનમાંથી નીકળે ત્યારે તે પ્રગટે છે જ્યારે ઘટમાં પીયુ પ્રગટે ત્યારે આત્મા પરમાત્મામાં મળી જાય. છે જ્યારે બન્ને એક થઇ જાય, ત્યારે કોણ કોના ભજન કરે અને કોની બંદગી કરે ?

૨ કથવું એટલે કહેવું, વાંચવુ.

૩ ફના ફિલ્લાહ=ખુદામાં મળી જવું અથવા ફના થઇ જવું.

કાયમદીન, સતગુરૂકી મેહેરસે, ચેલેકા હોવે ભાવ,[१]
દીદાર નુર તબ પરગટે, જો હોવે એસા બનાવ.
કાયમદીન, બીના સદગુરૂ, બસ્તુ[२] હાથ ન આવે,
મન માને એસે શાસ્ત્ર ધર્મ પાલે, દીદાર કબુ ન પાવે.
કાયમદીન જો ચહાવે દીદારકો, જા કહે સદગુરૂકો બતાય,
બીન કહે કયા પરવા હે, સતગુરૂ જ્યોત જગાય.
કાયમદીન, ઇસ રાહમે વસ્તુ, પ્રકાશ તબ પાય,
મુસલમાનકી દોઝખ મીટે, હીંદુકી ચોરાશી[३] જાય.
કાયમદીન, રહે વેહદત,[४] બીન પીયુ કબી ન પાવે,
દોનો[५] ફીરે ભટકતે, સો ભુલે ધક્કે ખાવે.
કાયમદીન, ઇસ રાહકા નામ નહી, યે નનામી[६] જાન,
જો ચીને નનામી મેદાન, સો પાવે નુર રહેમાન.
કાયમદીન, નહી ધર્મમેં નહી શાસ્ત્રમેં, યે કુછ ભેદ હે ન્યારા
સ્હેજે ઉલટ ચલાયા ઉને દેખા તેજ અપારા
કાયમદીન, ઉને યે ગહ પાઇ, જીને કીયા બ્હેદત ખેદ,
સતગુરૂ પુગ વો સહી, જીને ખુજા ઉદબુદ ભેદ.
જહા નહી પાપ નહી પુન, ઉન ઘર લીયા બાસ,[७]
શાહ કાયમદીન ખુદ નહી, એ નુર અલેક પ્રકાશ.[८]

---

૧ ઇચ્છા ૨ ખુદા ૩ લક્ષ ચોર્યાશીનો ફેરો ૪ એકતાઇનો રસ્તો ૫ હીંદુ, મુસલમાન

૬ નનામુ=નામ વગરનુ

૭ ૮ ત્યા રહયો છે વાસો કર્યો છે જે ત્યાને પુન અને પાપ જેવું કાઇ રહેતુ નથી ત્યા કાયમદીન છે, અને એ કાયમદીન નથી પણ અલેક નુરનો પ્રકાશ છે.

[શરીઅતની સમજણ ઘણાક જાણે છે. મારેફતની
સમજણ થોડાજ જાણે છે]

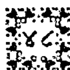
અસ શરીયતો અકવાઅલી, વલ મારેફત્તો રાસલ મઆલી.
મારા વચનો છે તે શરીઅત છે અને મારી બુલંદી છે તે મારેફત છે.

કાયમદીન, બાત ઝાહેરકી ખલક સબહી જાને,
જો બાત બાતીનકી હય તાકો નહિ પીછાને.
કાયમદીન, જાહેરમેં ઉધાર હય, કયામતકો દેખે દીદાર,
બાતીન વાયદા નગદ હય, તુરત મીલે દીદાર.
કાયમદીન, ખલક સબ હદકી, જાને નામ સીફાત,
ઐનુલ હક[1] અનહદ હય, ઉસે ન ચીને કોઇ જાત.
કાયમદીન, હઝાર ભાતકે સીધ્ધાંત, ન બુજે કોઇ,[2]
બુજે સોઇ વહેદતકો આશક ઐન જો હોય.
કાયમદીન, ન્યારા ખેલ હય, બીન પુસ્તક કીતાબ,
જો ચીને ઇસ ભેદકો સો પાવે આપમેં આપ.
કાયમદીન, ઇસ રાહમેં, નહી અંદગી કે ફએલ,[3]
જો હોવે આશક ઐન, સો બુજે વ્હેદત ખેલ.
કાયમદીન, ઇસ ખેલમેં, નહી પરછા[4] પુજા કાંઇ,
ઐન હી ઐન[5] હો રહા જીને યેહ વ્હેદત પાઇ.
કાયમદીન, નહી ધરમ કરમ, નહી હે સેવા હેવા
જો ચીને ઇસ ભેદકો, સો પાવે દીદાર મેવા.

---

૧ ખરો એક ખુદા છે એવું ભાન થયું. ૨ હજારો તરેહની શીખી શકતીવાળા પણ એ બુજી શકતા નથી. ફકત જે ખુદાના ખરા ભકત છે તેનેજ એ જ્ઞાન થાય છે. ૩ કર્મ. ૪ કરામત. ૫ ખુદાની ઝાતમાં પાછા મળી ગયા.

કાયમદીન, નહી ભજન, નહી જગન[1] નહી ધ્યાન,
એસા ન્યારા ખેલ હય જ્હાં દીદાર રહેમાન.
કાયમદીન, સો બુજે ઇસ ભેદકો, જો મુરશીદ કામીલ પાવે,
સોહબત[2] કુછ કર મુરશીદકી, તો રાહ વહેદત બતાવે.
કાયમદીન, બોલે સો ખુદ નહી, એ અનબોલતે[3] કા બોલ,
એકાએકજ હો રહે, અબ દીયા સો પડદા ખોલ.

૬૨ ઇલ્મે તોહીદ.

મન સલ્લસ સલાતા તવીલન, ફિલ મસજીદે વઝીનતુલ બદને બીલ અમામતે મનાઝેરીલ

ખરકે વ માકાના ફી કદએહી મીનનિયાઝીલ મહબૂબે મિનસ સલાતિલ વીસાલ. (હદીસ.)

અર્થ—જે માણસ લોકોને દેખાડવા સારૂ મસ્જીદમાં લાંબી નમાઝ પઢે છે અને પોતાના શરીરને પાઘડીથી શણગારે છે તેથી તેને કાંઇ ખુદાની નજદીકી મળતી નથી. (પેગમ્બરી ફરમાન.)

કાયમદીન, ઝીનત[4] કર ખુદી લાવે સો નમાઝ નહી હય જાન,
દીલ ચોતરફ મુતફરરેક[5] ફીરે, સો અમલ નફસકા માન.
કાયમદીન, ભીતર ફના હઝુર રહે, બાહેર ઇત્ના ખુદીપના,
એક રમઝમેં[6] ખોલ કહા, ઇસરારે હક[7] સુના.
કાયમદીન, બાહેરકા ભેસ દેખકર, લોક રહે અંધા,
ઘટકે નૈનાં અંધ હય, સો કૈસે સુઝે ચંદા.
કાયમદીન, બાહેરકે ભેસકો લોક તો સચ કર માને,

---

૧ જાગવું. જાગરણ કરવું. ૨ સતસંગ કરવો. ૩ ખુદા.

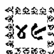
૪ શણગાર, ટાપટીપ. ૫ દીલ ચોતરફ ફેલાયલું રહે. ૬ છુપો ભેદ. ૭ ખુદાનો ભેદ.

ભીતર નુર દીદાર હય, ઉસકો કોઇ ન પીછાને.
કાયમદીન, લોક તો મુખસે બાહેરકી બાત જાને,
મુખમેં ભીતરકી સમજે નહી, બાહેરકી સચ કર માને.
કાયમદીને, લોક તો બાહેર કે, ભેશપર યકીન બહોત લાવે
નૈનાં દીલકી અંધ હય, સો કયું કર ભીતર પાવે.
કાયમદીન, બાહેરકા તો ઝુઠ હય, ભીતરકા સચ કહાવે,
સુન શીખર પર નુર હય, સોહી મન હમારે ભાવે.
કાયમદીન, બાહેરકા નહી ભેસ.કરે, ભીંતર રંગ ચઢાવે,
અલેક નુર દીદારકો, સો નીરખ નીરખ કર ગાવે.
કાયમદીન, ઘટકે ઘરમેં શુધ બાહેરકી ભુલાવે,
અગંમ, અગોચર ફોડકે, સુરત અગંમ પ્હોંચાવે.
કાયમદીન, હરદમ હજુર હય, અગમ આકાશકી પાસ,
બોલે ચાલે ખલકસેં, સુરત પીયાકે પાસ.
કાયમદીન, ભીતર મસ્ત હય, દેખ તમાશા નુર,
ગઇ વરભંડ[૧] ફોડકે, પકી સુરત બહોત શુર.
કાયમદીન, અગમ આકાશમેં લાગી સુરત અખંડ,
ચોર થે સબ છુપ ગયે, પ્રગટા પીયુ મીસાલ ચંદ.
કાયમદીનકી સુરત ઉલટ હય, નવખંડ પીયુ પ્રકાશ,
જો બોલે યહાં ઘટમેં, સો દેખા ઘટ ઘટ બાસ
કાયમદીન, ખુદ ભુલ બે ખુદ હો, લીયા અગમ દેશ ચીન,
પીયુ ન્યારા દેખ લીયા, દરમ્યાન સાત આસમાન ઔર ઝમીન
કાયમદીન મસ્ત દીદારકી, બાત અલેક કી કહે,
ડાહયા[૨] લોક શું જાને એ કુચ આપા[૩] હય
કાયમદીન કહે મેં ખુદ નહી બોલે, બોલે નુર પ્રકાશ,
અલમસ્ત ફકીર દીદારકે રોમરોમ[૪] પીયુકા બાસ.
કાયમદીન બાહેરકા ભેશ દેખ, લોકો ભુલે પડે,
ભીતર નુર પ્રકાશકા પારખા કોઇ ન કરે.

---

૧ બ્રહ્માંડ ૨ દોઢ ડાહયા ૩ ખુદી. ૪ રૂંવે રૂંવે.

કાયમદીન, બાહેરકે ભેસકો લોકતો સચ્ચા બુજે,
જૈસા મન આપસકા, ઐસા ઔર બી સુજે.
કાયમદીન, હીંદુ તુલસી તીલક કર બાહેરકા ભેસ બનાવે,
લખ બરસ તક કથની મથની કરે, તો બી પીયુ ન પાવે.
કાયમદીન, મુસલમાન કલબી[1] કરે, ઔર બાહેરકા રંગ ચડાવે,
લખ બરસ તક તસબી હલાયે, તો બી રબકો ન પાવે.
કાયમદીન મુરશદકી મેહરસે, પડદા બીચકા ખીસ જાવે,
રોમ, રોમ પ્રેમ ઉલટે સો પ્રગટ નુર દેખાય.
કાયમદીન, પહેલે જાનતા થા દીદાર હય બહોત દુર,
મેં બલહારી મુરશદકે જીસને પીયુ મીલાયા હજુર.
કાયમદીન, હજુર હાજર હય, બાહેર ભીતર સબ નુર,
"ઐન" કે મન "ઐન" હય, "ગૈન" કે મન દુર.[2]
કાયમદીન, કેસે છુપ રહે, ઔર કેસે મુખ છુપાવે,
"ઐન" જ "ઐન" હો રહા "ગૈન" નઝર ન આવે.
કાયમદીન, ખાવે, પીવે, હમેં, બાતાં કરે, અગમ સુરત લગાવે,
ભીતર નુર પ્રકાશ હય, સો કાયકો ભેસ બનાવે.
તુમ તુમારે સમજ લો, આરંભ હે કયા કાર,
શાહ કાયમદીન, ખુદી ભુલકર, દેખા નુર દીદાર.

જીસ્સુલ ઈનસાન નફ્સેહી, વ કલ્બેહી, વ રૂહેહી, વ બસરેહી વ લિસાનેહી, વ રિંજલેહી કુલ્લો ઝાલીકા ઝહરત લહુ નફ્સી લે નફસીન લા-અના વલા-અના ગૈરા ઝાલેકા ઈન્ની અનલ્લાહો (હદીસ)

---

૧ કલ્બી ઝીકર એટલે દીલથી ઝીકર કરવી.

૨ ع અને غ વચ્ચે ફક્ત એક (.)નો ફેર છે. જ્યારે غ માંથી એ નુકતો જતો રહે છે ત્યારે ع એટલે ખુદાની જાતમા મળી જાય છે. તે નુકતો ખુદીનો છે.

અર્થ—માણસનું શરીર એ, નફસ, દિલ, રૂહ, આંખ, જીભ, અને ચામડી બનેલું છે. તમામ ચીજો તેને મારે જાહેર થઇ છે.

કાયમદીન, અલ્લાહ એક હય, નહી કોઇ ઉસકા ગેર,
સબ ઝહુર કીરતારકા, દેખો તફ્હુસ[1] કર.

કાયમદીન, અરબા અનાસરકા, જમાવ મીલ બની શીકલ ઇનસાન,
અરબા અનાસર હઝરતસે, હઝરત અઝ રહેમાન.
કાયમદીન, ખુદીમતી સોહી ગેર હય, સબ ફીસાદકી જડ,
મરણ જીવન ઉનકા અરબા અનાસર, રૂહ અમરકી અમર.

અર્થ—[અરબએ અનાસર એટલે ચાર તત્વ, પૃથ્વી, પાણી, આકાશ, અગ્નિ.] ખુદા એકજ છે, તેના સીવાય બીજું કોઇ નથી. જ્યાં તમે બારીકીથી જોશો ત્યાં તમને કીરતારજ નજર પડશે. ચાર તત્વ મળીને ઇનસાનની શીલક બની; એ ચાર તત્વ રસુલુલ્લાહના નુરમાંથી નીકળ્યા છે. અને રસુલલ્લાહ ખુદાના નુરમાથી નીકળ્યા છે. એટલે કે ખુદાના નુરમાથી પહેલ્લાં નુરે નબી પ્રગટયું અને તેમાંથી તમામ શ્રષ્ટી પેદા થઇ છે

ગેરનો અર્થ બીજો થાય છે. ખુદી મતી એટલે પોતાનો વિચાર એજ ખરો, એ અજ્ઞાનના પડદા રૂપ છે. અને બધી જંજાલો ઉભી થાય છે તે એમાંથીજ થાય છે. મરણ જીવન જે છે તે એ ચાર, તત્વોનું છે. રૂહ અમરનો અમર છે.

કાયમદીન, બસ્તુ એક સહી, મત દુજી કહાવે,
મતમેં માન મમત, મતસેં ઝઘડા લાવે.
કાયમદીન, મતી કાઢ, મતસેં ખુદી આવે,
મતી તામસ, ક્રોધ ચઢાવે, મતી દુઃખ કહાવે.
કાયમદીન, મતી દો ભાતકી, એક સીધી એક અવલી કહાવે,
અવલી મતી મે દુઃખ પાવે, સીધીસે સાંઇ દેખાવે.
કાયમદીન, સાખી શબ્દ સુને, ઔર જ્ઞાન હીરદે લાવે,
સતગુરૂ બીન જો રાહ ચલે, સો ભુલે ઔર દુઃખ પાવે.

---

[1] તજવીજ.

કાયમદીન, સો હી અવલી મતી જો કોઇ કરા કરે,
સાચ જુઠ કી ભ્રાંત ભાગે નહી, સો ફીર ફીર ઝઘડા કરે.

અર્થ—ખુદા એકજ છે; પણ મત મતને લીધે જુદો કહેવાય છે. મતથી મમતમાં પણ પડે છે અને ઝઘડા થાય છે. એ મતાંધપણું કાઢવું જોઇયે કારણકે નહીતર મનમાં અહંકાર પેદા થાય છે. મતી બે તરેહની છે. એક સીધી અને એક અવળી. અવળી મતીથી દુઃખ પેદા થાય છે. શુદ્ધ મતીથી ખુદાના દર્શન થાય છે. સાખી શબ્દ સાંભળી, હૃદયમાં જ્ઞાન પેદા કરી, સતગુરૂ જે રાહ દેખાડે તે સીધી મતી. કેમકે તેનાંથી ખુદાને પુગાય છે. સતગુરૂ વીના ચાલવાની મતી તે અવળી મતી તેનેથી રાહ ભુલી જવાય છે અને દુઃખી થવાય છે. સાચ, જુઠ નો વ્હેમ ભાગતો નથી અને વારંવાર ઝઘડા થાય છે.

કાયમદીન, સો નર દુઃખ પાવે, જો યકીન સચ ન માને,
હોગા યા નહી હોગા, સો મમત દોઇ બીચ આણે.
કાયમદીન, યકીન બડી ચીજ હય, જો બસ્તુ કો પોહોંચાવે,
પાંચ પચીસ સબ છુપ જાય, જનમ મરણ ભય જાવે.
કાયમદીન, બુદ્ધીસે રૂપા હોવે, યકીન સે પીયુ પાવે,
સતગુરૂ પીર કયા કરે, જો યકીન ઠેર ન લાવે.
કાયમદીન, યકીનકા કોડીયા કરે, દાસપણેકા તેલ બનાવે,
ખીદમતકી બતી કરે તો, સતગુરૂ જોત જગાવે.

અર્થ—સતગુરૂ–મુરશદ પર પુરા વિશ્વાસની જરૂર છે. જો ગુરૂ કહે તે ઉપર પુરૂ યકીન નહી હોય તો ફળ મળતું નથી થશે કે નહી થાય એમ શંકા મનમાં રાખવાથી મમત પેદા થાય છે. યકીન મોટી ચીજ છે જેનેથી ખુદા મળી આવે છે. ઘટના ચોરો છુપી જાય છે. અને જનમ મરણનો ભય ભાગી જાય છે. જડી બુદ્ધીથી તો હલકી ધાતુનું રૂપુ થાય, પણ યકીનથી ખુદાના દીદાર થાય, જો યકીન નહોય તો ગુરૂ–મુરશદ શું કરી શકે ? યકીનનું કોડીયુ કરી, દાસપણાનુ તેલ કર, અને ખીદમત રૂપી દીવેટ કર, પછી સતગુરૂ તે જયોત રોશન કરશે.

કાયમદીન, સાખી શબ્દ સુને, ઓર મમતા ઝઘડા લાવે,
સતગુરૂકો કયા પરવા હે, જો જઓત પ્રકાશ જગાવે.

કાયમદીન, શીર સાટે એ પ્રેમ લીયા, સો તુજસે કયું ડરે,
તેરે મન માને સો કર લે, યાં જરા ના ગડબડે:
કાયમદીન, મસ્ત દીદાર કે તુજસે કયું ડરે પાજી,
આશ ના રખી એ જીવનકી સો કયા કરે મુલ્લાં, કાજી,
કાયમદીન, નહી હીંદુ નહી મુસલમાન, રહે અલેક કી પાસ.
નીચે ધરકી કીડીયાં, કયા જાને બાત અગમ આકાશ.
કાયમદીન, બાસી અવિનાશકે, સો કયું વો ઝઘડા કરે,
જો અલમસ્ત ફકીર દીદારકે, સો તુંજસે કયું ડરે.
કાયમદીન, કહેના થા સો કહા, તેરે કરના હો સો કર,
અલમસ્ત ફકીર દીદારકે, ના રખે કીસીકા ડર.
બોલે સો કાયમદીન નહી, એ પ્રીતમકેરા નુર
એસા એકજ હો રહા, જું પાની મીલા બીચ સમંદુર.

અર્થ—જે લોકો સાખીઓ, અને ધર્મની ચોપડીઓ વાંચી ખાલી મમતા અને ઝઘડા કરે છે તે સારૂ મુરશદ સતગુરૂને શું પડી કે તેમનામાં જ્યોત પ્રગટાવે કાયમદીને પોતે તો પોતાનું માથું વેચીને ખુદાઇ પ્રેમ લીધો છે એટલે તે કોઇનાથી બીશે નહી. દરેક માણસે પોતાના મનને ગમે તે કરવાનું છે; ગડબડ કરવાની નથી. કાયમદીન, ખુદાના દીદારથી મસ્ત થયો છે, એટલે કોઇથી ડરે એમ નથી, પોતે જીંદગીની કાંઇ આશા રાખી નથી તો પછી મુલ્લાં ને કાજી શું કરવાના હતા. ? કાયમદીન પોતે હીંદુ એ નથી ને મુસલમાન બી નથી; અલેક મુકામે એનો વાસ છે. હવે નીચેના ઘરની કીડીઓને અગમ આકાશની વાતની તે કયાથી ખબર હોય ? કાયમદીન, અવિનાશી ઘરનો રહેવાશી છે તે શું કામ કોઇથી ઝઘડો કરે. જે ખુદાના દર્શનથી અલમસ્ત ફકીર થઇ ગયો છે તે તારેથી શુ કામ ડરે ? કાયમદીને જે કહેવાનું હતું તે કહી દીધું, તારે કરવુ હોય તે કર, જે ખુદાના દીદારથી મસ્ત થયલો છે તે કોઇની ડરે એમ નથી આ જે બોલે છે તે કાયમદીન બોલતો નથી પણ ખુદાનું નુર બોલે છે. કારણકે જેમ સમુદ્રમાં પાણી મળી જાય છે તેમ કાયમદીન ખુદાના નુરમાં ભળી ગયેલો છે.

આમા જુદા જુદા ધર્મવાળા સૌ પોત પોતાના ધર્મને વખાણે છે તે સમજાવ્યું છે. ધર્મ તે હદમાં છે; પણ ખુદાના દીદાર અનહદમાં થાય છે; ત્યાં એવો કાંઇ ઝઘડો રહેતો નથી.

મા શગલકા અનિલ્લાહે ફહોવા સનમોકા. (હદીસ)

અર્થ—જે ચીજ તને ખુદાથી રોકે છે તેજ તારે માટે બુત છે.

કાયમદીન, હોના ફના ફકીર, સબસે બુઝુર્ગ કામ,
ઇસ બીચ ખુદ પણા લાના, સો હય મંઝીલ હરામ.
કાયમદીન, સબ ખલક આપ આપકો બ્હોત બખાને,
ખુદ પણે મેં ગરક હય, હકકો નહી પીછાને.
કાયમદીન, જબ લગ ખુદી હય, તબ લગ હય જુદા,
ખુદપનેસે ગુઝર ગયા, તબ પ્રગટા નુર ખુદા.
કાયમદીન, દીન સો પડદા હય દુનીયા સરકશ[1] હય સહી,
આપ આપકી ખેંચ રહે, હક દેખનકી ખબર નહી.
કાયમદીન, ખલક બ્હોત રંગ કરે, આપ આપ હદરે જાય,
સુરીજન કો પાવે નહી ઔર દાવા સોહાગન લાય.
કાયમદીન, બેદ પુસ્તક પઢે, ઔર હદમેં મસ્ત રહે.
અનહદ ભેદ બુજે નહી, ઔર દાવા સોહાગનકા લે.
કાયમદીન, બ્રાહ્મણ શ્લોક પઢે, ઔર પુજે દેવલ, ડેરા,
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય ઔર સાચા ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, જતી ક્રિયા ધર્મ પાલે, અપવાસ કર કર દેહ મારા
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચ ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, સન્યાસી તપ કર કહે, છેડા હમ સંસાર.
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા ધર્મ હમારા,[2]

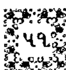
૧. મમતી. હઠીલી. ૨. સૌ પોત પોતાની હદે પુગે છે.

કાયમદીન, મેસરી[1] ન્હાય ધોએ, ઓર પુજે ઠાકોરદ્વારા.
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, મતીયે આઠીયે, વાંચે જ્ઞાન અવતારા,
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, માતમી કાલે કપડે પ્હેન કર, કરે કરસનાથ પોકારા,
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, કાનફટે જોગ કરે, દમ ચઢાવે દસમેં દ્વારા,
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, પારસી આગ પુજે, ભુલે રસુલ કીરતારા,
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા ધર્મ હમારા.
કાયમદીન, બૈરાગી ભીતર અગંમ ચીને નહી, તુલસી તીલક કરે બ્હારા,
દુજે ધર્મ સબ જુઠ હય, સાચા હમારા.
કાયમદીન, મુલ્લાં કાજી રાહે વ્હેદત નહી પાવે,
દીદાર નુર હાજર હય, વાયદા દુર બતાવે.
કાયમદીન, આપ આપકે ધર્મકો સબ કોઇ બખાને,
અનહદ ભેદ દીદારકા તો કોઇ ન જાને.
કાયમદીન, ધર્મ સો હદ હય, અનહદ ફના ફીલ્લાહ,
અરસ પરસ દો એક હુવે. તબ કોન કીસે કહે અલ્લાહ.
કાયમદીન, હદ તીર્થ, ઝીયારત, બેહદ ઘટમેં બંદગી કરે,
અનહદ એકજ હો રહે, સો કીસકા ધ્યાન ધરે.
કાયમદીન, હદ મીસાલ ખબોચીયા, બેહદ નદી સો હોય,
અનહદ મીસાલ દરીયાવ હય, કબુ ગંદા નહી હોય.
કાયમદીન, હદ ધરમ છોડકે, બેહદ સુરત ચલાય,
અનહદ નુર દરીયાવ મેં આપ ઢુંઢા ન પાવે.
કાયમદીન બેતન[2] કી કહે, સબી સુરત બીસરાય,
જો બોલે એ ઘટમેં, સો ઘટ પ્રકાશ દેખાય.

---

૧. મેસરી વાણીઆ. ૨. શરીર વગરની હાલત.

બીના મેદાન મેદાન હય, બીન તેજ તેજ અપાર,
વહાં કાયમદીન મગન હય, જહાં દરશન નુર દીદાર.

મન કાના ફી હાઝેહી આમા, ફહોવા ફિલ આખરતે આમા, વ અદહલો સબીલા.

અર્થ—જે અહીં આંધળો છે તે આખેરતમાં પણ આંધળો છે અને વધારે ભટકેલો છે.

આમાં ખુદાના દીદાર વિશે લખેલુ છે દીદાર આ દુનીયામાંજ છે.

કાયમદીન, જીનકો દીદાર યહાં હયે, ઉનકો દીદાર રબ વહાં દેંગે,
જીનકો દીદાર યહાં નહી સો, વહાં બી રહેગેં અંધે.
કાયમદીન, લાખ કરોડ સુખ, દીદારસે સબ હેઠ,
બ્હેસ્ત, જીન્નત પાનેસે, નહી ભરાવે પેટ.
કાયમદીન, આશક મસ્ત હય દેખ દીદારે લાલ,
મુલ્લાં વાયદા દુર બતાવે, હમ દેખેંગે કાલ.
કાયમદીન, દીદાર આજ હય, દેખે કોઇ અલમસ્ત,
મુલાં લોક દુર બતાવે, દેખેંગે રોઝે કયામત.
કાયમદીન ઇસ રાહ બીચ હય, દેખ લે દીદાર અબ,
અબી ન પાવે દીદારકો, સો ફીર દેખેંગે કબ.
કાયમદીન, મુલ્લાં યું કહે, બ્હોત ઝોહદ[૧] કમાવે,
મર કર કયામતમેં ઉઠેંગે, તબ દીદાર પાવે.

---

૧. તકવો અથવા પરેજગારી પવિત્રતા. સાધારણ રીતે મુસલમાન ભાઈઓ માને છે કે કયામત વખતે ખુદાના દર્શન થશે. પણ અહીં દરશન થાય તેજ સારૂં છે.

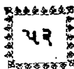
કાયમદીન, સુણાં સું કહે, રસુલ મએરાજ સીધાયે[1]
હઝરત[2] બુજુર્ગીઆત હુય, સોભી હજુ ન પાએ.
કાયમદીન હઝરત, હકે દો એક હુય, સુણાં દો કર બુજે,
આશીક કો તો એન[3] હુય, અંધેકો નહી સુઝે.
કાયમદીન, રાહુ[4] ચલાને કે વાસ્તે, હઝરત પડદા ઢાંકા,
આશક કેસે છુપ રહે, જીને મજાહ દીદાર ચાખા.
કાયમદીન, હઝરતકો સબ ખબરથી, પણ એ બાત છુપાઈ,
જાહેર શરીઅત કર દીયા, લે ખલક સમજાઈ.
કાયમદીન, હઝરત ખોલકે કહુતે, ખલક ગુમરાહ હો જાતી,
ના ચીને દીદારકો, બંદગી બી ભુલ જાતી.
કાયમદીન, આશકું કે સુખુન કો બાવરા કર જાને[5],
અહુમદ આપી ખોલ કહે, તો સચ કર સબ કોઈ માને.
કાયમદીન, આશીકું કે સુખુન કો કોઈક વીરલા પાવે,
ખુદી પણે કો ભુલ કર, નુર અલેક મેં જાવે.
કાયમદીન, ખુદ પણા ભુલ કર દેખા ઝગમગ નુર,
અલમસ્ત ફકીર હો રહે, હરદમ માંઈ હજુર.

---

૧. રસુલુલ્લાહ મએરાજ ઉપર એટલે ખુદાના દર્શને ગયા હતા.
૨ પેગંબર (સ) ૩. આખ.

૪. રસુલુલ્લાહને એ વાતની ખબર હતી પણ લોકોને રાહ ઉપર ચલાવવાને ખાતર શરીયતના કાયદા બાંધ્યા અગર બધો ભેદ ખોલી દેત તો ખલક ગુમરાહ થઈ જાત એટલે કે ખુદાના દર્શનની ખાહેશ નહી રાખત એટલુંજ નહી, પણ જે શરીયતની બંદગી કરે છે અને રીત રીવાજ પાળે છે તેથી નહી પાળત.

૫. ખુદાના પ્યારાઓ જે ખરો ભેદ ખોલે છે તેને લોકો દીવાના સમજે છે.

મન અરફા નફસહુ, ફકદ અરફા રબ્બહુ.

અર્થ—જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો

[આમાં શરીયત, તરીકત, હકીકત, તથા ચારે નફસોનું વર્ણન કરેલું છે. આ બહુ ભેદી પ્રકરણ છે.

કાયમદીન, જીને અપના નફસકા ભેદ જાના,
ઉને સહી કર રબ્બ જલીલ કો પીછાના.

અર્થ—જેણે પોતાનો નફસ શું છે તે જાણ્યું તેણે ખરેખર ખુદા શું છે તે પીછાન્યું.

કાયમદીન, કમાલીયત[1] સો સહી જો નફસે અમ્મારા કી ખબર ખોવે,
લવ્વામા, મુલહીમા છોડ કર મુત મઈન્ના હોવે.

અર્થ—નફસ એટલે અંતઃકરણ અથવા મન. કુરાન શરીફમાં ચાર જાતના નફસ વર્ણવેલા છે. ૧, નફસે અમ્મારા. ખરાબ કર્મ કરવાની વ્રતી જે માણસમાં છે તે (soul or conscience prone to evil.); ૨, નફસે લવ્વામા=જે વ્રતી પોતાનો હમેશાં વાંક કાઢે તે (the self-accusing soul or conscience), નફસે મુલહેમા જેમાં સારી વ્રતી તેમજ ખરાબ વ્રતી હોય તે (the soul or conscience in which is breathed both bad and good); ૪, નફસે મુતમઈન્ના=શાંત વ્રતીવાળું (The peaceful soul or conscience) માણસ કમાલીયતે પુગેલો ત્યારે કહેવાય જ્યારે પહેલા ત્રણ નફસો મારીને ચોથી શાંતીની હાલતે પહોંચે.

કાયમદીન, નફસે અમ્મારા, તાઅલ્લુક[2] ખાક રખતા હય જાન,
ઝર્દ રંગ, જાએ[3] જીબરીલ, મુકામ નાસૂત પીછાન.

---

[1] કમાલીયત એટલે સંપૂર્ણતા. પુરો દરજ્જો.
[2]. સંબંધ. [3]. જગા

હુકમ શરીયતકા, ઠેકાના દીલ ઔર જબાન, નુરે અર્દબાદ સુલતાન મહમુદા,
સુલતાન નશીરા, ઇસ તર્ફ રંગ અર્દ હોતી હય તસવીર પેદા.

અર્થ—નફ્સે અમ્મારા ખાક સાથે સંબંધ ધરાવે છે. તેનો રંગ પીળો છે. તેની જગા જીબ્રીલ (Gabriel) ફરેસ્તાની છે. તેનું મુકામ નાસુત છે. શરીયતનું ઠેકાણું એ છે. એટલે એ હાલતમાં માણસ મુખે બંદગી કરે છે. સુલતાન મહમુદા અને સુલતાન નસીરા તે તરવેણી તથા સુખમણા નાડીને કહે છે; એ જગા ઉપર ધ્યાન લગાડવાથી પીળું નૂર નજરે પડે છે.

કાયમદીન, નફસે લવ્વામા, તઆલ્લુક આબ[1] રંગ સફેદ જાન,
નુરે મીકાઇલ, તરફ તારકે સીર હય. મુકામ મલકુત તરીકતકા પીછાન.

અર્થ—નફ્સે લવ્વામા પાણીથી નીસબત રાખે છે. સફેદ રંગ. તેની જગા મીકાઇલ ફરેશતાની છે. ધ્યાનનું ઠેકાણું માથું છે. અને એ મલકુતનું મુકામ છે. તરીકતવાળાઓ અહીંયા છે.

કાયમદીન, નફસે મુલહીમા, તઆલ્લુક બાદ[2], રંગ સબ્જ[3] જાન,
નુરે ઇસરાફીલ, નાભી નાફ મુકામ જબરૂત, હકીકત પીછાન.

અર્થ—નફ્સે મુલહીમ પાણીની સાથે સંબંધ રાખે છે. રંગ લીલો છે. ત્યાં ઇસરાફીલ ફરેશતાનું નુર છે. ધ્યાનનું ઠેકાણું નાભી છે એ મુકામ જબરૂતનું હકીકતવાળાનું છે.

કાયમદીન, નફસે મુતમઇન્ના તઅલ્લુક આતશ,[4] રંગ સુર્ખ[5] કહેલાય,
જો સીવાય હુકતઆલા હોવે, તાકો દેવે જલાય.

અર્થ—મુતમઇન્ના આતશ સાથે સંબંધ રાખે છે. રંગ લાલ છે. આમાં ખુદા સીવાય દરેક ચીજ બળી જાય છે. એ મારેફતનું મુકામ છે.

શીર ઓાર કાન મુકામ લાહુત, નુર ઇઝરાઇલ હુકમ મારેફત માન.
બારીક મીસાલ આબે હયાત, રંગ સીયાહી આતી નુર રેહેમાન.

અર્થ—એ લાહુતનું મુકામ છે. ઇઝરાઇલ ફરેશતાનું નુર છે. જીંદગીના પાણી (આબે હયાત) અમૃત જેવું બારીક છે. રંગ કાળો છે. ખુદાના નુર જેવો.

---

1. પાણી. 2. હવા. 3. લીલો. 4. આગ. 5. લાલ.

કાયમદીન, દીલ મેં ગેર રહે વોહ મુકામ નાસૂત,
અંધારા મીટ મલાયક[1] કી કસ્ફ[2] ખુલે સો મલકૂત.
કાયમદીન, રૂહકી કસ્ફ ખુલે હઝરત મીલે તાકા નામ જબરૂત,
તુર બાજા, અર્શપર નુર ઝીણા અપાર જલાલ, તાકા નામ
લાહૂત.

અર્થ—દીલમાં કાંઇ હોયજ નહી એટલે ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવાની હોંશ હોય નહી તે નાસૂત; અંધારૂં મટી ને ફરેસ્તાઓની વાતો જાણવામાં આવે તે મલકૂત; રૂહ ખુલે અને હઝરત પયગમ્બર દેખાય તે જબરૂત અને જ્યાં તુર વાજાનો અવાજ આવે, બહુજ બારીક અને ઘણુંજ ચળકતું નુર દેખાય તે લાહૂત.

કાયમદીન, નાસૂત શરીયત, મલકૂત તરીકત જાન,
જબરૂત હકીકત, લાહૂત મારેફત, ચારૂં એક રાહકે અરકાન.
કાયમદીન, શરીયત હઝરતકા કહેના હય, તરીકત અફઆલ[3] જાન,
હકીકત હઝરત એહવાલ[4] હય, મારેફત રબ પીછાન.
કાયમદીન, ચારૂં રાહ હઝરત કી હઝરત બોલ કહેતે,
જૈસી જીનકી બુજ દેખતે, વૈસા ઉનકો સમજાતે.
કાયમદીન, શરીયત તક મશાયખ, તરીકત તક વલી,
હકીકત તક આરેફ, મારેફત ફકીરૂં પર ખુલી.

અર્થ—નાસૂત તે શરીયત છે, મલકૂત તે તરીકત છે, જબરૂત તે હકીકત છે અને લાહૂત તે મારેફત છે બધાં એકજ રાહના થાંભલા છે. રસુલુલ્લાહ જે કહી ગયા તે શરીયત, જે કરતા હતા તે તરીકત, જેવી રીતે રહેતા હતા તે હકીકત અને ખુદાઇ જ્ઞાન જે તેમને થયું હતું તે મારેફત. એ ચારે રાહ રસુલુલ્લાહ બોલીને કહેતા હતા અને જેવી જેની સમજ શકતી હતી તેવી રીતે તેને સમજાવતા હતા. શરીયતમાં રહેનારા તે મશાયખ, તરીકતમાં પોહોચે તે વલી, હકીકતનું જ્ઞાન થાય તે આરેફ અને મારેફતનું જ્ઞાન થાય તે ફકીર.

કાયમદીન, ચારૂં રાહ બરહક હય, ચારૂં સહી કર,
શરીયત તરીકત હકીકત બુજ મારેફત મેં પગ ધર.

---

૧. ફરિસ્તાઓ. ૨. જ્ઞાન. ૩. કર્મ. ૪. હાલત.

. કાયમદીન, ફકીરૂંકી રંમઝ સુનો, હમ શરીયતપર કાયલ આજ,
કાયમદીન, હકીકત મારેફત ના મંજુર કર જા પોહોંચે હઝરત પાસ.
' કાયમદીન, એ નામંઝુર કેર, ફકીર ચલે ઇસ રાહ ભીતર,
ઉસે સબ એકઠે મીલ કહે એ તો કરતા હે કુફર.

અર્થ—એ ચારે રસ્તા બરહક છે. ચારે સહી કર. શરીયત, તરીકત હાંસેલ કર; હકીકત બુઝ મારેફતમાં પગધર. કેટલાક લોકો કહે છે કે હમે શરીયતને માનીયે છીયે અને તરીકત મારેફત વગર હઝરતને જઇ મળીયે છીયે. ફકીરો એ વાત માનતા નથી અને એ રાહમાં ઉંડા ઉતરે છે ત્યારે બધા લોક એકઠા થઇ એમ કહે છે કે એ તો કુફર કરે છે.

કાયમદીનકો સબ યું કહે ચારૂં બરહક જાને તું,
જાહેર ચલન શરીયતકા કરતા નહી કયું ?
કાયમદીન, એક મ્યાનમેં દો શમશેર ના રહે, એક રહે જાન,
શરીયત હાંસીલ કર યા તરીકત, હકીકત, મારેફત પીછાન.
' કાયમદીન, એક લીયે સેં બાઝ હુવે, કુફર કહેના તુમકો
લાઝમ જાન.
શરીયત હાંસીલ કર, તરીકત, હકીકત, મારેફત લે પીછાન.

અર્થ—લોકો એમ કહે છે કે ચારે રાહ બરહક છે તો તું શરીયત મુજબ કેમ નથી ચાલતો. તેનો જવાબ એ છે જે એક મ્યાનમાં બે તલવાર રહી શકતી નથી; જેતે એકજ એકી વખતે રહે છે; શરીયત હાસેલ કર પછી તરીકત, હકીકત, મારેફત પીછાન. જો આમાંથી એક પણ કોઇએ હાંસેલ નહી કીધી હોય તો તને કહેવું લાઝમ છે કે તેણે કુફર કીધો. મેં તો શરીયત હાંસીલ કરી પછી તરીકત, હકીકત, મારેફત પીછાની લીધી કેમકે ચારે રસ્તા ખરા છે.

કાયમદીન, ફકીરી રમ્ઝ કહે, સુનો તુમ ફાઝીલ[૧] આલીમ,
હઝરતકી ચાર રાહ, એક પર કાયલ નહી, તુમ પર કયા
લાઝીમ.
કાયમદીન, ચારૂં સહી કર ફકીર હુવે, ઉસકા ન લીયા છેહ,
શરીયત, તરીકત હકીકત મારેફત, જો ઔ સમજે સું સમજલે.

---

૧. મોટા.

કાયમદીન, હર વજેહ હકકી યાદ હય, કોઇ ગાવે કોઇ બજાવે,
કોઇ ઝાહેર બંદગી કરે, કોઇ બાતીન સુરત ચલાવે.
કાયમદીન, દીલ હક તરફ રજુ રહે, સોહી ઇબાદત જાન,
દીલ ગેર તરફ રજુ રહે, સોહી કુફેર કુફરાન.

અર્થ—કાયમદીન, ફકીરો ફાઝીલ અને આલીમોને પુછે છે કે "રસુલુલ્લાહની ચાર રાહ છે તેમાં એક પર પણ તમો કાયમ નથી તો તમો શાને લાયક છો"? કાયમદીન તો ચારે રાહ સીદ્ધ કરી ફકીર થયા છે તેનો કેડો નહી લેશો. તમારો જીવ સમજે તેમ શરીયત, તરીકત, હકીકત મારેફત સમજો. દરેક રસ્તો ખુદાની બંદગીનો છે. કોઇ ગાઇને ખુદાની બંદગી કરે છે, કોઇ વગાડીને કરે છે, કોઇ મોટેથી બંદગી કરે છે, કોઈ અંદરથી સુરત ચલાવે છે. દીલ ખુદા તરફ રજુ રહે એજ ઇબાદત. અને ખુદા સીવાય કોઇ બીજી તરફ દીલ જાય તેજ કુફર.

કાયમદીન, શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત, સુનો ચારૂંકા બયાન,
રબ જલીલસેં મહોબત હોવે, ખોલે દીલ ઇરફાન.
કાયમદીન, શરીયત મેં લાએલાહા ઇલલલ્લા મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ કહેના,
તરીકતમે મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ કહેકે ગેરકો લા કરના.
હકીકતમેં ખુદ, લાએલાહા ઇલલલ્લાહ, મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ દેખના,
મારેફતમેં નુરે દીદાર પાકર, માંહે મીલ એક હોના.

અર્થ—શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત, ચારેનું બયાન કહુ છું જેથી ખુદાથી મોહોબ્બત થાય અને દીલ ખુલે. શરીયતમાં ખુદા સીવાય કોઇ ખુદા નથી અને હ૦ મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ છે એમ કહેવું, તરીકતમાં હ૦ મોહંમ્મદ રસુલુલ્લાહ છે એમ કહી તે સીવાય બીજી કોઇબી બાબદ મનમાં આવવા દેવી નહી. હકીકતમાં ખુદા સીવાય કોઇ ખુદા નથી અને હ૦ મોહંમ્મદ રસુલુલ્લાહ છે તે નજરે જોવું, અને મારેફતમાં ખુદાના દીદાર કરી ખુદામાં મળી જવું.

---

૨. આફીન લાવવું.

કાયમદીન, શરીયત કી નમાઝ મસજીદમેં પઢના,
તરીકત વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકેતકી નમાઝ ખુદ ભુલ હુક દેખના,
મારેફતકી નમાઝ એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકે રોઝે ભુખે રહેના,
તરીકત કે રોઝે વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતકે રોઝે ખુદી ભુલના, મારેફતકે રોઝે એક હોના.
કાયમદીન, શરીચતકી ઝકાત જર[1] દેના, તરીકતમેં વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતકી ઝકાત ખુદ બે ખુદ હોના, મારેફત ઝકાત એક હોના.
કાયમદીન, શરીઅતકી હજ મકકે જાના,
તરીકતકી હજ વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતકી હજ ખુદ ભુલ હક દેખના, મારેફતકી હજ એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકી તસબી ઉંગલીયુંસે પઢે,
તરીકત કીતસબી દમસે પઢે માન.
હકીકતકી તસબી સુરતસે પઢે જાન,
મારેફત કી તસબી દીદાર પીછાન,
કાયમદીન, શરીયતકી ઝીકર મુખસે કરના,
તરીકતકી ઝીકર અજંપા જાપ જપના[2].
હકીકતકી ઝીકર સુરતકા ધ્યાન ધરના,
મારેફતકી ઝીકર દીદાર દેખના,
કાયમદીન, શરીયતકા ઓહોદ ભુખે રહેના,
તરીકતકા ઓહોદ મન મારના,
હકીકતકા ઓહોદ તન ભુલના, મારેફતમેં દીદાર પાના.
કાયમદીન, શરીચતકા છીલા હુજરે[3] બેઠના,
તરીકતકા છીલા દીલમેં પેઠના,

---

૧. પૈસા.
૨. મુખને ભજે સો માનવી, હિરદે ભજે સો દેવ,
સુરતે ભજે સો સંતહે, તાકી કરીએ સેવ.
૩. કોટડી.

હકીકતકા છીલ્લા સુરત લગાના, મારેફતકા છીલ્લા એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકી ફના મુખસે "હું" નહી કહેના,
તરીકતકી ફના વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતકી ફના ખુદ ભુલ હકે દેખના, મારેફતકી ફના એક હોના,
કાયમદીન, શરીયતકી ખામોશી મુખસે નહી બોલના,
તરીકતકી ખામોશી મનકો બંધ કરના.
હકીકતકી ખામોશી ખુદી ભુલના, મારેફતકી ખામોશી એક હોના,
કાયમદીન, શરીયતકી વીર્દ[1], સવા પહેર તક પઢના,
તરીકતકી વીર્દ હરદમ ચેતના,
હકીકતકી વીર્દ સુરતમેં ધ્યાન ધરના, મારેફતકી વીર્દ એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકી સબુરી મુખસે ચુપ રહેના,
તરીકતસે સુન સબર કરના,
હકીકતમેં ખુદ ભુલના, મારેફતમેં એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકી તીલાવત[2] મુખસેં કરના,
તરીકતમેં સાસ[3] ઉસાસ પઢના,
હકીકતમેં સુરતસે પઢના, મારેફતમેં એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતમેં વઝુ પાની સેં કરના,
તરીકતમેં વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતમેં ખુદ ભુલના, મારેફતમેં એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકા કરીસ્મા[4] મુખસે કહે સો હોના,
તરીકતમેં વ્હેમગેર દુર કરના,
હકીકતમેં ખુદ ભુલના, મારેફતમેં એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકે પીર આયત પઢાવે,
તરીકતકે પીર વ્હેમ ગેર દુર કરાવે,
હકીકતકે પીર બેખુદ કરાવે, મારેફતવાલે રબસેં મીલાવે.
કાયમદીન, શરીયતકે મુરીદ કયામતમેં ઉઠ કર હીસાબ દેકર
દીદાર પાવે, તરીકતકે મુરીદ વ્હેમ ગેર દુર કરે,

---

૧. નમાઝ પછી પઢવાનું. નિત્યપાઠ. ૨. પઢવાનું. ૩. દમથી.
૪. કરામત.

હકીકતકે મુરીદ ખુદ ભુલે, મારેફતવાલે રબસેં મીલે.
કાયમદીન, શરીયતકે મુરશીદ પ્યાલા પીલાવે,
તરીકતકે મુરશીદ વ્હેમ ગેર દુર કરાવે,
હકીકતકે મુરશીદ ખુદ ભુલાવે, મારેફત વાલે રબસેં મીલાવે.
કાયમદીન, શરીયતકા તાલીબ હકીકી યા મીઝાજી જીકર કરે,
તરીકતકા વ્હેમ ગેર દુર કરે,
હકીકતકી જીકર ખુદી ભુલાવે, મારેફતકી ઝીકર એક કરાવે.
કાયમદીન, શરીયતકી દુનીયા, બાલક, ખલક, સગે,
તરીકતકી વ્હેમ ગેર જાન,
હકીકતકી દુનીયા ખુદી લાના, મારેફત એક પીછાના.
કાયમદીન, શરીયતકી દુનીયાકા તર્ક કરના, ઘર, લડકે, ખલક,
બસ્તી, છોડ જંગલ જાના
તરીકતમેં વ્હેમ ગેર દુર કરના, હકીકતમેં ખુદ ભુલના,
મારેફતમેં એક હોના,
કાયમદીન, શરીયતકે શેતાન રંગ રાગ કેફ પીના,
તરીકતકા શેતાન વ્હેમ ગેર લાના,
હકીકતકા શેતાન ખુદી લાના, મારેફતમેં સબ સેતાનગી મીટ જાવે,
પુરા કમાલ કહેલાના.
કાયમદીન, શરીયતકા નેક બખ્ત ખામોશ હો બંદગી કરે,
તરીકતકે વ્હેમ ગેર દુર કરે,
હકીકતકા નેક બખ્ત ખુદી ભુલે, મારેફતકા એક હો રહે.
કાયમદીન, શરીયતકા જંગ આદમીઉંસે લડના,
તરીકતમેં વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતમેં ખુદીકો ખોના, મારેફતમેં એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતકી કયામત, લોક મરેંગે, ઇસરાફીલ સુર ફુંકેંગે,
તરીકતકી કયામત વ્હેમ ગેરકા મરના, હકીકતમે ખુદી ખોના,
મારેફતમેં એક હોના.
કાયમદીન, શરીયતમેં જીવતે હો ઉઠેંગે કાલબુદ બન કર,
તરીકતમેં ઇશ્કે ઇલાહી પેદા હોના,

હકીકતમેં એખુદ હોના, મારેફ્ત દીદાર પાના.
કાયમદીન, શરીયતકી દોજખમેં કાલબુદકો જલાયગા,
તરીકતકી દોજખ વ્હેમ ગેર જલાવે,
હકીકતકી દોજખમેં ખુદી જલાવે, મારેફ્તમેં રબસે મીલાવે.
કાયમદીન, શરીયતમેં બેહેસ્ત કયામતકો દેવેંગે,
તરીકતકી બેહેસ્ત અભી દીખાવે,
હકીકતકી બેહેસ્ત ખુદ ભુલ બે ખુદ હોના,
મારેફ્તકી બેહસ્ત દીદાર પોંહોંચાવે.
કાયમદીન, શરીયતમેં કયામતકે દીન હીસાબ હોગા,
તરીકતમેં અબી વ્હેમ ગેર દુર કરના,
હકીકતકા હીસાબ ખુદી ભુલના, મારેફ્તમેં મુરાકીબે ભીતર,
હઝરતકા હાથ પકડ હક તલક પોહોચના.[1]
કાયમદીન, કુરાન, હદીસ, સોહી શરીયત, માયની હે સો તરીકત,
અમલ હે સો હકીકત, મુરાદહે સા મારેફ્ત
કાયમદીન, ભેદ બાતીનકા ગુપ્ત કહા,
ઇઝા અન્તુમુલ પુકરાઓ ફ્હોવલ્લા હો રહા *
કાયમદીન, ઝાહેર સો ઇબાદત હય, અમલીયાત બજાવે,
કયામતમેં છુટકા હોવે બ્હેશત મુરાદ કો પાવે.
કાયમદીન, ઝાહેર, બાતીન બરહક હય, ઝાહેર વાયદા ઉધાર,
બાતીન વાએદા નકદ હય, અભી પાવે દીદાર
ભેદ બાતીનકા મુરશીદ કામીલસે પાવે,
ખુદીપના ફ્ના કર, હક દરશન દિખાવે

---

૧. આમા ભવિષ્યની વાતોના વિચારપર બેસી રહેવા કરતા હાલમા અમલ કરવા વિશે તાકીદ કરવામા આવી છે કે આ જીદગીમા ફાયદો થાય. પોતાનુ મન મારીને બીજાઓને રાહત આપવી અને ખુદાને મળવા આ જીદગીમાજ કોશીશ કરવી એ ઉપર જોર દેવામા આવ્યુ છે

* જ્યારે તમે (આયા) ફકીર થાઓ ત્યારે અલ્લાહમા જઇ એક થઇ શકો છો એટલે તેનુ નુર થઇ શકો છો

કાયમદીન, યે ઘટમેં ચાર નફસ હય જાન,
નફસે અમ્મારા, લવ્વામા, મુલહેમા, મુતમઇન્ના પીછાન.
કાયમદીન, ચારૂંકી ખસલત જુદી જુદી હય જાન,
તીનસે ગુઝર જાય, ચોથે પાવે રહેમાન.
કાયમદીન પહેલેમે પાંચ પચીસ, દુજે બીચ પરમ,
તીજે બીચ પડછા હય, ચોથે એન બ્રહમ.
કાયમદીન, જબલગ તીનમેં, તબ લગ સીધ્ધ હે જાન,
તીનસે ગુજર જાવે, સીધ્ધાત પુરા માન,
કાયમદીન, આપ ધર્મ સો પ્હેલે ગુનકી બુજ.
તાકો છોડ જોગ લેવે, સો દુજે ગુનકી સુઝ,
કાયમદીન, ગેબકી બાત બુજે સો તીજા ગુન,
ખુદપના ભુલ જાવે, હકસેં મીલે વો સીધ્ધાત એન સુન.
કાયમદીન, મન હસ્તી[1] તન ખાક હય તોડે સુરતકા તાર,
એસે કીતનેક જાનવર બાંધે સો કયું કર મીલે કીરતાર.
કાયમદીન, તનકો પાક કરે, ઓર મનમેં મેલ ધરે,
મુરશદ કામીલ ખોજે નહી, કહો કયું કર ખબર પડે.
કાયમદીન, તન આપકા પોશન-કરે, મન ચૌદશ જાય,
તનકા સ્વરૂપ ખુદપણા, મન ભમરા કહેલાય.
કાયમદીન, મુરશીદ કામીલ પકડ કર હોવે ઉસકા ગુલામ,
ચાકરી મીન્નત બ્હોત કરે, જબ પોહોંચાવે ઠામ.
કાયમદીન, ફ્ના બંદુક બાગ મારે, ઇસ્કે આસક, મન,[2]
દોનો દેત જબ જેર હોવે, તબ સુરત ચઢે ગગન.
કાયમદીન, ઘટ દેખે, પ્રગટ દેખે, દેખે બાહેર ભીતર નુર,
નુર નૈનોમેં બસ રહે, હો રહે ચકચુર.

---

૧ મન જે હાથી રૂપ છે તે સુરતાનો તાર તોડી નાખે છે.

૨ ફ્ના રૂપી બંદુકથી ગુસ્સો મરે અને ઇશ્કથી મન મરે ત્યારે બે રાખસો દૈતોનો નાશ થએલો કહેવાય

કાયમદીન જીસ્મ અંદર કલબ હય, કલબ અંદર હય રૂહ, સો
રૂહ મુકામી જાન,
મુકામીકા તેજ હય, સોહી સુરત પીછાન.[1]
કાયમદીન, રૂહ મુકીમી સુરજ મીસાલ જાન,
દીગર રૂહાં નબાતી, જમાતી, હયવાની સચ કર માન.
કાયમદીન, ઇસ્મસે જીસ્મ બનાહે, જ્યું પાની સે કરા હુવા
હય જાન,
જીસ્મકો ભુલ ઇસ્મ કો પાવે, જ્યું કરાં પીગલ કર હોવે માન.[2]
કાયમદીન, આખર તો જીસ્મ પીગલેગા, પીગલે આગે પીગલાવે
અલેક નુર દરીયાવ મેં એકાએક હો જાવે.
કાયમદીન, કરા સુરજકી અગ્નીસે પીગલતા હય જાન,
યું ઇશ્કસે આપસકે તનકો પીગલાવે માન.
કાયમદીન, મુવે પહેલે ના મુવા, તાકા જીવના અફલ,
રૂહ ભટકતી રહેગી, ના પાવે વતન અસલ.
કાયમદીન, નેકી કરે તો બેહેસ્ત પાવે, બદી કરે તો દોજખ જાય,
અલેક નુર દીદાર હય, તામેં નહી સમાય.
કાયમદીન, સુરત દેખે, વસ્તુ જાને, અણદેખી ન પાવે,
જહાં નહી દેખી હો, વહાં વો અટક જાવે.
કાયમદીન, જીને દેખી હો સોહી રાહ દીખલાવે,
મુરશીદ કામીલ બીના, દીદાર કભી ન પાવે.

---

૧ જીસ્મ એટલે શરીર, કલ્બ એટલે દીલ (heart), અને દીલની અંદર રૂહ (spirit, soul; life) છે. રૂહ મુકામી અથવા મુહકમ જે હમેશા શરીરની અંદર રહે છે. રૂહે નબાતી તે વનસ્પતીમાં જીવ છે તે. રૂહે જમાદી તે ખનીજ વર્ગમાં જીવ છે તે. રૂહ હયવાની પશુમાં જીવ છે તે. (વધુ સારૂ જુવો દીબાચો)

૨ નામમાથી શરીર થયુ છે. જેવી તરેહ પાણીમાથી કરા થયા છે. જેવી તરેહ કરા પીગળીને પાણી થાય છે તેમ શરીરને ભુલીને પાછું નામ થવું જોઇએ. કરા સુરજના તાપથી પીગળે છે તેમ શરીર ઇશ્કથી પીગળે છે. મુવા પહેલાં નહી મરે તેનુ જીવનું ફોકટ છે (જુવો દીબાચો) મૃત્યુ ટલ્લ અંત મૃત્યુ.

કાયમદીનં, મન નીરાધાર ન રહે, કુછ ચાહીયે આધાર,
ચો દશ ભટકતા ફીરે, તો નહી પાવે દીદાર
કાયમદીન, જો બીચાર દીનકો હોવે સો બીચ ખાબ આવે,
જીસ ચીજ પર મનકી મોહોબ્બત, સોહી મોત વખત આગે આવે.
કાયમદીન, જામે અધીક સ્વાદ હુવા, તા પર મનકી દોડ,
નુરે દીદાર દેખે બીના, ના રહેવે એક ઠોર
કાયમદીન, સબસે અંધીક સ્વાદ દીદારકા, જો કબી મનકો પાવે
હક છોડ કર એક પલ, ના ફીર કાંઇ જાવે આવે.
કાયમદીન, મનકો ઇશ્કસે મારકર જોર લાવે
તોડતાડ નરમ કરે, હક દર્શન દેખાવે.
કાયમદીન, ઇશ્ક બડી જીન્સ[1] હય, હુઇ ગેર સબ જલાવે
ઇશ્ક હીમ્મત દો રહેબર મીલ, હક અલખ તલક પોહોંચાવે.
કાયમદીન, ઇશ્ક, હીમત, ઓર મુરશીદ કામીલ, ચોથા હોવે નસીબકા લેખ,
ચારૂં સંજોગ ભેલી હોવે તબ મીલે અલેખ
કાયમદીન, તોબી હુંડીયે, મહેનત અફલ ન જાન,
બહોત નહી તો થોડા થોડા, હઝરત મીજલગ દિખાય.
કાયમદીન, ઇશ્ક રખ, ખુદી ભુલ, જો અમલ વતન કો ચહાય
રૂહ નબીનેં નબી, હકમેં હક, સો અમલ વતન કહેલાય.
કાયમદીન, જીને ઇશ્ક ખોજ કીઆ, તાકો મીલા મુરશીદ કામીલ,
ખુદ ખો એ ખુદ હુવા સો પોહોંચા અનલ મંઝીલ
કાયમદીન, ફનાફિશેખ હો ફનાફીર રસુલ હુવા ફના ફીલ્લાહ[2]
સો નર બકા હો રહા સીધ્ધાત વલી અલ્લાહ.

---

૧ ચીજ ૨ સુફીવાદના અભ્યાસી પહેલા પોતાના શેખમા ફના થાય છે એટલે દરેકચીજમા પોતાના શેખ અથવા ગુરૂને જુવે છે, પછી એમ સમજે છે કે તેનો ગરૂ–મુરશદ તે રસુલ છે, અને પછી તેમા પોતાના અલ્લાહને જુવે છે એવી હાલતમા તે બકા બીલ્લા થાય છે એટલે હમેશાની જીંદગી મેળવે છે તે મુવા પહેલાંજ મરી જાય છે.

કાયમદીન, સીફાત, કમાલીયતકો, નહી બંદગી, નહી પાક નાપાક
તાકો નહી હાજત દીનકી, નહી શોક, હરખ ઓર ધાક
કાયમદીન, જબ એ મુરાદકો પોંહોચા, તબ કયા ઓરત, ઘરબાર
ખુબ ખુશાલી નહી, ઓર નહી અફસોસ જરા
કાયમદીન, જબ લગ એ મુરાદકો નહી પોંહોંચા,
તબ લગ નફસકા યાદ અમલ
લાખ બરસ તક બંદગી કર, ઇબાદત કર, ભુખા રહે,
જરા નફા સહી, ભટકતા ફીર જંગલોજંગલ
કાયમદીન, વીર્દ કરશ્મે ચલાયે ઓર ગઓસ, જીતા પીર કહેલાય,
યે સબ હે શેખી, ખેલ દુનીયા કે કહેલાય
કાયમદીન, સો ખેલ ઉસ તરફકા જો ખોવે ગેર બીચાર,
ખુદી ખો, બેખુદ હોના, એ મરદું કા કાર.
કાયમદીન, એ બાત સબ ઇસ તરફકી, કહેલાના શેખ પીર
સો બાત ઉસ તરફકી હોના ફના ફકીર.
કાયમદીન, મુખસે અલ્લાહ કહા ઉને નહી અલ્લાહ પાયા,
પાયા તબહી જાનો જીને અલ્લાહ કહેના મીટાયા.
કાયમદીન, જબલગ ખતરા બીચાર અલ્લાહ કી યાદકા,
તબલગ જીસમ ના બીસરે
જીસમકે બીસરે બીના ઇસમ નુર નજર ન પડે.
કાયમદીન, જબ લગ હકકી યાદમેં તબ લગ હક ન પાવે,
હકકી યાદસે ફરામોશ[1] હોવે તબ દરશન દેખાવે.
કાયમદીન, જબલગ હય કુછ બીચાર, તબલગ ખુદી,
ખુદી વાં ખુદા ન આએ.
દો તલવાર એક મ્યાનમેં એકઠી ના સમાય.
કાયમદીન, આશકોકી ઇબાદત ખુદકો ભુલ જાના,
બે ખુદ હો, હક નુરમેં એકા એક હોના.

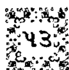
---

૧. ભુલી જાય. જ્યાં સુધી બે ખુદ થતો નથી ત્યાં સુધી દર્શન થતાં નથી.

કાયમદીન, એ બાતીન કી રાહ, આશકોંકા ચોગાન,
કાયેર પોંહોંચ ના શકે, શુરા ચઢે વૈમાન.
કાયમદીન, જાહેર બાતીન મીલે બરહક જૈસે ઘી ઔર દુધ,
જીસે પાયા ઉસે બાતીન બેહ્તર, નહી તો ઝાહેર ખુબ.
કાયમદીન, કીસે કંમખોડે*, એ ચારૂં રાહ હઝરત,
શરીઅત, તરીકત, હકીકત ઓર મારેફત.
કાયમદીન, ઇસ કારણ કહા હઝરત જો હકકી પીછાન પાવે,
સીવાય રબકે જો ચીઝ હોય ઉનસે મુખ ફીરાવે.
કાયમદીન, ખુદી ભુલ, બેખુદ હો, એકાએક હોવે,
સો ભજન કીસકા કરે, કીસકો સાહેબ કહેવે.
કાયમદીન, જબલગ ઝાહેરમેં તબલગ સીધ્ધાત નહી જાન,
તીન ગુણકા બાસી હય સચ કર તું પીછાન.
કાયમદીન, તીન ગુણ છોડે સો અલેકકો પાવે,
સુન શીખર મેદાનમેં ઝગમગ નુર દેખાવે.
કાયમદીન, જો આયા સો પાયા કહે, પાયા નહી હે જાન,
પાયા તબ્હી જાનીયે જો ભુલા ભજન ગાન.
કાયમદીન, મુરશીદ મેહર કરે તબ ઝલમલ નુર દેખાવે,
સીદ્ધાંત કમાલ પુરા હોવે, ખુદ પણા ઉઠ જાવે.
કાયમદીન, મુરશીદ કામીલ આગે મુરીદ શીશ નમાવે,
બહોત ઓજ઼ ઇશ્કસે કરે, તો મુરશીદ ભેદ બતાવે.
કાયમદીન, ભેખ ભજન પર ખલક દોડા જાવે,
છોટેકો બડા કહે, બડેકા મરમ ના પાવે.
કાયમદીન, બડા તો ઉસે કહીયે જો છોટા હો જાવે,
રબકી પાસ જો જા બેઠા, સોઇ છોટા કહેલાવે.
કાયમદીન, ભેદ બાતીન કા ખલક જાને નાહીં,
કૈસે પડદઃ દુર ખીસે, કૈસે પાવે સાંઇ.
કાયમદીન, મુરશીદ કામીલ પકડ, આંખાં બાતીનકી ખુલે,
ખુદ પણેકો દુર કર, અલેક નુર મેં મીલે.

* કમખોડવુ એટલે તાનો મારવો. હલકુ પાડવુ.

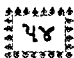
કાયમદીન, ખોજત ખોજત ખોજા ભીતર જીસમ,
ખુદી ભુલ બેખુદ હો કર, દેખા નુર ઇસમ.
કાયમદીન, ખુદી ખો, બેખુદ હો દેખા નુર અપાર,
ગગન મંડલ છોડ કર મીલે બીચ દીદાર.

આજીઝીઃ દર મારેફતે હક તઆલા.

ખુદા આગળ આજીજી.

કાયમદીન, કોન હીસાબમેં, યે સબ બનાવ તેરા,
જો કીયા સો તેં કીયા ઉસમેં નહી કુછ મેરા.
કાયમદીન, કોન હીસાબમેં, આજીઝ ફકીર યતીમ,
જો કીયા સો તેં કીયા, પાક રહેમાન રહીમ.
કાયમદીન, ગરીબ કીસ લેખે મે, સુનો પાક સત્તાર,
બોલે નીરખે અગમકો, સોઇ તેરા આધાર.
કાયમદીન, જો કુચ બોલે સો, તુ દીલ પર મત આન,
આખર આજીઝ ફકીર તેરા, સુન સત્તાર રહેમાન.
કાયમદીનકે સીર પર તું ધની, તુજ બીના નહી કોઇ ઔર,
આજીઝ ફકીર તેરા હય, તુજે ખુબ લગે સો કર.
કાયમદીન, તુજ પર લાડ કરે, સુન સુરીજન સાંઇ.
ખલક સારી યું નમે, કે ખાલીક, તુને બનાઇ.
કાયમદીન, ફકીર આજીઝ હય, તેરા નામ રોશન રહા,
જો કોઇ મુજકો કુચ કહે, જેસા તુને મુજે કહા.
કાયમદીન આજીઝ અરઝ કરે, રાખો શાહા શરમ,
આખરૂ ઇઝતસે જન્મ પાર પાડો, ખુબી હય બીચ ભરમ.

દુનીયા છોડવા વીશે

તરકુદ-દુનીયા રાસો ઇબાદતીન વ હુબ્બુદ-દુનીયા રાસો કુલ્લો ખતીઅતીન.

અર્થ—દુનિયાનો ત્યાગ એ તમામ બંદગીઓની જડ છે અને તેની મોહબત તમામ ગુનાહોની જડ છે.

કાયમદીન, તર્ક કરના ખુદી ગેરકો સબ નેકીકી સરદાર જાન,
દોસ્ત રખના ખુદી ગેરકો સબ બદીયુમેં બડી બદી માન.
કાયમદીન, સમરો સાહેબકો જીને દીયા તુજે જ્ઞાન,
દીન દીન જપના બહોત કરો, ઔર રાખો સાંઇસું ધ્યાન.
કાયમદીન, પરખો અપના વોહી ધણી, ઔર રાખો ઉનસેં પ્રીત,
પ્રીત ઉન બીન ના કરો, ઔર બાજી તુમ લો જીત.
કાયમદીન, ગુરૂ અપના વોહી ધણી, ઔર રાખો ઉસ્સે નેહ,
નેહ ઐસા કીજીયે, સો કબુ ન દેવે છેહ.
કાયમદીન, પ્રીત ઐસી દુનીયાકી, જૈસા રંગ પતંગ,
સાચી પ્રીત સાહેબકી, જો કબુ ન જાવે રંગ.
દુનીયા ઐસી મીઠડી, જ્યું મીસરી સુખ ખીલાય,
આતી લાગે મીઠડી, ઓર જાતી વીખ પીલાય.
કાયમદીન, મીઠાશ ઐસી પીજીયે, કે કબુ વીખ ન લાય.
જ્યું જ્યું ઉસકો ખાય પીયે, તો મીઠાશ ઘણેરી[1] આય,
સાચી પ્રીત સાહેબકી, ઔર સાચા ઉસકા બોલ.
પ્રીત સાહેબ સેં કીજીયે, પાવે વસ્તુ અમોલ,
પ્રીત ઉસસેં તુમ કરો, જો હે સબકા અમીન.
ઘટમેં તેરે વોહી બસે, સો બુજો શાહ કાયમદીન.

---

૧. ઘણી.

મુનાજાતે હક તઆલા.
નરમાં રાખવા વીશે.

કાયમદીન, યતીમી[1] તું રખ, ઔર મત બોલ મોટે બોલ,
મેં મેં કરતે જો ગયે, ઔર ગયા ઉનુંકા તોલ.
અઝાઝીલને મેં મેં કીયા, તબ ગયા ઉસકા માન,
સાંઇ ઉસપર ગઝબ હુવા, ઔર કીયા ઉસે શેતાન.
ફીરઓનને મેં મેં કીયા, ઔર દાવા બાંધા જોઇ,
સાંઇ ઉસપર ગઝબ હુવા, તબ દીયા દરીયામેં ડિબોઇ.
શદ્દાને મેં મેં કીયા, ઔર બહેશ્ત અપની બનાઇ,
સાંઇ ઉસપર ગઝબ હુવા, તબ દીયા દોજખમેં જલાઇ.
પિસર નુહને મેં મેં કીયા, દાવા ઉસ્સે રખ,
આપસકે પેશાબમેં આપહી હુવા ગરક.
મેં પણા તુમ દુર કરો, ઔર હો જાવ ખુબ નરમ,
કાલ, હસદકો દુર કરો, ઔર રાખો રંગ પરમ.
મેં પણા જબ દુર કરે, તબ સાંઇ પ્રગટ હોવે,
ફના આપસકો જો કરે તો દરશન શાહ કા જોવે.
મેં મેં કરતે જો ગયે, હો ગયે વો સબ ફના,
મેં પણે સે વો ગયે, તો કાયમદીન તું કીસમાં.

અઝાઝીલ એક ફરેસ્તો હતો જેણે ઘણા વરસ ખુદાની ઇબાદત કીધી હતી. જ્યારે ખુદાએ આદમને પેદા કીધા ત્યારે અઝાઝીલને કહ્યું કે તેમને સીજદો કર પણ અઝાઝીલે ના પાડવાથી તેના ગળામાં શ્રાપ-લાનતનો તોક પડયો અને તે શેતાન થયો.

ફિરઓન=મીસરનો રાજા હતો. તેને હઝરત મુસા (અ.) સાથે ખુરાઇ રાખવાથી ખુદાએ નાઇલ નદીમાં ગરક કરી નાખ્યો હતો. [**શદ્દાદ** નામના એક

---

1. માબાપ વગરની હાલત એટલે અનાથ પણું. નિરાધાર પણું. ગરીબી.

અરમગ્નાનના હાકમે ઘણા ભાગમા પોતાની સત્તા જમાની હતી જુના પુસ્તકો વાચતા જન્નતનુ વર્ણન વાચી તેને એવી જન્નત આ દુનીયામા બનાવવાનો શોખ થયો જે ઉપરથી હજારો કારીગરોને એકઠા કરી સ્વર્ગ બનાવવાનુ શરૂ કર્યુ દરરોજ ચાલીસ ઉટ ભરી ઝવેરાત, સોનુ ચાદી જેવી કીમતી ચીજો તેમા વપરાતી તેના બગીચામા ચાદી સોનાના ઝાડ તૈયર કરવામા આવ્યા હતા જમીન ઉપર મધે અબર, કસ્તુરી તથા કેસર પાથરવામા આવ્યા હતા આ જગા તયાર થઇ ત્યારે શદાદે જન્નતના નમુના તરીકે તેનુ નામ ઇરમ રાખ્યુ હતુ આવી એ નાદર ચીજ પોતે દુનીયામા તયાર કરવા ભાગ્યશાળી થવાથી તેણે પોતે આખા જગતનો માલેક (ખુદા) હોવાનો દાવો કર્યો અને ગર્વમા ફુલાઇ જઇ ખુદાની કુદરતને તદન ભુલી ગયો જ્યારે મકાન તૈયાર થયુ ત્યારે તેણે પોતાની સવારી તેમા લઇ જવની તૈયારી કરી તે દિવસે એક ભારે ઠાઠ સાથે શદાદ વરઘોડાના રૂપમા જન્નતમા દાખલ થવા પોતાના મુસાહેબો સાથે દરવાજા ઉપર આવ્યો તેવોજ તેણે એક ભયંકર અવાજ સાભળ્યો તેણે આકાશ ભણી જોયુ તો મોતનો ફરેસ્તો તેને દેખાયો આથી શદાદ ઘણો ગભરાયો અને જલદી જલદી તે બગીચામા જવાના ધ્યાનમા હતો કે દરવાજા આગળ પગ મુકતાજ તે ભોય ઉપર પડ્યો અને તેનો પ્રાણ નીકળી ગયો આ વખતે એક એવુ તોફાન થયુ કે જન્નતનુ મકાન તથા તેનુ તમામ રાજ્ય બરબાદ થઇ ગયુ ખુદાને ભુલી જવાથી શદાદને પોતાની હુકમત તથા સત્તા કાઇ પણ કામ લાગી નહી

હઝરત નૂહ એક પેગમ્બર હતા જેમના વખતમા ભારે રેલ આવી હતી અને બેહદ પાણી ચડ્યુ હતુ, તેમાથી લોકોને બચાવવા તેમણે એક વહાણ તૈયાર કર્યુ અને તેમા તેમનુ તમામ કુટુબ બેઠુ હતુ ફક્ત તેમની એક સ્ત્રી અને તેમનો કનઆન નામનો છોકરો નહી હતો હ૦ નુહે તેમને કહ્યુ અદર આવો પણ કનઆને કહ્યુ કે હુ પહાડ ઉપર જઇશ પહાડ ઉપર પાણી પોહોચવાનુ નથી પણ ત્યા પણ પાણી ચડવાથી તે ડુબી ગયો

૫૬

દર ઇટમે તાહીદ—મારેફતે હક તઆલા

કાયમદીન, ફના આપમ કો તુ કર, આગ ભોમ મઇને ધ્યાન,
મે પરદો દુર કરે, તો પરગટ હોવે રહેમાન

કેના હો બીચ પ્રેમ, ઔર "મેં," "હું" સબ તું છોડ,
મજાહ પ્રેમકા જબ ચખે, ગીર જાવે તેરા તોર[1].
ઢુંડ તુજમે, ફીકર કર, કે હેર તુ આપી કોન,
"મે" "મે" આપસ કયા કરે, હય નાપાક એકજ બુંદ.
ભુત પાચકાર[2] તું હય, અસલ તેરી પીછાન,
ખાકી બંદા સમજ કર, મત કર તુ આપ ગુમાન
મે પણા જબ દૂર કરે, તબ પાવે હઝરત રસુલ,
વલીયોકી મીજલસ મીલે, જબ પીયુજી કરે કબુલ.
આઝીઝ અખતર તુ હય, યુ દીલમે તેરે જાન,
શાહ કાયમદીન ખુદ ભુલ કર, દેખા દર્શન રહેમાન.

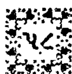
૫૭

દર ઇસ્મે તૌહીદ–મારેફતે હક તઆલા

કાયમદીન, તેરા સમરણ[3] કરે, ઔર ધરે બેખુદ ધ્યાન,
મેહર કરો તુમ ઉસ ઉપર, હય ફકીર તેરા જાન
સાચા મેરા તુજ હય, ઔર ઢુંઢુ દુજા કહાં,
સમરથ એસા તુ બડા કે ગાલે હીરદે મહા
બોલુ ચાલુ તુજથકી, ઔર સાથી મેરા તુ હી,
તુજસે મેરા કાજ હય ઔર દુજુ ના મે કોઇ
સાચા સાહેબ તુ ધણી, ઓર કીજીયે મુજપર મેહર,
જ્ઞાન જો હીરદે ઉપજે, સો સબ સાઇકી લહેર
બોલે ચાલે તુ ધણી, ઓર કહે મેરા નામ,
ખાકી કીડા કોન ગરજ, એ સબ તેરા કામ
જીસકે સીરપર તુ ધણી, ચીંતા ઉસે ન હો,
સાચા સમરથ તુ બડા કે પાર ઉતારે જો
અવ્વલ આખર તુ ધણી, ઓર મુજ હે તેરા આધાર,
શાહ કાયમદીન કહે પીયા, ઇજનને ઉતારે ભવ પાર

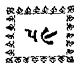
---

૧ અભીમાન, રોફ, બડાપણ. ૨ પચ ભુતનાતત્ત્વ. ૩ યાદ કરતું.

દર મારેફતે હક તઆલા.

કાયમદીન, સોચના કયા કરે, દેવે જગકો ભુલ,
ઘટ ઘટમેં તો પીયુ બસે, બાસ બસે જ્યું ફૂલ.
પીયુ તો કીસે પાવે નહી, ઔર દેખે ઉંચે અરશ[૧],
દીલ અરશ તો પાસ હય, ઔર ઢુંડે કહીં બરસ.
મક્કા મક્કા સબ કોઇ કહે, ઔર ઢુંડે નહી ઘટ આપ,
દીલ મક્કા તો પાસ હય, તુમ કરો હજ ઔર તવાફ.
કલમા સહી તો ના કરે, ઔર કહે હમ મુસલમાન,
હુંસદ બુગઝ[૨] તો બ્હોત હય, ઔર નહી અલ્લાહુસે ધ્યાન.
કીલી કલમા ખોલકર, કીના દીલસે ભાન[૩],
કહા નબી સો તુમ કરો, ઓર જો કહા સુબહાન.
કફની ગલેમેં ડાલકર, નામ ધરાયા ફકીર,
નાતો બીરેહુકા ઘાવ સહા[૪], ના કીસીકી જાની પીડ.
ફના આપસકો જો કરે, હુય મુસલમાન વહી,
જીવત મરતક હો રહે, વોહી ફકીર હે સહી.
આજીઝ દુલહુન મેં પીયા, ઔર નહી કુચ લેખે[૫] માંહી,
શાહ કાયમદીન પર મેહર કરો, પીયા પકડી તેરી બાંહી[૬].

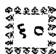
દર ઇલ્મે તૌહીદ.

કાયમદીન, પીયુ પેછાના ઓર જાની દીલમેં બુજ,
મોત આખર છોડે નહી, સો રાખો હીરદે સુઝ

---

૧. આસમાન ઉપર ખુદાની જગા ૨. કીનો. ૩. કાદ. ૪. જુદાઇ ઇશ્કનો જખમ સેહવો. ૫. કાંઇ ગણત્રીમાં નથી. ૬. બાય.

ઇન દુનીયામેં આએકર, સદા ન જીવે કોઇ,
પીયુ પીછાનો તુમ અબી, નહી તો ફીર[૨] પસ્તાવા હોય
મેરા મેરા કયા કરો, ફલ ઉડ જાશે હામ[૧],
છુપે સો દીલમેં બસે, નહી ભરોસા સાસ[૨]
લુકમાન જેસે હો ગયે, ઓર હીકમત રખતે બહોત,
સોબી આખર[૩] મર ગયે, કીસે ન છોડે મોત
ઇસ દો ઘડી કે ખેલ પર, મત તુમ જનમ ગુમાવ,
જુઠી બાજી દુર કરો, સચ્ચા ખેલ લગાવ
ખેલો બાજી પ્રેમકી, બીચ મન ચોગાન,
ખુદ પહેલે તો ભુલ કર, દેખો નુર સુબહાન
પાચ તત્વકા પુતલા, મત હો આપસ બડા,
આખર મોત ન છોડેગી, સો મુવે પ્હેલે મરજા
મુવે પ્હેલે જો મુવા, રહા વો સદા અમર,
નુરમે નુર સો મીલ ગયા, ફિર ઉસે કયા હે ડર
આપસ મોટે જો હુવે, વો તો ખો ગએ નીશાન,
હલકે હો કર જો રહે, તો અબતક રોશન જાન
આજીજ હો કર તુમ ચલો, ઓર પીયુ કો તુમ સમરો[૩],
શાહ કાયમદીન, ઇન બાતો સે, બેઠે કલીયા[૪] કરો

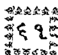
દર ઈલમે તૌહીદ

કાયમદીન, યાદ હે સો નીર્મલા[૫], ચોખડ ઝલકે નુર,
દુઈ[૬] બાદલ જો મીલે, તો જગ અંધારા હોય
કીડી[૭] મનસે હો રહે, ખોવે આપ પ્રકાશ,
રગ જો પાવે સાજના, આવે ઉસમેં મીઠાશ

---

૧ હસરૂપી જીન ૨ શ્વાસ ૩ યાદ કરો ૪ કમાઇ કર ખુશી કરો ૫ સાફ ૬ ખુદી ૭ કીડીના જેવું નરમ મન

લકડા હલકા આપ હય, તો ઉસકો પાની તિરાય,
દેખો ભારી લોહેકો, નાખત પહેલે ડુબાય.
ખાક જો આજીઝ+ આપ હય, દેખો ઉસકા મુલ,
જીસ્સે આદંમ સુફી બને, દુજે નબી રસુલ.
ગરીબી ઐસી ખુબ હય, જીસ્કો હક્કા પ્યાર,
ખુદ પણે કો ભુલ જાવે, તો દરશન દેવે કીરતાર.
આજીઝ હોકર તુમ ચલો, ઓર રાખો સાંઇસુ ધ્યાન,
શાહ કાયમદીન કહે ઘટમેં પ્રગટ હોવે રહેમાન.

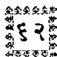

દર મારેફતે હક તઆલા.

કાયમદીન કહે પીયુ પાસ હય, મત જાનો તુમ દુર,
ખુદી પરદા દુર કરો, મીલ જાઓ નુરમેં નુર.
કલાઇ જયસા દીલ હય, જો તું પાની ખોય,
બુદ્ધી ડાલે પ્રેમકી, તો રૂપા ખાસા હોય.
દુધ થા સો દહીં હુવા, ઓર ખોયા આપસકા નામ,
પણ પાયા બીલોના[1] પ્રેમકા, હુવા સો મસ્કા જામ.
મસ્કા અંતર ખો દીયા, ઔર હુવા જલજલ સાફ,
આગ જો ખાઇ પ્રેમકી, તો રહા સો ઘી હો આપ.
તીલ જેસા નેહ[2] કીયા, ઓર ખોઇ આપસકી ખાલ[3],
પાયા ઉજાલા પીયુકા, ઓર હુવા સો જોબન લાલ.
ખેલ જો ભારી પ્રેમકા, નહી ખાલાકા[4] ઘર,
શીશ કબુલે આપકા, તો પાંઉ ઉસમેં ધર.
નીરંજન તેરે ઘટમેં બસે, ખો તું નુકતા ગૈન,
શાહ કાયમદીન કહે ભાઇ જ્ઞાની હો રહીયે ઐન.

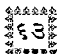
+. હલકી.

૧. વલોણું. ૨. પ્રેમ. ૩. આપ પણાનું ચામડું. ૪. માશીનું ઘર એટલે કે એ કાંઇ રમત વાત નથી

દર મઆરેફતે હક તઆલા.

ઉઠ ઉઠરે ઓ ગાફીલ, અબ હોજા તું હુશીયાર,
જોબન તેરા ચલા ન જાવે, પીયુકો સંભાર.*
જાગા ઉને લાલ કમાયા, ઓર સોયા ઉને ખોયા,
બીન દામસે હીરા મીલે, ઉઠ ગાફીલ કયું સોયા.
સો, સો કર અબ જન્મ ગુમાયા, ચીંતા ધરી નહી હામ,
જાગરે ગાફીલ, હો હુશીયાર, લે સાહેબકા નામ
સોના તુજે મીઠા લગે, પણ કડવા હય સબ જાન,
ગફલતમેં મત ઉમર ગુમા, પીછાન લે રહેમાન
જાગો, જાગો જપના કરો, ઓર રાખો સાઇસુ ધ્યાન,
સાહેબ તુજપે રહેમ કરે, છોડ દે દિલકા ગુમાન,
ખુદ પણે કો દુર કરો, ઓર રખો બેખુદ ધ્યાન,
શાહ કાયમદીન આશકકી રમ્જ,+ જાની સચ કર માન.

દર આરેફતે હક તઆલા.

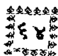
લોક બીચારે બાવરે[1], ઓર નહી પાઇ ઉન બાટ[2],
બાક[3] ઉનુકા કુછ નહી, તુમ રખો સાઇસુ આસ
ચાખે બીના કયું માને, ઓર નહી હે ઉનુકા બાક,
બોલ ઉનુ કે સુનકર, તુમ કરો દીલકો રાક
ઉલટે બોલકો સુલટે કર, ઓર સમજા તેરા જી[4],
કડવે વચન જો કોઇ કહે, તો મીઠે કર તુ પી.

---

* યાદ કર + ભેદી વાત

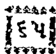
૧ ચકળાયલા ૨ રસ્તો ૩ કસુર ૪ જીવ

લોક બીચારે જાનતે, તો કહેતે તુજકો કાય,
આરમી બીના કયુ કર, કહો મુહ‡ દેખા જાય
આખુ આગેસે ઉઠા કર, ઓર ડાલે પરદા ખીસાય,
લોક બીચારે કયા કરે, આખા નહી દીલ માય
એવા સાઇકી તુમ કરો, ઓર હો રહો જાન અજાન,
શાહ કાયમદીનકી રજ્જ, જ્ઞાની સચ કર માન,

દર ઈલ્મે તોહીદ

પીયુ આપનકે નુરસે કીયે નબી સુલતાન,
નુર નબીને ખનક હુઇ, પ્રેમ ઘર[1] એ જાન
રૂહ તુમારી નુર હય, સચ કર બુજો સહી,
ઉસ બીના કોઇ ખાલી નહી, સબ ઘટમે હય વહી
રાગ સમજ કર તુમ સુનો, ઓર કહો ઉસકા નામ,
નુર પીયુકા જો સુને, સો કયુ કર હોવે હરામ
રાગ સમજ કર જો સુને, નફા ઉસીમે પાય
અલ્લાહુ જારી રખે તો, દીદાર નૂર દિખાય
પ્રીત પીયાસે તુમ કરો, ઓર જાવ આપસકો ખોય,
શાહ કાયમદીન કહે જ્ઞાની, સો રાગ ઇબાદત હોય

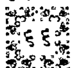
દર ઇલ્મે તોહીદ

હીરે અદર તુ બસે, ઓર મોતી ઉમકે મહા,
જહા દેખુ વહા વહી વહી,[2] ઓર ઢુંડુ પીયુકો કહા

---

‡ મોહુ
૧ (પરમ અક્ષર એ માન)એવા પણ શબ્દો છે
૧ તેજ

પુલ અંદર તો બાસ બસે, પુલ ઝાડ કે મહાં,
જહાં દેખું વ્હાં વહી વહી, ઓર ઢુંઢું પીયુજી કહાં.
બીજ અંદરતો બડ² બસે, ઓર બીજ બડકે મહાં,
જહાં દેખું વ્હાં વહી વહી, ઓર ઢુંઢું પીયુજી કહાં.
તીલ અંદર તો તેલ બસે, ઓર તેલ સો તીલકે મહાં,
જહાં દેખું વ્હાં વહી વહી, ઓર ઢુંઢું પીયુજી કહાં.
દુધ અંદરતો દહી બસે, ઓર મસ્કા ઘી ઉસ મહાં,
જહાં દેખું વ્હાં વહી વહી, ઓર ઢુંઢું પીયુજી કહાં.
ખાક અંદર તો તું બસે, ઓર પીયુ સો હીરદે મહાં,
જહાં દેખું વ્હાં વહી વહી, ઓર ઢુંઢું પીયુજી કહાં.
ઘટ ઘટમેં તો પીયુ બસે, ઓર સબ મેં હયગા વોહી,
શાહ કાયમદીન ખુદ ભુલ, પીછાના અલેક સહી.

દર ઇલ્મે તોહીદ.

નુકતેકા ભેદ જો કોઇ જાને, સોહી હક તઆલા કો પીછાને,
તોહીદ ઇલ્મ કો જાને જો, સોહી ખુદ પણા ડાલે ખો.
બે ખુદ હો દેખે કીરતાર, મીલ જાવે બીચ નુર દીદાર,
મુરશીદ કામીલ મેહર કરે, તોહીદ ઇલ્મ કી ખબર પડે.
મારેફત તૌહીદ કા મીઠા શુન, શાહ કાયમદીન કહે સો સુન.

નુકતા દર તૌહીદે મારેફત

"વફી અન ફોસેકુમ અફલા તુબસેરૂન," પંડમેં તેરે ખોજ કર,
"ફિસ સવાદિલ લયેલ," સુનમેં આત હય વહાં તુ સુરતકા ધ્યાન ધર.

---

૨. વડનું ઝાડ

"વકાનલ્લાહો બે કુલ્લે શયેઇન મોહીતા," સબ જાગ ઉસકા બાસ હય
"કુલ્લુલ મોમેનીના અર્શલ્લાહે તઆલા," ઘટમેં પીયુજી પાસ હય.
"કુન ફ યકુન" કા ઘોર હુય અગમ અગોચરમેં,
"વઝકુર રબ્બકા ઇઝા નસીતા," "હું", "તું" નહી ઇસ ઠામમેં.
"ઇઝા અંનતુ મુલ પુકરા," નુકતા ઉપરમે ઉડ ગયા,
"વફીવા માઅકુમ અયેનમા કુન્તુમ" કે તું તું હો રહા.
"લા ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહો વાહદહુ" જ્યં દેખો વહાં વોહી વોહી,
"લા શરીકા લહુ" ઉસ બીન દુજા કોઇ નહી.

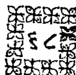
હે બ્હાં અલેક અકેલા, બેચુન બેનમુન ઝાત,
હરેક કીસીકા કામ નહી, ચડના અગમ અગોચર ઘાટ.
વો ઘાટ જો કોઇ ચડ ગયા, ઉનકી ન પાય ગુધ્ધ ખબર,
જો કોઇ ચડજાવે ઉસ ઘાટ પર, વેદ અલ્લામેં હે મગર.
"મુત કબ્લ અંત મુતુ," મીર દે મીર લેને લગે,
એ ખેલ ભારી પ્રેમકા, નહીં ખાલાકીલ જગે.
અવ્વલ અજાંપા જાપમેં, વ્હેમ ખયાલ સબ દુર કરના.
બીજુ મેહમુદા ઘાટ પર, સુરતકો લે લગાના.
મુરશદ મેહેર સાથ લે, આપમેં સુધર તું,
ઇશ્ક ઇલાહી તેગસે, ફિર નફ્સકો માર તું.
નફ્સે અમ્મારાકો તું, દીલ બીનાસે દુર કર,
નુર ખુદાકી દેખલે, ખબર ઇધરકી તું બીનર.
ઉપર તરફ હુશીયાર હો, દર્શન દેખ મુશાહદા,
આગે અગમ મંઝલમે, ગનઠ[૧] હુય હજનતકા[૧].
પીરબારકી જાન હુય, મહાશુન નામહે બાકી.
દેખો દરશન પીરનાકા, બ્હાંસે નુમ આને જાકી.
અગમા પીગાહે દામમે, કદને હે હરકો મગર,
"અમ્માતાનો મિઅરાજુલ મોમેનીન." નુરે દો દેખો દરન.

* અનુક્રમણી ૧. નાશ ૨. ૩. દેહુદ્દ.
૪ નમ્ર એ મોમેનોની મેઅરાજ છે

દીદાર રબકા દેખકર, ભુલ ગયે સબ શુદ્ધ બુધ,
દેખત મન હેરત હુવા, ગંજે ખફી[૨] ઉદ બુદ.
તેહકીક વોહી અલખ હય, જો કહેતી સબી અલક,
"લી મઅલ્લાહે[૩] નહી કીસકો," કયા મુરસલ કયા મલક.
"મન કાના ફી હાઝેહી આમાં[૪]," જીનકો પાવેગા યહાં,
"ફહોવા ફીલ આખરતે આમાં[૫]," સચ દેખેંગે વહાં.
કુરાન ભીતર હક કહા, ફરમાન આપસ ખોલ કર,
જીનકો યહાં પાયા નહી, વોહ વહાં બી અંધે મગર,
"નહનો અકરબો ઇલએહે મિન હબલિલ વરીદ[૬]," હક પાસ
હે હજુર,
મુલ્લાં, ફાઝીલ, મોલવી, સબ બતાવે બ્હોત દુર.
મુરશદ કામીલકી મેહરસે દીખલાવે મંઝીલ સબી,
ઝલમલ, ઝલમલ દેખા દર્શન નૂરે નબી.
નાસૂત ઓર મલકૂત સબ, હાંસીલ કીયા પીર સાથ,
જબરૂત ઓર લાહૂત ઓર હાહૂત તક ચઢાયા ઘાટ.
વહાં ચઢકર ઉસમેં મીલ, હો રહા એકાએક,
જીસે ખલક કહેતી હય, વોહ પીર દીખલાએ અલેક.
વોહ ઓર પીર કુછ જુદે નહી, સચકર મેં દેખા સહી,
પીર મેં સચ સાંઇ પાયા, પીરસો વહી વહી.
કામીલકો તો એકી હય, કચ્ચેકો દો દીખાવે,
"વજ્હો રબ્બી બે રબ્બી," અલ્લાહસેં અલ્લાહકો પાવે.
પીરકો જબ અલ્લાહ બુજા, સચ કર મેંને જબી,
આપસ પણા મુજસે ગયા, દેખા દર્શન તબી.
ઇસી તરેહ બુજે બીના, દર્શન પીયુકા ના મીલે,
આપસ પણા ભુલે નહી, સુરત અગમ કો ના ચલે.
શાહ કાયમદીન દેખા, સચ્ચે સાંઇ કીરતારકું,
"હું" ગયા મુજ હાથસે, હો રહા "તું" "તું."

---

૨. છુપો ખજાનો. ૩. મારો ખુદા સાથે એક વખત હોય છે. ૪. જે આ દુનિયામાં આંધળો છે. ૫. તે આખેરતમાં પણ આંધળો છે. ૬. અમે તારા ગળાની ધોરી નસથી પણ પાસે છીએ. (એવું ખુદા કહે છે.)

દર મારેફતે હક તઆલા

જૈસા ખેલ હય દર ઝમીન ઓર આસમાન,
એસા ખેલ હેગા યે તનમાહીં પેછાન
જૈસા ખેલ હય દર્શન નુર તુરે,
એસા ખેલ હય તનમે ભી ઝહુર *
અરબએ અનાસર‡ બના એક ઘાટ,
ઝાત એકસે હુઇ દો સીફાત
કીત્ને તન કસીફ ઓર કિત્નેક તન લતીફ,
કીત્ને તન ફના ઓર કીત્નેક તન બકા ઓ શરીફ

અર્થ—જેવી રચના ઝમીન અને આસમાનની છે તેવીજ આ બદનની પણ છે જેવુ તુરનુ નુર છે તેનુજ નુર આપણા શરીરમા પણ છે. ચાર તત્વ, ખાક, પણી, આગ, હવા છે જેમાથી સૃષ્ટી—જગતની રચના થઇ છે તેમાથીજ માણસ પણ બન્યુ છે (જુવો દીબાચો) ઝાતમાથીજ સીફાત પણ પેદા થઇ છે તે સીફાતોના જોડ છે એટલે સામસામી છે જેમકે ભનુ અને બુર, સાચુ અને જુઠુ કેટલાક તન-શરીર મોગ છે અને કેટલાક તન નાના છે, કેટલાક તન ફના થય છે અને કેટલાક તન હમેશગીને માટે રહે છે એ ચારે તનનો ખુલાસો ૭૧ મા અધ્યાયમા સમજાવેલો છે

ઇસ મીસાલ ચાર રૂહ હય જાન,
નીફ્લી, કુદસી, સમાઇ, અલવી પિછાન

અર્થ—એવીજ તરેહ ચાર રૂહ-પ્રાણ છે નીફ્લી એટલે પશુની ("the lower spirit" which is said to belong merely to animal life), કુદસી એટલે પવીત્ર જેવી કે ઇસા અલએ હીસ્સના મની 'The Holy spirit') રૂહ સમાઇ તે આસમાની અને રૂહ અલવી તે બેહસ્તની ("the lofty or heavenly spirit)

---

* ઝહેર પ્રગટ ‡ ચાર તત્વો

\

ઇસ મીસાલ ચાર દીલ કહેતે હય જાન,
દીલ મુનવ્વરી, સનોબરી, નીલોફરી, ઇબરતી પીછાન.

અર્થ—એવીજ રીતે ચાર દીલ છે. મુનવ્વરી એમાં નફસાનીયત ભરેલી છે. સનોબરી એને ઈરકે હક જલાલ છે. ત્રીજું ઇબરતી એ ઘટની અંદર રોશન થાય છે. કુદરતની રચનાની ખબર એમાં છે. ચોથું નીલોફરી એ નુર જલાલ સાથે જોડાય છે. (એ ચારે દીલનો ખુલાસો ૭૧ માં અધ્યાયમાં આપેલો છે.)

ઇસ મીસાલ ચાર નફસ હય જાન,
અમ્મારા, લવ્વામા, મુલહીમા, મુતમઇન્ના પિછાન.
ચારોંકી ખાસીયત ચાર વજેહ બુજ,
સમજ લાવ તોહીદ, પડે કુછ સુઝ.
નફસે અમ્મારા તઆલ્લુક હય ખાક સાથ,
નફસે લવ્વામા તઆલ્લુક હય આબ સાથ,
મુલહીમા તઆલ્લુક બાદસે જાન,
મુતમઇન્ના તઆલ્લુક આતશ પીછાન.

અર્થ—એવીજ તરેહ ચાર નફસ છે. અમ્મારા, લવ્વામા, મુલહીમા, મુતમઇન્ના (જુવો આગળ) ચાર તત્વ છે તેની સાથે એ ચાર નફસ સંબંધ રાખે છે, તેથી તેની ખાસીયતો જાણે તો કાંઇ સમજ પડે અને તોહીદનું જ્ઞાન થાય અમ્મારા ખાકની સાથે સંબંધ રાખે છે; લવ્વામા પાણી સાથે રાખે છે, મુલહીમા પવન સાથે રાખે છે. મુતમઇન્ના આતશ સાથે રાખે છે.

ચ્હાર તબએ[1] સવાર હય વજુદ ઉપર,
બાદશાહી કરતે હય વજુદ[2] પર મગર.
શરીયતી કહેવે મુતમઇન તઆલ્લુક[3] ખાક હય,
મારેફતી કહેવે તઆલ્લુક આગ હય.
શરીયતી આકકી માયની ફના જાનતે હય,
મારેફતી ખાક માયની અંધારા જાનતે હય.
ખાક ન કીસકો જલાવે ન રોશન બનાવે,
આગ જલાવે વ્હેમ ગેરકો ફીર રોશની આવે.

૧ તબીયતો. ખાસીયતો ૨ શરીર. તન. ૩ સબંધ

અર્થ—એ ચાર ખાસીયતો શરીર ઉપર સવાર થાય છે ત્યારે તેની ઉપર રાજ કરે છે. એટલે જેમ શરીરને નચાવવા માગે તેમ નચાવી શકે છે. શરીયતવાળાઓ કહે છે કે નફસે મુતમઇન્ના ખાક સાથે સંબંધ રાખે છે ત્યારે મારેફતવાળાઓ કહે છે કે આગની સાથે રાખે છે. શરીયતવાળા કહે છે કે ખાકની માયની ફના છે. મારેફતવાળાઓ કહે છે કે ખાકની માયની અંધારૂં છે. કારણ કે ખાક છે તે નથી સલગી શકતી કે નથી રોશની આપી શકતી. આગ છે તે "વ્હેમ ગેર" ને સલગાવી શકે છે તેમ રોશની પણ આપે છે.

મુતમઇન્ના તઆલ્લુક આતશપના, ઇસ બીન કયુ હોવે ગેર ખતરા ફના.

મુતમઇન્ના તઆલુક આતશ કહેલાય, વ્હેમ ગેર ખુદીકો દેવે જલાય.
વ્હેમ ગેર, તોફાન, સબ જલ જાવે, તબ પલપલ દીદાર નુર દેખાવે.

અર્થ—મુતમઇન્ના આતશ સાથે સંબંધ રાખે છે. એ શીવાય વ્હેમ ગેર બળી જતો નથી. વ્હેમ ગેર, ખુદી વગેરે જ્યારે બળી જાય છે ત્યારેજ પળે પળે નુરનો દીદાર થાય છે.

ફાઝીલુંને* સું બુજ ઠેરાઇ હય જાન,
ખાક ખસલત ગરીબી હુય માન.
ગરીબી માએના ફાઝીલ ફના ધરાવે,
ગરીબી, ખાકસારીસે દીદાર પાવે.
આશીકોને કહી હુયે રમઝ ખોલ કર,
ગરીબ તો હોતી હુય બકરીભી મગર.
બકરી કુચ હક રસીદ હોતી નહીં જાન,
ફના હોના કુચ દીગર ચીઝ હુય માન.

અર્થ—આલીમોએ એવું ઠરાવ્યું છે કે ખાક ગરીબીની ખસલત છે. અને ગરીબીની માએની ફના થવું. એટલે ખાક જેવા થવાથી ખુદાના દીદાર થાય છે. તેનો મારેફત વાળાઓ જવાબ આપે છે કે ગરીબનો બકરી પણ છે. પણ બકરી કાંઇ ખુદાને પોહોંચતી નથી. ફના થવું એ તો કાંઇ બીજીજ ચીજ છે.

ઇશ્કકી ખસલત આતશકી કહેલાવે, વ્હેમ ગેર દુર ઇસ્મકો ભુલાવે.
ઇસ્મ ભુલેસે ઇસ્મકો પાવે, ભેદ ફનાકા યેહી કહેલાવે.

* જાહેર ઇલમવાળાઓ

અર્થ—ઇશ્કની ખસલત આતશની છે. વ્હેમ ગેર દુર કરીને શરીરને ભુલાવે છે. શરીરને ભુલવાથી ઇશ્ક એટલે ખુદાના નામની ખબર પડે છે. તેજ વખતે ફનાનો ભેદ માલમ પડે છે.

ખલક જીસે મુવા કહે વોહ હય અમર,
મરતી હય સો ચીઝ હેગી દીગર.
આગ, પવન, પાની, ખાક જમાવ કામીલ,
બની હે ઉસ્સે આદમ કી સુરત શીકલ.
પાંચમી, રૂહ માંહે રખી હય જાન,
સો હય નળી નૂર અઝ રેહેમાન.
ઇનોકી અવધ બાંધી હય દમ ઉપર,
ઇતને દમ પુરે હોવે તબ સબ સબકી રાહ જાવે મગર.
આગ ઓર પવન દોનો ગીલ,
રૂહકી સાથ દોનો જાવે નીકલ.
પીછુ રહા પાની ઓર ખાકકા ભાગ,
તાકો જા ગાડે બીચ ખાક.
ખાકમેં ખાક મીલકર સમાવે,
પાનીકા ભાગ પાની પતાલમેં જાવે.
આગ જા આગમેં સમાવે,
પવન પવનમેં મીલ જાવે.
જહાં થા રૂહકા ઇશ્ક, ધ્યાન,
રૂહકો પાયા વહી ઠિકાન,

અર્થ—જેને ખલક મરી ગયો કરી સમજે છે તે તો અમર છે. જે મરી જાય છે તે તો બીજી ચીજ છે. આગ, પવન, પાણી અને ખાક એનો જમાવ માણસની સુરત છે. તેમાં પાંચમું તત્વ રૂહ જે ખુદાએ મુકી છે. તે નળી નુર છે. એ પાંચ તત્વના પુતળાંની અવધ દમ ઉપર બંધાયલી છે. આટલા દમ પુરા થાય કે પાચે તત્વ પાછાં છુટાં થઇ જાય છે. આગ અને પવન એ રૂહની સાથે નીકળી જઇ આગ આગમાં મળી જાય છે, પવન પવનમાં મળી જાય છે. પાણી અને ખાકનો ભાગ રહે છે તેને દાટી આવે છે તેમાંથી ખાક ખાકમાં મળી જાય છે અને પાણી પાના-

ળીમાં ચાલ્યું જાય છે. અને રૂહ નીકળતી વખતે જેની ઉપર તેનું ધ્યાન હોય છે તેવે ઠેકાણે જાય છે.

[આજ સબબસર મરતી વખતે માણસને ખુદાના કલામોની યાદ આપે છેઃ મુસલમાનોને કલમો પટાવે છે. હીંદુ ભાઇઓ પોતાના ધર્મના શબ્દો યાદ કરે છે.]

જો અંત વેલા રૂહકા ધ્યાન,
સોહીચીઝ સુરત બન, સોહી હરફ્ બોલતે કયામતમેં રૂહ ઉઠેંગી માન.

બીઝાજી કયામત વરભંડ ફના હોના જાન,
હકીકત કી કયામત મરના, જીવત જીવ કયામત આપ ભુલના જાન.
તરીકત કી કયામત વ્હેમ ગેર ભુલના જાન,
શરીયતકી કયામત વરભંડ ન પેદા હોના માન.
વજુદ કી કયામત મરના જાન,
હકીકતમેં આપ ભુલના, મારેફત મેં હક પાના માન.
ઇસમેં મુઇ નહી એક બી ચીઝ પીછાન,
સબ છુટ ગઇ આપ આપકે ઠિકાન.
કોન મુવા; કામ મુવા, ક્રોધ મુવા ઓર મુવા અહંકાર,
હિર્સ મુવા, લોભ મુવા, હસદ મુવા, મુવા સબહી બીગાડ.
"મૂતુ કબ્લ અંત મૂતુ," અરબા અનાસર તુટે બાદ સબ બીગાડ મરેગા જાન,

તુટે આગે જો મારે, ઓ બડા મરદ પીછાન.
સો નર નુરે દીદાર પાવે, અસલ વતનમેં જાકે સમાવે.
ઉસીકા ડર ખોફ સબ ગયા મીટ, ઓ નહી ઉઠે રોજે કયામત.

અર્થ—જેવું મરતી વખતે રૂહનું ધ્યાન હોય છે તેવીજ હાલતમાં તેવાજ બોલ બોલતી તે કયામત વખતે ઉઠે છે કયામતમાં બ્રહ્માંડ ફના થશે એટલે શ્રષ્ટીનો લય થશે. હકીકતની કયામત મરવાનું છે તે, જીવતા જીવની કયામત પોતાપણું ભુલી જવુ, તરીકતની કયામત વ્હેમે ગેર ભુલી જવું. શરીયતની કયામત પાછું શરીર પેદા નહી થવું તે. શરીરની કયામત મરવું તે, હકીકતની કયામત પોતાપણું ભુલવું; મારેફતની કયામત ખુદાને મળવું એમાં એક પણ ચીઝ મરતી નથી. બધી ચીઝ છુટી થઇ

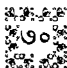
પોત પોતાને ઠેકાણે પોહોચી જાય છે. કોણ મુવુ ? કામ, ક્રોધ, અહંકાર, લોભ, હીર્સ, અદેખાઇ એવા બધા વિકારો મરી ગયા પણ આ બધા બીગાડો પંચભુત તુટયા પછી મરે તે આગળ જે ધણી "મૃતું કબ્લ અંત મૃતુ" માફક, જીવતા છીવત મરી જઇ બધા બીગાડોને મારે છે તેજ ખરો મરદ છે. તે નરને દર્શન થાય છે અને અસલ વતનમા જઇ મળે છે. તેને કોઇ ચીજનો ભય રહેતો નથી અને તે કયામતને રોજ નવળી હાલતમા ઉઠતો નથી.

ઇન્ના અવલીયા અલ્લાહે લા યમૂતુન. વલા, ખઔફુન અલએ હિમ વલાહુમ યાહઝનૂન. (હદીસ.)

અર્થ—વલી લોકો મરતા નથી તેમને ન કોઇ ડર છે કે ન કોઇ ગમ છે (પેગમ્બરી ફરમાન)

ખુદપના ઉસ્સે નીકલ ગયા, જો થા સો હો રહા.
જીસકો મુરશીદ કામીલ પાવે, ઉસે યે મુરાદ કો પોહોચાવે.
નુકતા ગૈનકા કર તું દુર, ઐન બે ખુદ હો દેખો નુર.
જીસ્મ ખુદીકો તું દે બીસાર, બીના એન ઇસ્મ મત દમ માર.
ખુદકો ફના કર હો બેખુદ સફા, મરાતીબ હયાતી તું પાવે બકા.

વ કાનલ્લાહો વલમ યકુન મઇ શએઉન.

અર્થ—અલ્લાહ હતો, તેની સાથે બીજુ કાંઇ નહોતુ

હકતઆલાને જબ બાત સો યું ચાહી,
આપમકે નુરમે કુદરત બનાઇ.
અવ્વલ ઝાત બ્રહ્મ રૂપ આપ થા,
નીરંજન નીરાકાર બીન કોઇ ન થા.

લાહુત નીરંજનસે યે નુર નીકલા મગર,
ખુરખા જબરૂતકા સો પહેના ઉપર.
અરબી ફારસીમેં કીસ્વત કહેતે હય જાન,
હીંદીમેં ખુરકા દીલપર પરદા કહેતે હુય માન.
ખુરકા જબરૂતકા પહેના જબી,
રૂહ નામ ધરાયા આપકા તબી.
કીસ્વત મલકૂત કા પહેના સો જબ,
નામ આપસકા રખા કલબ* તબ,
ખુરખા નાસૂતકા પહેના સો જબ,
નામ આપસકા રખા જીસ્મ તબ.

અર્થ—[આમાં જગત–શ્રષ્ટીની રચના ટુંકમાં સમજાવી છે] ખુદા તઆલાને જ્યારે શ્રષ્ટી–જગત પેદા કરવાનું મન થયું ત્યારે પોતાના નુરમાંથી બધું બનાવ્યું. પહેલે ખુદા એકલો નિરંજન નિરાકાર રૂપે હતો. બીજુ કોઇ હતુ નહીં. એ નુર લાહુત મુકામેથી નીકળ્યું. નીકળતાં જબરૂત મુકામનો ખુરખો પહેર્યો એટલે કે તે મુકામમાં જે માયા છે તેનુ આવરણુ તેની ઉપર થય. ખુરખાને અરબીમાં કીસ્વત કહે છે, જેને દીલ ઉપર એક પડ અથવા પડદો ઢકાયો એમ ગુજરાતીમાં કહીયે છીયે. જ્યારે જબરૂતનો ખુરખો પહેર્યો ત્યારે તેનું નામ રૂહ થયું. જ્યારે મલ્કુતનો ખુરખો પહેર્યો ત્યારે તેનું નામ કલબ થયું, અને નાસુતનો ખુરખો થયો ત્યારે જીસ્મ નામ ધર્યું. એટલે કે માણસના શરીરમાં જે ખુદાઇ નુર છે તેની ઉપર આ ત્રણ ખુરખા અથવા પડ આવેલા છે.

વજુદ નહી રખતા કોઇ બગેર અઝ ખુદા,
વોહ હાઝર નાઝર હય સબમેં સદા.
નઝર ભર કર દેખો જીસ તરફ યહાં,
ઉસ બીન નહી કોઇ અંદર જહાં.
એક ઇસ્મ સે સબ હુવે હુયે જીસ્મ,
સબ જીસમ મીલ હુવા એક ઇસ્મ.
જયું એક પાનીમે નીમકકી કંકરીયા હુઇ જાન,
કંકરીયા ઘુલ જાય તો, પાનીકા પાની હુવા પીછાન.

---

* અંત કરણ

જીસમ કે ભુલે બીના ઇસ્મ ન પાવે,
નીમક કે ઘુલે બીન પાની ન થાવે.
સુરજ કી ગરમીસે નિમક ઘુલ જાય,
ઇશ્ક કી આતશમે જીસમ ભુલ જાય.
નીમક કે ઘુલેમે પાની હો જાવે,
જીસમકે ભુલે સે ઇસમ નુર દેખાવે.

અર્થ—ખુદા સીવાય કોઇ પણ હસ્તી રહી શકતી નથી બધામાં તેજ હાઝર નાઝર છે જહા નઝર ભરી જોશો ત્યા દુનીયામા તેના સીવાય કોઇ માલમ પડશે નહી એક ઇસ્મમાથીજ બધા જીસ્મ એટલે શરીર પેદા થયા છે. જો જીસ્મ બધા મળે તો પાછુ ઇસ્મ થાય જેની તરેહ પાણીમાથી નિમકની કાકરીઓ થઇ છે અને તે નીમકની કાકરીઓ પીગળી જાય તો પાછુ પાણી થઇ જાય છે તેમ જીસ્મ ભુલ્યા વગર ઇસ્મને મળાતું નથી નીમક સુરજની ગરમીથી પીગળે તોજ પાણી થાય છે, તેમ ખુદાઇ પ્યારની આગથી માણસ જીસ્મ ભુલી જાય છે ત્યારે નુર દેખાય છે, અને તેમાં મળી એક થવાય છે

પીછાન ચાર્ કી તુ યાદ રાખ, આગ, પવન, પાની ઓર ખાક.
ચારું ચીઝ બની હય નુરસે, બયાનવાર ખોલ તુમકો કહે.
નુરનેચે જમાવ પકડા જબી, નુર થા સો આગ હુવા તબી.
આગને રંગ બદલા જબ, આગથી સો પવન હુઇ તબ.
અગર હીલે તો પવન હય જાન, અગર નહી હીલે તો નામ હુવા પીછાન.

બાદને ફિર રંગ બદલા જબ, બાદ થી સો પાની હુવા તબ.
પાનીને જમાવ પકડા જબી, પાની થા સો ખાક હુવા તબી.
સબ મીલ એક વજુદ જીસ્મ બના હય, જીસ્મ મોહી નુરે કીરતાર હય
જૈસી એક શેરડી હેગી જાન, શેરડી મીઠી તો રસ હુવા માન,
રસ મીટે સે હોવે શકર, શકરમે હોવે મીઠાઇયાં મગર.
આખર સબ શેરડીકા બનાવ જાન, ઇસી મીસાલ જીસ્મ ઇનસાન પીછાન.

અર્થ—ચાર, અરસએ અનાસર, ચાર મુળતત્વો, આગ, પવન, પાણી અને ખાક નુરમાથીજ નીકળી છે તે ખોલીને કહું છુ નુરે જ્યારે

જમાવ પકડ્યો ત્યારે તે નુર આગમા ફેરવાઇ ગયુ, આગે જ્યારે રંગ બદલ્યો ત્યારે તે પવનમા ફેરવાઇ ગઇ, જ્યારે તે હાલે ત્યારે પવન કહેવાય જ્યારે નથી હાલતી ત્યારે હવા કહેવાય પવને જ્યારે રંગ બદલ્યો ત્યારે તેમાથી પાણી પેદા થયુ પાણીએ જમાવ પકડ્યો ત્યારે ખાક થઇ, એ બધા મળી તેમાથી જીસ્મ એટલે શરીર થયુ તે જીસ્મમા કીરતારનુ નુર છે જેની તરેહ શેરડીમાથી મીઠાઇ થાય છે તેમ નુરમાથી જીસ્મ થાય છે શેરડી મરે તો તેમાથી રસ નીકળ્યો રસ મરી ખાંડ થઇ, ખાંડ મરીને મીઠાઇ થઇ બધુ એક શેરડીમાથીજ થયુ છે તેવીજ તરેહ માણસની પણ બનાવટ થઇ છે

આખર સબ બનાવ હુય અઝ રહેમાન, નહી કોઇ ગેર ઉસકા
હુય જાન,
નાહક તુ કાયકો "હુ" "હુ" કરે, વ્હેમ ગેર તુ દીનમે કયુ ધરે
હો બાઝણીકા પુત ને હુ હુ કરતા હુય, ઇસ વાસ્તે યે શોભદા હુય,
જો નહી ઉસકો હાજર મત કર, ખુદા બીન નહી કોઇ દુજા મગર.
જહા ખુદી ગેર વ્હા ખુદા નહી, ખુદી ગેર નહી વ્હા હુય નાઇ
ખુદી ગેરકો તો જબ બીસરે, મુરશીદ કામીલકી સોહબત કરે,

અર્થ—આખર બધુ ખુદામાથીજ પેદા થયુ છે તેના સીવાય બીજુ કોઇ નથી તુ શા વાસ્તે 'હુ' 'હુ' કરે છે તુ વ્હેમ ગેર નુ કામ દીનમા રાખે છે વાઝણીનો પુત્ર અસલમા કાઇ ચીજ નથી તેમ તુ પણ કાઇ ચીજ નથી તો પછી "હુ છુ" એમ શામાટે કરે છે આ તો એક ફકત લાગ બાજી છે એમ સમજવાનુ છે જે ચીજ અસલમા છેજ નહી તેને પોતે થઇને ઉભી કરવાની નથી જે ખરી ચીજ છે તે ફકત ખુદાજ છે જ્યા ખુદી છે ત્યા ખુદા નથી જ્યા ખુદી નથી ત્યા ખુદા છે

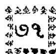
મુશાહેદા કરે મુરશદ ઇશારતકા, તબ દર્શન પાવે નુરે મકબુલકા
રસુલીલ્લાહ મીલાવે હઝરત ગનીકી[1], હયાતી બકાકો ગો[2] પાવે તબી.
જબ ભુલ જાવે ખુદી ગેર મીરાત, તબ તુ હોવે અૈન હક ઝાત.
ગુન્જમકી અંદર મુરશદ ઇશારતકા મુશાહેદા કરો, બાતીન મકર
કરો, ગગન ઘટ ચઢો

---

૧ ખુદા. ૨ કાયમ ની હસ્તી

જહા બાજતા હુય તુરકા શોર શાર, અગમ ઝગમગે, ઝલકે દીદાર,
પાનીમે પાની મીલતા હુય જયુ. યુ હકમે મીલ રહે આશક તુ.
જો હક ઝાતમે મીલા સો હક હો રહા, હરખ ઓર શોક ઉસ્મે
દોનુ ગયા
મુરશીદ કી મેહરસે મીલે હક જલાલ, કમાલીયત ઉસીકો હોવે કમાલ
શાહ કાયમદીન કહા એક રમઝ, બયાનવાર[1] તુમકો સુનાયા મગઝ

અર્થ—જયારે મુરશીદે કામીનનો સગ કરે ત્યારેજ ખુદી વીસરાય મુરશીદ જે રાહ દેખાડે તે રાહ મુજબ ધ્યાન કરવાથી રસુલુ-લાહના દર્શન થાય છે અને રસુલુ લાહ ખુદાને મેળવી આપે છે, ત્યારેજ હમેશની જીદગી અથવા મઝા હાસેલ થાય છે તે વખતે અસલ જે ખુદાની ઝાત છે તે શીવાય તમામ ચીજો ભુલી જવાય છે અને ખુદામા મળી જવાય છે ગુરુ જેમ કહે તેમ તમારા દીલમા ધ્યાન ધરો અને અદર સફર કરી ગગન મડલમા ચડો ત્યા તુર વાજાનો અવાજ આવે છે અને અગમ ઝગમગે છે જેવી તરેહ પાણીમા પાણી મળે છે તેનીજ તરેહ તુ પછી ખુદાને મળી શકે છે અને જે ખુદાની ઝાતમા આવી તરેહ મળે છે તે ખુદા સાથે એક થાય છે શોક અને હરખ તેના જતા રહે છે ગુરુની મેહરથી હક જલાલને જે પોહોચે છે તે પુરો કામીલ થાય છે કાયમદીને તને એ ભેદી વાત ખોલીને વિગતવાર બતાવી છે

(આ પ્રકરણમ બહુ ભેદી વાતો કહી છે, ચાર તન, ચાર દીલ, ચાર રૂહ, ચાર નફસનુ વર્ણન કર્યુ છે તેમજ ઝકાત આપવી, હજ કરવી, કલ્મો પઢવો, નમાઝ અદા કરવી વગેરેનો અર્થ શરીયતમા શુ છે અને તરીકત મારેફતમા શુ છે તે સમજાવ્યુ છે ખુદાને મળવુ હોય તો શુ કરવુ ?
વળી આ શરીરમા આખુ બ્રહ્માડ કેવી તરેહ સમાયલુ છે પણ તે દેખાડયુ છે)

---

૧ વિગતવાર

જો દેખા ચ્હાવે, હક તઆલા કો મગર,
શાહ કાયમદીન કી રમ્જકો પકડ,
મગજ બુજ તનકા, ખો તું " હું "
હદીસ કહે "મન અરફા નફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ"
જો કોઇ પીછાને નફસ અપના,
ઉસે સ્હેલ હય હકકા પીછાનના.

અર્થ—જો ખુદા તઆલાને જોવો હોય તો શાહ કાયમદીન એક ગુપ્ત વાત કહે છે તે સાંભળ. આ શરીર શું છે તે જાણવાની કોશીશ કર, "હું પણું" છોડી દે. હદીસમાં કહયું છે કે જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો. વાસ્તે જે નફસને ઓળખી શકે છે તેને વાસ્તે ખુદાને ઓળખવું સ્હેલ છે.

નુરે ઝાતે રહેમાન સોહી સીફાત,
સીફાત બુજના સો હય ખુદી હરકાત.
અરબએ અનાસર કો સો જાને સફા,
ભીતર નુર ઇસ્મ કો સો બુજે બકા.
ઇસ્મ નુર ઝાતસે હુઇ હેં સીફાત,
સીફાત ભુલે બીના નહી દિખાતી ઝાત.

અર્થ—"ઝાત" એટલે એક ચીજનું વિશેશ ગુણ અથવા વિલક્ષણતા. (the essence of a thing, that by being which a thing is, what it is, or that in being which a thing consists. It is used for the nature or essence of God.)

સીફાત એટલે ગુણો, સિધ્ધિઓ. ખુદાની ઝાતમાંથી નુર નીકળી જે રૂપો ધારણ કરે છે તેને સીફાત કહીયે તો ચાલે. એ ગીફાતો ઉપર મન લગાડવાથી "ખુદીપણું" એટલે હું પણાનો વિચાર આવે છે. જે ચારે તત્વોને બરાબર જાણે તે ઇસ્મ નુર શું છે તે બરાબર સમજી શકે. તે નુરમાંથી ગીફાનો નીકળી છે. તે ગીફાતો ભુલ્યા વગર ખુદાની ઝાત દેખાતી નથી.

ઝાત નામ હય નુર રહેમાનકા,
સીફાત નામ હય જીસ્મ તનકા.

અવ્વલ તન કસીફ મીસાલ દુધ હય જાન,
દુજા તન લતીફ મીસાલ દહી હય જાન
તીજા તન ફના હેગા મસ્કા મીસાલ,
ચોથા તન બકા મીસાલ ઘીકે કમાલ
દુધ, દહી, મસ્કા પાની મરે બીન,
નહી હોતા હય નીર્મલ રોશન
હીર્સ, હવા, ઇઝ્ઝત, લીઝ્ઝત, દુઇ, ક્રોધ, કામ,
તન કસીફ હેગા ઇસ્કા નામ.
ઇશ્ક ઇલાહી પેદા હોના બીચ મન,
ઉસે કહેતે હય સહી લતીફ તન
પડદા દુર ખીસ દીલકા રોશન હોના,
સો તન ફના સે હોતી ફના
વાસીલ હોતે હય બોલતા હય "બીચ અલ્લાહ,"
ઉસે કહેતે હય તન બકા બીલ્લાહ
તીનુ તન ઉપર હય ખલકકો ગુમાન,
ખુદી, દુઇ પડદા હય સો માન
ખલક તો ગહ રખતી હય સબ તન ઉપર,
ઇસ વાસ્તે હક નહી આતા નઝર

અર્થ—ઝાત મહેમાનના નુરનુ નામ છે અને સીફાત તનનુ નામ છે ચાર તન એટલે શરીર છે પહેલુ તન દુધ જેવુ છે બીજુ તન તેનાથી બારીક દહી જેવુ છે ત્રીજુ તન 'ફના' માખણ-મસ્કા જેવુ છે. ચોથુ તન બકા અથવા હમેશગીનુ, ઘી જેવુ છે દુધ દહી અને મસ્કાનુ પાણી મર્યા શીવાય ચોખ્ખુ ઘી થતુ નથી તન કસીફ અથવા મોટુ-સ્થુલ શરીર તે હીર્સ, લોભ, ઇઝ્ઝત, લીઝત, ક્રોધ કામ વગેરે જે ખારીયતો છે તેનુ છે જ્યારે દીલમા ઇશ્ક ઇલાહી એટલે ખુદાનો પ્યાર પેદા થાય છે ત્યારે શરીરમા એક નાનુ શરીર પેદા થાય એમ કહીએ તો ચાલે, તેનુ નામ સુક્ષ્મ શરીર અથવા "સહી લતીફ તન" જ્યારે દીલનો પડદો ખસી જાય છે અને દીલ રોશન થાય છે ત્યારે જે તન પેદા થાય છે તેનુ નામ ફના તન છે જ્યારે એ તન ખુદા સાથે જોડાઇ જાય છે.

ત્યારે તેને "બકા બીલ્લાહ" એટલે ખુદા સાથે એક થઇ ગયું એમ કહે છે. માણસ પહેલાં ત્રણ તન ઉપર ગુમાન રાખી બેસી રહે છે ત્યાં સુધી દુઇ નો પડદો રહે છે. ખલક હમેશાં શરીરનોજ ખ્યાલ રાખી બેસી રહે છે. એટલે હું જે બોલું, કરૂં તે આ શરીરજ છે, તેથી ખુદા નજર આવતો નથી.

ઇસી મીસાલ હય રૂહાં તનમેં ચાર,
રમ્ઝ કાયમદીનકી સુનો ભાઇ ચાર,
પ્હેલી રૂહ નબાતી કહેવાતી હે જાન,
ઉસે હય તઆલ્લુક બાલોં મે પીછાન.
દુજી રૂહ જમાતી હય જીસકા નામ,
ઉસે હય તઆલ્લુક અઝ ગોશ્ત ચામ.
તીજી રૂહ હયવાની હય નામ જીસે,
ખુદી, દુઇ સે તઆલ્લુક હય ઉસે.
ચોથી રૂહ રહેમાની હય બોલતીકા નામ
ઉસે હકે દીદારસે હય કામ.
જો દેખા ચાહતા હય દીદારે રહેમાન,
એ તીનુંને રખા હય ઉસે જકડ બાંધ.
એ તીનુંકા ખવાસ ઉઠે જબ,
ચોથે વાસીલ હોય હકસેં તબ.

અર્થ—જેવી તરેહ ચાર તન છે તેવી તરેહ શરીરમા ચાર રૂહ છે. પહેલી રૂહ નબાતી છે એટલે વનસ્પતીની છે જે શરીરના વાળ સાથ સંબંધ રાખે છે. બીજી રૂહ જમાતી છે જે ખનીજ વર્ગની છે, જે ગોશ્ત અને ચામડી સાથે સબંધ રાખે છે. ત્રીજી, હયવાની છે જે પશુવૃત્તીની કહેવાય છે અને ખુદી, "દુઇ" જેવી ખાસીયતો સાથે સબંધ રાખે છે ચોથી રહેમાની છે જેને ફક્ત ખુદાના દીદાર સાથે કામ છે પણ એ ચોથી રૂહને પહેલી ત્રણ રૂહો જકડી રાખે છે. જ્યારે ત્રણ રૂહોનું જોર નરમ પડે છે ત્યારે ચોથી રૂહ તાકતવાળી થાય છે અને ખુદાથી મળે છે.

ઇસ મીસાલ તનમેં હય દીલ ચાર,
રમ્ઝ કાયમદીન કી સુનો ભાઇ ચાર.
અવ્વલ દીલકા નામ મુનવ્વરી,
નફ્સાનીયત ઉસી બીચ હયગી ભરી.

સુનોખરી નામ દુજેકા ભાલ,
ઉસી કો હય ઇશ્કે હક જલાલ.
તીજા દીલ ઇબરતી રોશન બીચ ઘટ,
અયાન હોતી હય ઉસમેં હક કી કુદરત.
ચોથા દીલ નીલોફરી હે નીર્મલ,
સો વાસેલ હોવે બીચ હક નુર જલ્લ.
તીનો દીલસે ગુઝર જાવે જબ,
ચોથા દીલ વાસેલ હોવે બીચ રબ.

અર્થ—એવી તરેહ શરીરમાં ચાર દીલ છે પહેલ્લુ દીલ મુનવ્વરી જેમા નફસાનીયત એટલે નફસની ખાર્માયતો ભરેલી છે બીજાનુ નામ સનોબરી જેને ખુદાના ઇશ્ક સાથે સબધ છે ત્રીજુ દીલ ઇબરતી, ઘટની વચમા રોશન છે જેનેથી ખુદાની કુદરત માનમ પડે છે ચોથુ દીલ નીલો-ફરી છે જે ખુદાના નુરથી ભરપુર હોય છે જ્યારે ત્રણે દીલોથી આગળ ચાલે છે એટલે કે ત્રણે દીલ પોતાના કબજામા થાય છે ત્યારે ચોથુ દીલ ખુદા સાથે મળે છે

ઇસ મીસાલ તનમેં નફસ હય ચાર,
રમ્ઝ કાયમદીન કી સુનો ભાઇ યાર
અવ્વલ નફસ અમ્મારા જોરાવર,
ઉસીમે ખુદી, ગુસ્સા, ખતરા દીગર
દુજા નફસ લવ્વામા કહેતા હય જાન,
તીસરેકા નામ મુલ્હીમા પેછાન,
ચોથા મુતમઇન્ન રંગ આતશી કહેલાય
ખુદા કે ગેર કો સબ દેવે જલાય

અર્થ—એવીજ તરેહ તનમા ચાર નફસ છે પહેલો નફસ અમ્મારા જે બહુ જોરાવર છે જેમા ખુદી, ગુસ્સો, વ્હેમ વગેરે છે બીજો નફસ લવ્વામા છે ત્રીજો નફસ મુલ્હીમા છે ચોથો મુતમઇન્ના આતશના રંગનો છે જે ખુદા સીવાય તમામ ચીજને બાળી મુકે છે

ઇસી મીસાલ તનમેં દોઝખ, બહેસ્ત, કયામત, દીદાર,
રમ્ઝ કાયમદીન કી સુનો ભાઇ યાર.

હીર્સ ઓર હવા યેહી દોઝખ હય જાન,
કામ ક્રોધ, લોભ, અહોત પશેમાન.
દીલ હકકે ઇશ્કમેં રહે માસુર,
યેહી સચ હય બહેશ્ત ખુબી ઝહુર
આપમકો ફના કરના ભાઇ જાન,
કયામત ઉસીકો કહેતે હય પીછાન
જુ જાહેરમેં મર કર ઉઠાવેગા કયામતકો અલ્લાહ,
યુ બાતીનમેં ફના હોકર ખુદ હોના બકા બીલ્લાહ

અર્થ—એવીજ તરેહ શરીરમા દોઝખ, બહેસ્ત, કયામત, દીદાર છે લોભ, લાલચ, કામ, ક્રોધ, પશેમાની એ દોઝખની ચીજો છે ખુદાના ઇશ્કમા ચકચુર રહેવુ એ બેહેસ્તનુ સાધન છે પોતાને ફના કરવુ એ કયામત રૂપ છે જાહેરમા મરીને ખુદા કયામતમા ઉઠાડશે એમ માનીએ છીએ તેવી તરેહ મુવા પહેલા બાતીનમા મરી જઇ ખુદા સાથે એક થવુ એ અહીની કયામત છે

તોહીદ મગઝ મજ કહા બચાનવાર, કયામત ફનામેં દેખો દીદાર
તનમેં યેહી કુફરસે[1] લડના, બેહેમ ગેરકો ઝેર[2] કરના
તનમેં જબહુ[3] કરના યેહી અમલ, ખુદી, ગુમનેકો બી કરના કતલ.

અર્થ—તોહીદ, એક ખુદાની એખ્તાનું જ્ઞાન, રિઝનાર સમજાવ્યું છે. બાતીનમા ફના થઇ ખુદાના દીદાર જુવો તનમા કુફરથી લડવુ અને વહેમ ગેર જેર કરવો એજ ખરો અમલ છે, અને તે સાથે ખુદી, ગુમ્મને પણ કતલ કરવો જોઇએ

તનમેં યેહી સાત ઝમીન આસમાન,
હકકે બીચ પરદા હય બાતન ગુમાન
તનમેં અરશ કુરસ યેહી પીછાન,
દીલ મોમીન કા નસ્બા અરશ માન.
તનમેં ફરેસ્તા નાહી કહેલાવે,
વહેમ નેક હક તઅલ્લુક જાવે

1 મારી પાડવુ 2 જેર કરવુ 3 મારવુ

તનમેં હુરાં પરીયાં યેહી હય જાન,
રૂમ રૂમ પ્રેમ કેફ આવે સો માન.

અર્થ—શરીરમાં સાત આસુમાન ને ઝમીન છે; મનમાં જે વહેમ, ખતરા આવે છે તે ખુદા મેળવવામાં પડદા મીસલ છે. તનમા સાચા મોમીનનું દીલ તે અર્શ; અને તે ફરેસ્તા રૂપ છે જે ખુદાનઆલાના વિચારો કરાવ્યા કરે છે. તનમાં પ્રેમની રૂમ રૂમ કેફ આવે તે હુર અને પરી રૂપ સમજવી.

તનમેં પાદશાહ રૂહ હય જાન,
વઝીર સો અકલ હય સચ કર માન.
તખ્ત પાદશાહકા નાભી કમલ,
નોબત ગડગડતી હય દસમેં મહેલ.
ઘોડા સોહી તન મેં પ્રેમ કેફ લ્હેર,
સુરત કો અસવારી હય કરના ઉપર.
ચોર ઘટ મેં હય વહેમ ગેર,
ગુસ્સા, બડાઈ ઓર કાલ ઝહેર.
ચેતન તન મેં સોહે કોટવાલ,
કાયા નગર કો રખતા સમાલ,
સુરાપન સાહેબકી તોપ હય જાન,
પ્રેમકા પલીતા દે, મારના ગુમાન.

અર્થ—શરીરમાં પાદશાહ છે તે રૂહ છે. વઝીર છે તે અક્કલ છે. તે પાદશાહનું તખ્ત દુંટીમા–નાભી કમળમા છે, નોબત એટલે નગારં દસમાં મહેલમાં ગડગડે છે તનમાં ઘોડો તે પ્રેમની કેફ છે, તે ઘોડા ઉપર સુરતને અસ્વારી કરવાની છે. ઘટના ચોર તે વ્હેમ, ગુસ્સા, બડાઇ અને કાળ વગેરે છે. ઘટનો કોટવાળ તે ચેતન અથવા વિવેક અથવા સારાસાર બુદ્ધિ છે જે શરીરને સમાલી શકે છે. શુરાપણું તે સાહેબની તોપ છે. પ્રેમનો પલીતો માંડે મુકીને ગુમાનને મારવાનું છે.

તન બીચ હોગી સો યેહી માયા,
ઉસે કહેતે હય કએરે અમીક-દરીયા,
તનમેં લોભ સો હય સોદાગર,
જહાઝ નામ હય સુરતકા મગર.

તનમેં મફર કરના ચેહી હય જાન,
સુરતકો લેજાના હક પાસ માન,
તનમેં ફહેમ દીલ, ચેહી લોહ વ કલમ,
તનમેં રઇયત એ ગરીબીકા દમ
તનમેં બાગ સોહી મન ઠેર રહે,
તનમેં જ્ઞાન મોહી બઝાર હય
તનમેં હેગા ચેહી ઝર વ માલ,
વસ્તુ હુયે દીલમેં સોહી હક જલાલ.
તનમેં ચાડીયા હય લાલચ જાન,
તનમે તલાટી સો ડહાપણ પીછાન,
તનમેં દેમાઇ નો હેગા બીચાર
ગુસ્સા બીછુ, કુડ સાપ માર

અર્થ—એ શરીરની અંદર માયાનો ભયકર ઉંડો દરીયો ભરેલો છે તનમા લોભ છે તે સોદાગર છે, જહાઝ અથવા વહાણ છે તે સુરતનુ નામ છે કારણકે એનાથી શરીરમા સફર કરવાની છે અને સુરતને ખુદાની પાસે લઇ જવાની છે. શરીરમા સમજ શક્તી તેજ પાટી (સ્લેટ) અને કલમ છે, શરીરમા રઇયત તે ગરીબીપણુ છે તનમા બાગ તે મન એક ઠેકાણે રાખેલુ હોય તે એટલે સ્થીર મનોવૃત્તી છે શરીરમા જ્ઞાન તે બજાર છે એજ તનમા ઝર અને માલ છે તનમા ખરી વસ્તુ તે ખુદા તઆલા છે તનમા ચાડીયો તે લાલચ છે, તનમા તલાટી તે ડહાપણ છે, તનમા દેમાઇ તે વિચાર છે, તનમા ગુસ્સો તે વીછી છે, જુઠાપણુ તે ઝહેરી સાપ છે તે સઉને મારવા જોઇએ

ચેહી તન સો મસજીદ, મન મુલ્લા હય જાન,
સુખન બોલના સો બાંગ, દીલ મહેરાબ[1] પીછાન
વ્હેમ ગેર ટાલ હક તરફ રજુ રહેના,
ચેહી તનમેં નીમાઝ કા પડના

૧ મહેરાબ એટલે મસજીદની પશ્ચિમ દિશા તરફની બીનમા એક ને માટે નમાઝમા ઉભા રહેવાની જગા હોય છે જ તરફ રહીને ખુદાને સિજદો—નમન કરવામા આવે છે

વ્હેમ ગેર દુર કર હક તરફ રજુ રહેના,
યેહી તનમેં રોઝેકા ધરના.

તનમેં ઝકાત દેના હય જાન,
ખુદી માલકો ખેરાત કરના પીછાન.

દીલકો રજુ રખ આપા કો ખોના,
યેહી હે મથ કલમે કા પડના.

ખુદ કો ખુદી મેં સે ભુલ જાના,
તેહકીક યેહી હજકા કરના.

આપસ કો આપમેં પીછાનના,
યેહી કુરાન તીલાવત કા પઢના.

મન મે હેગા શોર તોફાન,
સોઇ હય ડેરા દેવલ કુફરાન.

મન વશ કર ગગન પર ચઢના,
યેહી તન મેં તીર્થ અર્શ જાના

તનમેં ખેરાત દેના યેહી હય જાન,
ખુદી માલ દુર કરના પેછાન.

અર્થ—આ શરીર તે મસજીદ છે, મન મુલ્લા છે સુખન બોલીયે તે બાગ છે અને દીલ છે તે મહેરાબ છે વ્હેમ ગેર કાઢી નાખી હક તરફ રજુ રહેવુ એ તનની નમાઝ છે અને એજ તનનો રોઝો પણ છે તનમાની ઝકાત આપવી એટલે દીનમાથી ખુદી કાઢી નાખવી દીલને ખુદા તરફ રજુ રાખી પોતાપણુ ખોવુ એનુ નામ કલમો પઢવાનો છે હજ કરવી એટલે પોતામાથી પોતાપણુ કાઢી નાખવુ પોતાનામા પોતે શુ છે તે પીછાનવુ એટલે કુરાનની તીલાવત કરવી અથવા પઢવુ મનમા શોર, તોફાન એજ દેહરા, દેવલ અને કુફર પણ છે. મન વશ કરી ગગન પર ચઢવુ એજ અર્શ પર જવુ અને તીર્થ કરવા તનમા ખેરાત દેવી એટલે ખુદી રૂપી માલ જે દીલમા છે તે કાઢી નાખવો .આ જ્ઞાનની ઇબાદત કે

તૌહીદ ઇલમકી યે હેગી રમ્ઝ,
શાહ કાયમદીનને સુનાયા મગઝ,

જબ મુરશીદ કામીલ મેહર કરે,
તબ તન ભીતર કી ખબર પડે.
હોવે વાસીલ બીચ નુર જલાલ,
હાંસીલ મુરાદ હોવે ઉસકી કમાલ.
જો વાસીલ હુવા ચાહિ હકસે અગર,
શાહ કાયમદીન કહે વો તું કર.
મુશાહેદા કના ફીશ શેખ કા કર,
ખુદી ખો, બે ખુદ હો, અગમ ગઢ ચઢ.
એક ધુન સુરત મુરશદ ઇશારત પર જો રહે,
વ્હેમ ગેર કુચ મુખસેં ન કહે.
આપસકા આપ પના મન મેં ન લાએ,
સુરત ધીરે ધીરે શીખર પર ચલાએ.
અગર મુરશીદ કામીલ કરે જો મેહેર.
ઝોરાવર આવે તબ પ્રેમ કી લ્હેર.
કેફ ઝોરસે સુરત ગઢ પર ચઢ જાય,
જહાં ઝલમલ ખાસા નુર દેખાય.
તુર બાજે કા બ્હોત હય શોર સાર,
ઝીણા તીખા નુર લાહદ અપાર.

અર્થ— ખુદાની એકતાઇના જ્ઞાનનો ભેદ શાહ કાયમદીને સમજાવ્યો છે. જ્યારે ગુરૂ–પીર મેહર કરે ત્યારે શરીરની ભીતર શું છે તે ખબર પડે છે અંદર ખુદાનું નુર છે તેની સાથે મેળવી આપે અને ચેલાની મુરાદ પુરી થાય. જો તારે ખુદા સાથે મળવું હોય તો શાહ કાયમદીન કહે તે કર ગુરૂના સ્વરૂપનું* ધ્યાન ધર, ખુદી ખો, બે ખુદ થઇ નુરના અગમ ગઢ ચઢાવ. એક ઘડી જો મુરશદ ઇશારત પર ધ્યાન રહ્યું અને મોઢામાથી વ્હેમનો કાંઇ શબ્દ નહી નીકળ્યો, આપાપણું પોતામાથી કાઢી નાખ્યું અને મુરશદની મહેર થઇ તો તે વખતે પ્રેમની જોરાવર લ્હેર આવે છે અને તે કેફથી સુરત અગમ ગઢ પર ચઢી જાય છે, જ્યાં નુર દેખાય છે અને તુર વાજાનો બહુ જબરો અવાજ સંભળાય છે તથા બારીક અનહદ નુર વરસી રહે છે.

* મુરશદના તસવ્વુર ૨ કર

નુર સો હય ઇસ્મ[1] પાક ઝાત,
ઝીના ખ્હોત અઝ આબે હયાત.[2]
ઉસીકા નામ હય લાહૂત મુકામ,
વોહ જગે પોંહોચે હેં આશક તમામ.
મુશાહીદે ભીતર બ્હેશત કુદરત દેખાય,
બીના નુરે ઝાતી સુરત ના લગાય.
જાવે વ્હાં કે જહાં નુરે દીદાર હય,
ઝીના તીખા જોત ઝમકાર હય.
જો વાસેલ[3] હુવા બીચ નુર તુર,
સો હી મરદ કામીલ કહેલાવે સુર.
જો કોઇ હકકો પાવે સો ઇનસાન હય,
વગર નહી બેહોશ હયવાન હય.
દાઢી મુછવાલા કુચ મરદ નહી,
ઓઢના ઓઢે સો ઓરત નહી.
એ દાઢી ઝુઠી, અરબએ અનાસર કી જાન,
બોલતા હય સો તો હે નુર રહેમાન.
જો કોઇ પાવે સો દોસ્ત હકકા હય,
વોહ આશક ખુદાકા બેશક હય.
અગર ઓરત હોવે યા મરદ હોવે જાન,
જો કોઇ હકકો પાવે સોહી મરદ પીછાન.

અર્થ—એ નુર જે ઝળકે છે તે ઇસ્મ પાક ઝાત છે અને આબે હયાત-અમૃત એટલે જાવેદાનની ઝીંદગીના પાણીથી પણ બારીક છે. એ મુકામનુ નામ લાહૂત છે અને ખુદાના જે સાચા આશકો છે તે ત્યાં પોહોચે છે. મનની અંદર ધ્યાન ધરવાથી બ્હેસ્ત અને તમામ કુદરત માલમ પડે છે. પણ જે ખુદાની ઝાતનુ નુર છે તે ઉપરથી ધ્યાન ખસાડવુ નહી. ત્યાંજ સુરતં લગાડવાથી જ્યા ખુદાના દર્શન થાય છે ત્યા પોહોચાય છે. એ નુર બહુજ ઝીણું છે, તુરના નુરની વચ્ચે જે માણસ પોતાની સુરત પોહોંચાડી શકે છે તેજ ખરો મરદ એટલે ઇનસાનુલ કામીલ છે જે ખુદાને પોહોચી

૧ નામ. ૨ અમૃત ૩ મળી ગયો ૪ચાર તત્વો

શકે છે તેજ ઈનસાન છે. બાકીના તો ભાન વગરના હયવાનો છે. દાઢીવાળા સખશો કાંઇ મરદ નથી તેમજ ઓઢણી ઓઢે તે ઓરત નથી. એ દાઢી તો ચાર તત્વોના જમાવથી એક ફક્ત દેખાવ છે. પણ બીંતર જે બોલે છે તેજ ખુદાનુ નુર છે. તે નુરને જે પોહોચી શકે છે તે ખુદાનો દોસ્ત છે. અને તેજ ખુદાનો આશક છે. પછી તે મરદ હો કે ઓરત. અને ઈનસાનુલ કામીલ તેજ છે.

ખુદા નહી મીલતા ઓઝલ, ઘુંઘટમેં રહે,
ખુદા નહી મીલતા મુખસેં ખુદા ખુદા કહે.

ખુદા નહી મીલતા જોગ અહોઠ કરે,
ખુદા નહી મીલતા વીર્દ વઝીફા પઢે.

ખલક લોકસેં મુખ છુપા રહેના[1],
તહકીક[2] નહી યે ખુદા કા મીલના.

યે બાતાં સબ ખુદી, શેખી જાન,
શેખી, કરશ્મે સેં નહી મીલતા સુબહાન.

ખુદી ખોકે, ખુદમેં સે બેખુદ હોના,
તેહકીક યેહી હય ખુદાકા મીલના.

હક રસીદા[3] મુરશદ જબ પાવે,
ખુદી ખોકે બે ખુદ હો જાવે.

જો કોઇ પોહોંચા અસ્લી વતન,
સો નહી જોગમે નહી ભોગમેં મગન.

વોહ ખુદા સાથ રંગ ભોગ કરતા સહી,
ઉનકો દુનીયા દીન સે કુચ દરકાર નહી.
વોહ દોઝખ સે બી જરા ડરતે નહી,
વોહ બહેશ્તકી આશાબી કરતે નહી.

હક દર્શનકી લીઝઝત જો ચાખે સો પાવે,
જીને ચાખા હોવે ઉસે દુજા ન ભાવે.

---

૧ આતો ફકત ધર્મની ક્રિયાઓ અને પાળવાના રસ્તા છે.અને તે પાળવા જોઇએ. ૨. ખરેખર. ૩. ખુદાને પહોચેલો.

ખુદીકા મરજ તુજ મેં સે મીટે,
તસવ્વુર હક જલીલ કા પરગટે.
મુરશીદ બતાવે યું મુશાહીદા કર,
બંદીયેત પણા તુજસે જાવે ગુઝર.
હોવે તું એકા એક બીચ નુર રબ,
ખુદ પણા તુજસે ઉઠ જાવે તબ.
જો હાંસીલ કીયા ચાહે હક કો તો,
તોહીદ મગઝ સે વાકેફ હો.
તોહીદ ઇદમકા મગઝ બુજ કર[1],
ઉસી મીસાલ ફના અપે કો કર.

મુરશદ કામીલ બીના ફના હુવા ન જાવે,
હક નબી દો કભી ન પાવે,
મન માને એસા જોગ ઝહોદ કર.
બીના પીર હક કો ન પાવે મગર,
હઝારૂં બરસ તક વીર્દ કો પઢો.
ભભુત લગા જોગ ઝહોદ કરો,
અકેલે આપસ હો કભી બેઠો તુમ.

બીના મુરશદ ન જાવે ખુદી કા ભરમ,
યે સબ હય ખુદી પણે કા અમલ.
નહી હોતા હય ઉસ સે ખુદા હાંસીલ,
ખુદા મીલને કી રાહ હે દીગર.

ખુદ પણે વાલે કો નહી હય ખબર,
વીરદ પઢે સે ખુદા મીલતા નહી.
પરહેઝ કીયે સે ખુદા મીલતા નહી,
ભભુત લગાને સે ખુદા મીલતા નહી.

---

1. સઉ વાનો. મુખી દાને પીર સાહેબ હમેશાં લોકોને તોહીદ ઉપર આગ્નાની સમજણ પાડે છે અને દરેક ઠેકાણે એજ બોધ આપે છે. કારણકે ખુદા એજ ખરો છે.

અકેલે બેઠે સે ખુદા મીલતા નહી,
ખુદા ખુદા કહેને સે ખુદા મીલતા નહી.
ઘર બાર છોડે સે ખુદા મીલતા નહી,
થોડા ખાને સે ખુદા મીલતા નહી,
બ્હોત ભોજન કીયે સે ખુદા મીલતા નહી.
ખુદા કે મીલનેકી યે કોઇ રાહ નહી,
એ સબ હય ખુદી પણા સહી.
મારેફત વાલેકી યે કમાલીયત નહી જાન,
યે બાતું વાલે કોઇ દુજે હય માન.
દુજા દીના સોઇ દુઇ ઔર ખુદી,
હક મીલન કી રાહ હય જુદી.
સો ભેદ બુજે કોઇ મુરશીદ કમાલ,
આપસ કો ફના કર મીલે બીચ હક જલાલ.
સોહી મરદ આશક ઐન ઇનસાન હય,
વગર નહી તો દુજે હૈવાન હય.
મુરશીદ કામીલ કી સોબત પકડ,
ડહાપણ આપસકા લે દુર ધર.
મુરશીદ બતાવે સું મુશાહેદા કર,
ખુદી પણા તુજસે જાવે ગુજર.
ઇશ્ક ઇલાહી આવે તુજ મહાં,
તસવ્વુર ઝીયાદેહ હોવે અયાન.
અવ્વલ મુકામ નાસુત હય જાન,
સોહી જગા જીબ્રાઇલ[1] કી માન.
નુર ઝર્દ રંગ, તસ્વ્વુર ખાક, અવ્વલ અયાં હોતા હય જાન,
અવ્વલ મુરાકેબા કર યેહી ખુનતા હય માન.
દીલ ઓર ઝબાન મુકામ નાસુતકા હય માન,
સો જગા જબ્રાઇલકી હય પીછાન.

---

૧. જીબ્રાઇલ (Gabriel)=ફરેસ્તાનું નામ.

નાસુત મુકામકા તસવ્વુર ખુલતા હય જાન,
વ્હા હુકમ શરીયત કા હય માન

અર્થ—પહેલો મુકામ નાસુતનો છે તે જગા ઇબ્રાઇલ ફરેશતની છે દીલ અને ઝબાનમા આ મુકામ છે અહીયા નુરનો રગ રાતો છે તર નુર ખાકનો હોવાથી અહી શરીયતનો હુકમ ચાલે છે

આખા, તારક, સીર, મુકામ મલકુત હય જાન,
નુરે મીકાઇલ આબ તસવ્વુર હોતા હય માન
તર્ફે તારકે મીરસે નજર આતા હય જેમા ચાદ,
ઇસી મીસાલ સુફેદ રગ દીખાતા હય જાન
ચાદ જેમા નિરમલ નુર પ્રગટે માન
ઇસ જગે હુકમ તરીકત કા, તસવ્વુર ખીચ બાદ પીછાન

અર્થ—આખ અને માથાની તારક મલકુત મુકામની જગાઓ છે ત્યા મીકાઇલ ફરેશતાની જગા છે તે તરફ નુરમા ચાદના નુર જેવી સફેદ રોશની દેખાય છે અને હવા લાગે છે યહા તરીકતનો હુકમ છે

હોઠ નાક તક મુકામ જબરૂત પીછાન,
ઉસ જગે મુશાહેદા હકીકત હય માન
ઉસ ઠામ નુર ઇસરાફીલકા પીછાન,
મબ્ઝ રગમા બહોત ઝહુર, તર્ફે નાકસે દેખાતા હે નુર બાદહેજાન

અર્થ—હોઠ અને નાક સુધી જબરૂતનો મુકામ છે હકીકત મુકામની આ જગાઓ છે અહી ઇસરાફીલ ફરેસ્તાનો મુકામ છે અહી નુરનો રગ લીલો છે નાક આગળથી આ નુર દેખાય છે

પીછે તસવ્વુર આગ ખીચ હય જાન,
સીર ઔર કાન મુકામ લાહુત પીછાન
ઇસ જગે નુર ઇજરાઇલ હય જાન,
સીયાહ રગ મા આતી નુર પીછાન
ઝીણા મીસાલ હે આબે હૈયાત,
સોહી નુરે હાહુત હે ઐન ઝાત
જવાનીયત ઉમી મે બ્હોત રહે જાન,
નો જગે હુકમ મારેફતકા પીછાન

અર્થ—પછીથી આગનો તસવ્વુર આવે છે માથું અને કાન એ લાહુત મુકામના ધામ છે અહીંયા ઇઝરાઇલ ફરેસ્તાનુ મુકાન છે અહી જે નુર નજર પડે છે તે કાળા-સીયાહ રંગનુ, બાદુજ બાબુ, આબે હૈયાત-અમૃતના જેવુ છે. આ જગા બ જ તુરાની છે અને મારેફતનો અહી હુકમ ચાલે છે

ટીપઃ—જેવી બાહેર શ્રષ્ટીની રચના છે તેવીજ આ શરીરની અંદર પણ છે માણસના શરીરમા જે હાડકા છે તે પહાડ-પર્વત છે, જે નમો છે તે નદી નાળા વગેરે છે મ ણસનુ પેટ (stomach) છે તે મહા સાગર છે, તેમા જાનવરો નમે છે શરીર પર વાળ છે તે ઝાડ છે, શરીરમા દાત છે તે માસાહારી જાનવર છે, શરીરમા ધાર્મીક વૃત્તી તે પક્ષીઓ છે ચેહરો તે વસ્તીવાળો ભાગ છે, પીઠ તે ઉજ્જડ ઝમીન છે બચપણ તે વસંત ૠતુ, જુવાની તે ઉન્હાળો, બુઢાપો તો શીયાળો, અને અતીશય બુઢાપામા જે અકમ્વતી કુતાહી હોય છે તે પાનખર ૠતુ તંદરસ્તી સાથે પૈસો તે બેહેસ્ત, ગરીબાઇ અથવા તકલીફ તે દોઝખ[1] ઝુભ તે જીબ્રાઇલ ફરેસ્તો, નાક ઇસરાફીલ ફરેસ્તો, શરીર મીકાઇલ ફરેશતો, કાન ઇઝરાઇલ ફરેસ્તો છે

સાલીક કિતનેક પોહોચે હુય સહી,
કદમ મારેફત ને નીકાલે નહી
ઇસી ચાર મંઝીલ મે આખેર મે જલાલીયત ઝહુર,
ઉસીમે તસવ્વુર હોતા હુય મોહમ્મદી નુર.
જલાલીયતસે હોતી હુય રહેમાનીયત,
તહકીક મોઇ હુય પુરી કમાલીયત
સુફેદ રંગ, તસવ્વુર રહેમાનીયત, મોહમદી નુર,
ઉસમે થોડી સુર્ખી સીયાહીકા ઝહુર

---

૧ ઇમામ જાફર સાદિક (રદી૦) ફરમાવે છે કે ખુદાએ તમાર માટે દુનિયામાજ જન્નત અને જહન્નમ નકકી કરી દીધી છે આરામ એ જન્નત છે અને તકલીફ એ દોજખ છે (જુઓ ફરીદુદ્દીન અતારની "તઝકેરતુલ ઓલીયા" નામની કીતાબ વળી તેજ કિતાબમા છે કે) ખ્વાજા હસન બસરી (રે૦) એ ફરમાવ્યુ છે કે બેહિસ્ત ફકત અમલ કરવાથી મળતી નથી પણ નેક નીયતથી મળે છે થોડી પરેજગારી હજાર સાલના રોઝા અને નમાઝથી બેહતર છે

હુયત મુકામ ઉસીકા હુય નામ,
ઉસસે નહી કોઇ બાલાતર[1] મુકામ.
જલાલીયત હક પર આશીક થી જાન,
રહેમાનીયત હુઇ, તબ હક ઉસ ઇર આશીક હુવા પીછાન.
યે બાત બડી કમાલીયતકી હે જાન,
ઉસે કહેતે હે હકીકતે મોહમ્મદી માન.
જબ મેહર કરે મુરશીદે કામીલ,
તબ યે ન્યામત હોવે હાંસીલ.

અર્થ કેટલાક સાલીકો એટલે બ્રહ્મજ્ઞાનના અભ્યાસી ત્યાં પોહોંચ્યા છે અને પછી તેમણે માગ્નેફતમાથી પગ બહાર કાઢ્યોજ નથી. એ ચાર મંઝીલમાં છેલ્લે જલાલીયત ઘણી છે અને નુર નથી નજર પડે છે. જલાલીયતમાંથી રહેમાનીયત થાય છે. તેજ પુરી કમાલીયત છે. તે નુરનો રંગ સફેદ છે; પણ માંહે રહેજ રતાશ અને કાળાશ નજરે પડે છે એ મુકામને "હુયત" મુકામ કહે છે, એનાથી આગળ કોઇ પણ મુકામ નથી. જલાલીયત સુધી સાલેક હક એટલે ખુદા ઉપર આશક થાય છે, પછી રહેમાનીયતને પુગે છે ત્યારે ખુદા તેની ઉપર આશક થાય છે. એ મોટી કમાલીયત છે; એ હાલને ખરેખરી મોહમ્મદી હાલત કહે છે. જો મુરશીદ મેહર કરે તોજ એ હાલતે પુગાય છે.

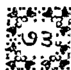
કમાલીયત પુરી ઉસકી કમાલ,
જો વાસીલ હોવે બીચ હક જલાલ.
બીના ખુદીપણે જો મુશાહેદા કરે,
તસવ્વુર ઉસકી નઝરમેં પડે.
જબલગ એ મકસદ ન પાય,
તબ લગ સુરત જરા ન ઠગાય.
બ્હોતેક સાલીક મલકૂત જબરૂતમેં અટક રહેતે માન,
બ્હોતેક જલાલીયતમેં મસ્ત હો રહેતે માન.
જો જલાલીયત મેં મીલ રહેમાનીયત કરે હાંસીલ,
સો સાલીક પુરા હુવા કામીલ.
જલાલીયતમેં જો હય મસ્તાન,
ઉસ્સે સાલીકકી કમાલીયત બડી પીછાન.

જલાલીયત મસ્તીકો હજમ કર,
રહેમાનીયત વોહી પાયે મગર.
મસ્તાનમે ઉનકી હય એક મઝીલ અધીક,
સાલીક ઉપર હક આપ હય આશીક
મસ્તાન આશક હક પર હય જાન,
સાલીક પર હક આશીક હે માન
કેતેક સાલીક મવફુતી જબરૂતી હય જાન,
ઓ સાલીક પર હક નહી આશીક માન
અવ્વલ આવે હાલે મસ્તી ઓર જલાલીયત,
જલાલીયત ગુઝરે, તો હોવે રહેમાનીયત
ઓ કામીલ પુરા હય સાલીક,
ઉસ પર હક તઆલા હય આશીક
બા મુહબ્બત પકડ મુરશીદ કામીલ,
યે કમાલીયત તુજે હોવે હાસીલ
શાહ કાયમદીન ખુદ ભુલ ગયે,
બેખુદ હો હકમે મીલ રહે

અર્થ—જે હક જલાલની સાથ જોડાયલો હોય છે એટલે કે હદમા મગ્ન થઈ જાય છે તેજ પુરો રહેમાનીયતને પોહોચેલો કહેવાય છે. જે ખુદીપણુ ખોઇને ધ્યાન ધરે છે તેની નજર આગળજ તસવ્વુરો-દેખાવો આવે છે અને જ્યા લગી એ તસવ્વુર નજર નથી પડે ત્યા સુધી ધ્યાન બીલકુલ લાગતુ નથી ઘણા સાલીકો મવફુત જબરૂતમા અટકી રહે છે. અને વળી જલાલીયતમા મસ્ત થઈને ત્યાજ પડી રહે છે

જે જલાલીયતમા મગ્ન થઈને રહેમાનીયતને પોહોચે છે તેજ સાલીક કામીલ કહેવાય છે જલાલીયતમા જે મસ્ત રહે છે તેના કરતા સાલેકનો દરજ્જો વધારે છે કારણ કે જે જલાલીયતમા મસ્ત રહે છે તે રહેમાનીયતને પોહોચતો નથી જે જલાલીયતની મસ્તી હજમ કરે છે તેજ રહેમાનીયતને પોહોચે છે એ મસ્તાનથી એક મઝીલ આગળ છે સાલીક ઉપર ખુદા આશક હોય છે અને મસ્તાન ખુદા ઉપર આશક રહે છે કેટલાક સાલીકો મવફુત, જબરૂતમા અટકી રહે છે તે સાલીક પર ખુદા આશક થતો નથી પહેલા મસ્તીની હાલત આવે છે એ મસ્તી અને જલાલીય-

તની હાલતમાંથી પસાર થાય તોજ રહેમાનીયતની હાલત આવે છે. અને ત્યારેજ સાલીક પુરો કહેવાય છે. મોહબ્બતથી મુરશદ કામીલનો હાથ પકડ કે એ કમાલીયત તને હાંસીલ થાય. શાહ કાયમદીન ખુદી ભુલી જઇ, બેખુદ થઇ, હકમાં મળી ગયા છે.

વ ફી—અન્ફોસેકુમ અફલા-તુબસેરૂન. (કુરાને શરીફ).

અર્થ—શું તમારી જાતમાં (હમારી કુદરત) નથી જોતા ?

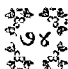
વફિલ અર્દે આયાતુલ લિલમુકેનીન. (કુરાને શરીફ)

અર્થ—જમીનમાં નિશાનીઓ છે તે આકીનવાળાઓ માટે છે.

સાહેબ બડા સત્તાર બુઝુર્ગ અલેખ,
ઉનને ફરમાયા તું તુંજમેં આંખ ખોલ દેખ.
માંહી દેખ રૂહ કી કરૂકા જોર હે,
અહમદ કી મીજલસ ઔર નુરકા શોર હય.
સાતું ફલક કી ખુબી ખુબ લગે,
અરશ ઓર કુરસ કે કીંગરે જગમગે.
ઔર ખુબી નહી કહી જાવે યહાં,
કુદરત અથાગ અલેક હય અયાંન.
સબસે આગે સુન મેદાન અપાર,
તામે હે આપો આપ કીરતાર.
ઝીણા, તીખા વોહ ગુંજાં ખાવે,
સો ન લીખા ન કહા જાવે.
સો હકતાલા કો નહી રૂપ રેખ,
અપાર નુર અનહદમેં અલેખ.
માંહે સબ તમાશા ઓર દીદાર નુર,
જહાં જાકે પહોંચે સોઇ નર શુર.

અર્થ—ખુદા મોટો ઢાંકવાવાળો અલેખ છે. તેણે કહ્યું છે કે આપ ાલીને તું તારી પોતાની અંદર જો તે રૂહ જ્યારે અંદર ખુલે છે ત્યારે

શુ માલમ પડે છે તે જો પેગંબર સ'લમની મીજલસ અને નુરનો અવાજ ત્યા છે ત્યા સાતે આસમાનની ખુબી માલમ પડે છે સાતમું આસમાન અને ત્યા ખુદાના અરશનુ નુર ઝગમગે છે તેની ખુબીનુ વર્ણન થઇ શકતુ નથી અહીંયા અથાગ કુદરત નજરે પડે છે તે બધાથી આગળ સુન મેદાન છે જેમા ખાસ ફીરસતાર છે ત્યાનુ નુર બહુજ ભીણુ છે અને તેનુ વર્ણન પણ થઇ શકતુ નથી તે ખુદાતાલાની ઝાઇ આકૃતી, શિકલ કે રૂપ રેખ નથી અનહદ અપાર નુર છે ત્યા કોઇ શુગે પુરૂષજ જઇ શકે છે

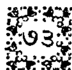
ફતહના જિહાદિલ અસગરે, વ રજાઅના જિહાદિલ અકબરે (હદીસ)

અર્થ—નાની જીહાદ અમે ફતેહ કરી છે અને હવે મોટી જીહાદ તરફ વળ્યા છીએ

ફીસાદ અકબર[1] ભરા હય ઘટ ભીતર,
ઇસ વાસ્તે નુર નહીં આતા નજર
બડે બડે ચોર ઘટ મે હય જાન,
પોહોચને નહીં દેતે તલક રહેમાન
અવ્વલ ખુદી હય બડી હરામખોર,
સબકા સરદાર હેગા એ ચોર
દુસરા કામ બડા મરદુદ[2],
એક પલ ભર દીલ નહીં કરતા મજુદ
ગુસ્સા બડા હય શેતાન,
દુર પાડતા હય અઝ રહેમાન
હીર્સકા[3] બોહોત હેગા જોર,
હજુરી હક મે ડાલે તોડ

૧ મોટા ઝઘડા એટલે કામ, ક્રોધ લોભ લાલચ માન અકરામના પ્યાલો વગેરે તોફાન તે શુ શુ તોફાન છે તે નીચે સમજાવ્યા છે ૨ ખરાબ ૩ લોભ

તની હાલતમાંથી પસાર થાય તોજ રહેમાનીયતની હાલત આવે છે. અને ત્યારેજ આશીક પુરો કહેવાય છે. મોહબ્બતથી મુરશદ કામીલનો હાથ પકડે કે એ કમાલીયત તને હાંસીલ થાય. શાહ કાયમદીન ખુદી ભુલી જઇ, બેખુદ થઇ, હકમાં મળી ગયા છે.

વ ફ્રી—અન્ફોસેકુમ અફલા-તુબસેરૂન. (કુરાને શરીફ).

અર્થ—શું તમારી જાતમાં (હમારી કુદરત) નથી જોતા ?

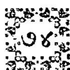
વફિલ અર્દે આયાતુલ લિલમુકેનીન. (કુરાને શરીફ)

અર્થ—જમીનમાં નિશાનીઓ છે તે આકીનવાળાઓ માટે છે.

સાહેબ બડા સત્તાર બુઝુર્ગ અલેખ,
ઉનને ફરમાયા તું તુંજમેં આંખ ખોલ દેખ.
માંહી દેખ રૂહ કી કરફકા જોર હે,
અહમદ કી મીજલસ ઔર તુરકા શોર હય.
સાતું ફલક કી ખુબી ખુબ લગે,
અરશ ઓર કુરસ કે કીંગરે જગમગે.
ઔર ખુબી નહી કહી જાવે યહાં,
કુદરત અથાગ અલેક હય અયાંન.
સબસે આગે સુન મેદાન અપાર,
તામે હે આપો આપ કીરતાર.
ઝીણા, તીખા વોહ ગુંજા ખાવે,
સો ન લીખા ન કહા જાવે.
સો હકતાલા કો નહી રૂપ રેખ,
અપાર નુર અનહદમેં અલેખ.
માંહે સબ તમાશા ઓર દીદાર નુર,
જહાં જાકે પહોંચે સોઇ નર શુર.

અર્થ—ખુદા મોટો ઢાંકવાવાળો અલેખ છે. તેણે કહ્યું છે કે આંખ ખોલીને તું તારી પોતાની અંદર જો તે રૂહ જ્યારે અંદર ખુલે છે ત્યારે

શું માલમ પડે છે તે જો. પેગંબર સલ્લમની મીજલસ અને નુરનો અવાજ ત્યાં છે. ત્યાં સાતે આસમાનની ખુબી માલમ પડે છે. સાતમું આસમાન અને ત્યાં ખુદાના અરશનું નુર ઝગમગે છે. તેની ખુબીનું વર્ણન થઇ શકતું નથી. અહીંયાં અથાગ કુદરત નઝરે પડે છે. તે બધાંથી આગળ સુન મેદાન છે જેમાં ખાસ કીરતાર છે. ત્યાંનું નુર બહુજ ઝીણું છે અને તેનું વર્ણન પણ થઇ શકતું નથી. તે ખુદાતાલાની કાંઇ આકૃતી; સિકલ કે રૂપ રેખ નથી. અનહદ અપાર નુર છે ત્યાં કોઇ શુરો પુરૂષજ જઇ શકે છે

કતહના જિહાદિલ અસગરે, વ રજાઅના જિહાદિલ અકબરે. (હદીસ.)

અર્થ—નાની જીહાદ અમે ફતેહ કરી છે અને હવે મોટી જીહાદ તરફ વળ્યા છીએ.

> પીસાદ અકબર[1] ભરા હય ઘટ ભીતર,
> ઇસ વાસ્તે નુર નહી આતા નઝર.
> બડે બડે ચોર ઘટ મેં હય જાન,
> પોહોંચને નહી દેતે તલક રહેમાન.
> અવ્વલ ખુદી હય બડી હરામખોર,
> સબકા સરદાર હેગા એ ચોર.
> દુસરા કામ બડા મરદુદ[2],
> એક પલ ભર દીલ નહી કરતા સજુદ.
> ગુસ્સા બડા હય શેતાન,
> દુર પાડતા હય અઝ રહેમાન.
> હીર્સકા[3] બહોત હેગા ઝોર,
> હઝુરી હક સેં ડાલે તોડ.

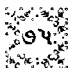
૧. મેટા ઝઘડા. એટલે કામ, ક્રોધ, લોભ, લાલચ, માન અકરામના પ્યાલો વગેરે, તોફાન તે શું શું તોફાન છે તે નીચે સમજાવ્યા છે. ૨. ખરાબ. ૩. લોભ.

લોભ બડા હય ઇબલીસ[1],
ભુલા દેવે હક જગદીશ[2].
માયા બડી ડાકણ હય જાન,
મોહ લગા રખતી હય બાંધ.
ઇજ્ઝત કા હય ઝોર બડા,
પીછા તેરા ન છોડે જરા.
સ્વાદ તેરા રહે લપટાઇ,
એક પલ ભર દુર ન જાય.
બાતાં બડી હય દુશમન,
નહીં લગને દેતી હક સેં ધુન.
કેતાક ગફલતકા બી ઝોર
હક સેં નહીં લગને દેતી દોર.
ઐશ હય એક બડા દુશમન,
નહીં દેતા હકમે મીલન
નીંદ બડી હય મુરદાર,
તોડ ડાલતી સુરતકા તાર.
બહોત ઝોરાવર હય ડહાપન[3],
ગલે બહોત ઉસકા હે બંધ.
આબરૂ બડી દુશમન હય જાન.
કદમ નહીં ધરને દેતી તરફ રહેમાન.
ગેર ખતરા જાલ સખ્ત બહોત હય જાન,
ઇનસાન કો બના રખે હયવાન.
ઇતના તોફાન હય ઘટ ભીતર,
વાસ્તે નુર નહીં આતા નઝર.
ઇતના કુટુંબ બસે ઘટ માંહો,
ઇસકા નામ સો હય દુનીયાં.
ઓરત, મરદ, ઓર ફરઝંદ,
કયા પૈસા કયા માલ ધન.

---

૧. શેતાન ૨. ખુદા. ૩. ડાહ્યા પણું.

દુનીયા નામ ઇસકા નહી હય[1],
સમજ તોહીદ કી બાત કહી હય.
આગે કહા ભીતર તોફાન,
ઉસકા નામ દુનીયા હય જાન.
બાહેર કુટુંબ છોડે સે કુછ હાથ ન આવે,
ભીતર કુટુંબ છોડે સે હક કો પાવે.
શરીયેત વાલે કહે ઔરત, મરદ, ફરઝંદ,
ગાયાં, ભેંસાં, માલ, ધન.
ઉસકો દુનીયા કહેતે હય જાન,
મારેફત વાલે ભીતર તોફાન કો દુનીયા કહેતે માન.
આગે કહા ભીતર તોફાન,
ઉસકા નામ દુનીયાં શેતાન.
ઇસ તોફાનને મન બાવરા કીયા હય,
અકલ હોશ હક પીછાનકા છીન લીયા હય.

કુનફિદ-દુનિયા કા અન્નકા ગરીબુન અસો કઆબેરી સબીલિન વ અદ્દા નફસકા મિન અસ્હાબિલ કુબર.

અર્થ—દુનિયામા તુ ગરીબીથી અને મુસાફરની માફક ચાલ અને પોતાને મરેલાઓ જેવો સમજ

---

૧. સરખાવો શેખ સાદીની લીટીઓ

ચીસ્ત દુનીયા અઝ ખુદા ગાફિલ બુદન,
ન અઝ કુમાશો નુકરે ઓ ફરઝંદો ઓ ઝન.

અર્થ—દુનીયા એટલે શું ? ખુદાથી ગાફીલ થવું તે. પૈસા, કપડાં, ફરઝંદ અને સ્રીથી ગાફેલ થવું તે નહી.

નફ્સ અમ્મારા ભીતરસેં દુર કર.
ન હોવે ખરાબી તેરે દીલકી અંદર.

વનહન નફ્સા અનિલ હવા, ફઈન્નલ જન્નતા હેયલ માવા.

અર્થ—જેણે પોતાના નફસને ઇચ્છાઓથી રોકયું તેને માટે ઠેકાણું જન્નત છે.

કલમ બીચ સુરત તોફાનકી માર,
કુવ્વત નફ્સકી જડસેં બહાર કાઢ.

ફઈન્ના ખએરઝ ઝાદિત્તકવા (કુરઆન શરીફ)

અર્થ—બ્હેતર તોશો-ભાથું તકવો-પરહેજગારી છે.

કિઆમતુલ મરએ અલા કદ્રે હિમ્મતેહી—

અર્થ—માણસની હીંમત પ્રમાણે તેની કયામત છે.

તકવાકે સાથ દીલ આબાદ કર,
સાથ હીમ્મત દીલ કીતેક ખુશાલ કર.

અદદુનીયા જી ફતુન વ તાલેબોહા કીલબ. (હદીસ)

અર્થ—દુનિયા મુરદાર છે અને તેને ચાહનારા કુતરા સમાન છે.

તર્કુદ દુનિયા ઇબાદતુન

અર્થ—દુનિયા છોડવી એ ઇબાદત છે.

મીસાલે તીર દીન દુનીયાસે ભાગ,
મુરશીદ બતાવે ઇશારા ઉસી રાહ લાગ.
કામ, ખતરે વ્હેમ ભીતર હય જાન,
સોહી પડદા હય બીચ રહેમાન.
ખતરે વ્હેમ દો ભાતકે હય જાન,
એક દીનકે એક દુનીયાકે પીછાન.
મારેફત રાહ મેં દીન પરદા કરતા હય,
દુનીયા સો શીર્ક કુફર કહેલાતા હય.
દીન કયા હય, બીન દેખે બંદગી કરે,
દુનીયા ઉસેં કહીએ જો હકસેં ગાફીલ રહે.

અર્થ—એક તીરની મીસાલ દીન અને દુનીયાથી નાસી જા અને

મુર-મુરશદ બતાવે તે રીતે ધ્યાન ધરવું. કામ, ખતરા,—વ્હેમ જે દીલમા છે તે તારી અને ખુદા વચ્ચે પડદા મીસાલ છે વ્હેમ ખાતર બે જાતના છે, એક દીનના અને એક દુનીયાના સાધારણ રીતે જેને આપણે દીન એટલે ધર્મની ક્રિયાઓ કરીયે છીયે તે દરેક વાતની ટોવાથી ખુદાઇ જ્ઞાન મેળવવાના એક પગથીઆ રૂપ છે ખુદાથી ગાફીલ કરનારી જેટલી ચીજો છે તે દુનિયા કહેવાય છે અને એ દુનિયા ખરી રીતે જોતા ધીક્કાર અને ત્યાગ છે દીન તે શું ? ખુદાને જોયા અગર સમજ્યા વગર તેની બંદગી કરે તે. દુનીયા તે શું ? ખુદાથી બીલકુલ ગાફેલ રહે તે. જ્યારે ખુદાને સમજ્યા વગર તેની બંદગી કરે તો તેની ક્રિયા માનવામા પડદા રૂપ ગણાય એ ઉઘાડ છે

હીર્સ હવા, ઇજ્જત લીઝત, ખતરે એ દુનીયા હય જાન,
નમાઝ રોઝા, કીતાબ પઢના, એ સુખ સુખએ દીન કે માન
માલ ફરઝંદ, ગુમાન, બાતા, એ હીર્સે દુનીયા હય જાન,
બહેસ્ત કયામત કી આશા, એ હીર્સ દીનકી હય માન
કીતાબા પઢના, વીર્દ, અનગ, મગરેબ યે કામ દીની હય જાન,
યહા જાના, વહા આના, એ કામ દુનીયાકા પેછાન
વ્હાસે લાના, વો ખાના, એ વ્હેમ દુનીયાકા માન,
સબક હર્ફ યાદ કરના, હાફીઝ હોના, એ વ્હેમ દીનકા હય જાન
યે સુખસુખએ નેક બદ બીચ હકીકત સોઇ ગેર હય માન,
ગેર સોઇ પડદા હય હક બીચ જાન
પડદા સોઇ અંધાર બીચ દીલ,
તબ લગ નહી દીખતા હય હક જલ
સુખસુખએ દીનને બહેસ્ત કો પાવે,
પણ વાસીલ હક તો હુવા ન જાવે
ઇસ્સે ઝીયાદેહ બહીસ્તને એક બાર, હો જાયના નુરકા ઝમકાર
બીચ નુર દીદાર કે મીલતા, ગો મુગતમુ નહી પાતા

અર્થ—દુનીયાના ખતરા તે હીર્સ, લેભ, દરજ્જાના ખ્યાલ વગેરે છે દીનના ખતરા તે નમાઝ પઢવા, રોઝા રાખવા કીતાબ પઢવી વગેરે

છે કારણકે તે વગર સમજે થાય છે દુનીયાને હીર્સ તે માલ, ફરઝંદ, ગુમાન વગેરે, દીનની હીર્સ તે બહેસ્ત, કયામતમા આરાની આશા, દીનનુ કામ તે કુરાન પઢવુ, વીર્દ કરવો, અસર મગરેબ વગેરેની નમાઝ પઢવી તે, દુનીયાનુ કામ તે અહીથી તહી આવવુ જવુ વગેરે દુનીયાનો વ્હેમ તે અહીથી લાવવુ, પેલી ચીજ ખાવી વગેરે, દીનનો વ્હેમ એ કે પાઠ મોઢે કર, ફલાણુ યાદ કર, કુરાન મોઢે કરી હાફઝ બન, એવા ખ્યાલ મનમા આવે તે એ બધા વ્હેમો અને ખતરાઓ છુ । મેળવવામા પડદા ગીમાન છે કારણકે તે સમજ અને ફરાક વગરના છે પડદો એજ અધારૂ દીનના વ્હેમો રાખવાથી બહુ તો બે હસ્ત મળે અને એવા વખત ત્યા ખુદાના નુરનો ઝલકાર દેખાય પણ ખુ । સથે મેળાપ થતો નથી ૧ દાન નુર સાથે મળી જવાથી જે મરતબો મળે છે તે બહેસ્તથી મળતો નથી

જો હુખહુખઓ[1] દીન દુનીયાકે છોડ, રના કીશશેખ ફનારીર રસુલ હોગા,

સો હક તઆલા બીચ વાસીલ હોગા
જ્યુ પાનીમે પાસ્ય મીલતા હય જાન,
ત્યુ આશીક મીલ જાયગા બીચ નુર રહેમાન
યે સર્ફ નહુવ[2], મણક, વીર્દ, તસબીહ અટક હય જાન,
અટક સોહી શરીયત પીછાન
શરીયત સોઇ હય હદ,
તરીકત, હકીકત સો હય બેહદ
મારેફત સો અનહદ જાન,
એકા એક હોના બીચ નુર રહેમાન
બહેસ્ત કયામત કા તોશા[3] કરના ભાઇ જાન,
ઝાહેર અમલ સો શરીયત પીછાન
ભીતર વ્હેમ ગેર દુર કરજાના,
તરીકત નામ ઇસકા પીછાના
હજુર હોના હકકી તરફ,
દેખના દીદાર નુર ઝગમગ

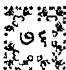
૧ વ્હેમ, ખતરા ૨ વ્યાકરણ ૩ તોશો=મુસાફરી સારૂ લીધેલો રાક એટલે તૈયારી

આશક નીર્મલ હો દેખ માશુક કો જાન.
હકીકત ઉસકા નામ પીછાન,
એકા એક નુર દીદારમેં મીલ ગયા જાન,
ઇસકા નામ સો મારેફત પીછાન.
ખુદ ભુલ હુવા હક બીચ વાસેલ,
વો પોહોંચ કમાલીયત કો હુવા કામેલ.
એન ગૈન મેં એક નુકતેકા તફાવત હય જાન,
યું બંદા ઔર અલ્લાહ બીચ ખુદી હય જાન.
નુકતા બીચસે ઉઠ ગયા તો ઐન હુય જાન,
ખુદી બીચસે ખીસ ગઇ તો હય રહેમાન.
જો ઇસ મુરાદ કો પોંહોચ ગયા,
સો "ઇઝા અંતુમુલ ફુકરા" હો રહા.[1]
વોહ અલ્લાહ ઔર ખુદા કીસકો કહે,
ઔર વોહ રખે સો કીસ્સે ચ્હે.
ખુદ ખુદપણે સેં નીકલ ગયા,
વોહ બે ખુદ ઐન હો રહા.
ઇસી મીસાલ નાસૂત મલકૂત જાન,
ઇસી મીસાલ જબરૂત લાહૂત પીછાન.
નાસૂત, મલકૂત, જબરૂત તક ખામ[૨] હય જાન,
લાહૂત હુવા તબ કામીલ પીછાન.
જબ લગ હુવે, હહી મસકા તબ લગ હય કચ્ચા,
જબ ઘી હુવા તબ પુરા કામીલ પકકા.
જબ લગ દેખના દેખાના હુય જાન.
તબ લગ વો મસ્કા હુય પીછાન.

---

૧. અર્થ—જ્યારે તમે (સાચા) ફકીર થાઓ ત્યારે અલ્લાહ સાથે એક થઇ શકો છો. આવી ઘણી હકીકતો અને એવીજ રીતની ઘણી બાબતો મઉલાના રૂમ સાહેબની મસનવી શરીફમા લખેલી છે તે જોઇને ખાત્રી કરવી. ૨. કાચો

દેખને કી હીજનમ[1], આપ હુવા જાન,
ઉસ્કા નામ થી કહેલાયા પેછાન.

અશ-શરીઅતો અકવાલી, વત-તરીકતો અફઆલી,
વલ-હકીકતો અહેવાલી, વલ-મારેફતો રાસુલ-મઆલી.
(હદીસ)

શરીઅત હઝરતકા કોલ હય જાન.
તરીકત હઝરતકા ફેલ હય માન
હકીકત હઝરતકા અહવાલ હય જાન,
મારેફત મુરાદ મરસ કમાલીયત પીછાન,

અર્થ—શરીયત તે પેગંબર (સ૦) ના બોલેલા બોલ છે, તરીકત તે તેમના કરેલા કામો છે, હકીકત તે તેમની રહેણી કરણી છે, મારેફત તે તેમની કમાલીયતે પોહોચેલી હાલત છે

હઝરતકે ચાર નામ હય જાન,
મેહમુદ, મોહ મદ, અહમદ, અહદ પીછાન
ઝમીન કે નીચુંકી આફ્રીન[2] હઝરતકો મહમુદ કહેતે હય જાન,
દરમ્યાન લોક આદમ ઝાદ હઝરતકો મોહ મદ કહેતે હય માન
આસમાન ઉપરકે લોક મલાયક જો હય જાન,
સો હઝરત કો અહમદ કહેતે હય પીછાન
અરશ બીચ નુરે દીદાર લાહુત હે જાન,
જહાં હુય હઝરત એન અહદ માન

અર્થ—પેગંબર સાહેબના ચાર નામ છે, મેહમુદ, મોહમદ, અહમદ અને અહદ ઝમીનની નીચેની પેદાયશ હઝરતને મેહમુદ કહે છે, આ ધરતી ઉપરની આદમ જાત તેમને મોહમદ કહે છે, આસમાન ઉપના ફરેસ્તા તેમને અહમદ કહે છે, અને સાતમા આસમાન ઉપર જ્યાં અનહદમાં દીદારનુ નુર ઝળકે છે ત્યાં તેએનુ નામ અહદ છે

---

૧ ચીજ ૨ લોકો.

અહદ અહમદ બીચ મીમ ડાલ કર,
શરીયત બનાઇ હય હકને મગર.
કુરાન બીચ શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત જાન,
સમજનેકા ઉસમેં ફેર હય પેછાન.
ઘહું મીગાલ કુરાન હય જાન,
ઘહુંકા જે બનાવે સો બને પીછાન.
ઘહું કી કોઇ ઘુઘરીયાં[1] બનાયે, કોઇ રોટી પકાય,
કોઇ મલીદા પકાય, કોઇ મીઠાઇ બનાય.
શરીઅત કે લેકુંકી સમજ દુધ હય જાન,
તરીકત વાલેકી સમજ દહી હય માન
હકીકત વાલેકી સમજ મસકા જાન,
મારેફત વાલેકી સમજ ઘી હે પીછાન
શરીયત વાલે હઝરતકે કહેને પર કાએદા હય માન,
તરીકત વાલે હઝરતકે ફએલ પર કાએલ પીછાન
હકીકત વાલે હઝરતકે અહેવાલ પર કાએલ હે માન,
મારેફત વાલે મુરાદકો પોહોંચ ચુકે હે જાન.

અર્થ:—અહદ અને અહમદ વચ્ચે એક "મીમ અક્ષર નાખીને એટલે કે મીમનો પડદો નાખીને ખુદાએ શરીયત બનાવી છે કુરાન શરીફમાં શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત ચાર ચીજો છે પણ સમજવામાં ફેર છે. દાખલા તરીકે કુરાન શરીફ ઘઉં માફક છે ઘઉંનું જેવી પકવાન માણસ બનાવવા માગે તે બનાવી શકે છે કોઇ રોટલી, તો કોઇ ઘુઘરીઓ ટોસ તો કોઇ મલીદો તો કોઇ મીઠાઇ એમ સઉ પેત પોતાની મરજી માફક બનાવી શકે છે તેમજ કુરાન શરીફના પણ માણસ પોતાની સમજશકતી પ્રમાણે અર્થ કરી શકે છે શરીયત વાળાઓ જે અર્થ કરે તેર દુધ માફક છે, તરીકત વાળા જે અર્થ કરે તે દહી માફક છે, હકીકત વાળાની સમજ માખણ માફક છે મારેફત વાળાની ઘી મીસાલ છે શરીયતવાળા હઝરતે જે કહ્યું તે ઉપર ધ્યાન લગાડે છે, તરીકતવાળા હઝરતે જે કામો કીધા તેની ઉપર વધારે ધ્યાન આપે છે હકીકતવાળા હઝરતની રહેણી કરણીના કાયલ છે, અને મારેફતવાળા મુરાદને પોહોંચી ગયા છે

[1] ઘુઘરીઓ ટોસ

અલ્લાહ ઓર રસુલને શરીયત ઝાહેર ખોલ ફરમાઇ હય,
તરીકત, હકીકત, મારેફત બાતીન રખ્ખી હય.
"અલ ઇનસાનો સીરરી,વઅના સીરૂહુ હે તઆલા."
ઇનસાન સીર[1] મેરા હય જાન.
મેં સીર ઇનસાનકા હું પીછાન,
અલ્હાહુ તઆલાને યું ફરમાયા હય જાન.
જો આશક હોવે સો રાહ લેવે પીછાન,
કુરાન, હદીસ ફરમાન અલ્લાહ રસુલ કા હય.
ઝાહેર હાલ શરીયત ખોલ કહા હય,
રસુલીલ્લાહને મોઘમ બાત ફરમાઇ હય જાન.
"મન અરફા ન ફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ[2]" પેછાન,
ફીર હક તઆલાને ઇસારા કીયા કે ખોલ દેખો માંહી.
"વફી અન ફુસે કુંમ અફલા તુબસેરૂન[3]" સમજાઇ,
જો આશક અપને નફસકો પીછાનેગા.
સો હક તઆલા કો બી પીછાનેગા
જો પીછાનેગા સો બીચ નુર દીદાર.
હો જાયગા અબ્દ માઆબુદ મેં એકાકાર.
જો કોઇ શરીયતમેં અટક રહેગા,
વોહ તરીકત, હકીકત મારેફતકો ન પાયગા.

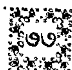
---

૧. ભેદ. ૨. જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો. ૩. ખુદા તમારા સ્વાસમાં છે પણ તમે જોતા નથી. (કુરાનેશરીફ) ખુદાએ ને ખુદાના રસુલે શરીયત ઝાહેર રીતે ખોલીને દેખાડી છે; તરીકત હકીકત અને મારેફત ભેદ ખોલીને દેખાડી નથી. માણસ મારો છુપો ભેદ છે અને હું માણસનો છુપો ભેદ છું એવી રીતે ખુદાએ ફરમાવ્યું છે. જે ખુદાનો આશક હોય તે રસ્તો શોધી લે. કુરાન અલ્લાહનું ફરમાન છે અને હદીસ રસુલના ફરમાનો છે. તેમાં શરીયત ઝાહેર રીતે ખોલીને કહી છે. રસુલુલ્લાએ ગોપમમાં કહ્યું કે જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને પીછાન્યો. પછી ઇશારામાં કહ્યું છે કે દીદારના નુરમાં મગ્ન જશે તો તે અને તેના પેદા કરનાર બન્ને એક થઇ જશે.

કોલ હકકા પુરા હોને કો એક વાર નુર ઝલકેગા,
જબ કે વોહ શરીયતી બ્હેસ્તમેં જાયગા.
શરીયતમેં અટકા સો વાસીલ હક ન હોવે,
કયું કે વોહ આપમકી ખુદી નહી ખોવે.
કરીકત, હકીકત, મારેફત કો સમજેગા,
સો ખુદ ભુલ હક બીચ મીલ જાયગા.
જો હક રસીદકી રાહ હય જાન,
ઉસકા નામ ઇલ્મ તૌહીદ પીછાન.
હઝરત ઝાહેર ખોલ કર કહેતે જો,
તો ખલક તમામ ગુમરાહ હો જાતી વ્હો.
ના તરીકત હકીકત મારેફત હાંસીલ કરતી,
ઓર શરીઅતસે ભી ગુમરાહ હો જાતી.
તરીકત, હકીકત, મારેફત એસી રાહ કહેલાય,
જો બીન મુરશીદ સમજે વોહ ગુમરાહ હો જાએ.
ઇસ વાસ્તે હઝરતને બાતીન રખી હય બાત,
જો હકમેં મીલના ચાહો તો પકડો મુરશીદ કામીલકા સાથ.

અર્થ—જે શરીયતમાજ અટકી રહે છે તે તરીકત હકીકત અને મારેફતને પોહોચતો નથી જ્યારે શરીયતી બ્હેસ્તમાં જાય ત્યારે ખુદાનો કોલ પુરો કરવા સારૂ એકવાર ત્યાં તે માણસને નુરનો ઝલકાર માલમ પડે છે પણ તે કાંઇ ખુદાથી વાસીલ થતો નથી એટલે ખુદામા મળતો નથી. તેમજ તે માણસમાથી ખુદી પણું અથવા "દુઇ" પણ જતી નથી જે માણસ તરીકત, હકીકત અને મારેફત સમજે તેજ માણસમાથી ખુદી નીકળી જાય છે અને તે ખુદાની સાથે મળી જાય છે જે ખુદાને મળવાનો રસ્તો છે તેનું નામ ઇલ્મે તૌહીદ છે જો એ હઝરત ખોલીને કેહતે તો તમામ ખલક ગુમરાહ થઇ જાત લોક તરીકત, હકીકત અને મારેફત હાસીલ કરતે નહી એટલુજ નહી પણ શરીયત મુજબ પણ ચાલત નહી. તરીકત અને મારેફતની રાહ એવી છે કે મુરશદ અથવા ગુરૂ વગર માણસ તે રાહે ચાલવા જાય તો ગુમરાહ થઇ જાય તેથી હઝરત રસુલ્લાહે એ ભેદો છુપા રાખ્યા છે તેટલા માટે જેને ખુદાને મળવું હોય તેણે મુરશીદે કામીલ અથવા સતગુરૂનો હાથ પકડવો

/

મલ્લા શએખા લહુ, લા દીના લહુ, વ લા ઇરફાના લહુ, લા જઝબા લહુ, વલા ઊન્સા લહુ, વ કાલલ કુદ્દુસો, ઓલીયાએ તહતા કબાઇ, લા યઆરેં ફોહુમ ગએરી.
(હદીસ.)

અર્થ—જેને પીર નથી તેને દીન નથી, જેને દીન નથી તેને જ્ઞાન નથી અને તેનામા આકર્ષણ શકતી નથી. તેમજ તેનામાં પ્રેમ નથી વલી લોકો મારા જુબ્બા નીચે છે. મારા સિવાય તેમને કોઇ ઓળખી સકતું નથી

જબ લગ નહી મીલા મુરશીદે કામીલ,
તબ લગ તરીકત, હકીકત, મારેફત નહી હોતી હાંસીલ.
જબ મેહુર કરે મુરશીદ કામીલ,
તબ એ ન્યામત હોવે હાંસીલ.

મન લા યઆરે કુલ હકીકતશ્ શરીઆતા મિલ્લા ઇમામિન ફકદ કફરા (હદીસ)

અર્થ—જેણે શરીઅતની હકીકત મુરશદની મારફત ન ઓળખી તેણે કુફર કર્યું.

જો મુરશીદ કામીલ બીન ચલે બીચ તરીકત, હકીકત મારેફત,
ઉસીકો પોંહોચે આખર હલાકત.[1]
તરીકત, હકીકત, મારેફત સમજનેકો,
મુરશીદ ચાહીયે યે રાહ દીખાનેકો.

મન અરાદ-દુનિયા, ફલહુદ-દુનિયા
અર્થ—જે દુનિયા ચાહે છે તેને દુનિયા મળે છે.
વ મન અરાદલ્ ઉકબા, ફલહુલ ઉકબા,
વ મન અરાદલ્ મૌલા. ફલહુલ મૌલા.

---
૧ તકલીફ.

અર્થ—જે આખેરત ચાહે છે તેને આખેરત મળે છે. જે ખુદાને ચાહે છે તેને ખુદા મળે છે.

જૈસા ઇરાદા રાખે જો, વૈસી મુરાદ પાવે વો.
એક કુરાનકી આયતકી મીસાલ સારે કુરાનકી સમજ કરો,
મારેફતવાલું મેં મત ઝઘડો.

ઈન્ન લિલ મુત્તકીના મફા ઝન હદાએકા (કુરાને શરીફ)
ઇન્ના ખએરઝ ઝાદિ તકવા. (કુરાને શરીફ)

અર્થ—ખરેખર પરહેજગારોને તેમની ખાહેશ પ્રમાણે બગીચા તથા અંગુર મળે છે. અને બેહતર ભાથું પરહેજગારી છે.

શરીયતવાલે ઇનકે માંયની યું સમજતે હુંય,
બાહેરહી બાહેરકા મગઝ બુજતે હુંય.
ઘર છોડ મસજીદમેં જાના,
જવકી મોટી ખાકર વીર્દ પઢના.
તરીકતવાલુંકા યે સમજના,
વ્હેમ ગેર સબ દુર કરના.
હકીકતવાલું કા યેહી સમજના,
ખુદી ભુલ હકતઆલા બીચ જા મીલના.
મારેફત વાલે મુરાદકો પોંહોચે જાન,
હો રહે ઝાત એન રહેમાન.

અલ મુન્તઝેરો લિસ્સલાતે ફ અન્નહા ફિસ્સલાતે. (હદીસ)

અર્થ—નમાઝ માટે ઇંતેઝારી કરનાર નમાઝમાંજ છે.

અફઝલુઝ ઝિક્રે લાએલાહા ઇલલલ્લાહ, મોહમ્મદુર રસૂલુલ્લાહ. (હદીસ)

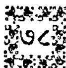
અર્થ—સઉથી વડની ઝિકર કલમો છે

ઝીકર, ફીકર સેં રહે તું દુર, લાહૂત તક ઇશ્ક મેં રહે ચકચુર.
જબરૂત તક ઇશ્ક રખે કામીલ, તબ લાહૂતમેં હોવે એન વાસીલ.
જબરૂત મુકામ આશક માશુકકા હય, લાહૂત મુકામ એકાએક હય.
લાહૂતમેં ઇશ્ક રખનેવાલા ગયા, વો ખુદામે આપ એન હો રહા.

કલ્બુલ મોમેનીના હાઝેરતુન મિન ઝિકરિલ ખફીઐ, દાવતુલ મઝલુમે મુસ-તજાબતુન.

અર્થ—મોમિનનું દિલ છુપી યાદી વખત ખુદા તરફ હાજર રેહે છે. મેજલૂમની દુવા કબુલ થાય છે. (હદીસ.)

દીલકી ઉદાસી ગમ મીટાવ, શીતલ ગુણી જમીયત લાવ.*
દીલ જમીયત પકડે અવલ, તબ કુછ આગે હોવે હાંસીલ.

ઈઝા-અરફતા ઝાહિરલ-ઇશ્કે ફ-અલએકા બિલ-ફનાએ અનિલ-ઇશ્કે, લે અન્નલ-ઇશ્કા હેજાબુન બએનલ આશેકે વલ-મઆશૂકે. (પેગંમ્બરી ફરમાન)

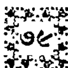
અર્થ—જ્યારે તું જાહેરી ઇશક ઓળખે તો તારે ઇશ્કથી ફના થઇ જવું જોઇએ કારણ કે ઇશ્ક એક પડદો છે આશક અને માશુક વચ્ચે. (હદીસ.)

ઇશ્કકી દવા કહા, આશક ખુદ ખો, નીર્મલ એન હો, એન કો જો.
નીર્મલ કી નઝર નીર્મલ પડે, ખબર ખુદકી બેખુદ કરે.
જૈસા મજનુન ખુદકો ભુલ ગયા, અના[1] લૈલી એન હો રહા.
ઇશ્ક રખ હક તરફ બેખુદ હો યાર, ખુદ ભુલ હો માશુક કીરતાર.
ફના બીચ હુય બકા[2] અમર, બકા બીચ હુય ફના મગર.
અપસકો જો બાકી સમજેગા. સો મોતકે મુખમેં ફના હોગા.
જો આપસકો ફના કરેગા, સો મોતકે મુખસે છુટ બકા રહેગા.
આપસકો બકા કહેના સોઇ પડદે હઝાર, દીલપર બડા હય ઉસ્કા અંધાર.

અર્થ—ઇશ્કની દવા એજ છે કે ખુદ પણું ખોવું. નીમંળ "એન" થઇ રેહેવું. એટલે વચ્ચે અહંકારનું ટપકું અપના ગૈનનો ગુકનો

* દીલને એક ઠેકાણે શીતલ અપતા શાંત રાખો.
૧ હું. ૨ હમેશગી. અનાદીપણું.

છે તે દુર કરશે. નીમજીની નજરે નીમજી દેખાય છે. જો આપણામાં ખુદી હોય છે તો આપણી નજરે ખુદી પડે છે. મજનુન લેલા પર આશક હતો ત્યારે તે પોતાને તદન ભુલી ગયો હતો દરેક ચીજ લેલા છે એમજ સમજતો હતો. લેલાનો કુતરો આવતો તો પણ સમજતો હતો કે લેલાજ આવી, એવી તરેહ તારે પણ લેલાજ થઇ રહેવું. ખુદા તરફ એવોજ પ્યાર રાખી બેખુદ થા; ખુદી ભુલીને ખુદાનો આશક થા, એવી રીતે ફના થવામાંજ અમરગી અથવા બકા છે. એટલે બીજા બોલોમાં કહીયે તો બકામાં ફના સમાયલી છે. આપણે હમેશાં અમર છીએ એવો ખ્યાલ રહે છે એટલે મોતના મોઢામાં ફના થવું પડે છે. પણ જો આપણે મોતથી મરી જઇયે તે પહેલાં પોતાને ફના કરીયે તો મોતના મુખમાંથી બચી આપણે હમેશગી મેળવી શકીએ. આપણે અમર છીએ એજ ખ્યાલ દીલ ઉપર પડદા સમાન છે અને દીલ ઉપર તેથીજ અંધકાર છવાઇ રહે છે

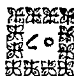

ઈન્ના અવલીયા અલ્લાહે લા યમૂતુન બલ યન તકે-લુના મિનદ દારે એલદ દાર. (હદીસ)

અર્થ—ખરેખર ઓલીયા મરતા નથી, પણ એક ઘરમાંથી બીજા ઘરમાં જાય છે.

વલીયુંકો મોત નહી હય મગર,
વો દાયમ કાયમ સદા હે અમર.
દુનીયાકે દેખનેકો પડદે હોતે હેં વોહ,
મોત કી ચુંગલસે છુટતે હેં વોહ.
જીવતે વોહ મુવે હય જાન,
મીલે હય બીચ નુર રહેમાન.
આપસકો ફના કીયા મોહી મુવે,
હયાતી બકા લે જીવતે હુવે.
•હેમ ગેરસે મુખ ફીરા કર રજુ હુવા તરફ અલ્લાહ,
સોહી હે આશક એન વલી અલ્લાહ.

ઉસમેં ઝાત બાતકા કામ નહી હય જાન,
ખુદી ખો, બે ખુદ હોવે સોહી વલી પીછાન.

ફના ફિશશેખ ફના ફિરરસૂલે, ફના ફિલ્લાહે બકા બીલ્લાહ.

ઉપલી હદીસનો અર્થ.

અવ્વલ ફના હો બીચ મુરશદ, પીછું ફના હો બીચ અહમદ
બાદ ફનાહો અલ્લાહમેં જબી, હયાતી બકાકી સો પાવે તબી.

(હદીસ) ઇન્ના-અવલીયા અલ્લાહે લા-યમુતુન, લા-યમૂતના, બલ યન્તકેલુના મિનદ-દારે, એલદ-દાર.[1]

હઝાર બાતકી એક બાત કર,
મુરશદ કામીલકી સોહબત પકડ.
મુરશીદ બતાવે યું મુશાહેદા કર,
દુઇ ગેર સબ દિલસે દુર કર.
આપસ કો ભુલ સુરત ધર રેહ,
ચકોર ચંદ્રસે જ્યું રાખે લેહ.[2]
તબ નાસૂતકી ફરામોશી[3] હોગી, મલ્કૂતકી મસ્તી આયગી
સુધીયા જીસ્મકી ભુલ જાયગી.
બાહેરકી બેહોશી પેદા હોગી,
ભીતર હુશીયારી ખુલ જાયગી.
તરફ હુક ઇશ્કકી આયગી લેહે,
ચોર સબ ઉસ લ્હેરસે જાઇંગે મર.

---

૧ ખરેખર વલી લોકોને કાઇ ડર નથી, તે મરતા પણ નથી, પણ એક જગાએથી બીજી જગાએ જાય છે

૨ ચકોર નામનું એક પક્ષી છે તે ચંદ્ર નીકળ્યા પછી એક પળ પણ પોતાની નજર તેની ઉપરથી ખસાડતુ નથી. ૩ ભૂલી જવું તે.

આઇના દીલકા તબ સફા† હોગા,
તમાશા જબરૂતકા નઝર આયગા.
રૂહકી કશ્ફ ખુલેગી તુજે,
અયાન* ઔર અયાન સબ કુદરત સુજે.
સુનાવેગા તુજકો બાજા તુરકા,
આગે દેખેગા દરશન નુરકા.
આવાઝ શોર બ્હોત હાહૂતકા હે,
અજાયબ તમાશા લાહૂતકા હે.
અવ્વલ રસુલ કી મજલીસકી કશ્ફ ખુલે,
બાદ બ્હુરત તુર આવે હક તઆલા મીલે.
મુરશીદ પોહોંચાવે તલક નબી,
નબી મીલાવે હક જલ્લ રબ્બી[1].
ખુદપના દિલસે ગયા જો ભુલ,
સો વાસીલ હુવા બીચ હક રસુલ.
ઇસી હાલ મેં રહે સો મસ્તાન હય,
દુનીયાકી તરફ નહી ઉસે સાન હય.
જો સાલીક ઇસ ભેદ કે હું પે કમાલ,
લાહૂત હાંસીલ કર રહેતે બીચ જબરૂત ખુશાલ.
દીલકી નૈનો સેં દેખા હય હક,
નુરસે બીલગ[2] રહે મુતલક.
વોહ હકકી નઝર હક દેખે સહી,
નઝર આપકી આંખાં ભુલ ગઇ[3].
જબ ઇશ્ક દીલપર ધરતે હય વોહ,
લાહૂત મેં જા હકસેં મીલતે હય વોહ.
નાસૂત, મલકૂત, જબરૂત લાહૂત માંહાં,
વોહ ચહારૂંકી સ્હેલ કરે આશેકાં[4].

---

† ખુલતુ. * જાહેર.

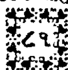
૧. ખુદા. ૨ વળગી રહે. ૩. ખુદા ચર્મ ચક્ષુઓથી દેખાતો નથી. ૪. ખુદાના ભક્તો.

મસ્તાનસે સાલીકકા મરતબા સરસ
વોહ હજમ કર પ્યાલા દેખે દરસ.[1]
સાલીકસે ઓર બી મકસદ પાવે,
મસ્તાનસેં ઓરકા મકસદ બર ન આવે.
મસ્તાન મીસાલ સુરજ હય જાન,
સાલીક મીસાલ ચેરાગ હયં માન.
સુરજસે ચેરાગકા મરતબા સરસ હય જાન,
રમ્ઝ આશીકું કી સચ કર માન.
ચીરાગસે હઝારૂં ચેરાગ હોવે જાન,
સુરજસે દુજા સુરજ ન હોવે માન.
મરતબે દોનુ કે હુગે બરાબર,
સાલીકસે ઓર મકસદ પાવે, યે મરાતબ બડા હય મગર.
સો બાતુંકી એક બાત, ખુદી ખો, બેખુદ હો, ઓર હો ઐન અલ્લાહ,
અમર હોવે, હૈયાતી મીલે બકા બીલ્લાહ.
જા પકડ તું મુરશીદ કામીલ,
મરાતબ બકાકા હોવે હાંસીલ.
શાહ કાયમદીન ભુલે ખુદ જીસમ,
સુરત સેં સુનમેં દેખા નુર ઇસમ
શાહ કાયમદીન દેખત ખુદી ભુલ ગયે,
જો થે સો બસ્તુ[2] અસલ હો રહે

---

૧ દરશન દિદાર ૨ ચીજ.

દર ઇહમે તૌહીદ.

સુનો ભાઇ સારે હીંદુ ઓર મુસલમાન,
ઘટમેં તુમ્હારે હય નીરંજન સુબહાન.

મન અરફા નફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ[1],

જો પીછાને નફસ અપના.
ઉસે સ્હેલ હય હકકા પીછાનના,
બ્હારકે ઢુંડને સે હાથ કુછ ન આવે.
ઘટકે ઢુંડે સે દીદાર પાવે,
બ્હારકા ઢુંડના સબી હો નીવાર.
ઘટમેં ઢુંડેસે પાવે દીદાર.

લિલ્લાહે મા-ફિસ્સમાવાતે, વ મા-ફિલ અરદે, વ-કાન-લ્લાહો, બે કુલ્લે શઇન મોહીના[*].

અવ્વલ ખુજ આપસમેં તું લા,
કે સબમેં બસત હય એન અલ્લાહ.
અલ્લાહ બીન કોઇ જગ ખાલી નહી,
ઘટ ઘટ બસ્તા હય આપે સાંઇ.

કુલુબુલ મોમેનીના અર્શલ્લાહે તઆલા.[2]

ઘટમેં મક્કા, ઘટમેં મદીના, ઘટમેં આરસી, ઘટમેં નગીના.
ઘટમેં રોઝા, ઘટમેં અરશ, ઘટમેં ઝીયારત,[3] ઘટમેં દરસ.[4]
ઘટમેં તસબીહ, ઘટમેં માલા, ઘટમેં દીદાર નુર ઉજાલા.

---

1. જેણે પોતાના નફસ (આત્મા)ને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો.

* જે કાંઇ આકાશ અને જમીનમાં છે તે ખુદાનુંજ છે અને ખુદા સઉ ચીજને ઘેરી રહેલો છે. જુઓ (૨૪)-૧૧ મો અધ્યાય.

2. (હદીસ.) મોમીનનું દીલ તે અલ્લા તાલાનું અરશ છે.

3. યાત્રાનું સ્થળ.

4. દર્શન.

ઘટમેં તીર્થ ને ઘટમેં સેવા, ઘટમેં અમ્રત ને ઘટમેં મેવા.
ઘટમેં અલેક પીતમ સુબહાન, સુનો ભાઇ સારે હીંદુ મુસલમાન.
ઘટમેં ઢુંડેસે પીયુજી પાવે, બાહેર ઢુંડેસે હાથ કુછ ન આવે.
ઘટમેં હઝરત મુહમ્મદ નબી, ઘટ બીચ હોગી કુદરત સબી.
બહારકી બંદગી કર જનમ ગુમાય, દર્શન શાહકા કબુ ન પાય.
બહાર ઢુંડા ઉને જનમ ગુમાયા, ઘટ ઢુંડા ઉને સાહેબ પાયા.
જેહેમ ગેરસે ઘટ કરો તુમ સફા, કે દીદારકા તુમકો હોવે નફા.
જ્યું આરસીમેં આપ આપકા મુખ દેખે, યું રૂહ એન હો એન કો દેખે.

નસીતો વજદતો રબ્બી બ રબ્બી[1].

એન કી નઝરો એન દીખાવે, ગેનકી નઝરો એન ન આવે.
રબમેં જાનેસે રબકો તુ પાવે, બંદે પણેસે નુર ના દીખાવે.
રબકો[2] હય ઇસમ, બંદેકો હય જીસમ,[3] રબ ઔર બંદેહ હુયે દો કીસમ.

જીસ્મ નેનોં ઇસ્મ ન પાવે, ઇસ્મ હોય તો ઇસ્મ દીખાવે.
શોલએ[1] નુરાની જીસ્મમે ચઢે, નુરકી નઝર નુર નઝર પઢે.
હક પાને કી રાહ બુજ તું, છોડ અવ્વલ[2] આપકી "હું".
બાહેરકા ભજન ઇલ્મ સબ કર દુર, ઘટમેં સુરત કરો હઝુર.
બાહેરકા સબ મીથ્યા[3] કર જાન, સચ્ચી બાત ઘટકી હોગી પીછાન.
નમાઝ, રોઝા ઘટમેં જાન, ઘટમેં હજ તસબીહ પીછાન.
બાહેર કે ઢુંડે સે કુછ ન પાવે, ઘટમેં ઢુંડે સે દર્શન દીખાવે.
મુરશીદ કામીલકી સોહબત પકડ, ઘટ ભીતર કી બતાવે ખબર.
મુરશીદ કામીલ પાસ ઇલ્મ તૌહીદ પઢ, ઘટ ઇસરાર[4] કી સુઝે ખબર.
ચંદ[5] રોઝ મુરશીદ કામીલ કી સોહબત કરે, ભેદ ઘટકા સબ માલુમ પડે.

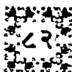
---

૧ ખુદાથી મને ખુદા મળ્યો. ૨ ખુદા. ૩ શરીર.
૧. આગ-ભડકા. ૨. પહેલાં. ૩. મીથ્યા. ૪. ભેદો. ૫ થોડા.

ઘટ ઇસરાર મેં ખબરદાર હો, ખુદ પછો કોન તું સબ ઓ.
આપ ઓર કો તો બુજે નાહી, સબ મીલ જહાન હય ઝાતે સાંઇ[1].
ઓરત, મરદ, જીવજંત સબ, સબ ઘટ બસ્તા હય આપી રબ.
અરબએ અનાસીર[2] કા જમાવ મીલ, બની હય આદમકી સુરત શીકલ.
પાંચમી રૂહ માંહી રખી હય જાન, પાંચ તત્વકા બના ઇનસાન.
પાંચ તત્વકા સુનો તુમ ઝહુર, આગ, પવન, પાની, ખાક, નુર.
અસલ તો સબકા હોગા નુર, એક નુરકા સબ બના ઝહુર.
અહદ નુર સે અહમદ નુર હુવા, અહમદ નુરકા રંગ બદલ આગ હુવા.
આગ રંગ જબ બદલા જાન, આગ થી સો પવન હુઇ પીછાન.
પવનને જબ જમાવ કીયા જાન, પવન થી સો પાની હુવા પીછાન.
પાનીને જમાવ કીયા જબી, પાની થા સો ખાક હુવા તબી.
આખર ચીઝ સબ એક નુર, એક નુરકા બના ઝહુર.
પાંચું જીનસકા સુનો બયાન, હક તઆલાકી હોવે પીછાન.
ગોશ્ત, હાડ, સો મીટી હય જાન, લોહી સો પાની હય પીછાન.
દમ સો પવન હય જાન, શેહવત સો આતશ પેછાન.
રૂહ હે સો નુર હય જાન, પાંચું જીનસકા બના ઇનસાન.
પાંચ તાબે પચીસ શેતાન, સો નહી પોંહોચને દેતે તલક રહેમાન.
પાંચ તાબે આગ કે હય જાન, પાંચ તાબે પવન હય માન.
પાંચ તાબે પાનીકે હય જાન, પાંચ તાબે ખાક હય પીછાન
પાંચ તાબે રૂહકે હય માન, યે પચીસ દૈત કો લો પીછાન
પચીચ દૈત તો નામઝદ[3] હય, એક એક કી પીછે અપાર હય.
એક દૈયત પર સબ શુમાય, એક દૈત તો મારા ન જાય.
ઇશ્કે ઇલાહી જો હોવે જાગ્રત, ઉસકી આલસે આવે કેફીયત.
એક પલમેં સબ મરે વો પાંચ, પચીચ વ્હેમ ગૈરકો લગ જાયે આંચ.

---

૧. ખુદા. ૨. ચાર તત્વ. ૩. નામીચા.

ફના ફિશશેખ, ફનાફિર રસુલે, ફના ફિલ્લાહે, બકાબિલ્લાહ.

અવ્વલ ફના હો બીચ મુરશદ,
પીછુ ફના હો બીચ અહમદ.
બાદ ફના હો ચીચ રબબી,
હયાતી બકા કો પાવે તબી.
હઝાર બાત કી એક બાત કર,
મુરશીદ કામીલ કી સોહબત પકડ
જીસ્ને ચીના હોય અગમ ગઢ,
ઉસ મુરશીદ કી સોહબત પકડ.
ઉસસે શીખ હક મીલનકી રાહ,
ખુદ ભુલ બે ખુદ હો જા.
જો મુરશીદ ઇરશાદ[1] કરે,
ઉસ પર સુરત ધર રહે.
રૂહ મુકીમી દીલ ભીતર હય જાન,
ઉસકી અહમ[2] સો સુરત હય માન.
ઉસ સુરત કી જોત કીકી[3] હય,
ઉસકા નામ સો નુરત હય.
અવ્વલ ઇશ્ક ઘટમેં લાવ,
હક દેખનકા રાખો ભાવ.
ઓર[4] ગેર[4] પર મન દોડે નાંહી,
ઇશ્ક રખ દીદાર મીલનકા સાંઇ[5].
હઝાર બાતકી એક બાત રખ,
સુરત મુરશદ કહા હોય ઉસપર નુરતમે નીરખ[6].

---

૧ દેખાડે, જ્ઞાન આપે. ૨ સાથી ૩ આખની પુતળી ૪ બીજી કોઇ ચીજ઼પર. ૫ ખુદા ૬ જો

સુરત વ્હાંસે હુટને ન પાવે.
વ્હેમ નેક, 'અદ મનમેં ન લાવે,
એસી એક ધુન સુરત જો લગાવે.
આપ દેહ કી ખબર મનમેં ન આવે,
જહાંસે સુરત ઉઠે એસી સીધી એક રાહ પકડ,
જયું મુરશીદ બતાયા હોય યું બેખબર, બે વહેમ, સુરત
કો ઠેલ, ઉસકી પીછે અગમ ગઢકો ચઢ.
ઐસી ધારણ[1] તું સુરત નુરત ધર,
[2]રૂમ રૂમ કેફ઼ ઝોર કરે મગર.
જીસ વખ્ત હાલ મસ્તી આવે ઝોર કર,
ઉસ વખ્ત સુરત કો ઠેલ અગમ ગઢ કો ચઢ.
અવ્વલ તો અંધારા ઝુલમાત[3] સુન આવેગા,
પીછું ન હોતા મુલક તુમકો દેખાવેગા.
પીછું મીજલસ રસુલકી ઓર બેહસ્ત દીદાર આવે,
ઇસ બાદ મહાસુન[4] ઝાતી નુર દીખાવે.
આગે અર્શમેં નીરંજન અપાર સચ દીખાવે,
ઉસમેં શોર અવાઝ આવે, અનહદ તુર ઘંટકા નાદ સુનાવે.
અપાર તેજમેંસે ગોટે[5] નુરી ઉઠે જોર કર,
ગુલગુલે[6] શોર હોવે બેહદ મગર.
જહાંસે ઉઠે વ્હાંકે વ્હાં સમાવે,
નીરંજન સાહેબ સોહી કહેલાવે.
દરમ્યાન બીચ મંઝલ રૂહકી કરફ઼ ખુલે જાન,
કાંઇ ભાત કે તમાશે નઝર આવે માન.
જબરૂત મુકામમેં કરામત કુદરત હોતી હય જાન,
ઐસે તમાશે પર અટક ન રહે, આગે ચઢનેકા ઇરફ઼ રખે
માન.

---

૧ એક ધ્યાનથી ૨ વાળે વાળ. ૩ અંધારૂ. ૪ મહાશુન એક ધામનું નામ છે ૫ નુરના ગોટા. ૬ અવાજ.

કીસી તમારો પર સુરત ના ફીરાવે, એક ધ્યાન હઝરતસેં મીલ,
હક નુરમેં મીલ જાવે.

નુર બાજેકા બ્હોત શોર શાર હય, ઝીના તીખા નુર લાપાર હય.
બીના ખતરે નેક બદ સુરત ધ્યાન ધરે જાન,
ખુદકો ફરામોશ[1] હોના સોહી નાસૂત પીછાન.

ઇશ્કે ઇલાહી હોવે જાગરૂત, કેફ હાલ મસ્તી આવે. સોહી
મલકૂત.

સુરત બાતીનકી સફર કરે, રૂહકી કશ્ફ ખોલે જાન,
બ્હીશ્ત આવે, મોહમ્મદ મીલે, સોહી જબરૂત પીછાન.

અર્શકે દરમ્યાન નુર લાહુદ અપાર હય જાન,
શોર ગુલગુલા કરતે, ગોટે નુર ઉઠે, ફીર પીછે માંહી સમાવે, ઉસકા
નામ લાહૂત માન.

તેજ અપારકા નામ લાહૂત હય જાન,
ઉસ તેજ અપારમેં શોર હોવે, ઉસકા નામ હાહૂત, ઘટ
અનહદ તુર રહેમાન.

ઉસ તેજ અપારમેં મુરશીદ કી સુરત, બાચું બાહુત હક હય માન.
આકાર બીના નીરાકાર નઝરેમેં કયું સમાવે, ઠરે આશક કી જાન

હરેક હરેક મુરશીદ કી તસવીર જુદી જુદી હય જાન,
ઇતને આકાર કી આકાર, નીરાકારકી નીરાકાર પીછાન.

હક તઆલાકા જીસ્મ પાકકા કોઇ અનુમાન ન બુઝે જાન,
કીતના ઉંચા, કીતના નીચા, કીતના ચોડા, કીતના સંકડા હય માન.

કોઇ ઇસ જૈસા નહી હય માન,
ચે કીસી તમસીલ[2] જૈસા નહી હે જાન.

અંદા મેરા દીદાર દેખનેકો નાઉમીદ ના રહે જાન,
ઇસ વાસ્તે મુરશદકી તસ્વીર હો, આશકકો અપના દીદાર દીખ-
લાતા હય માન.

---

૧ ભુલી જવું. ૨ ઉદાહરણ, મુકાબલો.

અપની કુદરત, નહી ઐસા યા વૈસા, હક હી નામ ધરે હય જાન,
હક અપરંમપાર નીરંજન નીરાકાર બેચુન હે, ઇસ તરેહ પીછાન.
મુરશદકો એસા બુજના કે સાહેબકા દર્શન હુવા જાન,
મુરશદ સો અલ્લાહ હક હય માન.
હક તઆલાકો નહી જીસમ રેખ,
ઇસ્મ અપાર હય બેચુન નીરાકાર અલેખ.
અવ્વલ આવત હય જલાલીયત, બાદ હોતી હય રહેમાનીયત,
રહેમાનીયત જબ હોવે તો પુરી હોવે કમાલીયત.
જલાલીયત ગુઝર રહેમાનીયત હોવે, ઉસપર હકતઆલા આશક હય
જલાલીયતમેં હય તબલગ આપ હકપર આશક હય.
જલાલીયત મસ્તી હોને બાદ આવે રહેમાનીયત જાન,
સો પુરા કમાલીયતકો પોહોંચા પીછાન.
ઇસસેં નહી કોઇ કમાલીયત બડી,
એ સબ મરતબુંકી હય કડી[1]
તેરે વજુદ[2] મેં હય પાંચ રતન,
જો દીદાર દેખન ચાહે તો ઉસકા રખ જતન.
પાંચ પચીસકો ઘટમેં ઘુંટ[3] કર,
ખુદ ભુલ, બે ખુદ હો અગમ ગઢકો ચડ.
આલીમ, કાઝીલ, જોગી, બ્રહમન, સેવડે, શેખ, પીર કોઇ ઇન
ભેદકો ન બને,
આશક હકકા હય સોહી પીછાને.
ઇસરાર[4] બાતીનકા સબસેં ન્યારા,
કોઇ બુજે બુજન હારા.
શાહ કાયમદીન હક ઉપર હુવે ખુદ ફીદા,
બેખુદ હોકે મીલે બીચ રસુલ ઓ ખુદા.

---

૧ કુંચી. ૨ શરીર. ૩ વશકર. ૪ છુપું ભેદ.

દર ઇલ્મે તોહીદ, મારેફતે હક તમ્આલા.

વઝુ કર, મસ્જીદ કરના બાંધના ન્યાઝ,
તેહકીક યે હેગી, શરીયતકી નમાઝ.
ઝબાંને અલ-હમ્દો કુલ હોવલ્લાહ પઢના,
રૂકુ કર ઝમીન પર સીજ્દા કરના.
અત્ત-હીયાત પઢના, સલામ ફીરાના,
ઇસી મીસાલ પંજ વકત નમાઝ પઢના.

અર્થ—આમા નમાઝ કેમ પઢવામાં આવે છે તે કહ્યું છે હાથ, મોહું અને પગ ધોઇ, સીજ્દો કરવા ઉભા રહી, નેયત બાંધી, "અલ હમ્દો" ને "કુલ હો વલ્લાહ" પઢી, ઝમીનપર ધુટણીયે પડી સીજ્દો કરી પછી "અત્તહીયાત" પઢી એવી રીતે પાંચ વખત નમાઝ પઢાય છે તે શરીયતની નમાઝ છે.

તરીકત નમાઝ કા યેહી પઢના,
હીર્સ ઔર હવા, વહેમ ગેર દુર કરના,
મેહવાન ઘટને મન દુર કરના,
હરદમ દમમેં અલ્લાહુ પઢના.

ઇલ્મુલ મોમેનીના હાઝેરતુન મિન ઝિકરિલ ખફીએ.*

ના પિકારે આલીમ્ને, ન હલાવે ઝબાન,
દિલ રીતને "અલ્લાહુ", એ નમાઝ તરીકત [illegible]

અર્થ—તરીકતની નમાઝ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible] તે

[illegible] [illegible] બે [illegible] [illegible]
યેહી હકીકત નમાઝ કા પઢના

---

* [illegible]

અત ફ્કકરૂ અસ-સાઅતા, ખયેરૂન મિન-ઇબાદતે સબઈના સના.*

હકીકતકી નમાઝ યેહી, રાખો સુન મંડલમેં ધ્યાન,
બે ખુદ જ્ઞાન મેં, નુર હો પાર કર સુન મેદાન.

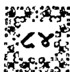
અર્થ—હકીકતકી નમાઝ એહ ખુદી ભુલીને બે ખુદ થવું. સુન મંડળમાં ધ્યાન દઇ સુનની પાર જવું.

મારેફ્ત મુરાદકો જબ પોંહોચ્યા જાન,
વોહ ફારેગ હુવા દીન દુનીયાસે માન.
વોહ બંદીયેત સે ગયા ગુઝર,
વોહ ફારેગ હુવા રોઝે નમાઝસે મગર.
વોહ આશેક માશુકમેં મીલ ગયા,
વોહ નુર નુર આપ હો રહા.
વોહ કમાલીયત પુરી સો પાયા સહી,
અલ્લાહ નામકી યાદ ઉસસે ભુલા ગઇ.
વોહ આપહી હુવા ઐન દીદાર નુર,
વોહ આપહી આપસેં રહા ઐન હુઝુર.
ઉસકી નજદીક નહી મુરદાર હલાલ,
વોહ આશક મીલા બીચ હક જલાલ.
વોહ તમઓ[1] ન રખે હીંદુ મુસલમાન,
કમાલીયત પુરી હુઇ ઉસસે પીછાન.
વોહ ખુદકો ફ્ના કર બે ખુદ હુવા,
વોહ આશક ખુદાસે નહી હય જુવા.[2]
વોહ આશક કામીલ હય પાક ઝાત,
ઉસે નહી બ્હેસ્ત દોઝખસેં કાજ.
શાહ કાયમદીન હક પર હુવે ખુદ ફીદા,
સો વાસીલ હુવે બીચ રસુલે ખુદા.

---

* એક ઘડીનું ધ્યાન તે સીતેર વરસની ઇબાદતથી બેહતર છે.

૧ આશા. લાલચ. ઇચ્છા. ૨ જુદા.

અલ-વુઝુઓ સિલાહુલ-મોમેનીના, અલ-વુઝુઓ મિફતાહુસ-સલાતે, વસ-સલાતો મિફતાહુલ જન્નતે-નૂરૂન.
(હદીસ.)

અર્થ—વઝુ એ ઇમામદારોનું હથીયાર છે, વઝુ એ ઇબાદતની કુંચી છે અને ઇબાદત એ નૂરાની જન્નતની કુંચી છે.

[આમાં ઝાહેર વઝુ અને બાતીન વઝુ તે શું તે સમજાવ્યું છે]

વઝુ ફાઝેલાં[1] પાનીસે તર કરે, વઝુ આરીફાં ખુદીકો બીસરે.
વઝુ ઝાહેર કરના પાનીકી સાથ, વઝુ બાતેની ખુદીસે ધોના હાથ.
વઝુ ઝાહેરી પાનીસે તર કર, વઝુ બાતેની ખુદકો બીસર.
વઝુ ઝાહેરીમેં ગેર ખતરે હય, વઝુ બાતીની રબ્બુ હક કી સાથ હય.
વઝુ ઝાહેરી કરે તનકો ખફા, વઝુ બાતેની કરે દીલકો સફા.
વઝુ ઝાહેરીસે ખુદી બ્હોત આયે, વઝુ બાતેનીસે ખુદી મીટ જાય.
વઝુ ઝાહેરી વાલે બેહેશ્ત બેહેશ્ત કરતે મુવે,
વઝુ બાતેની વાલે વાસીલાને[2] હક હુવે.
વઝુ ઝાહેરી સો કરે ફાઝેલાં, વઝુ બાતેની સો કરે આરીફાં.
વઝુ બાતેની સે હકકો મીલે, ખિડકી ખુદીકી સો દીલસેં ખુલે.
વઝુ ઝાહેરીસે નફસાનીયત બ્હોત આય, બ્હેશ્ત બહેશ્ત પોકારતે
મર જાય.

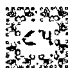
વઝુ ઝાહેરી સો ફાઝીલ સીખાય, પાનીસે હાથ, મુખ, પાઉં ધુલાય.
હીર્સ બહેશ્તકા ઉનુકો શીખાય, શેખી કે કુવેમેં ઢેલ ડુબાય.
એસે બંધ બાંધકર ખુદીમેં ઝુકાય, વ્હાંસે ફિર કબુ નીકલને ન પાયે.
વઝુ બાતીની મુરશીદ કામીલ બતાય, ખુદીસે હાથ ધુલાય બેખુદ
બનાય.

મુશાહેદા કરાવે ફના ફીશશેખકા, દેખાવે દર્શન રસુલ મકબુલકા.

---

[1] ઇલ્મવાલા લોકો. [2] ખુદાથી મળ્યા છે.

ઉસ્સે બી ઝયાદા કરે મકબુલ જાન, સો વાસલ કરે બીચ રહેમાન.
જીસે મુરશીદ કામીલ મીલે ઉસે બાતેની[1] બેહતર,
મુરશીદ કામીલ મીલે બીન ઝાહેરી તર્ક કરે, સો મીલે બીચ કુફર.
જબ લગ બાતેની નહી પાયા તબલગ ઝાહેરી છોડ મત,
બરહક હય પહેલી મંઝીલ હઝરતકી શરીયત.
ચારૂં રાહ હઝરતકી બરહક હય જાન,
શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત પીછાન.
જો ઝાહેરીમેં હો બાતેની તક પોહોંચા જાન,
ફીર બાતેની છોડ ઝાહેરીમેં આવે હકીકતકી રાહસે ઉસપર
કુફર લાઝમ હુવા માન.
હઝાર બાતકી એક બાત રખ, ખુદ ભુલ, બેખુદ હો, મીલબીચ હક.
ખુદી ગેરસેં ઉને જબ કીતા વજુ, શાહ કાયમદીન હકકી તરફ હુવે
રજુ.

રાહે હક રસીદન દર મારેફતે હક તઆલા.
નહનો અકરબો ઇલએહે મિન હબલિલ વરીદ
(કુરાને શરીફ.)

અર્થ—ખુદા ફરમાવે છે કે "અમે તારા ગળાની ધોરી નસથી પણ પાસે છીએ"

ખુદા તઆલાને ફરમાયા હય યું,
મેં તુમ્હારી શેહ[2] રગમે નઝદીક હું.
તૌહીદ મગઝકો જાને જો કોઇ,
ખુદા તઆલાકો પીછાને સોઇ.
મુરશીદ કામીલકી જો સોહબત કરે,
ઉસે મારેફતકી ખબર પડે.

---

૧ અંદરની વાત. ૨ ગળાની નસ.

મુરશીદકા જો હોવે ગુલામ,
જો ફરમાવે સો કરે કામ.
મુરશીદકા કહેના કરે કબુલ,
ઉનકે કહેનેકો જાને અચુક, જબ ઉસકી નીકલે ભુલ.
મુરશીદકા કહેના જીને નહી માના,
કહે કાયમદીન સો ગયા રાના.[૧]
મુરશીદ અગર સચ્ચી કહે યા જુઠી બાત,
વો સબ સચ્ચા માનો દીલકે સાથ.
અગર દગા કુડકી કહેવે ઝુડકી બાત,
ઉસકોબી યકીન સચ્ચા કર માનો જાત.
યું નહી સમજના કે મુરશીદ કહેતે હય જુઠ,
યકીનકી સાથ તુમ રહો સાબુત.
કયું કે ફકીરૂંકા દીલ લ્હેરી હય,
ઘડીમેં કીધર, ઘડીમેં કીધર હય.
ઉનકા કહેના તુંમ દીલ જાનસે કરીયો, કહેનેમેં ફીરો મત,
તુમ યું મત તાણીયોકે તુમારા હે મત.
ઉનકે કહેનેકે સામુ તું મત દેખ,
તું તેરી મતલબ કરકે ઓલખ.
જ્હો કરે સો તુમ મત કરીયો,
ઉનકે કહે પર તું પગ ધરીયો.
બંદીયત પને કો જો જાવે ભુલ,
સો વાસીલ હોવે બીચ હક રસુલ.
યે નહી કીસીકી ભી મીલ્કત[૨] હય,
જો કોઇ ભેદ પાવે સો આશક હય.
ઇસમે નહી ભેમ[૩] બનાને કા કામ,
સો વાસીલ હોના બીચ અર્શ નુર ધામ.

---

૧ કાઢી મુકાયો. બરબાદ થયો. ૨ મીલ્કત. ૩ વેશ.

અસ-સૂફી લા મઝહબ લહુ. (હદીસ)

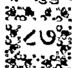
અર્થ—સુફીઓ ઉપર કોઇ અમુક મઝહબનું બંધન હોતું નથી.

સુફી લોક કીસીકે મઝહબ મેં નહીં,
વોહ ફકત મુરશદ અલ્લાહકો બુજે સહી.
વ્હેમ ગેરસે જીસને કીયા દીલ સફા,
દીલ બીચ દેખે વોહ પરગટ નફા.
મઝહબ દીન સબ ઉસકા મુરશીદ હય જાન,
રસુલ ખુદા સબ હે મુરશદ પીછાન.
દેખો કયા કહા હય ખુદાકે રસુલ,
ફના ફિશ શેખ-આપસકો મુરશીદ મેં ભુલ.
"મલ્લા-શએખા લહુ"-એ હદીસ ફરમાઇ,
બીના દીન મુરશદ દીન સચ નાંહી.
મુરશદ મેં પાયા હક રસુલ,
"યા અઇયતોહન નફ્સુલ મુતમઇન્ના[1]"-બંદે કો હકને કીયા કબુલ.
ઇત ફના કર છોડા ઉત બકા ઘર કીયા,
"ઇન્ના ઔલીયા અલ્લાહે લા યમૂતુન[2]," હો રહા.
સબ ડર મેં બડા ડર ફના કા થા જાન,
સબ નફે મેં નફા બકા હક પીછાન.
ફનાકા ડર ભાગા, બકા નફા પાયા સહી,
મુરશીદ રબભી બીન ઔરસે દરકાર નહી રહી[3].

---

૧. હે મુતમઇન્ના (શાંત) નફ્સ વાળા. ૨. વલીઓ મરતા નથી એટલે કે જીવતા જીવત પોતે મરી ગયા છે તેથી મોત વખતે મરવાનું કાંઇ રહેતું નથી. ૩. સુફીઓ ખુદામાંજ મળી ગએલા હોય છે એટલે તેમને બીજો કાંઇ ખીયાલજ હોતો નથી. તેથીજ તેમની ઉપર ધર્મનું કાંઇ બંધન મુકી શકાતું નથી.

જ્હેમ ગેર સફા કર, હક કો-બુજે સહી,
વોહ સુફી સફા કીસીકે મઝહબ મેં નહી.
ઇસમેં નહી કુછ મેરા તેરા હય,
ઇસમેં નહી દીન ડેહરા હય.
ઇસમે નહી મઝહબ ,મઝહબાત* હય,
બીન શીશકા ખેલ હક સાથ હય.
જો આશક હોવે તો રાખે લેહુ બીચ ધામ,
ઇસમેં નહી મઝહબ ધર્મકા કામ.
આપસ કો ફના કર અરશ ચીનના,
ઓર અલ્લાહ રસુલ કો જા મીલના.
ઇસમેં નહી મુખસે કહેના અલ્લાહ.
મન અરફ-લ્લાહો લા-યકુલુ લ્લાહ+.

વમન કાલલ્લાહો લાયાઅરે કુલ્લાહો કલ્લ લિસાનહુ વ કતઆ અગ્જોલહુ. + (હદીસ)

અર્થ—જેણે ખુદા મ્હોડેથી કહયો તે ખુદાને ઓળખનો નથી

— —

યે તોહીદ મગઝ હે ભીતર ઇસરાર[1],
લાહૂત બીચ મીલ રહા દીદાર.
નાસૂતસે લે નફસાનીયત ખોવે,
મલકૂત મેં ઇશ્કે ઇલાહીં પેદા હોવે.
જબરૂત મેં જો ખુલે સો એરાફ[2],
જાકે કરના બીચ લાહૂત તવાફ[3].

---

* મઝહબનું બહુવચન મઝહબો + જેણે ખુદાને ઓળખ્યો છે તે મોહે ખુદા ફરી બોલતો નથી તેની જીભ ગુગી થઇ જાઇ છે અને તેના પગ ઠુંઠા થઇ જાય છે

૧ છુપો ભેદ ૨ એરાફ=બહેશ્ત અને દોજખની વચ્ચેની જગાનું નામ છે, પણ સુફીવાદમા જ્યારે અભ્યાસી દરેક ચીજમા ખુદા જુવે છે ત્યારે તેના મનની જે હાલત હોય છે તેને પણ એરાફ કહે છે ૩. પ્રદક્ષીણા કરવી

હાહૂતકા ગુલગુલા[૧] સુનકર, વાસીલ હોના બીચ હક મગર,
ભેખી[૨] મુસલમાનકા કામ નહી, ભેખી હીંદુકો બી વ્હાં જાગ નહી.
જૈસા કે ફરમાયા હે હજરત,નબી, "અના મિન નુરીલ્લાહે વ કુલ્લ
શએઈન મીન નુરી[૩]",

ખુદાકે નુરસે હુવા નુરે નબી, નબી નુરસે બની આલમ સબી.
જીતની રૂહ હે હીંદુ મુસલમાન, પેદા હુઈ અઝ નૂર નબી રહેમાન
ખુદી અંતર બંદા હય જાન, ખુદી ગુઝર જાય સો હય રહેમાન.
ખોલ[૪] પ્હેન મીટ્ટીકી જબ બાહેર આયા, તબ વોહ હીંદુ,
મુસલમાન કહેલાયા.

ચલન જબ લીયા ઉસને ગેરકા, તબ ઉસીકો ફિર હીંદુ કહા,
ઝાહેરીમેં ઝાહેરી શર્ત જો બજાય[૫], ઉસીકા નામ સો મુસલમાન
કહેલાય.

ઝાહેરી શર્ત સેં હુવા મુસલમાન,
મોમીન હોના દીગર હય માન.
બીન દુઇ, ગેર ખુદી, દીલ રહે હજુર તરફ સુબહાન,
દીલસેં સચ કર જાને ખુદાકો સો મોમીન હય માન.
ઝાહેરીમેં ગુસલ[૬] કર, મુખસેં કલમા પઢે જાન,
ઉસીકો લોક મોમીન કહેતે હય માન.
અમલ ન બજાવે ઝાહેર શર્ત જો,
ઉસી કો હીંદુ કહે તે હંય વો.
બાતીન વાલુંને યું રમઝ કહી હય,
બસ્સ મોમીન નહી સહી હય.
જૈસા ફરમાયા નબી રસુલ્લીલાહ,

---

૧. અવાજ. ૨. જેણે ભેખ અથવા સન્યાસ લીધો હોય તે; વેશધારી. ૩. હું ખુદાના નુરથી છું અને તમામ ચીજો મારા નુરથી છે. ૪. ખોલ=ખોળીયું. ૫. જે જાહેરમા શરીયતની શરત પાળે છે તેને મુસલમાન કહે છે. ૬. નાહવું.

લએસા મુમેનટલઝીના યજતમે—ઉના ફિલ મસજીદ વયૂ ફલૂના લાએલાહા ઈલલટલાહ ‡

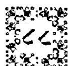
બ-રસ્મ[1] મુંહસે કલમા બોલના,
ઉસકો મોમીન નહી જાનના,
બલકે મુનાફીક[2] હોગા વહી,
કલ્મેકે મઝ્ઝકી[3] ખબર ઉસકો નહી.
ઝાહિરમેં પોતીયા[4] બાંધો યા પહેનો તમ્માન[5]
મોમીન હોના યે રાહ ઔર હય માન.
ખુદ ફના કર બેખુદ હોવે જો,
સચ્ચા પાક મોમીન આશક હય વો
હક તઆલા હય રાજી અમલ યાદકા,
નહી હે વોહ રાજી ભેશ[6], બુરકે કા[7].
અરે ફાઝેલાંન[8], તુમ કરો મત ગુમાન,
કે હમ સચ્ચે હય મોમીન મુસલમાન
મોમીન હોના નહી તુમ ભેસ, બુરકે ઉપર,
ખુદી ખુદમેં સે લે તુ દુર કર.
મુરશીદ કામીલ કી સોહબત પકડ,
ફના ફીશ-શેખકા મુશાહેદા કર
તબ તુ રસુલ અલ્લાહકો પાયગા,
ખુદી પના તેરા સબ ગુઝર જાયગા
મુલાયમ[9] આપમ હો મસ્કે મીસાલ,
તબ પાયગા દરશન હક જલાલ.
મોમીન હોના સો યેહી હય મગર,
કહે આશકા રમ્ઝ ખોલ કર

---

‡ જે લોકો મસ્જીદમા ભેગા થાય છે અને મોહોડેથી કલમો પડે છે તે કાઇ મોમીન (ઇમાનવાળા) નથી

૧ રીવાજથી ૨ ઢોંગી ૩ અર્થ ૪ ધોતીયુ પહેરો ૫ ઇજાર મુશલમાનો પહેરે છે તે ૬ વેશ ૭ મેંઢા ઉપર નાખવાનો બુરખો ૮. ચોથીના પંડિતો ૯ નરમ

બલકે મોમીન નહીં ઝાત રહેમાન હય,
વોહ ગૈન નહી ઐન સુબ્હાન હય.
મગર હીંદુ હોવે યા મુસલમાન,
ખુદ ભુલ, બેખુદ હો, હકસેં મીલે સોહી મર્દ જાન.
વલી[1] ભેસ બુરકે કા કુચ કાર નહી,
ઝાહેરી ચાલ મઝહબસે દરકાર નહી.
હકીકતકી રાહસે ખુદાકો એક જાને, દીલ હઝુર રહે, સો મૌમીન હય જાન,
દીલ ચો તરફ ફીરતા રહે સોહી હીંદુ કુફરાન,
બાહેર કા ભેસ કુચ નહીં હય મંઝુર.
દીલ હક તરફ ચાહીયે હઝુર,
હકીકત રાહસે બુરખા, ભેસ, મુસલમાન યા હીંદુ હોય જાન.
દીલ હકકી તરફ રજુ રહે, ભીતરસે એક કર પીછાને, સોહી મોમીન માન.
વ્હેમ, ખુદી દીલસે દુર કરે જો,
તેહકીકત[2] મોમીન હેગા વ્હો.
લાહૂત મેં જો હુવા વાસીલ,
વોહી દોસ્તે હક હય, ઉસ્કો હક હય હાંસીલ.

ફના ફિશ-શેખ, ફનાફિર રસુલે, ફના ફિલ્લાહે, બકા બીલ્લાહ

(આમાં પહેલા મુરીવાદના ઇસ્લામી શબ્દોના હીંદીમાં અર્થ સમજાવ્યા છે; અને પછી મારેફત એટલે બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવુ હોય તો શું કરવું તે બતાવ્યું છે.)

ફના જબ હુવા આપ મુરશીદ મને,
તબી આકે પોહોંચા વોહ હઝરત કને[3].

---

૧. વળી. ૨. ખરેખર. ૩ પાસે

દના ફિહાક જાય હુવા બીચ રબ્બી[1],
હયાતી બકા કો સો પાયા તબી.
કહે આરીફાં યેહુ રમ્ઝ ખોલ કર,
સુનો મઝહબ ધર્મી તુમ્હી બે-ખબર.
ઇસ રાહે તૌહીદ મેં જો કોઇ ચલા,
રબ્બુલ જલીલ[2] સે વો જાકર મીલા.
મુસલમાની નુકતા[3] ઇલમ તૌહીદ જાન,
હીંદી નુકતે મે કહેતે હય બ્રહ્મ ગ્નાન.
દોનું કા મકસદ[4] અરથ એક હય સો,
બોલી ફેરસે નામ કહેતે હુંય દો,
મુસલમાની મેં કહે મુશાહેદા કરો.
હીંદીમેં કહેતે સુરત જોડ રહો,
મુસલમાનીમેં મુરશીદ કામીલકા સુખન.
હીંદી મેં વો સતગુરૂ કા બચન,
મુસલમાનીમેં, નાસૂત, મલકુત, જબરૂત લાહૂત હય,
હીંદીમેં ઉસ્કા નામ ચાર વેદ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે હાહૂત કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસકા નામ અનહદ નાદ હય.
મુસલમાનીમેં અર્શ હય જીસ્કા નામ,
હીંદીમેં ઇસે કહેતે હય ધામ.
મુસલમાનીમેં ઇલ્મ જીસે કહેતે હય,
હીંદીમે ઉસે ગ્નાન કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસે ઇશ્ક કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે પ્રેમ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે ઇમાન કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે વીશ્વાસ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં: જીસે અવલીયા કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે ભકત કહેતે હય.

---

૧. ખુદા. ૨. અલ્લાહ. ૩. ભેદ. બોલી સમજ. ૪. અર્થ.

મુસલમાનીમેં જીસે નફસ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે મન કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે દુનીયા કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે માયા કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે ઝીકરે કલબી કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે અજંપા જાપ કહેતે હય.
મુસલમાનીમે જીસે મુકામે મહમુદા કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે તરવેણી કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે તાલીબ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે સાધુ કહેતે હય.
મુસલમાનીમે જીસે કામીલ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે સંત કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે મુકમ્મિલ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે મહાસંત કહેતે હય.
મુસલમાનીમે જીસે ઝુલ્માત કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે અંધારા કહેતે હય
મુસલમાનીમે જીસે નુરે ઝાત કહેતે હય
હીંદીમે ઇસે સરૂપ કહેતે હય
મુસલમાનીમે જીસે કલ્બે હકીકી કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે મહાસુન કહેતે હય
મુસલમાનીમે જીસે અલ્લાહુ કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે સોહંમ કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસે કુન કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે ઓહુંમ (ૐ) કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસે ઇલ્મે લદુન્ની કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે આપ જ્ઞાન કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસે ઇરશાદ કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે ઉપદેશ કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસકો ચીઝ કહેતે હય

હીંદીમેં ઉસે વસ્તુ કેહેતેં હય
મુસલમાનીમેં જીસે રૂહ કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે આત્મા કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસે નીગાહ કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે સુરત કહેતે હય
મુસલમાનીમેં જીસે અકલ કેહેતે હય.
હીંદીમેં ઉસે વિવેક કહેતે હય,
મુસલમાનીમેં જબ કુચ નથા, તબ હકને ચહાકે દીલમેંસે
આપકા મન રૂપ અહદ, મીમકી સુરતકે જૈસા ડાલ કર,
અહમદ બનાયે જાન.
ઉસે હીંદીમે અવશકત કહેતે હય માન,
મુસલમાનીમેં જીસે વ્હેમ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે તરંગ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે મુકામે નસીરા કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે સુખમણા કહેતે હય.
મુસલમાનીમે જીસકો બેતુલ્લ-મામુર કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે નાભી કમલ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે હાલ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે પ્રેમ ખુમારી કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે મુરાકેબા કહેતે હય,
હીંદીમે ઉસે ધ્યાન કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે નુરે મોહંમદી કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે બ્રહ્મ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસકો આદમ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસકો મહાદેવ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસકો જીબ્રઇલ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે વિષ્નુ કહેતે હય.

મુસલમાનીમેં જીસે શરીયત કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે હદ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે તરીકત કહેતે હય,
હીંદીસે ઉસે બેહદ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે હકીકત કહેતે હય
હીંદીમેં ઉસે અનહદ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે મારેફત કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે અગમ ધાટ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસકો હાસેલ હુઇ મારેફત,
ઉસીકો પુરી હુઇ કમાલીયત.
હીંદીમેં જો અનહદ અગમમેં એક હો રહે,
સીધ્ધાત પુરા ઉસે કહેતે હે.
મુસલમાનીમેં જીસે ન્યામત કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે વસ્તુ કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે સાહેબે ન્યામત કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે વસ્તુ પ્રાપ્ત કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસે મોહમદ રસુલ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે બ્રહ્મા કહેતે હય.
એહમદકા નુર પેગમબર દર પેગમબર અવ્વલસે આખર
જમાને હઝરત તક આયા હય જાન.
હીંદીમેં ઉસે દસ અવતાર ઠેરા કર કહેતે હય માન.
મુસલમાનીમેં જીસે હક જલાલ કહેતે હય માન,
હીંદીમેં અલેક નીરંજન નીરાકાર કહેતે હય જાન.
મુસલમાનીમેં જીસ્કો ગેર કહેતે હય જાન,
હીંદીમેં ઉસ્કો દુઇ કહેતે હય માન.
મુસલમાનીમેં જીસ્કો ખુદી કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસ્કો આપા કહેતે હય.
મુસલમાનીમેં જીસ્કો બહેસ્ત કહેતે હય,
હીંદીમે ઉસ્કો વૈકુંઠ કહેતે હય.

મુસલમાનીમેં જીસે ચાર નફ્સ કહેતે હય,
હીંદીમેં ઉસે ચાર મન કહેતે હય.
નફ્સ અમ્મારા કો મન કહેતે હય,
નફ્સ લવ્વામા કો સુમન કહેતે હય.
નફ્સ મુલહીમા કો તર મન કહેતે હય,
નફ્સ મુતમઇન્ના કો મહામન કહેતે હય.
હીંદીમેં ચાર ગુન દેહીકે કહેતે હય,
મુસલમાનીમેં ઉસકો ચાર રૂહ કહેતે હય.
પહેલી રૂહ કી ખુબી બાલુંકી ઉપર,
દુજી રૂહ જમાવ ગોસ્ત કા હય મગર.
ત્રીજી તઆલ્લુક[1] લોહીસે રખતી હય જાન,
જો બોલતી હય યે ચોથી પીછાન.
તીનું કડવાશ દેહકી જબ ટલે,
ચોથી રૂહ નીર્મલ હો, સુરત મેં હકકો મીલે.
સુનો ભાઇ સારે હીંદુ મુસલમાન,
જાહેર ભેશ કા તુમ મત કરો ગુમાન.
શાહ કાયમદીન કહે એક રમઝ,
ઉસીકી તુમ અબ રાખો સમજ.
ઝાહેર ચલન તુમ મત છોડ દો,
બાતીન રાહ હક રસીદકી[2] લો.
દો શમશેર એક મ્યાનમેં ન સમાય,
બીન ઝાહેરી છોડ બાતીન કો ન પાય
જીસ્કો હક મીલનકી ગરજ હોવે જાન,
સો ઝાહેર છોડે બાતીન તરફ આવે માન.
જીસ્કો હક દીદાર દેખનેકા ઇશ્ક નહી અગર,
ઉસકો ઝાહેરી ખુબ હય બેહતર.
અભી દીદાર દેખા ચ્હાવે અગર,
તરીકત, હકીકત, મારેફતકી રાહ પકડ.

૧. સંબંધ. ૨. ખુદાને પોહોંચવાની.

પુજા, પાતરી તુમ છોડ દો સબ,
પોથીયાં જ્ઞાનકી લે બાંધો અબ.
તીરથ ઓર દેહુરે સબ દો નીવાર,
માલા કે ફીરાને સે હો બેઝાર.

મુખસે ભજન કરના દુર કર,
છોડ દો નાત જમાત કા ડર.
કામકી દોડા દોડ થોડી કરો,
ધીર, ગંભીરપણા તુમ દીલમેં ધરો.

લડના, ઝઘડના, બાર ઓર કુડ[1],
લાજ ઓર આબરૂ રખો સબ દુર.
નીચી નાડ રખ, ઈશ્ક આતશ જગાવ,
ખુદી, દુઈ, ગુસ્સા સબી ભુલ જાવ.
ખરે ઓર ખોટેકા ઝઘડા મીટાવ,
હાં હાં પણે કા સ્વભાવ તુમ લાવ.

હીરસ ઓર હવા પર મન ના ધરો,
એ કરૂં ઓ કરૂં સબી દુર કરો.
નજર દેખને કી સમજ ઐસી રખ,
જ્યું સબમેં બને સબસેં ન્યારા હુય હક.
બાતું કે રસ પર સુરત ના કરો,
બુંડી, ભલી બાસ કી શક ના ધરો,
ખાના પીના ભુખ માફક ખાવ,
કડવે મીઠેકા સવાદ મત લાવ,
ઐસ તુમ અવ્વલ આપસકો બનાઓ.
પીછું ખોજનો[3] મુરશીદ કામીલ કી લાઓ,
ઐસે મુરશીદ કી સોહબત પકડ,
કે જીસકો હો તૌહીદ ઈલમકી ખબર.

૧ જુઠું, કપટ. ૨ રોફ, દમામ ૩. તલાશ કરો

જીસ્મે હોવે હક નુરકા પ્રકાશ
વૈસે મુરશદ કે જાવ તુંમ પાસ
જા કર ઉસકે તુમ પાંઉ પડો,
ગરીબીસેં બાત ઉનુંસે કહો.
અવ્વલ તુમ ઉનકે ખાદીમ બનો,
પીછે ઇસ તરૈહ તુમ ઉન કો કહો.
હમ અબ આયે હેં તુમારે ચરન[1],
મીટાવો તુમ અબ હમારા મરન.
તુમ મેહર કરો હમારી ઉપર,
તૌહીદ ઇલ્મકી બતાવો ખબર.

પીછે સુરત નુરત કા ધ્યાન બતાવ,
દીદાર નુરંમેં લે હમકો મીલાવ.
તબ વો તુમસે મુકરર[2] જાયેંગે,
અવ્વલ તો હાથમેં નહીં આઇંગે.
કહેંગે તુમકો "મયેં કુચ જાનું ના,"
ઝગડ કર કહેંગે "ઔર કે પાસ જા."
ઉનકા પીછા કભી ન છોડ દીજીયે,
અબોલા[3] બેદ, ઇનકી ખીદમત કીજીયે.
તબ વોહુ બતાવે તુજ કો ઇસરાર[4],
તોહીદ ઇલ્મસે કરે ખબરદાર.
પીછું તુજે બતાવે સુરત ધ્યાન કી ખબર.
ઇશ્ક સે ઉસી પર તું મહેનત કર.
અબોલા હો એક જાગ ગોશા[5] પકડ,
ઉનકે કહે માફક ધ્યાન તું ધર.
કભી બોલે તો અબુ ચલતે[6] બોલ,
ઝબાન ગેર સુખન સે મત ખોલ.

૧. પગ આગળ. ૨. ના કહેશે. ૩. બોલવા ચાલવા વગર. ૪. છુપા ભેદ. ૫ ખુણો. ૬. નહી છુટકે.

રાત દીન બેઠા, મુગટ ખોલમેં સુરત ધ્યાન ધર રહે,
ચકોર ચંદ્ર સે જ્યું રાખે લહે.
થોડા બ્હોત સોના સોયો મગર,
રેન[१], દીન સાધના સુરતકી પકડ,
ગુમાન દેહીકા મત રખ મગર,
નીચી નાડમે સુરત ઉંચી પકડ.
સુરત મુરશીદ કે કહેને માફક હુટને ન પાય,
વ્હેમ નેક બદ મનમેં ન લાય.
એસી ધીર ગંભીર સો આવે જબી,
સુરત ચાલ પકડે હક તરફ તબી.
અવ્વલ સો નીશાની તુજમેં આયે,
ઇશ્ક ઇલાહી જાગરત હો રૂમ રૂમ ભર જાય.
જોર આવે કેફ સો જોર બી કરે,
ત્યું ત્યું સુરત અગમ ગઢ કો ચઢે.
અવ્વલ તો અંધારા આંખું ચઢે,
તામે સુરત ધીરી ધીરી બઢે[२].
દો ચાર બરસમેં હોવે તેરા કામ,
ધીરે ધીરે તું જા પોહોંચે ઠામ.
અગર નસીબે કી બાજી હોવે જોરાવર,
નો પલમે પોહોંચ જાય મગર.
અગર નસીબા તેરા કોતાહ[३] હોય,
તો બરસ, દો બરસ, પાંચ બરસ કો દરમ્યાન હોય
સો અંધાગ કીટ એક મેદાન આયે,
તામેં ભાત ભાતકે તમાશે દિખાયે.
બહેસ્ત બી આવે ઉસી રાહ માંહી,
તા પર સુરત લગાવે નાંહી.
પીછે હઝરત નબીસે મુલાકાત[४] કર,
તામે આગે સુને તુર બાજા મગર.

---

૧. ગત્રે. ૨. આગળ વધે ૩. ટુંકો ઓછો. ૪ મેળાપ

જાવે ચઢ ઉપર અરશ કે મેહુલ,
જહાં નુર દીદાર હુચ હુકક જલ્લ[1].
આષો આપ હુકકા સો દીદાર હુચ,
બીના રૂપ રેખકા ભમકાર હુચ.
જીસ્કી સુરત જા કે પોંહોંચે વ્હાં,
ઉસી વખત ખબર નહી રહેતી યહાં.
ઉસે રહેતી નહી ખબર તન કપડે કી.
ઉસે રહેતી નહી ખબર જગે ઠામકી.
ઉસીને દેખા નુર હુક જલાલ,
કમાલીયત પુરી ઉસીકી હુઇ કમાલ.
ઐસે હાલમેં રહે સો મસ્તાન હુચ,
દુનીયાકી તરફ નહી ઉસે સાન[2] હુચ.
મુરશીદ કામીલ જાને યું,
ઉસી કો મેં સાલીક રખું.
દેવે દસ્ત[3] ઉસીકે પુશ્તકે[4] ઉપર,
ઉસી કો હોવે હુશીયારી ખબર.
હુશીયારી રહે ઉસ્કો જબરૂત મેં,
સુરત સે દેખે નુર લાહુત કે.
વ્હાં બયેહે નાદે[5] લાહુત સુનાય.
જહાં દેખે વ્હાં દીદાર દીખાય.
ઉનકી નઝર મો કુછ આવે નહી.
આપસ તન કો મો પાવે નહી.
હરદમ રહે મસ્ત જબરૂત મેં,
કભી જા બસે ફીર લાહુત મેં.
લાહુતમેં મસ્ત જો હુચ આશીકાન.
યાદ કરેંગ દુવે દીન દુનીયા કે બાન.

૧. [illegible] ૨. ગુપ્ત. [illegible] ૩. હાથ. ૪. પીઠ. ૫ [illegible]

ઉનકો દીન ધરમસે કામ નહીં,
ઉનકો ભજનસે બી દરકાર નહીં.
ઉનકો અઝાબકે[1] મઝાબ કા પાસ નહી,
બ્હેસ્ત, આખેરતસે[2] જરા આશ નહી.
ઉનુને પાયા હક નુર જલાલ,
વોહ અલમસ્ત રહે હરદમ લાલ.
અમર સુખ ઉનો પર આરામ હય,
આકેબતસે[3] ઉનકો નહી કામ હય.
ફના કર આપસકો રખ્ખી મને,
હયાતી પાયે બકા બીલ્લાહ મેં.

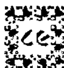
બકા હય ઉનુ પર, અમર હય હયાત,
એકા એક હો રહે મુતલક હક઼ ઝાત[4].
કહેને મેં દો કહેલાતે હય જાન,
વોહ વાશીલ હુવે બીચ નુર રહેમાન.
ફીર ફીર નહી આવે યે દીન મગર,
હુશીયાર હોવ હીંદુ મુસલમાન બે ખબર.
દેખ લો નુરે દીદાર યહીં,
મુવે પીછું કુચ પાવે નહી.

મન કાના ફી હાઝેહી આમા, ફહોવા ફિલ આખેરતે આમા.

જો યહાં દેખતે હય સો વ્હાં બી દેખતે હેં,
જો યહાં અંધે હય સો વ્હાં બી અંધે હેં.
જો દેખા ચાહે હક તઆલાકો અગર,
શાહ કાયમદીન કહે ખુદી બીસર.

---

૧. ગુનાહ-પાપ ૨ બીજી દુનીયા. ૩. કયામત ૪. નદન ખુદાની જાત.

મન અરાદલ ઇબાદતા બાદલ વુસૂલે ફકદ અશરકા.
(હદીસ.)

અર્થ—જેણે ખુદા સાથે મેળાપ થયા પછી ઇબાદત કરવાનો ઇરાદો કર્યો તો તેણે શિરક કીધો. (પેગમ્બરી ફરમાન.)

તાહેબુલવિર્દ મલઉનુન વ-તારેકુલ વિર્દ મલઉનન.

અર્થ—વિર્દ (નિત્ય પાઠ) પડવાવાળા મલઉન છે.[1] અને તર્ક કરવાવાળા પણ મલઉન છે.

[આ ઘણું ભેદી વાક્ય છે. પણ બારીકીથી તપાસીએ તો આ વાક્યમાં મતલબ શું સમાયલી છે તે માલમ પડે છે

આ વાક્યનો પહેલો ભાગ કહે છે કે વીર્દ પડવાવાળા મલઉન છે. વીર્દ એટલે શું? પાઠ અથવા બંદગી. હવે હઝરત સંઘમે ચાર શબ્દ બાંધ્યા છે, શરીયત, તરીકત, હકીકત અને મ રેફત. શરીયત બંદીયતનું અથવા દુઇનું ઘર છે. હવે જ્યાં સુધી શરીયતમા રહે છે ત્યાં સુધી જે ઇસલામની ફરજો છે તે અદા કરવાની છે, એટલે કે શરીયતમાં જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી શરીયતની વીર્દ અથવા બંદગી તથા તમામ ક્રિયાઓ કરવાની છે. પણ તરીકત અને હકીકતની વિર્દ શરીયતની વીર્દથી ચડીયાતી છે. તરીકતની વીર્દ તો બાતીની ઇબાદત કરવાની છે; અને હકીકતની વીર્દ ખુદી ભુલવની છે. મારેફતમાં તો તમામ બંદીયત પડું જતું રહે છે એટલે તે ખુદામાં મળી જાય છે. હવે જે માણસ ખુદા સાથે એક થાય છે તે બેખુદ થાય છે તો પછી તે વીર્દ શી રીતે પડે? પણ તેટલું જતાં એમ સમજે કે મારેફતે પોહોચેલો માણસ જેનામાંથી તમામ ક્રિયાઓ કરવાની ખુદી નીકળી ગઇ અને તે પોતે મટી ગયો છે તે જો વીર્દ પડે તો તેવો અર્થ એ થાય કે તેમાં પોતાપણું પાછું આવે છે. ખુદાના જેને દીદાર થયા તે ખુદા છોડી પાછો પોતામાં ફરે તો મલઉન કહેવાય એ એનો અર્થ છે. હવે તેવીજ તરેહ હકીકતની ઇબાદત અથવા વીર્દ સુન

[1] મલઉન એટલે જેના પર ખુદાનો કોપ પડેલ હોય ને આખિર બાતે ગને પડેલો

મંડળમાં ધ્યાન કરવાની છે તે યાદી છોડી દઇ શરીયત અથવા તરીકતની ક્રિયા જે મારેફત કરતાં નીચેના દરજ્જાની છે તેમાં ફરી આવીને ફસાય તો તે પણ મલઉન કહેવાય; એટલે કે આગળ પોહોંચેલો માણસ એક પગથીયું પાછું હટેલો ગણાય. તરીકતની યાદી ઉંચા પ્રકારની છે અને તે ધ્યાનથી કરવાની છે તે માણસ જો દેખાવમાં શરીયત વાળાની પેઠે કરે તો તે પણ એક પગથીયું પાછળ હટેલો કહેવાય અને તેટલા માટે જ્ઞાનની રીતે મલઉન કહેવાય. હવે કોઇ પુછશે કે આમાં તો ખુલ્લું લખેલું છે કે વીર્દ પઢવાવાળા મલઉન છે તો શરીયત વાળાઓ વીર્દ પટે તો તે લોક મલઉન કેમ કહેવાય? તેનો જવાબ એ છે જે શરીયત વાળાઓ મારેફતવાળાઓની માફક ખુદા સાથે મળી ગએલા હોતા નથી. ફકત મારેફતવાળાઓજ ખુદા સાથે મળેલા ગણાય છે, એટલું જાણવા છતાં પણ શરીયત વાળાઓ તરીકત, હકીકત, મારેફતની બાતીનની યાદીમા આગળ વધવા કોશીશ કરતા નથી અને ફકત મુખની જાહેર યાદીથી સતોષ માની બેસી રહે છે તે જ્ઞાનની રૂએ પણ તેવાજ કહેવાય છે.

હવે એ અરબી બેતનો બીજો ભાગ એ છે કે વીર્દ તર્ક કરવાવાળા પણ મલઉન છે. તેની મતલબ એ છે જે જ્યાં સુધી બદીયતપણું છે એટલે માણસ મારેફતે પોહોચેલો નથી ત્યાં સુધી જાહેરની વીર્દ અથવા બંદગી તેને માટે જરૂરની છે. હવે જો તરીકતે પોહોચેલા માણસથી બેખુદીને લીધે યાદી છુટી જાય તેને જોઇ શરીયત વાળો પણ જો છોડી દે તો તે મલઉન છે. તેમજ હકીકત વાળાને જોઇ જો તરીકતવાળો પોતાની ચડતી ઉંચી યાદી છે તે છોડીદે તો તે પણ મલઉન છે. અને હકીકત વાળાની ઇબાદત તે સુન મંડળમાં સુરત જોડવાની છે તે જો મારેફતવાળાને જોઇને તેમ ન કરે તો તે પણ મલઉન છે.

ટુંકમાં આ આયતનો અર્થ એ છે જે મારેફતે પોહોચે ત્યાં સુધી દરેક મંઝીલ વાલાએ પોતાની મંઝીલની વીર્દ અથવા યાદી કરવાની છે. એટલુંજ નહી પણ તેની આગળની મંઝીલે પોહોચવાની કોશીસ પણ જરૂર કરવાની છે.[1]]

---

૧. આ ઉપરથી માલમ પડશે કે પીર સાહેબ લોકોને હમેશા ખુદાઇ જ્ઞાનમા પગથીએ પગથીએ આગળ વધવાની તકીદ કરે છે અને ખુદાને ઓળખી તેમા મળી જવાની વાત ઉપર જોર દે છે. જે માણસ આગળ વધીને પોતાની ખરી જગાએ જાય તેજ મરદ કહેવાય અને તેજ ખુદાનો માનીતો થાય. નહીતો જે ખુદાને નહી પહોચી શકતાં તેનાથી છેટા રહે છે તે તો તેનાથી આઘોજ ગણાય છે.

વિર્દ કા પઢને વાલા મલઉન હય,
તર્ક કરને વાલા બી મલઉન હય.
પઢને વાળા ઇસવાસ્તે મલઉન હોતા જાન,
ઉસકે મગઝકા સુનો તુમ ખ્યાન.
શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત જાન,
ચારૂં રાહ હઝરતકી બરહક હય માન.
શરીયત ઘર બંદીયતકા હય જાન,
પાંચ ફર્ઝ હક આહેરી ઉનપર ફર્ઝ માન.
જબ શરીયતસે તરીકત મેહેલમેં આયા જાન,
તબ દીલકી હઝુરી બાતીની ઇબાદત ફર્ઝ હય માન.
જબ તરીકતસે હકીકતકે મેહલમેં આયા જાન,
તબ સુન મંડલમેં સુરતા રખના સરસ પિછાન.
જબ હકીકતસે મારેફતકે મહેલમેં આયા જાન,
તબ ખુદી ભુલનેકી ઇબાદત ફર્ઝ હય માન.
ઇબાદત બંદગી યેહી વીર્દ હય સો જાન,
જબલગ બંદા હુઇમેં હય તબલગ અદા કરના ફર્ઝ પેછાન
જબ મારેફત મુરાદકો પોંહોચા જાન,
તબ બંદા હુઇ નીકલ ગઇ, હો રહા આપ રહેમાન.
ખુદ તો ફના ફીલ્લાહ હો ગયા,
મારેફત મેહલમેં હક હો રહા.
જબ અસલ સરૂપ[1] હો રહા જાન,
સો કીસકો કહે અલ્લાહ ખુદા રહેમાન.
અસલ હક નુરસે અહમદ હુવે જાન,
અહમદસે રૂહ હુઇ પીછાન.
રૂહને બુરખા દીલકા પેહેના જાન,
દીલ પર બુરખા જીસમકા હય માન.
અસલ નુર અલ્લાહ થા જાન,
સો ફીસ્વન ફીસ્વન[2] બંદા હુવા માન.

---

૧ સ્વરૂપ. ૨. બુરખા પહેરી પહેરી.

ફીર હુકમ ભુલ દીલકો પેછાનના જાન,
દીલ ભુલ, રૂહ કો પેછાનના માન.
રૂહ અહમદસે મીલતી હય જાન,
અહમદ મીલાયે અજ સુબહાન.
સુબહાન કા નુર દીદાર દેખ,
સુબહાનસે મીલ રહા હુવા એક.
હક નુરસે પહેલે બંદા થા જાન,
ફીર બંદા થા સો હક હુવા માન.
જ્યું દરીયાકા પાની ખાર હૈ, નીમકકી કંકરીયાં જમે જાન,
ફીર નીમકકી કંકરીયા ધુલ, દરીયા મેં એક હોવે માન.
યું હકમેં બંદા હુવા જાન,
બંદા થા સો હક હુવા પેછાન.
બંદા થા જબ બંદગી થી જાન,
બંદા ગયા તબ બંદગી ગઈ માન.
ખુદ પણા થા સો જબ ભુલ ગયા,
"ઇઝા અંતુ મુલ ફુકરાઓ ફહોવલ્લા" હો રહા.
જો એક કા એક રહા હો,
ફિર વો વીર્દ કીસકા પડે સો.
હક હો રહા સો હય મારેફત,
વીર્દ પઢના સો હય શરીયત.
શરીયત સો દુઇ કા મેહેલ જાન,
મારેફત સો એકા એક માન.
મારેફત મુરાદ કો પોહોંચે ફીર વીર્દ પઢે જાન,
તહકીક સો મલઉન હય માન[1].

૧. ઉપર ચડીને પછી જે નીચે પડે તો તે અવળે રસ્તે ગએલો ગણાય.

બેખુદ હો ફીર ખુદી લાવે,
તહકીક સો મલઉન કહેલાવે.
મારેફત તક પોંહોચા, ફીર મારેફત છોડ, શરીયતમેં
આયા[1],
તહકીક સો બેખુદ હો ખુદી લાયા.
મારેફત મુરાદ કો પોંહોચ ફીર વીર્દ પઢે જાન,
સો વીર્દકા પઢનેવાલા મલઉન માન.
જૈસા આહેરીમેં એક મુસલમાન, હીંદુકા દીન
કબુલ કરે,
શરીયતમેં એ સખુન મલઉન હય ઔર મલઉન ઠરે.
યું બાતીની મારેફતકો પોંહોંચ ફીર શરીયત મેં આવે
જાન,
સો સખુન મલઉન હેગા માન.
વીર્દકા તર્ક કરને વાલા મલઉન હય જાન,
ઉસકે મગઝકા સુનો તુમ બયાન.
મારેફત મોરાદ કો પોંહોંચે બીના શરીયત તર્ક કરે જાન,
સો શરીયતકા તર્ક કરને વાલા હય શેતાન[2].
જબ લગ મારેફત કો નહી પોંહોચા તબલગ શરીયત
મત છોડ મગર.
પાંચ બીના ઇસલામ ઔર સુન્નત ફરઝ સબી અદા કર.
ખુદી ખોએ બીન ખુદાઇ કા દાવા કરે જાન,
તહકીક સોઇ હય પકકા મલઉન શેતાન.
જૈસા ફીરઓનને ખુદાઇ દાવા કીયાથા જાન,
સો દરીયાકે બીચ ગરક હુવા શેતાન.

---

૧. શરીઅતની પાબદી તો કરવાની છે પણ જે નીચેના દરજ્જાની હાલત છે તેમાં ઉતરી પડવાનું નથી. હમેશાં આગળના દરજ્જાની હાલતમા જવાને જ વિચાર રાખવાનો છે.

૨. મારેફતની બેખુદ હાલતમાં ન પહોંચ્યા હોય ત્યાં સુધી શરીઅતની હાલતમાં રહેવું જોઇએ.

ઇસીતરેહ જો ખુદી સાથ ખુદાઇકા દાવા કરે જાન,
સો મીસાલ ફીરઓન હોવે પશેમાન.
બંદા હોકર બંદગી ના કરે જાન,
તહકીક સો મલઉન હે પીછાન.
જો મારેફતકો નહી પોહોચા જાન,
ઉસકે નઝદીક વીર્દકા તર્ક કરના મલઉન પણુ હય માન.
જબ લગ બંદા હે તબ લગ વીર્દકા તર્ક કરના મલઉન
પણુ હે જાન,

યે રમઝ આશક કી સચ કર માન
ખુદ ભુલ, બે ખુદ હો, મીલ બીચ હકકે
પઢના, તર્ક કરના, દોનું રહે એક તરફ.
તૌહીદ કા તુમ સુનો બયાન,
સમજ પડે તબ આવે ઇનામ
ખુદાકે વસ્લ[1] કી પહેલી સીડી યેહી મગર,
જો કુચ ન બુજે તો મુખસે "અલ્લાહુ" કર
દુવ્વમ[2] સીડી, લાખ દરજે બહેતર,
હરદમ દમને અલ્લાહુ અલ્લાહુ કર
દુવ્વમ સીડીને સઇયુમ[3] લાખ બેહતર,
સુન મરશદ સે સુરત તુ ધર
ચહારૂમ સીડી ક્રોડ હીસ્સે સઇયુમસે બહેતર,
યે કાયા છોડ, હકકે નુર જૈસી કાયા કર
ઇધર કી ખબર ભુલ ઉધર હો પાર,
સર્પ જ્યું કાચલી ઉતારે યું બાહેરકી કાયા છાડ
મહેકી કાયા સાથ, મુરશીદ કી મહેરને,
અરશકે કીગરે પર જાકર અડે
જબલગ કુછ નહી સમજતા તબલગ નમાઝ જાન,
મુખસે અલ્લાહુ અલ્લાહુ કરના ફર્ઝ માન,

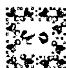
૧ મેળાપ ૨ બીજી ૩ ત્રીજી

જો બાહેરકી ઇબાદત છોડ દેવે સો મલઉન માન,
કયું કે ઉસ્કો શરીયત કહેતે હય જાન.
પહેલી સીડી ચેહી, દુજી સીડી તરીકત, ઉસમેં દમસેં ઇબાદત
કરના જાન,
વોહ દમસેં કરની છોડ જબાનસે કરે તો મલઉન હોવે
માન.
સઇમુમ સીડી હકીકત સુરતસેં સુનમંડલ ધ્યાન ધરના સોહી
ઇબાદત વીર્દ હય માન,
સુનસેં સુરત રખની છોડ દમસેં યાદ કરે સો મલઉન હય
જાન.
ચહારૂમ સીડી મારેફ્ત, ઉસમેં પ્રગટ કાયા સદા જાકે અર્શકે
કીંગરે દેખે સો ઇબાદત વીર્દ હય જાન,
અરશકે કીંગરકા દેખના, છોડ સુરત સુનમેં ધ્યાન ધરે સો
ઇબાદત કરના મલઉન હય માન.
ઇબાદત વીરદ કરને વાલા ઇસી તરેહ મલઉન હય જાન,
મારેફ્ત, હકીકત, તરીકત છોડ બાહેરકી બંદગી કરે સોભી
મલઉન હય માન.
ફીર કુછ સમજતા, બુજતા ન હોવે, દેખા દેખી બાહેરકી
ઇબાદત વીર્દ છોડ દેવે સો મલઉન હય જાન,
અરશ કે કીંગરે પોંહોંચ કર ઉસે છોડ કર, બાહેરકી ઇબા-
દતમેં પડે સોભી મલઉન હય માન.
જૈસા કે એક ગામ મેહમાન ગયે હોવે ઓર જીસકે યહાં
જાના ઉસકા નામ ન પુછે ઓર ચુપ હોકર બેઠા રહે તો એ
ભુખા મરે માન.
ઉસકા ઘર પાયા નામ પુછા, ઉસે દેખા જાન, ફીર ફીર કર
ઉને પુછે "તુમારા નામ કયા હય," તબ વો કહેગા, કોઇ
દુવા હય જાન.
બીન ઓલખે નામ પુછે, યે તો મારેફતમેં પોંહોંચે બીના,
શરીયત કો છોડ દેના સોહી મલઉન હય જાન.

ઉસકો પીછાન કર ફીર ફીર કે નામ પુછે, યે તો મારેફતકો
પોંહોચા કર મારેફત છોડ દે, શરીયતકી બંદગી કરે સોહી
મલઉન હય માન.

જૈસા એક બાલક છોટા હોય તબ લગ નંગા ફીરે, ઉસે કોઈ
ન કહેવે, મારેફત કો પોહોંચે બીના શરીયત છોડ દેવે સોઈ
મલઉન હય માન,

બડા હોકર, કપડે પહેન કર, ફીર બાલક મીસાલ નંગા ફીરે,
ઉસે સબ ખલક દીવાના કહે; યું મારેફત કો પોહોંચ કર,
ફીર મારેફત છોડ કર શરીયતમેં આવે સો બી મલઉન
હય જાન.

દુવ્વમ હદીસ સુનો તુમ જાન,
હક તઆલા તુમકો દેવે ઇરફાન[1].

મન અરફલ્લાહો લા યકુલ્લાહ વ મન કાલલ્લાહો લા યરફુલ્લાહ[2] (હદીસ)

જીસ્ને પેછાના અલ્લાહુકો વોહ મુખસે નહી કહેગા અલ્લાહ,
જો કહેતા હય મુંહસે અલ્લાહ ઉસને નહી પેછાના અલ્લાહ.
સુરજ ઉગતા હય તબ દીન હોતા હય જાન,
જબ અંધારા હોવે સો દીન નહી પીછાન.
ચાંદ, સુરજ, અગ્ની, ચેરાગ એ સબ ચીઝાં ન હોવે જાન,
જો થા સો હો રહે તબ અંધારા પીછાન.
જબ કુછ ન થા તબ બી અંધારા થા જાન,
સબ હય તબ બી અંધારા હય માન.

---

૧. ખુદાઇ જ્ઞાન.

૨. **અર્થ** – જેણે ખુદાને ઓળખ્યો તે મુખથી ખુદા કહેતો નથી. અને જે મુખથી ખુદા કહે છે તેણે ખુદાને ઓળખ્યો નથી.

સમજણ:—જ્યારે સૃષ્ટી પેદા થઇ તે આગળ અંધકાર અથવા અંધારા જેવુંજ હતું, અને પ્રલય વખત પણ અંધકાર છવાઇ રહે છે. (જુવો આગળ) હવે ચાંદ, સુરજ, અગ્ની, ચેરાગ એ બધું છે છતાં પણ અંધારૂંજ છે કારણકે ખુદાની રોશની અને ખુદાનું નુર કાંઇ જુદીજ ચીજ છે. ખુદાના નુરનું વર્ણન આપી શકાતું નથી તે નકારમાજ અપાય છેઃ—

જેની રીતે કઠોપનિષદમાં કહ્યું છે કેઃ—न तत्र सूर्यो भाति न चंद्र तारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः तमेव भान्त मनुभाति सर्वमन्तस्य भासा सर्व मिदं विभातिः=ત્યાં (તેને વિશે) સૂર્ય પ્રકાશતો નથી,-નહિ ચંદ, નહિ તારા, નહિ વીજળી, તો અગ્નિ તો ક્યાંથીજ? તે પ્રકાશમાન થતાં તેની પાછળ સઘળું ભાસે છે તેનાજ પ્રકાશથી અહિં સઘળું ભાસે છે. એટલે આત્મા રૂપ બ્રહ્મને વિશે, સર્વનો પ્રકાશક જે સૂર્ય તે પણ દેખાતો નથી, ચંદ્રમા પણ નથી દેખાતો, વીજળી પણ નથી દેખાતી, તો અગ્નિ તો ક્યાંથીજ હોય જે બધું દેખાય છે તે તેની પાછળ દેખાય છે

જીસકા નામ ધરાયા સો ચીઝ બડી હય જાન,
ઓર વોહ ભી એસી બેમાપ હય માન.
જે વસ્તુ હુવે, નહી ઉસે કીને બનાઇ, ઘડી નહી, કોઇ
દીવસ હુઇ નહી જાન,
વોહ વસ્તુ અપાર હય, અપરમપાર હય, કીસીને બઢાઇ નહી,
ઘટાઇ નહી હુવે માન.
અરશ સબકી ઉપર હય, સાત આસમાનકે બાલા[1] હય જાન.
ઉસકે પાર ખાલી અંધારા હય માન.
જાતે જાતે તીર ચલા જાવે તો કીસી આકાર કો જા અડે
નહી જાન,
જમીન કે બીચું બીચ પાની મીનારા પવન હય માન,
ઉસ્કો નીચે પથ્થર ડાલે તો ચલા જાય પણ કીસી જાગાપર
ઠરે નહી જાન.
આસ્માન, ઝમીન કી શર્ક[2], ગર્બ[3], જુનુબ[4], શુમાલ[5], પારકે
પાર ખાલી ને અંધારા ઉસકા કાંહી પાર ન આવે માન.

---

૧. ઉપર. ૨. પુર્વ. ૩. પશ્ચીમ. ૪. દક્ષીણ ૫. ઉત્તર.

આસમાન, ઝમીન, મીસાલ આદમ હય યે . નન્ના હય જાન,
વો બડા હય, ઉસકી, ઇસ્કી તમસીલ એકહી હય જાન.

(સમાવાતિન વલ અર્દે મીસાલે સુરતે આદમહું[†])

દીન ઓર રાત ઉસકે દરમ્યાન હોતા હય જાન,
આર પાર, ડાબે જમણે, આગે પીછે, સુન અંધારા હય માન
અંધારા સુન ઝાત હક હય પીછાન,
ઝાત સોહી જીસ્મ હય માન.

જીસ્મસે તો હક પાક હય જાન,
વો તમસીલ હય સો ઓર વજેહ હય માન.

બંદેકી મીસાલ પર હકકો ઝાત જીસ્મ નહી જાન,
બંદેકા જીસ્મ તો માપ મેં ખડા હય માન[1].

જ્યું હક બેમાપ હય ત્યું સુનભી બેમાપ હય માન,
જ્યું હક અપરમ પાર હય ત્યું સુનભી અપરમ પાર જાન.
હક ભી અમાપ સુન ભી અમાપ બંદે કી મીસાલ પર હક
કી ઝાત નહી જાન
હક યે મકાન પર હય, યા યે મકાનમેં નહી, યે દોનું
બાતાં કુફર જાન.

હકકા જબ મકાન હોયે તબ ઉસે આધાર હુવા જાન,
જીસ પર બેઠા રહેતા હોવે વો જાગ[2] ઇસ્સે બડી કહેલાવે
માન
જેસે કોઇ મકાનમેં હે એસા આપસકા રખ્ખો હરગીઝ ન
ઇમાન,
હકકા મકાન હક આપહી હય હકકી માહે સબ કુદરતાં હે
પિછાન

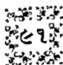
---

૬. ઉદાહરણ

† અર્થ—આસમાન અને જમીન આદમની સુરત માફક છે (હદીસ).

૧. માપી શકાય છે ૨. જગા

કીસીકી કુદરત પર યે નહી રહેતા કે માંહી સમાયે, યા ઉસકે અંદર હોવે જાન,
ન જાનો હકકો હાથ પાંઉ, ન જાનો ખુદ ખુદા હે અરશ પાર જાન.
ન જાનો હકકી ખાતીની ન આના જાના બાત ખુદ પીછાન,
અરશ પાર ઓર ઝમીન પાર એક તીર ડાલે વે જાતા કીસી આકાર પર લાગે જાન,
તબ જાનીયે ઉસકા અંત અપાર કુછ નામ ધરા જાવે યું સબ ખલક આપમકી માહે પીછાન.
અપની ઝાતમેંસે આદમ ઝમીન આસમાન પૈદા કીયા જાન
ઉસકે દરમીયાન નન્ની આદમ ખલક હય માન,
સુન હકકા જીસ્મ હય, જીનસ[1] માંહી આપી હય માન.
કહેને કો નામ જુદા જુદા ધરાયા હય, સબ મીલ જીનસ એકહી પીછાન,
હક એક હય ઓર કુછ દુજા ઢુંડા ન પાવે માન.
"વ હોવા માઅકુમ અયેનમાકુન્તુમ[2]" હકને ફરમાયા જાન.

હકને ફરમાયા હય જાન, જહાં દેખો વહાં મેં કાયેં હું પીછાન,
દરફાન[3] કર દેખો મુજ બીન કોઇ ઓર ન પાઓ માન.
ચાર ચીઝ અનાદીએ ગીનાતી હય જાન,
ઓર ચીઝાં બની હુઇ હય સો આદી હે માન.[4]

---

૧. ચીજ.
૨ અર્થ—(ખુદા કહે છે કે) હું તમારી સાથેજ છું.
૩ બાતીનના-જ્ઞાનથી. ૪ ખુદા, મહાતત્ત્વ, માયા (પ્રકૃતિ) અને આત્મા એ ચાર વસ્તુઓને કેટલાક અનાદી માને છે તેનો અર્થ આમા સમજાવ્યો છે.

અનાદી કીસે કહીયે, જો ચીઝ હય, કભી બની નહી, બનાઇ નહી જાન,
જ્યું હક હય યું વોહ ભી હય, ઉસકો અનાદી કહીયે પીછાન.
જો ચીઝ બની હુઇ હય હઝારો લાખો બરસે નામ પડા હય જાન,
ખલક કહેતી હય વો બસ્તુ તો આદ હય માન.

હઝારો બરસ હોવે યા સો કુરસી હોવે, આખર ઉસકા ભી અંત
તો આયગા, સો આદ કહીયે માન.

માટી, પાણી, પવન, અગ્નિ, આકાશ, એ ચીજાં બનાઇ હુઇ યા
હય ઉસકો આદ કહે પીછાન.

સાહેબ, મહાશુન, માયા, આત્મા, એ ચારો ચીઝ અનાદીસે હય,
કોઇ દીન કીસીને પેદા નહી કીયાં માન.

કહેનેકો ચાર ચીજાં જુદીયાં હેં જાન,
રબ એકકા એક, રબ બીન દુજી ચીઝ નહી માન.

સુન સો હકકા મન હય, હકસો આપ એક હય પીછાન,
આત્મા હકકા મનસુબા હય, મોજાં[1] યે હે પણ હક એક હય જાન.

હકને ચાહા કુછ પેદા કરૂં ઐસી ઇચ્છા કી, ઇચ્છા ઘટમેં એસી ઉઠી
જાન,
ઇચ્છા સોહી માયા, જબસે રબ હય તબસે ઇચ્છા ભી હય માન.

આત્મા હકકા મનસુબા હય, તબસે મનસુબા ભી હય જાન,
હકભી બકા હકકી ઝાતભી બકા હય, યું ચાર ચીઝ અનાદી મનાતી
હય જાન.

જીસે ઐસી બુજ હય, ઉસકી નઝરમેં હક અયાન[2] હય જાન,
આરેફ હકકો દેખતા હય, પણ માંહે માયાકા મેલ હય ઉસ
વાસ્તે ફના કમ હોતા હય માન.

---

૧ મોજે, લહેરો. આત્મા એ ખુદાનો હુકમ—મનસુબો, અને માયા એ ખુદાની ઇચ્છા, એ અર્થમાં જો એ બે વસ્તુ લેવામાં આવે તો અનાદી મનાય. નહી તો નહી ફકત ખુદાજ અનાદી છે. ૨ જાહેર.

અવ્વલ કાફીર હય ખુદાકી ગેર તરફ દીલ ફીરતા હય જાન,
ઝબાનસેં ગેર બોલતા હય ઉસ વાસ્તે બંદા કાફીર હય માન.
ઝબાનસે ખુદાકો એક કહે સોહી હે મુસલમાન,
દીલકી નૈનુસે ખુદાકો દેખે ઉસકો આરેફ કહીયે જાન.
"કલબુલ મોમેને હાઝર તુન મીન ઝિકરિલ ખફીએ વ હોવા હય્યુન"[1] હુ
હક તરફ દીલસે મૌમીન મોહબત કરે, કબ હકમેં મીલું, ઉસે
આશક કહે.
"*ફઝ કુરૂની અઝ કુરકુમ વશ-કુરૂલી વલા તકફોરૂન," યે આયત
કુરાનકી હય માન,
બાહેરકા જીસ્મ ભુલ કર, માંહેકા જીસ્મ નુરી બન કર,
જો અર્શકે કીંગરે દેખે, સો વાસિલ કહીયે જાન.
"વજ તો રબ્બી બે રબ્બી" રબસે રબકો પાવે પીછાન,
હક ઝાતમેં વાસીલ હો ગયા, સોહી સચ્ચા ફકીર હય જાન.
"ઇઝા અંતુમુલ ફુકરા ફહો વલ્લા હે"" હો રહા માન,
ખુદ ફના હો ગયા બાકી હક હુવા જાન.
ઇસ મઝીલ કો પોંહોચ કર બાહેરકી બંદગી વીર્દ પઢે સો
મલઉન હય જાન,
મંઝીલકો પોહોચે બીના, બાહેરકી ઇબાદત છોડે સો ભી
મલઉન હય માન.

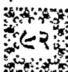
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે એક સમઝ,
બયાન વાર ઉસકા સુનાયા ભગઝ

---

૧ છુપી ઝિકર-યાદીથી મોમિનનુ દિલ જીવતુ થાય છે અને તે પણ જીવતો થાય છે.

અર્થ—તમે મારી ઝિકર (યાદી) કરો તો હું તમને યાદ કરૂં અને મારો શુકર કરો અને મારી ન્યામતોને હલકી ન સમજો (ખુદાઇ ફરમાન)

* (હદીસ) જ્યારે તમે સચા ફકીર થઓ ત્યારે ખુદામાં એક થઇ શકો છો

અશ-શરીયતો અક્વાલી, અત્ત-તરીકતો અફ્આલી, વલ હકીકતો અહેવાલી, વલ મારેફતો રાસુલ મઆલી. (હદીસ).

અર્થ—હું બોલું છું તે "શરીઅત" છે, હું જે કામ કરૂં છું તે "તરીકત" છે, હું જે હાલમાં રહું છું તે "હકીકત" છે, અને મારી બુલંદી તે મારેફત છે. (પેગમ્બરી ફરમાન.)

[આ પ્રકરણ, એક તરફ આલીમો અને બીજી તરફ ફકીરો વચ્ચે સંવાદ રૂપે છે.]

ફકીરો નીચે મુજબ આલીમોને કહે છે:—

જીતની ઝાહેરી યાદ ઇબાદત હય જાન,
એ સબ હોગી સો શરીયત પીછાન.
વીર્દ, અવરાદ.[1] તસબીહ પઢે,
ચીલ્લે કરે ઔર નકશ[2] ભરે.
જુસ્મા[3] કરે ઉનકા રૂકુ ઔર સુજુદ[4],
દીલતો ઉનકા ગૈર તરફ રજુ.
વઝુ કર પાનીસેં, તસબીહ પઢે,
દરૂના[5] અપના સફા ન કરે.
સર્ફ નહવ[6] પઢ મશાયખ કહેલાય,
હર્ફ એકકા બી મગઝ ન પાય.
જીતની ઝાહેરી યાદ ઔર ચલન હય,
ઉસકા નામ સો શરીયત હય.
શરીયત મેહલમેં મખી મગઝ હય,
ઝાહેરીવાલું કો સો નહી સમજ હય.

૧ વીર્દનું બહુ વચન ૨ તાવીઝ કરે. ૩ શરીર, બદન. ૪ નીચે નમે અને સીજદો કરે. ૫ અંદર; દીલ. ૬ વ્યાકરણ સરફ નહુ.

બાહેર બાહેર કે સબ અમલ ચલાય,
ગેરકી તરફસે મુંખ ના ફીરાય.
શરીયત કા મગઝ સો બી ન પાવે,
ઓર નામ મશાયખ કહેલાવે.
આપસકો બીના બુજ શરીયતકા દાવા કરે,
મારેફત વાલુંસે આ કર લડે.
વોહી શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત હય.
કેલવનીકા બસ ઇસમેં ફેર હય.
ઘહું કો કેલવ કર કીતા[1] જુદા,
ઉસને નામ તબ ધરાયા મેદા.
ઉસ મેદે કો તબતે પર બાંટા જબી.
ઉને સેવીયાં નામ ધરાયા તબી.
ઉસીકો પકા કર ઘી ગુડ[2] મીલાયા,
તબ વો મરાતબ લાહદ પાયા.
ઇસી મીસાલ શરીયત, તરીકત હય,
ઇસી મીસાલ હકીકત, મારેફત હય.
શરીયત નામ ઉસકા સુનો મેરે ભાઇ,
જો આયત હદીસ રસુલુલ્લાહને ફરમાઇ.
ઉસકા મગઝ બુજના ભાઇ જાન,
તરીકત નામ ઉસકા હય માન.
ઉસકે ચલન ચલના બુજ કર,
હકીકત ઉસકો સો કહીયે મગર.
હાંસેલ હકકો કીયા જબ તમામ,
મારેફત ઉનકા હેગા સો નામ.
કીતાબાં પઢ હુવે ખુદ ફાઝીલ,
કીયા ના હક તઆલાકો હાંસીલ.
સુનો તુમ આલીમો ફાઝીલો એક સમજ,
કહે આશક એક તુમકો રમઝ.

---

૧ કીધા. કર્યા. ૨ ગોળ.

અલ્લાહુ રસુલને કયા ફરમાયા હય સુ?
ફકત આયત હદીસકો પઢા કરીયો તુ?
ઉનીકે મગઝકી ખોજ[૧] ન કરો?
ઉનીકી માફક અમલ ન કરો?
હકતઆલાકો કેમ ન હાંસીલ?
તુમકો યેહી ફરમાયા અય ફાઝીલ[૨]?

આ સવાલોનો જવાબ આલીમો નીચે પ્રમાણે આપે છે —

તબ ફાઝિલ ઓરે ભીલ સુ બિયાયત[૩] કરે,
નમાઝ, રોઝા હમ કઝા ન[૪] કરે
હમકો શરએ શરત સબ આહેકી હય,
તરીકત, હકીકત મારેફતને નહી કામ હય
હદીસ પઢ, મગજ બુજ, કરે હમ અમલ,
કયામતમે હક હોવેગા હાસીલ

આના જવાબમા ફકીરો કહે છે કે—

"કઓલહુ તઆલા" ફરમાયા હકને બોલ,
"વમન કાના ફીહાજેહી આમા ફહોવા ફીલ આખેરતે આમા"[૫] બોલ

યહા દેખતે હય સો વ્હા ભી દેખે,
જો યહા અધે હય સો વ્હાબી અધે

કઓલે તઆલા "ફઝકુરુની અઝકુર કુમ વશકોરુલી વલા તકફોરુન
જો કોઇ મુજકો યાદ કરે બિલયકીન,[૬]
ઉસે મ યાદ કરૂ રેન[૭] ઓર દીન
(અલ-ઇકરારો બિલ-નિસાન વ-તસદીકુન બિલ-કલબે[૮])
યકીન કો તાઅલ્લુક દીલ સાથ હય,
નહી ઉસ તાઅલુક તન સાથ હય

---

૧ તપાસ ૨ ભણેલો માણુસ વિદ્વાન ૩ બયાન ૪ નમાઝ એક વખત ચુકી જવાથી બીજી વખતે તે પઢે છે તેને કઝા કહે છે ૫ જે અહીં આંધળો છે તે ખુદાના નાપણ આંધળો છે ૬ યકીનથી ૭ રાત ૮ જીભથી કબુલ કરવો અને મનથી સાચુ જાણુ

જીસમેં યકીન હય સોહી મોમીન હય,
અગર નહી યકીન સો કાફિર હય.
યકીન સોહી હય પાયા દીનકાં,
યકીન સોહી હય પાયા મુસલમાનીકા.
યકીનકો તઆલ્લુક હય સાથ દીલ,
સુનો ભાઇ તુમ આલીમ ફાઝીલ.
દીલકો રજુ કરના તરફ હક જલ,
ઉસીકા નામ સો હેગા અમલ.
પઢ કર, મગઝ બુજ, કીયા જબ અમલ,
ઉસીકો તબ હુવા હક હાંસલ.
હુઇ હક તઆલાકી જબ હાંસેલીયત,
ઉસીકા નામ સો હેગા મારેફત.
તુમે મીલ રવાયત દેતે હો, આલીમ,
કે ચારૂં શર્ત બજાતે હંય હમ.
એકભી શર્તકા અમલ ના કરો,
ઓર ફીર દાવા મોમીનકા તુમ ધરો.
મોમીન હોના યકીન કે સાથ હય,
યકીન કે સાથ મુખ સેં કલમા કહે.
(લા એલાહા ઇલલલ્લાહો મોહમ્મદુર રસુલીલ્લાહ,)
બરસ્મ કલમા કહે કુછ મોમીન નહી જાન.
મોમીન વોહી હે જીસ્કો અમલ ઓર યકીન હે માન,
(લએસા-મોમેનલ-લઝીના, યજતમે ઉના ફિલ: મસ્જેદે
વ યફૂલુના લાએલાહા ઇલલલ્લાહુ[1])
હઝરતને ફરમાયા કલમેકા મગઝ બુજ દીલ ઠરાવે જાન,
બીના વ્હેમાત, ગેર ખુદી, લાહુ ઇલલ્લાહુ કો એક કર
બુજે સો મોમીન હય માન.
(લા-સુકએલુસ-સલાતા-ઇલ્લા-બે-હુઝુરિલ-કલબે.[2])

---

૧. મસ્જીદમાં ભેગા થવું અને કલમો પઢવો એથી કાંઇ મુસલમાન મોમિન થવાતું નથી. ૨. દિલ એક ઠેકાણે થયા વગર નમાજ કબુલ થઇ શકતી નથી.

મોમીન સોહી જો હક સે હય હઝુર,
પલ ભર વોહ નહી હકસેં દુર.
દિલતો ઉનકા હુઝુર મેં હય,
દિલ હે તો ફિર યકીનભી હય,
યકીન હય તો મોમીન ભી હય,
શરીયત ઉનો પર સઝાવાર હય,
કલમા ઉનુકા પઢના બરહક હય.
વોહ મોમીન ખુદા કે બેશક હય,
જેહેમ ગેર વો સબ ગયે ભુલ.
પાંચ[1] બીના મુસલમાની ઉનકી કબુલ,
વોહ દીનદાર ખુદાકે બર હક હય.
વોહ આલીમ, ફાઝીલ, મશાયખ હય,
(મન અરફા નફસહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ.[2])
મરમ બુજ માંઇકા, જો ખુદકો ભુલ ગએ,
વોહ વાસીલ એન હકસેં હો રહે.

લી મઅલ્લાહે વકતુન, લા યસ માની ફીહે મલકુન મુકરરબુન-વલ નબીયુન મુરસલુન[3] (હદીસ)

ઉનુકા તો જહાંતક ખુલ્લા હય અએરાફ,
જહાં નુર દીદારકા હે તવાફ.
જહાં પહોત ઝળકાર હય નુરકા,
જહાં ગુલ ગુલા[4] શોર હય નુરકા.
જહાં નહી મલાયક મુરસીલુંકાં[5] ગુઝર,
જહાં જાકે પોહોંચે હય આશીક મગર.

---

૧. પાંચ અરકાન. ૨. જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો. ૩. હઝરત ફરમાવે છે કે મારો ખુદા સાથે એક એવો વખત આવે છે કે જેમાં ખુદાના હજુરી ફરિશ્તા અને રસુલો પણ તે વખતે ત્યાં હોઇ શકતા નથી.

૪. અવાજ. ૫. રસૂલો.

વ-જાઅલતો ફિન્નફસે તરીકઝ-આહેદીના,-વ-જાઅલતો ફિરુ-રૂહે તરીકતુલ-આશેકીના, વ જાઅલતો-ફિન નૂરે તરીકતુલ-વાસેલીના (હદીસ.)[૧]

શરે[૨] વાલે જીસ્મ પર ઝોહેદ કરે માન,
તરીકત વાલે કરે દીલકી પીછાન.
હકીકત વાલે કો ઇશ્ક હય હક ઉપર,
મારેફત વાલે નુરમેં નુર મીલતે મગર.
વોહ આશેક એૈસે હુંય દીનદાર,
કે હકસેં હીલમીલ કર હુવે એકાકાર.
મુરશીદ કામીલ સેં યે ન્યામત મીલે,
ખડકી ખુદીકી સો દીલ સેં ખુલે.
વોહ જીન્નતસેં બી કામ ધરતે નહી,
વોહ દોઝખસેં બી જરા ડરતે નહી.
(તાલેબુદ-દુનિયા મુખન્નસુન, તાલે બુલ-ઉકબા મોઅન્નસુન, વ તાલેબુલ-મૌલા મુઝકકરૂન[૩])

એનો અર્થ નીચેની બેતોમાં છે.

વોહ આશક હક પર હેગે મહી,
ઉનકો બહેશ્ત આખેરત સે કામ નહીં.
તાલીબ[૪] દુનીયા કે સો હીજડે હુંય,
તાલીબ બહેશ્ત કે સો ઓરતાં હુંય.
જો તાલીબ ખુદાકે સોહી મર્દ જાન,
નહી ઇશ્ક રખતે બજુઝ સુબહાન[૫].

---

૧. જાહેર પરેજગારી વાળાઓનો તરીકો નફસ તરફનો છે, આશેકોનો તરીકો રૂહ તરફનો છે અને ખુદાને મળનારાઓનો તરીકો નૂર તરફનો છે. ૨ શરીયતવાળા.

૩ દુનિયાની ઇચ્છા રાખનારા એ હીજડા જેવા છે, આખેરતની ઇચ્છા રાખનારા ઓરતો જેવા છે અને ખુદાની ઇચ્છા રાખનારા ખાસ મર્દો છે

૪. દુનીયાની મતલબ રાખનારાઓ ૫ ખુદા વગર.

વોહ તોહીદ ઇલ્મ પઢ હુવે હું ફાઝીલ,
ઉનુને હક જૈસી ન્યામત કીતી[૧] હાંસીલ.

મન સલ્લા તવીલન ફિલ મસ્જેદ વ ઝીનતુલ-અમક્ષ મતે લિલ-બદને લિલ મનાઝેરતિલ ખલાયકે વમા કાના ફી કલ્બેહી મિન નિયાબિલ-મેહબૂબે ફહોવા મહજૂબુન[૨].

(હદીસ.)

ઝુબ્બા પહેન, પઘડી બાંધ, બદનકી ઝીનત[૩] કરે,
મગર ખુદી અપની કો ના બીસરે.
જૈસા તું ખડા હય નમાઝ દરમ્યાન.
દીલ ચોતરફ ફીરતા હય માન,
ગોખી કે કુવે મેં પડે હેં વોહ.
ખુદી મેં ગર્ક હુવે હેં વોહ,
જીસ તરફ દીલ તુમારા રજુ હુવા.
જેસા ઉસકો તુમને સીજદા કીયા,
જીસને ઓર તરફ સીજદા કીયા.
જેસા ફએલ[૪] ઉસને કુફરકા કીયા,
ફએલ બાતીન સેં ખુદી કા કરે.
ઉસ પર તો દાવા મોમીન કા ધરે,
ખુદી સે હુવા અઝાઝીલ શેતાન.
ખુદી સે રાઝી નહી કભી સુબહાન,
સો ખુદી તુમ મેં તો હાઝર હય,
પ્યાર ઓર હસદ ભીતર અકરર હય.
પઘડી ગોલ બાંધ કર ઝુબ્બા અંગ મેં બાએ,
તુરત ઉસી વખત ખુદી બી દોડી આયે.

---

૧. કીધી. ૨. જે માણસ લોકોને દેખાડવા સારૂ મસ્જીદમાં લાંબી નમાઝ પઢે છે અને પોતાના શરીરને પાઘડીથી શણગારે છે તેને ખુદાની નજદીકી થતી નથી. તે પડદામાંજ રહે છે (નમાઝનો પઢવાનીજ છે પણ દેખાવ કરવાનો નથી એ આમાં બતાવવામાં આવ્યુ છે.)

૩. શણગાર. ૪. કામ.

અકસર બુઝો તુમ આલીમ ફાઝીલ,
ઇસી વાસ્તે તુમકો હક હોતા નહી હાંસીલ.
ઝાહેરમેં સફાઇ, બાતીન મેં હે ગદલાઇ,
સુનો તુમ ફાઝીલ, હક યે ઇબાદતસે રાઝી નાંહી.
દીલકી તરફ સો દેખતા હય હક,
નહી દેખતા હય જીસમકી તરફ.
ખતરાત ગેર તુમ કરો સબ દુર,
દિલકો હક તરફ રખો તુમ હજુર.
પાયા દીનકા યેહી હય મગર,
યકીન સાથ કલમા શહાદતકા પઢ.

અશહદો અલ-લાએલાહા ઈલલ્લાહો-વાહદહુ લા-શરીકા લહુ-વ-અશહદો અન્ના-મોહમ્મદન અબ્દોહુ-વ-રસુલોહ[1] (કલેમો)

યકીન સે યે કલમા પઢે જો,
તહકીત[2] વોહ મુસલમાન હોવે સો.

અલ એકરારો બિલ લિસાન, વ તસ્દીકુન બિલ કલબ[3]
(હદીસ)

યકીનકો તઆલ્લુક દીલ સાથ હય,
નહી તઆલ્લુક ઉસે તન સાથ હય.
દીલ તો તુમારા નહી ઠોર હય,
ગેરકી તરફ સો રજુઆત હય.
દીલ તો તુમારા રજુ નહી હય,
દીલ નહી હય તો યકીન કહાં હય.
જબ લગ યકીન સાબુત નહીં હય,
તબ લગ કલમા કહેના નહીં નહીં હે.
યકીન બીના કલમા જો પઢતે હે,
કીમ વજેહ મુસલમાન હોતે હે ?

---

૧. હું ગવાહી આપું છું કે અલ્લાહ સિવાય બીજો કોઇ ખુદા નથી, તે એકલો છે. તેને કોઇ ભાગીઓ નથી. અને મોહમદ પેગમ્બર અલયહ તેના બંદા અને રસુલ છે. (કલમો)

૨. ખરેખર. ૩. જબાનથી ઇકરાર કરવો અને દીલથી સાચું જાણવું.

મુસલમાન નહી હુવા તો દીન મેં આયા નહીં,
દીનમેં આયાં નહીં તો અલ્લાહ નબી કો ભી પીછાના નહીં.
જબ અલ્લાહ નબી કો પીછાના નહી,
તબ તક વોહ ઉમ્મત નબીકી નહી.
કહી હય હદીસ હઝરતને યું,
“ મન અરફા નફસહુ, ફકદ અરફા રબ્બહુ.”[1]
જો કોઇ અપને નફસકો પીછાનેગા,
સો હક તઆલા કો ભી પીછાનેગા.
પીછાનના નફસકા હેગા યેહી,
અલ્લાહુ રસુલ કો કરો તુમ સહી.
આયત, હદીસકા નામ શરીયત હય,
મગઝ બુજના સો તરીકત હય.
અમલ ચલાના સો હકીકત જાન,
હુવા હક હાંસીલ મારેફત પીછાન.
આલીમ, ફાઝીલ, યું કહેતે હે જાન,
બાતીની સેં હમે કામ નહી હય માન.
હક તઆલા ગરજ દીલ સે હય,
દીલકે સાથ સારી મુસલમાની હય.
દીલ ઠેર હય તો દીલપર યકીન ભી હય,
યકીન હય તો કલમા ભી કહેના કબુલ હય.
કલમા પઢ અલ્લાહુ કો એક કર મચાએ,
મોહમ્મદ બરહક બુજેતો દીન મેં આયે.
દીનમેં આયા તો અલ્લાહુકો પીછાનતા હે,
તબહી બદા અલ્લાહુકા. ઉમ્મત નબી મેં હે.

લએસા-મોમેનલ-લઝીના-યજ-તમે ઉના-ફિલ-મરજેદે વ-યફલુના લાએલાહા ઇલલલ્લાહ (હદીસ).

---

૧ જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો

૨. મસ્જીદમાં જવુ અને ફરમો જાહેરમાં પડવો તેથી કાઇ મોમિન (ઇમાનદાર) થવાતુ નથી.

હદીસ હઝરતને ફરમાઈયું, સુન આલીમ ફાઝીલ ભાઈ તું.
બરસ્મ કલ્મા કહેવે જો, તહકીક મૌમીન નહીં હય વોહ.
બલકે મુનાફીક હેગા જાન, હદીસ નબીકી સચ કર માન.

જવાબ અઝ તર્ફે ફાઝીલાન (આલીમોનો જવાબ)

તબ આલેમ રિવાયત[1] દેવે યેહી,
હમને કુરાન કીતાબસે પેછાના સહી
હમને બરહક કર ઉસકો જાના હય
હમારા પેદા કરને વાલા રબકો માના હય.

જવાબ અઝ તર્ફે ફકીરાન (ફકીરોનો જવાબો)

મ -અરફ-લ્લાહો લા-યકુલલ્લાહો . .. કાલલ્લાહો
લા-યારેફુલ્લાહો, કલ્લા લેસાનહુ કેનઆ અરજો હુ (હદીસ)

અર્થ—જેણે ખુદાને ઓળખ્યો તે મ્હોડેથી ખુદા કહેતો નથી. જેણે મ્હોડેથી ખુદા કહ્યો તેણે ખુદાને ઓળખ્યો નથી. જેણે ખુદાને ઓળખ્યો છે તેની જબાન ગુંગી થઈ જાય છે અને પગ ટુંકા થઈ જાય છે.

હદીસ હઝરતને ફરમાઈ યું, સુન આલીમ, ફાઝીલ ભાઈ તું
જીને પીછાના હય અલ્લાહ, વોહ મુખસે નહીં કહેતે અલ્લાહ.
જીને નહીં પીછાના અલ્લાહ, વોહ મુખસે કહેતે હેં અલ્લાહ
મુખસે ન કહેનેકી માએની બાતીની હય, તરીકત, હકીકત,
મારેફત ઉસકા નામ હય.
મુખસે કહેના અલ્લાહ માએની ઝાહેરી હય, શરીયત સો
ઉસકા નામ હય
જીને પીછાના સો મોમીન હય, નહીં પીછાના સો બુત પરસ્ત
હય.[2]
તુમ કહેતે હો હમને પીછાના હય, બરહક કર હમને જાના હય
મુખસે અલ્લાહ અલ્લાહ કહેતે હો જાન,
ગેર તરફ દીલતો રહ્યુ રહેતા માન.

---

1 બયાન. 2 મુર્તી પુજવા વાળો

જીને પીછાના અલ્લાહ વો મુખસે અલ્લાહ ના કહે,
ગેરકી તરફ દીલ ઉસકા રજુ ના રહે
તુમ આયત હદીસકા કરો બીચાર, હો ખુદ પરસ્ત યા દીનદાર.
યે જવાબ નહી કુચ અકલી હય, હદીસ માફક સો અસલી હય
તુમકો શરીયત કી નહી હય ખબર, તરીકત, હકીકત સે ભી
હો મુનકર.[1]
શરીયતકા મગઝ જાનતે નહી, રાહે મોમીનુંકી માનતે નહી
ચલન કુફરકા આપ કરે, ઓર ઉસપર મોમીનકા નામ ધરે.
પઢ પઢ કીતાબાં બહોતેક મુવે, ઝાહેરીવાલે કોઇ વલી ના હુવે
બાતેની વાલે અહેલુલ્લા[2] બહોત હુવે, ગૌસ, કુતુબ, કુત્બુલ
અકતાબ હુવે.
મુરશીદ કામીલસે હક હોતા હય સહી, જો સબકા મગજ થા
સો બાત મેને કહી
મુશાહેદા મુરશીદ કરાતા સોહી, ખુદી ગેર દીલસે મીટાતા વોહી.
સુનો, આલીમ, ફાઝીલ, ભાઇ જાન, રમઝ આશકાં ખોલ
કહે બયાન
શેખીકે ઉંડે કુવે મેં મત જાવ, ઉસમેંસે કભી નીકલને ન પાવ.
ऐसे बंध बांधकर तुम शेखीमें झुकाओ, ज्हांसे तुम कभु नीकलने
ન પાઓ.
શેખ હોના બ્હોત મુશકેલ હય જાન, ફના ફિલ્લાહ હોના નહીં
આસાન.
જીતના કીતાબમેં કહા હય બયાન, ઇતના યાદ રખ અમલ કરે જાન.
તબ શેખ પુરા હોવે સહી, શેખ ન્હેજમેં હુવા જાય નહી.
સુનો આલીમ ફાઝીલ, ભાઇ જાન, ફના ફિલ્લાહ હોના નહીં આસાન.
મુરશીદ કામીલકી સોહબત કરો, ઉનકે કહેનેકે માફક મુશાહેદા કરો
વ્હેમ ગેર તુમારા સો મિટ જાયગા, દીલ હક તરફ ફિર રજુ આયગા.
ખુદીકા નુકતા જબ જાઓગે ભુલ, દર્શન તુમકો દેંગે હઝરત રસુલ.
બાબત તુરકા તુમકો સુનાયેગા, હક તઆલાકા મીલના હોએગા.

---

૧ મોઢું ફેરવ્યું છે. ૨ ખુદાવાળા.

ફના ફિશશેખ, ફનાફિર રસૂલે, ફનાફિલ્લાહે બકા બિલ્લાહ.[1]

સુરશીદ મેં જો ગયા ખુદ ભુલ,
વોહ દાખેલ હુવા બીચ મજલીસ રસુલ.
જ્હાંસે આગે ગુઝર જબ ગયે,
વાસીલે[2] હક નુરમેં હો રહે,
અવ્વલ જો આપસકો ફના કર ગયે,
બાદ સોહી નર તો બકા[3] હો રહે.
બકા હય ઉનુ પર હયાતી સદા,
વોહ ના કહે મુખસેં અલ્લાહ ખુદા.
અલ્લાહ ઔર ખુદામેં હીલમીલ રહે,
સો અલ્લાહ ઔર ખુદા કીસકો કહે.
જ્યું એકાએક હોતા હય જલ બીચ જલ,[4]
યું આશીક ખુદામેં રહેતે હેં મીલ.
ખુદી ખો કે બેખુદ હુવે આશીકાંન
વોહ ફારેગ હુવે દીન દુનીયાસે જાન.
વોહ મતલબ દુનીયાસેં ધરતે નહી,
વોહ પરવા ભી જીન્નતકી કરતે નહી.
યે મકસુદ પાવે સો ઇનસાન હય,
વગર નહી તો બેહોશ હયવાન હય.
ઔરત હોવે યા કે મરદ હોવે જાન,
ખુદી ખો બેખુદ હોવે સો મરદ પીછાન.
ઇસમેં નહીં કુછ ઝાત ભાતકા કામ,
જો પાવે રબકો સોહી બુઝુર્ગ પીછાન.

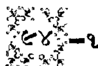
૧ મુરશદમાં ફના થવું, રસુલમાં ફના થવું, ખુદામાં હમેશને માટે મગ્ન રહેવું. ૨ ખુદા સાથે મળેલો ૩ જાવેદાનની હેયાતીવાળો. ૪ પાનીમા પાણી.

ખુદ સે બેખુદ હો ,ધરા માંહે ધ્યાન,
સફર કીયા બાતીન.તલક નુર રેહેમાન.
શાહ કાયમદીન ચિશ્તી ગયે ખુદ ભુલ,
સો વાસીલ હુવે બીચ હક રસુલ.

નુકતેહાએ દર ઇલ્મે તૌહીદ.

નુકતુંકા ગુન હય ભારી, જો બુજે સો શાહકી પ્યારી,
હક રસીદ[1] કી રાહ હય જાન, મુરશીદ સે તું લે પીછાન.
ખુદ ભુલ બેખુદ હો અબ, ઝગ મગ દેખો દરશન રબ,
સહી કરો તુમ જબ મારેફત, ભીતર પાઓગે નુર પરગટ.
નુકતુંમેં કયા હેગા ગુન, શાહ કાયમદીન કહે સો સુન.

નુકતએ અવ્વલ દર મારેફતે હક તઆલા.

કીલી[2] કલમા તુજકો કહું, ભેદ ઇસીમેં સમજા દઉં,
માએને કલમેકે તું સુન, નહી કોઇ અલ્લાહ મોહમ્મદ બીન.
બરહક કર દોનોકો જાન, અલ્લાહ એક મોહમ્મદ બરહક પીછાન,
નહીકર ઉનુકો ખુદી ખોવે, તબ તું સહી મુસલમાન હોવે.
કહા હકને કુરાનમેં સો હસદ તકબ્બુરી[3], ખુદીકો ખો,
મુસલમાન વોહ જો હુકમ બજાય, જો કહા ઉસકે માફેક જાય.
હસદ ખુદી તો ના જલાય, કહા ખુદાકા પીછા કીરાય.
ના કરે જો કહા રહેમાન, સો કયું હોવે મુસલમાન,
અહદ અહમદ કહા હો જો, ચલ ઉસ માફેક મુસલમાન હો.

---

૧. ખુદાને પોહોંચવાની. ૨. કુચી ૩. મગરૂરી.

કલમેકો તું સહી કર પઢ, હરદમ પીયુ પર રાખ નજર,
હુસદ બુગઝ[1] ઓર "મેં" "હું" છોડ, ખાકી બંદા, મત રખ તોર[2].

ના રખ સો તું ઇતના તોર, મત કીસી પર કર તું જોર,
સબ ઘટ હેગા આપ અહદ[3], કીસ પર તું સો રાખે હુસદ.
કલમેકી તું માએની સુન, ઇસમેં તુજકો હોવે શુન,
અવ્વલ અવ્વલ હક આપજ થા, ઉસ બીન દુજા કોઇ ન થા.
આપસ મેં સે નુર જો કાઢ, પેદા કીયે મોહમ્મદ યાર[4],
પેદા કર મોહમ્મદકા નુર, ફીર ઇસમેંસે કીયા ઝહુર.
ફીર ખુદાને કયા કયા કીયા, નુર નબીકા બીખર દીયા,
છેદા નુરે હઝરત નબી, બનાએ ઉસ્સે આલમ સબી.
અર્શ કુરસી લોહ કલમ સબી, હુવે પેદા અઝ નુરે નબી,
ફીરસ્તે હુરાં ઇનસાન ઓર જીન, ચાંદ સુરજ ઓર રેંન દીન.
આગ ખાક પાની ઓર પવન, આસમાન ઝમીન ઓર ઝાડ, ચમન,

પેદાયશ સબ નબી નુરકી હે, હુસદ બુગઝ તું કીસ પર રખે.
ઝહુર સબમેં હેગા સમદ[5], સબ હે નુર અહદ અહમદ,
ઇન દોનો બીન દુજા કુચ મત જાન, લા ઇલાહા ઇલલ્લા હો મોહમ્મદર રસુલુલ્લાહકે માએની પીછાન.

હક બીન દુજા ખુદ મત આન[6], ભેદ તોહીદ કા ચેહી હય જાન,
યું કેહ મત કુચ મેં કીયા, કીને લીયા ઓર કીને દીયા.
હુસદ બુગઝ કીસી પર મત રખ, ફના હો રહે માની-દે[7] ખાક,
મુસલમાન કે માએની હો રહે મોમીન, સબ ઘટ જાનકે[8] બુંદા ક્રીન".

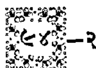
મુખમેં કહેવે અલ્લાહ એક મોહમ્મદ બરહક, દીલમેં તો ગેર રાખે શક,

હક બીન દુજા કીસે ન બુજ, કરે કરાવે વોહ સબ સુજ[10].

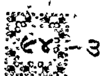
૧. ફીનો. ૨. દમામ. ૩. ખુદા. ૪. દોસ્ત. દમીન. ૫. ખુદા. ૬. આણ્યુ લાગ્યું. ૭. માફક ૮. ખુદા. ૯. જોખ. ૧૦ બધું કરવા કરાવનું તે ગુજારે છે.

કહા હઝરતને મત હો ખડા, મુવે પહેલે તું મરજાત.
અલ્લાહુ એક, મોહમ્મદ બરહક જાન, જીવત મુવા સોઇ હય મુસલમાન,
કલમા પઢ ઓર ખો તું ગેર, મુસલમાન વોહ જીન ખોયા ઝહેર.
શાહ કાયમદીનને કહી રમઝ, રખો ઉસીકી તુમ્હી સમજ.

નુકતએ દુવ્વુમ, દર મારેફતે હક તઆલા.

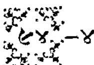
અવ્વલ સહી કર આપસકો તું, મન અરફા નફ્સહુ ફકદ અરફા રબ્બહુ,
જીસ્ને આપસકો સહી કર જાના, તબ ઉસ્ને સાહેબકો પેછાના.
જો મરમ આપસકા ન જાને, વોહ સાહેબકો કહાંસે પીછાને,
સબ તમાશા હય ઘટમા, હોજા આપસ તુંહી ફના.
ગેર કો દીલ બીચ લા તું મત, કુદરત સારી હય બીચ ઘટ,
જો તું આપસકો ફના કરે, તો ઘટ કુદરતકી સુઝ પડે.
ખુદી નુકતેકો દુર કર હાલ, બસે કાયામેં સોઇ હય લાલ,
જીને આપસકો કીયા સહી, હેગા સમજ મુસલમાન વોહી.
હદીસ સુવાફીક હય જો બુજે ગેર, નહી મુસલમાન, સો હય કાફીર,
મુસલમાન સોહી જીસને આપ સહી કીયા, ગેર શીરક સબ ખો દીયા.
આપસકો તુ સહી કર ગ્નાની, સીધા મારગ યેહી જાની,
પઢના પઢના સબ દુર કર, ઝાત આપસકી તું સહી કર.
અલ્લાહ નબી અર્શ કુરસી આસ્માન ઝમીન, બાગ બાડી હય કુદરત સારી મન મહીં.
સતગુરૂ એેસો જો રાહ બતલાય, સબ તમાશા ખોલ દીખલાય,
ઝાત અલ્લાહકી પહેલે મહી કર ગ્નાની, શાહ કાયમદીન કહે સો માની.

નુકતએ સઈયુમ-દર બયાને નમાઝ,

નમાઝ એટલે શું ?

નમાઝકા તુમ સુનો બ્યાન, હઝુર દીલસે રાખો ધ્યાન,
હાઝીર દીલકો ઇસ તરફ લાવ, આઝા મનમે રાખો ભાવ.
ખુન્ને મણ હય ઉસકા ઝહુર, ઇસ તરેહ દીલકો રાખો હઝુર,
કહા રહેમાનને જાઓ ખુદ ભુલ, નમાઝ હઝુરી કરો કબુલ.
નુકતા "મેં" કા કુછ મત આન, ખુદી પડદા દીલસે ભાન[1],
ઉસ બીન દુજા વ્હેમ ન આવે, સોહી નમાઝ સહી કહેલાય.
જો કોઇ કહે સો હા હાં કર, ચિંત પીયુ બીન કુચ ન ધર.
હરદમ વ્હેમ[2] ઉગીમે લાવ, સુરત નુરતસેં ધ્યાન લગાવ,
હરદમ રાખો ઉસને કાજ, સહી કર ખુન્ને ચેહીં હય નમાઝ.
જાન અજાન હો જાવે ખુદ ભુલ, સોહી નમાઝ પીયુ કરે કબુલ,
સુન શીખર ચઢ દેખા નુર, શાહ કાયમદીન નમાઝ પઢે હઝુર.

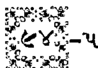
નુકતએ ચહારૂમ દર બયાને રોઝા.

રોઝા એટલે શું ?

બયાન રોઝેકા અબ તુ સુન, ફેના કર આપસકો હો મોમીન,

1. કાઢી નાખ. 2. ખ્યાલ.

આને પીનેસે રહે ન તરફ[૧], ગેર ઉસીકા કુછ મત રખ.
ખાના પીના શોખ સે ખાવ, ખુદ પને કો તુમ ભુલ જાવ,
તું સો આપસ જીવત મર, ઇસ ભાતકે રોઝે ધર,
ગેર ઉસકા, જીને ડાલા કાઢ, હુમેશા હુય વોહ રોઝદાર[૨].
ખરા ખોટા કુચ મત જાન, લગા સુરત ઉપર રહેમાન,
વ્હેમ ઉસ બીન કુચ મત લા, ગેર ખાનેકો તુ મત ખા.
દુજા અંતર તું એ ભાની[૩], મત પી તું ક્રોધકા પાની[૪],
આવ પીઓ મત ઉસકા ગેર, કુચ ન લાવો મનમેં ઝહેર.
ખુદ ભુલના યેહી હુય રોઝા જાન[૫], શાહુ કાયમદીન સુન શીખર
ચઢ દેખા સુબહાન.

નુકતએ પંજુમ દર બ્યાને હજ.

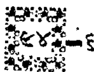
ખુદપનેકો ડાલો તજ, સચ કર જાનો યે હુય હજ,
ફ્રેના કા તું બુરખા પ્હેન, ડાલ સુરતકા સુરમા નેંન[૬].
ઝોંમ[૭] દીલ પાનીસે વઝુ કર, ધ્યાન માણુકેકી[૮] તસબીહુ પઢ,
એકા એકીકા આસા[૯] તું લે, મન મકકે મેં પાઉં તું દે.
દીલ કાબેમેં જા તું આપ, કર હજ્જ ઓર કર તવાફ,
ઇશ્ક ઝમઝમકા[૧૦] પાની પી, કર મન મદીને ઝયારત[૧૧] નબી.
ગગન મંડલમેં રહે સમજ, શાહુ કાયમદીન નીત[૧૨] કરે હજ.

---

૧ માણુસ પોતાની જાતને ભુલી જાય છે તો ખાવું પીવું તેને નુકસાન કરી શકતું નથી

૨. રોઝો રાખેલો ૩. ભાગ જે. ફ્લાઇજે. ૪. ક્રોધ રૂપી પાણી તું પીતો ના. ૫. જે માણસો મન મારીને પોતાને ભુલી બેખુદ થઇ જાય છે ત્યારે તેમની ઉપર રોઝાનું બંધન રહી શકતું નથી.

૬. સુરતનો સુરમો આંખમાં આંજ. ૭. નરમ ૮ તસબીહના દાણા. ૯. લાકડી. આમો. ૧૦. ઝમઝમનો કુવો મકકામા છે તે. ૧૧. દર્શ ૧૨. હમેશાં.

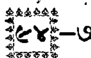
નુકતએ શશુમ. દર બયાને તસબીહ,

તસબીહ ફેરવવી એટલે શું ?

મણકા[1] કાયકે ફીરાવે મનકો બુજ, તસબી સાચી દીલકો પુજ,
તસબીહકી મીસાલ દીખલાઉ, દીલકી તસબીહ તુજે સમજાઉ.
અવ્વલ લકડી થી સો એક, ટુકડે હોકે ફીરાયે ભેખ,
મણકે વો હુવે સો જાન, કરે ઉગલીયું સે તાણા તાણ.
કાયકો તાણાતાણ કરે, નહી કુચ ઉસમે અર્થ સરે,
મણકેકા તુમ સુનો બયાન, પ્રેમ અખંડ સે પીયુ પીછાન.
મીસાલ મણકેકી જો કહી, ઇસ તરેહ ગુરીજનકો કર સહી,
અવ્વલ પીયુ એકજ થા સહી, બીગેર કર આપસ પેદાયશ કી.
લકડી સેં જ્યું મણકે હુવે, પીયુ એક પણ ભેખ[2] હય જુવે[3]
કાટકે[4] મણકે દુર કર નાખ, મનકે મણકે મનમેં રાખ.
ઉગલીયું સે ફીરાના દુર કરો, સમજકે મણકે તુમ પઢો,
ખુદી ભુલ કર ગગન ચઢો, ઇસી તરેહકી તસબીહ પઢો.
દુઇ દીલસેં જાય સારી, તસબીહ હોવે દીલકી જારી,
દીલ જીસકા ઠોર બેઠા, ઉસકો રહેજે પીયુ પરગટા.
જીસકે ઘટસે ગઇ ખટાશ, રૂમ રૂમ ઉસકે પીયુકા બાસ,
ખુદપણા ના ચિંતમે ધરે, શાહ કાયમુદીન હજુર તસબીહ પઢે.

---

૧. દાણા માળા. ૨. વેશ. ૩. જુદા. ૪ લાકડા.

નુક્તએ હફતુમ, દર બયાને ચિલ્લા.

ચીલ્લો કરવો એટલે શું ?

ઓને[1] કાયકો રહેવે પેઠ, દીલકે હુજરેમે[2] ચીલ્લે બેઠ.
હુજરે બેઠ કાયકો કાયા કરે બંધ, પીયુજી પાવે કરો વશ મન,
હુજરા તેરે દીલકા કર, ઉસમેં મન પવન બંધ કર.
કાયકો કાયા રાખે પુર, દીલ હુજરે મેં મનકો પુર,
મન વશ કીયે દર્શન પાવે, સુરત સુન શીખર પર ચઢ જાવે.
દીલ હુજરે મેં જીને મન દીયા પુર, ઉને દેખા સબ નુર ઝહુર,
મન પવનકો વશ કર આજ, સોહી ચિલ્લા હેગા સાચ.
મન માર જો ગગન ચઢા, તાકો હય સદા ગોશા[3] હુજરા,
જીને બાતીની સફર કર દેખા દીદાર, ઉસે નહી છીલ્લે કી દરકાર.
મન હસ્તી[4] જીને વશ કીતા, પરગટ હુવા ઉસે ઘટ મીતા[5],
મન બંધ કર તું બીચ ઘટ, છોડ હીર્સ હવાકી[6] લીજ્જત.
સો સ્વાદ પર મન દોડે, નાહક બીચારે તનકો પુરે,
નહી યે તનને ગુનાહ કીયા, જો ઇસ બીચારે કો પુર દીયા[7].
પુર દેવે મન હસ્તીકો[8] અબ, પરગટ હોવે ઘટમેં રબ,
આપ લોભસે ન પીયુ પાવે, મન વશ કર જો પરગટ અવે.
નીરખા કરે સુનમેં રહેમાન, શાહ કાયમદીન રોઝા ચિલ્લા યેહી માન

---

૧. ખુણે. ૨. ઓરડો. ૩. ખુણો. પડદો. ૪. મન રૂપી હાથી. ૫. ખુદા. મિત્ર. ૬. ઇચ્છાઓ. ૭. પુરી દીધું. ૮. હાથી.

૯૪-૮

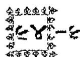
નુકતએ હરતુમ દરમીયાને તીલાવત.

કુરાન પઢના વિષે

બ્હોત પુકાર કર કાયકો પઢે, સુન્ત ધ્યાનકી ઝીકર કરે,
બ્હેમ સાહેબકા દીલમેં ધર સચ કર જાનો યેહી ઝીકર
ઉમ બીન હુજ બ્હેમ ન આય, સાચી ઝીકર વોહી કહેવાય
સુખને બડબડના તુ છોડ, લગા દીલુકી સચ્ચી દોર,
ધ્યાન કીયેસે પીયુ પાવે, બ્હોત બડબડે કુછ હાથ ન આવે
બ્હેમ ગેરકો તુ દુર કર, હરદમ ધ્યાન તુ પીયુમેં ધર
સમજ સીધી લા દીલ રહે હાજર, સચ્ચે ધ્યાનકી યેહી ઝીકર
જીન્કા દીલભી હાઝીર હુય, વોહ મુખસે બડબડ કાયકો કરે
કાયકો પુકાર પુકાર પઢતા હુય, કયા સાહેબ દીલસે ન સુનતા હુય?
મુખસે કાયકો કહે પોકારી, સાહેબકો યાદ દીલકી પ્યારી
દીલ સાહેબસે રખે હજુર, શાહ કાયમદીન ઝીકરમેં રહે મન્ત
સામુર[1]
હરદમ પીયુસે લગો સુરત, સચ કર જાનો યેહી કુરાન તીલાવત[2]
શરીયતમે મુખસે કુરાન પઢે, તરીકતમે ખુદીકા ધ્યાન, દીલકા
પડદા દુર કરે
એક ધ્યાનસે સુન્ત ધરે, ગગન મંડલમે નીરખા કરે[3]
કુરાનકે પઢનેકા બ્હોત અજર,[4] સાહેબકા નામ આવે મુખ પર
સુખસે નામ લીયે કુચ પીયુ ન પાવે, "શકર" કહે સે મુખમેં
મીઠાશ ન આવે
મીઠાશ તબ પાવે જબ શકર ખાવે, સાહેબ પાવે જબ મન
વશ લાવે
ખુદીમેં મન આવે હાજર, રહેવે દીલુકી નુરના પર

૧ સામુર. ૨ કુરાનનુ પઢવુ ૩ જોયા કરે ૪ બદલો

ખુદી ભુલ કર બેખુદ હોના, સહી યે કુરાન તીલાવત કરના.
સુન નુરકો નીરખા‡ કરે, શાહ કાયમદીન-હરદમ કુરાન
તીલાવત કરે.

નુકતએ નહુમ, દર મઆરેફતે હક તઆલા.

મુસલમાન દોડા મક્કે જાવે, હીંદુ ભુલા તીરથ ન્હાવે.
ઝયારત તીરથ કર મનમેં ફુલે, સીધા મારગ દોનું ભુલે.
મેલ મુતરકી કાયા નાપાક, સો ન્હાય ધોય ન હોવે પાક.
ભીતર પરસે જો ચીનગી* લાગે, સો પેટ પર રોટી બાંધે ભુખ
ન ભાગે.
ચોરૂં ને મન સબ કીયા નાપાક, સો તીરથ ઝયારતસે ન હોય પાક.
અહંકાર, ક્રોધ, વ્હેમ ગેર સબ મનસે ખોવે, તબ દીલ તેરા
ઉજલા હોવે.
ચોર કાયાકે સબ વશ કર, ઘટ¹ નગરકા તબ જાવે ડર,
પીયુ મીલનકા મારગ દેઉં બતા, ખોલ ખોલ કેતા કહું સમજા.
પાંચું ચોરૂંકો વશ કર રહે, તો કાયા નગરમે શહેર બસે,
ચેતન કોટવાલ કો દેવે રજા, પાચુંકો ખુબ દેવે સજા.
કોટવાલકે ડરસે ચોર ચોરી છોડદે, કસબ² શાહુકારી પણેકા લે.
અવ્વલ આંખ ચોર, દેખતી હય જુદાઈ કર. ફિર સોબી દેખે
એક નઝર.
દુસરા મુખ ચોર, એકકો કહે ઝબુન³, એકકો કહે ખાસ,
ચેતન કોટવાલકે ડરસે વ્હોબી ચલે એક રાસ.
તીસરા નાક ચોર, બાસ ખુબ લે, ઝબુન દુર કરે,
ચેતન કોટવાલકે ડરસે ભુંડી ભલી બાસકી સુગ⁴ ન ધરે.

---

‡ સુનમાના નુરને જોયા કરે. * ભુખની આગ.
૧. દીલ. ૨. ધંધો. ૩. બુરો. ૪. અભાવ સુગ.

ચોથે કાન ચોર, ગીબત રસકી બાતાં ભાવે, ચેતન કોટવાલકે ડરસે સાહેબસેં લ્હે લાવે.

પાંચમાં મન ચોર, હીરસ હવા પર બ્હોત દોડે દોડ, ચેતન કોટવાલકે ડરસે બેઠ રહે એક ઠોર.

પાંચોકી રખો સીધી મત, સાયાં[1] હોવે ઘટ પ્રગટ,
શોખસેં દેખો, બચા લેઓ પાસ, જબ યે પાંચું ચલે એક રાસ.
ચેતન કોટવાલકી ચોકી ઘટમેં ફીરે, કબી ચોરકા આશરા નહીચોરી કરે
અચારત, જાત્રા છોડ દો સબ, ઇસ રહેવીસે ચલ તું અબ,
તબ કાયા પાક પવીત્ર હોય, પરગટ પીરુજી ઘટમેં જોય.
આપા દુર કરે મન વશ લાય, તો ચરન તું પીરુકે પાય.
જો ઇસ મારગકા મરમ ન પાયા, ઉને અથડ અથડ કર જનમ ગુમાયા,
અચારત, જાત્રા સબ છોડ દીતી, શાહ કાયમદીન મનકી પુજા કીતી.

૯૪-૧૦

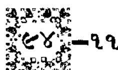
નુકતએ હુકમ-દર આરેફતે હક તઆલા

લુટતે ચોર તો પીર ન જોવે, સો નગરમેં ક્યું બસ્તી હોવે.
ઘટકી ચોકી પીરના છોડા, ત્યું ત્યું ચોર કરે બ્હોત જોરા.
ચોર કાયા છોડ પલનાર[2] જાવે, વાં ફુલ બાગકે સબ તોડ ખાવે,
ચોર કાયાકો દેવે બીગાડ, વોહ જીવ બો ક્યું ઉતરે પાર.
ઘટ અપસકા નીરધાર કર, માર ચોરૂંકો બસા[3] નગર,
સતગુરૂ પીર તું ઢુંડ કાઢ, ચોર કાયાકે હાલે માર.
પીરુ મીલનકી રાહ બતાવે, ખુદી પડદા દુર ખીસાવે.
જ્ઞાન પાનીસેં દીલકો ધોવે, હિરદા તેરા રોશન હોવે.
મન પવનકો લાવે ઠામ, જીવ તેરેકા હોવે કામ,
સુઝ પડે સો તુઝ બીચ ઘટ, સાયાં[4] હોવે આપ પરગટ.
ચોર લુંટ માર જો ના કરે, ક્યું લોકું કો સુઝ પડે ?

---

૧. ખુદા. ૨. એક પળ. ૩. નગર વસાવ. ૪. ખુદા.

સુઝ પડે તબ સીધી મત આવે, પીયુજી કેરા દરશન પાવે.
ગડ જીત કર અમલ બજાયા, શાહ કાયમદીનને પીયુજી પાયા.

—૧૧

નુકતએ યાઅદહુમ, દર મારેફતે હક તઆલા.

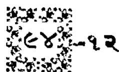
કુરાન અંદર કહા હકને યું, સુમ્મુમ બુકમુન ઉમ્યુન ફહુમ, લાયરજેઉન[૧]

ચુપ રહેના બ્હોત ફાયદા હય. મન વશ કર, વ્હેમ વચન ના કહે.
મુખકે ચુપ રહેને સે નહી ફાયદા, મન પવનકો દેઓ કાયદા.
મુખ બંધ કરના હય આસાન, મન બંધ કરના ભારી જાન.
સુઇ સે લે હોઠ સી લીજીયે[૨], મન પવનકો કયું બંધ કીજીયે,
મન પવનમે અદકા[૩] દોડે, સો મન કયું કર બંધા રહેવે.
એક પલમેં જાવે કોસ લાખ કરોડ, સો કયું રહેવે બાંધા દોર[૪].
મન બાંધનેકી રાહ તુજે બતાઉં, ખોલ ખોલ કીતના કહે સમજાઉં.
સુન શીખરમેં ઝલકે નુર, તાસે સુરત રખો હજુર.
જાન અજાન હો આપ ખીસ રહો, ઇસ કુચે મેં[૫] એક મેક હો.
સુરત હકસે લગા રખો ખુદ ભુલ, કબુ ન આવે મનમેં ભુલ.
ઇસ રહેણીસે મનકો મુંડો[૬], અંજાન હો કર દીલમેં ઢુંડો.
મુખસે ચુપ રહેના હય અબસ[૭], મન બંધ કરના સોહી સરસ.
દીલકો લાગેર[૮] રખ શાની, સોહી ખામોશી સચ્ચી જાની,
મુખસે બોલના નહી ઝમુન[૯], વ્હેમ ગેરકો રાખો મુડ[૧૦].
પુરકાન[૧૧] માફક કહા સુના, ઇસ રહેનીમેં હો જા ફના.

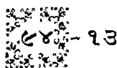
૧. જે બહેરા છે, ગુગા છે અને આંધળા છે તે હવે રજુ થવાના નથી. (કુરાને શરીફ) ૨. સોયથી હોઠ સીવી લેવાય ૩ વધારે, અધિક ૪. દોરીથી બાંધેલો ક્યી તરેહ રહે ૫. ગલી. ૬. વાળો, તાબે કરો. ૭. પુરતું નથી. નકામુ. ૮. કોઇ બીજા વગર, ગેર વગર મારેલું. ૯. શુરં. ૧૦. મુડી નાખવા એટલે કાઢી નાખવા. ૧૧. કુરઆન.

મ્હેમ દીલુંકા બંધ કીયા, ઐસા મુનીવર પણા[1] લીયા,
મનમેં લાગી સાહેબસે લ્હે, શાહ કાયમદીન મદા મુનીવર હય.

નુકતએ હુવાઝદહુમ, દર તાલીદે હક તઆલા.

મનમેં તેરે હેગા પીયુ, કહાં ઢુંડે ઔર જગે જીવ[2],
નહી કુચ હેગા નુર ઉસ સમાન, ઘટમેં હેગા આપ રહેમાન.
ઢુડત ફીરે સો મળ જગ આપ, પાવે કહાં સે નહી મન સાફ.
મરમ સો કોઇ બુઝે નહી, ઘટમેં પીયુ પન સુઝે નહી.
કલાઇ અંતર પાની હય, ટલે પાની તો રૂપા હય.
ખુંદીકા અંતર ડાલે ભાન, પરગટ હોવે નુર રહેમાન,
આજીજ હો કર ચલો સો નમ, છોડો તુમ સો "હું" ઔર "હમ"
હાઝર આપસ તું મત જાન, પરગટ હોવે ઘટ રહેમાન,
કડવાસ પીત માંહે સે ટાલ, સ્હેજે આવે મીઠા લાલ.
ખુદી ખુદમે સે જો ખોય, ઉસકો સ્હેજે પરગટ હોય.
જાન અજાન હો ખુદ ખો ગયે, શાહ કાયમદીન પીયુ સે એક
હો રહે.

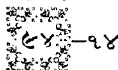

નુકતએ સેઝદહુમ-દર બયાને મારેફતે હક તઆલા.

ફના ફિલ્લાહ હો ખુદ ગયા, બાકી થા સો વાહેદ[3] રહા,
ના ઉસકો કોઇ બંદા કહે, ના ઉસકા બી કોઇ બંદા હય.
ના ઉન્સે કુછ હો આવે, ના ઉસકોબી કોઇ હુબાવે,

૧ મેન ધારણ કરવુ તે ૨. હે જીવ, તુ બીજી બધી જગાએ કયા શોધે છે? ૩. એક.

ના વોહ ભુંડા કીસીકો કહે, ના ઉસકો બી કોઇ ઇઝા દે.
ના વોહ બંદગી કીસીકી કરે, ના વોહ કીસીસેં બી ડરે,
જો કોઇ જાને ખુદ કો ખુદા કર, સચ કર બુજો વહી હય કાફર.
કાફીર હોકર રાના જાય, સાહેબ કે ગઝબમેં વોહ આય.
જો કોઇ આપસ નિકસ[1] ગયા, જાત રહેમાનકી હો રહા.
ઘી જો નામ ઘીર દુધ ધરાય, તો વોહ ફાની બંદા કહેલાય.
દરીયાકો કોઇ નદી કહેવે, તો વોહ ફાની બંદા હોવે,
દુધ જો આપસ નીકસ ગયા, ઝાત ઘીકી વો હો રહા.
નુકતા અંતર થા સો ગૈન, ગયા નુકતા તબ હુવા સો ઐન.
આપા આપસમેં જબ તક થા, તબ તક વોહ બી બંદા થા.
બંદા થા સો નીકસ ગયા, સચ કર બુજો અહદ[2] રહા,
ખુદીકા પડદે કો દુર ખીસા, શાહ કાયમદીન શાહમેં ગયે સમા.

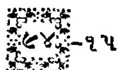

નુકતએ ચહારદહુમ, દર ઇલ્મે તૌહીદ.

ગૈનકા ટમકા[3] ટાલો મનસે ખો, આરસી અંદર પીયુજી જો,
આરસી અપને પીરકી પેખો[4], સુનમેં નુર દીદાર દેખો.
પ્રેમ આખરકી ખેલો બાજી, પીયુજી હોવે આપે રાજી,
બીકટ ખેલ પ્રેમકા બુજો, સુન શીખર ચઢ પીયુકો પુજો.
ખુદ ભુલ બે ખુદ હો જાવે, સુન શીખરકા દેશ તબ પાવે,
અવ્વલ અવ્વલ જબ સતગુરૂ પાય, રાહ શીખરકી દેવે બતાય.
પહેલી સીઢી ડોર પકડ, દીલ વજેહ[5] સુન શીખર પર ચઢ.
એ સબ બાતાં પ્રેમકી જાનો, એસે બયાનસે પીયુ પીછાનો.
પ્રેમકી રાહસે પીયુજી પાયા, ગ્નાન વલીયુંકે હીરદે આયા,
શાહ કાયમદીન બાતીન સફર કર, ગગન મંડલ હો ચઢે સુન શીખર.

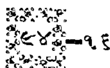
---

૧. ખુદીપણું પોતામાંથી કાઢી નાખ્યું. ૨. ખુદા. ૩. નુકતો. એટલે અહંકાર. ૪. જુઓ. ૫. દીલની રીત પ્રમાણે.

નુકતએ પંજદહુમ-દર મારેફતે હક તઆલા

દીલકી પુજા કરી ન જાવે, ફીરે ભટકતે મકકે જાવે,
મકકે ગયેસે પીયુજી મીલે, તો ઘર છોડ કર સબી ચલે.
મહેનત બીના કોઇ ભાડા દેવે, તો ઘર બેઠે સબ કોઇ લેવે,
ભભુત ચઢાયેસે પીયુજી પાવે, તો પરથમી[1] સારી ભભુત ચઢાવે.
ભગવા પહેને સાયાં પાવે, તો કપડે સબ કોઇ ભગવે કરાવે.
ઝુબ્બા પહેને દીદાર હોયે, તો રાંડી ખુંડી સબ કોઇ જોવે.
માલા ફીરાયે સે સબ કોઇ જોવે, તો માલી સારે અવલીયા હોવે.
ન્હાય ધોયેસે દર્શન હોવે, તો મેંડક મચ્છી સબ કોઇ જોવે.
દુધને ખુદી પણેકો ખોયા, દર્શન ઘી કા તબહી જોયા,
જો કોઇ ખુદ ઇમ તરેહમે ખોવે, સો ગગન મંડલમેં દર્શન જોવે,
મુર્શીદ કામીલ મીલે મ્હેરબાના, શાહ કાયમદીનને પીયુ પીછાના.

નુકતએ સીઝદહુમ-દર તોહીદે બારે તઆલા.

સાહેલીયાં સારી કહે પીયુ મેરા, પીયુ હે મેરા નહી રે તેરા.
પીયુકે કાજ નુકતા ખોયા, "ગૈન" થા સો "ઐન" હો રહા.
કયામતકા દીન દુર હય જાનો, કયામતકો તુમ યહાં પીછાનો.
સાહેબ તુજસે દુર જો હોતા, તો પલપલ તેરી ખબર કોન લેતા,
જો દુલ્હન[2] કો શાહ દીદાર ન દેવે, સો દુલ્હન કયુંકર સુખને સોવે.
પીયુજી પ્યારા હય તુંજ માંહી, દુરો ઉસકો યે દીલ માંહી.
સાહેબ હય હાઝર સચ કર જાનો, ઇસી રહેનીસે પીયુ પીછાનો.

૧. દુનિયા ૨. સ્ત્રી.

સાહેલીયાં સારી મંગલ ગાવે, પીયુ મેરેકો ખુબ રીઝાવે,
શાહ કાયમદીન કો પીયુજી પાયા, હેત ઘણીસે સબ દુઃખ ભુલાયા.

૯૪-૧૭

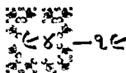
નુકતએ હકીકતદહુમ-દર ઈલ્મે તૌહીદ.

હય હય એક વોહી હય, ઉસ બીન દુજા કોઇ નહી હય,
ચાહકી યે પ્રેમકી બાત કહી હય, સહી હય, સહી હય.
પરદા ખોલ કર દેખ કહી હય, હક હય, હક વોહી, વોહી હય,
હક બીન દુજા કોઇ નહી હય, અહદ હય, અહદ હય, વોહી,
વોહી હય.
શાહ કાયમદીનકા ધણી સહી હય, સહી હય, સહી હય, સહી
હય.

૯૪-૧૮

નુકતએ હઝદહુમ-દર તૌહીદે બારે તઆલા.

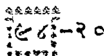
જો કોઇ આપસ જીવત મુવા, દુ:ખ દર્દ ઉસકા દુર હુવા,
જીને યે જોડી પ્રેમ પ્રીત, વોહ દુલહન હો બેઠી નચીત.
જીને ભેદ પ્રેમકા બુજા, હીરદે ઇસકે પીયુજી સુઝા,
જીને અપસકા આપા ખોયા, ઉને સુરીજન પરગટ જોયા.
જીને ઘટમેં મારે ચોર, ઉસ દીલ લાગી પ્રેમકી દોર,
જીને ઘટસેં ખોઇ કડવાસ, રૂમ રૂમ ઉસકો પીયુકા બાસ.
જીને ખોયા મનકા ઝહેર, ઉસ પર સાહેબકી હુઇ મહેર,
જીને ઘટસેં ખોઇ ખટાશ, ઉને દીદારકી પાઇ મીઠાશ.
જીને નીરંતર ધ્યાન લગાયા, સોહી સુહાગનને સાજન પાયા,
ખુદીકા પડદા લે દુર કીયા, શાહ કાયમદીન સુનમેં ડેરા દીયા.

નુકતએ નુઝદહુમ-દર તૌહીદ બારે તઆલા.

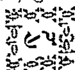
જબ તુ આપસ ચલે સો નમ[1], તબ તુ શીખરકા[2] પાવે મરમ,
જબ તુ આપસ છોડે હુમ, તબ તુ શીખરકા પાવે મરમ
જબ તુ મારે ખુદીકા જમ, તબ તુ શીખરકા પાવે મરમ,
જબ "હુ" "હા" તુજને હોવે ગુમ, તબ તુ અલેક કા પાવે મરમ

સતગુરૂ સાહેબને કીતી મેહર, શાહ કાયમદીન ચડે સુન શીખર

નુકતએ બીસ્તુમ-દર ઇલ્મે તૌહીદ.

ઘાટ પ્રેમકા એ મણ જાનો, જ્ઞાન સાગ હીન્દે આનો
કુફર ઘટને દુર કર નાખ, પીયુજી તેને દીલમે રાખ
એ ઘર શીખર કા જીનને ખુલ્યા, હીન્દે ઉમડે પીયુજી સુઝા,
પ્રેમક સાથ જબ તુ ચાખે, જબ પીયુને તબ તુજે લાગે
દેખરે નાકીન પીયુ દીલ મહ, દુજી જાગા હુંડે કહાં,
સીયાહી[3] દીલમે આ વન ના, પીહુ દર્શન શાહકા જો
ઓ ખુદીકો, શાહ તુજકો પાવે, કાલક[4] મનને મણ મીટ જાવે,
શાહ કાયમદીન ખુદ ભુલાયા, સુન શીખરમે દર્શન પાયા

તીસ હરફી (ત્રીસ અક્ષરનો વિરો કાવ્ય.)

અલેફ, અલ્લાહ કી તુન કરો પીછાની,
ઉસ બીન દુજા કોઇ ન જાની,
તબ તુ હોવે સોહાગન માની

1 નમીને ચાલ તો 2 સુન શીખ- 3 કાળાશ 4 કાળાશ

બે, બિલ્લાહ[1] કર સમજ જો લાવે,
ફના ફિલ્લાહ આપ હો જાવે;
તબ તું શાહ કા મરમ સો પાવે.
તે, તાયબ[2] હો કર સબ સું રહેવે,
બીના પીયુ તું કીસે ન જોવે;
તબ તું શાહકી સોહાગન હોવે.
સે, સાબીત કર એકજ બુજે,
બાજ[3] પીયુજી કીસે ન પુજે;
તબ જા તુજકો એકજ સુઝે.
જીમ, જીવકી દોરી પીયુ સે લગાવે,
બાજ પીયા કુચ વ્હેમ ન આવે;
તબ તું શાહ કા દરશન પાવે.
હે, હમીદ[4] સે તું ધ્યાન લગાવે,
બીન યાદ પુલ ખાલી ન જાવે;
તબ જા, સાયાં[5] તુજ કો પાવે.
ખે, ખાલી ખુદા બીન પલ ન રહેવે,
ખાલીક કો તું બુજમેં લાવે;
તબ તું સાંઈકા દીદાર પાવે.
દાલ, દમ સેં રાખે ઇબાદત જારી,
હો રહે પીયા પર વારી વારી;
તબ તુજે શાહકી ચઢે ખુમારી.
ઝાલ, ઝિકર અલ્લાહ મેં રહેવે,
બિન ઝિકર પલ ખાલી ન ખોવે;
તબ તું શાહકા દરશન જોવે.
રે, રસુલલ્લાહ પર સાબેત રહેવે,
ફના ફિલ્લાહ આપ હો જાવે;
તબ તું શાહકા દરશન પાવે.

૧. ખુદા સાથેની. ૨. તોબા કરીને ૩. વગર. ૪. ખુદાનું એક નામ છે.
૫. સાંઇ, ખુદા.

ઝે, ઝબાન સેતી કુચં ગેર ન બોલે,
એક સાઅત‡ બીન યાદ ન ખોવે.
તબ તું શાહકા ઝલકાર જોવે.

સીન, સત્તાર* કો બુજમેં લાવે,
બીન ગફ્ફાર× કીસી કને ન જાવે;
તબ પ્રગટ શાહ ઘટમેં પાવે.

શીન, શુકર સે તું હર વકત ભજે,
એકજ કર કર ઉસકો બુજે;
તબ જા સાહેબ તુજકો સુજે.

સ્વાદ, સાહેબ સમજ મેં લાવે,
બીન સાંયાં કીસી કને ન જાવે;
તબ જા સાહેબ તુજકો પાવે.

ઝવાદ, ઝમીર[1] તું શાહ સે લગાવે,
હરદમ ધ્યાન તુજ શાહકા ભાવે;
તબ તું શાહ કા મરમ સો પાવે.

તોએ, તમએ[2] દુનીયા કી છોડે,
જુઠી દુનીયાસે મુખ મોડે[3];
તબ તું સાંઇં કા દરશન જોવે.

ઝોએ, ઝાહેરકા સબ મીથ્થા[4] કર બુજે,
બાતીન સુન શીખર કો ખોજે;
તબ જા તુજકો દરશન સુઝે.

અન, એન[5] કર એન કો પેખે[6],
બીન ઓન કે ગેન ન દેખે.
તબ જા સાંયાં તુજ કો લેખે[7].

‡ ઘડી. પળ. * ખુદાનું નામ છે. × ખુદાનું નામ છે.=માફ કરનાર તે છે તેના સીવાય કોઇ પાસે જાય નહી. ૧. દીલ. ૨. આશા, તમાઅ. લાલચ. ૩. ફેરવે. ૪. ખોટા. ૫. આંખ ૬. જુવે. ૭. ગણે.

ગૈન, ગૈરકા ટમકા મનસે ખોવે,
હરદમ સાંઇકો એૈન કર જોવે;
તબ સુન શીખર કા બાસી* હોવે.

ફે, ફેના ફિલ્લાહ અવ્વલ તું હોવે,
બે, બકા બિલ્લાહ મેં જોવે;
તબ અબદુલ્લાહ[1] શાહ કા હોવે.

કાફ, કલમે ઉપર ધ્યાન તું રાખે,
બીન અલ્લાહ કે કીસે ન આખે[2];
તબ તું શાહકા મરમ સો ચાખે.

કાફ, કેનાઅત[3] કર તું રહેવે,
બીના યાદ એક દમ ન ખોવે;
તબ આઇના દીલકા રોશન હોવે.

લામ, લાલન[4] સે તું નેહ[5] લગાવે,
લાલન મેં તું ખો કર જાવે;
તબ જા તુજકો લાલન પાવે.

મીમ, મકાન ઉસકા દીલમેં બુજે,
અંખીયું[6] સેતી[7] દીલકો પુજે;
તબ જા તુજકો સાંયાં સુઝે.

નુન, નામ ઉસકા હરદમ લેવે,
ખાઝ પીયા કીસકો ન જોવે;
તબ જા, તુજકો દીદાર હોવે.

વાવ, વાહેદ[8] અહદ[9] કો સમજે સહી,
અહદ અલ્લાહ કો બુજે વહી;
તબ જા તુજકો સુઝે કહીં.

---

* રહેવાસી. ૧. ખુદાનો ગુલામ. બંદા ૨. જુવે. ૩. સતોષ ૪ ખુદા. ૫ પ્રેમ ૬. આંખ. ૭. થી. ૮. એક ખુદાછે તે ૯ એક અવિનાશી

હે, હરદમ શાહસેં નેહ તું જોડે,
શાહ પર કુરબાન કુરબાન હોવે;
તબ શાહ કો તું ઘટમેં જોવે.

લામ, લાએલા સેતી નેહ તું રાખે,
લાઇલાહા ઇલ અલ્લાહ કરકે આખે;
તબ જા શાહ કા મરમ તું ચાખે.

હમઝ, અહદ કો તુંહી બખાને,
સાદેક[1] દીલસે અહમદ પીછાને,
તબ જા તુજકો અહમદ જાને.

યે, યે પ્રેમ હકીકત હય જાન,
પીયા મીલનકા યેહી હય જ્ઞાન;
શાહ કાયમદીન ચિસ્તી કહે સો માન.

દર વહેદત. (ખુદાની એકતા)

અલેફ, અવ્વલ આખેર હેજ વહી,
ઉસ બીન દુજા કોઇ નહી;
બુજો ઉસકો હેજ સહી.

બે, બારાન[2] બીજલી વહી પીછાન,
ઉસ બીન દુજા કોઇ ન માન;
નુર ઇસીકા હય સબ જાન.

તે, તાકી ઝાત હેજ યેહી,
સબ હુવા અલ્લાહ આપ સહી,
જાન ઉસીકો સબ હેજ વહી.

સે, સુત[3], આંટી, વોહી કરે,
સાફમેં બેઠા આપ બુને[4];
સચ કર બુજો હેગા વે.

૧. ચોખ્ખા ૨ વરસાદ. ૩. સુતર. ૪. સાપ પર બેગાને પે તેજ વણે છે

જીમ, જોગી હોકર આપ ફીરે,
જટા બઢા કર જોગ કરે;
બુજો જ્ઞાની હેગા વ્હે.

હે, હાકમ હોકર અમલ કરે,
રૈયત હોકર આપ ડરે;
માનો સારે હેગા વ્હે.

ખે, ખાદીમ હોકર ખીદમત કરે,
પીર ઉસીકા નામ ધરે;
માનો સારે હેગા વ્હે.

દાલ, દાવર હોકર આપ ફીરે,
માલી આપસકા નામ ધરે;
માનો સચ કર હેગા વ્હે.

ઝાલ, ઝીકર "યાહુ" કી કરે[1],
કુરાન કીતાબાં આપ પઢે;
ઢુંડો સબમે હેગા વ્હે.

રે, રાજા હોકર રાજ કરે,
રાની આપસકા નામ ધરે;
રાજા રાની હેગા વ્હે.

ઝે, ઝાહેદ હો કર ઝોહોદ[2] કરે,
માલા મણકે આપ પઢે;
દેખો ઉસકો હેગા વ્હે.

સીન, સોના રૂપા આપ ઘડે,
સોની આપસકા નામ ધરે;
સારે ભેસમે[3] હેગા વ્હે.

શીન, શકર મીસરી[4] આપ બને,
ગુડ[5] અપસકા નામ ધરે.
સારે ગાઠું હેગા વ્હે;

---

૧. "અલ્લાહુ" કરી જપ્યા કરવું. ૨. પરહેજગારી બંદગી.
૩. વેશ. ૪. શાકર ૫. ગોળ.

સ્વાદ, સાહેબ હોકર પલંગ ચઢે,
ચાકર હોકર અદબ કરે;
લટકે ખેલે આપે વ્હે.
ઝવાદ, આમીની ભી આપ કરે,
શમશેર બાંધ કર આપ લટે;
બુજો ગ્નાની હેગા વ્હે.
તોએ, તાલિબ આપે તલબ ધરે,
બંદા હોકર અરજ કરે;
લટકે ખેલે આપે શહે[1].
ઝોએ, ઝાહેર આપકો ના કરે,
છુપા સબું મેં આપ ફીરે,
હરદમ ઠુંડો હેગા વ્હે.
ઐન, આલીમ હો કર ઇલમ પઢે,
નસીહત આપકો આપ કરે,
સારે રંગમેં આપ ફીરે.
ગૈન, ગાઝી હોકર આપ લડે,
અસ્વાર હો કર ઘોડે ચઢે:
માર આપસકો ફતેહ કરે.
ફે, ફોજ હો કર આપ ફીરે,
બાદશાહ આપમકા નામ ધરે,
યે સબ ભેસમે[2] આપી રહે.
કાફ, કુરાન કીતાબાં આપ પઢે,
બેઠા આપો આપ બને;
સારે ઢંગમે[3] આપે શહે.
કાફ, કાલા ઉજલા આપ ફીરે,
નીલા પીલા રંગ નામ ધરે,
સચ કર બુજો હેગા વ્હે.

લામ, લાલ ઔર હરી આપ બને,
માણુક મોતી નામ ધરે;
યે સબ ભેસમેં આપી શાહે.

મીમ, મકકા મદીના આપ કીતા,
હાજી આપસકા નામ દીતા;
ખેલ ખેલે વોહી હે મીતા.

નુન, નાવ[1] જહાઝ[2] સબ આપ ઘડે,
સુથાર આપકા નામ ધરે,
સચ કર બુજો હેગા વ્હે.

વાવ, બિર્દ[3] બેઠા આપ કરે,
સોદા સલફ આપી લે;
વરતીયા આપહી હેગા શાહે.

હે, હોહું બેઠા આપ હસે,
આંખું અંદર આપ બસે;
ઘટ ઘટ હેગા આપી શાહે.

લામ, લાડકયા[4] હો કર આપ ફીરે,
લાડ આપસસેં આપ લડે;
દેખો લટકે હેગા વ્હે.

હમઝા, એ સબ હેજ સહી,
ઉસ બીન દુજા કોઇ નહી;
સચ કર બુજો એક વહી.

યે, યારી[5] શાહ સાથ જોડો,
ખુદી પડદા દુર કર છોડો;
શાહ કાયમદીન કહે એક હો રહો.

---

૧. નાવડી. ૨. વહાણ. ૩. બંદગી. ૪. લાડ કરનારો. ૫. દોસ્તી.

તીસ હરફી—દર તૌહીદ.

અલેફ, અલ્લાહુ કો બુજો તુમ,
હરદમ ઉસ કો પુજો તુમ,
હો એકા એક અલ તું નમ.

બે, બાંગસે ખુદી દીલસેં કાઢ,
પ્રેમ કટારીસે ઉસકો માર.
રાખે સુરીજન તુજ પર પ્યાર.

તે, તેરે ઘટમેં જો હય સાલ[1],
પ્રેમ આગસે ઉસકો જાલ[2];
પરગટ હોવે ઘટમેં લાલ.

સે, સાબિતી તેરે ઘટમેં કર,
ઉસકી માયની જીવત મગ;
માર ચોરૂંકો જાવે ડર.

જીમ, જીન, શેતાનકા હય ઘટ બાગ,
તલવાર ફેનાકી કર તુ રાસ,
પ્રેમ લશ્કર સે તોડ મેહવાગ[3]

હે, હાકેમ, ઝાલીમ શેતાન બુજ,
" લાહોલ "[4] પઢ હક કો પુજ,
દીલમે તેરે આવે સુઝ.

ખે, ખાકકી માનિંદ[5] આપકો કર,
ભલે લોગુંકી સોહબત પકડ;
જીનસે તુજમેં હોવે અસર.

---

૧. શક, વ્હેમ. ૨. સળગાવી મુક. ૩ ચોરનો જથ્થો ૪ શેતાન ઉપર લાનત મોકલવી ૫. મીસાલ. માફક.

દાલ, દીલકો માનિંદ દહીં જમા,
યાદ બીલોને સે ન્હે લગા[1];
દહીં સો જબ હોવે મસકા.

ઝાલ, ઝિકર ઉસીકી એસી કર,
નમાઝ હુઝુરી દીલસે પઢ;
પીયુ તુજે તબ આવે નઝર.

રે, રૈન[2] કાલા દીલ હય જાન,
દમ સે ઘસતો હોવે ચાંદ[3];
કાલક[4] જાવે આવે જ્ઞાન.

ઝે, ઝહીદ દમકી જારી કર,
"અલ્લાહુ" તું દીલસે પઢ;
આઇના[5] હોવે રોશન તર.

સીન, સાંઠે[6] દીલકે દમસે છીલ[7],
યાદ કોલુમેં[8] ઉનકો પીલ;
ગુડ હોવે ઉસકા ખાસા ખીલ[9].

શીન, શકર માનિંદ આપ હો,
તુજ સુ દુઃખ ન પાવે કો;
બેઠા બેઠા પીયુજી જો.

સ્વાદ, સાહેબ સાચા હય તું બુજ,
કર તું હરદમ ઉસકી ખોજ;
રૈન દીન તું ઉસકો પુજ.

ઝવાદ, ઝામીન તેરા હોવે જાન,
બેઠા દેવે સબકો નાન[10];
દેખ તમાશા વોહ પીછાન.

---

૧. ખુદાની યાદના વલોણાથી દીલમાં ખુદાની લહે લાવ.

૨. રાત. ૩. દમથી ઝીકર કરવાથી ચાંદ જેવું દીલ સફેદ થય. ૪. કાળાશ. ૫. દીલની આરસી. ૬. સાંઠા. ૭. છોલવું. ૮. શેરડી પીલવાનો કોલુ. પીલવું. ૯. ખીલીને. ૧૦. રોટલી; સૌને ખુદા રઝક પોહોચાડે છે.

તોએ, તલબ મીર સાથ તું રખ,
યાદ ઉન બીન કુચ ના ચક,
હે વેહુ હાઝર તન ઔર રગ

ઝોએ, ઝાલીમ દુશમન કો તું માર,
હસદ કપટ સબ જાય ઘટ બહાર,
પીયુજી રાખે તુજ પર પ્યાર

ઐન, ઐન દીલકો યાદ સે ધો,
"મે" ઔર "હુ" તુ મનસે ખો,
આરસી અંદર પીયુજી જો

ગૈન, ગાલીબ તુજ પર હય શેતાન,
દુશમન તેરા હય પેછાન,
માર ઉસીકો આવે જ્ઞાન

ફે, ફેના અવન દર શેખ ફિર દર રસુલ,
મીલ રહે અહમદમે જ્યુ બાસ ફુલ,
તુજકો હક તબ કરે કબુલ

કાફ, કાવા માનિંદ[1] યાદ કો પી,
મનને તેરે ખો ખુદી,
દુધ ટલા તબ હો રહે ઘી

કાફે, કાવફર[2] અપને દીલકી ખો,
પીયાકી યાદને ઉસકો ધો,
દીલકી નૈનુને પીયુજી જો

લામ, લેના દેના ઉસસે રાખ,
રાત દીન તુ ઉસકો ભાખ,
મજા પ્રેમકા તબ તુ ચાખ

મીમ, મકકા મદીના દીલમે બુજ,
અખુ મેતી[3] દીલકો પુજ,
દીલમે તેરે આવે સુઝ

---

૧ કાગાથ ૨ ગીસાવ જેવો ૩ આમોથી

નુન, નાવકી માનિંદ સુરત ચલાય,
ગેર ખતરે મનમેં ન લાય;
સતગુરૂ સંગ શીખર ચઢ જાય.

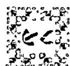
વાવ, વરત સોદા ઉસ્સેં કર,
"યાહુ અલ્લાહુ" દીલસેં પઢ.
પીયુજી તુજકો આયે નજર.

હે, હીરદા તેરા સબ તું ખોલ,
કયા કયા કીયે મીઠે બોલ.
કયા બુજે અજ્ઞાની બસ્તુ અમોલ[1].

લામ, લાઈલાહા ઇલલ્લા સહી કર પઢ,
સલ્વાત ભેજ મોહુમ્મદ ઉપર;
ખુદ ભુલ ગગન પર ચઢ.

હમઝા. અલ્લાહ કો તુંહી સમજ,
હકીકત સારી હોગી સો સચ:
ઉસમેં નહી કુચ રજ ઔર તજ.

યે, યે પીયા મીલન કે હય સબ બોલ,
બેહદ બ્હોત હય ઉસકા મોલ;
શાહ કાયમદીન કહે વો ખોલ.

દર ઇલ્મે તૌહીદ.

(આમાં હદ, બેહદ, અનહદનો તફાવત સમજાવેલો છે.)

હદ ધરમમેં સબ કોઇ ભટકાય,
અનહદ કા દેશ કોઇ ન પાય;

---

૧. અમુલ્ય વસ્તુ=ખુદા.

અનહદ મેં આનંદ આરામ,
હદ બેહદ કા કચ્ચા કામ.
હદ ભેદકી કથની[૧] કચ્ચી,
અનહદ કી હય બાતાં સચ્ચી;
હદ, બેહદ, સીધ્ધ હય ગુલામ[૨],
અનહદ સીધ્ધાત ઉંચા ધામ.
જેતે શાસ્ત્ર, ઇતની હદ,
સુરત નુરત ધામ સો અનહદ;
જ્ઞાન રૂપ પી પી કે ઓલખાન,
અનહદ અગમ સો બેહદ કહેલાવે જાન.
હદ હે શાસ્ત્ર, બેહદ જ્ઞાન ઓલખાન,
અનહદ અગમ હે, સુન મેદાનમેં માન.
હદ બાંદી[૩], બેહદ બીબી, અનહદ અગમ ઘાટ,
જો ચીને અનહદ કો સો હોવે બાને આદ[૪].
હદ ચાકર, બેહદ હાકમ, અનહદ બાદશાહ,
જો ચીને અનહદકો સો હોવે આપી શાહ.
હદ મઝદુરી હય, ઓર બેહદ હય વેપાર,
અનહદ કીમીયા સો દર્શન નુર દીદાર.
હદ સેવક, બેહદ સીધ પરચા[૫] ચલાય,
અનહદ ઘર સીધ્ધાતકા, અલેક ભીતર મીલજાય.
હદ બંદગી, બેહદ જોગ કહેલાવે,
અનહદ નુર દીદારમેં એકાએક હો જાવે.
હદ મુવે પીછે બેહેસ્ત પાવે,
બેહદ અઝમત કરામત ચલાવે.
અનહદ નુર દીદારમેં એકા એક હો મીલે.
રળસે હરદમ હાજર હો નુર તજલ્લા[૬] દેખે.

---

૧ કહેવાનું, કથન. ૨. હદ, બેહદે પુગેલા ગીધ્ધ માજુગો પોતાની ચાકરીમા લપટાઇ રહે છે. ૩. ગુલામડી-દાસી ૪. ઘરનો માલેક. ૫ કરામત. ૬. પ્રકાશ

હદ તાંબા, બેહદ રૂપા, અનહદ સુન્ના[૧] જાન,
જો ચીને અનહદકો સો પાવે ઐન રહેમાન.'
હદમેં માયા અધીક[૨], બેહદમેં તામસ[૩] ગુમાન,
અનહદ શીતલ મગન હય, નિર્મલ નિરવણ નિર્વાણ[૪].
હદ મુવે પીછુકા વાએદા, બેહદ બાહેર ઢુંડતા ફીરે,
અનહદ ભીતર અગમમેં સુરત શીખર ચઢે.
હદ વાએદા મુવે પીછુંકા, બેહદ પાંચ પચાસ,
અનહદ ઘડી પલમેં, પાવે પીયુ પ્રકાશ.
હદ બ્રાહ્મન મુલ્લાં કહે, બેહદ જોગી જંગમ બતાવે,
અનહદ સુન શીખરકો કોઇ સતગુરૂ ખોલ બતાવે.
દીદાર નુર તબ પ્રગટે જો ઉલટી સુરત ચલાય,
જીસ્મકી[૫] બેહોશી હોય, ઇસ્ગ નુર દિખાય,
બીના સતગુરૂ કછુ ન પાવે,
અંધા ગુરૂ તો બ્હોત ભટકાવે.
અંધા ગુરૂ છોડ, છોડ દેવલ ડેરા.
જો ચાહે દીદારકો હો સતગુરૂકા ચેલા.
નકલ, બેહદમેં છોડ છાડ કર ફકીર હોના જાન,
નકલ, અનહદ મેં તપશા કરના પહેછાન.
અસલ બાતિન હદ દર મુરાકેબા અંધારે તક જાન,
હઝરત નૂર તક બેહદ, અનહદ સુન શીખર પર નીરંજન
નૂર પિછાન.
શરીયત સો હય હદ, તરીકત હકીકત સો બેહદ જાન,
મારેફત સોહી અનહદ હય, કામીલ પુરી પેછાન.
રોઝે, નમાઝ, તસબીહ યે સબ શરીયતમેં, યું હદમેં જાન,
તરીકત હકીકતમેં યે બેહદમેં, મારેફતમે યુંહી અનહદમેં
પીછાન.
શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત એ અરબી બોલી જાન.
હદ, બેહદ, અનહદ એ હીંદી બોલી પીછાન,

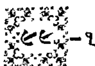
૧. સાનું. ૨. ઘણી. ૩. તમો ગુણ. ૪. મુક્તી. ૫. શરીર.

જ્યું સમજે ત્યું જ્ઞાનસે સમજા દેના,
ઇસતરફ્સે[1] ફીર હક તલક પહોંચાના.
હીંદી કહો, યા અરબી કહો, દોનુંકા મકસદ એકહી જાન.
આજીઝ ફકીરકે ઇરશાદ[2] સે જો કોઇ દીદાર નુરમેં પહોંચે
તો ખુબ હે માન.
સુસ્ત ધ્યાન ધરેસેં ખતરે સબ મર જાય,
ખુમારી અવ્વલ નેંન ભરભર શીશ કંપાય[3].
સીસકે કંપને સે તન સબ ધમ ધમે જાન,
તન સબ ડોલે ત્યું ત્યું સુરત ચડે શીખર મેદાન.
ગગન મંડલમેં ચઢ કર દેખે બાજા તુર,
આકાશ અરશ ફોડ કર, સુનમેં મીલે બીચ નુર.
જહાં નહી આકાશ, ગગન, પવન. પાની વ્હાં હે નીરંજન એક,
શાહ કાયમદીન વતન અસલમેં મીલે બીચ અલેક.

દર બયાને સુલુક.

(આમાં પીર કોને કહેવો તેનું વર્ણન કરેલું છે.)
મલ્લા શએખા લહુ ફિશશેખા લહુ શેતાન,
બીન પીર હોવે, મુરીદ કરે ઇબ્લીસ હય જાન.

કીતાબાં પઢે કુચ નહી હય પીરી,
યે તો હય કુચ દુજી સીડી.
ન હોય પીર જુબ્બા, ટોપી તસબીહ પહેરે.
ન હોય પીર ઝીકર ઝોહોદ કરે.

૧. દુનીયા તરફથી. ૨. બોધ. ૩. ધ્રુજે.

ન હોય પીર મુખ ફીસીકા ન જોએ,
ન હોય પીર મુનીવર હોએ,
ન હોય પીર બ્યાન વાએઝ સુનાય,
ન હોય પીર અઝમત કરામત ચલાય.
ન હોય પીર ઝાડા ઝપટા નાખે,
ન હોય પીર મોર કે પીંછે રાખે,
ન હોય પીર સીર નીચા કર રહે,
ન હોય પીર મુખસેં સાહેબ સાહેબ કહે,
ન હોય પીર બ્હોત કીતાબાં પઢે,
ના હોય પીર બીન જીવત મરે.
પીર હોનેકી સુન તું રાહ,
મુવાફેક હદીસકે દું બતા,
ખુદી ખુદમેંસે દુર કર,
જો પીર હુવા ચાહેતો જીવત મર.
જીવત મરે ઓર ખુદી ખોવે,
સોહી કામીલ પીર હોવે,
પીર હોનેકા તુમ સુનો બ્યાન,
નરતા બુરા સબ એક કર જાન,
ખોટા ખરા બુજ એક રાસ,
યું કર જાનો સબ હય ખાસ.
સુન હદીસ કહા નબી રસુલીલ્લાહ,
અના મિન્નૂ રિલ્લાહે, વ કુલ્લો શએઇન મિન નૂરિલ્લાહ[1],
ઇસકે માએની કહું તુજે સુના,
જો તું લેવે સીધી રાહ.
પીયુ આપ નુરમેં સે પેદા કીયે મોહંમ્મદ નબી,
નબી નુરસે બનાઇ આલમ સબી,
આખર તો ઘટ ઘટ સાંઇ ફેલ રહા,
ઇસમેં કોન જો હો ખોટા ખરા.

---

1. હું ખુદાના નૂરથી છું અને બધી ચીજો મારા નૂરથી છે.

ભેખ કીયા સાંઇ આપ રૂપ ધર,
જુદા કર જાનો તુમે બે-ખબર,
ખોટા ખરા કર જીને તફાવત જાના,
ઉનુંને હક તઆલા કો ગેર પીછાના,
જો ગેર શક લાયા વોહ હદીસસે હુવા મુનકીર,
વો નહી મુસલમાન, વો તો હય કાફીર.
મુસલમાન નહી તો પીર કહાંસે હોય.
સતગુરૂ પીર ઉસે કહીયે જો વહેમ ગેરકો ખોય.
મન વશ લાવ ઓર ખોફ કાઢ,
દુજા કાલ, ક્રોધ કો ડાલ માર.
મરદ ઓરત સબ જીનસ જીવ,
યું કર બુજો, હય આપી પીયુ.
મુખ છોડ કર ખીસ રહો,
બુંડા ભલા કીસે મત કહો.
ઉસ બીન ખાલી નહી કોઇ અબ,
સબ ઘટ હેગા આપી રબ.
બુજો સબ હય ઉસકા ઝહુર,
બીખરા ચૌદશ નીરંજન નુર.
કીસી ચીઝ સ્વાદ કરકે ન ખાવ,
ખાવ સબી પણ ખુદી ભુલાવ.
ખુદીકે સાથ સ્વાદ સેં ખાવે,
સોહી ગેર ટમકા કહેલાવે.
ખુદમેં સે ખુદી જબ જાવે ભુલ,
સોહી બંદા હકકા, ઉમ્મતે[1] રસુલ.
ખુદી દુર કર હાઝીર બુજત વોહી,
સચ્ચા સતગુરૂ પીર સોહી.
વોહ પીર આપહી તિર જાવે,
ઓર વો મુરીદ કો બી તિરાવે.

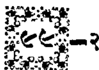
---

૧. અનુયાઇ, સેવક.

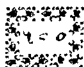
ભેખ વાલે[1] પીર આપ જહુંન્નમ જાવે,
મુરીદ કો તબ કહાંસે બખશાવે.
કલાઇ રૂપે મેં જયું પાની અંદર,
યું સાહેબ બંદે મેં ખુદીકા અંતર.
પાની મરે તો કલાઇ રૂપા હોવે જાન,
ખુદી ટલે તો સાહેબ બંદા એકહી પીછાન.
જીને ખુદી અંતર ડાલા ભાન,
સો પીર પુરા સચ કર માન.
જીસને ઉસકી ઝાત સહી કર જાની,
સચ્ચા પીર સોહી બેશક માની.
ઉસ પીરકા લાખ કરોડ જણ પકડે હાથ,
વો સબ છુટે બે-અઝાબ[2].
જો પીર કહેલાવે ઓર ભેખ બનાવે,
વોહ પીર મુરીદ દોઝખમેં જાવે.
વોહ આપહી મુશકેલસે છુટક પાવે,
મુરીદકો કહાંસે વોહ છોડાવે.
પીર ઝોહોદ કરે તો આપ બહેસ્તમેં જાવે,
મુરીદ ન કરે તો છુટક કહાંસે પાવે.
જીસકા સાહેબસે મન હો બીલગા[3],
વોહ કયું કર ફિર હોવે અલગા.
કુચ જુઠ ન રખે વૌર ખુદી મીટાવે,
સોહી પીર મુરીદ મીલ છુટક પાવે.
ખુદીકા ભાગ ખુદમેં સે ખીસ ગયા,
ઉસ ઘટ મેં નીરંજન આપહી રહા.
ઉસકા હાથ પકડ મુરીદ હોવે તો ઉતરે પાર,
ખોટા ખરા સબ ગીને એકાકાર.
ખુદ કો ખુદ મેં સે ફના કર જાને,
ઓર સાહેબ કો બકા કર પેછાને.

૧ વેશ ધારી ૨ સજા પામ્યા વગર ૩. વળગ્યું.

અંતરસે લાજ, કાલ, ક્રોધ મારે,
ખુદી દુર કર જો એક હો રહે.
યે શાહ બુજે સો સતગુરૂ પીછાન,
નહી તો તેહકીક હય શેતાન.

મલ્લા–શએખા–લહુ ફિશ શએખા–લહુ શએતાન,
બીન ખુદી ખોએ પીર કહેલાવે, સો ઇબ્લીસ હે જાન.
જો કોઇ આપસ જીવત મુવા,
સો પીર કામિલ પુરા હુવા.
ખુદી ખો ખુદ મેં સે ગયે,
શાહ કાયમુદ્દીન પીયુસે એક હો રહે.

અબીયાતે ચંદ દર સુલુક.

મુરશીદ કામીલ બડે મેહરબાના, મુજકો બતાયા અસલી ઠિકાના.
બાખશીશ કીતી જબ હરફ નીકલા, પેદા હુવા તબ ઇશ્ક અલ્લાહ.
હીરસ ઓર હવાગેર ગીયા કતલ, ફના કે દરીયામેં ઉતારા ગુસલ.
બેખુદ પાક તન કર સુરત ધ્યાન ધરા, ઇશ્કકી ખુમારી સેં
મનભી ઠરા.
મુરશદ ઇશારત બતાઇ સો જાન, આગે કીરતારકી ધરી સુરત ધ્યાન.
મસ્તી ઇશ્કકી ઉઠી જોર કર, ખલક ઓર જીસમકી ગઇ સુધ
બીસર.
ધપરકી નરફકા જો કુછ થા સોઘ, પ્રેમકી બબકમે કીયા ફરામોશ[1].
અચાનક કેફકા બ્હોત ગોટા ઉઠા, સુરતકો જોરસે પકડ લે ચલા.

---

૧. ભુલાવી દીધો.

અંધારા ઝુલમાતકા ફોડ કર, એક ચોગાન મેંદાન દેખા નઝર.
તા પર મલાયકકા[1] દરસ થા, ઓર આગે રૂહકા કશફ[2] થા.
સાતું ફલકમેં થી કુદરત ભરી, અયાન બુર અયાન સબ નઝર પડી.
મીજ્લસ નબીકી સો નજરૂં પડી, પોશાક અહમદકી થી સો હરી,
પેશાની ચોડી ઓર ગંદુમ[3] રંગ થા, હુસ્ન નુરકા પાર લેખા નથા,
અબુબકર, ઉમર, ઉસમાન, અલી, અસહાબ ઓર યાર થે
સબ વલી.
મીજ્લસ સારીસે મુસાહફા[4] કર, તરફે હક[5] મીલન લે ચલે સરવર[6].
બહેસ્ત છોડ આગું કીયા ઓર સફર, કુન ફયકુનકા ઘંટ સુના
વ્હાં મગર.
કીંગરે અર્શકે કરે જગમગારા, બે–ચુન વ બેચેગુન દેખા
અપરંમપારા.
વ્હાંસે ચઢે અર્શ ગઢકે ઉપર, ખોલ પરદા હકકો દેખા મગર.
ઝીના ઓર તીખા નુરકા ગંજ[7] થા, કહેને મેં આવે સો વ્હાં
કુછ ન થા.
મુરશીદ કામેલ મેહર કીતી મગર, તમાશા દીખાયા મુરાકબે ભિતર.
યે ઇસરાર[8] ફકીરી કહીં પાવે નાહીં, બાહેરમેં અટક સબ રહા
હય અંજાન.
જો બાતીની રાહ[9] હક રસદકી સહી, તાકી ખબર હર કીસી કો
નહી.
સો કોઇજ વિરલા જાને મગર, નાસૂત, મલકૂત, જબરૂત, લાહૂતકી
ખબર.
શરીયત તરીકત હકીકત હે જાન, મારેફત તક કોઇ એક
પોંહોચે પીછાન.
ખુદી ખો આપસકો બેખુદ બનાય, ઉસીસે હક તઆલા તલક
પોહોંચા જાય.
આપસ ભુલ ભીતર ઇશ્ક લેહ લગાવે, ઉસીકી સુરત ઉઠ ખુદા મેં
લગ જાવે.

૧ ફરિસ્તાઓ. ૨. ખુલવું. ૩. ઘઉં વર્ણો. ૪. હાથ મેળવાને.
૫. ખુદા તરફ. ૬. પયગમ્બર. ૭. ભંડાર. ૮. ભેદ. ૯. અંદરનો રસ્તો.

શીર્સ ઓર હવા સેં સફા દીલકો કર, ખતરાત ખુદીસે વઝુ કર મગર સુરાકણા કર શીશ નમા સો રૂકુ, સુરત હક દરસપર કરે જા મજુદ.

મુરશીદ કામીલ આગે ઇમામ કરે[૧], ગેર ખતરાત બીન નમાઝ પડે, તન સોહી મસજીદ ઇબાદત ખાના, દીલ સોહી મેહરાબ મીંબર પીછાના.

એ બાતીની નમાઝ હકીકત અંદર, જૈસા ઝાહેરી હય શરીયતમેં મગર.

ચારૂં રાહ બરહક હય હઝરતકી જાન, શરીયત, તરીકત, હકીકત, મારેફત પીછાન.

મારેફત મંઝીલ કમાલ ભરપુર, મીલાવે રૂહ કો હક હઝુર[૨].

નમાઝ સોહી મોમીનકી મેએરાજ જાન, "અસ્સલાતો મેએરાજુલ મોમીન"[૩] પીછાન.

હકને કહા છીપમ[૪] બીચ હુંહ, "વફી-અન-ફોસે કુમ અફલા તુબસેરૂન[૫]".

"મન અરફા નફ્સ હુ", જીને નફ્સ જાના, "ફકદ અરફા રબ્બહુ", ઉને હક પીછાના.

નહનો અકરબો ઇલયહે મિન-હબલિલ વરીદ[૬], હક તુમ્હારી સેહ રગ કે નઝદીક.

દીલે મોમીન મકાન અલ્લાહ જાન, "કુલુબુલ મોમીનીના અર્શ અલ્લાહે તઆલા"[૭] પીછાન.

મજાઝી[૮] નમાઝ કાબે-તુલ્લાહ મેં પડે, હકીકી નમાઝ અર્શ અલ્લાહ મેં ધ્યાન ધરે.

---

૧ મુર્શદને આગળ કરી તેની પા[illegible] [illegible] ખુદાને મગર ને ક. નમાઝ એ મોમનોને માટે ખુદાની મુલાકાત [illegible] છે. નમાઝ છે. [illegible] મોમનોની મેઅરાજ છે. ૪. શરીર ૫ તમારા [illegible] છે, પણ [illegible] નથી ૬. [illegible] નમાઝ ગળાની નસથી પણ [illegible] છે ૭ મોમીનનું દિલ તે અલ્લાહની અર્શ છે. ૮. જાહેરી. ૯. ખરી.

નમાઝ મોહી મોમીન પર મએરાજ જાન, મએરાજ નામ હક મીલનકા પીછાન

હક મીલા તબ જગ મીલા, અરશ ઓર કુરસ સબ રોશન ખુલા.

હઝ્રત ફ્લક[1] નુર મીજલસ નબી, રોશન ભઇ સો કુદરત સબી.

ફનાફિશ શેખ, મુરશદ બીચ ફના હો, ફના ફિર રસુલ, મીજલસ નબી જો,

ફના ફિલ્લાહ, દેખ લે નુર નુર, અરશ ઓર કુરસ પર સુરત કર હઝુર

જીસમકો ફના કર ઇસમ મેં મીલા, ઉસકી નઝદીક નહી ભુંડા ભલા.

"મૂતૂ કબ્લ અંત મૂતૂ" પીછાન, મુવે પહેલે તુમ મરો ભાઇ જાન.

એક દીન ટુટીંગે અર્ઝે અનાસર, બીન ટુટે ખુશીશે આપસકો બીસર

મુવે પહેલે જો મરજાયગા, સો દીદાર રબકા અબી પાયગા.

જો યહા પાવે સો વ્હા પાવે સહી, જો યહા પાવે નહી સો કબી પાવે નહી.

"મંન-કાના ફી હાઝેહી આમા" સો જાન, "ફહો વા ફિલ આખરતે આમા"[2] લે પીછાન.

જો યહા દેખતે હે સો વહા દેખે, જો યહા અંધે સો વહા બી અંધે.

વતન અસલકો લે ખોજ કર, ગાફ્લ મત હો આપસને મગર.

"વ-નહન નફસા અનિલ હુવા" આકલ કર, કુટ નફસકો જડ સેતી બાહેર કર

હીંમત ઓર તકવા[3] દીલ બીચ ધર, ઇશ્કે ઇલાહી[4] બગા બીચ નગર.

ચેતન મરદકો છડીદાર કર, દીલ શેહેર કે દરવાઝે પર ધર

ચોર કબુ ન પેઠે અંદર, પેઠને ન દેવે સો કીસ બીચ દર

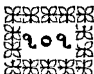
ખબર બાહેરકે જીસમકી ભુલાવે તુજ, ખુલે માહી નુરફાન[5] કુદરત ગુજ.

સુરત સુરમી હો ચડે બર અરશ, સો દેખે નુર પીયાકા દરસ

---

૧. સન આસમાન ૨ જે અહી આંધળો છે તે ત્યાં પણ આંધળો છે ૩ બુરી ખાહેશોથી નફસને રોકવું ૪ પરહેઝગારી ૫ ખુદા ૬ જ્ઞાન

દરસ દેખ કર દરસમેં એક હો જાવે, કમાલીયત ઉસીકી સેં
કામીલ કહેલાવે.
એમી મુગદકો જો પોહોંચે હય નર, ઉનકો ન બેહેસ્તકી ખુશી
ન દોઝખકા ડર.

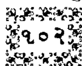

દર હકીકતે તોહીદ

તોહીદ ભેદ ખોલ તુજે સમજાદું, માફીક કોરાનકે તુજે કહું
હરફ અલેફ હેગા એક, ઇન્સે સારા કુરાન હુવા દેખ.
ઉમ અલેફકો નહી શીકલ સુરત, નહીં નુકતા હે જાન,
ઇમી તરેહ સાહેબ હય બેચુન, બે-ચેગુન બેનમુન પીછાન
હરફ હરફકા ઘાટ જુદા કીયા હય, અલેફ સબમેં મીલ રહા હય.
એક હરફમેં બી અલેફ હે એક. સારે હરફમેં દેખો તો અલેફ
એકકા એક.
યું સાહેબ નીરંજન બી હે એક, ઇનમેંસે સારી કુદરત હુઇ દેખ.
નીરંજન બી એકલા ન્યારા હય દેખ, સારી કુદરત ખોલ દેખો
તો બી એકકા એક.
સાંઇ ભરપુર બીચ જગ મંઝારા, ભેલાકા ભેલા ઓર ન્યારા કા ન્યારા.
જૈસા અલેફ સેં હે સાગ કુરાન, યું સાહેબકી કુદરતસેં ઘાટ ઘાટ
જુદા હે પીછાન.
કુરાનકે હરફ અલેફ સે જુદા કહે, ઉનકે દીલમે અલ્લાહ નહી
હય.
કુરાનકે હરફકો અલેફસે જાને જુદા કર, દીલ મોમીનમેં નહી
હય, ઓર જાગપર.
મોમીનકે દીલમેં ખુદાકો ના કર જાને જો,
તહકીક ઉને હદીસ ના માની હઝરતકી "કલૂબુલ મોમીનીના
અરશલ્લાહો તઆલા", કાફીર હુવા સો.

મગર દોરી કુદરતકી હય આપ હાથ, હીલ મીલ રહા હે સબકી સાથ.
સાહેબ સબ જગાપર ભરપુર પીછાન, ખુદી કે અંતરસે બંદા હય જાન.
ખુદ ભુલ જો સુન શીખર ચઢ ગયા, નુર મેં નુર મીલા એક હો રહા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ખુદ ભુલ ગયે, નુર ગંજ અપારમેં એક હો રહે.

સમજણઃ—આમા તોહીદનો ભેદ "અલેફ" અક્ષર સાથે સરખાવી સમજાવ્યો છે. અરબી ઝબાનમાં ૨૮ હરફો છે તે બધામાં અલેફ છે, કોઇમાં આડો, કોઇ ઉભો, કોઇમાં વાંકો. જ્યારે આડો હોય અને નીચે એક નુકતો હોય તો "બે" થયો. તેમજ બીજા નુકતા લગાડવાથી બીજા હરફો થયા. હવે જેવી તરેહ અલેફને પણ શીકલ, સુરત કે નુકતો નથી તેમ નિરંજન નિરાકાર રૂપી સાહેબ અથવા "વહદહુ લા-શરીક" પણ શીકલ, સુરત વગરજ છે. પણ પછીથી જેમ અલેફ જુદા જુદા ઘાટે જુદા હરફો રૂપ બન્યો તેમજ સારી કુદરત નિરંજન નિરાકારમાંથી જુદા જુદા રૂપે થઇ. જેવી રીતે અસલ અલેફ હરફમાંથી આખું કુરાન થયું તેમજ સાહેબની કુદરતથી જુદા જુદા ઘાટો દુનીયામાં પેદા થયા. જે એમ સમજે કે કુરાન બધું અલેફ હરફથીજ નથી તે ઇમાન ન કહેવાય. જેમ કુરાન બધું અલેફથીજ ભરપુર છે તેમ તમામ શ્રષ્ટી ખુદાથીજ ભરપુર છે.

અસ્સુફી લા મઝહબ લહુ. (હદીસ)

વોહ ન તરફ સુન્ની, ન તરફ રાવઝી, વોહ ન દેહરી, ન ઝીન્દીક ન મેહદીયાન.

વોહ ન આરજી, ન હીંદુ ન મુસલમાન.
વોહ ખુદા બીન ખુદ કો બુઝે નહી,
વોહ કીસી તરફ રૂખ ખેંચે નહી.
વોહ ખુદસેં નીકલ કર બે-ખુદ ભએ,
"ઇન્ના અંતુમુલ મુકરા ફહોવલ્લાહ" હો રહે.

"ઇન્ના ઓલીયા અલ્લા'હે લાયમૂતુન"[૨] ફી_બુજ કર,
વલી યુંકો સો મોત નહી'હે મગર,
ફ્ના કર આપસકો સો વોહી મુવે.
દરશન દેખા રબકા ફીર જીવતે હુવે.
નહી મોત ઉનકો, નહી ડર અઝાબ,
નહી હુય પુરશીન[૩] કયામત હીસાબ.
વોહ જીવતે આપસકો ફ્ના કર ગએ,
દરશન દેખા હકકા ખકા હો રહે.
ઇસ્ક, ઓર જમીયત, ઓર મુરશીદ, નસીબ,
ચાર્ં બાત હોવે તબ મીલે હબીબ.
મુરશીદ કામીલને મુરાકીબા કરાયા,
બાતીની સ્હેલ કર હકકો દીખાયા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સો ખુદ ભુલ ગએ,
બેખુદ હોકર હક મેં મીલ રહે.

૧. જો તમે સાચા ફકીર થાઓ તો ખુદામા એક થઇ શકો છો.
૨. વલી લોકો મરતા નથી ૩. પુછક.

કલામ-ભજનો.

૭૮૬
કલામ.

કલામુંકા[1] ભેદ જો જાને, સો સાંઇકો સહી કર પીછાને.
પીછાનનેકા મારગ મુકતા એહી, ખુદી પણે કો કર નફી[2].
બેખુદ હોકર ચઢે મેદાના, ઝલમલ ઝલમલ દેખા સુબહાના.
મુરશદકી તું લે સંગત પકડ, સુન શીખરકી બતાવે ખબર.
વ્હેમ ગેરકો દિલસે સફા કર, દીદાર નુર દેખાવે મગર.
કલામ કેતેક હય બીચ શરીયત, કેતેક હય બીચ તરીકત.
કેતેક હય બીચ હકીકત જાન, કેતેક હય બીચ મારેફત પીછાન.
કલામુંકે બીચ ખુદા રસદકી રાહ હય જાન,
શાહ કાયમદીન ચીશતી કહે સો સચ કર માન.

---

૧. શબ્દો. ૨. નાબુદ.

ઝુલના.

(૧)

પ્રેમકી સીડી ધર, સ્હેજ[૧] કા પગથીયા કર, ખોલ દ્વારા કમલકા ,
ધ્યાનકી ધીર ધરં, સુરત દોર લેકર, દેખ દર્શન રહેમાનકા[૨].
દર્શન રહેમાનકા ખુબ હય, વ્હાં ખુબ નૂર હય, ધુપ છાંવ[૪] નહીં હે,
સો દેશકો જા ચીન કર, નુરનાદ સુનકર, નુરકો દેખકર મગન રહે.
સુન ગગન મેં હે અજબ જોતી તો દેશકો દેખ સુઝ પડે,
કહે કાયમદીન, કોઈ સતગુરૂકા બાલક અગંમ આકાશકી ખબર કરે.

ઝુલના.

(૨)

અગમ આકાશ અવિનાશકે બાસી, અરશમેં નુર ખુબ જગમગે,
ગગન ગાજે અનહદ બાજે તિસકા સતકે જોર લગે.
જોડ સુરત અગમ આકાશ, અગમ આકાશમેં નુર પ્રકાશ,
નાસૂત જીતકર, મલકુત ચીનકર, જબરૂત દેખકર, લાહૂતમેં રહે.
હાકુતકા શોર હય નુર ગુંજામેં તાકો દેખ નીરખ લીયા,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, આપ અગમ અકાશમેંજા, નીશાન ડેરા દીયા[૫].

ઝુલના.

(૩)

દીયા ડેરા, મુશાહેદા[૬] મારેફતકે મેદાનમેં,
અગંમ ઘર દેખા નુર લયે હઝુર અલેકકે દરીયાવમેં.
જહાં અલેક નુર દીદાર હય, વહાં કોઈ સુર નર આશક રહે,
નુર અલેકકા નહી રેખા, સો મેં દેખા, સુન મેદાન ભીતર.
સબમેં અસે સબસેં ન્યારા હય, સોહી સ્હેજે મીલે,
કહે કાયમદીન, કોઈ સ્હેજ સ્હેજ સીડીસે ભજન પુજા ટલે.

---

૧. સહેજ સમાધી કરવી તે. ૨. હૃદય. ૩. ખુદા. ૪. છાંયડો. "ઝુલના"ના ઠેકાણે કેટલીક નકલોમાં "રેખ્તા" એવું પણ લખેલું છે. ૫. આમાં સુરતા ચલાવીને ધ્યાન ધરવાનું બતાવ્યું છે ૬. દીલની આંખથી ગેરાની જોવી તેને મુશાહેદા કહે છે. ધ્યાન.

ઝુલના.

(૪)

ટલા બોલ, અગમ ખોજા, સુનકે મેદાનમેં અલેક નુરા,
બાજે તુરા તામે સુરત સમાએ રહી.
સો બસ્તુ અબ નિર્મલ, બસ્તુમેં હે બસ્તુ ઝલમલ કમલ પાર.
આકાશ છોડ, અરશ પાર, સુન નોબત ઘણી,
તામે "તુંહી તુંહી" "હક હક" "હુ હુ" શબ્દ નાદ અપાર હય,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી સુન શીખર પર સુરત શોર મગન મસ્ત હય.

ઝુલના.

(૫)

સુરત મગન ખુબ લગન હે, નુરકે દરીયા ભીતર કમલ છોડ,
આંકસ ફોડ ચઢી સુરત સો ગઢ ઉપર.
સોઇ ગઢ ઉપર સાંઇકા[1] બાસા બાસા સોહીને પરકાશા,
ઘંટ ઠનકારા, શબ્દ ઝનકારા, નુર નીરધારા, જ્હાંતક સેહેલ હમારા હય,
જહાં નહી આકાશ, ગગન, પવન, પાની, સો રબ બરહક મહી.
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, બેચુન, બેચગુન, બે-સુબેહ, બે-નમુન
સો અલેકકો અવતાર નહી[૩].

ઝુલના.

(૬)

નહી અવતારા, સદા નીરધારા, તાકા નામ અલેક કહીયે,
અગમ અકાશકે પાર હે વસ્તુ, તાકે ધ્યાનમેં સદા રહીયે.
સુન શીખર બાજા બાજે, બાજે તાપર અલેક બીરાજે,
સતગુરૂ મેહેરી, પ્રેમ લ્હેરી, ધીર ઘણેરી, સેજમેજ સો બસ્તુ ચીનાએ

૧. ખુદા. ૨. બે-ચું, બે-ચગુન, બે-નમૂન એ સઉનો અર્થ નિરંજન નિરાકાર સકલ ઉત્તમ પુરૂષ (અલ્લાહ) થાય છે. ૩. આ કલામમાં નાદ વિશે કહેલું છે.

આપન ભુલ, સુરત દોર લે, અલેક નુરસેં ધુની લગાએ,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કોઇ મતશુરૂકે પરતાપ અગમ આકાશ
દેશ ચડ જાએ.

ઝુલના.

(૭)

દેશ ચઢ, ઝીત ગઢ, ભયે મસ્ત દીદાર માહી,
મન માર અગમ પાર, મીલે નુર ધ્યાન માંહી.
નુર નાદ સુન લીયા નુરમેં નુર મીલ ગયા,
જોગ બીન, ભોગ બીન, મીઠી મીઠી બસ્તુ હોકર,
કમલમે દેખ નુર "હુ" "હમ" કા બીચાર ગયા
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કોઇ અમુલ વસ્તુ દેખ, દીલડા યે મગન ભયા.

ઝુલના.

(૮)

બમત હે, બમત હે, સુરતકી નૈનુ મહા મસ્ત હે, મસ્ત હે દુજી
કુછ નહી તમાઅ[૧],
તમાઅ નહીં મોકો હેત પરેમ અગમ બસ્તુપર કાર
ગુમ ભયા આપા ગયા અલમસ્ત ભયા વરબડ પાર
દેશ દેખ નુર નુર કરે ઝવકારા, તામે જૈગા[૨] બીસીયાર[૩],
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કોઇ અગમ અકાશકે દેશમેં નુર નાદકા
નહી હે પાર.

ઝુલના.

(૯)

હદ છોડ, બેહદ પાર અનહદ સુન મેદાન હે,
માતું છોડ, અગ્શ છોડ નીરધાર નુર સુબહાનહે[૪].
નુર નીરધાર ખુબ કુછ દેખા, દેખા ઉનકા નહી રૂપ રેખા,
સુરત ધર ફિરશેખ પર[૫],

૧ તમાઅ-નાનચ ઇચ્છા ૨ અનાજ ૩ ઘણો ૪ અનાદ
૫ મુરશદ-ગુરૂમા

મુરાકેબા[1] કર હજરતસેં મીલ, હકસે[2] મીલે, ખુદી ખો, બેખુદ હો,
મુરશીદ કામીલ મેહેર સેતી,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કુછ ખુબ હક દરસકી બસ્તું લીતી.

ઝુલના.

(૧૦)

આપ આપમેં તુ ખોલ[3] દેખ, તુરહે, તુરહે, સુનમેં સાંઇ અલેક હે,
અલેક નુર બરહક, સહી હે, વોહી હે, વોહી હે.
આપ સુરતા છોડ દેં હક નેંદુકો દેખલે, પેખ લે, આપકો આપસ
મને[4], સો સુનમેં નુર હે બ્હાં નાદ બાજે ઘણે,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, અબ દોસ્ત યાર છોડ દે ફના મને.

ઝુલના.

(૧૧)

સુનલે, સુનલે, રાહ મુરાકબેકી, ધુનલે ધુનલે, મુરશદ ઇશારતકી.
ઇશારત પર ઇશારેકો લગા, લગા ધુન, ઇસ્કે ઇલાહી જગા.
ગૈન ખો, ઐન હો, હકબ્ને, લાહુતકે મેદાન માંહી,
મહેમુદા[5], નસીરા[6], સબ મુકામ છોડ કર જા, નુરે સુબ્હાન દેખ.
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, કોઇ દેખનવાલા નુરમેં મીલાકે હો આશક
આપી અલેક.

ઝુલના.

(૧૨)

ઇસ્ક રખ, ઇસ્ક રખ, માશુકસેં અય યાર,
આપ ભુલ, આપ ભુલ, જા બુજ બેહદ પાર.
પાર અપરમ શોર હય, વહાં ભમકારકા જોર હય,
દીલ દરા, આપ ભુલા, સુરત ચલા, ફનાફીશ શેખ હો.

૧. ધ્યાન ૨. ખુદાથી. ૩. શોધીને જો. તપાસીને જો. ૪ મહીં, અંદર. ૫ નીકુરી. ૬. સુખમણા.

ફનાફીર રસુલ, ફનાફીલ્લાહ હો, જા મીલ બીચ ભમકાર ધામ,
કહે કાયમદીન ચીશ્તી, ખુદ ભુલ, બેખુદ હોના, સચ્ચેહી મરદુંકા
કામ.

ઝુલના.

(૧૩)

જીસમકા[૧] હોશ ખો, સુરત કાસદ હો, સુન શીખરકા દેશ જા દેખ,
જા દેખલે રંગ રૂપ નહી તાકા નામ અલેક.
અલેક નુર મુરશેદસે પાવે, પાવે સોહી ખુદ ભુલજાવે,
મુરાકબા[૨] કર, મુજાહીદા[૩] કર, મુશાહીદા[૪] હજુર રહેવે.
ગગન ગુફામેં, નુર નીરંજન તાકા દર્શન નીત કીજે,
કહે કાયમદીન, ચીસ્તી, સુનો ભાઇ આશક જ્યું પાયા યું
સમજ લીજે.

ઝુલના.

(૧૪)

ખુદી ખો તું ઐન હો, તું જો અલેકકા દર્શન ચહાવે,
ગેર છોડદે, ઇસ્કે રખલે, તબ તું યે મુરાદ પાવે.
પાવનકી મન પાવના, ઇસ બીન સમજાવના,
ગર્ભ આસન[૫] કર, સ્હેજ સુરત ધર, મીલે સરવર, સરવર કેરા
દર્શન હોવે.
ભમકાર નુર અનહદ દેખા તીખાશ તામેં હે જોર,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, ગગન મંડળમેં નાદ ઘંટકા પ્હોતહી શોર.

---

૧. શરીર. ૨. દીલની આંખથી અાંદર જોવું તે. ૩. નફસ અથવા ઇચ્છાઓ સાથે અંદરથી લડાઇ કરી તેમને તાબે કરવું તે. ૪. અંદર રોશની જોવી તે ૫. ગર્ભાસનને ઉત્તાન કૂર્માસન પણ કહે છે. ડાબી સાથલના મૂળમાં જમણો પગ અને જમણા સાથલના મૂળમાં ડાબો પગ રાખીને અને હાથોથી ડોકને નીચી નમાવીને બેસવું તેને ગર્ભાસન કહે છે. આવી કોઇ પણ ક્રિયા પીર અથવા ગુરૂ વગર કરવી નહીં, નહીતો ફાયદાને બદલે ઉલટા નુકસાનમાં પડવાનો વખત આવે છે.

ઝુલના.

(૧૫)

જ્ઞાન બંદુક કર, પ્રેમ દારૂ ભર, સ્હેજકા[1] બીરીયાન[2] મીલા,
ઇસ્ક ચીંગારી, ધ્યાન જામગરી, સુરત ગોલી દુઇ પેર ચલા.
દુઇ દુશ્મનસેં ખુબ લડે, લડે સોહી મરદ ફતેહ કરે,
ફના તેગ કાઢ, ખુદીકો માર, પકડ સરદાર, ફોજ ખતરાતમેં[3]
ભંગાણુ પાડે.
મન જીત કરે, ગગન ચઢે જહાં અલેક નુર હે સહી,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી જો નર તખત ચઢે, તાકો કીસકા ખોફ નહી.

ઝુલના.

(૧૬)

પીયુ તુજમેં હે, પીયુ તુજમેં હય, બાહેર ઢુંડે કહાં હે,
વહીઅન ક્રોસે કુમ અફ્લા તુંબસેરૂન[4], હકને કહા કયું સમજે
નહી.
ઓર સમજે મેં સમજણ સબી, નુર બાજે ઓર દર્શન રબ્બી,
સુરત ધન જોડ, વ્હેમ ગેર છોડ, અંધારા ફોડ, મુરશદ તુજે
અહમદ દેખાય.
નબી બ્હેશ્ત દેખાવે, ઓર નુર સુનાવે, રહેબર હો હકસેં મીલાવે,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, જો ઇસ મુરશદકો પોહોંચા તાકો નીત દીદાર
દિખાવે.

ઝુલના.

(૧૭)

ખુદ ભુલ જારે, ખુદ ભુલ જારે, ઝગમગ અરસ ઓર કુરસ[5] હય,
બાતીન[6] મફ્રર કર, બાતીન સફર કર, દેખ નુરકા દરસ હય.

---

૧. સ્હેજ સમાધી. ૨. બંદુકના કાનપર જે જલદી સળગી જાય એવો તેજ દારૂ મુકવામાં આવે છે તેને બિરયાન કહે છે. ૩. ખતરાત એટલે શકાઓ–વહેમની ફોજો જે મનમા આવે છે તે. ૪. ખુદા તમારા સ્વાસમાં છે પણ તમે તેને જોતા નથી. ૫ અરશ અને કુરસી ૬. અદર.

દરસ હય જ્હાં, નહી ધુપ ઓર નહીં છાંવ[૧], આકાશ, ગગન, પવન નહી,
હોયં શોર શાર, નુર દીદાર જલાલીયત[૨] અપાર હય સહી.
જ્યું પાનીમેં પાની મીલે ત્યું એકાએક હોરીજીયે,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કોઇ ભર ભર પ્યાલા નીત પીજીયે.

ઝુલના.

(૧૮)

તુમ ધરીયોરે, તુમ ધરીયોરે ધ્યાન પીયુજી[૩]કેરા,
સાંઇસે[૪]મીલલોરે, સાંઇસે મીલલો રે નહી હે અફ્લ ફેરા
બાહેર ભુલા કયા ભટકાવે, ભીતર ઢુંડ ઝલકાર દેખાવે,
મન કાના ફી હાઝેહી આમા ફહોવા ફિલ્આખરતે આમા[૫].
જો યહાં દેખે સો જ્હાં પાવે, જો યહાં અંધે સો જ્હાં કુચ ના પાવે.
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કોઇ સતગુરૂ સેવો, તબ ગગન ચઢ અલેક નુર દેખાવે.

ઝુલના.

(૧૯)

માંહી બાજ રહા, માંહી બાજ રહા, ગગન મંડલમેં તુર બાજા,
નુર ઝલકેરે, નુર ઝલકેરે, સોહી અલેક પ્રીતમ રાજા
સુરા જાગે, ન્યારા બાજે, સમજે કોઇ પંડીત પુરા,
માંહી અરશ હય, ઓર કુરસ હય, જાનત કોઇ આશક સુરા.
કઓલહુ તઆલા—નેહનો—અકરબો—ઇલયહે—મીન—હબ્લીલ—વરીદ[૬]

---

૧. છાંયડો. ૨. Majestic or glorious attributes. જલાલ Majestic અને જમાલ=Beautiful Merciful. ૩. પીયુજી એટલે ખુદા. ૪. સાંઇ એટલે અલ્લાહ. ૫ જે અહીં આંધળો છે તે આખેરતમા એટલે આવતી દુનિયામા પણ આંધળો છે. ૬. ખુદા કહે છે કે હુ તમારા ગળાની ધોરી નસથી પણ વધારે પાસે છું.

હકને કહા મેં પાસ હું શેહ રગસે તેરે,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, ભાઇ પંડીત, કાજી, બ્હાર મત મારો
તુમ ફેરે.

ઝુલના.

(૨૦)

મન હસ્તી[1] હે, મન હસ્તી હે, કરે સો દોડાદોડ ફેરા,
તન બાગ રૂપી, તન બાગ રૂપી, પોશન કરે આપસ તેરા;
જવાર દાલ દલત ખડે, રાહ બાંધ કર દોનો ખડે,
ઇશ્ક આંકસ કર, પ્રેમ બંદુક ભર, ધ્યાન બીરીયાન ધર, અવાઝ
રાહ છોડ દેવે.
ખતરાત ચોરકો માર ગીરાય ઔર ખુદી બીતરમે ભુલ જાવે,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી જો ઐસા નર હો રહેવે સો સુન શીખર
પર જાવે.

રાગ ભરવ પરભાત.

(૧)

ઉઠો જાગોરે ગાફીલો, સમરો ઇલલહાહુનેરે........ટેક.
લાઇલાહા ઇલલહાહ મુહમ્મદ રસુલીલ્લાહ
ઉઠો ઉઠો જાગોરે કલમા સમારો.
કલમેકી નાવ કર પાર ઉતારો...........ઉઠો જાગોરે.
એ તુરકી વેલા ઇલીલ્લાહ આખો, બેરી ચોર મણ સુતેરે રાખો
ઉઠો જાગોરે.
નુર ફીરસ્તે નુર જો લાવે. જાગે ઉપર નુર બધાવે–ઉઠો જાગોરે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી આપે રે જાગે, કલમા પઢેસે સબ દુઃખ
ભાગે–ઉઠો જાગોરે.

---

૧. હાથી.

રાગ ભૈરવ પરભાત.

(૨)

જાગોને મુહમ્મદી લોકો ઝરમર નુર બરસેરે,
ખલક ખુદાકી ઝીકર કરે તો શેતાન મનમેં તરસેરે[1]........ટેક.
બાંગ મસીદુમેં દેતે મુલ્લાં, ઉઠો ને લોકો જાગોરે,
રહેમ કરમકી[2] યેહી વેલા, જો ચાહો સો માંગોરે.....જાગોને૦
નમાઝ પર તુમ ધ્યાન જો રાખો, બાંગ સલાત[3] સુન દોડોરે,
સાહેબ નામ સો હુગા સોંધા, જ્યું વ્હોરાય યું વ્હોરોરે....જાગોને૦
વલી તો મુરાકીબે બેઠે, આલીમ પઢને લાગેરે,
મિલ કે સારે ઝીકર કરે તો દુઃખ દરદ સબ ભાગેરે....જાગોને૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે જાગો લોકો, નૈના દીલકી ખોલોરે,
મુહમ્મદ નબી પર દરૂદ ભેજો, મુખસે કલમા બોલોરે....જાગોને૦

રાગ ભૈરવ પરભાત.

(૩)

પરભાત ભઇ જાગોને લોકો, ચીડીયાં[4] ઉઠને બોલેરે,
કેતા સોવે તું હજુ બ્હાવરે, ઉઠ હોશીઆર હો લેરે. ટેક.
સોના તો હે સારી રૈનકા[5], જાગનકી એક ઘડી રે,
તેરે બુલાના આવે જો જાવે, સોના કયું નીંદ ભરી....પરભાત ભઇ૦
ઓચીંતે કે આહિર[6] આવે, કુછ કર લે તું કમાઇ રે,
સુંદર જેસી દેહી તુમારી, કાલ પડેગી ઢાઇ રે....પરભાત ભઇ૦
જ્યું જગાય યું જાગ લીજીયે, સોયો ન કોઇ નીંદ ભરીરે,
સાહેબ નામકું સમર લીજીયે, આહિર હય બાંધે ચઢીરે
....પરભાત ભઇ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે કોઇ જાગે, સોહી કુછ કમાવેરે,
સોવે સોહી હારે જનમારા, ખાલી હાથુ જાવેરે....પરભાત ભઇ૦

---

૧. પસ્તાવો કરે. હાય ચોળે. ૨. ખુદાની મહેરની એજ વખત છે. ૩. મોટા પરોઢીએ બાંગી મીનારા પર ચડી ખુદાના ગુણ ગાઇ લોકોને સતેજ બનાવે છે તેને સલાત કહે છે. ૪. ચલ્લી ૫. રાત. ૬. જમરો.

રાગ ભૈરવ પરભાત.

(૪)

ચેતોને સંસારી લોકો આહુર દોડે આવેરે,
સાહેબ નામકા ભજન કરલો, સાંસ પ્રાણ લે જાવેરે[1]....ટેક.
જ્યું ઘડીયાલાં ઘડી બજાવે યું સબ જગ ડંડાવેરે,
ભજન બીગેર જો ઘડી એક જાવે, ભટ્ટ જનમારા થાવેરે....ચેતોને૦
મહાજાલ માયાને નાખી, સબ કોઇ પડીયા ફંદેરે,
લોભ લાલચમેં જીવ જો બીલગા, મોત બેઠી હય ખાંપેરે....ચેતોને૦
ગામ જાવે જબ ભાતા[2] બાંધે, યાં ભજન બીન જનમ ગુમાવેરે,
નેકીકા કુછ કરલો સોદા, મુવે પીછું કામ આવેરે....ચેતોને૦
કાયમદીન ચીસ્તી કહે ચેતો લોકો, મોત જીવ ઉપર તાકેરે,
માર તડપ જબ ગરદન પકડે, કોઇ નહી ઉગ્મીકું રાખેરે....ચેતોને૦

રાગ ભૈરવ પરભાત.

(૫)

સાબેત દીલસે પીર પકડો, કરો ઘણેરી સેવારે,
કયામતમેં તો છુટકા હોવે, આઓ બહેસ્તકા મેવારે....ટેક.
પીર ઉપર જો ઇમાન રખે, બહોત સુખ બહો પાવેરે,
સાહેબ ઉસપર મેહેર કરે, દુઃખ દરદ સબી જાવેરે....સાબેત દી૦
ઓર કીસી કને નવ જાઇયે, પીર કહે સો કરીયેરે,
અવ્વલ આખેરકે વોહી ધની હય, ઉનસે પાર ઉતરીયેરે....સાબેત દી૦
સંગત અપને પીરકી કરીયો, છોડો લોકુંકી લાજરે,
પાર ઉતારે વોહ કયામતમેં, સારે[3] સબકા કાજરે....સાબેત દી૦
શાહ કાયમુદીન ચીસ્તી કહે સો માનો, ઓર જાયો સીધી બાટરે,
મોમન સેવા ઉનકી કરીયો, પકડ઼ો ઉનનકા હાથરે....સાબેત દી૦

---

૧. જમગ જીવ લઇ જશે માટે ખુદાનું ભજન કરીલો. ૨. ભાથું.
ભાથું ૩. કામ સારે.

રાગ ભૈરવ પરભાત.

(૬)

કહા હદીસમેં જો રે નબીને, ઉસ માફીક તુમ ચાલોરે,
મુતુ કબ્લ અંત મુતુ[1]–વચન ઉનુંકા પાલોરે........ટેક.
ઝુબ્બા પહેને ટોપી ઓઢે, ભેસ ખલકકું દેખાવેરે,
કામ, ક્રોધ તો મારે નહી, બડે આલીમ કહેલાવેરે....કહા હદી૦
લોકુંકે દેખત તસબીહ ફીરાવે, ઓર ફોકીયતમેં[2] પુરેરે,
હસદ, બુગઝ તો બ્હોતજ રાખે, બાતુંકે હેં સુરેરે....કહા હદી૦
પંજા ઉનકા મત તુમ પકડો, ઓર હદીસ માફક ચાલોરે,
કામ બડાઇ ને ગુસ્સા મારો, ઔર લાલનસું લગાવોરે....કહા હદી૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી શરીયતમેં રહેવે, ઓર હદીસ માફક બોલેરે,
લોકો યુંહી બડાઇ કર કર, કંથા ગીબત ખોલેરે....કહા હદી૦

રાગ ભૈરવ પરભાત.

(૭)

સચ્ચે મુરશદકી સંગત કરીયો, ચોર તબ ગેર મીટાવેરે,
ઇશ્ક સબ રોશન કરે ઓર, પ્રગટ નુર દીખાવેરે....ટેક.
ધ્યાન બતાવે માંહી સુરતકા, બાહેરકા ભુલાવેરે,
ઐસા સંગી સાથ લીજે, અહેમદકુ પોંહોંચાવેરે....સચ્ચે મુરશદકી૦
અહેમદ રહેબર હો ચલે, ઓર નુર નાદ સુનાવેરે,
અગમ સુન મેદાનકે માંહી હકસે તુજે મીલાવેરે....સચ્ચે મુરશદકી૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ખુદ ભુલે, બેખુદ ધ્યાન લગાયારે,
નુર અલેકકે ભમકારેમે, જહાં કા તહાં મીલાયારે....સચ્ચે મુરશદકી૦

રાગ પરભાત.

(૮)

મુવે પીછે તુમ કીસ ઘર જાઓગે, જીવત કરલોને બાસારે....ટેક.
અંતે કઠી બ્હોત પડેગી, પડેગા જમ કેરા ફાંસારે,
નાડો નાડ કટેગી તેરી, ગલે રૂંધાયગા માંસારે....મુવા પીછે૦

---

૧. મુવા આગળ મરી જાવ. ૨ દુનીયાદારી, બડાઇ, ગરૂરી.

જીનેકી ખુબી અજબ બની હય, દેખનેકા તમાશારે,
મુવે પીછું તુમ ગુમ હો જાઓગે, ખબર નહી રહે તલ માસારે.
સુનકી નીચે કાલકી ચકકી, તામેં તું પીસાયગારે,
જીવ ફસા હય માંહે માયા, વાકું કાલ ખાયગારે....મુવે પીછે૦
આ દેહીમેં દેહી હે દુજી, સપના અંતર પરકાશ રે,
સોરે દેહી માયા કે જીવકી, અંતે ઉસકા નાશરે....મુવે પીછે૦
સંગત કરો સચ્ચેસે સુરશદકી, બતાવે મનકા નેત્રરે,
પ્રેમકા બાણુ, સુરતકા ભલકા, મારે સુન સુખ વીંધારે...મુવે પીછે૦
મુવેકી પહેલે મરજાવે સબુધ, કબુધ દો ધોવેરે,
પ્રેમ કા બાંધા પીયુજી આવે, આપ બદલે પીયુ જોવેરે....મુવે પીછે૦
પ્રેમકી ધનુસકું સહી કરોને સતકી પણછ ચઢાઓરે,
લેહકી જોડ, હીંમતકા હથીયાર, સબુધ્ધ કબુધ્ધ દો કઢાઓરે....મુવે૦
નદીસેં પહેલે ચલ જાવે, પીછું દરીયા ધાવેરે,
એસી લહે લગાવે હકસું, તબ હક પરગટ આવેરે....મુવે પીછે૦
પરગટ હોનેકી યેહી નીશાની, ચઢે નુરી ખુમારીરે,
આરે દેહીમેં દેહી હે દુજી, જાવે સુનકી પારીરે....મુવે પીછે૦
પરી બ્રહ્મ[1]સે નુર જો ઉતરે, માયાકું જલાવેરે,
માયાકી દેહીકું જલા કર, નુરી દેહી બનાવેરે....મુવે પીછે૦
જ્યું ચંદનકી લહેર પવનસેં, સબ બન ચંદન હોવેરે,
પરી બ્રહ્મકી એહી નીશાની, આપ રૂપ બન જાવેરે....મુવે પીછે૦
માયાકે બંધનસે છુટકા હોવે, વોહી નર આગે જાવેરે,
ગયા ઘર છોડ કાલકે આગે, પીછું અમર થાવેરે...મુવે પીછે૦
હર કાલકા સુન લગી હય, આગે તો કછુ નાહીરે,
નુર તુર નીરંજન પારી, અકલ[2] રૂપ ગોસાંઇરે....મુવે પીછે૦
આરે દેહીમેં દેહી હે દુજી, સુન છોડ જીવ ગયારે,
કામ ઉસીકા હુવા કરારી, વો ઘર જીવ તરીયારે...મુવે પીછે૦
દો તરફસેં જુગ મરતાહે, દો તરફ નીંદ આવેરે,
વો ઘર આ ઘરસેં ગુમ હો જાવે, જીવ ઘણા પીસાવેરે....મુવે પીછે૦

---

૧. અલ્લાહનું નુર ૨. કળી નહી શકાય એવું.

જીને સાંઇકું સહી કીયાહે, વોહી અમર થાવેરે,
રહે એ ઘરમેં ઓર ઘરસેં ન્યારા, તનકી ખબર ન પાવેરે....મુવે૦
સરપ જ્યું કાંચલી ઉતારે, સરપ જેસાકા તેસારે,
જે નર પરીબ્રહ્મકું પહોંચા, રહેવે નુરમેં ણાસારે....મુવે પીછે૦
ભીતરકી દેહી સુખમણા, ઉસકું કાલ ન ખાવેરે,
બાહેરકી દેહીકું બહુ રોગ હે, વોહ તો વ્હાં સુખ પાવેરે....મુવે૦
જીવે જાગે ને આનંદ કરે, અમર લોકમેં જાવેરે,
અપાર સુખ હે દુનીયાકું, ઉસકું વો ઘર ન પાવેરે....મુવે પીછે૦
દુનીયાકું મરનેકા ડર હે, વાકું ડર કુછ નાહીરે,
અબદંમ અબદી[1] રહે આનંદમેં, ભવસાગરકે માંહીરે....મુવે૦
પર અકાશ નહી વેદમેં, વોહ ધરતી નહી પારીરે,
નહી પીંડકેમાંહી એ વસ્તુ, નહી પંડકે બહારીરે....મુવે પીછે૦
અકકલવાલા વોહી દેશ જાવે, બીના મુરશદ નહી પાવેરે,
બીના મીલે એ મનખા પદારથ, વસ્તુ હાથ નહી આવેરે....મુવે૦
મરોગે, મરજાવગે લોકો, ચકકી મેં પીસાઓગેરે,
બાજીગરકા ખેલ તમાશા, આપસકું ભુલ જાઓગેરે...મુવે પીછે૦
મરનેકા અવસર યેહી હે, સાંઇ ચરણ ચીત લાવેરે,
વોહી ઓખડ[2] મુરશેદ સેં પાવે; પ્રેમ પદવી પાવેરે...મુવે પીછે૦
વસ્તુકા છેડા યાંહી લગી હય, જહાં લગ દેહી હે ઉમદારે,
અબદન અબદા મરે ન કબુ, મીસાલે સાંઇ ખુદારે....મુવે પીછે૦
બસ્તુ સબહી કહાંસે આવે, એક તો ઉમર થોડીરે,
પ્રવતિ ઘર સાંધ રહેવે, લગી ન રહેવે દોરીરે....મુવે પીછે૦
દેહી મેં દેહી એક નુરી બના કર, સુન છોડ જીવ જાવેરે,
મોત વેલા વ્હાં જાકર બેઠે, મુકરર કાલ ન ખાવેરે...મુવે પીછે૦
નીવૃતી ઘર આસન વાલી, લાગ રહે ઘટ માંહીરે,
આઠું પ્હેર વ્હાં રાખે લેહતો, પરગટ હોવે સાંઇરે....મુવે પીછે૦
ભીંતર દેહી માયાકી જાનો, વ્હાં હય નુરી દેહીરે,
જબ ચહાવે તબ સુન છોડ જાવે, અમર રહેવે વોહીરે....મુવે૦

---

1. અબદમ અબદી, હમેશાં, નીરંતર. ૨. ઓસડ.

દેહી દમે ઓર પવન ચઢાવે, ઓર કથે પુરાનારે,
ઉનસે દેશ કછુ એક ન્યારા, નહીં પાવે રહેમાનારે[1]....સુવે પીછે૦
અન્ન ના ખાવે ઓર નામ સંભારે, ઓર કથે શબી ગ્યાનારે;
આપ ફવી હોકર કીરતન જોડે, નહીં પાવે રહેમાનારે...સુવે પીછે૦
પારકે દીલકી બાતાં બુજે, ઓર ઉડે આસમાનારે,
પાની ઉપર ચલ કર જાવે, નહી પાવે રહેમાનારે....સુવે પીછે૦
ઇલમ સબ પઢે કીતાબાં, તેહસીલ પઢે તમામારે,
કુરાનકે સબી માએને બુજે, નહી પાવે રહેમાનારે...સુવે પીછે૦
માલા પ્હેને ઓર આરતી ગાવે, ધરે તીલકકા બાનારે,
બસ્તી છોડ જંગલમે જાવે, નહી પાવે રહેમાનારે....સુવે પીછે૦
ન ખાવે ન ભુખે રહેવે, ન સોવે, ન જાગેરે,
બસ્તી જંગલ સબી બરાબર, ઘર આવે એ ઘર ત્યાગેરે....સુવે૦
ઇંગલા, પીંગલા, સુખમણા ને ત્રીકુટી લેહે લાવેરે,
નાદ સુણે રે અજંપા જાપે, કછુ એક ઝલકી પાવેરે...સુવે પીછે૦
ખટ કમલ ઓર રૂદીયા કમલ પર, નાભી કમલ લેહે લાવેરે,
ચંદા, સુરજ પર ધ્યાન લગાવે, કછુ એક ઝલકી પાવેરે....સુવે૦
મુલ કમલ, ઓર રૂદીયે ચઢકર, બંકનાલ લેહે લાવેરે,
ગંગા જમુના એક મીલાવે, કછુ એક ઝલકી પાવેરે....સુવે પીછે૦
કોટી સુરજકા દેખે ઉજીયાલા, કાલસે ને નીકલે બાહારારે,
કામ ઉસીકા ઇતના હોવે, કછુ એક ઉતરે પાગારે...સુવે પીછે૦
એ કીલી કોઇ મુરશદ બુજે, જાસેં કામ કરારીરે,
સો કીલી સેં સાર હે કીલી, વોહ કીલી હય ન્યારીરે....સુવે પીછે૦
નવનાથ, પીર પેગમબર ઓલીયા, સબી એ સીડીયા ચઢેરે,
તીર્થંકર, ભગત ઓર ઓલીયા, સબ એ તીરે આકર ખડેરે...સુવે૦
કુરાન, પુરાનકી બાત ના વદે, ઓર સબહીં ગ્નાનારે,
સબકા ખાવીંદ ઓર હય વસ્તુ. એક અલેક રહેમાનારે....સુવે૦
ભણુના, ગણુના, પુજા, પાતરી, મમજ સબી બનાઇરે,
પગથીએ સબ અટક રહેહે, ઘરકી ખબર ન પાઇરે....સુવે પીછે૦

---

[1]. ખુદા ? અર્થ.

છિદ્રલે એક કર માન વધારે, જુદી ઉણ ચલાવેરે,
મદાર મુકરર લેકર જુગમેં, ઠગી પસુકું ખાવેરે...સુવે પીછે૦
મેહજ મુંડાવે ઓર ઘર આવે, સેજ કરે બાદશાહીરે,
આઠું પહેર વહાં રાખે લેહે તો, પરગટ હોવે સાંઇરે...સુવે પીછે૦
સમજ, જ્ઞાન સતગુરૂકી હોવે, વાકા યેહી નીશાનારે,
ઓર મખી તો પેટકે પાખડ, માને સોઇ દેવાનારે...સુવે પીછે૦
સાહેબ પહોંચનેકી યેહી મઝીલ[1] હય, સો લેહે ગ્યાની તુમ જાનોરે.
મઝીલ નાની હોવે યા મોટી, ફીગી તરેહ તુમ માનોરે...સુવે૦
જીનકું ઇસ્ક હે સાહેબકા, જીવત મરના ચાહવરે,
ખલકમે છુપાવે આપસ, મુકરર કાલ ન ખાવેરે...સુવે પીછે૦
હે જગમેં ઓર જગમેં ત્યાગ, જયું કમલ જલ માહીરે,
જલતો વ્યાપે નહીં કમલસું, લાગ રહે યું વાહીરે...સુવે પીછે૦
ગત નહી જહાં દીવસ નાહીં, નહીં ધુપ ઓર છાઇરે,
ચંદા, સુરજ દોનુ નાહીં, અકલ મુરતમેં પાઇરે ..સુવે પીછે૦
સુન નીજકે ધામકે આગુ, નુર તુરકે આગેરે,
મુરત વાકી મેં બલહારી, આતમ અવીગત જાગેરે સુવે પીછે૦
નાહી ઉનકી શાનકી દુષ્ટી, જે કહું દ્રષ્ટાનારે[2],
ગુંગેકા ગુરૂ ગુંગા જાનો, જો પાવે રહેમાનારે...સુવે પીછે૦
દેખને જેસા હુય અવિનાશી, કહેને જેસા નાહીરે,
એ ચાખે સોહી વખાણે, અકલ રૂપ ગોસાંઇરે...સુવે પીછે૦
અવિનાશી હે મુરશીદ હમારા, જીને યે રાહ બતાઇરે,
કાયમદીન ચિસ્તી પાર નીરંજન, અકલ મુરત મેં પાઇરે...સુવે૦

રાગ ભેરવ

(૯)

મનકે મનસુબે મનમે ન લાવો, મુરત ઉલટ સુનમે ચલાવોરે—ટેક.
મેહર જો હોવે મુરશદ પીરકી, લહેર પ્રેમકી આવેરે,
લહેરમેં સુરત લો રહે, વરભંડ ફોડ સોઇ જાવેરે...મનકે મનસુબે૦

---

[1] મારગ, રસ્તો, દરજ્જો [2] દ્રષ્ટાંત, મિસાલ, દાખલો

તનકી ખબર એશુધ કરકે, સુરત શુધ-જગાવેરે,
પડદા અગોચર ખીસ જાવે ને, પરગટ નુર દેખાવેરે...મનકે મન૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સુનમેં, અખંડ સુરતા લાગીરે,
પરગટ નુર ભયા પરકાશા, તૃષ્ણા મનકી ભાગીરે...મનકે મન૦

રાગ ભેરવ.

(૧૦)

રામ કથા રામાકી સારી, હેગી સબ ઘટ માંહીરે.
અગમ અગોચર દરશન નુરા, સતગુરૂ ખોલ બતાઇરે,
જ્ઞાન રૂપી દીલ પર ચઢે, પ્રેમ રૂપી હનુમાનરે,
પચીસ રૂપી લંકા જલાઇ, મારા આપા રાવણરે...રામ કથા.
સુરત સીતા છુટક પાઇ, સતગુરૂકે ઉપદેશેરે,
મીલી સો રામજી સંગાતે, પોહોંચી અસલ દેશેરે...રામ કથા.
એક અપરમ ભેદ હે સારા, જો જાને ઉસ મીઠારે,
કાયમદીન ચીસ્તી સતગુરૂ મેહેરે, અલેખ રામજી દીઠારે[1]...રામ૦

રાગ ભેરવ (સવાલ)

(૧૧)

કેહો સુરતકા મુલ કહાં હય, રૂપ સુરતકા કેસારે,
કોન સુરતમેં ધ્યાન ધરત હો, કોન સુરતમેં બાસારે...ટેક.
કેહો સુરતકા કહાં ઠીકાના, કોન રૂપ મહાસુનરે,
કયે દરવાજે બેઠ કે સાધુ, કહાં ધરને હો ધુનરે...કહો.
સુન મહાસુનકે બીચમેં હે, જો જો બમતુ[2] પરકાસારે,
કહોને વર્ણન ઉસકા સાધુ, વહાં કયા કયા તમાશારે...કહો.
મહાસુન સો કીસકું કહીયે, ઉસમે કયા હે નીશાનીરે,
સુન મહાસુનમેં કયા ફરક હય, કેસા કહો ગુરૂ જ્ઞાનીરે...કહો.

---

૧. રાજા દશરથના દીકરા રામ એ ખુદા નથી પણ ખુદા એતો જુદોજ છે અને રામ કથા જેને હીંદુ ભાઇઓ માને છે તે જ્ઞાનની નજરથી જોતાં આ શરીરમાં છે એવું આ ભજનમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે.

૨. વસ્તુ

નિરંજન સો કીસકું કહીયે, ઉસે કીને ઉપજાયા,
અવિનાશીકા કોણ સરૂપ[1] હય, આતમ[2] કહાંસે આયારે--કહો.
પુરે પુરા જબ મીલે તબ, પુછે બસતુ અધાતારે,
સંત પુરેકા પારખા યે તો, કહે અગમકી બાતાંરે--કહો.
સતગુરૂ મેહેરસે શાહ કાયમદીન, અધર અગમ ગઢ લીનારે,
દેખ દરસ સત અવિનાશીકા, સુરત લગાઇ નીશાનારે[3]--કહો.

રાગ ભૈરવ. (જવાબ)

મુલ સુરતકા મન ભમરા હે, રૂપ સુરત તેજ જૈસારે,
સેજ[4] સુરતમેં ધ્યાન ધરે તબ, અલખ પુરૂષમેં બાસારે. ટેક.
તરવેણીમેં સુનકા બાગા, મુરગલે રૂપ માહાસુનરે,
સેજ દરવાજે પેઠકે શોધો, સુરત નુરતસે ધુનરે--મૂલ.
સુન મહાસુનકે બીચમેં હે, જો જો બસતુ પરકાશા,
વસ્તુકે છાંયેકા છાંયા, બસ ઉસકા હે તમાશારે--મૂલ.
છાયા મનકા સુન મંડલ હે, જાત રબ[5] મહાસુનમે,
વો મુલચક્ર પર રહેત હે, ઉસમેં રણુંકાર ધુનરે--મૂલ.
અવિનાશીકા તેજ નીરંજન, અવિનાશીને ઉપજાયારે,
સરૂપ સતગુરૂ અવિનાશીકા, અવીગત આતમ આયારે--મૂલ.
પુરણ મેહેર હુઇ સતગુરૂકી તબ, ભેદ અગમકા પાયારે,
કાયમદીન ચૌદની પાર નીરંજન, ચઢી અભય પદ પાયારે--મૂલ.

રાગ બિહાગ.

(૧)

લાગીરે પ્રીત છાનીરે લાગી, આવોરે લાલન ઘર મેરેરે
પ્રીત છાનીરે લાગી.--ટેક.
બાર બી છોડા, અહંકારબી છોડા, છોડા દુની કેરા લોભરે--પ્રીત૦

---

૧. સ્વરૂપ. ૨. આત્મા ૩. આ ભજનમા સુરતનુ મુળ ક્યાં છે અને તે ક્યા સુધી જાય છે એ વિશે સવાલ કરવામા આવ્યો છે. અને તેનો જવાબ નીચેના ભજનમાં આપવામા આવ્યો છે ૪. સહેજ સમાધી. ૫ ખુદા આ ભજનમા સુરતનું મૂલ ક્યા છે અને તે ક્યાં સુધી જાય છે તેનો જવાબ આપેલો છે.

કામ બી છોડા, ને ક્રોધ બી છોડા, છોડા માયા કેરા. પાલારે—પ્રીત૦
મન હસ્તી કો કીયા બંધ ઘરમેં, પ્રજા દુખી ન હોયરે—પ્રીત૦
પાંચું પ્રધાન મેંને વશ કીયે, નગર ન લુટે કોઇરે—પ્રીત૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીને પ્રેમ જો પીયા, પકડા પીયુજીકા સાથરે—પ્રીત૦

રાગ બિહાગ

ખીલીરે પુનમ રાત જો ખીલી, ચંદેકી ઝલકે જોતરે, પુનમ
રાત જો ખીલી૦....ટેક.

મેંને મેરા પીયુજી મીલ કર બેઠે, હસકર બોલે બાતરે—પુનમ૦
પાનકે બીડે સુખ ભર ચાબે, ખેલે શેતરંજ દાવરે—પુનમ રાત૦
કાવા જો ઉકલા પ્રેમકે બુંનકા, પ્યાલે ભર ભર પીયેરે—પુનમ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દીદાર જો પાએ, આજ હુવા મનકા ભાયારે—પુ૦

રાગ બિહાગ.

લાગારે ભીંતર મેલ જો લાગા, બાહેર ધોય ના હોય સાફરે;
ભીંતર મેલ જો લાગા—ટેક.

સબ ચોરૂંને મીલકે નગરકું ઘેરા, બીન મારે કયું જાયરે....ભીંતર.
બીન સાબુ જો રે કપડા ધોવે, સો ઉજલા ના હોયરે....ભીંતર.
જીવત મરતક જો કોઇ હો રહેવે, મન બી હોવે સાફરે....ભીંતર.
અહંકાર પડદા દીલમે રે ખોવે, પરગટ હોવે લાલરે—ભીંતર.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સમજાઇ, સીધા મારગ ખોલરે—ભીંતર.

રાગ બિહાગ.

મેં મસ્તાના સાંઇકા, કોઇ પીછે ના પરો,
ખેલ હમારા ન્યારા હે, તુમ તુમાશ કરો—ટેક.
અગંમ ગઢ પર સુરત હય, જહાં તેજ અપારા,
ઝીના તીખા નુર હય; વાંહી ધ્યાન હમારા—મેં મસ્તાના.
તુર બાજે અનહદી, ઝલકે નુર નીશાના,
અગોચર પાર દરસ હે, સેજ સુન મેદાના—મેં મસ્તાના.
સુરત હમારી સુર હે, ગઇ વરબંડ ફોડ,
દેખ દરશ અલમસ્ત ભયે, સુન નાદકા શોર—મેં મસ્તાના.

અબ જગે પરિબ્રહ્મ[1] હુય, તાસેં ધ્યાન લગાયા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પરગટ, એંન અલ્લાહ પાયા–મેં મસ્તાના.

રાગ બિહાગ—૧

અબ રંગ લાગો સૈયાં તેરો—ટેક.

જ્યું રે પુલન-પર ભમરકા બાસા, યું રે દેખાવે નુરી તમાશા–અબ.
જ્યું રે પડે પટોલે[2] ભાત, કબુ ન છોડુ પીયુજીકા સાથ–અબ.
જ્યું રે આસન માર બેઠેરે જોગી, યું મેરે મન પ્રેમકો ભોગી–અબ.
જ્યું રે દીપક પર પતંગ ઝીપલાવે, યું મેરે મન પીયુજીરે ભાવે–અબ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકા દેખો તમાશા, હુજુર ખડે રંગ રંગીલે નોશા[3]–અબ રંગ.

રાગ બિહાગ—૨

ઝલમલ ઝલકે હો નુર—ટેક.

બ્રહ્મ રૂપમા તેજ અપારા, ઉસમેં કર રહી અનેક જોત ઝણકારા–ઝલ.
ગગન મંડલમેં અનહદ બાજે, વાંહી નીરંજન શાહ બીરાજે–ઝલ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીને પીયુજી પાયા, ગઢ જીત કર નીશાન ચઢાયા–ઝલ.

રાગ બિહાગ—૩

પીયુજી બીના કેસે જાયરે દીન રેંન મારી.
એક એક પલ જાવે અલ્લાહ, સોહી મુજ ભારી-ટેક.
પીયુ બીના નીંદ કયું રે આવે, એક પલ છોડ પીયા જો મુજસેં રે જાવે–પીયુજી બીના.
નૈનુમે તો ઝરત રહે નીર, મેં પીયુકી, અલ્લાહ પીયુ મેરા–પીયુજી.
એક પલ બીછડે દુલહન સુની, દીલમેં લાગી પ્રેમકી ધુની–પીયુજી.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી તેરે આધાર જીવે, પીયા બીછડે તો જીવડા ખોવે–પીયુજી.

રાગ બિહાગ—૪

અગમ અપારા માંહી અગંમ અપારા, તીખા ઝીણા ગંજરે[4]–ટેક.
ચૌદ ભુવન પ્રકાશ દેખાવે, ઝળમલ ઝલમલ ઝલકે અરશરે–અગમ.

---

૧. બ્રહ્મ-નબીનુ નુર પરિબ્રહ્મ-ખુદાનુ નુર. પરમ બ્રહ્મ-ખુદાની જાત.
૨. પટોળુ-પહેરવાનું લુગડુ. ૩. વરરાજા. ૪. ગર્જના જ્યો. ટગવો.

ગોટે નુરકે જોર કર ઝપકે, વહાંકે વહાં સારે સમાવે—અગમ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ખુદી ભુલાયા, બેખુદ હોકર હકકો પાયા-અગમ.

રાગ બિહાગ—૫.

દો દીનકે જીવન પર ગુમાનરે કેસા...ટેક.

ફીરઓન[1] કે અંદર બહોત થા તઓરા, આખર ઉસેબી મોતને ન છોડા...દો દીનકે.

શદ્દાદને થી[2] બહેસ્ત બનાઇ, મોત આ પોહોંચી, બહેસ્ત દેખન ન પાઇ...દો દીનકે.

લુકમાન[3] જેસા નહી કોઇ યાર, મોત વખત કુછ ચલા ન દારૂ...દો.

પીર પેગંબર બહોત અજમત ચલાએ, મોત વખત કુછ કામ ન આએ...દો દીનકે.

ઓચીંતા આયગા મોતકા તેડા, કુછ કજ્લે બંદગી ન હોય ફોકટ ફેરા...દો દીનકે.

શાહ કાયમદીન કહે દુનીયા કુડીરે બાવાજી,
કુછ નેકી કમાલે સાંઇ હોવે રાજી...દો દીનકે.

રાગ બિહાગ—૬

સુરતરે લાગી માંહે સુરતરે લાગી
ઝલમલ ઝલકે નુરરે માંહે સુરતરે લાગી...ટેક.

અનહદ બાજે ને તેજ અપારા, વહાં હય હમારા બાસરે...માંહે.
તન હમારા હય સબ લોકુંકે માંહી, મન બસે પીયા પાસરે....માંહે.
બોલે સોહી હય નુર પરકાશા, ગાવે સોભી હે લાલરે...માંહે.
આપ આપસકી મોજરે માણે, લટકે ખેલે સાંઇરે...માંહે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી અંગમ જો ચીના, જહાં ઝીણા તીખા તેજરે...માંહે.

રાગ બિહાગ—૭

કયું ના કીજેરે લાલન કયું ના કીજે[4]
આજ લગનકા દાવરે, લાલન કયું નારે કીજે...ટેક.

---

૧ ફિરઓન માટે જુવો પાનું ૨૩૪, ૨ શદ્દાદ માટે જુવો પાનું ૨૩૫. ૩ લુકમાન એક જબરો હકીમ થઇ ગયો છે જે મરી ગએલાઓને દવા આપી જીવતા કરતો હતો. ૪ કેમ ન કરીએ. કીજીયે.

એ રૂત હે પીયા ખેલન કેરી, જોબન જાય ભરપુરરે. લાલન.
મેં ને મેરા ગુરૂ રંગ રલીયા કીજે, સેજે ખલેં ચોધારીરે લાલન.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે સુનો મેરે પીયા, સેજ છોડ
ના જાઓરે.. લાલન.

રાગ બિહાગ—૮.

તીરથ તેરા મનરે, તીરથ દુજે પાખંડરે ટેક.
પડીતા જોશી લે પથ્થરકી મુરત બનાઇ, તીસ પર ભોલી સબ
જગત ભુલાઇ તીરથ
નીરંજનકી સેવા ભુલીરે ગયો, લાગો પથ્થર પુજનરે તીરથ
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે નીરંજન પુજો, છોડો પથ્થરકો
સગરે તીરથ.

રાગ બિહાગ—૯

બાજા બાજે ગગનમે, ઝલકે સરવર બાડી,
અલેક નીરંજન નુરી આયા, બાજી તાકી ન્યારીરે ટેક.
આપસ ભુવ દીદાર દેખા, અગમ અગોચર આકાશારે
દેખત મસ્ત મગન ભયે, હરખ શોકના સસારે બાજા.
સુરત થકી ઉડ કર ચલે, આકાશ ગગન ફોડારે
સુન શીખર ચઢ નેનુ દેખા, નુર ગજકા જોસરે. બાજા.
દેખન વાકો ટુઇ નીકસ ગઇ, હો રહી એકા કારારે
સતગુરૂ પીરકી સેવા કરે., જો હોય દીદાર પ્યારારે બાજા
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી મન વશ કરે, ચઢે ગગન આકાશારે
ઉહે લીખે મે આરે નાહી, દીદારકા તમાશારે બાજા

રાગ બિહાગ—૧૦.

લાજ મેરી હેરે તુજે, સુન સુરીજન મીતારે
લેના દેના તુજકુ રે સાપા, હો બેઠી નચીંતારે ટેક
મીઠે સાજન સેજે આવો, ચીંતા હમારી ભાનોરે
મુજ દુખીયા પર મેહેર જો રખો, જો કહુ સો માનોરે લાજ
દુલહન સોહાગન બીનતી ગાવે, પુરો મનકી આશારે
કરમ કુઝ મે તેરા માગુ, ના છોડુ તિલ પાસારે લાજ

શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પીયુજીરે સેવે, વોહી સોહાગન રાતીરે,
કાજ પડા જો તુમસેં મેરે, દુજા નહીં કોઇ સાથીરે...લાજાં.

રાગ બિહાગ—૧૧

સાચા ઢોલન મુજ દીલ બસે, સો દુઃખ મેરા બુજેરે,
બલબલ જાઇયે ઉસકે ઉપર, જીસકો જગ સારા પુજેરે—ટેક.
સેવા ઉસકી મુજકું પ્યારી, જીસ્સે મેરા કાજરે,
ધુન સોહાગન શેહસે લાગી, વોહ કયું રાખે લાજરે—સાચા.
સુરમા નૈનુ ભરભર સારૂં, પહેનુ નવરંગ ચોલારે,
કરને કામણુ મેરી સહીંયો, પાયા મીતા ઢોલારે—સાચા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સુનો જ્ઞાની, સુરીજન ઉનકુ પાવેરે,
એકા એકી હો કર રહેવે, મન પવન વશ લાવેરે—સાચા.

રાગ બિહાગ—૧૨

મીતા સાજન મુજ દીલ ભાયા, અબ ન છોડું નેહારે,
પ્રીત જો તેરી મુજકું પ્યારી, તુમ મત દીજો છેહારે—ટેક.
તેરા નેહા મુજકુ પ્યારા, સાચા સાહેબ મેરારે,
પ્રીત બીછોહા[1] મે કયું સહુ, દાઝે દેહા મેરારે—મીતા સાજન.
નીત ઉઠ સહીંયાં, મેહેણેરે મારે, પ્રીત પીયાસું લાગીરે,
બોલ ઉનુકે લાગે કારી, દીલકું રાખું વારીરે—મીતા સાજન.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી યું કર બોલે, નેહ સાંઇસું કીતારે.
સાહેબ મુજપર મેહેર જો કીતી, દરશન મોહંમદ દીતારે—મીતા૦

રાગ બિહાગ—૧૩

રબકે પ્યારે આપ રસુલ હય, ઉનકુ સબ કોઈ માનેરે,
નામ ઉનુંકા હય જગમે રોશન, આલમ સારા જાનેરે—રબકે.
નુર નબીસે જગ સબ કીના, એહમદ નામ જો દીતારે,
ઉમ્મત સારી ઉનુસે છુટે, નબી મુહમ્મદ મીતારે—રબકે.
આદમ સફીકું[2] જગમે ભજે, રોશન હઝરત હુવેરે,
ઉનુકી મેરી બીબી ફાનીમાં, દુઃખ ગબીકા ખોવેરે—રબકે.

---

૧. વીયોગ ૨ હઝરત આદમ સફી ઉલ્લાહ.

મએરાજ ઉનુંકી હુઇ મુબારક, નુર શીરસ્તે લાવેરે,
યે સોહેલા કાયમદીન ચીસ્તી ગાવે, નબી મુહમ્મદ ભાવેરે-રણકે.

રાગ બિહાગ—૧૪

સમરૂં મેં જો તુજકું દમ સાંસ, પીયુ મુંજ દીલ ભાવેરે.....ટેક.
પીયુજી મેરા અલ્લાહ મુજ ઘર આવે,
પ્રેમ પ્યાલા ભર મુજકું પીલાવે;
અબ તન મન સેંતી સબ દુઃખ જાવે....સમરૂં૦
દુઃખ મેરે કહુ મેં ન ગાતી,
તેરે ઇશ્કમેં જો જલ ગઇ છાતી;
અબ તુજ બીન મેરા નહી કોઇ સાથી....સમરૂં૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પીયા તેરા જો દાસા,
રાજ નબી મુહમ્મદ રાખો રે પાસા;
અબ હેરે મુજે ઉસકીરે આશા...સમરૂં૦

રાગ પુરબી-૧

દરશન દોને હો પ્રીતમ પીયા, પીયુ પીયુ કરતે મધે[1] સંધ,
અબ મેહર કરો મુજપે, રૂમ રૂમ મેરા ઉસબીન તપતા;
અબ પુરે મનકી આશા, શાહ કાયમદીન ચીસ્તી રૂલીયાં માને[2],
અબ પ્રેમ પીલાયા[3].

રાગ પુરબી-૨

સુધીયાં ભુલી હો લગનમેં, જહાં દેખું વ્હાં પીયુ દેખાવે,
અબ વ્હાવરે બને હો તુમ, મેં મદમાતી પીયુજીકી રાતી,
અબ ભાવે નહી રે કુચ,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પીયાકે ઇશ્કમેં ફીરે, વોઇ દીવાને મસ્ત હુવે.

રાગ પુરબી-૩

પીયા મેરે ઘર આવો મે બલબલ જાવું,
જીસ ઘર પીયા સહી સ્હેજે દીસે, ઉસકે પુરે ભાગ;

---

૧. બને બધ. ૨. ખુશી, આનંદ ૩. ગુજરાતમા જેવી સાદી ઉરદુ બોલાય છે તે ભાષામા તેમણે ઘણું ખરુ કહેલું છે આખી "નુરે રોશન"ની ભાષા ઘણું કરીને એવીજ છે.

જો ઘટ પરગટ તુંહી બસે, ઉસે પુરા સુખ ને રાજ,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકો મોહ જો લાગા,
તુજ બીન એક પલ ન સોહાય.

રાગ પુરબી–૪

પાયા સૈયો મેં તો સાજન પાયા, નબી મોહંમદ આન મીલાયા,
જીસ સાજન કારન હમહી તપતે, સોઇ ઘર બેઠે આયા;
કયું ન પહેનું રંગ રાતાચોલા, આજ હુવા મેરે મનકા ભાયા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી રૂલીયાં[1] માને, પીયુજી પ્યારે ઘર આયા.

રાગ રામકલી—૧

સાચીરે પ્રીત પીયાજીસેં જોડો, કુડીરે માયા દુરકર છોડો....ટેક.
રંગ પતંગકા કલ ઉડ જાવે, જુઠે રંગસે જીવ કયા લગાવે....સા૦
દુનીયા જેસા ખેલ જુવારી, જો ખેલે વોહી બાજી હારે....સા૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ગઢસેં જીતે, અપના સાહેબકા કામજો
લીતે....સાચીરે.

રાગ રામકલી—૨

દીદાર સબસેં ચડત હે, હાંરે તાસે મબ હેઠ,
હાંરે જીન્નત પાયેસેંરે ન ભરાવે પેટ....ટેક.
ચીન લે વોઇ સાહેબકું, હાંરે જીનકા સબી બનાવ,
દેખો સુનમેં નુર હય, ઓર જગે કાયકું ધાવ....દીદાર૦
કેતેક ભોગી બ્હેશતકે, કેતેકું જરમેં પ્યાર,
કેકી હય ભોગી કેકકે, આશક મસ્ત દીદાર....દીદાર૦
મુલ્લાં, વાયઝી યું કહે, મુવે પીછું માંઇ પાવે,
દીદાર તો હાઝર એન હે, વાએદા દુર બતાવે....દીદાર૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી તન તકીયેમેં, મારગ શાહકા પાયા,
સુરત પીયામેં હંજુર ભઇ, પડદા દુર ખીચાયા....દીદાર૦

---

[1] આનંદ, ખુશ.

રાગ રામકલી—૩

ભીતર ખાજી અલેકકી વાકા ભેદ હે ન્યારા,
સતગુરૂકી સેવા કરે, સોહી દેખે દીદારા....ટેક.
અમરખાજી માંહેકી, સો કોઇ એક પાવે,
ફના બાજી બાહેરકી, વહાં સબ ખલક લપટાવે....ભીતર૦
માંહી સુન ચોગાનમેં, હાંરે નુર અલેક અપારા;
ભટકત બાહેર સબફીરે, જુગ આલમ સારા....ભીતર૦
જે હે સો માંહીહે, બાહેર તો કુછ નાંઇ,
આપસ ફના હોકર રહે, દેખ શીખર ચઢ સાંઇ....ભીતર૦
ગગન મંડલમેં બાજ રહા, અનહદ નાદકા બાજા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી આપ ભુલ, દેખા નુરી રાજા....ભીતર૦

રાગ રામકલી—૪

સુરીજન પાસ ઘટમાંહીરે, દુર કયા કામ જાવે,
દીલ દરીયાવમેં ખોજ કરોરે, કુછ યાંહીસે પાવે....ટેક.
બાહેર ઢુંઢા સોહી ભટક મુવા, હાંરે માંહી ઢુંઢે સો પાયા,
ઘટકી સેવા સચ હુય, દુજા ભામા કહેલાયા....સુરીજન૦
લોક બીચારે કયા કરે, હાંરે મરમ દીલકારે ઉંડા,
સોહી સોહાગન લાડલી હે, જીને ઘટકુંજ ઢુંઢા....સુરીજન૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ઘટકી સેવા, હારે દુજા અહંકાર ખોયા,
જીસ સાજનકું બાહેર ઢુઢતે, સોહી દીલમેં જોયા...સુરીજન૦

રાગ રામકલી—૫

જીવત મરતગ હો રહો, લેહે સાહેબ સું લાવો,
મન પવનકું વશ કરો, ચરન સાંઇ કે પાવો....ટેક.
દોરીજો સાંધો પ્રેમકી, હાંરે સો કબુ નટુટે,
કાયા નગરમેં ચેતન રાખોરે, ચોર કબુ ન લુટે....જીવત૦
અહંકાર ટમકા દુરકરો, હારે કમ હોયરે તોરા[1],
સતગુરૂ સંગે મીલ રહો, જયું સુઇ બીચ દોરા....જીવત૦

---

૧. જેથી તારો તોર-ગુમાન ઓછો થાય.

શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કાલ જીતે, હાંરે દુજા સંતોક[1] લાવે,
જો જીવ નીરવાન જીવત હોવેરે, સોહી નીરંજન પાવે...જીવન૦

રાગ રામકલી—૬

અચરત ખેલ હે રહીમકા, હાંરે સબ જગ ભુલાવે,
કરે કરાવે આપ ધણી, સીર મેરે રે લાવે...ટેક.
મેં નચીંત તુજ ઉપર, હાંરે સુન મેરા સાથી,
જીસપે માંઇકા પ્યાર હય, મોઇ સદા મદમાતી[2]....અચરત૦
સુન સુરીજન લાડલા, હાંરે મુજે તેરી રે આશા,
તુજ બીન મેરે કોઇ નહી, જો મુજે રાખે પાસા....અચરત૦
પીયુજી જીસપર મેહર કરે, હાંરે વોહ સુખ ભર સોવે,
ચીંતા ઉસીકું કુછ નહી, રે જહાં પરગટ હોવે....અચરત૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દાસ હય, સોઇ તેરા સોહાગી,
મેં મદમાતી પ્રેમકી રે મુજે પ્રીત જો લાગી....અચરત૦

રાગ રામકલી - ૭

નેહ રે ઇસ પ્રેમકા, હાંરે મન મેરા રે બુજે,
ધ્યાન ધનીસે અતી ઘણારે, કુછ ઓર ન સુઝે ...ટેક.
પ્રીત ઉનીસેં કીજીયે, હાંરે જો સબ દુઃખ ખોવે,
સતગુરૂ એસા સેવીયે, જીસ્સે છુટક હોવે....નેહરે.
મેં સોહાગન તેરીરે, હાંરે સુન મેરારે મીતા[3],
કયું ન બોલું મેં પીયુસે, જીને પ્રેમ જો દીતા[4]....નેહરે.
પીયુજી મેરા એસા હય, હાંરે મુજકું રે ભાવે,
નામ ઉનીકા લીજીયે, કુછ ચીંત ન આવે....નેહરે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સેવીયે, હાંરે સેજે આયા,
ધ્યાન ઉનીસે રાખીયે, જીને પ્રેમ પીલાયા....નેહરે.

---

૧. સંતોષ. ૨. મસ્ત, આનંદમાં. ૩. વ્હાલા. સાથી. ૪. દીધો.

રાગ રામકલી--૮

ગગન-મંડલમેં હાંરે કયા રોશનાઇ,
તાકી ગમ કીસીકું રે નાહી....ટેક.

નુર બાજેકા જો રે ઠણકારા, સુન શીખર પર હોવે રણકારા-ગ૦
નુર ગંજકારે પાર ન પાવે, મોહી લીખે ઓર કહે મેં ન આવે-ગ૦
ઝીણા જ્હોત ને તીખા અપારા, સો નીરંજન સબસેં ન્યારા-ગ૦
સતગુરૂ પીરકી સેવા જો કરે, તાકું એ બસ્તકી ગમ પડે-ગ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી મન વશકીયા, સુન શીખર ચઢ દેખારે
પીયા....ગગન૦

રાગ રામકલી--૯

અગમ આકાશમાં તેજ અપારા, મોહીરે પાયા મે ઢોલન પ્યારા-ટેક
દેખા દીદાર, ત્રષ્ણા ભાગી, સુન મેહેલમેં સુરતા જો લાગી....અ૦
નાસુત મુકામે આપારે ખોયા, લાહુતમે લાલ પરગટ જોયા....અ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી અગમ ચીન લીયા, પડદા બીચકારે દુર
કીયા....અગમ૦

રાગ રામકલી-૧૦

જોમ જુવોને મારા શાહનારે જોશી,
કઇ પેરે અલ્લાહ મારી છુટક હોશે....ટેક.
આટલા દહાડા ભુલે ભમતે રે ખોયા,
એને કરી દીલ દીવારે જોયા...જોશ જુવોને૦
કેટલો જનમારો બીન માથી રે રહયા,
ભુલા ભમતા કહીં દરશન રે કીયા...જોશ જુવોને૦
નાહી ધોઇ રૂડાં ભોજન જમતાં,
આછાં આભરણ પહેરી, બાજી જુઠીરે રમતા....જોશ જુવોને૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીએ જયારે નેહરે કીધો,
રાજનબી મોંહમદે દરશન દીધો....જોશ જુવોને૦

રાગ રામકલી-૧૧

આવી દુનીયામાં રે ભુલી ગયો સેવા,
જીવકું પડી હય સ્વાદ કી રે હેવા....ટેક.
ભોજન રસોંઇ જીવકું રે પ્યારી, બંધ કરતાં તો લાગેરે ભારી-આ૦

એહલ એહલ જનમ જો હારી, સાહેબ નામકું તો ન સંભારી-આ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે મનકુંરે મારો, રેન, દીન મીઠે
સાહેબ કું સમારો-આવી૦

રાગ રામકલી-૧૨

માંઇ બીન સમજે લોક યુંહી બીચારે....ટેક.
શરીયત મેરે જામા જીવકારે,
તરીકત ઓર હકીકત પર મેરા ધ્યાન જો લાગા,
મારેફત દીલકીરે નેંના, શરીયતકે મેં કોટમેં રહું,
તરીકત, હકીકત, મારેફતમેં મેં અમલ કમાવું.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી જો ખેલ ખેલે,
લોક મરમ ન પાવે રે....માંઇ બીન સમજે૦

રાગ રામકલી—૧૩

માંહે શરીયત માહાં તરીકત હમ રહીયે....ટેક.
કહા નબી સો ના રે કરે.
ફીર દાવા મુસલમાનીકા ધરે,
કુરાન કીતાબ પર અમલ ન રાખે,
ફીર બાંક હમારા કાઢે,
મુલ્લાં કાજી આપ અદલ ના ચલે.
ઓલીયાં હમકુરે બોલે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી શરીયતમેં રહેવે,
લોક બીન સમજે યુંહી કહેવે.......માંહે શરીયતમાં૦

રાગ રામકલી—૧૪

માઇ મેરે મન નબીજીરે ભાવે....ટેક.
અલ્લાહ એક, મુહમ્મદ બરહક, મેરે મન નબીજીરે ભાવે,
સીફત ઇમાન પર ચીત લાવે, નબી મુલ્ક દીન જગાવે....માઇ૦
ઉમ્મત સદાકી હય રે ગુનેહગાર, તુફેલ નબીજીકે, બખશીરે જાવે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કે સીરપર નબીજી જેસે, વારસ દુઃખ
કબુ નપાવે....માઇ૦

રાગ રામકલી—૧૫

સાંઇ આખર તુંહી નવાઝે.

મેરે ગુનાહુંકા પાર નહી, કરમ[૧] કરો તો હું છુટું.
મેં પાપી બંદા સદાકા, ન દેખીયો મેરે અમલ સામી,
કયામતકા દીન હે બ્હોત ભારી, કરમ કરો તો હોય આસાન.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી હય બંદા આજીઝ,
ઉસકે તહીં તો તેરી પનાહ હય....સાંઇ આખર૦

રાગ રામકલી—૧૬

મેરા સાજન કીને છુપાયારે...ટેક.

મોઇ સાજન કીને છુપાયારે, સો ઘર બેઠે મેં ઉસે પાયારે.
તનમન ખીલા જ્યું ફુલ બાડી, જબ પીયુજી ઘર આયા.
ચુનચુન કલીયાં મેં સેજ બીછાઇ, તબ શાહ[૨] કંઠ મીલાયા,
તું પીયા મેરા, મેં દુલહન તેરી, તુજસેં નેહ લગાયા.
તુંજ બીન કુછ ચીંત ના આવે, શાહ મેરે મન ભાયા.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી શાહ સેવીગે, જીસ્સે હય તુજ કાજ,
બલ જાઉ મેં ઉસકે ઉપર, જીસકા હેરે આજ....મેરા૦

રાગ રામકલી—૧૭

અલેક નુરસે ધુંન લાગી કોઇ ન જાનેરે....ટેક.

અલેક નુરકા સબમેં બાસા, અલેક સબસેં ન્યારા,
ગગન મંડળમે સુન મેદાના, તંહી હય પીયુ પ્યારા....અલેક૦
જહાં નહી આકાશ નહી ગગન, નંહી પવન કું જાગા,
જહાં નહી રેખા નહી રૂપ, તાસે મોહ લાગા....અલેક૦
જહાં નહી પીર નહી દેવ. અલેક નુર નીરધારા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે, સુનો ભાઇ લોકો, વહાં હે બાસ
હમારા...અલેક૦

રાગ રામકલી—૧૮

દેખો દેખો રે ભાઇ, ગંગન મંડળમેં કયા રોશનાઇ.
હઝરત આપને મીજલસ સારી, ખુબ રચી હે આસપાસ બાડી.

---

૧ દયા મહેરબાની. ૨ પ્યારો. વાહલો, ધણી સાહેબ.

વલી ફીરતે વહીં દીખાવે, કાંઇ કાંઇ રચના ત્યાં નજરૂ આવે.
દેખો દેખો અરશ કે કીંગરે કરે ઝળકાર, આપ અલેક વ્હાંસો નુર અપાર.
મહાંસુનમે' એવા ભમરે ખાવે, કહીએ કે કુછ કહેનેમે' ના આવે.
ઓર સુનકાલ પીઆના, કાલ સુનસો અમર ઠીકાના.
અરશ, કુરસ માંહી અલખ અપાર, શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સો દેખા દીદાર.

રાગ કવિત—૧.

પીયુ ખોજ'તાં પ્રેમ લ્હે લાગા,
પ્રેમ કે લાગેસે' ધ્યાન ધીર જાગા.
ધ્યાનકે લાગેસે ચોર સબી ભાગે,
ચોરૂ'કે ભાગે'સે કેફ ઓર લાગે.
કેફકે આયેસે દેહ'શુધ બીસરે,
સુરત, આકાશ ગગન વરબંડ ફ્રોડ શીખર ચઢે.
શીખર ઉપર સુન ચોગાના,
ખોલ પડદા દેખા સુબહાના.
અરશ પર રૂપરેખ બીન કાયા સાહેબ બેઠા,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી કોઇ આશક સુરમા ચઢ તખત સાંઇકું બેઠા.

કવિત—૨.

દીદારમે' કુચ રૂપ ન રેખ હય તાકો ખોલ બયાન કીજીયે,
ઘાટ નહી, ભાત નમુના નહી, સો કાગજ પર કયા લીખ લીજીયે.
ખલક કહે "કહો વે હેગા કેસા," કહીયે કયા, નહી કહેને જેસા,
સતગુરૂકી સંગત કરો, સુન શીખર ચઢ અલેક દેખાવે.
દીદાર દેખે બીના કહો કયું સમજમે' આવે.
ઇન્દ્ર તરફકી બાજી ફેના હય, ઉમ તરફકી હય અમર,
કહે કાયમદીન ચીસ્તી, ઇસ ભેદકા બુજનવાલા કોઇ'જ વિરલા નર.

રાગ રાસ—૧

ન્યારા દેશ અમરકા, જહાંસે આવે અમન[1],
સો પીર પીછા પાયા અલેક નુરી વતન
જહે નહી પવન પરવેશ, નહી ગગન આકાશા,
સબસે ન્યારા પીયુજી હય, તાકુ હરખ ન માસા[2]
તાકુ ધર્મ ને કરમ નહી, નહીં પાપ ને પુન,
તાકુ રેખ ન રૂપ હય, નીરાકાર બીચ સુન
સુરત બીતર ધ્યાનસે, ચઢ શીશ ટોચા,
સતગુરૂ સંગી સાથ લે, ઘર શીખરકા ખોવા
શીખર ઘરમાહી સુન હય, સોહી વતન હમારા,
તુમ્હે જો અગમ હય, વાહી અલેક દીદારા
શોર શોર[3] ખુબ હો રહા, નુર ગજ અપારા,
તાજા પરતવ[4] જગમગે, આપી રહેતા હય ન્યારા
સો નહીં દેહ ધરત હય નુરી સાહેબ કહેવાવે,
જો કોઈ સાહે પ્રેમ પ્રીતસે ખોજે સોહી પાવે
ગાહે કાયમદીન ચીસ્તી ખોજતા, દેશ અમની પાયા,
આપા અપના ખો ગય તુમ્મે નુર મીલાયા

રાગ રાસા—૨

ન્યારા નુરી સાંઈકા તુમ ખોજોરે ભાઈ,
સતગુરૂ સંગત સાવલો દેવે રાહ બતાઈ
સતગુરૂકે ઉપદેશ પર, ધ્યાન સુરત લગાવો,
પ્રેમ રખો પ્રીતમસે, આપેકુ ભુલ જાવો
ઐસે ખુમારી પરગટે, સો ધરણુ ધમધમાવે,
સુરત ખુમારી પુર સેતી, ઉડ ગગનકુ જાવે
ગગન તો ગાજત રહે, સુરત આગુ ચલે
નરવર તુર શીખર છોડ, જા હકસે મીલે

૧ સહી સલામતી ૨ શોક ૩ અવાજ ૪ પ્રતીબીંબ

જમણી, ડાબી દો હદ છોડ, લો અનહદ બાસા,
સુન શીખર ગઢ ચઢ કર, દેખો અલેક તમાશા.
હમને તો હમકું બીસાર, નુરી સાહેબ પાયા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પરમારથ શબ્દ કહે સુનાયા.

રાગ મંગળ—૧

મંગલ જોત પ્રકાશકી જલમલ ઝગમગે,
પ્યારે નુર ભરપુરકી લગ્ના લગે.
નુર તુર નીરખકે, શબ્દ ગાવહી;
અગમ અગાધકી બાત સો કોહુ ન પાવહી.
બાજે અનહદ તુર, તમાશા ખુબ હય,
વહાં નહી દીન કે રૈન, કે છાંવ ન ધુપ હય.
જહાં નહી હદ. બેહદ, કે અનહદ નુર હય,
વોહી મેદાન ચીને સો નર સુર હય.
સો મેદાન ચીનકે તુર તુર જોઇ રહા,
મન ભારી મગન કે ઉસ પર મોહી રહા.
એક નીરંજન જોત ઘટમેં પાયા હે,
તેજ દેખ સુરત ધ્યાન લાયા હે.
જહાં નહી આપા કે આપ પ્રકાશ હય,
બાજે અનહદ તુર, તમાશા ખાસ હય.
દોરાગી[1] કહેતે હેં દીદાર તો દુર હય,
શાહોં કે મનમે તો ગાંઇ હઝુર હય.
એક નીરંજન જોત કે પરગટ નુર હય,
દેખા તેજ અપાર કે સુરત સુર હય.
સુન મેદાનકે માંઇ બે સુત એક લાલ હય,
ઉને દેખા નેનું ભર, મોહી મસ્ત હાલ હય.

૧. દરીયન વાળા.

એકાકાર જોતકે નુર નુર દેખતે,
તેજહીં તેજ ઝલકે ઔર ન પેખતે.
આત્મ છાંડ યહાં, પરઆત્મ ચીન લીયા,
જાં દેખું બ્હાં નુર, નુર આપી પીયા.
બ્રહ્મ રૂપસા વાં, તેજ અપાર હય,
ઉસમેં અનેક જોત, ને ઝણકાર હ્ય.
બુજે ભેદ સોહી, સતગુરૂ ચેલા હો,
મંગલ ગાઓ બરસે નુર, વોહીં નુર જો.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કા મંગલ જે કોઇ ગાઇંગે.
ચીન લે ભેદકો સો, ફીર નહીં આઇંગે.

મંગલ—૨

મંગલ બ્રહ્મ જ્ઞાન ખોલ બતાવીયે.
ગુરૂગમ જાકું હોય સોહીં ભેદ પાવીયે.
નાભી કમલ ઘટમેં શબ્દ ઉઠત હે,
સંતો ઓહંગ સોહંગ હોય, ઘટ બીચ તેજ હે.
બંકનાલ મુકામ બીચ એક બાસ હે,
ત્રીવેણી ઘટ માંહીં, વાકી જોત ખુબ હે.
ઇંગલા, પીંગલા નાર સુખમણ નીશાન હે,
ચંદા, સુરજ દોનુ મીલ, એક ધર ધ્યાન હે.
ઇંગલા, પીંગલા, સુખમણા, ત્રીવેણી છોડ આગુ ચઢે,
વાકું અગમ નીગમકે ઘરકી ખબર પડે,
આકાશ, સુનમાંહાં મન ઠરાવીયે.
સંતો સેજકે ઘર બીચ બેઠ ધુન લગાવીયે,
અગમ અગોચર સુન માંહાં લાવીએ,
અધર હે નીશાન કે સુરત ઠરાવીએ.
આપ તણી એ ગાંઠ અજાણ ધર ના ખોલીએ,
સંતો ચેતોને ઘટમેં પ્રેમ લક્ષ બોલીએ.
સતગુરૂ કેરી મેહેરમે ખુમારી ઉઠે ઘણી,
ખબરો વીસરી જાય પંડ પોતા તણી.

શીશ કાંપે ને ધમણ ધમધમે બહુ,
સુરતા ચુકી જાય મન તો ડગે બહુ.
વંહી વરલંડ ફોડ આત્મ અગમ ચડે,
અવિનાશીના દેશ તહાં નજરે પડે.
મહાંસુનમેં એક અગમ ગઢ કોટ હે,
નુરી કીંગરે ઝલકે વાકી ખુબ જોત હે.
ન્યારા એક અલેક પુરૂષ વહાં સાર હે,
અનહદ ઘંટકે ઘોર તહાં જોર શોર હે.
મંગલ ચીન અગમ ભેદ ગાઇયે,
બાવા કાયમદીન ચીસ્તી સાર સોહી ઘર પાઇયે.

મંગલ—૩

મંગલ બોલ ભેદ ખોલીને કહું,
ચોવીસ તત્વનું નામ સમજાવું રે.
માટી, પાણી, પવન, આકાશ રે,
શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રંગ ને ગંધરે,
કાન, ચામ, આંખ, નાક, ને પાધ રે.
હાથ, પાંઉ, ગદલગ ને મુખ રે,
મન, બુધી ચીત અહંકાર રે.
પચીસમી પ્રવૃત્તી સરદાર રે.
છવીસમો છે અલખ ન્યારો બ્રહ્મ,
તીને લાગે નંહી કશો પરમ કરમ.
પાંચ ગ્નાન ઇંદ્રી ભેદુ જાણો સહી.
પાંચ કર્મ ઇંદ્રી બીજી કહી.
પાંચ ભુત ઇંદ્રી બોલી કહે,
એ ઘરનું નામ સ્થુળ લીંગ છે.
નવ તત્વનું છે વાસના લીંગરે,
શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસને સુગંધરે.
આત્મ તથી કોઇ કાલે જેમ રે,
વસ્તુ ગત છે જેમનું તેમ રે.

મન, બુધ્ધી, ચીત, અહંકાર રે,
આત્મા, જીવ થયો એ મળ વિચાર રે
પચીસને મળે કરી જીવ કહેવાય રે,
જાહેર આપાની છુટે તો તે રૂપ થાય રે
જ્ઞાની પરતીત થયે વસ્તુ જડતી નથી,
કાંઇ જાણે બનેએ તે રહે કથની કથી
સતગુરૂ વીના પાંચ પચીસ નહી મરે,
અકલ અગમ, અલેકની ગમ નહી પડે
નીશાન વીના ગોળી લાગશે કયા,
તનરે છુટે જીવ સમાશે કયા
સતગુરૂ સેવે અગોચર ધ્યાન બતાવે,
અલેક નીરંજન સામે આન દેખાડે
તે નીરંજનની વસ્તુ છે આત્મારે,
જેમા મળી જાય તેમા તે મળે રે
જેમ જળની કાકરી જનમ ગળે,
એમ જીવ, શીવ બે એક મળે,
જ્યા કોઇ નથી ત્યા છે અલેક વસ્તુરે
તે જોઇ થયા છે મસ્તમસ્તરે
ત્યા જોયા જેવો છે અજબ તમાશો રે,
ત્યા અનહદ તુરનો વાગે ઘેનો રે
તે ઠાઠ એવો નથી અલખ ભરથાર રે,
છે જોએ એવો નાર અલખ કીરતાર રે
એ વસ્તુ તણો જેને તો ગમ થયો
જનમ મરણ તણો તેનો ભય ગયો
કાયમદીન ચીશતીએ મગન ભેદ ગાયા,
સતગુરૂ કેરી મેહરસે દરશન પાયા

રાગ રેખતી—૧

તુહી તુહી તુહી કીરતારજી, આપે મોહા હય વાવન ખ્યાનજી,
જગ ભગભગ લાવન ગાજેજી, આપ આપકુ ગા સુનાવેજી

એ તો મોજ આપસકા ધ્યાનજી, તાકો કોન શીખાવનહારાજી,
ગાવે, ઝુલે, આપ હોને રાજીજી, મન માને સુ ખેલે બાજીજી
સુન શીખર પર નુર દેખાવેજી, અગરા કુરમ વહા ઝુલે ખાવેજી,
અગરા કુરમ દો એક રંગ હોવેજી, મત કોઇ જાનો કોઇ જુએરે
જુએજી[1]
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી આપ ના પાવેજી, બોલે સોહી ઘટ ઘટ
ગાવેજી

રાગ રવેણી—૨

નબ ધરમી કહે ધરમ હમારા, ના બુજે કોઇ નુર દીદારા,
આપ આપકા ધરમ સબ બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
મુસલમાન તો મકકા બખાને સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને,
હીંદુ તો તીર્થ બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
બેરાગી તો બેરાગ બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
માતમી તો કરમનાવ બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
મેશરી તો ગોસાઇ જી બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને,
સન્યાસી તો તપ બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
જોગી તો જોગ બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને,
મતીયે આઠીયે ગીનાન બખાને સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
મુલના કાજી તો રિવાયત બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને,
પીર સૈયદ તો અઝમત બખાને, સોબી દીદારકા ભેદ ન જાને
દીદારકા ભેદ હય કુછ ન્યારા, સો કોઇ બુજે બુજનહારા,
ધરમ સોહી હદ કહેવાવે, હદમે ન્હેન પીયુજી ન પાવે
બેહદ સોહી ઘટમે ધ્યાના, અનહદ સુનમે નુર નીશાના
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સો ધર બાના, જહા અવમલ નુર તમાશા

રાગ રવેણી—૩

ખોજત ખોજત ખોજત માહી, તબ સુન શીખરકી ગમ પાઇ,
દુરો દુરો શાહના[2] બાજે, તા પર અનેક રાય બીરાજે

---

૧ જુદા ૨ અનહદ વાજા

કીડીકા જહા પાઉ ન ઠહે, સુરત થકી મો ગઢ ચઢે,
શીખર પર હે ચોગાના, તો પર ઝલકે નુર સુબહાના[1].
અલમસ્ત ભયે દેખ દીદારા, હદ બેહદને નહીં દરકાર,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી આપો બીમાન, સુન શીખર પર દેખા રણકાર

રાગ રવેણી—૪

દેખોરે દેખો દેખો ભાઈ, ગગન ગુફામે કયા રોશનાઈ,
હઝરત અપની મજલસ આઈ, ખુબ ગ્યી હય આસપાસ ખાડી.
ઘરકે ડીગરે કરે ઝમકારા, અનહદ તુરકા હોય શોર શારા,
શીખર ગઢ પર સુન મેદાના, તહા હયગા નુર નીશાના
ઝીણા તીખા નુર અપાર, ગણુ કાગ હે ગણુ કાગ,
ઓર તો ખુબી કહી ન જાવે, એવો સતગુરૂ, ખોલ દીખાવે
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી આપા ભુલાયા, વતન અનલમે આમા પાયા

રાગ રવેણી—પ

ઉલટી સુરત લે ગગન ચઢાવે, સોહી ઇનસાન દર્શન પાવે,
રહાપણ કહેની દુર ખીસાવે, શીતલ ખીર દીલ કર બીઠાવે
સતગુરૂ આગે શીશ નમાવે, સોહી ચેલા બસ્તુ પાવે,
પ્રેમ પ્યાલેકી લ્હેર જે આવે, પાચ પચીસ સબ છુપ જાવે
અગોચર કોટ કે જહા હય મેદાના, ઝલમલ ઝલમલ ઝલકે નીશાના,
વહાન આગુ સુરતા દોડાવે, ભાત ભાત કે રંગ દેખાવે
વોહ રંગ તો માયા કહેલાવે, ઉસ આગે તો નઝર ન લાવે,
બહુ ન રૂપ તમાશ આવે, બીન દીદાર સુરતા ના લગાવે
અકનાલ પાર તેજ દેખાવે, સોહી નીરજન લાલ કહેલાવે,
ઉસ તેજકા પાર ન પાવે, બ્હાસે અનહદ નાદ સુનાવે
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે સમઝાવે, કોયી લોકો મરમ ન પાવે

રાગ રવેણી—૬

હદ બેહદ જો કોઈ ચઢ જાવે, સોહી પીયાજીકા દરશન પાવે...ટેક
બાહેર ઢુંઢા ઉને જનમ ગુમાયા, અંદર ખુજા ઉને દરસન પાયા—હદ

૧ ખુદા

સત ગુરૂ બીના કોઇ પાર ન પાવે, સોહી અંતરમેં ધ્યાન લગાવે–હદ.
બાહાર મોવે સો કચ્ચી નારી, ભીતર ભોગવે વોહ શાહકી પ્યારી–હદ.
સતગુરૂ પીરકી મેહેર જો હોવે, સ્હેજે પલમેં દરશન જોવે–હદ.
રૂચી બીના ભોજન નહી લગે મીઠા, આશક હુવા જીને પરગટ દીઠા–હદ.
ખાંડ ખાંડ કહે મુખ ન હોય મીઠા, રામ રામ કહે નહી દરશન દીઠા–હદ
અનહદ ધુન ચડી નુર મન્તી, તા પર ચડે પીર કાયમદીન ચીસ્તી–હદ.

રાગ ગરબી—૧

સખી, મારેફત[1] કેરી વાત, કોઇ એક જાણેરે,
જેને સતગુરૂ મલીયા સાર, સોઇ પીછાનેરે...ટેક.
સખી, નાભી કમલ ઘરમાંહી, સોહમ ઉઠેરે,
તહા જાપ જપે એક હમ, તાર ન તુટેરે...સખી મારેફત૦
સખી, પાચ પચીસ મીલ ઘુંટ, જીવત મરવુ રે,
સખી, સેજે સુરતે સાર, ગઢ ઉપર ચડવુ રે.. સખી૦
સખી, તરવેંણી ઘરમાંહી, ઝાખડ જોતીરે,
તહા ઝલમલ વરસે નુર, ઝબકે મોતીરે...સખી૦
સખી, ઇંગલા ને પીંગલા સાર, સુખમણા નારીરે,
તહા ચંદો સુરજ બે મળી, ને મગ્નાર[2] મારીરે...સખી૦
સખી બન્ને મળી[3] એક ઠોર, પ્રીતજ લાગીરે,
સખી પ્રેમ તણી જો લ્હેર, ઝગકીને જાગીરે...સખી૦
સખી ચાર કોન આકાશ નીશાન ધારીરે,
મેં ધર્યું સુરતનુ ધ્યાન, સાંમો મારીરે...સખી૦
સખી, બકનાલ મુકામ, સાચો કહીયેરે.
સખી, તેથી આપો દેશ, પડછો લઇયેરે...સખી૦
સખી, ચેતન થઇ ઘટમાહે, પરગટ જાગીરે,
મે તો જોયુ અનહદ નુર, દીદાર પ્રીત લાગીરે...સખી૦

---

૧ બ્રહ્મજ્ઞાન. ૨. દંભ, ગુમાન. ૩ ઇંગળા અને પીંગળાનો મેળાપ જે સુખમણામાં થાય છે તે

સખી, સઘળા રોમે રોમ, લાગ્યા જાગવારે,
સખી, સઘળા ઘટના ચોર, લાગ્યા છપવારે....સખી૦
સખી, સોઇરે નીશાન, મેલ્યાં નીચેરે,
સખી, માર્યાં સુરતના બાણ, ચઢયાં ઉચેરે....સખી૦
સખી, પંડ તણી ખબર, સરવે વીસરીરે,
સખી, નુરત સુરત વરભંડ, ફોડી નીસરીરે...સખી૦
સખી, તહાં રહે એક અલેક, સાચો નુરીરે,
ત્યાં વાજાં વાગે સાર, વાગે તુરી રે....સખી૦
સખી, ધુમ મચે તહાં સાર, જોયા સરખીરે,
સખી, અલેક નીરંજન રાય, જોયા નીરખીરે....સખી૦
સખી, કહેવા જેવો નહી, હમારો સ્વામીરે,
એ તો જોયા સરખો સાર, અલેક નામીરે....સખી૦
મને અલેક નીરંજન રાય લાગે મીઠોરે,
શાંહ કાયમદીન ચીશ્તીએ સાર, પરગટ દીઠોરે[1]....સખી૦

રાગ ગરબી—૨

મેં તો જોયું ઝલમલ નુર નીરંજનલાલ,
મેં તો ચીનુ અનહદ તુર નીરંજનલાલ.
એક અગમ આકાશ મેદાનમાં નીરંજનલાલ,
હમે રહીયે એના ધ્યાનમાં નીરંજનલાલ.
એક અગમ અગોચર વસ્તર[2] છે, નીરંજનલાલ,
મારૂં મનડું તે પર મસ્ત છે, નીરંજનલાલ.
મેં પાયો દીદાર એવો, નીરંજનલાલ,
મેં વીસર્યો સઘળો વેવો, નીરંજનલાલ.
હમે હદ બેહદ મેલી ગયા, નીરંજનલાલ,
હમે અનહદના વાસી થયા, નીરંજનલાલ.
મેં પીધો પ્રેમ પીયાલો, નીરંજનલાલ,
તે પીધાથી થયો અજવાળો, નીરંજનલાલ.

૧. આ ગરબી પીર કાયમદીન બાવા સાહેબની છે જેને કેટલાક લોકો ભુલથી કબીર સાહેબની છાપ લગાડીને ગાય છે. ૨. વસ્તુ.

મારૂં ધ્યાન ગુરૂ વચન પર, નીરંજનલાલ,
ત્યારે જોયા હઝરત સરવર, નીરંજનલાલ.
મને મળ્યા પુરણ સાથી, નીરંજનલાલ,
હવે થઇ અમર હયાતી, નીરંજન લાલ.
મુજ પણું વીસરી ગયું, નીરંજનલાલ,
જે હતું તે થઇને રહ્યું, નીરંજન લાલ.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી જોયું દર્શન, નીરંજનલાલ.
હવે થઇ રહા અમર પુરૂષ, નીરંજનલાલ.

રાગ ગરબી—૩

બાર મહીના.

ચરણે સતગુરૂને રમીયે, ઝીણા થઇ મુરશદને નમીયે,
ત્યારે તો અલેક ધણીને ગમીયે...ટેક.

સુરતા સુનમાંહી લાગી, કે વાંસળી અગનમાં વાગી,
ખુમારી પ્રેમ તણી જાગી...ચરણે સતગુરૂને૦

સરવે સુરતા જઇ લાગી, મેં તો મન મમતા ત્યાગી,
પીયુજીએ રંગ કેસરી બાંધી....ચરણે સતગુરૂને૦

કારતક, કાયામાં જાગી, શબ્દ અગમ જાય લાગી,
કે યાં નહી વેદ, કીતાબ કાજી....ચરણે સતગુરૂને૦

માગસરે, મન માહરૂં મોહયું, દર્શન નુર તણું જોયું,
કે મે તો આપપણું ખોયુ....ચરણે સતગુરૂને૦

પોષે, પીંડ માહરૂં ખોયું, મન તો સતગુરૂએ મોહ્યુ,
કે મેં તો અરશ કુરશ જોયું....ચરણે સતગુરૂને૦

માહા, મહાગુનમેં ફોડી, સુરતા સાહેબ સું જોડી,
કે શુદ્ધ મેં તો દેહી તણી છોડી....ચરણે સતગુરૂને૦

ફાગણે, બ્રહ્મ થયો પ્રકાશ, લાગી મને અંતર ઘટમાં આશ,
કે ઘટમાં પોતે થયા પ્રકાશ ...ચરણે સતગુરૂને૦

ચઇતરે, ચરણ જઇ લાગી, ધુન મારી સાહેબ સું વાગી,
કે ભ્રાંતી મન તણી ભાગી....ચરણે સતગુરૂને૦
વૈશાખે, મન સુનમાં મોહ્યું, કે દર્શન નુર તણું જોયું,
કે તે તો સાહેબ સુ મોહ્યું....ચરણે સતગુરૂને૦
જેઠે, જગતમાં જાગી, કે તાળી આભ મંડલ લાગી,
ચીતમાં ચેતન થઇ જાગી....ચરણે સતગુરૂને૦
અષાડે, અલેક રહ્યો ભરપુર, હું તો જઇ ઉભી હજુર,
કે વાજાં વાગે અનહદ તુર....ચરણે સતગુરૂને૦
શ્રાવણે, શુધ હું તો ભુલી, સાહેબ જોઇ થઇ છું સુરી,
કે સુરતા ત્યાં મારી પુરી....ચરણે સતગુરૂને૦
ભાદરવે, વરભંડને ફોડી, સુરતા ગઇ વૈકુંઠ છોડી,
દરસ મેં તો જીવતાં જોડી....ચરણે ચતગુરૂને૦
ગરબો અગમ તણો દીધો, ભેદ શાહ કાયમદીને લીધો,
આસો મહીને હરીરસ પીધો....ચરણે સતગુરૂને૦

રાગ ગરબો—૪

હુમે હું પણું વીસરી ગયારે વહાલાજી,
હવે શીખર ચઢી અલમસ્ત થયારે વહાલાજી.
જયાં નુરે દીદાર ઝળકાર કરે રે વહાલાજી,
તહાં સુરતા જાય ચઢી મારા વ્હાલાજી.
જયાં ઉદ બુદ નુર તુર બાજેરે વ્હાલાજી,
ત્યાં સુરત જઇ વાસો વસેરે વ્હાલાજી.
જયાં રૂહ રણકારા, નુર તરવેણીરે વ્હાલાજી,
શોર શાર ત્યાં થાય ઘણો માગ વ્હાલાજી.
અસલ દેશ તેને કહીયેરે વ્હાલાજી,
પોતે ભુલી માંહે મળી રહયા મારા વ્હાલાજી
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી સોહી ગઢ ગયારે વ્હાલાજી,
દેશ અસલીમાં એક થઇ રહ્યા મારા વ્હાલાજી.

રાગ મરબો—૫

પ્રીતમ પ્યારા પાસ હય, કોઇ મરમ ન પાવે,
ઘટકી તીરથ છોડકે, દોડા કાશી જાવે.
કાશી જા કર કહો વો કયા ફલ પત લાવે,
જીવ જંત મારે બ્હોત પણ આપા ન ભુલાવે.
આપકે હાથુંસે પથર જો ઘડીયા,
ઉસ પથર કે જાકર પાઉં પડીયા.
પથ્થર તો હય પહાડકા, સાંઇ હેગા દુજા,
કાશી દવારકા છોડ દો, કરો મનકી પુંજા.
હીંદુ તો ધરમ ધરમ કરે, ભુલા તીરથ નહાવે,
મુસલમાન તો હજ હજ કરે, દોડા મકકે જાવે.
મકકે જાકે ભાઇ વો કયા ફલપત લાવે,
આપે મેં ગરક હો બ્હોત ચટ ચીલાવે[1].
મકકા તો હુ મનમેં, કરલે યાંહી સેવા,
એક નીરંજન સચ હય, દુજા છોડદો દેવા.
વરતીયા અપવાસ કરે, બ્હોત જોગ કમાવે
ભેદ મરમ કુછ બુજે નહી, કાયા યુંહી જલાવે.
આપા દિલસે ભુલ પાંખ પ્રેમકી લાવો,
સુરત ધ્યાન ઉઠા કર, દેશ શીખરકું જાવો.
ગગન મંડલ મેં નુર બાજા બાજે,
સુન શીખર પર નુરી સાહેબ બીરાજે.
સતગુરૂકી સેવા કરો ગમ બન્તુકી પાવે,
સુન શીખર પર ચડા નુરમેં નુર મીલાવે.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી આપ કહે સમજાવે,
ઢાયે લોક[2] દુનીયાકા કોઇ મરમ ન પાવે.

---

૧. શરીઅતની હજ તો કરવાનીજ છે, પણ તે પછી મારીને ખુદી ઉઠાને જાતની હજ માટે પણ કોશીશ કરવાની છે એ આમાં બતાવ્યું છે.
૨. અક્કલ વગરના, ઢોર સરખા.

રાગ બીલાવર પરભાત.

૧

શબ્દ હમાગ ઘાટ હય, સુગ્ત સુનમે તારે,
ગરજુ લેવે ભેદકો લાગ ચોટમે ઉતારે. ટેક.
ઉલઝન જીવકી મિટ જાય, મનકા મેલ જો ધોવે,
પાચ પચીસકા દુ ખ મઝ નિવાગ્ન હોવે
શબ્દ હમારા ઘાટ હય
ભેદુ કે મન લાલ હય, અધેકે મન કોડી, અને હાહારે....
વોહોગ્ત ઉસકી સોઇ કરે, જે કોઇ હોય ઝવેરી.
શબ્દ હમાગ ઘાટ હય.
ગહ બતાવે અનહદી, હારે, ભામા હદકા ભુલાવે,
સુગ્તા પહોચાવે સુનમે, જહા નુર દેખાવે
શબ્દ હમાગ ઘાટ હય૦
જે કોઇ ચીને શબ્દકું, હારે તાકુ દરશન પાવે,
ચીને બીના શબ્દ કયા કરે, કેસી વસ્તુ મીલાવે
શબ્દ હમાગ ઘાટ હય૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી સુનમે, હારે બસ્તુ પરકાશ પાઇ.
નુર દરસ દરીયાવમે, ગન દીચારે ઘુલાઇ
શબ્દ હમારા ઘાટ હય૦

રાગ બીલાવર પરભાત—૨

બીન બસ્તુ પરકાશ બીન, ગીરેહ[૧] કેસી ખુલે,
નુર તમાશા દેખે બીના, મન કભી નવ ખુલે ટેક
મન તો બ્હોત સવાદીયા, હારે નીરધાર ન ઠરે,
ઠરે મનડા તો જબી, નુર નઝરમેં પડે બીન બસ્તુ૦
નીમક ઘુલનકુ જલ હય, તાણા ઘુલનકું ખાર,
મન ઘુલનકુ નુર હય, સચ ખુલે ઓધાર બીન બસ્તુ૦
જાસે અધીક સ્વાદ હોવે, તામે મનકા બાંસા,
ચોદમ રહે ભટકતા, બીના નુર તમાશા બીન બસ્તુ૦

૧ ગાંઠ

બસ્તુ પરકાશ કરકે, તુમ માગોરે મેહેર,
મન રૂપી નૈન ખુલ જાય, બીચ દીદાર લેહેર....બીન બસ્તુ૦
કાહેકું કીરીયા કરમ પાલો; મન ધીર નહી આવે,
જો માગો મેહર મુરશદસે, નુર દીદાર પાવે....બીન બસ્તુ૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકા મન ખુલા, નુર દરીયાવ માંહી,
સતગુરૂકી મેહરસેં, દેખા અલેક સાંઇ....બીન બસ્તુ૦

રાગ બીલાવર પરભાત-૩

ઉલટ ભેદ તોહીદકા, જીને સહી કર જાના,
સોઇ જન ઇનસાન હય, ઓર દુજે હે રે હેવાના....ટેક.
મહેનત તપ સોઇ લુટ લીયે જીને પકડી બાટ,
આશક રબકે બચ ગયે, જો ચડે વોહી ઘાટ...ઉલટ ભેદ૦
સોહી નર તો હે બડા, જો કોઇ નાવે[1] ચડીયા,
બીના નાવે જો ચલા, સોહી તો ગીર પડીયા....ઉલટ ભેદ૦
દેખતા રાહ આથડ પડે, અંધા દોડા ગયા,
ઝાડ ફલકું લે ચાબ ખાવે, ચલતા રાહમેં રહયા ...ઉલટ ભેદ૦
લુલેને તો હે પંથ કાટા, ગુંગા તો બેઠા ગાતા,
તાજા સોહી દુર્બલ હય, નાદારહે મદ માતા....ઉલટ ભેદ૦
જીસ નગર મેં રૈયત નહી, તામેં સાંઇકા બાસા,
બીન નગારે ચોબ હય, ખુબ બાજે ધોંસા[2]....ઉલટ ભેદ૦
સુનમેં એક શેહર હય, તામેં ઝલકે નુર,
જાણ સે એ દુર હય, અજાણસે હય હઝુર....ઉલટ ભેદ૦
તન મુગટ બીચ હોય કર, બીચ જાના અરશ,
સ્હેજકી દોરીસે, જા દેખો તુમ દરસ...ઉલટ ભેદ૦
હીરસ ઓર હવા દીગર, છોડ નીરવાણ હોવે,
શોહી આશક નર, દીદાર સાંઇકા જોવે....ઉલટ ભેદ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી તનમેં, સુરત ઉલટી ચલાય,
સ્હેજ શિખર સ્હેજ ચડ-નુર બસ્તુકું પાયે...ઉલટ ભેદ૦

---

૧. હોડી ૨. નગારા.

રાગ બીલાર ૪

(મારેફતનુ વર્ણન)

માહી તુરકા શોર હુય ભીતર અગમ અકાશા,
ઝગમગ ઝગમગ હો રહા, નુરકારે તમાશા ટેક
અધારા ફોડ મેદાન ચડે, દેખે સરવર બાડી,
અકાશ છોડ અગમમે, અનેક બાજી હે ન્યારી...માહી૦
સુરજ, ચંદ્ર ઓર મલાયકાર[2], તાકો ગમ ન પાવે,
આપસકુ ફના કરે, કોઇ આદમ જાત વ્હા જાવે . માહી૦
મુની, તપસી જોગ શાસ્ત્રી, હારે તાકુ ગમ ન પાયા,
સતગુરૂ જાકુ મીલીયા, સાઇ ન્હેરે દીખાયા...માહી૦
કાયમદીન ચીશ્તી ઝાહે ગમ લહા, હાંરે બાહેરકા બીસાર,
આકાશ ફોડ, શીખર ચડ, દેખા સાઇ દીદાર માહી૦

રાગ બીલાવર—૫.

બાજી ન્યારી સાઇકી ન જાને ગવ ગના
જાના મોહી મતજન, હો રહારે અજાના ટેક
ખટ દર્શન ઓર છત્તીસ પાખંડ, હારે સબ ખોજ ખોજ થાકા
અનેક નુરી સાહકા, ગમ કીસ્હુ ન લાગા બાજી૦
કોઇ કહે ઘરમે બસ, કોઇ કહે ઉંચા હુય
કોઇ કહે બે વતા પીયુ, શીશમે કોઇ કહે બાજી૦
થીર કરી કોહુ ન ઠેર, હારે ભ્રમણામે ભુલા
સતગુરૂ બીના ભટકતે રહે, કારણ નુર ડુલા બાજી૦
જે પાયા મોહી નીશાનને જા કર લાગ રહા
નુરમે નુર મીલાયકે એ પરવા ભયા બાજી૦
સબન્જર અતીબીબ પડે, આપી હેગા ન્યારા
જહા કુછ નહી હુય, નહી નયન કીરતાર બાજી૦

---

૧ નમીની વાડી ૨ ફરિશ્તા

રાગ બીલાવર-૭

દોરી લાગી પ્રેમકી, સોહી કયું કર તુટે,
લાખો કારીગર જો મીલે, તોભી ગાંઠ ન છુટે....ટેક.
જીસે નેહ લગા પ્રેમકા, હાંરે સો કયું કર છોડે,
જ્યું જ્યું લોકો કહે, ત્યું નેહ અદકા[1] જોડે....દોરી૦
આપ બીખર પીયુ રચ રહા, હાંરે દુર જાવો ઓર કાંહી,
કોન પુરૂષ, કોન મેહરી[2], પીયુ સબ ઘટ માંહી....દોરી૦
મેં પીયુકી, પીયુ મેરા, હાંરે ખેલ માંડા હય ભારી,
બાણુ જો છુટે પ્રેમકે, ઘાવ લાગે હેં કારી...દોરી૦
એ સબ ભેખ હય પીયુ કે, હાંરે લાજ કીસકી મે રાખું.
વોહી પુરૂષ, વોહી મેહેરી, નૈના કાયકું રે ઢાંકુ...દોરી૦
શાહ કાયમદીનકે મન પીયુ એક હય, હાંરે કુછ ઓર ન સુઝે.
નૈનાં જીનકી ઢેરીયાં[3], સોહી દો કર બુજે...દોરી૦

રાગ બીલાવર-૮

જીસ નગરમે ઓર નહી, ડર કીસીકા મેં રાખું,
મેહેવાસ માર મેદાન કીયા, નામ સાંઇકારે આંકું[3]...ટેક.
ઝાલે ઝપટે કાઢ કર, હાંરે નગર કીયા ચોખા,
જહાં દેખું વ્હાં પીયુ પીયુ, કીસ્સે રાખું ધોકા...જીસ૦
લોકતો મેરે પીછલ પડે, હાંરે સબ મીલ બગોવે,
અંધેકે મુખ આગે આરસી, મુખ કહાંસે જોવે....જીસ૦
મેરે મન ફાવે સો મેં કરૂં, હાંરે પીયુ મેરી પાસા,
કાંઇ ન બુજું[4] પીયા તુજ બીના, ઘટ કીયારે બાસા...જીસ૦
અંધા મારગ જો ચલે, હાંરે ઉસે નૈંનુ ન સુઝે,
દેખત સાધુ કયું ડરે, મરમ સાંઇકા બુજે....જીસ૦
શાહ કાયમદીન ચોર મારકે, લેહ લાલનસુ લગાઇ,
હદ બેહદ દોનો તજે, તબ એ પદ પાઇ...જીસ૦

---

૧. વધારે. ૨. ઓરત. ૩. નિરછી આંખ, ઢેરી આંખ.
૪. ગણું. ૫ ભણું.

રાગ બીલાવર-૯

એસા પ્યાર હે પીયાસે, સુન સોહાગણ પ્યારી,
જો તુજે શાહકા ચાવ હય, ઉસપર જા બલહારી....ટેક.
સુરીજન સાથ પ્યાર હય, હાંરે સાંઇ જો રહેજે આયા,
મેં બલજાઉં ઉસકે નામ પર, જીને દરસ દેખાયા....એસા૦
પીયુજી એસારે સેવીયે, હાંરે જો સબ દુઃખ ખોવે,
જીનકું શાહસેં પ્રીત હે, સો કયુ દુકર્ં[1] સોવે....એસા૦
મેરે એસા મેલ હે, હાંરે સાંઇ સેજેરે આવે,
દરશન જીનકું યહાં નહી, સો વ્હાં કહાં પાવે....એસા૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી જો કહે, હાંરે તુમ સુનીયોરે સાથી,
પીયુ કે ઇશ્ક મેં યું રહો, જ્યું દીવે મુખ બાતી[2].

રાગ બીલાવર ૧૦

એસીહી દુતીસેં તો છેટે રહીયે,
કહીંરે ઠગે હય ઇસને મેરી સૈયો...ટેક.
છેલ છબીલી થઇ તારૂં ઇમાન લેશે,
તારી રે કાયાને ઘણું દુઃખ દેશે....એસીહી૦
રંગ રૂપ દેખાડી, હાંરે તુને ભરમાઇ લેશે,
ધીરજ દેઇ દેઇને તારી શુધ બુધ ખોશે....એસીહી૦
તારારે ઘટમાં આવીને, હાંરે તુને મોટાઇ દેશે,
જતીરે વેળા તારી શરમ જે ખોશે....એસીહી૦
અવ્વલ કોલ કરાર કરીને, હાંરે તારી પાસેરે રહેશે,
જાતી રે વેળાએ તને બદલામી દેશે...એસીહી૦
કુડીરે એ માયા છે, હાંર દુતી રે ભારી,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીએ તો પાર ઉતારી...એસીહી૦

રાગ બીલાવર-૧૧

મુરશદ મેરા મેહબુબ હે, જીને મરમ બતાયા હો,
દીલકી અંદર તો દીદારહે, જીને ખોજ ઉને પાયા હો....ટેક.

---

૧. જરા પણ ૨. દીવેટ, વાટ-બત્તી.

તસબી એક વજુદ[1] હે, હરદમ દાણા સો દાણા હો,
ખોજ કીનારે ભેદ કર, જીને ફેરા ઉને જાણા હો....સુરશદ૦
હરદા હીરસ હેવાન હે, વશ કર તેને ભાઇ હો,
ભે મટીને અણભે થયા, જીસકું દેવે ઇલાહી હો...સુરશદ૦
સીવ નગરીમેં આસન કરો, સુનમેં ધ્યાન લગાવો હો,
ત્રીગુણને વીસારીને, ચોથે લેહે તમે લાવો હો....સુરશદ૦
વજુદમેં મોજુદ હય, કાયમદીન કહે બીસ્તારા હો,
એક એક મેને હુંઢીયા, સબમેં પીયુજી હમારા હો...સુરશદ.

રાગ બીલાવર-૧૨

રાસા રે નીરગુણ નામના, જુવે જાગતા જોગી,
અળગો રહે સંસારથી, પીયુ રસના ભોગી...રાસા૦
અણભે ઉઠો ને ભે મટયો, હદ છોડી બેહદ લાગો,
ઘટમેં ઉજાલા હો રહા, આત્મ તત્વ જાગો....રાસા૦
ભેદ કીતાબાં દેખકે, મત લેના પુરા,
સેજમે ધુન લાગ રહી, બાજે અનહદ તુરા....રાસા૦
સબ રંગ ખેલ સમજ રહે, મનમેં દુજા ન લાવે,
કહે કાયમદીન સુનો જ્ઞાની, સોઇ મેરે મંન ભાવે...રાસા૦

રાગ બીલાવર-૧૩

અલેક સાંઇ સે મેરા મન રાજી,
કયા. કરે મુલાં લોક કાજી.
સેજે સુરતસે અગમ ગઢ ચઢના,
પ્રેમી પ્રીત લેહુ સાહેબ સેતી કરના.
પ્રીત કરી સાંઇ સે તબ લોકસે કયા ડરના....અલેક૦
ઝલમલ દેખા સુણા ઘટમે બાજા,
સુરત પીયારીકું સત પીયાજીસે સાજા,
લોક-ખલક સે તબ કયા રખની લાજા ..અલેક૦

---

[1] હસ્તી.

હદ રે બેહદ કો લે જે કોઇ ભાગે,
અનહદ અલખ કું જા દેખને લાગે,
તખત ચડે સો ભીખા[1] કયું માગે...અલેક૦
પુર્વ જન્મકા જબ સમારે જાગે,
સતગુરૂ મીલે તો સબ સાંમા રે ભાગે,
ક્રોડ વરભંડ જા પોહોંચે ઘર આગે...અલેક૦
પાંચ પચીસકા સંબ સમુહ[2] રે તાગા,
સેજ સુરતકા તબ ધ્યાન લાગા,
રોમ રોમ તબહી પ્રેમ રે જાગા...અલેક૦
પ્રેમ જાગા તબ આપ પણા ભુલા,
મન ભમેરસે રહે બેઠા ભુલા,
હોય અલમસ્ત દેખા હર દુલા...અલેક૦
બેદ કીતાબમેં જગ સબ અટકા,
જલ પાખાંણમાં[3] ફરી ફરી ભટકા,
નુરી સાહેબકા કુછ ન્યારા હે લટકા...અલેક૦
કાયમદીન ચીશ્તી પીયુ પરગટ દેખા,
દેખા ઉસીકું નહી રૂપ ને રેખા.
હે અવિનાશી વે અમર અલેખા...અલેક.

રાગ બીલાવર પરભાત—૧૪

મન મેરા અલેખ સે રહો મોઇ,
એક અલેખ બીન ઓરના બુજું લાખ કહે જન કોઇ...ટેક.
માહાં સુન ધામ નિરંજન સે આગે અગોચર,
સીધ્ધ, સાધુ વહાં થક રહેતે મોએ,
કોઇ બીરલા પ્રેમી સાહેબકા બંદા વોહી ચઢ ઉસે જોયે ...મન.
દસ અવતાર જાકી ગતી ના પાવે, સબકા સાહેબ હે વોહ,
વેહ સાહેબકું છોડ. ઓરકું સમરે કહીયે કાફીર સો ..મન.

---

૧. ભીખ ૨. દોરી. ૩. પત્થરની મુર્તીઓ

જેસે પીર પેગંબર એસે દસ અવતાર મતી ભુલે કાં જાય,
વેહ સાહેબ તો સબસે ન્યારા આવે જાય નહીં કાંય...મન.
કોઇ કહે કબીર, કોઇ કીસન કહે સાહેબ, એસે હૈયા ફુટ લોક હોય,
કહે કાયમદીન બહોત સાહેબ ના હોય, મત ભુલો અકલ ખોય...મન.

રાગ બસંત—૧.

એ ખુદ ઝરીયાન તન પર પહેના
ઇશ્ક કી રૂઠી બાજી ગેહેના[1]—ટેક
મેરારે કુવાર પણ ખુદીકા ઉતરા
મંગની સુરત પીયાજીસે કીયા
પીયુ નૈશેસેં નીકા પડા દીયા....એ ખુદ.
ઇસ્ક ભટ્ટી ને ધ્યાન કોએલા,
ચિંતકી આગ સબી હુવા ભેલા
ખતરે જનીયો કું દી ઠેલમ ઠેલા....એ ખુદ.
મુરશદ કામીલને મેહેર જો કીતી
મોહોબ્બતખાને કી મેઝબાની દીતી
પીયું મીલન કી ભલાઇ સો લીતી....એ ખુદ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સોહાગ પાયા
અંગ અંગ લેકે અલેક મીલાયા
અપને પીયુજીસેં જીવ બેહલાયા....એ ખુદ.

રાગ બસંત—૨.

સાહેલીયો ઢોલન હમો ઘર લાવો
જ્યુંહી મને સું ઉસકું મનાવો
નારે મને પીયા જાકે સમજાવો...ટેક.
ઢોલન હમારા જો હમો ઘર આવે
પ્રેમ પીયાલા ભર મુજકું પીલાવે
સો જનર[2] કયું કર દુઃખ પાવે...સાહેલીયો.

---

૧ ઘરેણું. ૨ ઓરત.

જો મેં પીયુકે મુખકા દરશન પાવું.
ઉસ પીયાકી મેં બલબલ જાઉં
તન, મન જોબન સાંઇ પે બધાઉં...સાહેલીયો.
સેજે પીયાકે મેં પુલ બીછાઉં
સુવા ચંદન ઘસી અંગ લગાઉં
કિન કિન ભાતુમેં પીયુ કું મનાઉં...સાહેલીયો.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પર મેહેર કીજીયે
અવગુણ મેરેકા લેખા ન લીજીયે
દરશન તેરા પીયા મુજે દીજીયે...સાહેલીયો.

રાગ બસંત—૩.

મીલમીલ સૈયાં મંગલ ગાવો
પુલ બધાવા મેરે શાહકું બધાવો—ટેક.
પુલ બધાવા મેરે શેહ પર લાવે
શાહ પુલુંકી ખુશબોઇ પાવે
ખુશબોઇ પાએ મેરા સબ દુખ જાવે...મીલમીલ
હુરાં, પરીયાં મીલ પુલ ચુન લાવે
મેરા નોશેહકા ઉસકા ગુંધાવો
બાજુબંધ મેરે શાહકું પહેનાવો...મીલમીલ
ઇસ દુનીયામેં જીનકે એસી ખુશાલી
વો સુન શીખરકે દેશ ચાલે
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પીયુજીવાલે...મીલમીલ

રાગ બસંત—૪

તપ કરના સો હેગા મજુરા
જબ લગ ચાકરી તબ લગ હજુરા...ટેક.
તપકે જોરસેં કરામત ચાલે
પરાયે દીલુંકી બાતાં ખોલે
યું દીયે સેં ન પીયુજી મીલે...તપ કરના.
બાજીગર કંકરેકા રૂપીયા બનાવે
નજુમી ગેબકી બાતાં સુનાવે
કરામત પલાયે ન સુરીજન પાવે...તપ કરના.

વહેમ દુઇ સબ દીલસેં ખોવે
આપકું જાન અંજાન જો હોવે
તબ સુન શીખર ચઢ દીદાર જોવે...તપ કરના.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે પ્રેમ દોર લગાવો
ખુદી પરદા દુર ખીસાવો
બીન જોગ જાગ પીયુજી પાવો ..તપ કરના.

રાગ બસંત—૫

સુરીજન મીલે બીન કહો કયું રહીયે
દુઃખડાં એ ભારી કીતનાક સહીયે...ટેક
સૈયો રે મેરે પીયુકું બતાવો
રૂઠે પીયુકું રે મીલકર મનાવો...સુરીજન.
પીયુ બીના હે પલક એક ભારી
દર્શન દો, જાઉં મેં વારીવારી...સુરીજન.
પીયુજી મેરા મુજકુંરે પાવે
મુજ દુખણીકારે સબ દુઃખ જાવે...સુરીજન.
નબી રસુલકી શરીયતમેં રહીયે
જો કોઇ બોલે વોહ બોલરે સહીયે
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી દુઃખ પીયુકુંરે કહીયે ..સુરીજન

રાગ બસંત—૬

તુમારે મીલનકા ચાહરે મુજકું
આવો પીયા ઘર મેરે રે–ટેક.

ચુન ચુન કલીયાં સેજ બીછાઇ, ઓર કીયા શણુગારરે
હાથ દો હાર લે મેં જો ખડી, તો ઝલકે નવ સર હારરે–તુમારે
ચુવા ચંદન અંગ લગાયા, રૂપ સંવારા અપારરે
સેજે આવોરે રંગ રોલીયાં કીજીયે, જીવકું હોય આધારરે–તુમારે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દરશન કે આશક, તુજ બીન કહો
કયું સોહાયરે,
હય એસા કોઇ દોસ્ત દીલુંકા, જા પીયુકું સમજાયરે–તુમારે.

રાગ બસંત—૭.

આપસ છોડ કર સુરત લગાવે
સોહી શીખર ગઢકી ખબર પાવે—ટેક.
અગંમ અકાશમેં તેજ અપારા
ઝલમલ નુરે કરે ઝબકારા
અનહદ બાજે સો અખંડ ધારા—આપસ છોડ.
આપસ તનકી લે સુધીયાં ભુલાવે
શીતલ શુનકું ઘટમેં લાવે
ઉલટી ચાલે ધામ જો પાવે—આપસ છોડ.
બીના સતગુરૂ જો સુરત ચલાવે
અધ બીચસેં વોહ પીછઃ આવે
સેવો સતગુરૂ પલમેં પોહોંચાવે—આપસ છોડ.
સતગુરૂ હમ પર મેહેર જો લાયે
ખુદી મેહેવાશ કો માર હઠાયે
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દરશન પાયે—આપસ છોડ.

રાગ ટોડી—૧

સો ધામમેં ધ્યાન હય, જહાં નાદ સુનાવે,
ઝીણા તીખા નુર હય, બહોત ગુંજારે ખાવે—ટેક.
ઝલમલ ઝલમલ નુર હય, હાંરે વહાં સુરતા લાગી,
પાંચ પચીસકા ભે મીટા, મેરી ત્રષ્ણા[1] ભાગી—સો ધામમેં.
ડુંગર, પરબત ટેકરે, હાંરે સબ હો રહા પરકાશા,
સાંઇ બીન કછુ પાવે નહીં, નુર નુર હે તમાશા—સો ધામમેં.
શાહ કાયમદીન શાહમેં મીલ રહે, નુરમેં નુર સમાઇ,
સતગુરૂ કેરી મેહરસે, બસ્તુ પ્રકાશ પાઇ—સો ધામમેં.

રાગ ટોડી—૨

સુન શીખર પર નુર હય, સાંઇ સેહજેરે પાયા,
ખુદ પણા બીમાર કર, બેખુદ કહેલાયા—ટેક.

---

૧. ઇચ્છા.

મુરશદ કામીલ મેહેર કી, હુાંરે તબ-ઇસ્ક ઉઠ જાગા.
અરશ, કુરસ રોશન ભયા, ગેર તોફાન ભાગા---સુન શીખર.
ઇસ્ક બડા મરદાન હય, હાંરે જીને ફતેહ કીયારે મેહેવાશા,
કુઝરત નબીસેં મીલકર, દેખા અલેક તમાશા---સુન શીખર.
શાહ કાયમદીન ઐન હો રહે, હુાંરે ગૈન નઝર ન આયા,
મુરત સાંઇ હઝુર ભઇ, નુર હી નુર દીખાયા---સુન શીખર.

રાગ ટોડી---૩

શીખર ગઢ એક દેશ હે, વહાં પીયુજી પ્યારા,
ખુદી માલ ખેરાત કીયા, મનાયા સાંઇ હુમારા....ટેક.
રૂમ રૂમ મેરા રટણુ કરે, હાંરે ખુબ સાદીયાં ગાવે,
ઇસ્ક માલણુ ફુલ છાબ ભરી, ફુલ પીયુ પર બધાવે-શીખર૦
ગગન મંડળ મેહેલ માંહિ, હાંરે સુન સેજ બીછાઇ,
ખુદી પરદા ખોલ કર, ધન શાહ પાસ આઇ-શીખર૦
શીતલ પોશાક ઝગમગે, હાંરે ધ્યાનકા હે લગન,
ઇસ્કકે ઘુઘરે બાજ રહે, ખુબ ધનનન ધનનન-શીખર૦
ફનાકા જરીયાન ઝગમગે, હાંરે મોહોબતકી મેહેકાર,
સુરતકા કાજલ દીસે, સેહજ પાયલ[1] ઠમકાર-શીખર૦
સબ જગમેં રમ રહા, હાંરે ભીતર ન્યારા બીરાજે,
શાહ કાયમદીન શાહ મીલ રંગ રમે, તુર સુદીયાંરે બાજે-શી૦

રાગ ટોડી---૪

સુરત કાસીદ[2] સફર ચલે, જાં હે અગમ વતન,
અલેક નુર અપાર હે, ઘન ગાજે ગગન-સુરત.
ભીતર ખુબ રૂશનાઇ રચી, હાં રે મંડલ ઝગમગે,
બાજા તુરી બાજ રહા, નુર દરસ અલેક ઝગમગે-સુરત.
તોફાન ખતરે મીટ ગયે, હાંરે ખુદપણા બીસારા,
સોઇ નર હકમેં મીલ ગયા, હુવા હે એકાકારા-સુરત.
શાહ કાયમદીન, ખુદી મીટ, બેખુદી પણા આયા,
મુરશીદ કેરી મેહરસેં, દેશ અસલીરે પાયા-સુરત.

---

૧. પગે પહેરવાનું એક ઘરેણું. ૨. ખેપીઓ.

રાગ ટોડી—૫

મેં તો પ્યાસી પ્રેમકી, મુજે પ્રેમ પીલાવો,
ચાહુવા[1] દરશન દે કરે, ઘર મેરે કે આવો—ટેક.
પ્રેમ ખોજત મેં ફીરૂં, હાંરે કંઇ પ્રેમ ન પાવે,
તુંહી બડા કીરતાર હય, મુજે પ્રેમ પીલાવે–મેં તો પ્યાસી.
સબ સેજે પીયા બસે, હાંરે પરગટ ન હોવે,
આપે રૂપ બનાય કર, સાંઇ આપેહી જોવે–મેં તો પ્યાસી.
સાચા સાહેબ તું ધણી, હાંરે દીલ મેરે રે ભાયા,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પર મેહર કર, તેને પ્રેમ પીયાલા–મે.

રાગ ગોડી—૬

સો દોલત સેવીયે પુરે મનકી આશા
ચીંતા ઉસીકું કુછ નહી જહાં સાંઇકા બાસા.
સેવા સાચી સાહેબકી, દુજા કુછ ભુલા ભામા,
પુજા ઓરકી દુર કરો, લો પીયુકા નામા.
માનત માને ગેરકી, દુર દોડા જાવે,
સાબીત રખ દીલ પીયુસેં, જો ચાહે સો પાવે.
નીરંજનસુ નેહ રાખીયે, સેવા ઘટકી સાચી,
કાયમદીન ચીસ્તી, પીયુ એક હય, દુજી બાતાં સબ કાચી.

રાગ ટોડી ૭

મુહમ્મદ નબી જો મેરે મીત[2] હય, મેં બલબલ જાઉં,
ઉનુકી દોસ્તી સેં છુટીયે, મુખ દર્શન પાંઉ—ટેક.
ગ્યાન જો મેરા ઉપજા, પ્રીત શાહ સું લાગી,
હઝરત નબીકી મેહરસેં, સારી ઉલઝન ભાગી–મુહમ્મદ૦
મોહોબ્બત દુનીયાકી દુરકી, લીયા પીયુકા પાસા,
બરકત ઉનુંકી સાંઇને, દીયા ઘટ બીચ બાસા–મુહમ્મદ૦
નબી હમારે સીરતાજ હય, ઉને પીયુ મીલાયા,
શાહ કાયમદીનૂ ચીસ્તી કહે હમેં, એ મોહલા[3] ગાયા–મુહમ્મદ.

---

૧. પ્રગટ, ઉઘાડું. ૨. પ્રેમ રાખનાર, સાથી, મિત્ર. ૩ મોહલો એ એક કાવ્ય છે.

રાગ ધનાસરી—૧

મેં તો જોયું અનહદ નુર, શું કરૂં હદને રે....ટેક.
એક અગમના બાગમાંરે, અજબ તેજ ગુલઝાર,
તે તો મારે નૈણે મેં પરગટ દીઠું, દરશન નુર દીદાર....શું કરૂં.
ઝરમર ઝરમર નુર બરસેરે, વાંહી હય સુરતકા બાસ,
મનડું મ્હારૂં મગન ભયું છે, મટીરે તૃષ્ણા ને આશ...શું.
મહાસુનકે મેહુલમેં મેદાન ચીના, જ્યાં રે ઝલકે નીશાન,
નુર નુરનો પાર નહીરે, તહાં છે નીરંતર ધ્યાન....શું કરૂં.
પીર કાયમદીન ચીસ્તી સોહી ઘર ચીના, જયાં નહી પાપ ને પુન
અરસપરસ બે એક રંગ થયા, ત્યારે કોણ કરેરે ભજન....શું કરૂં

રાગ ધનાસરી—૨

મારો લાગ્યો ધણીસેં હેત, ભાવે ન વીસારૂ રે, અલ્લાહ–ટેક.
દીદાર કેરૂં ભોજન જમાવત, થયું આનંદ સુખ
નુર નુરનું જો પાણીરે પીધુ, ફરી નહી લાગે ભુખ....ભાવે.
સુન ચૌટાની વસ્તુ રૂડી, જાં છે પ્રેમ દુકાન
સતગુરૂ સાહેબે હાટ દેખાડયો, ઝલમલ નુર નીશાન....ભાવે.
ચોથા પદનો દેશજ ચીનો, જોયો તમાશો ખાસ,
તહાં તો મેં કોઇ બીજો નજરે ન દીઠો, આપોઆપ પરકાશ....ભાવે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીએ દરશન જોયું, પીધો પ્યાલો મસ્ત.
અખંડ યાદ અજંપા બોલે, રૂમ રૂમ થયો છું હું મસ્ત....ભાવે.

રાગ ધનાસરી—૩

મારો ન્યારો છે તે ભેદ, ન જાણે સઉ કોઇરે અલ્લાહ–ટેક.
જહાંરે પવન સંચરે નહીરે, તહાં છે નુર અપાર
પ્રેમ પીયાલો પીતાં ભુલ્યા, જોયો નુર દીદાર....ન જાણે સઉ.
અગંમ અકાશમાં નુર નુર છે, તાસે લાગે પ્રીત
સુરત પગથીએ સીડી ચઢીયે, તો લીધો અગમ ગઢ જીત...ન જાણે.
ન જાણે કોઇ જોગી સન્યાસી, ન જાણે સંસાર
જાણે કોઇ વીરલો ભેદુ, આશક મસ્ત દીદાર....ન જાણે.

ન જાણે કોઇ તપસી તપીયો, જાણે નહી કોઇ સીધ
જાણે કોઇ સતગુરૂનો બાલક, ચીનું હોય અનહદ....ન જાણે.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી અનહદ વાસી, લોક રહે હદ માંય
તે શું જાણે ઉદબુદ ભેદો, દેશી હોય તે પાય....ન જાણે.

રાગ ધનાસરી—૪

હું તો વસી પ્રીતમની પાસ, રંગ રમુ લાલસેં રે અલ્લાહ-ટેક.
શીતળ ગુણનો ચુડો પેહેર્યો, પેહેર્યો પ્રેમનો પોશાગ
ભેય તણી મેં કામી પહેરી, લીધો અખંડ સોહાગ....રંગ રમુ.
સુરત નુરતનું કાજળ કીધું, પહેર્યો સોલે શણગાર
અગમ પલંગ સ્હેજે હાથ લાગ્યો, બેઠો વર કીરતાર....રંગ રમુ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી તે ઉપર મોહયા, જે છે સૈનો ભરથાર
પીયુ પીયુ ખોજતાં પોતે થયારે, ભુલ્યો સઉ સંસાર....રંગ રમુ.

રાગ ધનાસરી—૫

મેં તો જોયો દીન દયાળ, લીધો ફકીરી હાલરે અલ્લાહ-ટેક.
બાહેર તો ઝરબફ્ત[1] પહેને, માંહી હાલ ફકીરી
લોક તો બાહેરનું જોઇને ભુલ્યા, કહે છે એ તો અમીરી-લીધી.
લોક તો બાહેરને માને છે, માંહી તો જાણે નાહીં
ખાક લગાડી, ભગવાં પહેરે, તેને ફકીર કેહેવાઇ-લીધી.
ગગન ગુફામાં સુરત નીરખી, નુર નુર રણુકાર
માંહેલા મરમને કોઇ ન જાણે, ભુલે છે જોઇને બહાર-લીધી.
પોતે ભુલી, નુર સાંભળીયું, જોયો નુર દીદાર
વતન અસલીમેં મળી રહીએરે, હો રહીયે એકાકાર-લીધી.
બાહેરના ભેખનું કામ નથીરે, માંહી રાખોને ધ્યાન,
અરશ કીંગરે ચઢીને નીરખો, નુર તણું રે નીશાન-લીધી.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી માંહી મગન છે, અગમ અગોચર દેશ
માંહેનું નુર મેલી બાહેર શું કરૂંરે, શું કરવા રાખુ ભેશ-લીધી.

---

૧. જરીની ચાજો.

રાગ ધનાસરી—૬

ઓચીંતો પ્રેમ લેહુ લાગીયો, જેમ દારૂ ભડકેરે
એમ સુરત સુરમાં લડે, સુન શીખર ચડકેરે–ટેક
તન રૂપી બંદુકમાં, હાંરે સુરત ગોલીરે નાખી,
પ્રેમના ધ્યાનનો દારૂ ભરીને, ઇશ્ક જામગરીરે દાખી–જેમ.
નીશાન ધારીયે નીરંજનતું, મખ્ખી સતગુરૂ કેરી,
કેફ ભડાકો છુટીયો, ગોલી નુરમાં જઇ ઠેરી–જેમ.
એવું નીશાન જે રમે, તેને કહીયેર પુરો
સૌ કોઇ બાહેર ભુલ્યા ભમે છે, માંહીં રહે કોઇ સુરો–જેમ.
બાહેરના લેખપર સૌ કોઇ દોડે, હાંરે માંહી લેખ દોહેલો
જે નર સુરા સુન મુખ થઇને, લડે તે સૌથી પેહેલો–જેમ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સુન મુખ થઇને, ધઢ ગગનનો ચીનો,
સુન શીખર ચોગાન માંહી, નુર રણુકાર દીનો–જેમ.

રાગ ધનાસરી—૭

મારે મન તો સવળુ ભાસે, લોક અવળું વિચારે
આપે હીંદુ, આપે મુસલમાન, દુઇ કોનામે પાડે ...ટેક
ઘાટ તો એ બીજો ઘડયો, જીવ ઇસ્મ[1] રૂપી લોકો
એમાં તો કાઇ વીગત નથી, કહો ચાવલ કે ચોખો.
પહેલાં તો સાંઇ આપે હતા, પછીથી હઝરત કીધા
આપસમાંથી સઉ ઉપજ કરી, લે નામ બીજાંરે દીધાં
લોકોનું જો કીધું કરૂં, તો મારૂં કારજ બગાડે
હીંદુ મુસલમાન બે અળગા નીરખે[2], સાહેબથી વીઘ્ન પાડે
શાહ કાયમદીન કે મન પીયુ એક હય, હારે દુઇ
દુતીયાકુ મારો
મ્હારે તો સાહેબ થકી કાજ છે, લોક મન માને તે વિચારો.

---

૧. નામ ૨ જુવે, ગણે.

રાગ ધનાસરી—૮

જહાં દેખું વહાં પીયુ પીયુ, બીન પીયુ કુછ નાહીં
કહોરે સૈયે મેં પીયુ છોડ કર, ઓર જાઉંરે કાહીં....ટેક
હાં કીસે કહું મેં, ઓર ના કીસે કહું રે,
મારૂં કીસે મેં, દુઃખ કીસે દેઉરે...જહાં૦
જોગી કીસે કહું મેં, નામ કીસકારે લેઉં
જોગન કીસકોરે કહું, ભીક્ષા કીસકોરે દેઉં....જહાં૦
મુરગી કીસે કહું મે, એંડે કીસકેરે ખાઉં
બકરી કીસે કહું મે, કીસ પર છુરીરે ચલાંઉ....જહાં૦
હરણ કીસે કહું મેં, શીકાર કીસકા ખેલને જાઉં
માંરૂં અબ કીસે મેં, માંસ કીસકારે ખાઉં....જહાં૦
ચંબેલી કીસે કહું મેં, ફુલ કીસકે ચુનાવું
માલી કીસે કહું મેં, હાર કીસ કને ગુંથાવું....જહાં૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, હાંરે પીયુ પીયુ બુજે
બાજ પીયુ બીન અબ, કુછ ઓર ન સુજે....જહાં૦

રાગ ધનાસરી—૯

ઉમર અબસ[૧] ખોવે નહીં, ઘડી ઘડી પલ પલ તોરે,
જીવકું તો દુનીયા મીઠી લગે, પણ મોત કભી ન છોરે-ટેક.
માયામેં તો જીવ ખીલગ રહા, દુનીયા બ્હોતહી ભાવે,
ઓચીંતી આકે એક દીન, મોત પ્રાણ લે જાવે—ઉમર૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પીયા તો તેરે હુકમસેરે બોલે,
મોત રીઝક સબ તેરે હાથ, લે કર કોઇકે સીર ઢોલે-ઉમર૦

રાગ ધનાસરી—૧૦

બાઇ મારે પીયર ન સુઝે આવું રે,
હું તો લોકો થકી નહીં લાજુ રે—ટેક.
બાઇ, મારો ધણી એવો રૂડો રે,
તેણે ખાંતે પ્હેરાવ્યો ચુડો રે,
એ તો સોતરો જાણીએ[૨] વર પુરો રે—બાઇ૦

---

૧. ફોકટ, ૨. હજારોનો તે સ્વામી છે.

બાઇ, મારે એવો સમરથ સામીરે,
તેની પહેરી મેં કહ્યાં ને કામી રે,
એવું જગ જાણે તો એ વર પામીરે—બાઇ૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીને મન વર ભાવેરે,
દીન દીન અધીક પ્રીત તેની થાવે રે,
પીયુ બીન બીજો કોઇ ચીંત ન આવે રે—બાઇ૦

રાગ ધનાસરી-૧૧

બોલે સોહી પીયુ લોકો બુજેરે, ઉસ બીન નહી કોઇ દુજેરે-ટેક.
કલાઇ રૂપે બીચ જયું પાની રે,
સાહેબ, બંદા યું દો જાની રે,
જુદી મરે તો એક પીછાની રે.—બોલે સોહી૦
લોક જાણે પીયુ ઉપરસે આવે રે,
ભુલા યુંહી જનમ ગુમાવે રે,
ઘટ ગુરીજન મરમ કોઇ ન પાવે રે—બોલે સહી૦
ઉચે દેખીને જનમ ખોવે રે,
દેખે ઉંચે પીયુ ન હોવે રે,
જોગ કરી મરે તોયે ન જોવે રે—બોલે સોહી૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે પીયુ પાસા રે,
જાં જાને વાંહી બાસા રે,
ઘટમેં સબી હય તમાશા રે—બોલે સોહી૦

રાગ ધનાસરી—૧૨

અપને પીર છોડ ના કહીં જાઇયે રે,
ખીદમત કીજીયે, ઉનસે છુટક પાઇયે રે-ટેક.
અવ્વલ પીર દેખ, ઓર જગ જાવે રે,
ઇમાન આપસકા વોહી ગુમાવે રે,
દીન દુનીયામેં ઉસે ઠોર ન પાવે રે–અપને પીર૦

---

૧. બુરાઇ.

જો પીર કરે સોહી માનીયે રે,
કુલકૃત[૧] દીકરી સભી ભાનીયે[૨] રે,
જો પીર પાયા વોહી ખુબ કર જાનીયેં રે—અપને પીર.
ઓાર પીર પર ચીત ન લાઇયેં રે,
અપને પીર પર બલબલ જાઇયેં રે,
જો રૂઠા હોય તો લાકે મનાઇયેં રે—અપને પીર૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે ભોડ દુજેકા હેવારે,
તેરે પીરકી તું કર સેવા રે,
ઉનસેં પાવે ન્યામત મેવારે—અપને પીર૦

રાગ ધનારુરી—૧૩

જ્ઞાની, ઘટકું ખોજે સોહી પીયુ પાવે,
તપ લે બેઠા ઇન જુઠે મનસે, હાથ કુછ ન આવે,
પાને પુસ્તકાં પઢીતાં વાંચે, જુલે તીરથ નાહાવે—ઘટકું૦
બેરાગી ટીલે ટમકે કાઢે, ઓાર જનઝન બજાવેરે,
વરતીયા નીયમ ધરમ પાલે, દુતીયાકો ન ગીટાવે રે—ઘટકું૦
મુસલમાન દોડ મક્કે જાવે, દુના આપન ન થાવે રે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે આપા ખુદા, તેજમેં તેજ મીલ
જાવેરે—ઘટકું૦

રાગ આસાવરી—૧

આજ હમારી બજમા[૩] શાદી બની હય.
જેના જે ઘટમેં ખુબ ફલી હય—ટેક.
ગગન મંડળમેં મોયા બીરાજે,
અનહદ તુરેકા બાજત હૈ બાજે,
એસા મોયા મેરા રે છાજે—આજ હમારી૦
આસન બાસન મેરૂં બીછાવે,
સનમન તુરેકા દરસ દીખાવે.
મન મેરાં પીડકે જલવા હે ચાવે—આજ હમારી૦

૧. ખુશી ૨. ફૂલ ફરીને. ૩. મજલસ

જ્ઞાન વકીલ વીકાલત લાયા,
અજન, લેહે, દોનો ગવાહી પુરાયા,
સતગુરૂ કાજીને નેકા રે પઢાયા—આજ હમારી૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી તાસે બ્યાહુ[1] કીયા,
જે હે સબી જુગતકા રે પીયા,
તાકું દેખત ખુદ ગયા રે હૈયા—આજ હમારી૦

રાગ આસાવરી ૨

મોહે પ્રીત પીયા સુ રે લાગી, દુગધા દુઇ સબ દુર ભાગી—ટેક.
મન હસ્તી કું લે ઝેર કર ડાલા,
ખુદી પરદા દુર નીકાલા,
તબ પરગટ ભયા નુરી ઉજાલા....મોહ પ્રીત૦
મુરશીદ કામીલ બડે મેહરબાના,
માર જલાયા ગેર તોફાના,
અગમગ દેખા નુર નીશાના—મોહે પ્રીત૦
જહાં દેખું બ્હાં વોહી રે વોહી,
દેખત દેખન દુઇ ભુલ ગઇ,
જહાં કે તહાં એક હો રહી—મોહે પ્રીત૦
કાયમદીન ચીસ્તી ખુદી કું રે ખોવે,
બેખુદ હોકર નુર બસ્તુ જોવે,
વતન અસલમેં સુરત એક હોવે—મોહે પ્રીત૦

રાગ આસાવરી-૩

દરશન તેરા રે મુજે પીયા ભાવે,
પીયુ મીલે સે સબ દુઃખ જાવે....ટેક.
પીયુજી મેરા આવે મુજ ભણી,
પ્રીત જો લાગી મુજે ઉસકી ઘણી,
અબ ઘર આવો તુમ મેરે ધણી....દરશન તેરા૦

---

૧. લગન.

સુરીજન મેરે તુમ સેજે રે આવો,
પ્રેમ પ્યાલા ભર મુજકું પીલાવો,
મુખડે મીઠે સેં શબ્દ સુનાવો...દરશન તેરા૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકું પીયુજી રે પાયા,
આપા પડદા દુર ખીસાયા,
તો સુખ દર્શન શાહકા પાયા....દરશન તેરા૦

રાગ આસાવરી-૪

એ ગઢ જીતે સોહી ચરણ પાવે,
તેજ મેં તેજ સો એક હો જાવે....એ ગઢ૦
કાયા નગરમેં બ્હોત મેહેવાસા,
રાજા બડા કામ[1], ક્રોધ વજીર ખાસા,
ચાડીયા લાલચ ના છોડે રે પાસા....એ ગઢ૦
માયા પટેલ, લોભ હવાલદાર,
કાલ કોટવાલ, દેસાઇ બીચાર,
ડહાપણ તલાટી મો લુટે અપાર....એ ગઢ૦
રાજા નગર મેં કાઢે વેરા,
શેઠકે દીલ મેં કુડ ઘણેરા,
સબ ચોરૂં મીલ કર નગર કું ઘેરા....એ ગઢ૦
દુતીયા ધાડ ફીરતા છુટા,
હરખ ગરાસીયા મારે રે સોટા.
ચોદશમેં હોવે લુટમ લુટા...એ ગઢ૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે એ ગઢ ભારી,
કિન કિન બિપતા મેં વેરવાઇ કાઢી,
જો ચીને સો સોહાગણ પ્યારી...એ ગઢ૦

રાગ આસાવરી-૫

ગ્નાનકી ફોજ્યં દે તું સજ્જ[2], માર ચોરૂંકું નૌબન બજ્જ....ટેક.
આછજી તલવારે બડાઇકું માર,
ક્ષમાકી ઢાલસે ક્રોધ કું કાડ,
પ્રેમ બરછી મે કર લાજ કું હાર...ગ્નાનકી ફોજ્યં૦

---

1. મેહેવાન. બિકાર   2. તૈયાર કર.

સતોષ બંદુકને માશા લોભ તોડ,
પ્રેમ ઇશકને બીચાર કું છોડ
મબુરી કનારીને અહકાર કુ ફોડ જ્ઞાનકી ફોજએ૦
અધ્યત મોટેસે દુતીયા ફુડ,
ભાવ પણ બીનીયાન લે કુડકુ ચડા,
ઈમાન કોહાડીને ડહાપણ ગીગ જ્ઞાનકી ફોજએ૦
વહેદી લગામ હુગખકુ દે,
જ્ઞાન પાણીસે ધો ગીન ગીન કે,
કડવે વચન સો મીઠે કર લે જ્ઞાનકી ફોજએ૦
શાહ કાયમદીન ચીન્તી જ્ઞાનકી ફોજ ચડાઈ,
સુગત હથીયાર ને કીતી લડાઈ,
માર ચોરૂં કુ નોબત બજાઈ ..જ્ઞાનકી ફોજએ૦

રાગ આસાવરી—૬

કહાં હુયરે એનો કોઇ આજ, બીરેહકી જાલ બુજાવન હાર ટેક
બાણ જો છુટા પ્રેમકારે સો લાગા કલેજે ઘાય,
હે ઐસા કોઇ ઇસ જગમે, ઓખડ[1] ઇસકા બતાય કહા૦
જાલ જો છુટી બીરેહ કેરી આગ દીયા સો તન મન જલાય
ભીતરમે સો ચિણગી લગી સો પીયા બીન કોન બુજાય કહા૦
શાહ કાયમદીન ચીન્તી બીરેહ કે મારે ભુલ ગયે શુધ સાન,
નબી મોહમદે મેહેર જો કીતી, પાયુ મીલાયા આન . કહા૦

રાગ આસાવરી—૭

ઓ સૈયો પીયેરને જઇ કહેજો સવાગ,
મારે જાવુ સાવરીયે ગામ ટેક
પાયેરમા તો રૂડુ લાગે, સાવરાયે મન નવ થાય,
વાણોતરજી તેડવાને આવ, બીન તેડે ન જવાય ઓ૦
સાવરીયે જાતા અઘરૂ લાગે, પાયેરમા સુખ ને રાજ,
સ્વામીજીએ તેડુ મોકલ્યુ, રહ્યુ ન જાય મોસે આજ.. ઓ૦

---

૧ ઓસડ   ૨ સાસર

મને મ્હારો સાવરો વ્હાલો લાગે, નહીં પીયેરનો પાસ,
સ્વામીજીને ચરણે જાતાં, તો રૂડું લાગે છે ખાસ....ઓ૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીને સાવરીયે જાવું, મેલી કુટુંબની આશ,
આટલા દહાડા પીયેરમાં રમતાં, હવે જાવું ધણીની પાસ[૧]....ઓ૦

રાગ આસાવરી ૮

ભાઇઓ સબકું છેલ્લી સલામ, ફીર નહી આવીંગે ઇસી ઠામ....ટેક.
વાણોતર આયા સાવરે કેરા, અબ છોડી પીયેરકી આસ,
સબ કોઇ કહેવે મીલકર કાઢો, પોહોંચાવો ધણીકી પાસ....ભાઇઓ.
ઇત્ને દીન તો હસ્તે ખેલતે, સબ સૈયુંમે ખુશહાલ,
ઓચીંતે તો આહેર આયે, નીકાલે ટોલેસેં ટાલ...ભાઇઓ.
જો આવે સો રોને લાગે, ના પુછે કોઇ દુઃખકી બાત,
પાલખી બેઠ કર સ્વારી ચલી, છોડા પીયરકા સાથ - ભાઇઓ૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, મોત કીસે ન છોડે, કોઇ આજ કોઇ કાલ.
સાવરે જાતાં દુઃખ ન લાઇયેં, સબકા યેહી હવાલ...ભાઇઓ.

રાગ આસાવરી-૯

સ્વામી મેરા રે મુજ ઘર આવે, મુજ ઘર આવે ને પ્રેમ પીલાવે....ટેક.
આપસ આપસકે રંગમે, ફિરે મસ્ત સબ કોઇ,
મેં રંગ રાતી પીયુજી કેરી, મુખ દેખે સુખ હોઇ–સ્વામી૦
લોહીકા તો પાણી હુવા હય, પીંજરેકી બનાઇ નાવ,
દરશન કારણે સબ સુખ ખોયા, રખા સાંઇ પર ભાવ....સ્વામી૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી દરશન કારણ, જીવ શાહમેં લગાયા,
નબી રસુલને મેહેર જો કીતી, તો પલમેં સુરીજન પાયા.

રાગ આસાવરી-૧૦

સાહેબ તેરા મીલના હય કુચ ન્યારા,
લોક ભુલા ફીરે યુંહી સારા....ટેક.
જોગી જોગ કરં કર ભુલે, અને બ્હોત તપ કમાયારે,
ઉંધે મસ્તક બ્હોતી લટકે, તો બી પીયુ ન પાયા ...સાહેબ

---

૧. દુનીયા મુકીને ખુદા પાસે જવા વિશે આ છે.

પંડીત બેદ પઢપઢ ભુલે, ઓર હવન હોમ જલાયારે,
હર હર કરતાં ગયા જનમારા, તોભી હરી ના પાયા....સાહેબ૦
મુલ્લાં, કાજી સબ પઢ પઢ ભુલે, કાલ, ક્રોધ ન મીટાયારે,
તસબીહ ફીર ફીર ઉંગલીયાં ઘસા ગઇ, તોભી પીયુ નવ પાયા....સા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે, સુનો ભાઇ જ્ઞાની, મન પવન
વશ લાવે,
સુરત નુરત લે અગમ ચઢાવે, તો દરશન શાહકા પાવે...સાહેબ.

રાગ આસવરી—૧૧

તપસી કયા લેકર બેઠા હે ભામા,
મેરે સાહેબ સું હેરે કામા....ટેક.
હરણુ રોઝ[1] સદા જગલ સેવે, વાગોલ[2] ઉંધી લટકાવેરે,
ઇસ જોગમેં જો સાચ હોવે તો, ઉનકુ સાંઇ ના પાવે ?–તપસી.
ખોજે[3], ખસ્સી[4] તો કછોટ બંધ રહેવે, મછકછ જલમેં નાહવેરે,
બાલક બચ્ચા દુધ પીકે રહેવે, તો ઉનકુ સાંઇ નાપાવે ?–તપસી.
ગાયાં ભેસાં તો મુખસેં ન બોલે, કીડી શબદ ન સુનાવેરે,
ચકલણુ[5] તો નૈના બંધ રાખે, ઉનકુ સાંઇ ના પાવે ?–તપસી.
કુંજણીયાં[6] તુંહી તુંહી પોકારે, ઓર કબુતર ગુંજ ચડાવેરે,
સાંઢે કી એલ[7] ઓઝલમેં[8] રહેવે, તો ઉનકુ સાંઇ ના પાવે?–તપસી.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સુનો ભાઇ જ્ઞાની,
જોગ જાગે ન પીયુ પાવેરે,
જીવત મરતક જો હો રહેવે, એકાએક હો જાવે...તપસી.

રાગ આસાવરી—૧૨

સાહેબ રાત રાખોને મેરા, મેં ફકીર ગરીબ હું તેરા...ટેક.
જો દમ જીવે બીના અન પાણી, સો નહી ગુંજાશ હમારી
મેં પાજી કીસ લેખે માહી, હે સબ છાજ્યાં તુમારી–સાહેબ

---

૧ રોઝ એટલે કાળીયર, હરીયાર ૨ વનવાગળુ ૩ નપુસક.
૪ ખસ્સી કીધેલા ૫ આંધળા ચાકણ, ચકલણ ૬ કુંજ પક્ષી ૭ સાંઢમાં
રહેનારી અછવગ ૮ પરદામા, વાનપ્રસ્ત હાલતમા.

ચોર કાયાકે સબ વશ કીયે, ઓર દીયા સો જીવકું આધારા
મુજ ફકીરકા કયારે આશરા, તુમહી ઉતારો પારા–સાહેબ.
કાયમદીન ચીશતી કહે, સુનો મેરે સાહેબ, દીયો સંતોષ મુજે આજ
સાબીતીસે જનમ પાર પાડો. બાંહય ગ્રહેકી લાજ–સાહેબ.

રાગ આસાવરી—૧૩

પંડીતા બોલે સોઇ રહેમાના, નહી હમ, હમમેં વો જાનારે[1]....ટેક
ચામકી આંખુસે તો દેખે, ને ભીતર ભેદ ન જાને,
અવલી મતસે ડેરા હુવા હય, તો કયું કર એક પીછાને–પંડીતા.
ચોરકે મન ચોર દીસે ને, શાહ કે મન શાહુકાર
આપસસે તો દુર કર દેખે, દેવે સાયાં સીર ભાર–પંડીતા.
સુન શીખરકા તખત હાથ આયા, વહાં હે બાસ હમારા
તુર નાદકા બાજતરે બાજે, રોમ રોમ ટંકારા–પંડીતા.
કોંન સુને ઓર કોંન સુનાવે, કોન આવે, કોન જાવે,
અરસપરસ દો એક રંગ હોવે, કોણ અર્થ બતાવે–પંડીતા.
સબ જીવ મીલ એક જીનસ હય, ઘાટ જુદા જુદા ઘડીયા,
આપે શાહ લે બંદા કહેલાના. કરમ બંધન દેહી ધરીયા–પંડીતા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી, સાજન એક હો રહે, મીટા કરમકા ફાંસા,
જીસ મેદાનકી કોઇ ખબર ન પાવે, વાંહી લીયા હમને બાસા–પંડીતા.

રાગ આસાવરી—૧૪

હમ અલમસ્ત ફકીર સાંઇકે, નહીં કોઇ હદ કે સગે રે....ટેક.
હીંદુમેં બી હમતો નાંહી, નહીં મુસલમાનારે
સુન મેં નુરી સાહેબ ન્યારા, તાસેં હમારા ધ્યાનારે–હમ.
ન રૂખ કીજીયે રફઝ[2] કેરી, ન કીજીયે તરફ સુન્ની
સુન શીખર પર રણુંકારા, વાંહી હમારી ધુની–હમ.
જોગી નાહી નેં જતી નાહી, નાહી ગ્રહસ્થ સંસારી
ભીતર ઘરકે કીંગરે ઝલકે, તાપર સુરત હમારી–હમ.

---

૧ હું નથી પણ મારામાં તે પ્રીતમ છે તેજ એ છે.
૨ રાવજીપણું.

બ્રામણ નાહી સરવણ નાહી, નાહી મુની તપસી
ભીંતર ન્યારી બાજી ખેલેં, પાક નુરી રબમેં-હમ.
મીર બી નાહી ને પીર બી નાહી, નાહી અતીત બેરાગી
સબમેં ન્યારા અલેક નીરંજન, તાસે ધુની લાગી-હમ.
પંડીત નાહી, મહંત નાહી, નાહી મુલાં કાજી,
ભીતર નુરી બાજા બાજે, મોહી રગસે રાજી-હમ.
તસબી પડેં ન માલા જંપે, ન વાચેં બેદ પુગના
પાક પરવરદેગાર મેંતી, લાગી સુરતા ધ્યાના-હમ.
ન દાવત પડેં, ન અઝમત ચલાયેં, ન રાખેં પરછા પુજા
આપસ ભુલ કે, હકકું પાયા, માણું દીદાર મૌજાં-હમ.
ન તીરથ જાયં, ન જાતરા જાવેં, ન જાવેં મેલેઠેલે
ભીતર દાયમ સફર જો કરીયે, હકકી તરફ અકેલે-હમ
ખુદી હય વહાં ખુદા નહી, નહી ખુદી વહા સાઇ
સતગુરૂ સાહેબે મેહેર જો કીતી, દીયા અલેક બતાઇ-હમ
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, પ્રેમ પાખસે, સુરત ગગન ઉડાઇ
અધર ચઢ અલેકકુ દેખા, થાનક અસલી પાઇ-હમ.

રાગ આસાવરી—૧૫

તુમ કયું લપટાએ બીચ મોજા, નુરી સાહેબકુ ન ખોજા...ટેક
આયેથે કહાસે કહાં જાના હય, મોહી બીચાર ન કીનારે,
માયાકે ફંદેમે લોભાના, ધ્યાન કછુ ન લીના-તુમ
માયા દેખત અવલ લાગે, જયસા ઇદ્રાવનરે,
ઉપર રંગ રંગીલા દીસે, માહે કડવી ગંધ-તુમ
માયાને સબ જગકુ ખાયા, ઉસે કોઇ ન ખાયરે,
જીવત મર સુન શીખર ચઢા, સોઇ નર બચ જાય-તુમ
શેખ, સૈયદ જગ રોશન હોવે, ઓર હોવે ગવ રાનારે,
એ સબ ભેખ હે ઇસ તરફકા, ફેનાકા એ પહાના-તુમ
આપા ભુલ સુરત ચલાવે, જાવે બીચ ચોગાનારે,
અલેક નિરંજનસે જો મીલે સોહી ને પીછાના-તુમ

દીદાર કેરા યેહી વખત હય, જબ લગ હય એ કાયારે,
અબ ચેતા સોહી ચેત ગયારે, ગાફીલ તો છેતરાયા–તુમ.
ઇસ જગમેં કંહી છેતરાયે, ઓર ચેતાજ વિરલા કોઇરે,
જો ચેતા સો નુર અલેકમેં, તો રહા એકજ હોઇ–તુમ.
અસલ વતન તુમારા નીરંજન, તાકું ખોજો ભાઇરે,
સતગુરૂ પીરકી સેવા કરો, દેવે રાહ બતાઇ–તુમ.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી સુન શીખર ચઢ, નુરમેં નુર મીલાયારે,
અચેત હોય સો ચેતો ભાઇ, મનખા જનમ જાય ધાયા–તુમ.

રાગ આસાવરી—૧૬

સાહેબ મેરા એસે રાજી ના હોવે
જો તું અનેક ભેખ પર જોવે.
જીસહી પંથકા તું ભેખ પહેરે, સો પંથકે લોક તુજે ચહાવે
પુરણ બ્રહ્મકો જીસને ચીના, વો તો સબકો ભાવે.
ભભુત ચઢાવે સન્યાસી સબ હોવે વાસંગ રાજી
અલેક નારાયણ જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.
કાન ફટાવે તો કાન ફાટે સબ હોવે ઉન સંગ રાજી
નાથ નીરંજન જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.
વમલ બાંધે તો વરતીએ હોવે સબ ઉન સંગ રાજી
અરીહંત પરભુ જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.
કંઠી બાંધે ને તીલક બનાવે તો વેરાગી ઉનસે રાજી
રામ નીરંજન જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.
દાઢી રખે તો મુસલમાન હોવે ઉસસે સબ રાજી
અલખ અલ્લા જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.
જોત જલાવે તો બીજ પંથી સબ હોવે વા સંગ રાજી
નકલંક નીરંજન જો ઇસસે રીઝે તો ન્યારી હોવે બાજી.
પ્રણામ કહે તો પ્રણામી સબ હોવે વા સંગ રાજી
અખંડ અલેક જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.
નુર કર માટી પોલ પીવે તો અતીયે આઠીયે ગાજી
નુરી સાહેબ જો ઇસસે રીઝે, તો ન્યારી હોવે બાજી.

ગીતા વાંચે ને કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહેવે આતમ વાસંગ રાજી
પુરણ બ્રહ્મ જો ઇસસે રીઝે તો ન્યારી હોવે બાજી.
નાચા કાકા કે પંથમેં પેઠે કાકા પંથી સબ રાજી
કાકા પંથસે સાહેબ રીઝે તો ન્યારી હોવે બાજી.
બડે બડેને ભેખ ધરે સો તો પીછલુંકી છુવાઇ
જીસને જીસને પંથ ચલાયા તો રોટીકી રાહ ચલાઇ
નામ આપસકા પરગટ કરને બાનેકું દી બડાઇ
કોટ કીનારે કીતી સબ બકરીઆં તો પેઠી ઘરમેં ધાઇ.
ભેધડુકે પરચે હોવે સો તો દૈવત્ત ધારી
દીલ પાકસે રહેવે હઝુરી તો બાનાં[1] કોણ બીચારી
બાનેકું દેવે ટાલી સોભા દઇવત કે સીર લાગી
પોહોંચે પુરૂષ બીના હોય પરચા તો ભુલે લોક અભાગી.
એક પસુકું લે બાના પીનાઇ હેવા પડવાએ વનિક[2] હાટે
હરીકું જો બાના વહાલા હોવે તો જરા નહી ઉસકાટે[3]
અગમ પથકે મારગ જાતાં મછલી ફંદે અટકી
આપ સ્વાર્થ લે પારધીને તો નાખી ગીલકી ચટકી.
કરોડ ઉપાય કરો તુમ બાહેરકે પણ હરીકું ના ભાવે
મહીંકે બાને હોય હીરદેમેં તો પ્રેમ વહાં આવે[4]
પ્રેમ પ્યાલેકી કીલી કોઇ સતગુરૂકે હે પાસા
મન રાખ સ્થીર, સુરત લેહ લાવે તો પોહોંચે અગમ આકાશા.
પાંઉ બીન, પંખ બીન, કર બીન, પર બીન, અગમ પથકું ચલના
અનંત, અમર લોક બેઠે સોહી ઘાટ જા મીલના.
સુક્ષમ દેહીથી માયાકી, અબ હુઇ સો નુરી કાયા
આપપણું બીન લક્ષ લગાઇ તબ ઐસા પદ પાયા
અમર દેશ આપે અલખ હુય ઓર સબીકા નાશા
કાયમદીન ચીસ્તી બ્રહ્મ દેહીસે કીયા વહીં બાસા.

---

૧. બાનું એટલે કોઇ પથનો ભેખ લેવાને ૨ વાણીઆની દુકાને. ૩ ચળવળવું. ૪. જાહેર ભેખ કરતાં અદરના પ્રેમથી ખુદાને રાજી કરવામાં આવે એનાથી બીજી કોઇ ચીજ ચડતી નથી એ આમાં બતાવવામાં આવ્યું છે; એમાં કાંઇ કોઇ પથની બુરાઇ કરી નથી.

રાગ સારંગ—૧

સુરત આન ચઢાઇરે ગગનમેં, હું તો દોલત પાઇરે મગન મેં...ટેક
નુર તુરકા પાર જો નાહીં, અનહદ નાદ સુનાઇરે,
જ્યોત જ્યોત થકી ઝળકી ઉઠી, ફીર હું મ ઉસમેં સમાઇરે...સુરત.
પીતા હમારે સતગુરૂ સાહેબ, ન્યામત ઉનસે પાઇરે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી એક રંગ હુવે, દુજા ન કોઇ એસા ભાઇરે....સુરત.

રાગ સારંગ—૨

લીજ્જત[1] મેં તો પાઇરે દીદાર કેરી....ટેક.
હકકે નઝરૂં હકકું પાયા, ખતરા[2] દુઇ મીટાઇરે,
ઝગમગ ઝગમગ દરશન જો દેખા, તાપર સુરત લગાઇરે ..લી૦
નુર નાદકા બાજારે બાજે, તાપર પીયુકી રોશનાઇરે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ખુદી ભુલાયા, બેખુદ હો દેખા સાંઇરે...લી.

રાગ સારંગ—૩

ખોજત[3] આન સો પાઇરે, સુન સેજ તેરે....ટેક.
સતગુરૂ એસે મોકું પાયે, તેમણે ભાલ બતાઇરે,
ઇશ્ક લોભીયા સંગી હુવા, તનકી સાથ મેં આઇરે....ખોજત૦
ખુદી મેલસે અંગ હે ધોયા, બેખુદ જલમેં નાહાઇરે,
શીતલ સાલુડા[4] તન પર પેહેના, મોહોબ્બત મેહેંદી લગાઇરે....ખો.
ફના ઝરીયાન અંગે ન માવે, ઉન સુન માલા[5] ગલે બાઇરે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી એક હો રહે, ઘુંઘટ દુઇ ખીચાઇરે ...ખો.

રાગ સારંગ—૪

મોહબતાં લગાઇરે સાજનકેરી,
ખોટ બેપાર સબ છોડ દીયા, લીતી અલેક કમાઇરે....ટેક.

---

૧. સ્વાદ. ૨ શંકાઓ ૩. ઢુંઢતાં. ૪. શીતલ ગુણુનો સાલ્લો. ૫. ઉનમુની ક્રિયા.

ચોર કાયાકે સબ વશ કીયે, અદલકી નોબત બજાઇરે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દરશન પાયા, કર્ણીયાનો[1] રંગ
બધાઇરે....મોહબતાં.

રાગ સારંગ—૫

સંગત આન કરાઇરે પ્રીતમકી....ટેક.
ઇતને દીન ભુલે ભટકતેરે ખોઇ,
અબ સીધી રાહ મેં પાઇરે....સંગત૦
મુલ્લાં, કાજી, સબ ફીર દેખે,
કીને સુધી રાહ ન બતાઇરે....સંગત૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પીયુજી પેછાના,
ઉસ બીના દુજા ન કોઇરે.. સંગત૦

રાગ સારંગ-૬

પરગટ આન બધાઇરે ઇમાન કેરી....ટેક.
સાહેબ મુજપર મેહર જો કીતી, શીકર દીલુંકી મીટાઇરે,
કાયા નજરમે ભયા ઉજલા, એ સબ તેરી પનાહીરે[2].
જ્ઞાન પાણીસે ઘટકુ માંજ્યા, પ્રેમકી દોર લગાઇરે,
ઘટ ભીતર તો ધીર આઇ, સુતી નૈના જગાઇરે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દુનીયાં ખોઇ, એકહી રાહ ચલાઇરે.

રાગ સારંગ—૭

નૌબત આન બજાઇરે....ટેક.
ન તો યહાં કુછ કર ચલીયા, ન રાખે ટુક[3] સગાઇરે,
કાલે થે તો ઉજલે ભયે, ના કીતી કુછ કમાઇરે....નૌબત.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ધુરસે[4] ચેતે, પ્રીત પીયાસું લગાઇરે.

રાગ સારંગ—૮

ચાલાક બન ચડોરે લડાઇકુ....ટેક.
જ્ઞાન ઘોડે અસ્વાર હો તું,
પ્રેમકી બરછી પકડલે...ચાલાક બન૦

---

૧. ફરિસ્તાઓ ૨ પનાહી-આશ્રય ૩. જરા પણ. ૪. ધર ઘડીથી,
પહેલેથી.

ક્ષમાકી ઢાલ તું કમર બાંધે,
સુરતકી તલવાર હાથ કરલે....ચાલાક બન૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે ભાર મેહેવાસકો,
કોઉ ન લુટે એ નગરસે....ચાલાક બન૦

રાગ સારંગ—૯

ઘણા હો ભાવે તું તો મુજેહ....ટેક.
જયું ભમરા પુલ બાસપે ખેલા, પતગ પડે દેખ દીવારે,
લેલીપર જશું મજનુન મોહયા, ઝુલેખાં યુસફકુ દેખ ભુલેરે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી દરશનકે મારે, પડે હેં મસ્ત હાલરે
ઘણા હો ભાવે૦

રાગ સારંગ—૧૦

મન માહરૂં મોહયું વ્હાલાની સાથે....ટેક.
લોક પુછે મુજને હો સખી, કહાં છે રૂડો નાથ....મન મારૂં૦
નાથજી તો મારે હૈડે વસે, સાંભળ મારી વાત,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી હવે કોનાથી બીયે, માથે છે મોટો નાથ....મન૦

રાગ સારંગ—૧૧

સાંઇરે મીલનકી કુછ ન્યારી હે રાહ
મુસલમાન તો દોડે મકકે જાવે, દીલકે મરમ ના પાવેરે....ટેક.
મકકા મદીના તો મનમેં બસે, દુર કયા કાજે જાવે,
મસજીદ તો દીલકી ભલી, દુજે પથ્થર કે ઘર કહેલાવે....માં૦
હીંદુ તો દેવલ ડેરા પુજે, ભુલા તીરથ નાહાય,
તીરથ તો મનકી ભલી, દુજા ભામા કહેલાય...સાંઇરે૦
મેલ, સુતરકી જે કાયા ઘડી, તે નાહે ધોય ના પાવન થાય,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે સતગુરૂ એવો દેવે અલેક બતાય—ના.

રાગ સારંગ—૧૨

અલમસ્ત ફકીર દીદારકા ...ટેક.
કોઇ માંગે માલ ને કોઇ માંગે મુલક, કોઇ ભુખા ભોજનકા,
કોઇ માગે છોરૂને કોઇ માગે વાછરૂ, કોઇ ભુખા માલ ધનકા.

કોઇ જાય ડેરે ને કોઇ જાય મસ્જીદ, કીસે હે પ્યાર તીરથકા,
કોઇ માગે અમલને કોઇ માગે અમીરી, કોઇ ભુખા બાદશાહીકા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી એક હો રહે, ખીસ ગયા પરદા બીચકા.

રાગ સારંગ—૧૩

મેં પાયા ખઝાના નુરકા...ટેક.
કયા કરૂં માલને કયા કરૂં મિલકત, કયા કરૂં રંગ જુઠે ખેલકા,
કયા કરૂં ભભુતને કયા કરૂં ટીલા, રંગ હય જુઠા તીલકકા....મેં.
કયા કરૂં તાલને કયા કરૂં પખાવજ, કયા કરૂં ભામા ઝનઝનકા,
કયા કરૂં તસબીહ ને કયા કરૂં માલા, કયા કરૂં ભજન કાટકા–મેં.
કયા કરૂં જીન્નતને કયા કરૂં દોઝખ, મેં મસ્તાના હું તેરે દરસકા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી એક બુજે, ધ્યાન લીયા અલેક રાયકા–મેં.

રાગ મલાર—૧

ભ્રાંત ભાગી મુજ ખોજકી, સતગુરૂ રાહ બતાઇ,
શીખર ગઢકું ખોલકર, નુર બસ્તુ દેખાઇ....ટેક.
ખુદી દરવાજા ખુલ ગયા, બેખુદ મેદાન દેખા,
સુન શીખર પર નુર હય, તાકા પાર ન લેખા....ભ્રાંત ભાગી૦
ગગન મંડલ એક દેશ હય, તામેં બાજત તુરા,
અલેક તુરી દરશન હય, જા પોહોંચે કોઇ સુરા....ભ્રાંત ભાગી૦
ગગન આકાશ સબ સેંતી, ન્યારા સાંઇ હે નુરી,
મોઇ રબ જલીલસે[1], સુરત રહેવે હજુરી....ભ્રાંત ભાંગી૦
ઇશ્ક ધ્યાન દો પ્રગટે, મીટા સઘલા ખીગાડા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ઘટ ખોલ, દેખા નુર દીદારા....ભ્રાંત૦

રાગ મલાર—૨

ગેબી પુતલા ખેલે ઘટમેં, ઉસકા અજબ તમાશા,
ભીતર બોલે એકરે હંસા, તાકુ હરખ ન સાંસા....ટેક.
હાંરે નહી ઉસે કુટુંબ પરીવારા, નહી બ્હેન નહી ભાઇ,
નહી પીતાજીએ ઘડીયા, નહી જનમારે માઇ–ગેબી પુતલા૦

---

૧. મહાન ખુદા.

ના કુચ ઉસકુ રંગ હય, નહી શીકલન સુરત,
દો નેનુમેં રચ રહા હય, બીન ઘાટકી મુરત-ગેબી પુતલા૦
ના ઉસે મોત મારે, નહી જલાય ઉસે આગ,
ના કુછ ઉસકો મેલ હય, કે ધોને કીજીયે પાક-ગેબી પુતલા૦
આપા પરદા બીચ હય, દુઇ બુજો ગ્નાની,
યો સોહી આપો આપ હય, કુછ ઓર ન જાની-ગેબી પુતલા૦
જીવ તો નુર અરૂપ હય, વે સદાએ કાલ અમર,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પીયુ એક હય, કુછ નહી હે ઓર-ગેબી૦

રાગ મલ્લાર—૩.

સુરીજન મેરે ઘટમે, યાદ ઉસકી કરૂં
નમાઝમેં તો હાઝર રહું, દાયમ[1] રોઝે ધરૂં-સુરીજન.
વ્હેમ ગેર સબ દુર કીયા, દીલ રાખું હઝુર,
ગ્નાનીકી નેનુંસેં દીખું, મીઠે પીયાકા ઝહુર-સુરીજન.
આપા ખાના, મેં ન ખાઉં, ન પીયું ક્રોધકા પાણી
નીસદીન મેં રોઝે ધરૂં, બુજો તુમ અય ગ્નાની-સુરીજન.
શરીયતકી રાહ સચ હય, જો ફરમા ગયે રસુલ
દીલ તો લા-ગેર[2] રહે, સોહી બંદગી કબુલ-સુરીજન.
લોક તો બાહેર દેખ ભુલે, મેરે ભીતરકા કાજ
શાહ કાયમદીન હરદમ રોઝે ધરે, હઝુર પઢે નમાઝ-સુરીજન.

રાગ મલાર—૪.

જેને ઘેર આયો મીઠો સાહેબો તે છાનો કેમ રહેવે
આભજ ફાટયો ચોફેર, થીગલાં કહાં કહાં દેવે....ટેક.
ચાંદ તો ઉગે પુનમ રાતનો, વાદળથી કેટલો છુપાય
સ્હેજે તે આવ્યો સાહેબો, વાંકો કેમ દેખાય-જેને.
સમુદ્ર ઉભર્યો ગ્નાનનો, પાણી જલથલ થાય
ડુંગર પરવત લઇ પાલ કરે, તોયે બંધ ન થાય-જેને.
જેની જેનું પ્રીતરે, તે કેમ કરીને મેલે
જેને સાહેબથી નેહ સાચો, તે પ્રેમ ખેલ ખેલે-જેને.

---

૧. હમેશા. ૨. ગેર ચીજ વગર.

પ્રીતડી તે લાગી પ્રેમની, મેલી લોકની લાજ
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીને પીયુ મળ્યા, થયું સુખનું રાજ—જેને.

રાગ મલાર—૫.

માયા બેઠી છે વાટમાં માણસને કાને આલે
સંસાર સુખ તો એવું છે, ઘરે જાવા ન આલે ...ટેક.
ના કોઇ એને વશ કરે, પૃથ્વી લીધી લુટી
નવ ખંડ ચાર ખુટમાં, કોઇએ નવ મુકી—માયા.
કોઇથી વેગળી ના ખસે, કામણ મોહની કરે
મહા જાળ માયા નાખે ફાંદો વો કુવે પડે—માયા.
આપો મેલી ને માયા તજી, તે નર સાહેબ કને ગયા
એના પાસમાં જે મળ્યા, તે ભટકતાજ રહયા—માયા.
સોનું સો વરસ રહે ભોંયમાં, તોયે રજ તેજ ન મરે
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી, નેહ સાહેબ સું સાધો,
તે માયાથી તરે—માયા.

રાગ નટ—૧

સુન શીખરકી બાતાં જાને ન કોઇ
નુર હય ઓર તુર હય, ગઢકે કીંગરે વો સુર હય.
ઓર જોર હય જલાલીયત અપાર
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી બાતીનકી બાત[1], જાને કોઇ ફકીર.

રાગ નટ—૨

સોઇરે ગઢ પર નોબત ગડગડેર
જહાં નહી પાપ ને પુન, ધરમ કરમ, ઝલકે નુર નીશાન
જહાં નહી છાંવ ધુપ દીન રૈન, વહાં અલેક તમાશા.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સોઇ ગઢ ચડે
વહાં નહી ઘાટ બનાવ.

---

૧ અંતરની વાત. ૨ વાગે.

રાગ નટ—૩

પીયાજીકી બાતાં જે કોઇ બુજે, જે કોઇ બુજે ઉસકુ રે સુઝે.
જીસ ઘટમેં નહી ભયારે ઉજાલા, દરશન ખોજત જનમ ગુમાયા
કાયા નગરમેં તો સાયાં બસે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે હીલમીલ રહે
જ્યું રે નેનમેરે પુતલી હસે.

રાગ નટ—૪

તુમ સમજોરે લોકો પીયુ પાસ હય.
ઘટમે અરશ, ઘટમેં કુરસ, ઘટમેં સબી તમાશા હય.
ઘટમેં મકકા, ઘટમે મદીના, ઘટમેં મલાયક[1] કુદરત રબ્બી[2],
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી, ઘટમેરે સાજન, ઓર ભામા સબી.

રાગ નટ—૫

ઓરે જીવડા જીવનકી રોશનાઇ.
જીવતે જીને પીયુ નારે પાયા, સો મુવે પીછુ કહાંસેરે જોવે.
સુરીજન કો તેને યહાં ન બુજા, વહાં દરશન કહાંસેરે પાવે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સતગુરૂ સેવો, જીવત અલેક મીલાવે.

રાગ નટ—૬

એક પલમેંરે સાજન ના કરો મન ભારી
પીડ પ્રેમકી અલ્લાહરે મોઇ કયારે બુજે, નહી હે હીરદે ઘાવ-કારી.
દીલ કમલમે અંધારા ભયા, બીના નેન કયું રે સુઝે.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સતગુરૂ સેવો, તો દેવે બતાઇ.

રાગ નટ—૭

રાગ હમારે મન જોગસેં અધીક.
માયા મમતા સબી છુટી, સબહી મીલકે મનકી ઉલઝણ ભાગી.
કાલ, ક્રોધ માર ડાલે, મન પવનકું વશરે કીતા
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકું ધ્યાન જો લાગા, રૂમ રૂમ પીયુ બોલે.

---

૧. ફરિશ્તાઓ. ૨. ખુદા

રાગ નટ—૮

નાવ જો બેઠી દુલહન તમારી,
નબી. મુહમ્મદ નાવ હમારી
માંઇ ચલાવન હારે.
ખ્વાજા ખીદર[૧] દોસ્ત ખુદાકે, બરકત ઉનકી પીયુ પાર પાડે.

રાગ ગોડી—૧

સુન મેહલમેં એક ઝલકે જોતી,
આપા છોડ કર ચીન લો મોતી...ટેક.
ખબર બાહેરકી સબ બીસરાઓ,
સુરત ઉલટ લે ગગન ચઢાઓ...સુન૦
પ્રેમ પ્યાલેકી લેહેર જો આવે,
સુરત અગોચર ફોડકે જાવે...સુન૦
અગમ મેદાનમેં સુરત જો લાગે,
જહાં ઝલમલ નુર ઝલક જાગે...સુન૦
જોત જોતીકી ગુજારે ખાવે,
ઉસે નીરખે સાંઇ સતગુરૂ કહેલાવે...સુન૦
લખ બરસ તક ધ્યાન લગાવે,
બીના સતગુરૂ પીયુ ન પાવે...સુન૦
મેહેર પીરકી કબુ જો હોવે,
પલમેં પરગટ દીદાર જોવે...સુન૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી બસ્તુ પરકાશા,
નુર નુરકા અજબ તમાશા...સુન૦
જત દેખું ઉત[૨] નુર દેખાવે,
પ્યારે બીના કુછ નજર ન આવે...સુન૦

---

૧ ખ્વાજા ખિદર (અ૦ સ૦) એક મોટા મહાત્મા ગણાય છે જેમનો સંબંધ હમેશા પાણી સાથે હોય છે.

૨ જ્યાં જોઉં ત્યાં

રાગ ગોડી—૨

સંગે મતગુરૂજીકે દરસ ધનીકા ભલેરે પાયા,
સ્હેજે દીખલાયા, ઇશ્ક મંતર મોકુ શીખલાયા...ટેક.
તણ ખુદી સોકંન દુર ગઇ નાસી,
અબ પીયા પ્યારેકી હુઇરે ખલાસી .. સંગે
ગગન મંડલમેં બાજા બજતા, નુરી નીશાન વા ઝગમગતા,
ઐસી ધુમધામસે નૌશા દેખા, તાકી ખુબી પાર ન લેખા...સંગે
સુરત પ્યારી પીયા કને ગઇ, દેખ દરશન મગન હો રહી,
ગેગ-ના મેહરમ[1] દીલકું ન ભાવે, દીદાર હકકા નઝર જો
આવે...સંગે
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી મુરાકબા[2] કીતા, મુજાહેદાસે ખતરા વશ લીતા
મુશાહેદા હજુરી ફીશશેખમે લાયા, ફીરસુલ,
ફના ફીલ્લાહહો બકાકું પાયા ..સંગે

રાગ ગોડી—૩

ઓ જીવડા તુ કયુ રહા લલચાય,
સુખ આનંદ તુજે બહોતરે ભાય ટેક
બેટા બેટી ત્રીયા પ્યારી લાગે,
માલ મીનકત બહોતરે માગે-ઓ જીવડા૦
સદા ન રહેવે તુ ઇસી ઠામે,
સુવે પીછુ કોઇ નહી આવે કામે-ઓ જીવડા૦
ખાના પીના તુજે બહોત કુછ ભાવે,
ઘર ધંધે મે જનમ ગુમાવે-ઓ જીવડા૦
કુડી દુનીયા પર કયા લોભાવે,
મોત વખત તું ઘણા પસ્તાવે-ઓ જીવડા૦
ઇમ દુનીયા પર કયુ તુ મોહયા
થોડે સે સુખમે જનમ જો ખોયા-ઓ જીવડા૦

---

૧ ના-મેહરમ-જેને મ્હોડુ ન દેખાડાય તે ૨ મુરાકબા, મુજાહેદા અને મુશાહેદા માટે જુઓ પાનુ ૩૯૧ ની ફુટનોટ

હાર ચલા અબ તું જનમારા,
સાથ ન આવે કોઇ ત્રીયા કે યારા—ઓ જીવડા૦
જો તું જીવે બરસ લખ કરોડા,
તોબી સ્વાર્થ દુનીયાકા ના હોય પુરા—ઓ જીવડા૦
શાન કાયમદીન કહે છોડ તું માયા,
કુછ કરલે બંદગી, નબેતર હે એ કાયા—ઓ જીવડા૦

રાગ ગોડી—૪

સુરીજનકા તુમ ધ્યાનજ રાખો,
હાય વેલા સબ દુર કરનાખો—ટેક.

બાહેર કે ભેખમે તો કુછ કાજ ન સરે,
મુખસે તો સાહેબ સાહેબ સબ કોઇ કરે—સુરીજનકા૦
હીરસ હવા તો સબ ઘટ લુટે,
ઇઝ્ઝત લીઝ્ઝત મેં જીવ ન છુટે—સુરીજનકા૦
મુસલમાન હીંદુ મે મમત જો લાગી,
નીરંજનકા નહી કોઇ સોહાગી—સુરીજનકા૦
આપ આપમેં મસ્ત સબ કોઇ,
માયા મોહની પગ જગ રહા મોહી—સુરીજનકા૦
કાલ દૈત્ય[1] સો સબકું બીલગા,
લોભ લાલચમેં નહી કોઇ અલગા—સુરીજનકા૦
આપા પડદા ખોવે ન કોઇ,
પરગટ સાંજન કહાસે જોઇ—સુરીજનકા૦
ચરન સાંઇકે તબ તુજે પાવે,
નુરમેં નુર સો એક હો જાવે—સુરીજનકા૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે ધ્યાન ધર,
દરશન ચાહે તો આપા બીસર—સુરીજનકા૦

રાગ ગોડી—૫

મુજ હેરે પીયા તેરી રે આશા.
જીધર દેખુ ઉધર પીયુ પરકાશા...ટેક.

---

૧. રાક્ષસ

પીયુ સાથ મુજે લાગારે નેહા,
તું મત દીજીયે મુજકુંરે છેહા....મુંજ હેરે૦
જીસકી સેજે પીયુજીરે આવે,
ઓહી દુલહન કયું કર દુઃખ પાવે....મુજ હેરે૦
જીસકે સીર પર તુંહી જો હોવે,
દુઃખ દરદ સબ ઉસકે ખોવે....મેજહેરે૦
મેંને જોડી હે તુજસેરે પ્રીત,
તું અબ રાખે પીયા મેરીરે ચીંત....મુજ હેરે૦
સુરીજન તેરા મુજે હેરે આજા,
તું અબ રાખે અલ્લાહ મેરીરે લાજ....મુજ હેરે૦
જો તું મુજકું પ્રેમ પીલાવે,
તો ચીત મેરે ઓર કછુ ન આવે....મુજ હેરે૦
ધ્યાન જો રાખે સુરીજન પાસા,
અલ્લાહ પુરે મેરે દીલકી આશા...મુજ હેરે૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પીયાં તેરા દાસ,
મન મલેચ્છકું દીજીયેરે સાફ...મુજ હેરે૦

રાગ ગોડી—૬

મત કોઇ લીજીયો મેરારે છેહ,
આજ મેરે શાહસુ લાગારે નેહ...ટેક.

પીયુજી સાથ મેં નેહ જોડા,
શીરકે છત્રકું કયું જાયરે છોડા,
દરશન કારણ મેં તન લોઢા[1]...મત કોઇ૦
પીયુજી મેરા મુજકુંરે ભાવે,
પીયુજી બીના કહો કયું પલ જાયે,
સાચે સાહેબ બીના નીંદ ન આવે...મત કોઇ૦
દરશન કારણ મણ સુખ ખોયા,
હીરદે ભીતર લાલન જોયા,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ઉસ પર મોહયા...મત કોઇ૦

1. રોળી નાખ્યું. લોટી નાખ્યું.

રાગ ગોડી--૭

બીકટ ખેલ હુય પ્રેમકા ભારી,
જો ઇસે બુજે વોહ શાહકી પ્યારી...ટેક.

જીસકા તન લોહુ હુવા ન પાણી,
વોહ કયા બુજે પ્રેમ કહાણી,
સો કયું હોવે શાહકી રાણી....બીકટ૦

પ્રીત પીયા સાથ જો લગાવે,
માંસ કાયાકા સબ ગલ જાવે,
પ્રેમ કહાણી સે ઉસકું રે પાવે....બીકટ૦

સુખ તંન રાતા જો સબ ખોવે,
નીંદ ભર એક પલક ન સોવે.
દરશન શાહકા તબ તું જોવે...બીકટ૦

શાહ બદરૂદ્દીન[1] શાહ કે પ્યારે,
શાહ ફરીદ[2] જો પીર હમારે,
મોઇનુદ્દીનને[3] પાર ઉતારે...બીકટ૦

શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકું જબ જોગ સુઝા,
ખેલ પ્રેમકા ઉને કુચ બુજા,
એક બીના ન દેખા દુજા....બીકટ૦

રાગ ગોડી--૮

સોહી ઘર ચીના મોએ[4] સોહી ઘર ચીના,
જહાં નુર દર્શન હુય મોએ સોહી ઘર ચીના-ટેક.
ઓર કોહુકા આસા નહી, જહાં આપો આપ હે મીતા,
તોફાન હુઇ સબ દુર કીયા, ધ્યાન ધણીકા લીના,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ગગન ચઢે, સુરત નીશાન ગાડ દીના-સોહી૦

---

૧. બદરૂદ્દીન બાવા એ પીર કાયમદીનના. પિતા-બાપ હતા.
૨. ફરીદ સાહેબ પીર કાયમદીનના એક મહાન વડીલ હતા. ૩. મોઇનુદ્દીન એ અજમેર શરીફવાળા ખ્વાજા સાહેબ છે. ૪. ગે.

રાગ ગોડી--૯

પીયુ આતે નહી કયું મુજ ઘરૂં....ટેક.
તુજ બીન મેં તો ફીરૂં રેં દીવાની,
બરસ જૈસી એક ઘડી....પીયુ૦
આપકી આપ રંગ રલીયાં માને,
જોગી સુતે બીચ મડી...પીયુ૦
સમર સમર પીયા તુજ બીન,
જોબન ગયો મેરો ઝડી....પીયુ૦
થોડામા વાએદા તુમને કીયા થા,
અબતો બેર હુઇરે બડી....પીયુ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દરશન કારણ,
પુલો સેં તો સેજ ભરી....પીયુ૦

રાગ ગોડી -૧૦

સૈયો કયું નરે બોલું મેં હસ કર ..ટેક.
સાજન મેરે મંદીર આયા,
રાખું બાંહી પકડ કર ..સૈયો૦
મુખ વચન તો પીયુજી કેરે,
લીખ રાખું દીલ ચીત પર...સૈયો.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ઘુંઘટ ખોલા,
પીયુ આયે મુજ ઘર....સૈયો૦

રાગ ગોડી--૧૧

પીયા જગ ભુલાયા આપ છુપ કર ..ટેક.
મુશલમાનકું મકકા બતાયા,
હીંદુ કું ભુલાયે બુત પર....પીયા૦
દોનો મીલે ભુલે પડે,
ડાલી અવલી મત કર....પીયા૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી મરમ સો બુજા,
કાઢા દીલ સે ખોજ કર....પીયા૦

રાગ ગોડી—૧૨

તેં તો ઘાટ ઘડા બીન થંભકા...ટેક.
સાતું આસમાન અધર જો રાખે,
મરમ સો બુજે તું તનકા....તેં તો ઘાટ૦
તેરી કુદરતકા પારજ નહી,
દેખત જો ચમકા....તેં તો ઘાટ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકા કોણ આશરા,
ખબર નહી ખુદ તનકા....તેં તો ઘાટ૦

બારમાસી.

એક અગમકે બાગમેં પ્યારા સો મેરા યાર હય,
સુખડેકી ખુબી કયા કહું, નુર બહોત ગુલઝાર હય....ટેક.
ગુલઝાર નુર ઝલકે ઘણા, પ્રીતમ પીયુ પરકાશ હય,
બાજે વાં અનહદ તુર જો, ખુબી તમાશા ખાસ હે.
કહાં પીયાકો આઉં મેં ઉસ ઠંડ રૂત કે માસકું,
દીદાર દીખલાવો મુજે, પુરો સો મનકી આશકુ.
પહેલા જો મહીના કારતક, સુન મેહેલમેં પ્રીતમ પીયા,
ઉસકું કોઇ દેખલાવ મુજે, કાંપે ઘણા મેરા હૈયા.
હૈયા મેરા કાંપે ઘણા, કહો મેં એકીલી કયું રહું,
ભરથાર બીન અબરે ગૈયાં, દુખડા સો મેં કીતના સહું ..એક૦
સૈયાં દુખ મીટા શકે સેજું નહી આયા સખી,
અબ ઠંડકી લેહેરાં ઘણી, સાજન બીના આવન લગી.
લગે કલેજે ભાલે સો અબ ઇશક કે કારી મુજે,
પીયા બીના કે ઘાવતો દીદાર બીન કેસે બુજે....એક૦
દુસરા મહીના માગસર, સુનમેં અજાયબ નુર હય,
પ્રીતમ પીયાકે દરસકી, કયા ખુબી તો ભરપુર હય.
મોઇ રાહ દરદ હેગા મુજે, સેજે નહી આયા સજંન,
દીન રેંન મુજે ગમતા નહી, હરદમ કરૂ ઉસકા ભજન.

ભજન અજંપા યાદ હુય, નીંદ્રા નહી પલ ભર મુજે,
જીવડા તડપતા હુય ઘણા, સો મેહેર નહી આતી તુજે.
જપું તુંજે, જીવડા ધુજે, થંડી ઘણી સો આજ હુય,
દીદાર દીખલાવો પીયા, તુમસેં હમારા કાજ હુય...એક૦
તીસરા જો મહીના પોસકા, મેદાનમેં ઝલકે નીશાન,
દીદાર ઉનેહી પાયા હે, જીને છોડા આપા ગુમાન.
ગુમાન મેરા મીટ ગયા, આજીજ ઘનીઓ મેં હુઇ,
મારા ક્રોધ ઔર કાલકું, છોડી મેં દુતીયા ઔર દુઇ.
દુઇ નહી મુજમેં હુવે, અદ્વૈત[૧] કે ઘર ખાસ હુય,
દરશન બીના જીના મુજે, હરદમ સાંસ ઉસાસ હુય.
સાંસ નીકલ કર જાયગા, આવો પીયા સેજે તુમે,
દીદારકી બેદંન[૨] હુઇ, કહો સખી કીતીક ખમે...એક૦
ચોથા મહીના માહકા, અગમ અગોચર લાલ હે,
વોઇ ઘર ચલનકી રાહમેં, ઉલટી સુરતકી ચાલ હે.
ચાલે જો કાસીદ વહાં કોઇ, ભેજું સંદેશા લીખ કરી,
અબ મેહેર તુમ મુજપે કરો, બેદંન[૩] મીતમ મુજપર પડી.
મીતમ પડી મુજપર ઘની, જાહેર મો હે તુમકુ પીયા,
અબ આજીજી કર કહું પીયા, કાયર હુવા મેરા હૈયા.
જીવડા મેરા તુજ બીન તપે, જપના પીયુજી મેં કરૂં,
અબ થડ બી પુરી હુઇ, આયા નહી પ્રીતમ ઘરૂં....એક૦
ફાગણ મહીના પાંચમા સુનમેં, અજબ ઝનકાર હે,
બાજે વાં અનહદ તુર સો, દરસન નુર દીદાર હે.
દીદાર બીન ઘેલી ભઇ, તન મન હુવા અબ બે ખબર,
દે દે દીલાસા મેં થકી, કેતા કરે જીવડા સબર.
કેતા કરૂં સબર હુવે, તનમેં મેરે હોલી જલે,
સબ સખી સાજન સેતી, આપ આપમેં રૂલીયાં[૪] કરે.
રૂલીયાં કરૂં તો કેસી મે, સાજન નહી મેરી કને,
દુખડા કહું કીસ બોલ કર, જો કોઇ મેરી બેદન સુને...એક૦

---

૧ બેહદાનિશન. એકના. ૨ વેદના, ૩ વેદના. દુઃખ. ૪ આનદ. મોજ.

છઠ્ઠા મહીના ચૈતરા, ચતુર ચિતસેં સુન હઝુર,
આંખો સે હાજર એન હે, પલ ભર નહી હે ઉસમે દુર.
દોરી લગી તુજ ધ્યાનકી, મુજકું ઘનેરા ભાવ હે,
દીદાર દેખલાવો મુજે, દેખનકા દીલકો ચહાવ હે.
ચહાવ નહીં દુજા મુજે, દીદારકા અબ પ્યાર હે,
લાવે મના કર પીયુકું, એસા નહીં કોઇ યાર હે.
દીલબર નહી એસા કોઇ, ઇતના કરે મેરા સો કામ,
ઇસ ધુપમેં જલબલ ગઇ, સબ મેરી ઇસ તનકી સો ચામ[1]....એક૦
વઇશાખ મહીના સાતમા, સુન જોત સો દેગી ઘણી,
સુરા પુરા જો હોવે તો, દેખે નજર કર ઉસ ભણી.
ઉસકે ઇશ્ક તીરે મુજે, લાગી કલેજે ચોટ હે,
દીદાર દેખનકા મુજે, સોખ અય પીયાજી બહોત હે.
બહોતેક બોલી બુલહે, કોયલ પીયુ પીયુ કરે,
તોતા તો બોલે બાગમેં, પાંતે[2] તો ઝાડુ કીં ઝરે
ઝરે સો અબ જોબન મેરા, પીયા બીના પીલી ભઇ,
પીયા બીનાકી બેદના, કીનકીનકું મેં કહુંરે સહી[3]....એક૦
આઠમાં મહીના જેઠકા, ઉદબુદ સો એસા ખેલ હે,
અગંમ અગોચર ચીનના, આશક કે મન તો સહેલ હે.
સેહેલા હુવે અબ હે મુજે, આવો પીયાજી પ્યારા ઘર,
કુરબાન કર ડાલું હુવે, તન મન સો મેં તેર ઉપર.
ઉપર અગંન પડે ઘણી, તિલ ભર નહી વાં છાંવ હે,
કહોને મુજકુ કોઇ હુવે, પીયા સો મેરા કહાં હે.
કહો કહાં પીયા મેરા, જાઉં સો મે ઉસ ગામકું,
પલમેં લંહુ અબ ચીન મો, અગમ અગોચર ધામકું....એક૦
નવમા મહીના અય સખી, બરાંકા[4] અબ હંગામ હે,
સુન માહીં જોત ઝલકે ઘણી, અષાડ ઉસકા નામ હે.
ઝરમર વરસે મેવલા, ઘોર મોર ટઉકારા કરે,

૧. ચામડી ૨ પાતરા, પાંદડાં ૩. સખી ૧ વરસાદનો.

બીજલી જો ચમકે વહાં ઘની, બાદલ ગગન મો ગડગડે,
ગડગડા બાદલ સબી, પંખી સો માલુમેં રહે,
પંથી સો અબ પંથ ના ચલે, આપ આપ કે ઘરકું ગ્રહે.
આપ આપકે ઘરમેં સખી, કરે મો રંગ રલીયાં સહી,
દીદાર બીન કલ ના પડે, પીયુ પીયુ કર પીલી ભઇ....એક૭

દસમા મહીના શ્રાવણા, સુનમેં તો નુર પરકાશ હે,
બાજે અનહદ તુર વાં, પરગટ તમાશા ખાસ હે.
ખાસા તમાશા પીયુકા, દિખલાઓ કોઇ મુજકું અબી,
ભાગે ત્રષ્ણા મેરીરે, દુખડાં જો દુર જાયે સબી.
સબ મીલ સહેલીયાં જાય કર, પીયા કે તંઇ યું કર કહો,
આજીજ અરજ યું કર કરે, એક બાર તુમ દીદાર દો.
દીદારકી આશા ઘણી, આવો પીયા હીલમીલ રહે
હોનું જો મીલ એક જાગ હો, દુઃખ સુખકી બાતાં કહેં....એક૦

ભાદરવા મહીના અગીયારમા, ઝલમલ નુર ઝગમગે,
જો કોઇ દેખે ઉસકે તઇં, ઉસકો તરષ્ણા ના લગે.
લાગે ગગન ગાજંનકુ, બીજલી સો ચમકારા કરે,
દાદુર[1] પોકારે પીયુ પીયુ, પંખી છુકર હરદમ પઢે.
કરતે હય પંખી સબ છુકર, કુણબી સો અબ એતી કરે,
એહલીરે[2] સો ભાદવકી ઘણી, પલમેં નદી નાલે ભરે.
ભરે નદી નાલે સબી, ગયા સો ભાદવ માસરે,
પ્રીતમ પીયા કે દરસકી, હજુ મુજે હે આશ. એક૦

આયા મહીના બારમા, આસો સે આસા પાઇ અબ,
સુનમેં ઝલકે નુર જો, દેખા દરસ દીદાર અબ.
દીદાર દેખા વહાં સખી, અગંમ અકાશ મેદાન હય,
બાજે અનહદ તુર વહાં, ઝલકે નુર નીશાન હય.
દીદાર નુરી ઝલમલે, અનહદ વહીં અપાર હય,
ગુંજા ખાંઉ ઉસસેં ઘડી, કેમા અનેક ઝણકાર હય.

---

૧ એક જાતનું પક્ષી છે. ૨ વરસાદની દેવી.

બીજ્ગ ઉસ કારણ કીયા, કહેનેકું નાહીં ખુબ લગે,
બારે માસ હીલમીલ રહું, પરકાશ નુરી ઝગમગે.
ઝગમગ દેખા નુરકું, ઠંડા હુવા મેરા શરીર,
તનમન હુવા હે સાફ જો, જેસા હુવા નીર્મલ સો નીર....એક૦
ઇસ બાર માસીમેં કહા, અગંમ આકાશકા બયાન,
ચીન લે જો કોઇ ઉસ ભેદકું, સો દેખલે નુરી નીશાન.
શાહ કાયમદીન ચીનકે, લીયા અગમ સુનમેં મુકામ,
હઝરત નબીકી મેહરમેં, કહે હું મહીને જો તમામ.. એક૦

રાગ કલ્યાન—૧

દેખોરે દીદાર યાંહી, મુવે પીછુ કુચ નાંહી,
અગોચર ફોડ કર સુરત ચલી, જા પોહોંચી બીચ અરશ મેદાન.
બ્રહમ રૂપસા તેજ અપારા, ઉસમેં કર રહી અનેક જોત ઝબકાર,
મુસલમાનકું મુલાં ભુલાવે, હીંદુકું બમન ભામે બતાવે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સુન શીખર ચઢે, દેખા અલેક ઐંન હો રહે.

રાગ કલ્યાન—૨

જો, દરશન માંહીહે તેરે, બાહેર બાહેર કયા મારે ફેરે,
"વફી અન ફોસે કુમ અફલા તુબ્સેરૂન"[૧] હકને કહા, નહીં સમજણ કયું લેરે.
"મન અરફા નફસહુ"[૨], હઝરત બોલે ખોજ દીલમાંહી તેરે,
"નેહનો અકરબો ઇલયહે"[૩] રબ ફરમાયા, હુ નઝદીક તેરે શેહરગ કેરે.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, નાસુત, મલકુત, જબરૂત, છોડ લાહુત હો રહેરે.

---

૧. ખુદા કહેછે કે હુ તમારા સ્વાસમાં છું પણ તમે જોતા નથી.
૨. જેણે પોતાના નફસને ઓળખ્યો ૩ ખુદા કહે છે કે હું તમારા ગળાની ધોરી નસથી પણ પાસે છુ.

રાગ કલ્યાન—૩

ચહાં ધનંનં ધનંન ઘોર બાજે, દસમે મેહુલ નીરંજન બીરાજે,
નેહુર બાજે, જેહુર બાજે, બાજત ઘુંઘરૂકી ઠોર,
પીયેર છોડ સાવરે ચલી સુંદર સો કર લટકા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી હાંરે ઇશ્કમે કર રહે કલોલ[૧].

રાગ કલ્યાન—૪

ઝલકે નુરા તેરા, બાજે જોર તુર ઘણેરા,
ઇઝ્ઝત છોડ લીઝ્ઝત તજે, દરશન દેખ તન ખીલે.
ઘટ ઉજવાલા તેજકા હુવા, ખોલ નૈન પીયું દેખે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પીયુજી પાયે, હો એકાએક સુખં જોવે.

રાગ કલ્યાન- ૫

ઘનન ઘનન બાદલ બરસે, બીજલી સો ચમકે ઓર મેહ બરસે,
એ સબ લટકે સાંઇ તેરે, ધરતીને પહેના રંગ રાતા ચોલા.
ડુંગર પરવત સબ ખીલે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સદા સુખી ખેલે પીયુ પીયારે,

રાગ કલ્યાન—૬

સાજન આવો મેરે ઘર,
જો શાહ આવે મેં સેજ બીછાવું, કપડે પહેનું રંગ લાલ,
અત્તર અબીલ ગુલાબ તન છાંટું, શણગાર કરૂં ભરપુર.
મોહ જો લાગા સાચે સાહેબ સું કયું કરતે ના ટુટે,
ઉમેદ અલ્લાહને કી પુરી સુખકે કારન ગિરેહ[૨] ના છુટે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દરસન પાએ તૃષ્ણારે મનકી ભાગી.

રાગ કલ્યાન—૭

સુરત લગી પ્રીતમમે, અપને સાહેબકું મેં ના છોડું.
મોહ જો લાગા સાચે સાહેબમે, વો કયું કરતે ના ટુટે,
ખાંન બંદાનરે અલ્લાને કી પુરી મો લખ કાગ કરો ન છુટે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દરશન પાયે, અબ તૃષ્ણા મનકીરે ભાગી.

---

૧. પ્રેમ સબંધીનું આ ભજન છે. ૨. ગાંઠ.

રાગ કલ્યાન—૮

યાં મેહવાસ માર ચેતો,
જાલે ઝપટે સો કામઠા કરો, ચોર ચકાર સબ ગામ છોડ ભાગે.
અબ ઇશ્કકી ફોજ લે ગયે મેદાન,
યાર ખુરસાંઠી સે હે બંદ ઝાંપા.
અબ પ્રેમકી આકે દેવે ઝાલ,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ચોર સરદાર માર ડાલે
અબ લે નીશાન ચઢો નૌબત બાજે.

રાગ કલ્યાન—૯

ખુદી ખોઇ નુર પાયારે,....મોહિ.
ઇશ્કે ઇલાહી જબ ઉઠ જાગા, ખુદી પણા સબ દુર ભાગા.
અહનદ શોર હો રહે, ભમકાર જગારે,
અવ્વલ આવે હઝરત પ્યારા, તાસે આગું ખુબ શોર સારા
અલેક નીરંજન સબસે હય ન્યારારે....મોહિ૦
સુન શીખરપર સાંઇકા બાસા, સતગુરૂ મેહેરે ભયા પ્રકાશા,
ઝગમગ દેખા અલેક તમાશારે....મોહિ૦
નાસુત, મલકુલ, જબરૂત ચાર, સફર જો કીયા જા હે કીરતાર,
લાહુતમેં હો રહે એકાકારરે....મોહિ.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ખુદી ભુલાઇ, બેખુદ હો ઐન દેખારે સાંઇ,
નુરમે નુર મીલા જહાંકા તાંહીરે....મોહિ.

રાગ કલ્યાન—૧૦

નૈનમેં સો બસે પ્યારા રે જાન,
પીયા મેરે ઘટમેં મેરે મન ભાવેરે જાન.
મીઠા લાલન સબ મન ભાવે, દરશન દિખારે સબ ખો જાન.
આપા ખીચ હય સો કયું કર પાવેરે જાન.
બાહેર ઢુંડે તુજે પાવે નહાં, મીઠા સુરીજન નહી ઓર ઠાંમ,
બુઝે ગ્નાની પીયુ ઘટમેંરે જાન.
જંગલ સેવા ને ચુન ખાયે પાંત, માલા હીરાગીર ઉગલીયાં ઘાચી
જોગ જાગે ન પાવેરે સાંઇ જાન.

શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકેહુ સમજાવે, દરશન ચાહુવે તો મન વશ લાવે
સેવોને સતગુરૂ પીયુજી મીલાવે.

રાગ કલ્યાન—૧૧

ઘુંઘટમેં ક્યું ભુલેરે.

પીયુજીકું ઢુંડતે જનમ ગુમાયા, દીલ ઘટકા મરમ કો ન પાયારે,
જોગી સન્યાસી સબકો મમતા, દર્શન ઘટમેં ફીરે ભુલા ભમતારે.
મુલ્લાં, કાઝી સબ ઢુંઢ ઢુંઢ હારે, ખુદીકી અંદર ફીરે મસ્ત સારેરે
આપા પરદા જીને સબ ખોયા, દર્શન શાહકારે પરગટ જોયા,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સમજાવે, સેવો સતગુરૂ પીયુજી દેખાવેરે

રાગ કલ્યાન—૧૨

તુમસેં લગા હય મુજે ઇશ્ક પીયા મજનું મીસાલ,
શરીન ઉપર ખુશરૂ ફીદા, મોહે મુહબ્બત અઝ ખુદા.
યા ઇલાહી તુજ તર્ફ દીલ હે રજુ મજનુંકી મીસાલ,
બાજે બજે કહીં ભાંતકે, દીદારકા દરીયા અપાર.
દેખી જલાલત નુરકી, સદ્ધ ભુલ કે મજનુ મીસાલ,
ખુદી, ગેર, દો શીયાતીન[1], લે ઝેર કર ડાલે ઇશક.
માશુક બીન દુજા ન ભાવે, મુજકો મજનું મીસાલ,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ઇશ્કએ માશુકકા પાયા જમાલ,
ઉસ દરસકી મુજકો ખુબી પ્યારી લગી મજનું મિસાલ.

રાગ કલ્યાન—૧૩

ભુરકી ડાલીહુ મુજે દર્શન કેરી શાજન તુને.
મોરલી બજાઇ નુરકી, મંતર પઢા દીદારકા,
જાદુકી જોરી દીલ કીસુકા, ભીરમા લીયા શાજન તુને.
તું કામરૂ જે દેશકા કહેલાવે, બાઝીગર બડા,
બાઝી નુર દેખલા મુજે બેખુદ કીયા, શાજન તુને,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પ્રેમસે પાયા દરસ દીરતારકા,
તુજ તેજમેં મોકું મીલા નીર્ભય કીયા શાજન તુને.

---

[1]. બે શેતાનો.

રાગ કલ્યાન—૧૪

પ્રકાશ ઢોલન હય મુજે નીરખું અગમ હરદમ હઝુર,
થકી સુરત યું સો રહે ગઇ વરમંડ ફોડકે,
દેખા તમાશા નુરકા ભરપુર, સાંઇ હરદમ હઝુર.
હદ બેહદ છાંડકે અનહદ તમાશા પાયા,
પાંચ પચીસ છુપ ગયે લાગી સુરત હરદમ હઝુર.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી મગન હય, ઝુલે અગમ આકાશમેં,
બંધન કરમકી ખુલ ગઇ, દેખા દરસ હરદમ હઝુર.

રાગ કલ્યાન—૧૫

લગન લાગા હય મુજે ઢોલન સેતી, અબ કયા કરૂં,
લોક તો વેરી ઘણો, પીછા ના છોડે એક ઘડી,
પ્રેમ પ્યાલા ભર પીયા, શુધ બુધ ગઇ અબ કયા કરૂં.
જો મેં ઉન સેતી લડું, તબ સાંયાં રૂઠે મુજ સેતી,
યે તો બડી ઉલઝન પડી, કહેં સો પીયા અબ કયા કરૂં,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે, જીવત મરતક હો રહે.
કરોડ સો મિન્તાં[1] કીયાં[2] ઘટ ઘટ પીયા અબ કયા કરૂં.

રાગ કલ્યાન—૧૬

દરસ ભાતા હય મુજે જાને ન દઉં પ્રીતમ કે તઇ[3],
હાવા પડા, જાતા નહી, પ્રેમ પ્યાલેકા મુજે,
દીલકી પીટારી ઢાંપકર રખુંગી મેં પ્રીતમકે તઇ.
કામણ બનાવું પ્રેમકી, બુરકી સુરતકી ડાલ કર,
લાલચ લગાઉં યાદકી, બીરમા રખું પ્રીતમ કે તઇં,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી પીયા, મીઠા લગે સુખડા તેરા,
જતન કર રાખું સદા, નેનું મહાં પ્રીતમકે તઇં.

રાગ કલ્યાન—૧૭

મોહન મારા મુજે ખંજર પ્રીતને લાલન તેરી,
ઇસ્કને મારા હય મુજે ફરીયાદ મેં કીસકુ કહું.

---

૧. આજીજી. ૨. કીધી ૩ ને.

દરસ બીના બેહાલ હું, સુરત દેખા લાલન તેરી,
તુજ બીના પીયા મેં કયું રેહું, લાગા ઇસ્ક કારી મુજે.
તુંઈ બડા કીરતાર હય, મેહર કરો લાલન તેરી,
તન મન મેરા તુજ બીન તપે, અબ કેસા તો જીવન બને.
મેહેર નહી આતી તુજે, જપના કરૂં લાલન તેરી.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે, પીયા એતી ખેંચ ના કીજીયે,
કોણ હમારા આસરા, કુદરત બડી લાલન તેરી.

રાગ કલ્યાન—૧૮

પ્રીતમ પ્યારા હય યહાં કીસ વાસ્તે દુર જાવ તુમ,
દીલ દરીયામેં ખોજ કર, પાવેગા તું યાંહી સેતી,
કુદરત સારી ઘટમે હે કયા કરને દુર જાઓ તુમ.
દસમે મહેલ નીરંજન બેઠે, દેખું દીલકી નેના ખોલ,
એકજ નુકતા છોડ દો; હે એન મત દુર જાવ તુમ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે, ગ્નાની એકા એક હો રહે,
બોલે સો હેગા પીયુ, ઓર ઓર જગ ના જાઓ તુમ.

રાગ મારૂ—૧

ગગનમેં બાજે અનહદ ઘોર, ખુબ ઝલકે તમાશા જોર....ટેક.
ગગનમે અગમ કોટકે કીંગરે ઝબકે, ઓર માંહી ભરા હે તેજ,
ચાંદે તખ્ક પર સાંઇ બીરાજે, સુન શીખરકી સેજ....ગગનમે૦
ઇસ્ક આકમ્ મન વશ કરે, ઓર ધ્યાન સુરતકા લે,
જીસ્મ[1] ભુલ જે ઇસ્મી[2] હોવે, તાકુ દર્શન દે...ગગનમેં૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ખુદ ભુલ, લીયા મો બેખુદ ધ્યાન,
અહેમદ નબીસે ભેટ કર, જાઇ મીલે સુબહાન[3]...ગગનમેં૦

રાગ મારૂ—૨

અગમમેં ઝલકે સો નુર, હાંરે કોઇ પોહોંચેગા નર સુર...ટેક.
બાજત અનહદ તુરકા બાજે, ઝલકે નુર નીશાન,
જહાં ન પહોંચે મલાયક મુરસીલ[4], એસા હય મેદાન-અગમમેં

---

૧ શરીર. ૨ નામ. ૩ ખુદા. ૪ ફિરસ્તા અને નબીઓ

જહાં નહીં રંગ રેખ, ન રૂપ હે, વહાં હે અલેક પ્રકાશ,
સુઇકે નાકે જેસી ઝીણી રાહ, વામે સેં હો કે જાના આકાશ–અ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી આપા ભુલાયા, ચલાઇ ઉલટી ચાલ,
મન વશ કર ગગન ચઢે, દેખા પરગટ લાલ....અગમ મેં૦

રાગ મારૂ—૩

સુરીજન સેજે મેરી આવ, હાંરે મુજે દેખનકા હે ચહાવ....ટેક.
મેતો પીયાસી સુરીજન કેરી, મુજે હે તેરી આશ,
તું તો મેરા ઢોલા પ્યારા, તો તુજે રાખું પાસ....સુરીજન૦
ચુવા ચંદન અંગ લગાઉં, ડાલું જોબન વાર,
સુખી કરતે સુરીજન પાંઉં, તો મેં ઉતરૂં પાર....સુરીજન૦
ચુન ચુન કલીયાં હાર જો ગુંથું, રાખું એસા નેહ,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી રૂલીયાં માને, દરશન તેરા દે....સુરીજન૦

રાગ મારૂ—૪

તંબોલી દે મુજે બીડારે વાલ, હારે તેરે પાંનુમે રંગ લાલ....ટેક.
જો પાન ખાઉં તો રંગ આવે, મુજ મન તેરી આસ,
બાંહી પકડકે સાંઇ મનાવું, રૂપ દેખું ખાસ ...તંબોલી.
કાથા ચુના ઇસે લગાઇ, દીજીયે ખાસે રે પાન,
અંતર કુચ હુચ જો ટલ જાવે, હોવે શાહકા માન ...તંબોલી.
પાંનું ફુલુ માંડવા છાયા, રંગ હે પાંનુ પાત,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી બીડા ચાબા, રૂડા હે મેરા નાથ ...તંબોલી.

રાગ મારૂ—૫

કાયામેં ચોર બસેરે અથાગ, જો જીતે વો નગરી તાકે બડે
ભાગ....ટેક.
દુતીયા ધાડવત[1] નીસદીન લુટે, અહંકાર પલ ન જાય,
કામ, ક્રોધ દો પીછું લાગે, કીતી કમાઇ સબી ખાય–કાયામેં
પચ્ચું ચોર તો પ્રપંચ ખેલે, ગીન ગીન બારે વાટ,
ન ર ચડે તો લાસગ્ર લુટે, માયા ન છોડે ઘાટ–કાયામેં.

---

૧. ધાડ પાડુ

ચેતન પુરૂષકી ચોકી રાખો, મન પવન કરો હાથ,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પીયુજી પાવે, ચોર જાવે સબી નાઠ-કાયા.

રાગ મારૂ—૬

તબીબ[1] બીચારા કયા કરે, જો ઘાટ ઘડીયા તે પડે...ટેક.
દારૂ, દરમન[2] બ્હોતી હય, દુઃખ દરદ સબ છાંડે,
હયાત પર સબ કારગર[3] લાગે, ટુટેકુ નવ સાંધે-તબીબ.
આપકી કરણી સબ કર દેખે, વાએદા ચલાવે બ્હોત,
દમ ઉમરકે પુરે હોવે, ન છોડે અબ મોત....તબીબ.
જો દમ હેંગે ઇતને જીવે, અધીક ન જીવે કોઇ,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે સમજો લોકો, એક પલ વધુ
ન હોય-તબીબ.

રાગ કહેરબા—૧

ઉલટી ચાલેરે દીદાર પાયા, પડદા બીચકા લે દુર ખીસાયા....ટેક.
ચીન લીયા અલ્લાહુ મોહી મેદાન,
ઝલમલ ઝલમલ જહાં ઝલકે નીશાન,
વાંહી લગાહે નીરંતર ધ્યાન....ઉલટી૦
તન મનકી જબ સુધીયાં ભુલાઈ,
સુરત ઉલટ લે સુનમેં ચલાઈ,
લહેર પ્રેમકી રૂમ રૂમ[4] આઇ...ઉલટી૦
અગોચર ફોડકે સુરત ગઈ,
લેહેર પ્રેમસે અલમસ્ત ભઇ,
જહાં દેખું વહાં વહી વહી....ઉલટી૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી આપા ભુલાયા,
પરગટ નુર અલ્લાહ દર્શન પાયા,
ધ્યાન નીરંતર પીયામેં લગાયા...ઉલટી૦

---

૧. હકીમ વૈદ. ૨. દવાદારૂ ૩. ફાયદાવાળાં. ૪. રૂંગે રૂંએ.

રાગ કહેરબા—૨

સુરત સેજેરે ગગન ચઢ ગઇ, દેખ દીદાર મગનરે ભઇ...ટેક.
અખ ધ્યાન જો લાગા મોહે અગમ આકાશા,
સતગુરૂ મેહેર નુર ભયા પ્રકાશા,
ઝગમગ દેખા નુંર અલેક તમાશા....સુરત૦
મોકો પાયા મુજ મહીં લગનસે,
હકને કહા "વફીઅન ફ્રોસેકુમ અફલા તુબ સેરૂન" સે
"વજદ-તો રુખી ઔ રુખી" મગનસે....સુરત૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી ખુદી ભુલાયા,
બેખુદ ધ્યાન ધણીસે લગાયા,
ધ્યાન લગા ધણીમેં મીલાયા....સુરત૦

રાગ કહેરબા—૩

મેરી સૈયોરે મેં તો ઘુંઘટ ખોલા,
કયું હો રહું મેરે સાંઇસે અબોલા....ટેક.
કાજલ નૈનુમેં ભર ભર બાયા,
કસ્તુરી કેસર ઘસી અંગ લગાયા,
સોઇ લટકા મેરે શાહકુંરે ભાયા....મેરી૦
પીયુજી સાથે મેંને નેહ લગાયા,
ચોલી પ્રેમકી અહાહ મુજ તન લાયા,
મીંતારે સાજન મુજકુંરે ભાયા,...મેરી૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીએ જો ઘુંઘટ ખોલા,
મેં સુન પેહના મેરા અતલશકા ચોલા.
મેરા સાજન મેરે હીરદે બોલા...મેરી૦

રાગ કહેરબા—૪

ઢોલન પ્યારે આવો ને ઘર મેરે,
મેં બલબલ જાવું સુરીજન તેરે....ટેક.
જો તુ આવે પીયા તો મેં બલબલ જાઉં,
અગર ચંદન ઘસકે અંગ લગાઉં,
સું ઘી કરતે મેં પીયુજીરે પાઉં....ઢોલન૦

પીયુજી મેરા જો મુજકુંરે ભાવે,
મન ચીંત મેરે ઓર કુછ ન આવે,
જીસ ઘર પીયુજી સો કયું દુઃખ પાવે....ઢોલન૦
સુરીજન સેતી જો અંતર ખોવે,
એકાએકી જલમેં જલ હોવે,
તો મુખ દર્શન શાહ કા રે જોવે....ઢોલન૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી જો ચેલીરે તેરી,
ભઇ સોહાગન મેં પીયુજી કેરી,
નીત ઉઠી આવો પીયું સેજેરે મેરી....ઢોલન૦

રાગ કહેરબા—૫

બાતાં શાહકીરે મુજ દીલ ભાયાં[૧],
શાજન પાઇ મેં કરૂંરે બધાયાં...ટેક.
સાજન મેરા અલ્લાહ મુજ ઘર આયા,
ધન સોહાગન લે કંઠ લગાયા,
અબ રૂલીયાં માનું જો સુરીજન પાયા....બાતાં૦
તન મન સેતી જીને સબ દુઃખ ખોયા,
ઉસ પીયાકું મે નૈનુંરે જોયા,
સો રે નૈનું પર પીયુજીરે મોહયા...બાતાં૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી જો સેજ સમારૂં,
સુરગા શીતલ લે નૈનું મેં સારૂં,
તન મન જોબન મેરે પીયુ પર વારૂં....બાતાં૦

રાગ કહેરબા—૬

ઢોલન મેરે ઘર આયેરે આજ,
ઘુંઘટ ખોલું મેં દરશન કાજ...ટેક.
ફુલ ચંબેલી અલ્લાહ જો મેં મંગાઉં,
હુસેની સેહરા ઉસકા ગુંથાઉં,
અબ દાવદી ચાવદી[૨] શાહકું પહેનાઉં....ઢોલન૦

---

૧ પસંદ પડી. ૨. દાવદી ચાવદી એ એક જાતના ફુલ છે જેને ગુલદાવદી કહે છે. તે ફુલોનો હાર પહેરાવવા વિશે છે.

ચોલા, ચીર સબ નવ રંગ ભીના,
હાથ અંગુઠી ઔર લાલ નગીના,
સહેજે રે આવો ફીર પહેનું ઝરીના....ઢોલન૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી જો કંક લગાવે,
રાજ નબી મોહંમદ મીત સો ભાવે,
સેજેરે આવો દુલહન બલબલ જાવે....ઢોલન૦

રાગ કહેરબા—૭

દીલકુ ખોજે પીયુજી સો પાવે, ઔર જગ ઢુંઢન કાહેકું જાવે–રે
જીને ઢુંઢા ઉને પીયુજીરે પાયા,
એકજ નુકતા લે દુર ખીસાયા,
અબ રાવ ચાવને[1] પરગટ આયા...દીલકુ૦
તપસી તપજો બ્હોત કમાવે,
રૈન દીન માલા માણુકે પ્રીરાવે,
જોગ જાગે ના પીયુજીરે પાવે....દીલકુ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કહે જો મન વશ લાવે,
માર ચોરૂકુ ઘટ અમલ બજાવે,
સોહી સોહાગન ઘર સાજન આવે....દીલકુ૦

રાગ કેદારા—૧

જબ ભીતર સુરત લાગીરે, તબ ઝલમલ જોત પરગટ જાગીરે–રે
બીચાર મનકા જબ ભાગારે,
તબ ધ્યાન ધીર લેહે લાગારે,
તબ અગંમ અગોચરકા ખેલ જાગારે....જબ ભીતર૦
વીસવાસકે ઘર સુરત આઇરે,
સતગુરૂ કુંચી પર લેહે લાઇરે,
તબ અગમ અકાશકી બસ્તુ પાઇરે ..જબ ભીતર૦

---

૧. ખુશી થઇને.

જબ બીસરા આપ બીચારારે,
તબ આંકસ[1] ઉતરી પારારે,
અરશમેં દેખા તેજ અપારારે....જબ ભીતર૦
અરશ મેં નુર પરકાશારે,
ઉપર બાજે નુરકા ઘોંસારે,
કાયમદીન મુરકેબા કર દેખા તમાશારે...જબ ભીતર૦

રાગ કેદારા—૨

થોડેસે સુખ લીએ કયા જનમ ગુમાવેરે,
પીછું હારે જનમારા તો પસ્તાવેરે...ટેક.
આવ દુનીયામેં ખાયા પીયારે,
જીવા જબ લગ ભોગ રસ લીયારે,
જીવા નાહક ગયા નાહીં સુખ કીયારે....થોડેસે૦
સ્વારથકી હે સબ સગાઇરે.
અસ્તરી, બહેન, ફરઝંદ ભાઇરે,
કોઇ કામ ન આવે બાપ માઇરે...થોડેસે૦
સવાદકે કારણ અસ્તરી સેવેરે,
નેકીમેં ન ભાગ દેવેરે,
બદીકા હીસ્સા ન બાંટ લેવેરે....થોડેસે૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ખોલકે કહેવેરે,
મુવે પીછું ના કોઇ સંગ રહેવેરે,
જો કરે સોહી દુઃખ સહેવે રે....થોડેસે૦

રાગ કેદારા—૩

દરશનકા હે મુજે ચહાવરે, હાંરે મેરા બાલમજી દીખલાવરે....ટેક.
પીયાજી રહેજે મેરી આવરે,
પ્રેમ પ્યાલા ભર લાવરે...દરશન૦
હાંરે બાંહી ભરી પહેનાવે ચુડારે,
દેખો મેરા પીયુ હે રૂડારે,
ખાસા બના અબ.ચે જોડારે....દરશન૦

૧. આંકસ એ હાથીને મારવાનું એક હથીયાર છે.

સાજન મેરા જો મુજકું પાવેરે,
મુજ દુઃખીયાકા દુખ મીટાવેરે,
પ્રેમકા બાંધા સાંઇ આવેરે....દરશન૦
પીયાને મુજે પ્રેમ પીયાલારે,
મુજ સોહાગનકું સાંઇ ભાયારે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીકા દુઃખ મીટાયારે....દરશન૦

રાગ કેદારા—૪

ઇસ માયામેં મત લોભા તું અય જીવ લોભી,
જુઠી માયા દુર કર, મત ગાફીલ સોબી...ટેક.
ઇસ માયાકે કારણ જનમ મુંફી ગુમાયા,
જોબન થા સોબી ચલા, કુછ હાથ ન આયા....ઇસ૦
બાજી અપને હાથ ન રાખી, મુરખ કછુ ન જાના,
પ્રીત ન જોડી પીયા સંગ, અબ કયા પસ્તાના...ઇસ૦
જીસે પીયા સંગ પ્યાર હે, સો કયું ટુક[1] સોવે,
પ્રીત જો લાગી પ્રેમકી, સાંઇ કયું ન જોવે...ઇસ૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી ઇસ માયા પર, કુછ ચીત ના લાઇયે,
ધ્યાન ધણીસેં રાખીયે, પીયુ મત ભુલાઇયે....ઇસ૦

રાગ કેદારા—૫

રહેમાન સો આપે પરગટે, જો આપા ખોવે,
સુરીજન જીસ પર મેહર કરે, સોઇ સુહાગન હોવે...ટેક.
જીસકે ઘટમેં પીયુ બસે, સો કયું દુઃખ પાવે,
મેરે એસા મેલ હય, સાંઇ રહેજે આવે...રહેમાન૦
નેહ જો લાગા પ્રેમકા, દુલહન સદા મતવાલી,
ઉસ બીન મેરે કોઇ નહી, મેં સાઇકું વ્હાલી....રહેમાન૦
પ્રીત ઉસીસે હે મુજે, જીને સબ દુઃખ ટાલા,
ખોલું ઘુંઘટ અબ હુઇ મેહર, ઘરૂં આયા વહાલા....રહેમાન૦
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી સદા સોહાગી, જીને આપા ભુલાયા,
કામણ કીયે પ્રેમકે, જો શાહ ભરમાયા,[2]

---
૧. જરાપણ. ૨. લોભાયો.

રાગ કેદારા—૬.

હાંરે કહાં ઢુંઢેરે, પીયુ દીલમેં સહી,
તુમ બાત બીચારો, અબ જો મે કહી ..ટેક.

જગ સારા ઉસકું ખોજેરે,
પીયુ પાસ હય, પણ ન બુજેરે,
ચીંત ઠોર નહી, કયું સુઝેરે—હાંરે
પ્રેમ પીયુ લગે જીને પીતારે,
લોભ દુનીયાકા ન કીતારે,
ઉસે પલમેં પાયા મીતારે—હારે.
સુરીજનકું અબ મહી કર જાનારે,
ઘુંઘટ ખોલા ને હુવા દાનારે,
શાહ કાયમદીન પીયુ પીછાનારે—હારે

રાગ કેદારા—૭.

હાંરે દિલ ભાવે સાજન મેરા મુજે,
દુ:ખ કેતાક કહું મેં આકે તુજે.. ટેક

તેરે મીલનકી મુજે આસા ઘણી,
દેખો મેહર કરી મુજહી ભણી,
અબ ઘર આવો તુમ મેરે ધણી—હારે મુજે૦
પીયુજી મેરા મુજે ભાવેરે,
સો ઢોલન કબ ઘર આવેરે,
દુઇ જાવેસેં પીયુ પાવેરે—હારે મુજે૦
ઘટમેં લાલનકો પુજારે,
નામ ધણીકા લે બુજારે,
જ્ઞાન ગુરૂકા તબ સુઝારે—હાંરે મુજે૦
મુજે દરશન તેરેકા ભાવરે,
પ્રેમ પીનેકા મુજે ચહાવરે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી કે ઘર આવરે—હારે મુજે૦

રાગ કેદારા—૮

નુર જો તીખા ઝલમલ દીસે, હાંરે મન ભયારે મતવાલા....ટેક.
સુન શીખર પર દરસ હય, સો કોહુ ન બુઝે,
મેં અલમસ્ત પીયુંકા, કુછ ઓર ન સુઝે....નુર જો૦
બસ્તુ જો તીખી બ્હોત હય, સો હુઇ પરકાશા,
જહાં જલ પવન ન સંચરે, વહાં લીયા હમને બાસા....નુર જો૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી હક પાયા, કુછ ઔર ન ભાવે,
અખંડ યાદ અજંપા હય, નુર નુર દેખાવે ...નુર જો૦ .

રાગ કેદારા—૯

સુરીજન પ્યારા મનમેં બસે, હાંરે દુર કયા કામે રે જાવે....ટેક.
દીલકી નૈનું ખોજ કરો, પીયુ આવે હાથ.
ઘટ ઉજાલા પરગટે, જ્યું પુનમકી રાત....સુરીજન૦
બોલે ચાલે સોહી પીયુ, જો અહંકાર ટમકા ખોય,
સ્હેજે સાંઇ પરગટે, જો મન પવન વશ હોય....સુરીજન૦
ચોર કાયાકે વશ કરે, તો સેજે પીયુજી આવે,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી બોલ કહે, લોક મરમ ન પાવે....સુરીજન૦

રાગ કેદારા—૧૦

આવો પ્યારે પ્રેમ રસ પીજીયેં,
હાંરે પ્રીત લગા કર છેહ ન દીજીયેં....ટેક.
દરશન કારણ જીવ તપે ઓર નૈનુ નીંદ ન આવે,
બરસ જેસી એક ઘડી પીયા, કહોરે કયુ કર જાવે....આવો૦
સુખ આનંદ સબ તજા, પીયા સુજે તેરી ભુખ,
તપતે તપતે માસ ગલા, લોહી ગયારે સુક....આવો૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકા તન બાહેર, ઓર મન તેરી પાસ,
તુંહી તુંહી કરતે પીલી ભઇ, અબ જીવે આશરે આશ....આવો૦

રાગ જેજેવંતી—૧

માંહી સુરત તો દેખને જેસી સાંવરે પ્યારેકી હય....ટેક.
ચંદ્રસે તો આલા મુખડા, દેખત હોવે સુખડા,
રૂપકા તો પાર નહી, રૂદીયે વાકી જોત ડાલી હે....માંહી૦
નૈનાં તો પ્રેમ કટારી હય, દીલ બીચ લાગી હે,
પ્રીત લગા બહાવરી ભઇ, સજન સો ભુરકી ડાલી હે....માંહી૦
અગન અગની આ જીવન હમારા, જો કહીયે સો ભીંતર હમારા,
આવોને પ્યારા પ્રેમ રસ પીજીયે, જોબન સી રૂત જાતી હે...માંહી૦
ના કીસે મેં દેખન દેઉં, નૈના બીચ ઢાંપ લેઉં,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકી સેજે આવો, એસો નેહ લાગો હે....માંહી૦

રાગ જેજેવંતી—૨

નૈનાં ખોલ દેખોરે જ્ઞાની, મન હુવે તડપતા હય...ટેક,
દીલકી તુમ કરો રે સેવા, ઇસમેં સબ કુછ હે મેવા,
તીરથ ઝયારત કાહેકું જાવો, પીયુ પ્યારા પાસ હય ...નૈના૦
મુસલમાન મકકે જાવે, હીંદુ તો તીરથ નાહાવે,
દોનુ મીલ ભુલે પડે, મનકી મત અવલી હુયે[1]....નૈના૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે સમજાવે, જોગ જાગે ન પીયુ પાવે,
આહેરકે તો તીરથ જુઠે, દીલું કે સાચે હય...નૈના૦

રાગ જેજેવંતી—૩

દીદારકે દરીયામેં સુરત સુર મગન હય....ટેક.
ઝલમલ ઝલમલ નુર પરકાશા, અનહદ નાદ તમાશા,
તામેં રંગ રલીયાં માનો, અનવા[2] બસ્તુ પાઇ હે....દીદારકે૦
એસા ખુબ મેદાના, જામે ઝલકત નીશાના,
તાકું દેખ અલમસ્ત ભઇ જેમી લહેર ચઢી હે....દીદારકે૦

---

૧. પ્રેમ વગરનું મક્કે જવું કે તીરથ કરવા જવું એ ઉપલકીયાજ વાતો છે. તે ક્રિયાઓ સારી છે પણ તે એકલીથીજ કાંઇ ખુદામાં મળી શકાતું નથી. ૨. તરેહ તરેહની.

શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, રૂમ રૂમ કીયે બસ્તી[1],
અમર આનંદ મનવા ભયા, ત્રષ્ણા કાહુકી નહી હે....દીદારકે૦

રાગ જેજેવંતી—૪

ગગન ગુફામેં અનવા બસ્તુ નુરી હે....ટેક.
ઇશ્ક લાગા, તોફાન ભાગા,
ખુદીખો, બેખુદ હો, દમે દમ દીદાર હે...ગગન ગુફામે૦
બેચુન વ બેચેગુન, બે સુબેહ વ બે નમુન,
સબ ઘટ બાસી, સબસે ન્યારા, તાસે સુરત હજુર હય....ગગન૦
ખોલા ઇરફાન, દેખા સુબહાન,
ઝગમગ, ઝગમગ નુર ઝલકે, સોહી અલેક પ્યારા હય...ગગન૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, ભીતરકી બસ્તી,
મુરાકીબા કર, મુજાહેદા કર, મુશાહેદેસેં મોઆએના હે[2]....ગગન૦

રાગ જેજેવંતી—૫

અલેકકા નુર અગમ માંહી...ટેક
અનહદ એન અપાર, જોહી જાને સોહી બખાને,
બીન દેખી બસ્તુ દેખાય ન કોઇ, જીને દેખી ઉને દેખાઇ હે.
દેખી મુરશીદ કામીલ, તાસે હોય હાંસીલ,
પલમે નુર ગજ દેખા, રૂમ રૂમ રોશનાઇ હે....અલેકકા૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, બીસરે તન હસ્તી,
સુરત કેરી પીપલ સીખર ચઢે, જહાં હક દીદાર પાઇહે....અલેકકા.

રાગ જેજેવંતી—૬

સુનકે મેદાનમે અલેક નુર દીદાર હય....ટેક.
જ્યું ગાગરમે સુરજ ભમ, યું ઘટ ઘટમેં હે બ્રહ્મ,
ગાગર પુટે સુરજકુ ન લાગે, એસે પીયુ ન્યારા હય....સુનકે૦
જ્યુ કરે[3] મે પાણી, યુ ઘટ ઘટ પીયુ જાની,
કરા પીગલે બીન ન હોવે પાણી, નીકસતો નહી હે....સુનકે૦

---

૧. રોમે રોમ ચૈતન્યનો વાસો થઇ રહ્યો છે. ૨. જોવું તે.
૩. વરસાદના કરા હોય છે તે.

અલ્લાહકું તો ઇસમ, બંદેહકું તો જીસમ,
જીસમ ભુલે બીન ઇસમ પાવત કભુ નાહી હે....સુનકે૦
ભીતર હો હુશીયાર, બાહેરકા બીસાર,
સુરત બાતીન સફર કરો, યેહી ફના હો ભુલાની હે....સુનકે૦
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી, સદા નુર મસ્તી,
હક નૈનુંસે નુર હકકુ દેખા, બશરીયત[૧] સો નાહીં હે....સુનકે૦

કાફી-૧

કુડી આ દુનીયા કોઇ ગ્યાન વિચારો,
જો નર ચેતો સો ચેત ગયોરે સાહેબ નામ સમર,
ચેતન હારાજ વીરલા કોઇ, ભુલ્યો સબ સંસાર.
જે નર સાહેબની યાદ કરે તો તેને જાય ઝાલી,
રૂડું મીઠું દેખાડીને દેછે ફાંસો ઘાલી
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે ચેતો લોકો, આગળ વસમી ઘાટ,
ઓર પંથને મેલી કરીને, ચાલો સીધી વાટ.

કાફી-૨

ઘર આવો મેરે લાલ રંગ રલીયાં માનો,
અગર ચંદન ઘસ અંગ લગાઉં, કાજલ નૈનું ડાલ.
રંગ રંગીલે મેં કપડે પ્હેનું ગુંથું માંગ[૨] સંભાલ,
એક રંગકી મેં ચુડીયાં પ્હેનું, ઝાંઝર કા કરૂં ઝમકાર.
શીશ[૩] ફુલ ટીકા નથ બાલીયાં બેસર, ઘુંઘરૂકી ઠમકાર.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકે સેજે આવે, પીયા કરૂં શંગાર.

કાફી ૩

મેરે દીલકી દો બાત સાંઇ તુંહી બુજે,
જો જીવ તેરે દરસકા ભુકા, સો અંન પાનીસે કયું જીવે,
સંતોષ દરસકા ખાના ભાવે, પ્રીત તેરેકા પાની.
રૂમ રૂમ મેરા તુંહી તુંહી બોલે, ઓર શબ્દ ના સુનાઇ,
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકું મોહ જો લાગા જોગનવાલી પ્રીત.

૧. માનવી પણું. ૨. માથાની પાંથી, માંગ. ૩. માથે.

કાફી-૪

પડેરે પટોલે ભાત તે ના જાયરે.
શા માટે મારે ખેદે પડા છો,હું તો નહી મેલું એ વાતરે,
જેજે ગમસે તે કરીશ, તમને આવસે ઘાત.
લોક તો મારા ચાલા કાઢે છે તેમ તેમ મને ગમતુ થાય.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી પાલવ ઝાલ્યો, હવે લોકોથી ન લજાયરે.

કાફી-૫

મેં ચાખ્યો અમીરસ તે તો ના મેલાયરે,
સવલો પંથ મેં કાંહી ન જોયો.
મારગ અવળે કોણ જાયરે.
મનરે તીરથની હમે સેવા કરીયે
મારગ વેગળે કોણ જાયરે,
ગતોક રસ હમે ભરી ભરી પીજીયે.
હારે મેં મુકી છે હાથ વાયરે,
શાહ કાયમદીન મન સવલું છેરે,
લોકો તે અવળું વિચારેરે.

સાખીઓ.

કેતેક અજપા જાપ જપે, કેતેક સુખમણુકા ધ્યાન ધરે,
કેતેક દરવાજે બંધ કર, ઝલમલ જોત પ્રકાશ કરે.
કેતેક અનહદ નાદ સુને ભેરી શબ્દ પર ચીત ધરે,
કેતેક તીરકુટી તીર ઉપર, લે મનકા આમન કરે.
કેતેક સુનસે ચીત લેગા, પ્રેમ જોત પ્રકાશ કરે,
કેતેક ડાબે દીલ ઉપર લહે મુરશીદકા તસવ્વર નીરખા કરે.
કેતેક હઠ જોગમે લે, દમકી સાધના કરે,
કેતેક દમમે મબદકું ઉચા ખેચ મન પર પછાડે.
કેતેક ચંદકુ બંધ કર, સુરજ ઉપર ધ્યાન ધરે,
કેતેક સકતકે ઉલટ કર લે ગગન મંડલમે લય ધરે.

કેતેક નોલી કરમ કરે, કેતેક બંકનાલ પર દો નાકે પકડ
કર આપ સુન સાન હોવે.
કેતેક ચામ ચક્ષુસે આકાશ પર ધ્યાન ધરે,
કેતેક આપ માંહી આપ ઉપર સુરતા ધરે.
કેતેક ત્રીકુટી પર ચામ ચક્ષુસે નીરખ રહે,
નેના ખીચ જાય તબ ભડકે જેસા ઉજાલા નજરૂં પડે.
કેતેક સ્થુલ સુખ કારણ, મહાકારણ પુતલી ઉર ઠરાવ ઠરે,
કેતેક હૃદય કમલ પર અલેક નામ તુંહી તુંહી કરે.
કેતેક સબ ઘર સાહેબ બુજ કર ઠરાવ ઠરે,
કેતેક ગંગા જમના એક કરે સરસ્વતી સોહંગ સમરણ કરે.
કેતેક મીન મારગ પર ઠરાવ ઠરે,
કેતેક પપીલન માર્ગકું નિશ્ચે કરે.
કેતેક તીન દીન લગી ભુખે મર કર આંખ મીચ રહે,
દમ ખેંચે તબ તીમરકા[1] ઉજાલા નજરૂં પડે.
કેતેક બિહાગ મારગ પર ધ્યાન ધરે,
કેતેક હૃદય કમલપર સુરત ધર અલ્લાહ અલ્લાહ કરે.
કેતેક શબ્દકું ગાંસમેં ઘુંટ કર દસમે દવાર[2] ચઢે.
કેતેક જબાનકું ખેંચ બંધાવે, પ્રાનકું દસમે દવાર ચડાવે
ઓર બ્હોત વરસ જીવે.

નીદાન જાપ બી દુટેગા તરવેણી બી દુટેગી,
જોત અનહદ જે તે નીશાન કહે ઉન સબકા નાશ હોવેગા.
સાધુ સબ મીલ ખોજ કરો તબ આતમા કહાં સમાવેગા,
જેતી બસ્તુહે રૂપ પ્રકાશ, વેતી સબકું હય વીનાશ[3].
નિરંજન, નીરાકાર અવિનાશી પ્યારા,
વોહ અલેખ પુરૂપ હય ન્યારા.
જો કોઇ ઇસ બસ્તુકું ચહાવે,
તો જાનસે બિજ્ઞાન હો જાવે,

૧. અંધારૂં. ૨. બ્રહ્મ રંધ્ર. ૩. નાશ.

ખોજ ભુલ અખોજપણા લાવે.
આશા છાંડ કર હોય નીરાશા,
વૈસા છુપાવે વહાં ખાસા.
સતગુરૂ ઉપદેશ સાર નીશાન,
જેસે સુરતે રહો ધર ધ્યાન.
અગમ સે પ્રેમ ખુમારી આવે,
આપપણેકું સોઇ ભુલાવે.
અલખ પુરૂષ પરગટે ભાઈ,
અલેખ સે અલેખ દેખા જાઈ.
ઉસ બસ્તુકું જો પાયા સહી,
જીવન મુકત હો ચુકા વોહી.
જોત અજાપકા ઇતના હેગા ગુણ,
એક જાગ થીર રહે મન.
પાંચ પચીસ લુટને ના પાવે,
રાક્ષસ દેવકા ભે મીટ જાવે.
અકળ પુરૂષ અલેક અવિનાશી,
જોત જાપ સે વો ન્યારા હે વાસી.
ઉસકી બાત કોઇ બીરલા જાણે,
અગમ ભેદકુ કોઇક પીછાણે.
જોત જાપ સબ મત હે માથે,
બ્રહમ ભેદકે પહેલે દરવાજે.
સત શબ્દ હે સુન સાધુ પ્યારા,
કહે કાયમદીન ચીશ્તી અલેક પુરૂષકા કુછ ભેદ ન્યારા.

રાગ કલામ—૧

પ્યારી નુરકી આંખડીયાં, સોઇ મુખ પર મે વારડીયાં....ટેક.
મેં મુજમેંસે નીકલ ગયોરે, જબ પીયા મેંનુંરે આઇ,
મુજમેં મોકન કા માલ થા, વોહી તો મુરશદને દીયારે મીટાઇ.
મોહંમદકા મુખ ચાંદ હેરે, ચમકે સબ સંસાર,
બીન પાઉ બીન પર ઉડ જાઉં, લગે સુરતકા તાર....પ્યારી૦

કેતેક નોલી કરમ કરે, કેતેક બંકનાલ પર દો નાકે પકડ
કર આપ સુન માન હોવે.
કેતેક ચામ ચક્ષુમે આકાશ પર ધ્યાન ધરે,
કેતેક આપ માંહી આપ ઉપર સુરતા ધરે.
કેતેક ત્રીકુટી પર ચામ ચક્ષુસે નીરખ રહે,
નેના બીચ જાય તબ ભડકે જેસા ઉજાલા નજરૂં પડે.
કેતેક સ્થુલ સુખ કારણુ, મહાકારણુ પુતલી ઉર ઠરાવ ઠરે,
કેતેક હ્રદય કમલ પર અલેક નામ તુંહી તુંહી કરે.
કેતેક સબ ઘર માહેબ બુજ કર ઠરાવ ઠરે,
કેતેક ગંગા જમના એક કરે સરસ્વતી સોહંગ સમરણ કરે.
કેતેક મીન મારગ પર ઠરાવ ઠરે,
કેતેક પપીલન માર્ગકું નિશ્ચે કરે.
કેતેક તીન દીન લગી ભુખે મર કર આંખ મીચ રહે,
દમ ખેચે તબ તીમરકા[1] ઉજાલા નજરૂં પડે.
કેતેક બિહાગ મારગ પર ધ્યાન ધરે,
કેતેક હ્રદય કમલપર સુરત ધર અલ્લાહ અલ્લાહ કરે.
કેતેક શબદકું માંસમે ઘુંટ કર દસમે દવાર[2] ચડે,
કેતેક જબાનકું ખેંચ બંધાવે, પ્રાનકું દસમે દવાર ચડાવે
ઓર બ્હોત વરસ જીવે.

નીદાન જાપ બી ટુટેગા તરવેણી બી ટુટેગી,
જોત અનહદ જે તે નીશાન કહે ઉન સબકા નાશ હોવેગા.
ચાધુ સબ મીલ ખોજ કરો તબ આત્મા કહાં સમાવેગા,
જેતી બસ્તુહે રૂપ પ્રકાશ, વેતી સબકું હય વીનાશ[3].
નિરંજન, નીરાકાર અવિનાશી ન્યારા,
વોહ અલેખ પુરૂષ હય ન્યારા.
જો કોઇ ઇસ બસ્તુકું ચહાવે,
તો જ્ઞાનસે બિજ્ઞાન હો જાવે,

---

૧. અંધારૂ ૨. બ્રહ્મ રૂધ્ર ૩. નાશ.

ખોજ ભુલ અખોજપણા લાવે.
આશા છાંડ કર હોય નીરાશા,
વૈસા છુપાવે વહાં બાસા.
સતગુરૂ ઉપદેશ સાર નીશાન,
જેસે સુરતે રહો ધર ધ્યાન.
અગમ સે પ્રેમ ખુમારી આવે,
'આપપણેકું' સોઇ ભુલાવે.
અલખ પુરૂષ પરગટે ભાઇ,
અલેખ સે અલેખ દેખા જાઇ.
ઉસ બસ્તુકું જો પાયા સહી,
જીવન મુકત હો ચુકા વોહી.
જોત અજાપકા ઇતના હોગા ગુણ,
એક જાગ થીર રહે મન.
પાંચ પચીસ લુટને ના પાવે,
રાક્ષસ દેવકા ભે મીટ જાવે.
અકળ પુરૂપ અલેક અવિનાશી,
જોત જાપ સે વો ન્યારા હે વાસી.
ઉસકી બાત કોઇ બીરલા જાણે,
અગમ ભેદકુ કોઇક પીછાણે.
જોત જાપ સબ સત હે સાચે,
બ્રહ્મ ભેદકે પહેલે દરવાજે.
સત શબ્દ હે સુન સાધુ પ્યારા,
કહે કાયમદીન ચીશ્તી અલેક પુરૂપકા કુછ ભેદ ન્યારા.

રાગ કલામ—૧

પ્યારી નુરકી આંખડીયાં, સોઇ મુખ પર મેં વારડીયાં....ટેક.
મેં મુજમેંસે નીકલ ગયોરે, જબ પીયા સેજુંરે આઇ,
મુજમેં સોકન કા સાલ થા, વોહી તો મુરશદને દીયારે મીટાઇ.
મોહંમદકા મુખ ચાંદ હેરે, ચમકે સબ સંસાર,
બીન પાઉ બીન પર ઉડ જાઉં, લગે સુરતકા તાર....પ્યારી૦

શેખ ફરીદ શકરગંજ કહેલાવે, વાકી ઓલાદમેં હું,
બદરૂદીન જેસે પીર જો પાયે, ચીશ્તી કાયમદીનકું....પ્યારી૨૦

રાગ કલામ—૨

એ સહીયોરે શાહકું દેખને દો, હવે મેરી કોઇ આહ ન લો....ટેક.
પીયુજી દેખનકો ચાહાવ ઘણોરે, દેખુ તો સુખ હોય,
બીન દેખે નેંનું નીંદ ન આવે, બેઠી હું સુધીયા ખોઇ....ઓ૦
પીયુજી ઢુંઢનકું મેં નીકસીરે, સોલે કીયે શણગાર,
પેહેના ચોલા ચુંદડીઆં સૈયો, પાઉં ઝાંઝર ઝમકાર...ઓ૦
તંન જલે અંગેઠડીરે[1], દવ રે જલે હરદે મહીં,
જેમ જેમ બાલું તો મારો જીવડોરે જાશે, મુજરે વસીલો તુંહી.

રાગ કલામ-૩

તન તકીયેમેં ખોજો સુન મેદાના, સુરત મગન હોય દેખ નુર નીશાના,
સુરત બાહેર કી ભીતર લાવો, તાકું સમેટ ગંભીર બનાવો.
સોઇ ગીરેહ[2] લે નાક પર રાખો, ઇન્હી સીખાવનસેં ખુદી ભાગો,
સો શીતલ કર માંહી અંજન પાણી ભરાવો, તામેં લે સો ગીરેહ ગંભીર ખુલાવો.
બસ્તુ પ્રકાશ કરકે તુમે ઉપદેશ લેઓ, સો ઉપદેશ પર સુરત ધ્યાન ધર રહો.
કેફ પરેમકી રૂમ રૂમ આવે. સુરત મસ્ત મગન હો જાવે.
એસા ઉદબુદ ધ્યાન જબી ધરે, તબ સુરત ઉલટ ગગનકું. ચટે,
અવ્વલ તો અંધારા અગોચર આવે, તામેં સુરત ધીરે ધીરે ચલાવે.
તાસેં આગું જબ સુરત ચલાવે, તાસેં આગુ એક મેંદાન આવે,
સો મેંદાનમેં આનંદ સરૂપ પાવે, જો ચાહે દીદાર સુરતા સુરી દોડાવે.
એક ધુન સુરત ગઢપર લે જાયે, કીસુ ઘાટ પર દ્રષ્ટી ન લગાવે,
જો સુરત ડાબી જમણી કરે, અધ બીચસેં વોહ પીછા ફીરે.

---

૧. અંગીઠી-સગડી. ૨. સુરતાની ગાંઠ.

સુઇકે નાકે જેસી બંકનાલ આવે, તાકું ફોડ સુરત સુનમેં લેજાવે,
સો સુન મેદાનમેં નુર ગંજ અપારા, ઝીણા તીખા સાંઇકા દીદારા.
બ્હોત શોર હે અખંડ તીખી ગુંજા ખાવે, કયા પાતર દેખ ચમક જાવે,
સો સાહેબમેં જો એક હો રહા, દુખ દરદ ઉસકા સબી દુર ગયા.
સો વહેદતમેં વાસીલાને હક[1] હોવે, સો સુખસેં 'નામ કહો કીસકા લેવે,
સબ જગતકા હુવા આપે રાજા, વૈકુંઠ તાકી હુઇ રૈયત પરજા.
એ મીઠાઇકા ગુન જો ચાખે સોઇ પાવે, સેવો સતગુરૂકું મીઠાઇ ચખાવે,
એ સુન શાહ સર કર આપે સુરત ચલાવે, બીના સતગુરૂ બસ્તુ ન પાવે.
અવ્વલ મેહેર સુરશદકી કર લાવો, પીછુ સુરત શબ્દ માફીક ચલાવો.
દરશન નીયામત તબ તુજકું પાવે, રૂમ રૂમ તેરા મસ્ત મગન હો જાવે.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તીકા સબદ કોઇ ગાવે, ખોજ લે ભેદકું સોહી દીદાર પાવે.

કલામ રેખતો—૧

તુંહી તુંહી તુંહીરે તુંહી કીરતારાજી,
બોલે સો તુંહીરે લાલન પીયારાજી
રંગભરા પ્યારા લાલન ગાવે,
આપ આપકું ગાવ સુનાવે....તુંહી તુંહી૦
ગાવે બજાવે ઓર આપ હોવે રાજી,
મન માને યું ખેલે બાજી....તુંહી તુંહી૦
એ તો મોજ આપસકી પ્યારા,
તાકું કોણ શીખાવન હારા....તુંહી તુંહી૦

---

[1] ખુદામાં મળી ગએલા લોકો.

સુન શીખર પર નુર દીખાવે,
અરશ કુરશ વહાં ઝુલે ખાવે....તુંહી તુંહી૦
અરશ કુરસ દોનું એક રંગ હોવે,
મત જાનો કોઈ જુજવા* જોવે....તુંહી તુંહી૦
શાહુ કાયમદીન ચીશતી ગુમાન ના આવે,
બોલે બોલે સોહી પીઆ ગણુગણુાવે....તુંહી તુંહી૦

કલામ રેખતો—૨

ઘાયલકી ગત ઘાયલ બુજે, ભીતર ઘાવ સો બાહેર ન સુજે,
ઘાયલ ઘુમે ચોટ મરમકી લાગી, સોક કર જીવે પરેમ સોહાગી.
મારન વાલા સતગુરૂ પુરા, સો કયું રે જીવેગા ઘાયલ પુરા,
નહી સુકે બનમે નહી સુકે તનમેં, લાગ રહી ચોટ શબ્દકી મનમેં.
તુમહી બાડી ને હમ હેં ભમરા, સાહેબ જપે ઉનકું કયા કરે જમરા,
શાહુ કાયમદીન ચીસ્તીને દેખા તમાસા, હાજર ખડા રાવ રંગીલા નોશા.

કલામ રેખતો—૩

યારબ યારબ યારબરે હમારા, સબરે જીવનમેં તો પ્રાણુ તુમારા,
એક મસીદને[૧] દસ દરવાજા, વહાંમેં મુલ્લાંજી[૨] પડેરે નીમાઝા.
જીને પકડીહે જ્ઞાનકી લકડી, મારી મુલાંજીકી પાંચું બકરી[૩].
તુમ હો વૈદ, પીયા હમ હેં રોગી, સાહેબ જપે ઉનકી કાયા નીરોગી,
શાહુ કાયમદીન ચીસ્તીને દેખા તમાશા, હાઝર ખડા રંગ રંગીલા નોશા....યા રબ૦

રાગ મેવાડો.

સુરીજન સાથે નેહ મુજને લાગો, દુરીજન લોક કરે મારી હસી
કહે લોકોને તે કેમ મેલશે જે જીને મનમાં વસી.

---

* જુદું. ૧. શરીર રૂપી મસ્જીદ. ૨. આત્મા. ૩. પાંચ ઇંદ્રીઓ.

ગગન ગુફામાં રહી સુરીજન સેવીએ બીજું કાંઇ ભાવે નાહીં,
ભીતરની વેદના છેરે વેરાગની તે શું જાણે લોક ભાઇરે,
ઘર તજી રહુયા ભેખ પર જેને લોક કહે પુરા ભગત.
ભીંતરથી તો અંધારૂ ભીંત, મનમાંહીથી ના ગઇ જગત,
પોશાક પહેરે સો હુન્નરની ઓર તજે નહીં ઘરબાર,
ભીંતરથી તો લહે ટુટે નહી; તે કહીયે પુરા નર નાર.
જગતમાં રહી અણુછતો રહે, કરે નહી જરા પાખંડ,
પોતાના ઘટમાં છાનું કરે, સમરણ સાંઇનુ અખંડ,
ઉપર રૂડો રહે, ને માંહીં કાચો નપાટ લોક કહે પાકો સહીં,
ભુખાને ભરીયો કહે, તેની ભુખ ભાગે નહી,
અખંડ સાંઇથી લેહ લાગી રહી, વીસરૂં નહી ઘડી એક,
કાયમદીન ચીસ્તી અગમ ગડ ચઢી જઇ જોયો અલખ....સુરીજન૦

રાગ કાનડા.

લાલન હુંઈ જાનું ઓર તુંહીં જાને,
મત રે કીસીકું બીચમેં આને....લાલન૦
જો તેં દીયા અલ્લાહ મુજે સાચારે બોલ,
કર દો ખાતાં મેરે દીલકા રે મોલ,
સદારહે સોહાગન ઘુંઘટ ખોલ....લાલન૦
આવરે સુરીજન રંગ રલીયાંરે કીજીયે,
પરેમ પ્યાલા ભરભર પીજીયે,
જાત જોબન કા લ્હાવા જો લીજીયે...લાલન૦
સો નેહ કરતાં મુજે પ્રીત બંધાની,
તું મુજે ભાયા અલ્લાહ, હું તુજે લોભાની,
અબ છાનીરે લાગી, અબ કીનહુ ન જાની....લાલન૦
ખ્વાજા મોઇનુદ્દીન ચીસ્તી પીર જો પાઉ,
ખ્વાજા કુતબુદ્દીન કે મેં બલબલ જાઉ,
શેખ ફરીદ પાયે મેં આનંદ બધાઉં...લાલન૦

રાગ પરજ—૧

હેત કરૂં બાઇ તાસેં હેત કરૂં, જે છે મારો સ્વામીરે...ટેક.
પ્રીત કરી શાહ મળવા આયો, એની ધુંન મનમાં બાજેરે,
જે સ્વામીસે મોહ લાગો, કેમ કરી મન લાજેરે....હેત૦
એ તો હોજલ મીત છે એણે સઉ ચીંતા તો ટાળીરે,
કાલક તો હિરદાની મટી ને જ્યાં જોઉં ત્યાં લાલીરે....હેત૦
ચોલી ચીરતો સૌ પહેર્યા, અને પહેરી કહાં કામીરે,
શાહ કાયમદીન ચીસ્તીને ઘેર આવ્યો રૂડો સ્વામીરે....હેત૦

રાગ સીધવી

દીલ દરીયાકે કાંઠે ધુન મોરલીકી બાજે.
સુની વે ધુન સખી ભઇ રે મગન,
સામ સુંદરકે સુખ...ધુન મોરલીકીં બાજે૦
ઘેલી ભઇ ગોવાલણ સુની,
મોરલીકા શોર વે . હો મથુરા નગરીકી૦ ધુન
પીંડ, વરભંડસે ન્યારી વો મથુરા નગરી,
વહી અખંડ આપો આપ...ધુન૦
સુન ધુન ધામ નીરંજન સેવો,
ન્યારા વાંહી આપે અલેખ[૧]...ધુન૦
કાયમદીન ચીસ્તી સો પુરૂષ કે ચરણે હો,
જાઇ લીયા વહાં બાસ...ધુન૦

રાગ સીંધવી

બીંદ્રાબનકી સો કોઇ અજબ છબી હે,
જહાંરે બીંદ્રાબન વહાં સામ બીરાજે.
મોહી સુરત કે બલહાર,
અકલ અવિગત લેખા ના જાને હો.
કુરાન, પુરાણ પુરે શાખ.

---

૧. આમા મોરલી, ગોવાલણ, મથુરા નગરીએ જ્ઞાનના રૂપમા આપેલા છે.

પાર નીરંજન કે સામ રંગીલા હે,
સો ના ધરે અવતાર. કોઇ અજબ.
સીધ મુની તપસી જો કહાવે, ઉનકે સપને ના આવે,
સીવ સનકાદી ગતી ના પાવે હો.
હરી દાસન કે પાસે.
સામ ખીના નહી ગલી તીલ જાગા,
જાં રે જોઉં ભરપુર,
કાયમદીન ચીસ્તી સેવે પીયા ચરણ તારે હો,
સાંચા રાખો ચરણે ઠેઠ.

વીવાહ.

વીવાહ માંડયોરે સામી ,અલખ સું સતગુરૂ દીન દયાળરે.
જ્ઞાન તણો ગોળ વહેંચીયો ચેતન વેવાઇએ સારરે,
સુરત કન્યાને પેરાવીઓ પ્રેમ તણો રે ગળે હારરે.
જાપ અજંપા કુટુંબ મળું સહુ સખી મંગળ ગાયરે,
લહે રૂપૈયારે વધાવણુ થયા તે તરવેણી ઘરમાંયરે.
બોલા તે માતા વેરાગ વરની, સામલો ને મન વેવાણરે,
પાંચ પચીસ તારા કુટુંબી કાલ ઉઠી કરશે બાઝા તાણરે.
સગા સગામેં વેર દેવાડે હતી માયા તે સમસરે,
ઇનું કહયું જો તું નહી કરે, રેસે તારે સગાઇમાં રસરે.
ખોઇ ખુદી ને બોલડા બોલજો સુખમાં છે મોહકાણરે,
જેવી હેતે સગાઇ કરી તેવું હેત રાખજો વેવાણરે.
અંગે જરીઆન સરવે સજા પહેરી તે સત તણી સાડીરે,
માહા સુનમેંરે માંડવે ઉભા, તે વર લઇ હાથ ઝાલીરે.
અગમ અગોચર ચોરી રચી, ફેરા ફેરી બેઉ મળી કીધીરે,
હાથ ઝાલીરે ભેટ સતગુરૂ સામીએ અલેખને દીધીરે.
સામીજીને ત્યાં નોબત બાજે, ગેબી અનહદ અપારરે,
ઝલમલ ઝલમલ દેખીયું દરશન વરજીનું મેં સારરે.
કાયમદીન ચીસ્તી એ વીવાહને સમજી જે કોઇ ગાશેરે
અમર પદના સાસરે સત કહું તે જન જાશેરે.

રાગ કલ્યાન.

પરી બ્રહ્મ કે પારમ પારા અકલ સુરતમેં પાઇ....ટેક.
ઇંગલા, પીંગલા, સુખમણ નારી, અનહદ પણ વાં ન્નાહી,
જાપ અજંપા તરવેણી મે, ન્યારા હે ગોસાંઇ[1]–પરી૦
સુન ગગન ઓર જોત ઉજાલા મહાસુન વહાં નાંહી,
ધામ ઓર નીજધામ કે આગે, અકલ રૂપ હે સાંઇ–પરી૦
જાં નુર તુર નાંહી તેજ ઉજાલા, નીરાકાર વહાં નાહી,
આગે કુછ ખુબી ઓર હે, સુરતકી રૂશનાઇ–પરી૦
જહાં રામ ક્રષ્ણ નાંહી દસ અવતારા, નીરંજન વહાં નાહીં,
ઉન પારકે પારમ પારા, હે સુરત કોઇ વાંહી–પરી૦
વે ના આવે, વે ના જાવે, વે ના ધરે અવતારા,
જ્યું કા ત્યું વો હે જથારથ[2] નીરંજનસે ન્યારા–પરી૦
સુરત નુરતકું ગમ નહીં વહાં, પુરૂષ અખંડ હે જાંઇ,
સતગુરૂ મેહરસે કાયમદીન, સો સુરતમેં પાઇ–પરી૦

રાગ રવેણી.

સપના જાગ્રત નીંદ્રા ભાઇ, તીનું ઘર સો ફીરે મનકે માઇં,
રવેણી ગ્યાન કહે કાયમદીન, સતગુરૂ શબ્દ લો તમે ચીન.
ચીનોરે આત્મા, વસ્તુરે પાવે, વાકું બી ગમ સબ મીટ જાવે,
જ્ઞાન રવૈયણી જ્ઞાન બીચારા, ઘર માયા તીનુંકા છોડા.
પંદરા તત્વ કા સ્થુલ હે જાનો, તામે વાસ્ના, લીંગ નવ હે પીછાનો,
તેજકે સંગ મીલી બીચ માયા, ત્યાંથી જીવ સો નામ ધરાયા.
નવ ભાગ માયા કે જાનો, દસમા આતમા તુમ બી પીછાનો,
કચરે કે સંગ જ્યું પાની ગંદા, માયા કે સંગ સું આતમ બંદા.
કાયમદીન સપના જાગ્રત નિંદ્રા ઘર છોડો, સતગુરૂ ઉપદેશ લે
સેજે સુરતા જોડો.

---

૧ સાહેબ ૨ સ્થીર.

કલામ.

ચાલ્યું જોબન તારૂં વહીને રખે જાતો ઠગાઇ,
દીલની અંદર દીદાર છે વચ્ચે માયા રે છાઇ.
પીયા તો પીયાલા પ્રેમકા, અગમમેં ધુન મચાઇ,
સુરત નુંરત બેઉ બેનડી, લે મન વહાં ઠેરાઇ.
સંસાર સબ જુઠા દીસે જુઠી હે રે સગાઇ,
એ જ્ઞાન પીછોડા ભુલકા કોઇ ચીનો રે ભાઇ.
જે રે ચીને સો સુનમેં સુરતા જ્હે લગાઇ,
અગમ દેખા આકાશમેં જ્હાં બાડી દીખાઇ.
અમર પુલ હે જ્હાં ઘણે ઉપર ભમરા લપટાઇ,
ઉંડા પાની ઉંછાછલા, એમાં નાહવો ઝુકાઇ,
કાયમદીન ચીસ્તી દેખ પીયાકું, જોતમેં જોત મીલાઇ.

ગરબી બારમાસી

ગરબે સતગુરૂ સંગ રમીએ,
જુઠડે મારગ ના ભમીએ,
કે ચરણે સતગુરૂને નમીએ....ટેક.
રૂદેની[1] રજની અજવાલી,
કે રમવા સત સખી ચાલી,
કે અધા ધુન લાગી છે તાલી...ગરબે૦
ઇંગલા પીંગલા દો નાડી,
સુખમણી ખેલ રચો ભારી,
કે સુરત નુરત મેં સણગારી...ગરબે૦
કારતકે કરમ ગયાં નાસી,
હું તો થઇ સતગુરૂની દાસી,
કે હવે મારે નથી ફરવું કાશી....ગરબે૦
માગસરે મન મારૂં ગલીઉં,

---

૧ અંદરની, હૃદયની.

જેમ કુણુ[1] પાની મેં ભળીયું,
કે જનમ મરણનું દુઃખ ટળીઉં...ગરબેo
પોસે તો પાસે છે સ્વામી.
આ ઘટમેં હું અલેક પુરૂષ પામી.
કે નીસદીન સેજલડી નામી...ગરબેo
માહે તો માહ પદમેં લાધી.
વરતી[2] મને પરેમ તણી વાધી[3],
કે આંખલડી[4] મારા સાહેબથી લાગી...ગરબેo
ફાગણે હું તન મારે ફુલી,
હવે હું તો આરે[5] દશા ભુલી,
કે મનછા સુર સાગર રેલી...ગરબેo
ચઈતરે ચેતન થઈ જાગી,
ભ્રાંતી મારા મન તણી ભાગી,
કે આંખલડી મારા પીયુથી લાગી...ગરબેo
વઈશાખે વીશ્વ તણો ભરથાર.
સાહેબ તો જુગનો કીરતાર,
કે અંતર ઘટ લાગો સુંરતા તાર...ગરબેo
જેઠની જુગતી નહીં કાચી,
સ્વામીજીની વાતો મૈ સાચી,
કે હવે હું તો આતમ[6] રંગ રાચી[7]...ગરબેo
અખાડે તો અગાસ ધુન લાગી,
કે ચોદસ અમીરસ ઝડી લાગી,
કે સુંરત મારી સાયાંમે લાગી...ગરબેo
શ્રાવણે સુરતા ચડી ઉંચી,
પામી હું તો પ્રેમતણી કુંચી,
કે આંખલડી મારી સાહેબમાં ખુંચી...ગરબેo

---

૧ નીમક. ૨ રની. ૩ વધી. ૪ આંખ. ૫ આ તરની
૬ આત્મા. ૭ રમણ

ભાદરવે ભરમ સઘળો ભાગો,
ચેતન મારો ગ્યાન થકી જાગો,
કે સાંઇજીથી નેહ ઘણો લાગો....ગરબે૦
આસોએ આનંદમેં ઉઠી,
કે રદ બદર* માલ ભરો પોઠી,
કે સખી મારી સાચ કહું ન જુઠી....ગરબે૦
તેરમો માસ અધીક ભારી,
સંસારમાં લાગી તાલી મારી,
કે મને તારી યાદ ઘણી પ્યારી....ગરબે૦
ગરબો વરસ તણો કીધો,
શબ્દ મેં તો સતગુરૂનો લીધો,
કે કાયમદીને પ્રેમ રસ પીધો....ગરબે૦

કલામ.

મુરશદ મેરા મહેરમી[1] જીન્ને મરમ[2] બતાયા,
દીલકે અંદર દીદાર હે, જીન્ને ઢુંડા સો પાયા—મુરશદ૦
હિરદે[3] બિના હવાન હે, વસ કરલેરે ભાઇ,
જીસકે પીયા સંગ નેહ હે, ઉનકો દેવે ઇલાહી[4]—મુરશદ૦
તસબી રહે મોજુદકી[5], હરદમ દાના સો દાના[6],
ખોજ કિનારે બેઠ કર, જીને ફેરા ઉને જાના—મુરશદ૦
હિરસ હવસ[7] હેવાન હે, વસ કર લેરે સાંઇ,
જીનકી નેના ઢેરીયાં, વો કયા દેખેરે ભાઇ—મુરશદ૦
સબ દરદી દરવેશ[8] હે, બિન દરદ કસાઇ,
ઇતા કીસીકો ના દીજીયે, તુમ સુન લેરે ભાઇ—મુરશદ૦

---

* ભરપુર.

૧ ભેદ જાણવાળો. ૨ ભેદ. ૩ અંતઃકરણની લાગણી. ૪ ખુદા. ૫ સર્વ વ્યાપક ખુદા ૬ જે હમેશા મણકો ફેરવે તે ડાહયો ૭ લોભ વિકાર. ૮ સાધુ

પંખી પશુ ઓર આદમી સબ એક નૂર જાનો,
સબ પર માયા રાખીએ ઐસા દીલમેરે માનો-મુરશદ૦
વજુદમે[૧] મોજુદ[૨] હે, કહેવે કાયમદીન સારા[૩]
એકે એક ઘર ઢુંઢીએ, વાં તો સાંઇ[૪] હમારા-મુરશદ૦

અનહદ વાણી.

ખલક સબ ભુલી ફીરે, બીના સતગુરૂ ગ્યાનરે,
આપ આપકી હદમે અટકી સબ જહાનરે
મુસલમાન ભુલે પડે ગોર મસીદ પુજેરે,
તન મસીદમે સાંઇ હે સો તો ના સુઝેરે[૧].
હીંદુ કયા મુસલમાન મુલ છોડ ડાલકું લાગેરે,
ભુલ પડી એ હે અબ દોનુ જાગેરે[૨]
ઘટમે તેરે પાસ બસે નીરંજન અવિનાશીરે,
તાકુ છાંડ કર હીંદુ તો જાવે દોડા કાશીરે
તીનનો કોશ જાકર પશુ લોક ખીલાવેરે,
સેવા સતગુરૂકી ના કરે જીનસે હરી પાવેરે.
પોથી પુરાણકી ભુલમેં જગત સારા અટકારે,
કોઇ કહીં, કોઇ કહીં ભરમણામે ભટકારે.
પઢીતુને તો પોથી બાંધી, આપ આપકે કાજેરે,
અંધી બાંધી હદકી ભુવાએ લોક માજેરે[૩].
હોમ, હુવન, એકાદશી દીયા ભામા ભારીરે,
સાર વસ્તુ નીરંજન હે સો તો ગપ્પી ન્યારીરે
સતીએ ભોમને માટી ધોય કર તુમ કુમ પીવાયારે,
પારસકા પરસ રસ કર જગતકો સમજાયારે

---

૧ હસ્તી, શરીર. ૨ હાજર ૩ સાર, મતલબ ૪ પ્રભુ
૧ આમાં જડ અને ચૈતન્યનો ભેદ બતાવ્યો છે [illegible] મસ્જીદમાં નમાઝ તો પઢવાની છે પણ ખુદાને ખોળી કહાડવો એનો એ [illegible] મહાભારત કામ છે ૨ ઠેકાણું ૩. [illegible] તે.

વરતીએ વરત ક્રિયા બતા, લોક ભુખે મારેરે,
મુવે પીછું મુકતી હોવે, યું કર પંથ ઠરાવેરે.
બડે બડે મુલાં મીલ કર હદ કા પડદા બાંધારે,
મુવે પીછું બેહેશ્ત મીલે યું કર નાખા ફંદારે.
માતમીને આખડીસે[1] કાલા કપડા પીનાયારે,
દેવકા દરશન ઉસસે હોવે યું કરકે સમજાયારે,
સન્યાસીને કાન ફુંકકે દસ નામ શીખાયારે.
શીવકી પુજા કરો હંમેશા યુ કરી સમજાયારે,
વેરાગીને કાન ફુંકકે બાંધી કંઠી માલારે.
મુવે પીછું હોવે મુકતી યું માનો એ વેલારે,
કાનફટુંને કાન ફાડકે ભેગ ભગવા બનાયારે.
નાથજીકા ભજન કરો તુમ યું કરકે સમજાયારે.
સત કબીર, રામ કબીર, યું કબીર કુ સાહેબ ઠરાયારે.
મુવે પીછું બ્રહ્મમેં મીલશુ યું કરકે સમજાયારે.
પરણામીયુંને પંથ ચલાકે અખંડ જાપ દીખાયારે,
જી સાહેબ, જી સાએબ મુખસે બોલે જગતકો સમજાયારે.
બીજ પંથીયુંને લે બીજકું જોત ધીકી કીતીરે,
કંગન બાંધ પાણીકા ખલક સમજા દીતીરે.
મુવે પીછુકા વાયદા દે સબકુ લે બતાયારે,
જીવતે જીવત કીસીને સાહેબ ના દીખાયારે.
પાંચ મીલીરે પીંડ ઉપજા તમે સમજોને ભાઇરે,
પાણીને પરપોટા જેસા યું જગત ને સાંઇરે.
હય પાસ તેરે, ઇસ તરેહ ભુલા દુર કહાં જાવેરે,
ઘટમેં દેવ નીરંજન રહેવે તાકા ભેદ ના પાવેરે.
મંહી અગોચર સુન માંહી તુર બાજત બાજેરે,
મન પવન પહોંચે નહી ત્યાં અલખ બીરાજેરે,
સતગુરૂ ગમ હુઇ જીસે ઉને અભેપદ પાયારે,
મેજે સુરત ગગન ચઢ નુરમેં નુર મીલાયારે.

[1] બાધા આપી.

પુરે પુરૂષ જે કોઇ હુવે વો લીઆ એ રાહરે,
પીછલુંકું ખુલાસા કરકે કહે ગયે સમજાયરે.
પીછલુંને તો ભેસ લીયાને ભસ્મ તિલક લગાયારે,
કોઇ કોઇ બીરલા સમજ મનમેં ભેદકું સો પાયારે.
જગત સબ ભુલા પડા કહો કીસે કીસે કહીયેંરે.
ભેદુ મીલે તો બોલીયે નહી તો ચુપ હો રહીયેંરે,
ગુંગેકા ગુણ એસા હે કે ગુંગાહી વો સમજેરે,
ગુંગેકી તો ફારસી એસી ઓર કોઇના બુજેરે.
સો ગાંડુંકું એક સાજા જો આયકરકે વારેરે,
સો ગાંડે મીલ ઉસકું તો ફીર ગાંડા કરકે કહાટેરે.
છ દરસન છત્રીસ પાખંડા ભુલા જગત સારારે,
સબ હે માયા બીચ લપટાએ બીરલા કોઇ ન્યારારે.
આવા ગવન મીટન હાર હોય, ઉનકું એ બસ્તુ મીલેરે,
અંતર પડદા દુઇકા સતગુરૂ સેજે ખોલેરે.
"હું" ઓર "તું"કી ભરમણા સતગુરૂ સાહિબ ભાનેરે,
"તું" "મેં" કું અબ ખો દીયા સતગુરૂ કેરે ગ્યાનેરે.
પંથ ઓર પંથકી છોડદો છોડો કાચકા પાસારે,
સેવા કરો સત ગુરૂકી દેખો અલખ તમાશારે.
સાંઇ તો સબ ઘટ બસે સુના ઘટ કોઇ નાંહીંરે,
પરઘટ જાગા વો બમે બલીહાર જાઓ વાંહીંરે.
ગુરૂ સતગુરૂમેં ફીરે તો સાધુ શબદ વીચારોરે,
સીધી આરસી મુખ દીખાય ઉલટીએ અંધારોરે.
અમર પદકી તખત મીલે જો તું સતગુરૂ સેવેરે
આતમા ઉતરે કયું કર પાર બીન નાવ બિન ખેવેરે[1].
બ્રહ્મા, વીસ્નુ, ઓર મહેશ ઉનકું એ ગમ નાહીંરે,
સતગુરૂ સેવો તો વો બતાવે પોહોંચે છસમે વાંહીરે.
સુરતા સુરકી વસાં પોહોચે ઓરકી પહોંચે નાહીરે,
વેદ દેશમેં દીન રહીએ જાં નહી દુપને છાંહરે.

---

૧. ક્પ્તાન. નાખુદા. હોડીવાળો.

માંહી કા માંહી ન્યારા કા ન્યારા એસી હેગી બાજીરે,
ઉસકી ગમકો સમજે બીના ભુલે પંડીત કાજીરે.
પાંચ પચીસ રઇયત હોવે જણ સતગુરૂ મીલીયારે,
જીવન મુક્ત હો રહે, તબ દિલ દરીયાવ ખુલીયારે.
આપપણા જબ ઉઠ ગયા તો સાંઇપણા તબ આયારે.
સાંઇ પણે સે લેહુ લગાકે, સાંઇકું સો પાયારે,
સાંઇ મીસાલ સમુંદર, સુરત મીસાલ લોટારે.
લોટેકા ગજા ઇતના, કાઢે ઇસે દે ઘુંટારે[1],
સમુંદર ચાહે સબ નદીયાં ભરે, ચાહે નવ ખંડ રેલેરે.
સાંઇ જેસે ચાહે વૈસે પલમેં ખેલ ખેલેરે,
બંદેકી મુરાદ એતી બંદીપના ખોવેરે.
અપરમ પાર અલેકમેં એકા એકજ હોવેરે,
લુણકી તો કુદરત ઇતની પાણીમેં ઘુલ જાયરે.
જહાંસે વો ઉપજા હે તહાંકા તહાં સમાયરે,
ઇસી દીસા[2] હોય ઉસે સાહેબ જેસા જાણોરે,
સાહેબ બંદા દો નહી, એક હી પીછાણોરે.
રાજકા નહી હરખ, ઓર નહી દુઃખ કે સુખરે,
ભલે કહેકી ખુશી નહી, બુરેકા નહી દુઃખરે.
છેટા રહે સો એક હે ઘટકો લાગે નહી પાસરે,
નહી પાપકા ડર હય ઉસકો ધરમકી નહી આશરે.
ના વો કહેવાયે સંસારી, ના કહેવાય સન્યાસીરે,
હો રહા એન જાત ઉસકી વેતો અવિનાશીરે.
કરમ ધરમસે ફારેગ[3] હુવા જીકર ફીકર[4] ગયા ભુલરે,
વસ્તુ જે એમુલથી તો વો નીપજી અમુલરે.
કહેનેમેં આવે એસા નહી કુછ કહીએ કહીરે,
સતગુરૂકી કીરપા સેતી એ વસ્તુ લહીરે.

---

૧. ઘુંટ પાણી પીવડાવે. ૨. આ મરતબામાં
૩. નવરો. ૪. યાદી અને ધ્યાન.

હદ છોડ, બેહદ તજી, હુવા અનહદ વાસીરે,
ઉને તો અમર પદ પાયા સેજે અવિનાશીરે.
શાહ કાયમદીન ચીશ્તી કહે, મેં મુજકું ગમાયારે,
આપ ગુમા કર મુજ બદલેમેં સાહેબકું તો પાયારે.

તમામ સૃષ્ટી નુરે નબીમાંથા પેદા થઇ છે તો જુદું કોણ ?

જહાં દેખું વ્હાં વોહી વોહી, મોહમ્મદ રસુલ[1] બરહક સહી.
ઘટ ઘટ બસે સાહેબ હમારે, બરહક મોહમ્મદ અલ્લાહકે પ્યારે.
અવ્વલ અવ્વલ હક[2] એક જો થા, ઉસ બીન દુજા કોઇ નથા,
આપસ મેં સે નુર સો કાઢ, પેદા કીયે મોહમ્મદ યાર.
મોહમ્મદ નુર સો બીખેર દીયા, ઉસસે સારા આલમ[3] કીયા,
કયા હીંદુ કયા મુસલમાન, સબ પેદાયશ નુર સુબહાન[4].
મોહમ્મદ કે નુરમે સબ ખલક હુઇ જાન, કયા હીંદુ ઓર કયા મુસલમાન.
કોઇ કહે મોહમ્મદ નુર જુવાહે[5], હીંદુ ઇસ નુરસે નહીં હુવાહે.

અના મીન નૂરીલ્લાહવ કુલ્લુન ખલકહુ મિન નુરી[6]

હદીસકુ[7] જાને જુઠી કર, નહીં મુસલમાન સો હે કાફર,
મુસલમાન હીંદુકા વેર બતલાએ, બોલ બોલ બતલા કહું સમજાયે.
બોલે સો હે નુર સુબહાન, મત કહે કુફરાન,
શરીઅત કહે સો કરે વો મુસલમાન.
મોહસે કલમા કહે મો બાત સાચી હે જાન,
કલમા કહે સો હેગા મુસલમાન.
કલમા કહેના તો સાચા હે યેહી,
અલ્લાહ મોહમ્મદ બરહક[8] પીછાને સહી.

---

૧. પયગમ્બર (શ૦ અ૦ સ૦) ૨. ખુદા. ૩. જગત. ૪. ખુદાનું નુર. ૫. જુદા. ૬. રસુલે પાક ફરમાવે છે કે હું ખુદાના નુરથી છું અને તમામ મખલુક,-સૃષ્ટી મારા નુરથી પેદા થઇ છે. ૭. પયગમ્બરનું ફરમાન. ૮. સાચા.

અલ્લાહુ મોહુમ્મદ બરહક જાનો, ગેર[1] બીચમાંહીં કોઇ ના આનો,
ગેર કર રાખે સોભી ગેર, ગુસ્સા રાખે સોભી ગેર.
ખુદી લાવે સોભી ગેર, ઝઘડા લાવે સોભી ગેર,
આપ ભલા કહેલાવે સોભી ગેર, ઓરકું બુરા કહેવે સોભી ગેર.
જો પથરે પુજે સોભી ગેર,
જો ઇત્ની બાતાં તર્ક કરે સોહીં દીનદાર[2],
નહીં તો હે બડા કાફીર મુરદાર,
શરીઅત કહે જીને એક બાર બી સીજદા[3] કીયા હે
વોહ કભી કાફીર નહીં, મુસલમાન હે,
શરીઅત કહે અલ્લાહુ મોહુમ્મદ બીન ગેર લાવે,
સો મુસલમાન નહીં, પણ કાફર કહેલાવે,
હમતો ઘટઘટમેં અલ્લાહ મોહુમમ્મદ જાને,
પથરે ડેરે કીસીકું ના માને,
ના: કીસીસે હમ લડને જાવે.
ના જરા તામસ ખુદી લાવે,
ના કીસીકું હમ બુરે કહેવે,
અલ્લાહુ મોહુમ્મદકી યાદમેં રહેવે,
બાહેર સીજદા હમ બી કરે.
બાતીન[4] હરદમ ધ્યાન ધરે,
શરીઅતમે તો એક બાર સીજદા કરે સો મુસલમાન હય,
હમને તો ઝાહેર બહોત બાર કીયા હય,
અલ્લાહુ, મોહુમ્મદને જબ કરમ[5] કીયા,
તબસેં હમ ભીતર ધ્યાન લીયા,
હુજ તુમ પુછો, હીદુકું કયા બતલાયા.
કહો ઉનકુ તુમને કયા દીખલાયા,
ઘટ ઘટ નુર હય કેહે સમજાયા,
એક નીરજનકા નામ બતલાયા,
ઉસમેં નહીં કીયા હમ કુફરાન[6]

---

૧ જુદું. ૨ દીન ધર્મવાળા ૩ ખુદાને નમન કરવું તે ૪ અંદર.
૫. મહેરમાની. ૬ કાફરપણાનુ કામ.

નહી બીગાડા હીંદુ, નહી મુસલમાન,
તુમ તો ખુદી[૧] ગેર ના ભુલાવો,
ઓરકા પારખા લેને આવો,
અપસકું પહેલે સહી કીજે,
પીછું ઓરકા પારખા લીજે,
હમ કસીભી ના વાટ પાડે, ઓર ના કીસીકી હાટ ફાડે,
જુલમ કરે ના, કુછ ભુંડા ફેલ ચલાવે,
આજીજ ફકીર, બાવા ફરીદકે ફરજંદ કહેલાવે,
ખલક[૨] સાહેબકા નામ સુન યકીન[૩] ધરે,
ખલકકો વો નામ સીખા ખીજમત[૪] કરે.
ઇસમેં ઓર કુચ હમ ફેલ ન ચલાવે,
હીંદુ મુસલમાનકું સાહેબકા નામ બતલાવે.
"લાએલાહા ઇલલહ્યા મોહુમ્મદ રસુલુલ્લાહ" નીસદીન પઢે,
રૂમ રૂમ[૫] હમારે અખંડ બંદગી કરે.
શાહ કાયમદીન કહે સો સુન યકીન ધર,
નહી તો ફીર તેરે જો કરના હોય સો કર.
જો સાહેબ કરેગા સો હોયગા જાન,
નહી તેરા હમકું જરા ડર સચ કર માન.

છેવટના બોલ.

બિસમિલ્લાહ હિરહેમા નિરરહીમ.

દર આરેફતે હકતઆલા.

બિસમિલ્લાહ હિર-રહેમા નિર-રહીમ,
તેરી હકીકત તું બોલે હકીમ.
શરૂં કરતા હું તેરે નામસે,
કલામ બાતેની હદ તેરે ચઢાવસે.

---

૧. અહંકાર. ૨ દુનિયા. ૩ આમીન. ૪ સેવા. ૫. રૂંએ રૂંવા

બડા હય બુઝોર્ગ રહેમાન રહીમ,
બક્ષતા હય મોમીન કે તઇં[1] અય કરીમ.
જીને ખુદીપણેસેં કીયા હય વઝુ[2],
હુઇ ગેર છોડ, હક તરફ હય રજુ.
ઉસ પર તું મુસ્તાક[3] હય અય હબીબ[4],
દીદાર ઉન્હીકો તુ દેવે નસીબ.
જો તુજે ભુલ ગર્ક[5] હય ખુદી દરમ્યાન,
ઉન્હીકો તું બખશે નહી, અએ સુબહાન[6].
ઉન્હીકો ન દેવે તું તેરા દરશ,
ન પોહોંચે કભી વો તલક મિજલસ[7].
હઝારો ખલક[8] જાવે તરફ બુતખાને[9],
તુજે નહી પરવા કીસીકો પીછાને.
એક તેરા દોસ્ત કંહીં ઉઠકે જાય,
ઉસકે તરફ ચલકે આપે તું આય.

(દુરૂદ શરીફ.)

અલ્લા હુમ્મ સલ્લે અલા સઇયદના મોહમ્મદી વ આલા
આલે સઇયદના મોહમ્મદીં વ બારિક વ-સલ્લિમ.

અહદ[10] ઇસ્મકે બીચમેં "મીમ" ડાલ,
તું અહમદ આપસકો કેહેલાતા જલાલ[11].
તું ભેજે હે આપસ પર આપી દરૂદ[12],
ફીરા ભેસ, કહેલાવે આપસ મહમુદ[13].

---

૧ મોમિનોને તુંજ મુકતી આપે છે. ૨ હાથ ધોવા ૩ લોભાએલો. પ્રેમ રાખનારો. ૪ હે પ્યારા. ૫ ડુબેલા. ૬ ખુદા. ૭ પેગમ્બર સચ્ચમની મિજલસ ૮ લોકો ૯ બુતખાનુ, દેરૂં. ૧૦ ખુદા. અહદ શબ્દમાં "મીમ" અક્ષર નાંખીને અહમદ (મોહંમદ) બનાવ્યા. ૧૧ તેજસ્વી ૧૨ દરૂદ જે ઉપર મોટા અક્ષરે લખ્યું છે તે પઢીને તેનો સવાબ-પુન્ય બક્ષવામાં આવે છે તે. ૧૩ પ્રતાપી.

છુપે ગંજમેં[1] તું નીકલ કર બહાર,
અહમદ હુવા આપ તુંહી કીરતાર.
અરબકે મુલકમેં તુ ઇઝહાર[2] હો,
કુફર[3] સબ મુલકકા મો ડાલા તેં ખો.
કીયા દીન હુંશીયાર, કુફર તોડ સબી,
દરૂદાં સો ભેજો બર આલે નબી[4].
સબી ખુબ અસહાબ[5] હુગે પીછાન,
સરદાર ઉનુંમેં હય ચાર જાન.
અબુબકર, ઉમર, ઉસમાન, અલી,
ઓર ખુબ હે સબ ખુદાકે વલી
હઝરત હસન બસરી ઓર ખુલફા[6] સબ,
સો વાસીલ[7] હુવે બીચ દીદાર રબ[8].
મોહીયુદ્દીન[9] બુઝોર્ગ બડે હય કમાલ[9],
સો વાસીલ હુવે બીચ દર્શન જલાલ.
શાહ મદાર ઓર સબી ઓલીયા,
સો વાસીલ હુવે બીચ દર્શન પીયા.
ચમનમેં[11] દીસે ખુબ જયું ગુલ લાલા[12],
યું બુઝુર્ગ[13] બડા ચીશ્તીયા સીલસીલા[14].
ચીસ્તી સીલસીલેમે શમઓ[15]કી મિસાલ,
ખાજા મોઇનુદ્દીન ચીસ્તી[16] કમાલ
બડે અવલીયા ખાજા કુતબુદીન,
કીયા નુરકો નુરમે વાસેલીન[17].

---

૧ ખજાનો ભડાર ૨ જાહેર થઇને ૩ કાફરપણુ, નાસ્તીકના ૪ પયગમ્બરની ઓલાદ પર ૫ પયગમ્બરના સાથીઓ ૬ ખલીફાઓ. ૭ મળી ગયા ૮ ખુદા ૯ પીરાન પીર દસ્તગીર મોટા પીર ૧૦ પહોચેલા ૧૧ બગીચામા ૧૨ ગુલ લાલાનુ ફુલ ૧૩ મહાન ૧૪ સમ્પ્રદાય ૧૫ મશાલ ૧૬ અજમેરવાળા ખાજા સાહેબ ૧૭ ખુદામા મેળવ્યુ

ચીસ્ત કે વલી સબ અનવા[1] હય જાન,
શેખ ફરીદ સબમેં હે પીછાન.

હઝરત ફરીદ બુઝુર્ગ આલાતર[2],
ખુદા આપ મુસ્તાક[3] ઉનુંકે ઉપર.

વલી બહોત ભરપુર દર ચીસ્ત[4] હે,
કે ખાનદાને ચીસ્તી સદા મસ્ત હે.

સદા નુર મસ્તી હે ઉસકે અંદર,
કે હકકો પોહોંચાવે શીતાબી[5] મગર.

જો તાલીબ આવે ઉસી દરમ્યાન,
તુરત મુરાદકો પહોંચે પીછાન[6].

જો પોહોંચે હુવે બીચ ચીસ્તી હય,
સો તાલેબ તલબકી કીસ્તી[7] હય.

અશ-શરીયતો અકવાલી, અત-તરીકતો અફ આલી,
વલ-હકીકતો અહવાલી, વલ-મઆરેફતો રાસુલ મઆલી.

(હદીસ)

અર્થ—પયગમ્બર (સ૦ અ૦ સ૦) ફરમાવે છે કે શરીઅત એ મારાં વચનો છે, તરીકત એ મારા અમલ છે, હકીકત એ મારી હાલત છે અને મારેફત એ મારી બુલંદી છે.

કોલ[8] શરીયતકા સો સુન કર,
તરીકત, અમલ બીચ ચાલે મગર.

હકીકત, અહેવાલ કો બુજ કર,
આપી આપસમેં ગયા ગુજર[9].

મારેફત મુરાદકો[10] પહોંચે સહી,
એકાએક હો કર રહે સો વહીં.

---

૧ જુદા જુદા. ૨ મહાન વડા. ૩ લોભા એલો ૪ ચિસ્તી સંપ્રદાયમાં. ૫ જલદી. ૬ ઉત્સુક ખ્વાહેશવાળો. ૭ હોડી, નાવ. ૮ વચન. ૯ મટી ગયો. ૧૦ હેતુને.

લી-માઅલ્લાહે વકતુન, લા યસઓની ફીહે, મલકુન મુકર્રબુન વલા-નબીયુનં મુરસેલુન. (હદીસ)

અર્થ—રસૂલે પાક ફરમાવે છે કે મારો ખુદા સાથે એક એવો વખત છે કે જે વખતે હજુરી ફરિસ્તાઓ તથા નબીઓ પણ ત્યાં હોના નથી.

જહાં નહીં મલાયક મુરસીલકી[૧] ગુંજાશ,
વહાં જા લીયા હય ઉનુંને સો બાસ.
મીજબસ નબીકી હય ખુબ ઝોર,
આગું બજતા હય તુર ઘંટકા શોર.
સેજે વહાં તક સફર વોહ કરે,
અરશ કે કીંગરે પર જા ચઢે.
પડદા આંખુંસે દીયા દુર કર,
દીદાર હકકા વો દેખે મગર.
કે હેગી જલાલીયત[૨] દરસકી અપાર,
ઉસે દેખ કર મસ્ત હય ચીસ્ત યાર.
ઉસીમેં મીલ એક હોતે હંય વોહ,
સો અલમસ્ત ચીસ્તી કહેલાતે હંય વોહ.
અજબ નુરકા રંગ હય ચીસ્તીયાં,
સદા મોજ[૩] પાનીકી હય મસ્તીયાં.
ફુકરા[૪] ખલીફે, જો હંય દર્દમંદ[૫],
સો ઇસ સીલસીલેમેં હુવે હક રસદ[૬].
તાલીબ આકર ચીસ્તી બીચ હોતે હંય,
તબ વોહ હક:દીદાર જોતે હંય.
મુરશીદ ચીસ્તકા ઇશારે મને[૭],
પહોંચાવે ઉસકો હકકી કને.
ઐસી મંઝીલકે[૮] જો, હય ચીસ્ત યાર,
અયાન બર અયાન[૯] દેખતે હંય દીદાર.

---

૧ ફરિસ્તાઓ અને પયગમ્બરો. ૨ તેજ ૩ મોજા પાણીના. ૪ ફકીરો. ૫ પ્રેમના દરદવાળા. ૬ ખુદાને પહોંચ્યા. ૭ તરનજ. ૮ દરજ્જે. ૯ ઉઘાડી રીતે.

અસ-સૂફી લા-મઝહબ લહુ. (હદીસ)

અર્થ—સૂફીને કોઇ મજહબનું બંધન હોતું નથી.

સુફી સફા કીસીકે મઝહબમેં નહીં,
વોહ મુરશીદ અલ્લાકો સો બુજે સહી.
વોહ રાખે નહી કીસી તરફકી સગાઇ,
ઉનકો નહી કીસ તરફ રૂ[1] રિયાઇ[2].
વોહ મહદી[3] નહીં, નહીં સુન્ની કે રફ્ઝ[4],
વોહ માલા જપનેકા નહી રખતે હિરસ[5].
વોહ છીલ્લા ખિલ્લા[6] સો કુછ કરતે નહીં,
વોહ કરામત અઝમત[7] દેખાતે નહી.
(મન અરફા નફસહુ, ફકદ અરફા રબ્બહુ,)
વોહ સર્ફ નહુ[8] કા દરસ ના પઢે.
સદા બીચ નફસકી[9] સૈરાં[10] કરે,
મતલબ કીસીસેંતી ધરતે નહીં.
આપસકો બુઝુર્ગ કહેલાતે નહી,
ન દાવત ઇલમ પઢે, ન જીન દોડાય.
ન મુનીવર[11] હોય, ન શેખી[12] ફેલાય,
આપસકો ફના કર મન વશ કર.
મુરશીદ સંગાતી ચઢે અરશ ઉપર,
અરશ પર ચઢ દેખે કીરતારકું.
કરે રંગ રલીયાં સો મીલ પીયાસું,
મુસાફીબાર ભીતર બાતીન સફર કર.
દેખે દરસ હકકા, જા અરશ કે ઉપર.

---

૧ તરફદારી ૨ પક્ષપાત. ૩ ઇમામ મેહદી થઇ ગયા એવું માન-નારા. ૪ રાવફી. ૫ લોભ. ૬ વ્રત. ૭ મોટમ. ૮ વ્યાકરણ. સર્ફ નહ. ૯ આત્મા, પ્રાણ ૧૦ મુસાફરી, મેલ. ૧૧ સુપચાપ રહેવું. ૧૨ મોટમ, વડાઇ. * ધ્યાન.

રજાઅના મિન જીહાદિલ અસગરે, અર્પયો જીહાદિલ અકબરે. - (હદીસ.)

અર્થ—નાની જીહદમાં ફતેહ મેળવી અને હવે મોટી જીહાદ તરફ રજુવાત ,કરી છે

અવ્વલ નફ્સ અમ્મારેકો[1] દીલસે દુર કર,
હવા ખમ્સકો[2] મારતે હુંય મગર.
ચોર પાંચ કો અવ્વલ માર કર,
ફનાકે દરીયામેં નહાલેં મગર.
સદા નુરે મસ્તી રહે ઉનમેં,
હીર્સ હવા[3] નહી જરા દીલ મેં.
ઐસે સુર આશક જો ચીરકી હુંય,*
જહાં દીન કે બીચ પુસ્તી[4] હુંય.

અલ-મઅાતો જસરૂન, યુસલુલ હબીબે ઈલલ-હબીબ.
(હદીસ)

અર્થ—મોત એક પુલ છે જે દોસ્તને પોતાના દોસ્ત તરફ લઇ જઇ મેળવે છે

હય મોત કી દોસ્તી બસ બુઝોર્ગ[5],
પહોંચાતી હય દોસ્ત કો દોસ્ત તલક.
મોત બીન મૌલાકો[6] પાવે નહી,
પ્રેમ બીન ગગન ચઢા જાવે નહી.
મોત હય દોસ્ત બુઝુર્ગ કમાલ,
સુરતકો પોહોંચાવે તલક હક જલાલ[7]

(મૂતૂ કબ્લા અંત્ મૂતૂ)

સુવેકે પહેલે મુવે હુંય સહી,
સુરત ઉનુકી ગગન ચઢ ગઇ

---

૧. પાપી મન. શેતાન ૨ પાન્ચ ઇન્દ્રીઓ ૩ મન્છાઓ ખાહેશો. ૪. ટેકા રૂપ ૫ મોટી ૬. ખુદા માલિક ૭ મહાન ખુદા

જીસ્મ[1] કો ફના કર ઇસ્મ[2] સો લીયા,
ગગન ચઢ સુનમેં ડેરા દીયા.
દેખા નુર દીદાર કીરતારકા,
જહાં ગંજ[3] અપાર શાહ યારકા.

રાઅયતો રબ્બી બે રબ્બી (હદીસ)

અર્થ—મેં માગ અલ્લાહથી અલ્લાહને ઓળખ્યો.

અસ—સઓમો-સાઅતુન, સિવાલુન ઇફતારો સા અતુન (હદીસ)

બાતીન[4] મેં રોઝા નીમાઝ કરે,
સુરતમેં ઉડ કર ગગન ચઢે.
ઝીકર ઓર ફીકર[5] ગઇ ઉનુમે ભુલ,
વેદીદાર દેખનમેં મશગુલ[6]
ઝાહેરમે તો ઉનુકા હાલ કુછ હુંય,
બાતીન મીદક[7] બીચ વોહ મસ્ત હુય,
ઐસે યાર ચીશ્ત અલમસ્ત જાન,
ખાસે દોસ્ત માશુકકે[8] હુય પીછાન

વ જા અલતો ફિર-રૂહે તરીકતુલ આશેકીના વ જા અલતો ફિન-નૂરે તરીકતુલ વાસેલીના (હદીસ)

અર્થ—રસૂલે પાક ફરમાવે છે કે રૂહ તરફ જવુ એ આશેકોને તરીકો છે અને નૂરમા મળી જવુ એ ખુદાને પહોચેલાઓનો તરીકો છે.

મુરશીદમે મીલ મસ્ત રહેતે હુંય વો,
નુરકું નુરસે મીલાતે હુંય વો.
વોહ દોઝખ કા ડર ધરતે નહી,
વોહ આશા બ્હેશ્તકી કરતે નહી.

---

૧ શરીર ૨ નામ ૩ ખજાનો ભંડાર

૪. અંદરખાને. ૫ યાદી અને ખીયાલ ૬ તલ્લિન ગુલતાન
૭. સાચ્ચાઇ ૮ પ્યારાના ખુદાના

વોહ ઝાહેદ[1], આરેફ[2], આશીક હોકર,
વોહ વાસીલ[3] હોતે હય બીચ હક[4] મગર
બડાઇ ઓર શેખી[5] રખે દુર કર,
હમેશે વોહ મુસ્તાક[6] મુરશીદ ઉપર

તાલેબુદ—દુનિયા મુખન્નસુન, તાલેબુલ ઉકબા મોઅન્નસુન, વ તાલેબુલ-મઉલા મુઝક્કરૂન **(હદીસ)**

અર્થ—દુનિયાની તમન્ન રાખનારા હીજડા જેવા છે, આખેરતની તમન્ન રાખનારા ઓરતો જેવા છે અને ખુદાની તમન્ન રાખનારા સાચા મર્દ બન્યા છે

તાલીબ[7] દુનીયાકે સો હીજડે હય જાન,
તાલીબ બહીસ્તકે ઓરતા હય પીછાન
જો તાલીબ મઉલાકે સો મર્દ મરદ,
બુઝુર્ગી બડી હય ઉનુકી સત
ઇન્હી મુરાદકુ પોહોચે સો નર,
ઉનુકે નહી ઇસ તરફકી ખબર
ઉનુકુ ઉસ તરફકા બહોત હોશ,
ઇધરકી તરફસે વહો હે ફરામોશ[1]
ઇધરકી બાદશાહી શેખી હે મગર,
યે સબ હોગા ફનાકા[11] સો ઘર
ઉપરકી તરફકે જો અહેવાલ જાન,
સોહી ઘર બકાકા[12] હોગા પીછાન

વઝકુર રબ્બકા ઇઝા નસીતા **(આયત)**

અર્થ—અલ્લાહ ફરમાવે છે કે યાદ કરતુ પોતાના ખુદાને જ્યારે તુ તેનુ નામ લેવાનુ ભુલી જાય

---

૧ પરહેઝગાર ૨ જ્ઞાની ૩ મળેલ ૪ ખુદાને ૫ મગરૂરી ૬ ફિદા
૭ ઇચ્છા રાખનારા ૮ ખુદા ૯ હેતુ ૧૦. બેપરવા ૧૧ નાશવંત ૧૨ હમેશાગી

ખુદ ખુદા વ્હાં જા બસે હુંય મગર,
હક બીન કોઈ નહીં દુજા દીગર[1].
જાયબ ખુબી હય દીદાર મહીં,
કે ઓર દીખેમેં સો આવે નહીં.
હોત શોર ઓર ઝોર હેગા જલાલ[2],
વ્હાં જાકે પહોંચે હુંય ચીશ્તી કમાલ[3].

ફના ફિશ્શેખે ફના ફિર—રસૂલે. ફના ફિલ્લાહે. બકા બેલ્લાહે. (હદીસ)

અર્થ—પીરમાં ફના થવું, રસુલે પાકમાં ફના થવું, અલ્લાહમાં ફના થવું, અને અલ્લાહ સાથે સદાને માટે મળી જવું.

મુરશીદ મેં ખુદ કું ભુલ કર,
પોહોંચે હય વોહ નબી[4] તક મગર.
હઝરત નબીકે દસ્તકું[5] પકડ કર,
બ્હેસ્ત તુર છોડ ચલે અગમ ગઢ.
હક જલીલસેં[6] મીલાયા હઝુર,
પડદા ખોલ દિખાયા સો નુર

ઈન્ના ઓલીયા અલ્લાહે લા-યમૂતુના બલ યન્તકેલૂના મિનદ—દારે ઇલદ—દારિન (હદીસ)

અર્થ—ખરેખર વલી લોકો મરતા નથી પણ એક ઘરમાથી બીજા ઘરમા ચાલ્યા જાય છે

ઉનુંકુ સો નહી મોત હેગી મગર,
વોહ દાયમ[7] કાયમ સદા હય અમર.
એક બાર વોહ આપ મુવે હુંય સહી,
દુજી બાર ઉનકુ સો મરના નહી.
બડે મર્દ આશક હય ચીશ્ત ચાર,
અપગ ફના હોકે દેખે દીદાર.

---

૧. બીજુ ૨ તેજસ્વી ૩ પુરા દરજ્જે પહોચેલા
૪. પયગમ્બર ૫ હાથ ૬ મહાન ખુદા ૭ હમેશા

એ ઇસરાર[૧] ફકીરી કોઇ પાવે ન જાન,
એ બાંતીની[૨] રાહ[૩] હક રસદકી[૪] પીછાન.
ઇસ રાહકી બુજ જીસ્કું પડે,
વ્હો મુરશીદ કામીલ[૫]કી સોહબત કરે.
એ રાહ બુજે વો ગયા ખુદ સબીર,[૬]
વ્હો વાસીલ[૭] હુવા બીચ હક મગર.
ખાનદાન સારે હય બુઝુર્ગ જાન,
હરએકસેં હરએક આલા હય પીછાન.
સબ હય મીસરીકી ડલીયાં સહી,
કીસકી વીલાયતમેં[૮] શક નહી.
યે હક[૯] હય સબ વલી અલ્લાહ કમાલ,
સો વાસીલ હુવે બીચ હક જલાલ.
હઝરત શેખ ફરીદ શકર ગંજકી જદમેં[૧૦],
યે આજીઝ ફકીર ઉનુંકી ઔલાદમેં.
મુરશીદ કામીલ બડે મહેરબાન,
આપી આપસકી બોલે બખાન.
મારે વલીયુંકી મેં ખાક પાયે[૧૧],
આજીઝ[૧૨] ફકીર વહાં શીશ નમાયે,
ફરીદ સાહેબ બુઝર્ગ[૧૩] કમાલ હક સચ,
શાહ કાયમદીન ઉનકે પાંઉકી રજ.
નુરે રોશનકી તસનીફ[૧૪] કી શાહ કાયમુદ્દીન,
ઉનુંકે પીર શેખ શાહ બદરૂદ્દીન.
બદરૂદ્દીન ઇબ્ને આહેદ, હક કે પ્યારે,
મુસ્તફા જમાલ હય ચીસ્તી જદ હમારે[૧૫].

---

૧. ભેદ. ૨ અંદરની. ૩. રસ્તો ૪ ખુદાને પહોચનાર ૫ ખુદાને પહોચેલો. ૬. પોતાને વિસરી ગયો ૭ ખુદામાં મળી ગયે ૮. વલીપણામા ૯. સાચા ૧૦. વંશમાં. ૧૧. પગની રજ. ૧૨ નગરીબ ૧૩. મોટા. ૧૪. લખી ૧૫. દાદા-વડીલ.

બડે જદ્ હમારે હેં બાવા ફરીદ,
વોહીં હુંય ખાજા કુતબુદીન કે મુરીદ.
ઉંનુકે પીર ખ્વાજા મોઇનુદીન ચીસ્તી કમાલ,
વલીયું મેં હુયવો શમે[1] કી મીસાલ,
જણ નબી મોહુમ્મદકે ચરણે લાગે.
તુફૈલ[2] ઉંનુકે સેં સબ દુઃખ ભાગે,
ગુજરાત મુલ્ક બીચ, કંસ્બે કડી એક ધામ,
વહાં કાયમદીન ચીસ્તીકા હુય મુકામ.
જીસ્મકા[3] મુકામ હુય કડી દરમીયાન,
રૂહકા મુકામ અરશ પર પએછાન.
અગીયારસો અગનોતેર હીજરી કેં બરસ,
નુરે રોશન કા તબ કીયા દરસ.
શાહ કાયમદીન ચીસ્તી દર તૌહીદ કલામ,
દીવાને નુરે રોશનકું કીયા તમામ.

ખાતેમા—સંપૂર્ણ.

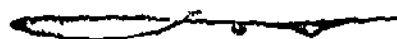
---

૧. મશાલ. ૨ પ્રતાપથી. ૩. શરીર.

હી. સ ૧૧૬૯ માં આ નુરે રોશન કાયમદીન બાવા સાહેબે પુરી કરેલી છે. હાલ હી સ. ૧૩૪૩ (ઇ. સ. ૧૯૨૪) ચાલે છે એટલે તેને પુરી થયાને આજે ૧૭૪ વરસ થયાં છે. પીર સાહેબની વફાત હી. સ. ૧૧૮૭ માં થઇ હતી એટલે નુરે રોશન પુરી કર્યા પછી પોતે ૧૮ વરસ જીવ્યા હતા. તેમને આ દુનિયાથી ઉઠયાને આજે ૧૫૬ વરસ થયા છે

એકલબારાને લગતી ખબર.

એકલબારે જવા સારૂ પહેલાં બી૦ બી૦ અને સી૦ આઇ૦ રેલ્વેનું સ્ટેશન વિશ્વામીત્રી છે ત્યાં ઉતરવુ પડે છે ત્યાંથી ગાયકવાડ નાની ઉબ્રોડ ગેજ રેલ્વે છે ત્યાં જંબુસર તરફ જવાની ગાડી માટે પાદરાની ટીકીટ લેવી પડે છે. બી૦ બી૦ ની લાઇન પરથી પણ સીધી પાદરાની ટીકીટ મળી શકે છે તેમજ પાદરેથી પણ બી૦ બી૦ ની લાઇન પર જે સ્ટેશનની ટીકીટો જોઇએ તે મળી શકે છે. જેથી વિશ્વામીત્રી સ્ટેશને ટીકીટ કઢાવવાની કડાકુટ રહેતી નથી સુરતથી પાદરા સુધીની ત્રીજા વર્ગની ટીકીટના રૂ૦ ૧-૧૦-૦ પડે છે. અને ફાસ્ટ ગાડીમાં જવાના રૂ૦ ૧-૧૨-૦ પડે છે.

અમદાવાદથી પાદરા સુધીનું એજ વર્ગનું ભાડું લગભગ એટલુંજ છે. વિશ્વામિત્રીથી એક ગાડી પાદરે જવાની સવારે સાડા અગીયારે ઉપડે છે. અને બીજી સાંજે ૭ વાગે ઉપડે છે.- વિશ્વામિત્રીથી પાદરા પોણા કલાકમાં પહોંચાય છે.

પાદરાથી એકલબારા ૭ માઇલ થાય છે. ત્યાં બળદના ગાડામાં જવાય છે. સાધારણ બળદની ગાડીનું ભાડું રૂ૦ ૧॥ બેસે છે. કોઇને પણ જવું હોય તો એકલબારાના હઝુર સાહેબને સરનામે ભાડાની ગાડી માટે એક કાર્ડ આગળથી લખવાથી તેઓ બળદની ગાડી પાદરા સ્ટેશને તસદી લઇ મોકલી આપે છે. મુ૦ એકલબારા, તાલુકે પાદરા-પ્રાંત વડોદરા. એ પ્રમાણે સરનામા પર લખવું. ત્યાં દુઃખી દરદી ઘણાજ આવે છે જેમને માટે રહેવાની સવડ પણ કરેલી છે. દરગાહ ઉપર ત્રણ મુજાવરો પણ પીર મોટામીયાં સાહેબ તરફથી રહે છે જે લોકોની બરદાસ રાખે છે. એ જગા હાલ એવી લોકપ્રીય થઇ પડી છે કે ત્યા દીવસે દીવસે વધારોજ થતો જાય છે. પાદરમાં એકલબારે જવા માટે ભાડે ગાડીઓ પણ મળે છે.
